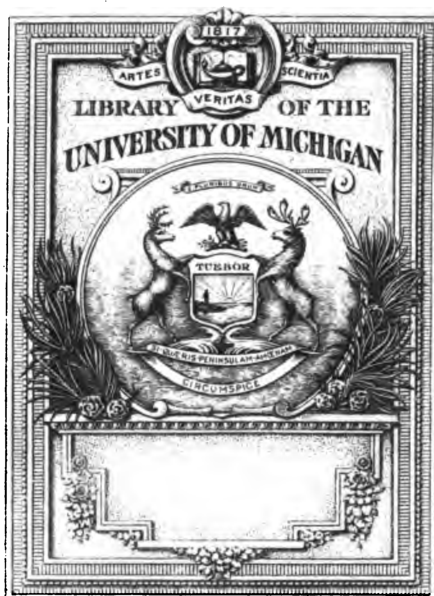

1817
ARTES
VERITAS
SCIENTIA
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE

Folkeskrifter og

Blandede Skrifter.

Wergeland, Hendrik Arnold

Henrik Wergeland(s)

Skrifter i Udvalg.

Folkeskrifter og Blandede Skrifter.

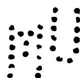
Med Indledning

af

Carl Nærup.

Kristiania.
Forlagt af J. Aass.
1897.

Nærværende Udgave af Henrik Wergelands Skrifter i Udvalg udgives efter Overenskomst med Olaf Husebys Forlag.

Olaf Husebys Bogtrykkeri, Kristiania.

Henrik Wergeland.

I.

Indledende Karakteristik.

Det Hjarta, som elskar, fyr alt maa slaa.
Vinje.

„Der var en Tid, da alt levede. Nu synes selv Blodet at blive koldere i Aarerne, og meget er forlængst dødt, som engang levede, elskede og kjæmpede for sin Kjærligheds Valg. Hjerter brændte da i Afgrundene, Øine tindrede fra Stenene, Elvene var som luukne Blodaarer, Bakkerne bevægede sig som Muskler, og Høiderne reiste sig over Dalene af Forelskelse over deres Skjønhed."

Saadan begynder Wergelands Eventyr om, hvorledes Ringerike blev til. Og med de Ord bør ogsaa Indledningen til hans Skrifter begynde. Thi han skrev altid ud fra hin Tid, da Tingene levede. Han er den altskuende Seer, hvis Lynblik gjennemtrænger Mulmet, som ruger over Verdnernes Fødsel hinsides al Histories graa Grænser, — og borer sig ind i den ufødte Fremtids blaanende Riger. Og han har den store, altfornemmende Følelse, der aabner Tingenes Væsen, udsletter Skillevægge og forener al Livets adsplittede Mangfoldighed

---

I Indledningen til en ny Wergelands-Udgave skylder vi at nævne den Mand, der har ofret et langt Livs Arbeide paa at samle og forklare Digterens Verker og fremstille hans Personlighed og Udvikling i Historiens retfærdige Lys. *Hartvig Lassens* Navn vil altid være knyttet til Wergelands. Han har lært det norske Folk at kjende sin største Sanger og reist ham et Mindesmærke, som vil bestaa.

Hr. Lassens første store Daad var Udgaven af Wergelands Skrifter i 9 Bind (1852—57). Kun nogle faa Kyndige kan bedømme, hvilken Flid og Samvittighedsfuldhed denne Gjerning har krævet. At Udgiveren ogsaa har mødt Modstand fra det da herskende æstetiske Pedantokratis Side, kan man læse sig til i Fortalen til syvende Bind. I 1866 fulgte den store Monografi: „Henr. Wergeland og hans Samtid", det aandfuldeste og betydeligste Arbeide i norsk Literaturhistorie og — *cela va sans dire* — Hovedkilden til Studiet af Wergelands Liv og Digtning. Nye interessante Bidrag til Wergelands Karakteristik findes i Forfatterens *Afhandlinger til Literaturhistorien* (1877), *Kritik og Polemik* (1883) og en Række Artikler i „Aftenposten" for 1893, nærmest fremkaldte af Prof. Skavlans nedenfor anførte Skrift.

Af den øvrige Literatur kan nævnes: E. Vullum: Henr. Wergeland i Digt og Liv (1881); H. Schwanenflügel: H. W. (1877); O. Skavlan: H. W. (1892) og H. Jæger: Ill. norsk Literaturh. (1894) samt et Par Essay-Samlinger.

til et udeleligt sammenhørende Hele. Det er det samme Hjerte, som banker i alt levende.

Vistnok var Mennesket for ham Skabningens Førstefødte og endelige Maal; hans Liv som hans Digtning og Tænkning var viet den lidende og kjæmpende Menneskeheds Sag. Men han kunde aldrig undvære sine stumme Brødres Selskab. Blomster, Trær, Dyr, Stene maatte han have i sin nærmeste Nærhed. Han følte Plantens stille glødende Higen mod Lyset og dens Længsel efter at blive gylden Frugt og Grøde. Blomsterne reiser sig med Menneskeansigter og fortæller sine Kjærlighedshistorier. Løvets Susen aabenbarer Guds vaagne Forsyn, og Sommerfuglen forkynder, at alt er godt som paa Verdens første Dag. „Skyen og Insektet flammer af den samme Fryd.“ Og han kunde med Sandhed sige: „Intet er mig skjult. Jeg ser Bølgernes gjækkende Ansigter, læser Bladenes Skrift, føler Græssets Aarer at pulse og hører Rosens Hjerte at banke.“

Den vidunderlig klarsynte og finmærkende *Livsfølelse* er Henrik Wergelands herskende Evne, den er den røde Traad, der binder hans vildtvoksede Liv og Verk sammen til en uopløselig organisk Enhed. Saa længe vi husker paa, at den første alt bestemmende Grundtanke i Wergelands Religion og Filosofi rummes i disse tre Ord: Alt er levende, vil vi aldrig faa Øie paa det meget uharmoniske eller modsigelsesfulde, som man har ment at finde hos ham.

Denne Livsfølelse forklarer hans Aands overvældende Rigdom, den brogede Mangfoldighed af Interesser, som fyldte ham og overalt satte Frugt i Arbeide. Man kaste blot et Blik paa Indholdsfortegnelsen til dette Bind! Formaninger, Opmuntringer, Leveregler for Menigmand — under de forskjelligste Iklædninger; Eventyr om Ringerike, om Gabestokke, om to sorte Katte o. fl.; Veslebrunens Præken til Menneskeligheden i Menneskeheden; Studier over Sprogreformation og Fængselsvæsen; filosofisk-historiske Betragtninger, Politiske Stridsskrifter, Taler — og endnu meget mere! Og saa er ovenikjøbet alt dette blot et Udvalg, — som med Lethed kunde øges til den dobbelte Størrelse.

Hos en almindelig Forfatter vilde Sammenstillingen af en slig Mængde tilsyneladende uensartede Ting gjøre et forvirret, kaotisk Indtryk. Hos Wergeland finder vi hurtig frem til den indre Ledetraad, som forbinder Eventyrdigteren med Folkeskribenten og denne igjen med Sprogreformatoren og Kulturhistorikeren. Det er denne Følelsens Synskhed og Lydhørhed, der bragte ham i Samfund med hele Skabningen. Saaledes kunde han i en Maaneskinsnat, naar alt var som overgydt med Perlemor, se sin sorte Kat kaste Hammen og blive til en liden vidunderskjøn Negergut, — som i Virkeligheden var intet mindre

end Prins! I Sprogenes Ord hørte og saa han Følelsens og Tankens Naturlyd, Folkeslagenes Karakter og Historie, Landenes Former, Bjerge, Sletter, Skove . . . Veslebrunen havde hele Romaner at fortælle ham, og den kunde lære mangen kristen Prest baade Moral og Psykologi — —

Ja, vi forstaar, at Henrik Wergeland maatte skrive lidt om nær sagt alt muligt. Vi forstaar, at hans Hjerte maatte oprøres i en Verden, hvor Egennytten og Selvkjærligheden prises som sund Fornuft og høster Borgerdydens Løn. Jorden, vi træder paa, Luften, vi indaander, vrimler af levende lidende Sjæle, vore Brødre i Støvet, som vi har for koldt Blod til at kjendes ved eller blot føle lidt for. Ja, endog vor egen Slegt, den ene og samme Moder Naturs Børn, møder vi i alle Nedværdigelsens og Mørkets Skikkelser. Der lever Mennesker i Smuds, Forkommenhed og Lidelse af enhver optænkelig Art. Hvor du kommer, møder du det blødende, mishandlede eller selvødelagte Liv — i Fængsler og Hospitaler eller ved din Side paa Gaden. Thi der findes et Utal ulykkelige, som forsmægter i Uvidenhedens, Ufølsomhedens og Raahedens Sump — og aldrig kommer op i Frihedens og Renhedens blaa Dag.

Vort Aarhundrede er rigt paa Digtere, som har besunget og forherliget det frie Naturliv. Det var virkelig en Følelsens Frigjørelse og Gjenfødelse, som indlededes af hin underlige dybsindige Tænker, Sværmer og Drømmer, der heder Jean Jacques Rousseau. Men ingen Sanger i Verden har overgaaet Henrik Wergeland i inderlig Følelse for det mangetonige, mangefarvede Liv, der aander om os, hvor vi flytter vor Fod. Friskere, rigere, af fuldere Hjerte er Jords og Himmels Herlighed aldrig bleven forkyndt. Med al sin Lidenskab forbliver han sund og naiv. Det er Naturbarnets umiddelbare, let vakte Henrykkelse, der er Grundtonen i hans Poesi.

Men saa umiddelbar og livskraftig Wergelands Naturlyrik end er, saa hører den dog hjemme i Tankens og Følelsens høieste Sfærer. Der er en hellig Skjønhedsverden, som staar aaben for alle, men det rene, mod Høiderne higende Sind har ikke enhver, og det Arbeide, som det koster at sænke sig i en større Aand, er mange bange for. Men denne himmelstræbende, serafiske Lyriker — er ikke enkelte af hans Vers som Toner fra Blomsterklokker, som Kor af Englestemmer? — han kunde forlade sine Høider! Ingen i Samtiden var villig som han til at tage paa sig det værste Rydningsarbeide. I de udvalgte Artikler af Bladet „For Arbeidsklassen“ ser vi ham ret spænde sig for Arbeidskjærren og læsse Kundskabens groveste, men ogsaa nyttigste Frugter af ved hver Mands Dør. Hvor lidet det ligner Digtere af hans sjeldne Rang at forfatte Almueskrifter! Og hvilke

Almueskrifter? Moralprækener af det ligefremme, „madnyttige“ Slag, som nu for Tiden ingen turde skrive — allermindst en Digter. Tendensfortællinger til Renligheds Pris som *Sprætt i Vassfad!* Traktater i Romanform som *Skildringer fra Hytterne,* der med grelle Farver udmaler Farerne ved et slet Naboskab. Moralske Fabler og Lignelser, Hustavle for en forfalden Dranker, Smaavers til Formaning eller Opmuntring, Tankesprog, gode Raad og Vink — og alt dette fremstillet i et Sprog saa greit og ligetil og jevnt, som om han aldrig havde sværmet gjennem Æterens sporløse Dybder paa sin vingede Pegasus.

Ja, han er ligesaa sikker paa Foden her i det lave, som naar han tumler sig over Himlens frie Sletter. Han er ogsaa her — eller netop her — i sit Element, han der troede paa Menneskets uendelige Fuldkommenhedsevne som paa Gud, og kjæmpede for Livets Sundhed, indtil Døden rev ham Pennen ud af Haanden. Vi ved, at Wergeland vilde blive Prest, men der kom et Glas Punch og en Smule Guitarspil iveien; — han fik ikke Nannestad Kapellani, men saa har til Gjengjæld vi faaet det henrivende deilige Digt „Smukke Skyer“ og Bladet „For Arbeidsklassen“. Vor Literatur har blot én Folkeskribent, som kan sidestilles med Wergeland — Eilert Sundt. Han blev Prest — man tog ham fra Landet og gav ham til en Menighed, som Camilla Collett har udtrykt det — men vi kunde ønsket, at han havde været lige uheldig som hans Forgjænger.

Wergelands filantropiske Forkyndelse vil neppe finde Anklang paa alle Hold nutildags. Mange vil mene, at det er forældet at præke Gudsfrygt, Nøisomhed, Flid, Ædruelighed, Renlighed o. s. v. særlig for Arbeidere og Husmænd. Det stempler de tiltalte som Underklasse, mener man. De sande Demokrater taler til Folket om dets Rettigheder, ikke om Pligter. Nu, det kan saamen gjerne være, at Wergeland ikke vilde holde Maal med de ortodokse Politikere i vore Dage. De store, geniale Personligheder pleier ikke at egne sig for den solide Rettroenhed. Men at han havde Ret fremfor nogen anden i den Tids Norge til at tale paa sin egen Maade til Arbeidere og Fattigfolk, vil ingen benægte. Ingen Nordmand har været elsket af Folket som han. Kunde en Digter blive Landets Nationalhelt, saa var han det allerede den Dag idag.

Thi de, som i hin Tid havde Øine at se med og Hjerte til at forstaa, hvad de saa, de vidste, at hans Kjærlighed til Folket havde bestaaet mange Prøver, dengang han begyndte Udgivelsen af sit Blad. Han kjendte Almuen paa Landet som i Byen. Han var lige paaskjønnet som Lærer, Raadgiver og glad Kammerat. Men det kunde ogsaa hænde, at han følte Trang til at lære Forholdene at

kjende fra en Side, der ellers ikke var ham tilgjængelig. Da gik han om „i Nabobygderne til Eidsvold forklædt som Tigger*).“ Alle har hørt om, hvordan han gav til alle uden Forskjel, og hvor besværlig denne Gavmildhed ofte blev for hans nærmeste. „Naar jeg tænker paa alle de Millioner Mennesker, som lider ondt, synes jeg ikke, jeg har Lov til at spise mig mæt,“ skrev han engang til sin Fader. Endnu i den sidste Tid af sit haabløse Sygeleie laa han og sysled med sine berømte Frøsendinger til Husmænd og andre Smaafolk. Hver Tomme Jord skulde grønnes som en Herrens Have, saa blev der nok Mad i Landet. At dække den nøgne Jord, det blev ham tilslut den eneste nødvendige Politik. —

Jeg vovede ovenfor at mene, at ingen af vort Aarhundredes mange og store naturdyrkende og naturforherligende Digtere naar Wergeland i frisk, strømmende, hjertelig Naivitet. Men han er ogsaa i en anden Henseende meget forskjellig fra disse Lyrikere. Og det er i sin dybe Forstaaelse af Personligheden, den frit villende og vælgende menneskelige Aand, den evige, gudbesjælede menneskelige Individualitet. Dette er saameget mærkeligere, som Wergeland slet ikke var Psykolog. I hans Skuespil er der neppe Tilløb til individuel Karakteristik af Personerne. De taler allesammen hans eget blomstrende, ordrige Digtersprog og flyder derfor ud i lyrisk Almindelighed.

Mon det ikke skulde være saa, at det er hans selvudslettende Medfølelse med Lidelsen og Ulykken, der har givet ham Forstaaelsen af Mennesket i dets individuelle Begrænsning. Thi han, der troede saa stort om Menneskene og var saa inderlig overbevist om, at en god og kjærlig Gud førte Slægten fremad mod en salig Fuldkommenhedstilstand — Maalet for Jordlivets Slid og Strid, lullede sig ikke ind i rosenrøde Drømme om den nærværende Tids Fortræffelighed. Nei, han kjendte Sorgen og Smerten, som den gaar Verden rundt i sine Skyggeklæder. Han vidste, at Friheden, som alt høit og herligt, fødtes af „en høist jordisk Moder: Ulykken.“ „Denne har,“ siger han, „en vemodig Skjønhed, som henriver Gemytterne.“ Intet var ham helligt som Lidelse og Sorg. Herligere Mindesmærke er der ikke reist over nogen dødelig end det Digt, hvori han besynger sin ulykkelige Ven George Frederik v. Krogh — han som døde alene paa Landeveien efter et kort, fortvilet Liv.

Skjønt det vanskeligt lader sig gjøre at presse en slig livsstruttende Skikkelse som Wergeland ind i en af disse Rubriker, som man har fundet op for at holde Orden i de menneskelige Ting, saa bliver

*) Meddelt H. Lassen af en gammel Tjenestepige, der i sin Ungdom havde tjent paa Eidsvold Prestegaard.

vi dog nødt til at forsøge at sætte et Mærke paa ham. Vi kalder ham da Idealist. Dette Ord skal i denne Forbindelse betyde, at Sjælens Rige, Tankens og Følelsens uendelige Verden, var hans rette, sande Hjemland. Den ydre, brogede, materielle Verden var for ham kun et flygtigt, svindende Sanseindtryk, som, forklaret i Fantasiens Syn, aabnede Veien til den indre Virkelighed: Aandens Evighedslande gjennemstrømmet af Lysets Flod. Det menneskelige Sind er Himmel og Jord i ét: det huser Haabets blomstrende Eventyrsletter, men ogsaa Angstens og Rædselens skumle, slugende Dyb og Fortvilelsens golde, endeløse Ørkener. Her, hvor Blikket ikke stanses at Endelighedens Stængsler, viser sig den Enhed og Sammenhæng og Lovbundenhed, som vi forgjæves søger i den forvirrede ydre Verden.

For at man ret kan forstaa denne Idealisme, vil jeg minde om, hvorledes Wergeland skildrer Døden. Det heder i Digtet om George v. Krogh:

Døden, den venlige sorte, smiler . . . O han maa vide en sød Hemmelighed.
Han maa have et blødt Hjerte; thi Jammeren tier ved hans Bryst.
Øinene synke igjen af Henrykkelse under hans Kys,
det eneste Kys i Verden, som tilfredsstiller og er trofast.

Der ligger ingen bitter Ironi i disse vidunderlige Linjer. Digteren anklager ikke Livet. Han konstaterer kun den Kjendsgjerning, at Døden har sin Skjønhed og Høihed, den Livet ikke eier. Wergeland mente som den glødende Menneskeven og Idealist I. G. Fichte, at med Døden begynder et nyt høiere Liv. Vi befinder os i dette Digt paa Tærskelen til det fredfulde Dødsrige. Bag os lyder Verdens forvirrede Larm svagt hendøende, og vi føler foran os Stilheden fra Himlen, hvor Retfærdighed bor, — hvor „Livets Smerte faar sin Forsoning.“

Det er bleven udtalt af en engelsk Kritiker, at Naturevangeliet, saadan som det forkyndes af en af de største moderne Digtere, William Wordsworth, turde være lige nyt for vore Dages Mennesker som Bjergprækenen, dengang den lød ud til en haabløs, forvildet Verden. Det er vel store Ord, synes jeg. Men at der af Henrik Wergelands Skrifter kan uddrages en liden Kjerne, indeholdende en virkelig ny Kristendom — gjenfødt i Aand og Sandhed udaf en Digters beaandede Forklaring af Naturen og Mennesket, det er sikkert nok. Hos ham kan vi finde den „Tro-Harmonia“, som Tiden søger, og som han selv (i Afhandlingen: *Hvi skrider Menneskeheden* osv.) satte som det 19de Aarhundredes Maal.

Afdøde Professor Skavlan udtaler et Sted i sin Bog om Wergeland, at hans Digtning maa sees i Lyset af hans hele sociale Virksomhed. Og

det er sandt. Men Sætningen bliver endnu sandere, naar man snur den om. Thi Digteren er dog altid den første og sidste hos Wergeland. Hans politiske Virksomhed, som hviler paa det ene Grundlag, at Frihed er al Skabningens Livsluft og lige nødvendig i Himlen som paa Jorden; hans Præken opad til Samfundets Høider om Kjærlighed, Pligtfølelse og Barmhjertighed og nedad om Arbeidsomhed, Skjønhedssans, Renlighed; hans fantastiske Eventyr-Syn paa Tingens Tilblivelse; hans Oplysningsskrifter saavel som hans sarteste, aandelette Poesier — det udspringer alt og forklares alt deraf, at han var Digter og intet andet end Digter.

Ingen vil benægte, at han levede som Digter, — det ansees ikke i vor praktiske Tid som særlig stort eller fortjenstfuldt. Men Wergeland døde ogsaa som Digter.

Det vil sige, at den fantastiske Tro, som forkyndes i hans Skrifter, virkelig var en Religion.

Han staar som en af de store blandt alle Tiders udødelige Sangere. Han er i sine bedste Verker den fuldkomne, overdaadigt rige Kunstner. Men han er dertil og over det den enestaaende Personlighed, hvis Menneskeliv er som en Livets Apoteose, — en uligere værdifuld, forjættende Aabenbaring end nogen, Kunsten kan give.

Og denne Personlighedens Magt er det, som gjør ham saa særegen. Den giver hans Verker denne uimodstaaelige Tryllekraft, der holder os fængslet, skjønt vi ofte vilde have vanskeligt for at forklare os Grunden dertil. En Digters Sprog lader sig ikke altid omsætte i Tanker.

Dog i Følelsens Verden bliver alt gammelt evig nyt. Vi vil altid længes efter at høre udtalt i nye Ord og Toner den Undren over Universets svimlende Uendelighed, der vil fylde Menneskenes Bryst indtil Jordens sidste Dag. Vi vil gjerne høre, at Verden er fyldt af Aand og Mening, — ikke et brølende Kaos af indbyrdes fiendtlige Kræfter. At den er Orden og Harmoni, eller som det heder i Veslebrunens Præken:

— en Samlyd fuld og sød,
der gjennem alle skabtes Tonestige
ifra den store Faders Hjerte flød.

Bare Digteren kan finde slige Billeder for den gamle Sandhed, at som Gud er Kjærlighed maa og Verden være det.

I Almindelighed ansees det som en Svaghed at være Digter og intet andet end Digter, som Wergeland var det. Man pleier at forklare og undskylde hans formentlige Mangler med den poetiske Rus, der altid fyldte ham. Men for mig staar det saadan, at det var hans rette Styrke. En saa uhyre overmenneskelig Virksomhed som hans — under

en Modstand, vi nu umuligt kan gjøre os Begreb om — kunde blot holdes gaaende i Kraft af en Digters Tro og Fantasi. Han har forud for de almindelige dødelige det „Langsyn, som ser Verdens Umaaelighed gjennem en Draabe," og som gjennem Menneskenes skuffende, ofte intetsigende Ydre kan naa ind til Hjertets varme Følelser.

II.

Folkeskrifter og Afhandlinger.

Dette Bind af Wergelands prosaiske Skrifter i Udvalg giver i sterk Forkortning et Billede af den Udvikling, han gjennemløb som Folkeskribent, Oplysningsven og Tænker. Den i Parentes vedføiede Affattelsestid for hvert Skrift tillader Læseren at følge den kronologiske Orden, hvori Stykkerne er fremkomne. Man vil da let se, at Ideerne, det fremstillede Tankeindhold, er det samme ved Begyndelsen af Banen: *Hvorfor skrider Menneskeheden saa langsomt frem?* som ved den sidste Station: *Historiens Resultat.* Som Liv og Lære hos ham er et og det samme, saa falder hans Manddoms prøvede Religion og Filosofi sammen med hans Ungdoms anelsesfulde Drømme og Haab. Han, der var saa umættelig i sin Livstørst ... som „rev Livets Bryster tilblods af Begjærlighed," han havde paa sit lange Dødsleie ingen Skuffelser at bekjende, Livet havde holdt sine Løfter til ham. Og det, Livet ikke havde faaet Tid til at skjænke, skulde Døden give i Overmaal. „Det sorte Hav er rigere end Landene, rigere end Livet er Døden, altings Eiermand."

Da han vel havde ekspederet ud i Verden sit Kjæmpedigt til Sandhedens, Frihedens og Broderkjærlighedens Forherligelse: *Skabelsen, Mennesket og Messias*, gav han sig øieblikkelig til at arbeide for de nærmeste praktiske Maal, som var den eneste Vei til det profeterede Fuldkommenhedsrige. Endnu i 1830 fik han leveret fire Hefter af Skriftet „For Almuen", hvoraf nærværende Bind indeholder to Stykker. Og hvor nøgternt og praktisk den toogtyveaarige Lyriker greb sit Oplysningsverk an, viser sig bedst deri, at Skriftets tredie Hefte indeholdt: „Den norske Bondes nyttige Kundskab om de Læge-, Farve-, Garve- samt Giftplanter, der vokser paa hans Jord," og fjerde Hefte: „Læsebog for den lærelystne, tilvoksende Ungdom." Det var ikke Fraser han bød paa, men Kundskabens nærende daglige Brød.

Og ligervis i Handling! Hos sine Venner samlede han Bøger, og

med det, han kunde faa skrabet sammen fra fjernt og nær, grundlagde han et Leiebibliothek, som han selv styrede, og som blev Forbilledet for og Foranledningen til Folkebogsamlingerne udover Landet. En Plan til et „Selskab for Oplysningens Fremme mellem Landalmuen" havde han færdig nogle Aar senere, og han var selv den første til at foregaa andre med det praktiske Eksempel, idet han hjemme paa Eidsvold gav Bondegutterne fri Undervisning i Historie, Norsk og Geografi.

Den folkelige, statsborgerlige Ordsprogsvisdom, som forkyndes os i *Nordmandens Katekisme* (1832), tegner med levende Klarhed Billedet af den oplyste Patriot, det praktiske Ideal, som var det nærmeste Maal for hans Folkelærervirksomhed.

Disse Skrifter sætter os tilbage i vor Politiks første bevægede Aar, Norskhedsperiodens og Kraftpatriotismens glade, naivt uskyldige Dage, da Folket vaagnede til Bevidstheden om sin Magt. Men Politik og Idyl hører ikke sammen i denne Verden, — det fik blandt andre Henrik Wergeland snart erfare. Ja, det kunde vel siges, at han havde sin store Andel i, at det blev Slut paa Idyllen. Man kan i Stykket *Om diverse Godmodighed* — hvis man da ikke vil gaa grundigere tilverks — mellem Linjerne læse sig til endel af de Erfaringer, han høstede paa sin korte, stormfulde, politiske Bane.

I Stykkerne af Bladet „For Arbeidsklassen" er der imidlertid ingenting at læse mellem Linjerne. Politikeren Wergeland er helt forsvundet for Moralisten og Reformatoren. Her er intet tilbage af Statsborger-Redaktørens Veltalenhed. Ingen tændende Ord om Folkets Rettigheder, men en kjærlighedsfyldt Indskjærpelse af dets Pligter mod sig selv, mod Gud og Samfundet. Tendensen i denne Moralforkyndelse peger ud mod Naturen. Livet skal forenkles. Man skal rense sig for Civilisationens Smuds, Last og Løgn. Han fremhæver med virkningsfuld Patos, at den slappe, moralforladte Kultur hurtig synker langt under den umedvidne Naturs Lavmaal. Selv de mindst sympatiske, dummeste Dyr staar i Kraft af sit blinde Instinkt over det urenlige, dovne og lastefulde Menneske. Kultur er Selvdannelse. Dybt i Menneskets Indre bor Billedet af den Gud, som skabte os. Det er Idealet, som den kjærlige Natur har plantet uforgjængeligt i vort Bryst. Og Kulturens Maal er at lade Gudsbilledet i os skinne stadig klarere frem i vort hele Væsen. Kultur er intet andet end forklaret og udviklet Natur. Og Naturen er Idyl, det vil sige Seir, Fred og Lykke.

Gjennem denne Tankerække er vi naaet frem til Wergelands sidste større prosaiske Skrift: *Historiens Resultat.* Vi har seet, at hans store Grundtanke eller Grundfølelse var denne, at alt er lidende Liv og følende Sanser. Verden er besjælet fra Kloderne, der vælter sig

gjennem Rummet, til den stillestaaende Plante og det krybende Insekt. Men han mente ikke, at alt Liv havde samme Rang, Værdi — eller blot Skjønhed. „Saa skjøn er ingen Jordens Blomst som Smilet, fordi den er saa skjøn.“ Alene Mennesket er Sæde for en fri, udødelig Aand. Hvordan det gik til, at Mennesket blev „Bolig for Aander“, har Wergeland forklaret i sit Verdensdigt. Hans sidste store Arbeide paa Dødsleiet var som bekjendt at omskrive og forbedre dette Verk, som indeholdt „hvad han havde villet“ i Livet. At det nu fik Titelen *Mennesket* forklarer bedre end mange Ord, hvilken Tro han gik i Døden med.

Dengang han utaalmodig spurgte: Hvi skrider Menneskeheden saa langsomt frem? fandt han Ondets Rod deri, at Kristendommens enkle Kjærlighedsbud var overgroet af Dogmer, som ikke længer gav Næring til de hungrende Sjæle. Og saavel i *Mennesket* som i *Historiens Resultat* viser han sig at staa paa samme Standpunkt. Hans Religion og Moral er fyndigt udtrykt i disse Linjer, som han har oversat fra den af ham beundrede Tænker og Humanitetsapostel Herder:

. . . Menneske!
i andre, ikke i dit eget Selv,
dit Tilværs Sødhed være og dit Væsens
Lyksalighed og al din Virkens Maal!
— — Elendig hvo fortabes i sit Selv!
Men den som virker for sin Næste — han,
han nyder Livet, han er salig, han!

III.

Fortællinger, Stridsskrifter og Taler.

Ligesom vi i nærværende Udvalg af Wergelands prosaiske Skrifter lærer Digteren at kjende som den hjertevarme Folkeskribent og Samfundsreformator, som den utrættelige Forkynder og Lærer, snart prædikende i Lignelsens og Eventyrets Form, snart talende gjennem Afhandlingens eller den ræsonnerende Betragtnings fastere sammenkjædede Tankerækker, — men altid sprudlende livfuldt, fyndigt, dryssende med farverige og fantastiske Billeder og aandrige Sammenligninger, — saaledes ser vi ham ogsaa tumle sig i Døgnets Liv og Strid. Vi møder ham som Statsborger-Redaktøren, Flyvebladsforfatteren, Agi-

tatoren, den hidsige Polemiker og Politiker. Mange af de her optagne mindre prosaiske Arbeider er Frugter af Øieblikkets Indskydelser og Øieblikkets Krav. Dette er visselig ogsaa Tilfældet med hans kvikke Forsøg i den novellistiske Genre, *Sortkridttegninger* og *Figurer*, som er sat først i Rækken af hans Fortællinger. Disse raske Skisser og løst komponerede Fortællinger er intet andet end let fordækte, hidsige og velmente Indhug i Kampen mod uretfærdige og opblæste Embedsmænd, blodsugende Prokuratorer, haardhjertede og dumt forfængelige Proprietariuser, — mod Standsfordomme, Juristeri, Ufolkelighed og lignende Daarligheder, som den nyfødte bondevenlige Opposition bekjæmpede i Datidens demokratiske og patriotiske Organer.

Det er yderst interessant at se den store Lyriker fremtræde som Novellist og realistisk Samfundsskildrer; — „Sortkridttegninger" og „Figurer" er hans betydeligste Forsøg i den frit opfundne Fortællings Form. Ligesaa høitflyvende fantastisk og virkelighedsfremmed som han er i sin Poesi, ligesaa borgerlig nøgtern, fornuftig og virkelighedstro er han her i Prosaens Verden. „Naar min Sjæl undfangede et Digt, syntes jeg, at den aandede i en ren endog kjølig Atmosfære, som naar de deilige Snestjerner sidder paa Kvistene og man kan se uendeligt høit opigjennem disse i den dybblaa Luft" — siger han i sit frenologiske Foredrag over sig selv. Men naar han skrev sine utallige Avisartikler, alle disse i Øieblikkets overstrømmende Sindsbevægelse nedrablede Indlæg, Angreb og Forklaringer, da aandede han visselig Jordens tunge og trykkende Luft. Det fik han ofte nok tydelige Beviser paa, naar hans voldsomme Udfald prompte besvaredes med Sagførerbreve og Trusler om Proces.

Saa jevne og ligefremme og tydelige i sin Tendens er disse smaa Livsskildringer og Samfundsbilleder, at de for den Sags Skyld godt kunde sættes ind i et af vore Blade eller Tidsskrifter. Bag den Menneskevurdering, som Wergeland her gjennemfører, den, som inddeler Jordens Børn efter Rang og Stand, ser vi Journalistens kolde, knyttede Haand, — ikke Digterens varme, altfavnende Aand. Stilen er dog lyrisk nok, jagende, myldrende af slaaende, ofte sære Billeder, uberegnelig, overlæsset, — kort sagt ægte wergelandsk. Et enkelt Stykke, „Fjeldpresten", staar for sig selv som en fin og trist kulturhistorisk Skisse — uden moraliserende Fingerpeg. Af de andre udmærker „Husmanden paa Manglefjeld" og „Exekution — Auktion — Exekution — Auktion" sig ved Skildringens malende Kraft og den retfærdige Harme, som gjennem Digterens heftig bevægede Stemning uvilkaarlig meddeler sig til os. Sammen med disse lyrisk-patetiske Billeder af Livet paa Samfundets Skyggeside maa jeg nævne det skjønne Digt i Prosa, som heder „Hans Jakobsens Ost" — en ren

wergelandsk Perle, blank og klar og varm som Taaren i Menneskevennens ømhedsslørede Øie.

Den korte, livfulde Biografi af Maleren Thomas Fearnley staar paa Overgangen mellem Fortællingen og den historiske Skildring. Dette gjælder i endnu høiere Grad om den smukke sympatiske Karakteristik af Ole Haagenstad, — den er ellers bare et indledende Forord til Digterens temmelig lange og udførlige Levnetsbeskrivelse af den berømmelige Gudbrandsdøl. Wergeland opfattede fra sit begeistrede ideal-historiske Standpunkt Haagenstad som den levende, forjættelsesrige Repræsentant for gammel og god Nordmandsskik. I 17de Mai-Talen fra 1835 og Talen for Fædrenes Minde paa Eidsvold har han fyndigt og klart fremholdt sin eiendommelige historiske — rettere, uhistoriske Filosofi. For Wergeland eksisterede ingen Dansketid. „Vi springer over Mellemalderen,“ siger han. „Vi hverken beundrer eller elsker disse Nordmænd. Det er kun i Tiden, ikke i Aanden de staar os nærmere . . . Vi iler straks did, ligesom Øiet ser tversover fra Fjeldtind til Tind uden at bøie Synsstraalerne efter Dalen imellem.“ I Ole Haagenstad saa Wergeland denne stolte Oldtid levendegjort, — hans mægtige Nordmandsskikkelse drog Tanken hen paa Sagaens Dale-Gudbrand og Asbjørn fra Medalhus. At den grundmurede Konservatisme, der var denne staute Odelsbondes inderste Karaktereiendommelighed, ikke altid var af det gode, skulde Digteren faa erfare, da Haagenstad stemte mod Lovforslaget om Jødernes Adgang til Norge (se Afstemningslisten i „Jødesagen i Norges Storthing“). Hvordan den myndige Gudbrandsdøl tog sig ud for en Lyriker, der ikke saa ham og hans vel konserverede nationale Herligheder i Historiens idealiserende Perspektiv, kan man læse sig til i Vinjes „Ferdaminni“. Her har Billedet faaet slemme Skygger.

Vil man lære Wergeland at kjende som den ildfulde Orator til Borgerdydens og den abstrakte Norskheds Pris, skal man læse hans Tale ved Afsløringen af Mindestøtten for Christian Krohg. Det er en Lyrik, som stadig er paa Flugt til den syvende Himmel — istedenfor at karakterisere sin Gjenstand. Men se saa paa den to Aar ældre Syttendemai-Tale i Studentersamfundet! Ligesaa klar, koncis og pointeret som den første er vild og usammenhængende! Men Grundtanken er den samme: „Dette Eiendommelige er Frihedens Guddomsglorie — dette, at enhver Slægt, der har Frihed, arbeider mere for de kommende end for sig selv.“ Wergelands revolutionære Radikalisme og Repulikanisme var af opbyggende, konstruktiv Art. Han hørte aldrig til de fornægtende, nedbrydende Aander. Derfor kund han lære saameget af Fortiden, ja endog finde „Humaniteten i Knop

mellem Edens Roser.“ I „Karantænetanker“ udvikler han en af sine Yndlingsteorier: at Historien ikke er andet end „Rekapitulationer“ eller som det heder i Prædikerens Bog, at der intet nyt sker under Solen. At Wergeland trods al sin Reformiver og Omvæltningslyst var fuldt og fast overtydet om Sandheden af hint dybe Visdomsord, derom kan Læseren overtyde sig ved at læse hans filosofiske Afhandling fra 1843. Der vil man finde videre udviklet og begrundet den samme Tanke — og under den vægtige, meget sigende Titel: Historiens Resultat.

*

Man vil i dette Bind finde tre ikke før i nogen Wergelands-Udgave optagne Artikler, — væsentlig af polemisk Indhold. Nu, over femti Aar efter Digterens Død, er der neppe længer nogen Grund til at holde tilbage saa vigtige tids- og personalhistoriske Aktstykker som Angrebet paa *Den Konstitutionelles* Redaktører og „Den Tale jeg vilde holde ved et Prøvevalg for Akershus Amt.“ Hvilket Indblik giver ikke disse af retfærdig Harme og stolt Selvfølelse flammende Tordentaler os i Datidens literære og sociale Brydninger og Kampe! Hvor belyser de ikke Wergelands Følelser under Forfølgelserne, — hans glade Kampmod trods alt, trods alle! Og først og fremst, hvor finder man blandt hans utallige Indlæg i Døgnets Strid saa glimrende Prøver paa hans originale, fantasifulde, vittige, klare og fyndige Prosa?

De, som angribes i disse bedske Pamfletter, er forlængst døde, — de lever nu i Folkets taknemmelige Erindring, omhegnet af værgende Traditioner og Verker, som bærer deres Navn trygt oppe. Deres Liv og Daad er indanket for Historiens Domstol; mindst af alt vil Wergelands vrede Anklager kaste Skygge over dem. Han samler altid Lys over de Personligheder, han kommer i Berøring med.

Naar vi fra vor fjerne Nutid ser tilbage paa 30—40-Aarenes literære og politiske Bataljer, slig som de fremtræder gjennem Avisfeider, Udskjældings-Avertissementer og enkelte Brochurer, kan vi ialfald trøste os med, at Tonen i den offentlige Polemik nu staar noget høiere. Men endnu nærmere ligger den Iagttagelse, at vore Dages Diskussionsmaade endnu bærer meget uhyggelige Spor af hin Tids plebejisk løsslupne og ubeherskede Udtryksmaade. „Den norske Polemik har Traditioner,“ siger en nu afdød Forfatter med Rette. Det, som redder et saa utilsløret, pamfletagtigt Angreb som Wergelands paa Redaktørerne af „Den Konstitutionelle“ fra at synke ned til de personlige Ukvemsords og Injuriers Niveau, er hans Vid og Aandrighed, de mange aforistisk indflettede Strøbemærkninger og Sammen-

ligninger, de med digterisk Skarpsyn henkastede psykologiske Billeder og Streiflys. Den karakterisende Kunst, som Digteren her ødsler med, er den spirituelle Karikaturtegners; men det forringer sandelig ikke Artiklens Værd. Fra Formens Side betragtet er den ubetinget hans bedste Indlæg i Døgnets Strid. Og læser man den med tilbørlig Lydhørhed, vil man snart fornemme, at han her taler fra sit Væsens Dyb.

Aarsagen til Fremkomsten af dette voldsomme Anfald paa Redaktørerne Fougstad, Schweigaard og Motzfeldt var, at deres Blad den 9. September 1836 havde angivet Wergeland som Forfatter af Flyvebladene „For Menigmand". Fra Slutningen af Oktober 1835 havde Wergeland været det berygtede Oppositionsblad „Statsborgerens" Redaktør. Dette meget folkelige Oplysnings-Organs Virksomhed havde før væsentlig indskrænket sig til Skumlerier mod Embedsmænd og kraftpatriotiske Udgydelser til den norske Odelsbondes Pris. Heri bragte Wergeland straks Forandring. Han vilde her som andre Steder arbeide for *sin* Politik. Og hvor høit den laa over al smaalig Stands- og Interesse-Kamp, derom belærer han os baade veltalende og grundigt i Stykket om „Humanitet", der fremkom som hans Programartikel i „Statsborgeren". Han udtaler her Gang paa Gang den Sandhed, som da forøvrigt fremlyser tydelig nok af alt, han har skrevet, at Udgangspunket og Maalet for hans utrættelige Skribentvirksomhed — ogsaa den politiske — var en rent religiøs Følelse og et gammelt, men evig lige nyt og stort religiøst Ideal. „Humanitet er Retfærdighed, saaledes som Himlen vil have den indført paa Jorden . . . Retfærdighed den maadelige, prosaiske Anvendelse, Jorden ved at gjøre sig deraf. Humaniteten . . . er i sit Væsen og Med ens med den Tendens til en almenmenneskelig paa aandige og sædelige Fortrin grundet absolut Frihed, som vi kalder Republikanisme, og som, hvor dennes moralske Grundvold vakler eller hvor den kues, dog aldrig undlader at forjætte en Lyksalighed paa Jorden. Og den kan dette, saasom den er et med Humaniteten: kun dennes Hænder, som river sig tilblods under mange Forsøg paa at erobre Himlene for Jorden: *Humaniteten* kun *dens guddommelige Hjerte.* Derfor tiltroes Republikaneren af hans sløvere eller mere egoistiske Medmennesker, som kun lever for Øieblikket, oftest god Vilje, om han end lægger Mangel paa Kræfter eller Klogskab for Dagen. Derfor betragtes intet Nederlag som afgjørende for Republikanismen, mens man ved, at Despotiernes Skjæbne hænger paa Sværdodden. Derfor ved man, at Spaniens Frihed er født 1812 for aldrig at dø, om den i Aarhundreder forbliver ubrugt . . "

Det viste sig selvfølgelig meget snart, at et Blad som „Stats-

borgeren“ ikke i Længden kunde holde sig i de høie Regioner, som Wergeland i sin Programartikel taler ned ifra. Han gjorde, hvad der stod i hans Magt for at hæve Bladet fra dets tidligere Skandal-Niveau til et anstændigt Oplysnings- og Oppositions-Organ, hvortil han mente der var den største Trang, — men heri tog han grundigt feil. Det var netop „Statsborgerens“ daarlige Egenskaber, som havde gjort den afholdt. Og den eneste Løn, Wergeland fik for at have stillet sig paa den udsatte Post, var at blive sveget og udskjældt baade af Venner og Fiender. Han gjorde Bladet godt, — og Resultatet var, at dets gamle Abonnenter faldt fra, medens hans Modstandere af Hjertens Lyst kunde stemple ham som Statsborger-Redaktør og gjøre ham umulig som Embedsansøger og offentlig Mand og foragtet inden Landets meningsberettigede Kredse — ved at vælte over paa ham Ansvaret for Bladets tidligere Uhumskheder. I *Hasselnødder* har Digteren selv karakteriseret Statsborgerens Rang i det almene Omdømme — „en Slags Alligator, som i seks Dage laa skjult i sit Slam, men gabede baade hørligt og synligt den syvende, slugende da et halvt Dusin Embedsmænds gode Navn og Rygte i sig. Fanden var i den Tid meget mindre frygtet i Norge end *Statsborgeren.*“ At overtage Redaktionen af den var „omtrent som at tage Styret paa den Lorje, der fører Skarnet fra Slaveriet over til Hovedøen.“

Det var da rimeligt, at vor Digter ikke længe fik dyrke sin skjønne Humanitets-Politik i dette Blads Spalter. Aar 1836's store unionelle Uveir med Storthingets Opløsning og Rigsretsdommen over Statsminister Løvenskiold drev hurtig Wergeland i Spidsen for de uforsonlige Oppositionsmænd. Han udsendte Flyveblade, opfordrede i „Statsborgeren“ Almuen til at væbne sig mod Svenskerne og skrev Dag ud og Dag ind til Fordel for Unionens Opløsning.

Da finder omsider hans Modstandere Tiden kommen til at gjøre det af med Henrik Wergeland som Politiker, — efterat de før havde fordømt ham som Digter, Menneske osv. I „Den Konstitutionelles“ Redaktion sad hans Fiender fra Studentersamfundet og „Dæmringsstriden“. Og Partiet bag Bladet bestod af dem, der kaldte sig — og vistnok var — Landets Intelligens, Embedsmændene og de besiddende Lag, de, som i 1814 havde givet Bønderne Magten over Landet, men nu søgte at trænge dem ned i Dybet igjen. Snart skulde der fra dette Partis Side paany komme den voldsomste, absolut underkjendende Kritik over Wergelands Digterverker. Der var Sammenhæng i Standpunkterne dengang. Og det er yderst betegnende, at Høiesteretsadvokat Petersens Forsvarstale for Statsminister Løvenskiold ved Rigsrettens Skranke blev kaldt en „Norges Dæmring i Prosa“.

Om Tonen i „Den Konstitutionelles“ Angreb paa Wergeland faar man en god Forestilling af hans polemiske Indlæg. „Jeg indrømmer nu vel Sandheden af, at jeg henhører til dem, som ikke har at tabe det, de Konstitutionelle kalder noget. Jeg har vistnok hverken Bureauchefspost eller Stormænds Gunst eller Forhaabninger eller Formue at tabe, men derfor kan jeg dog have noget at tabe. Jeg kan f. Eks. tabe Menigmands og mange Borgeres Gunst, som jeg hidtil har eiet og glædet mig ved; jeg kan tabe min Tro paa Menneskeheden, min Agtelse for D'Hr. Motzfeldt & Comp., mit Haab om den gode Sags Triumf, min Rolighed, min Ære, min Lyst til at virke for Retfærd, Oplysning, Folkelykke osv. Regner nu end bemeldte Herrer dette for lidet eller intet, saa bliver Angreb paa mig med Personligheder saa meget lumpnere; thi at plyndre den, som lidet eller intet har at tabe, er overalt, hvor moralsk Følelse eksisterer, erkjendt for nedrigere, end om sligt Attentat udøves mod rige . . .“

Efterhaanden stilnede Striden af paa det politiske Omraade. Wergelands Forsøg paa at hæve „Statsborgeren“ til et anstændigt Oppositionsorgan havde blot til Følge, at Bladet gik ind ved Udgangen af 1837. Men hans Fiender glemte ham ikke. De ventede bare paa en Leilighed til at tage Hevn over den, som havde spottet dem saa ubarmhjertigt. Og det varede ikke længe, før de mente, at det gunstige Tidspunkt var kommet til atter at ramme Digteren Wergeland, stemple ham for altid som en literær Fusker, der var den samme Raahedens og Plebejismens Apostel i Poesien som i Politiken. En Maaned efterat „Statsborgeren“ var hensovet, indtraf det berømte Campbellerslag, — der imidlertid endte saa forsmædelig uheldigt for de konstitutionelle og intelligente Demonstranter. Det pibende Intelligensparti blev bogstavelig banket ud af Teatret. Schweigaard fik „et stegt Æble i Planeten“, Stang blev efter Sigende slemt maltrakteret, medens de øvrige Ledere af Spektaklerne: Dunker, Motzfeldt o. fl. klogelig reddede sig ved Flugt. Campbellerslaget blev den ynkeligste Fiasko for Digterens Fiender. De erkjendte det selv indirekte ved det nye kritiske Felttog, som de i den nærmeste Tid efter Pibekoncerten aabnede mod Wergelands digteriske Frembringelser. Og man maa indrømme, at de nu gjorde sit Arbeide saa meget bedre. Det var en smal Sag for Welhaven som for P. J. Collett at bevise, at Wergeland var forbi. „Der er intet Haab længer,“ skrev den sidstnævnte fine, høit dannede Kritiker; „vi har intet mer at vente; Wergelands Genius ligger dræbt i hans egen Barm.“ Saadan dømte den norske Intelligens den Digter, der havde frembragt „Spaniolen“, „Barnemordersken“ og en Mængde vidunderlige Digte, og som snart skulde udsende „Blomsterstykket“, „Jøden“, „Lodsen“ og en Vrimmel udødelige Poesier!

„Campbellerne“ skaffede ikke blot Digteren en Seir over hans Fiender, — det blev ogsaa den indirekte Aarsag til, at han lærte at kjende den Kvinde, som siden blev hans Hustru.

Hvorledes dette skede, hører det imidlertid ikke herhen at udvikle. Jeg maa nu nævne den afgjørende Katastrofe i hans Liv, som indtraf, da han i 1839 modtog en aarlig Understøttelse paa 200 Daler af Karl Johan (hvorfor han ydede Valuta ved at udgive sit Blad „For Arbeidsklassen“), — og derved først rigtig gav alle sine Fiender en glimrende Anledning til at tage Revanche. Disse 200 Daler gjorde pludselig Henrik Wergeland til en noget nær ensom Mand. Selv kaldte han sig i disse Aar „den banlyste“, og han maatte opleve saa oprørende Ting som, at Kristiania Intelligens „nægtede ham Optagelse i det Læseselskab (Athenæum), han af alle norske Forfattere gav mest om Aaret, og nylig havde givet sin Konstitutionshistorie at læse.“ I nærværende Bind er optaget det lille Stykke „I Anledning af Pensionen“, hvori han ligesaa kort og klart som værdig og overlegent svarer paa Skriget fra Fiendernes Leir, — at han var bleven Hofpensionist, Fædrelandsforræder, Spion osv. Han kunde nok tage denslags Beskyldninger med Ro, naar de kom fra det „konstitutionelle“ Hold. Anderledes maatte han føle det, da de hæslige Skjældsord slyngedes mod ham endogsaa af hans nærmeststaaende Venner, ja af hans bedste Ven — Ludv. Kr. Daa. Det var hans bitreste Oplevelse i Livet. Og under den knugende Følelse af Sorg og Svig, som Bruddet med denne Ungdomsven voldte ham, kunde han skrive saa fortvilet tungsindige Ord som dette klagende Vers af „Sydsøseileren“: „*Min* Fødsel maa have været et Skibbrud mellem disse barske og vilde Klipper. Ve mig, naar jeg endelig kan forlade dem, vil jeg ingen Læbe have for de søde Frugter i min Sjæls Fædreland, intet Fodtryk for det elastiske, duftende Grønsvær, ingen Arme for de slanke brune Piger til at nedryste Orangerne over dem med!“ Saa haardt og koldt og grusomt kunde han føle Livet i Hjemmet, han, som elskede Norge saa høit!

Og vi tror ham saa gjerne, naar han i det sønderrivende triste Anklageskrift mod Daa udbryder: „En svagere Konstitution og Livskraft, en ringere Grad af Sindsro, en mindre Portion bonhommistisk Godlune skulde under lignende Omstændigheder have bukket under for de mageløse Forfølgelser og Angreb paa Ære, Lykke og Virksomhed, og ikke blot Aandens usynlige Blod skulde have rundet under de forbryderske Attentater, ikke blot dens Nerver været sprungne under de plumpe Greb, ikke blot Digterharpen skulde være begravet i den Taushed, hine Forbundne forræderske mod Fædrelandets Navn og dets

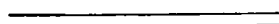
Ære vil kvæle den med, og Sjælelidelsernes Blegnen skulde være bleven overblegnet af Dødens.“

Digterens eneste Allierede i denne forfærdelige Kamp mod Alverdens skumle Bagvaskelser og onde Mistanker blev da i Virkeligheden ogsaa — Sygdommen og Døden. Det var, som han trængte disse uhyggelige Bundsforvandte for ret at kunne vise Menneskene, hvor ren han var, hvor godt hans Sjæl taalte Lidelsens Ildprøve, — gjennem den steg han triumferende op af Jordlivets Forkrænkelighed til Evighedens klare Høider. At drages ned og fanges af den tunge, sorte Jord, det er Legemets Natur, Aanden agter ikke Tyngdens Lov. Dens Væsen er Flugt opad mod den evige Friheds lyse Himmel.

*

Og i de to Prækener om Bønnens Rigdom og Jesu Forebud fremholder Digteren i gribende Ord sin Overbevisning om Aandens Magt til at hæve sig over Endelighedens lave Verden. Der findes en Visdom, som aldrig lader sig angribe af Tvilen, — den, der ser Livslovene gjennem Troens forklarede Blik. Denne skjønne og nærende Visdom lærer os, at alle Begivenheder indeholder Forjættelser. „Selv i Asken paa det afbrændte Huses Tomt staar skrevet: her vil rimeligvis et bedre og smukkere Hus reise sig.“ Saa lyst og barnefromt saa han paa Livets underlige myldrende Mangfoldighed — denne stræbende og stridende Tænker, der midt under Forfølgelse og Forkjætring kunde være den milde, trøstende Forkynder for de fattige i Aanden.

Carl Nærup.

Sortkridttegninger

af

Siful Sifadda.

---

1. Husmanden paa Manglefjeld.

Jeg har set en pjaltet, sultmager Trælskikkelse i Graad over et Dyr, som var ihjelfrosset ved en Budeies skjødesløse Udestængsel en taagekold Høstnat. Der laa en Kalkunhøne bag Hagagjærdet paa Foshøi — det blege, fjærløse Hoved stivt udstrakt, som om det endnu i Døden vaagede over Yngelen, der klynkede i den sidste Krampe under Moderens Vinger, som forgjæves havde været udstrakte, for at dække den fremvoksne Yngel, og nu kun meddelte sin egen Dødskulde til dens nakne Hoveder. „Stakkar! Stakkar!“ klagede den fattige Mand, aandede paa de smaa, og aabnede sine Pjalter og lagde Moderens kolde Hoved til sit varme — jeg vilde sige — Menneskehjerte, dersom det ikke af mange skulde kaldes Svulst om saa ringe og udtæret en Person.

Han syntes ogsaa at have naaet det Elendighedens Trin eller Høide, hvor alt *neden*, hvor alt *paa* Jorden bliver farveløst, uden Omrids, og taare- eller taagegraat, hvor alt *oven*, hvor Stjernerne intet Haab, ingen Opløftelse vækker, men kun synes i sløv Skræk som den urørlige Skjæbnes frygtelige evige Punkteren, hvor alt *om* Mennesket bliver koldt og lufttyndt, saa det kun kan aande

i besværlige Suk, og Hjertet i Brystet koldt og stivt som den døde Fugls Hoved.

Dog — enten lykkelige Mand, som ikke har naaet dette Punkt! eller vise Mand, hvem Elendigheden kun er en kjær Øvelse, og hvem den ikke forstyrrer mere end Fosseduren den sovende Møller! eller ædle Mand,

„hvis ømme Hjerte
formaar at slaa for fremmed Smerte,
idet det dør af egen Sorg!"

Thi en af Delene maa du være, som kunde græde over en mishandlet Fugl, medens du selv saa mere mishandlet ud, end et Menneske burde. Men maaske der i den kolde Taage stod et større Væsen end Jordens herligste, — et, mod hvem du i din Sultbleghed og i Pjalterne kun var som den døde Fugl med de lurvede Fjær mod dig med Menneskeaasynet og de glimrende Taarer; — og maaske lagde dette Væsen dit Hoved til sit himmelske Hjerte i samme Stund, du lagde den døde Fugls til dit? Dette er vissere, end at et Menneske skulde ville lægge dig til sit eller tage dig til sit Huses Hjerte: den livspredende Arne, — om du fandtes paa den kolde Jord under et Gjærde, stivfrossen som Fuglen, midt imellem dine klynkende Børn, dem du bedækte med dine Pjalter, indtil Døden lagde sine Isninger over dig.

Jeg kjendte Manden: det var Kristen Haakaalien. Stakkars Kristen! Han gaar endnu omkring med Rokker og Sneller og Øksen til Rodhugst; thi hjemme — nei det er forbi — men i Leiehytten i den fremmede Bygd sidder Kjerring med 7 Unger og Gamlefa'r, som blev blind, da Ulykken var som mørkest. Dog er der bedre end i Badstuen, hvori Kristen holdt til med alle sine; og i Badstuen, som en barmhjertig Fattigmand aabnede for de husvilde, var bedre end i Granbarkoien i den vilde Skov; og i Granbarkoien paa Manglefjeld var bedre end paa det nøgne Fjeld hin Nat, efterat Proprietæren paa Fosser havde ladet Kristen med alle sine udkaste fra Hjemmet, som

han, og Gamlefa'r før ham, af vild Mark havde opryddet — hin Nat, som Kristen erindrede, da han aabnede sine Pjalter og tog den dødfrosne Fugl til sit Hjerte, og aandede paa dens smaa og græd over deres Klynken.

Saa gjorde Kristen og hans Kone med de 7 Børn paa det nøgne Fjeld hin Nat, og Nordenvinden var barmhjertigere end Menneskene; thi den væbnede sig ikke, som disse gjorde, med al sin Haardhed og Kulde. De syv levede, da Solen randt, og Vinteren havde levnet Tranebær nok til dem paa Myren. Vel klynkede de og havde Krampetrækninger i den kolde Nat og i den klamme Morgenskodde, som Fuglens Unger; men da Solen steg høiere, begyndte de smaa uskyldige at lege i Lyngen. Tæt ved laa kram Vaarsne — der begyndte de allerede at bygge Hus, da de var mætte af Bærrene og af Barkmel rørt i Vand. Den mindste havde det bedst; thi bag et Baal sad Moderen med ham og gav ham Die; men da det led paa Dagen, maatte hun, den arme, for at faa nok, blande sin Melk i en Kop med Snevand. Taarer forøgede den ogsaa, saa den vesle, mæt og veltilfreds, slumrede ind til næste Nat, før Aftenvinden skar henover Fjeldet, svanger med alle de skaraklædte Snefaners Kulde.

Men den forløbne Nat, da Forældrene, ligesom Fuglene sine Fjær til Redet, plukkede af sig sine Klæder og bredte dem og Barkviste og Mose og Lyng over de klynkende smaa, og aandede paa de valne Hænder, og krystede de blege Ansigter mod det bare, skjælvende Bryst, og, mens de hemmelig saa med Taarer op mod de kolde Stjerner, bad dem „bare tie stil til Dagen kommer“ — den Dag de gruede for, da de skulde tælle de syv, og maaske ikke finde alle ilive, — samme Nat var det dog lyst og muntert i Stuen, tæt nedenunder Bjerghammeren, hvor Familien laa. Der i Stuen, hvorfra Kristen mod Aften var bleven udkastet, blussede en Ild under en Gryde, hvori skulde laves Punsch, og paa et Bret (thi alt Kristens Tøi stod udenfor Pallen) spilte Exekutionskarlen, Prokuratoren og Proprietærens Fuldmægtig Kort.

„Hihi! — sagde Prokuratoren, gnidende sine klodannede, høgeklogule Fingre — „man kan dog indrette sig ganske hyggeligt tilskogs.“

„Jeg undres, hvordan Kristen har det paa Fjeldet nu“ — sagde Fuldmægtigen. — „Jeg tror, jeg kan høre Ulen af Ungerne helt hid.“

„Mon det ikke var Vinden? Det sner stærkt“ — sagde Exekutionskarlen.

„Eller Ulvene?“ — sagde Prokuratoren.

„Nei, det var Ungerne“ — sagde Fuldmægtigen. „Se her — Beis og dobbelt Mariage!“

„Spillet har jeg“ — sagde Prokuratoren.

*

Dersom nogen vil vide, hvorledes Kristen holdt ud paa Fjeldet den følgende Nat og siden: da gik det nok an, efterat han havde faat gjort sig et Hi, skjønt ikke bedre end de vilde Dyrs, men bygget som deres bag en Fjeldvæg, nedrodet tildels i Jorden, tækt med Bar, Kvister og Mose. Men der fik han ikke Lov at sidde. Og havde ikke Høiesteret (om hvis Retfærdighed der ikke er nogen Tvivl) i Sagen med hans Nabo, der drev ham saavidt, udrustet Herremanden med al Myndighed, om end ikke med den, som han engang forsikrede Kristen, at han i Danmark kunde have, nemlig til at virre Husmænds Haar om Pegefingeren og saa med Tommelfingeren trykke Øiestenen ud? I Mangel heraf havde han med Klør trykt ud af disse Øine Taarer, som ogsaa ofte er Smaaøine, der ser langt ind i Himlen og har Sjæl i sine Pupiller.

Udaf Hiet (som en Bjørn formodentlig arvede) trykkede han ogsaa Kristen. Nu maatte Kristen med hele Flokken fra det kjære Fjeld, hvor han og hans havde ryddet i et halvt Aarhundrede, ned i Bygden: — for dem ud i den vide Verden. Foran gik Kristen med Rodøksen og en Sæk med Træboller til Salg, saa Konen med den mindste paa Ryggen og en Gjentunge ved Haanden — bagefter kom et Par barbente, fillede, sultblege Børn, slæbende paa noget Husgeraad, Gamlefa’r

med en Barkemelspose, ledet af den næstældste Gut (thi han var bleven blind i Koien), og saa endelig den ældste Gut, bærende sin yngste Søster, der skreg alt i et og vilde hen til Mo'r.

Da dette Menneskelighedens Triumftog vandrede over Kirkevolden nede i Storbygden, kastede Kristen et mørkt Øie til Gudshuset, hvor han hverken nu eller siden kunde komme med sine, da han var for fattig dertil. Han bad dem rappe sig forbi, at ikke Folk skulde se dem, og med sky Øiekast og ilsom Gang gik Følget forbi, just som der indenfra Kirken hørtes Salmen:

„Dig, Jesus, bør vi efterligne
i virksom Broderkjærlighed“ osv.

De smaa vilde endda stanse for Orgelmusikens Skyld, som de aldrig før havde hørt; men Kristen skyndede paa; thi udenfor Kirken stod Folk nok med to Kapper paa, som sagde: „Ei da, nu er det ude med han Kristen Haakaalia da!“

Men ingen gav sin Kappe til de nøgne smaa eller til ham, som aabnede sine Pjalter, og lagde den dødfrosne Fugls nøgne Hoved til sit Hjerte, og aandede paa og græd over de klynkende Unger hin taagekolde Høstmorgen. Gud ved, om af ren Medlidenhed, eller om fordi han erindrede sig *sine* klynkende Unger, og de kolde, blege Ansigter, og at han og hans Hustru aandede paa de forfrosne smaa, og græd og bedækte dem med sine Klæder hin kolde Nat paa det nøgne Fjeld, og bad dem „tie stil til Dagen kommer.“ — Arme Kristen! der kommer en Dag, da der ikke skal ties stil med, hvad du gjorde imod Fuglen og dens Unger, og med hvad Herremanden gjorde imod dig og dine. Engle skal kappes om at fortælle det, og maaske en af dem skal sige: „Jeg skal vidne; thi jeg var hos dig i hin Morgens Taage, og jeg lagde dit Hoved til mit Hjerte, da du lagde den døde Fugls til dit. Jeg var ogsaa hos dig paa Fjeldet hin Nat, da du bedækte dine jamrende smaa med dine Klæder; og bedre Øine end Menneskers saa da i Stjernelyset, at Englevinger dækte dine nøgne Skuldre.“ — —

(P. S. Naar Proprietæren læser dette, siger han bare: „Aa engle mig her, aa engle mig der! Kristen var min Husmand, og dermed Basta!")

---

2. Fjeldpresten.

— — „Her har jeg da tilbragt den største Del af mit Liv, afskaaren fra den hele dannede Menneskeverden, som det engang var min Glæde nær at betragte i dens fremskydende Liv, men som jeg nu ikke vover at henregne mig selv mere til. Jeg tilhører nu Kofterne og Skindbukserne, Tjorepeiserne og de høie smalbremmede Hatte, som har tjent i Cicignon-Opløbet i Bergen, og hvoraf en Halling eller en Lomværing der østen Fjeldet tør le. Disse har tilhævdet sig mig. Dog har jeg engang glimret paa Kjøbenhavns Universitets Høisale, og Moldenhawer har emnet mig til akademisk Lærer; dog vandt et Par Afhandlinger i Rahbeks „Minerva" mig den Tids liberale Talenters Venskab, og Malthe Brun foreslog mig, i Fællesskab med sig og den geistlige Renomist Heiberg, at udgive et publicistisk Tidsskrift. Ak! hvorledes er det? Betænksomme Folk troede dengang, at jeg var sprunget et Stykke foran min Tid; — nu tilhører jeg ikke engang min egen, ja, om vi skrev 1814, og jeg pludselig traadte frem af min Krog, vilde enhver af Eidsvolds-Reformatorerne kalde mig forældet.

Og isandhed! hvad skulde jeg tale om af nogen aandigere Beskaffenhed, end om denne Egns gjængse Materier d. e.: om Heste, Tvivlstilfælde ved Kvæghandel, besynderlige Ulykker og nye Kneb i Slagsmaal, Barseler, Nisser og vidunderlige Huldrehistorier? Jeg maatte finde paa noget bedre: enten om National-Konventet i 91—94, om Nelson, Parker, Willemoes, Chr. Colbjørnsen, om sidste Feide i Iris og Hebe, Januar 1795, eller om Zarine, Einar Thambeskjelver, og om hvad godt nyt der kunde pilles ud af *Votre Serviteur*, *Otiosis*. Videre kunde jeg ikke komme; — man vilde studse og le — ikke ad mine gode Universitets-Anekdoter om „Kirsebom-Pilenpalen"

m. fl., men ad mig; man vilde forundre sig — ikke over de fine moldenhawerske theologiske Undersøgelser, jeg maaske i min Godtro, dog derved at gjøre Indtryk, kunde bringe paa Bane, men over dette relikviemæssige Særsyn af et Menneske, som ikke længere hørte hjemme her. Virkelig skulde ogsaa en Underholdning, udspunden af en Bergens Adresseavis eller en halvaarsgammel Rigstidende — det eneste literære, som kommer hid — kun lidet tjene til at befri mig fra et saa nedtrykkende Omdømme.

Men jeg er langtfra ligegyldig ved denne Tilbagegang, hvortil jeg ikke skabtes. Jeg sørger mere over den, end over at mine stakkels Døtres Skjønhed er henvisnet i sin Ensomhed, og over at min ene Søn er gaaen ind i Kavaleribrigaden, samt over, at min anden Søn, som studerer i Kristiania, skrev mig til, at han for det første kan udsætte sin Kjøbenhavnsreise, da man nu i Kristiania kan lære ret godt Dansk med mere dertil hørende.

Mit Haar er bleven hvidt som den ludende Bræ, der er mit Tag; dog føler jeg, at mit Blod endnu kan bruse som Elven herudenfor, fuld af sine klingrende Issøiler, bragende Stene, styrtende dem og sig fra Terrasse paa Terrasse i Minutter fra Bræ til Hav; ja jeg føler, at det kan banke mig ret haardt i Pulsen, at mit Sind med Ungdoms Hurtighed kan mørkne sig som denne smale Blaastribe, jeg ser af Himmelen, i et Sekund, i et Stormkast fyldes med Skyer, der pludselig udruller som Laviner over den hele Dal, mulmede og tunge, saa Fossene neppe høres, tætte, som om denne Revne skulde tilstoppes, der kaldes en Dal, skjønt Ørnen synes at spænde sine Vinger fra Tind til Tind, naar den svæver derimellem. Mit Blod banker, mit Sind mørknes, naar jeg tænker paa Aarsagen til min sørgelige Skjebne, til min Tilbagegang, til mine hjemmeværende Børns Udannethed, til at jeg ikke saaledes har kunnet sørge for mine Sønners videnskabelige Opdragelse herhjemme under mine egne Øine, at de ikke skulde være veke nok til at lade sig bøie til hine Daarskaber, som

græmmer mig. Men hvad anden Aarsag er der til mit Onde, end at jeg, som saa mange af mine Lige, *er afskaaren fra Literaturen*, som jeg dog dengang havde Kald og Lyst til stadigen at følge i dens Udvikling? „Stat! Stat!" — raaber jeg, bortslængende et Hefte af Journal for Politik, Natur og Menneskekundskab, som jeg nys læste den 40de Gang — „hvortil den tantaliske, gjækkende Grusomhed at lade mig i Rigstidenden se Lister over udkommende Bøger, uden at jeg, formedelst de uhyre Afgifter du æsker, kan anskaffe mig en eneste? Hvorfor hindre med saadan Griskhed de Lysstraaler, der ellers kunde finde en let Vei til min afsondrede, skumle Dal? — den, hvori jeg har opdraget Tusinde af dine Børn, hvori jeg gjør dette med Livsfare; og er dette en Tak, der anstaar dig, og som jeg fortjener? Har du noget vigtigere Hverv end at udbrede Oplysning? Men hvorledes opfylder du dette billigste af alle Krav, naar du svært beskatter Skrifterne og Kjøberne, og disse i stigende Forhold, eftersom de bor fjernt til, og eftersom de, i fuldkomment Afkald paa alle Selskabelighedens Nydelser, og paa alle andre Glæder end de stille, som udrinder af Bevidstheden om opfyldte Pligter imod dig og sine nærmeste, mest kunde trænge til de forædlende, Literaturen, — og at følge med Tiden, og de, som Videnskabelighed skjænker? Der klages over liden Livlighed i Literaturen og Boghandelen. Nu, skulde Staten, som skulde fremme dem, være disses værste Fiende? Der bor mangen Mand i Dalene, langs Fjordene, mellem Fjeldene, som vilde anskaffe sig, hvad der pranger i Bogladerne, om Staten ikke gjorde dette til en Velfærdssag." Der gaar den tomme Postsæk — et Par dyre Breve og nogle Avisruller dingler deri: — da staar Embedsmanden med sin understrøgne Literatur-Liste: „den skulde jeg have, den skulde jeg have, den og den og den — — men . . . ." Da flyver der enten en Funke af hans Øie af Misundelse over disse lykkelige, som bor Byerne (Bergen *exclusive*) nær eller saaledes, at dertil gaar Leilighed, eller og tænder han sin Pibe med Ønske-Listen, lader sig og

sine med Taalmodighed rustificere, og kalder slige Ønsker, som at kunne skaffe sig en Bog, forfængelige.

Om nogle Aar falder de ham ikke ind — Papa røger Tobak og ser paa Skyerne, Hønsene og Kraakerne — Mama spinder og læser Grandison med ukjølnet Henrykkelse — nogle blegnende Jomfruer bestiller ingenting — og de lange, keitede Sønner forveksler det Udkast, Slagtebønderne har givet dem af det fremblomstrende Kristiania, som de snart skal besøge, med det, deres Fantasi skizzerer dem af det eventyrlige Bagdad, som de læste om og læste atter om i Tusen og en Nat.

---

3. *Exekution — Auktion — Exekution — Auktion.*

1.

Der var Auktion hos Ole. Bankadvokaten havde været der. Det var 40 Daler til. Det var ikke noget at snakke om. Ole, Stakkar, snakkede dog bag Husvæggen; men kun med Skyerne maatte det være; thi han stod der alene, mens Fiolen klang indenfore, og medens store Dampe af Finkel, Sved og Kaffe, under forvirrende Glædesskrig, væltede sig ud af Sorgens Hus, saa ofte Døren aabnedes. Eller snakkede Ole med det fjerne Dur af Bankadvokatens Kariol — han, der reiser bort efter veludført Arbeide? Hans Tale er ligesaa utydelig som dette Svar; thi Ole snakker med sammenbidte Læber; og naar en eller anden af de lystige Gjæster rangler ud, omgiven af hine Glædesskyer, og taler til Ole, svarer han kun i Ørsken. — Ole! du skulde talt til den strenge Mand med Væsken og den halvdødkjørte Leiehest, da du med Huen i Haanden holdt Tømmen for ham, at han kunde stige ud. Maaske han var bleven forskrækket, om du havde raabt: „Barmhjertighed! Barmhjertighed!“ Maaske havde han været rimelig, om du til Protokollen havde negtet at overgive dig paa Naade og Unaade med Hensyn til Salariet.

Et Vindpust vifter en frugtsvanger Duft udaf den blomstrende Bygager. Ole holder sig som svimlende ved Skigarden. Svimler han af denne Duft, eller af Tanken, at denne Ager opbrødes af hans Oldefader, englagdes af hans Fader, optoges igjen af ham ifjor Høst, bærer nu en herlig Førstegrøde, men er just solgt for $^{1}/_{4}$ Pris — den og Havren ved Siden, og Rugen i Lien, og Engen og alt, hvad der vaier og blomstrer over Odelsgrunden, og Grunden selv indtil Jordens Midte?

Samme Vindstød viftede Haaret fra Oles Pande. Ole havde grædt. Ole maa have en Sjæl; thi han havde grædt og tænkt — det saa man.

Alligevel — da det led udpaa, var der en Tid, da Oles Latter hørtes inde over Feleskurren, Dansetrinene og Femkortslagene i Bordet. Da syntes det ham, at der vilde være en let Udvei til et Laan, at han kunde slaa sig igjennem med Børnene paa en Plads, som han kunde kjøbe, naar han havde holdt frivillig Auktion over Løsøret og Besætningen. Og dette Gods? Aldrig havde han sat saa høi Takst paa Vognbeitet, paa den brune Hoppe, Rødsi, Blomkolla, Jølsros, Kolla og Bjeldekua, eller paa Stueklokken, Skjænken, den store Bryggerhuspande og andre deslige Ting, som den Kveld, naar han af og til kom udranglende paa svigtende Ben, med Armen slynget i inderlig Fortrolighed om en eller anden god Vens Hals. De 40 Daler var ham kun som ligesaamange vel sørgelige, men hensvundne Sekunder, som disse smaa svindende Prikker, der svæver undertiden for svage Øine, eller som smaa sorte Hjerter i bortfløine smaa 40 Luftdjævle af Sekunder.

Men medens Fa'r regnede og styrede inde og ude i en Tilstand, der havde ligemeget af en fra det Indre vakt Nervespænding som af en Beruselse, gik Vesle Ola ensom nede ved Bækken. Han syntes, der var liden Morroklang i Felen idag; og istedetfor at spille til Stikken med alle Jevnaaringerne oppe paa Gaarden, kastede han flade Stene bortover Bækken og stirrede paa de drivende Pinder. Vesle Ola tænkte: „nu skal

jeg ud at jæte hos fremmede Folk" — og Stenen fløi af hans Haand, og Pinden drev, uden at han saa det.

Da der blev stilt paa Gaarden, og Vesle Ola gik hjem, laa Fa'r i Græsbakken fuld, sovende med blodig Pande. Vesle Ola brėdte en Skindfeld over ham, lagde sin Trøie under hans Hoved, og satte sig grædende utmed.

2.

Da Ole beregnede, hvorledes han skulde slippe ud af det, havde han nok glemt, at han skyldte en Mand 3 Ort, en 2 Daler og nok en 3 Daler, at Forligene var hos Bygdeprokuratoren, og at denne havde gode Klør.

Da Bygageren havde skudt, stod Ole atter ved Skigarden, stirrende tankeløs udover den bølgende Flade. Inde exekverede Prokuratoren for de tre Forlig: en Exekution for hvert — ti Spd. for sit Møde for hvert. „De faar gjøre, hvorledes de vil", mumlede Ole mod Skyerne, men i Protokollen stod: „hvorimod Debitor havde intet at erindre." „De faar gjøre hvorledes de vil," mumlede Ole, da den brune Hoppe udtoges for 8 Spd. og Rødsi for 5 Spd. osv. — Alt $1/2$ Gang lavere, end efter den Takst, der gjaldt i de Luftkasteller, han byggede hin Aften af Kafferøgen, Finkelosen og Glædesdampen.

Vesle Ola sad atter ved Bækken og stirrede paa de drivende Pinder, uden at se dem. Da han kom hjem, laa Fa'r atter i Græsbakken, men ædru, vaagen, grædende, med Hænderne over Panden. „Hvad gaar a dig nu, Ole," sagde Prokuratoren, da han steg i Kariolen. „Lad han Fa'r være!" sagde Vesle Ola. „Dere har gjort det vel nok."

Havde det kunnet blive værre, skulde Ole have sagt revsende til sin Søn: „Jøss, Ola! gjør ikke Prokuratoren vild, ellers beholder vi ikke Traa'n paa os." Men nu sprang Ole op, rev Sølvmaljen af Halsen og satte den i Guttens Skjorte, sigende: „Der Ola! Prokuratoren har taget Firemarksdaleren og Guldringen i Æsken din; dem du fik af Bedstemor!"

„For en Tjuv!" sagde Vesle Ola. „For en Røver!" sagde

Gamle Ole. „For en Prokurator!“ sagde Bestemo'r, da hun saa ham vel reist.

3.

Da Bygageren gulnedes, klang atter Felen i Oles Hus. Samme Glædeslyd derinde; samme Glædesskyer dampede udaf Døren. Der var bleven holdt 3 Auktioner efter de 3 Exekutioner, og atter var der udtaget 10 Spd. for hvert Møde af Prokuratoren den Dag. Men Ole stod ikke ved Skigarden; heller ikke var han inde eller i Græsbakken. Siden han havde sagt til Prokuratoren: „mod Rekvirentens Fordringer havde Debitor intet at erindre,“ havde ingen set ham inde; og siden Jølsros blev solgt for 5 Spd., og Prokuratoren fik den brune Hoppe for 6 og Rødsi for 4 Spd., havde heller ingen set ham ude paa Gaarden. Men Besætningen, Løsøret, Vesle Olas Vuggegaver og den lystige Dans i Sørgehuset gik ligegodt. Der var nok af Brændevin, Mjød, Kager og Kaffe at faa for Skillinger af andre Folk i Kjøkkenet; og inde i Kammeret drak Prokurator og Auktionsmester en Panacee paa Reisen, medens de slog høiest Træf om Guldringen og Firemarksdaleren, som Prokuratoren sagde var god til en Bostonjeton.

Men netop som Prokuratoren strøg Vesle Olas Guldring, og Auktionsmesteren Sølvdaleren, med Hullet i til at hænge om Halsen, til sig, mens man inde i Stuen skurte op til en ny Polskdans og med vild Jubel hilste en nys ankommen Tromme, der skulde forestille Bas, — hvinte et Skrig rystende op fra Dalen, saa at Polskdans, Fele og Tromme stanste med en saa øieblikkelig Taushed, at man hørte Klingren af Vesle Olas Guldring, der undslap Prokuratorens skjælvende Fingre, og, cirklende længe paa Gulvet, forsvandt i et Rottehul.

Snart afbrødes Stillet af forvirret Talesurren, Allarm som af heftig Trængsel, Hulken og Udraab. Man hørte Fiolinkassen atter slaaes igjen, og mangt et „kom Anna! kom Mari — Jesu Navn lad os gaa!“ Auktionsmesteren stod lyttende ved Klinken, klemmende Sølvdaleren i Lommen med svedige, klamme

Fingre. Prokuratoren — Gud ved, hvad han gjorde ved Vinduet, der vendte bort fra Gaardsrummet; men bort ønskte han sig for længe siden, og sagde adspredt: „Hvad Fanden er det? hvad Fanden! vi skulde reist for længe siden.“

Kammerdøren blev aabnet voldsomt. Man saa det mylre af Indtrængende. „Guds Død! Guds Død! Inkassator!“ raabte Prokuratoren blegnende, famlende om Vinduesposten, gribende den, saa Aarerne, lig sorte rygskydende Igler, svulmede opover de gustne Hænder.

Men de Indtrængende kom ikke med knyttede Næver. De bar Vesle Ola besvimet hen i Sengen, hvor 3 andre Smaasøskende jamrede sig. Man vidste endnu kun, at han var styrtet opad Bækken, og med et Skrig sjunket omkuld.

„Er det ikke andet?“ sagde Prokuratoren og Auktionsmesteren, og drak Panaceen ud.

Men der var noget andet. Det vidste Folk, som nu kom der, Vesle Ola var kommen fra.

Sagen var, at Vesle Ola, der ogsaa i et Hang til Ensomhed ytrede et dybere Sind, end man skulde tiltro hans Alder og Herkomst fra Ole og den nys afdøde svage Moder, ligeledes idag havde søgt sin Yndlingsplads ved den dybe sorte Kulp i Bækken, hvor Saugspaanene hvirvlede sig saa. Men et andet end dette ensformige Skum havde der vist sig for ham idag. Han saa i det mørke Speil, og saa — Faderens Hat drivende der i Hvirvl med Orrepinderne og Saugspaanene. Han saa i det mørke Speil, og saa — Faderen hængende i Orrene paa den anden Side Bækken.

Prokuratoren kjørte fort paa Hjemveien og vilde endeligen foran Inkassatoren, der slog den stive Kappekrave op som Skylapper.

Ole blev funden straks, men nedskaaren lidt ud paa næste Dag, da Lensmanden kom. Da havde Vesle Ola Nervefeber, hedte det, og talte over sig om Kulpen, om Hatten, der danste til Musiken omkaps med Pinderne i Kulpen, og Guldringen, Æsken

til Bedstemo'r, om at jæte for fremmede Folk, om Prokuratoren, Tjuven og om han Fa'r baade først og sidst.

Nu skulde vel Ole begraves? Nei, nu skulde der ventes paa Amtsresolution om han skulde begraves som en Hund, som et ulykkeligt eller som et kristent Menneske. Den kom efter 14 varme Augustdage.

Vesle Ola er bleven mager og bleg, men talte ikke længer over sig. Men med eller uden Samling havde han talt om at ville se han Fa'r. Dette maatte han da. Mændene kom, som en Morgen, før Folk stod op, skulde bære ham bort fra Løvhytten nede ved Bækken, hvor han havde lagt, siden ingen torde have ham i Huset af Rædsel. Vesle Ola fulgte med. Han saa Liget langtfra — ilte til, kastede sig om dets Hals; men sprang med et Rædselsskrig tilbage. Da Mændene kom efter, sad han med ligegyldig Vanvidsdorskhed og stirrede efter de drivende Pinder i Kulpen. Dette er siden hans daglige Arbeide, indtil han mod Aftenen rasende styrter opover til Gaarden, falder der med et Skrig, og leies ind af gamle Bedstemo'r til Sengen.

Han er vanvittig, maaske ligesaameget fordi han havde Evne til at sætte sig ind i og bedømme Faderens fortvivlede Forfatning, og fordi han elskede sin Fader inderlig, som af Sorg over dennes Selvmord og den rædsomme, aldeles forraadnede Forfatning, hvori han gjensaa ham, før hans Nervetilstand var saa vidt ordnet og styrket, at han kunde udholde noget saa rystende og oprørende.

Bygdens Prest beklager Tabet af en flink Konfirmand, Bygden, at fem Mennesker er faldne dens Fattigvæsen tilbyrde, Prokuratoren trøster sig over Ringen m. m. ved den brune Hoppe og Jølsros og Rødsi; og Inkassatoren ved, at han har sine Bostonjetons fulde. Prokuratoren sagde bare, da Presten fortalte ham Elendigheden i Oles Hus: „Det var som Pokkeren, Hr. Pastor!“ Men Inkassator siger flegmatisk: „Saa gaar det i Verden!“

---

4. *Gamle Jomfruer.*

Der maa bo en Sorenskriver, eller en Oberst, eller en Prokurator, der hastigt og *rivende* har vidst at skaffe sig Eiendomme, i dette lange gammeldags gule Hus med de svarte Vinduesrammer. En fin, ung Dame, som med megen Visdom kan snakke hele Aaret rundt om Balling og Bøcher, piller vist paa sin Bypynt bag et af disse to Vinduer, som, idet de fra et Kvistkarnap kiger frem imellem de mørkbladede Aasper, ligner et Par uhyre svarte Hornbriller paa en lige uhyre gul Næse, omviftet af de lange Florbremmer paa en Enkekappe.

En Oberst kunde bo der — javel! men en af de gamle; thi det afskaffede „von" skulde synes ham at klæbe til disse Vægge, og en gammeldags Kareth skulde passe til denne forældede Aaspealle, naar den to Gange om Aaret knirkede udaf den henpaa Kirkeveien. En Sorenskriver? — jeg ved ikke, men jeg turde vedde paa, at der ingen Sorenskriver bor — maaske af den feilagtige Følelse, at disse Folk forekommer mig, siden Sportelreglementet kom, for hyggelige til at huse i sligt et Uglerede. Og en Prokurator bor der nu slet ikke for de fæle Aaspers Skyld, der rasler om Natten, og for den skrigende Jernfløi paa Karnappet, og for de knirkende, synkende Gulve og for Brillevinduerne, som skulde kige ham imøde, hvergang han dreiede indad Alleen, og minde ham om Enken, som han bedrog — hun med de stive, besvimede Øine bag Brillerne, med Floret og de korslagte Hænder — hun som skreg: „Kors os! den Underskrift er ikke min salig Mands!"

Dog bor der en, som tør se haant ned paa sin Nabo, om han er Bonde — som tør sige „han" og „du" efter Behag, og tage „De" igjen, som med Hatten paa forlanger Hatten af — som inviteres med til de fornemme, og sidder paa Standsgallerierne i Guds Hus. Hans Bedstefar var Kjøbmand, hans Far Høker, som flyttede paa Landet — nu er Sønnen Standsperson, Konditioneret og Proprietarius. Hurra! Proprietarius! Slige Kaier skal man plukke Paafuglefjedrene af paa!

Der gaar han ude paa Gaarden. Det er en gammel Mand med plumpe og uvenlige Ansigtstræk. Det stivt opbundne Halstørklæde, Hattens og Hovedets Stilling, hans idelige Strygen og Seen paa sine sorte Klæder synes at vise Forfængelighed. Han synes at vente. Ansigtet veksler. Det viste glad Stolthed, da Kokka kom ud og ringede hans Par Folk ind. Han saa op til det lille Taarn og sagde: „du kan gjerne ringe mere." „Det lyder saa herregaardsmæssigt," synes hans Miner at sige. „Ussel Herregaard!" synes de atter at sige, nu da 3—4 Øg kom fra Marken. Men tydelig sagde de: „*Der* er en Herregaard — Skam, at den skal være en Bondes!" idet han kastede et ondt Øie opover nogle deilige viftedannede Agerskraaninger, fra hvis Midthøide en stor velbygget Gaard rødmede med nye Tage og hvidnede med et kalket Stenfjøs. Han saa opover sin gamle Bygnings mørke Tag med et Blik, der kunde fure Mosen bort fra Tagstenhulingerne; men det synes ogsaa at love et nyt rødt Tag der, saafremt et ilsomt, blinkende mod Himlen, ikke lover et blaat — skjønt han vel kun saa efter Veiret, for at faa de nagende Avindstanker bort.

Men hvor behagelig en Seier det end skulde have været at have reist til Prestens eller Skriverens — thi did kunde ikke Bonden paa den smukke Gaard reise i Besøg, (en Tanke, som øiensynlig faldt Manden ind, men hvis Udførelse han med den visse Overlegenhedsfølelses Skaansel udsatte endnu i nogle Timer for at kro sig deslængere i Gjæstebudsklæderne) —: saa viste det sig dog, at Proprietariussens Venten kun var et af hine, den udhvilte Ørkesløsheds Mellemrum, hvori en Drift til Virksomhed, en spændt Tilstand tilsyneladende indtræder.

Proprietariussen befandt sig snart i sin Stue, spankulerende op og ned i dens mørke Baggrund, taus, med Hænderne paa Ryggen, af og til seende paa Thermometeret ved Vinduet, eller til Fluegiftglasset paa Kommoden. Der ved det sortkarmede Vindu, under Aaspetræerne, sad en afbleget Jomfru i høihalset Bomuldstøikjole. Det var Proprietariussens Datter Mina eller „søte Mina-mi," som han kaldte hende. Hendes

Ansigt viste Lidenskab, Trevenhed, Græmmelse og en høiere fremjaget Alder, end hun virkelig havde. Tæt ved hende laa en Bog om „Kvindens Bestemmelse,“ og en gammel Kat strøg sig murrende mod en Valerian-Æske. Jomfruen strøg Katten igjen — andet lod det ikke til hun havde at bestille.

Proprietariussen gabede, Jomfruen gabede, Proprietariussen var stil og stur og sur, Jomfruen var stil og stur og sur. Dog syntes et Gjenskin af en forsvunden Godmodighed at flagre over hendes Ansigt, lig det matte Skin af en sluknende Lampe, hvergang hun syntes at falde i Staver og at se ligefor sig; men jeg vilde heller se i den gamle Kats Ansigt end i hendes, naar hun saa enten ind i den mørke Stue paa sin Far, eller udad de sortkarmede Vinduer mellem Aaspene, op mod den deilige Gaard over de viftedannede Agerhøider. Da trak der sig tre Folder imellem Øienbrynene, og tre fine Snerper paa hver Side af Overlæben, og noget løftede sig under Kjolehalsen. Saaledes saa det ud i det gule Karnap.

„Der er nok Fadderstas idag med hos de Bønderfolk paa Harildstad“ — sagde Proprietariussen seende opover Høiderne, hvorfra Glædesskud gjaldt, og hvor et staseligt Følge i Reisekjærrer og tilhest saaes.

Jomfruen syntes ikke at høre, men stivt at betragte Gaarden. „Se ikke didhen, søte Mina-mi!“ — sagde Proprietariussen — „lad det Bondepargas reise, og lav dig til, søte Mina-mi! Du har godt af at komme ud!“

Mina svarte blot langtrukkent: „var der Fadderstas igaar? jasaa?“ men istedetfor tre Folder i Panden skjød fire sig op, og istedetfor tre Snerper paa Overlæben bævrede den hel over af utallige. Sagte som en sig ansamlende Draabe glinsede en Taare frem i de matte Øine, og Fingrene bævede, idet de greb efter Valerian-Æsken.

„Faar du Krampen din igjen, søte Mina-mi? tag Pulveret dit.“

Det maa have hjulpet; thi samme Dags Eftermiddag var Mina i et fortræffeligt overgivent Bagtalerlune hos Majorinden.

Panden var glat, men Mundrynkerne spillede som de fine Traade i Ormetungen, og Mandfolkene inde i Sideværelset satte Beter af Uopmærksomhed, fordi de ikke kunde holde sig fra af lytte til Skvaldren i Stuen og til en Latter, som de ikke tænkte var tildels hysterisk. Saa var *den* for en Dag, saa *den* — indtil Bygden var gjennemmønstret; men da endelig en liden 13-aarig Frøken begyndte at tale om Fadderstasen paa Harildstad, menende, „at det dog gik vel vidt, naar Bondefolk holdt Selskaber akkurat som andre Folk:“ saa faldt Jomfru Mina pludselig hen i sit dagligdagse Lune derhenne bag de sortkarmede Vinduer i det gule Karnap.

Dagen efter spankulerede Proprietariussen i sin uhyggelige Stue. Bogen om „Kvindens Bestemmelse“ laa der. Katten sad der; men Jomfru Mina var borte og tilsengs. Saa gik det et Aars Tid; en Dag oppe, stille, stur og sur i Vinduet, en Dag tilsengs. Da lød der atter ved Aftenstid Glædesskud fra Harildstad. Mina sad ved Vinduet og fulgte med tindrende Øine Blinket, der kastede et hurtigt Lysnen gjennem Ruderne paa Proprietariussens mørke Skikkelse i Baggrunden.

„Nu fik Harildstaden sig en Datter til,“ sagde Kokka igjennem Døren. Et Suk svarede borte fra Vinduet: „Det var Minas sidste!“

*

Otte Dage efter var der Fadderstas paa Harildstad; men Følget biede paa Gaarden, til et Ligtog fra Proprietariussen havde sneglet sig opover Bakken og forbi. Harildstaden selv stod der med Hatten i Haanden, og Taarer perlede nedover den stærke, vakre Mands Ansigt. En trivelig, tækkelig Kone stod hos, og trykkede ham i Haanden. „Lad os kalde den Vesle Mina,“ hviskede hun, og et tilfreds Smil viste, at Manden havde forstaaet hende. Harildstaden lod det konditionerede Ligfølge passere forbi uden at lægge Mærke dertil: baade den yderst taabelige Velærværdighed, Majoren, der ikke kan saameget som en dygtig Furér bør kunne, den syndige Prokurator med

Ulvefingrene, Skriveren, der tror, at Englene studerer Jura, og en 6—8 Æsler af Proprietariusser med Lensmanden imellem sig.

Men, da Proprietariussen nede paa Gaarden kjørte forbi, da for et stærkere Glimt end hint i Tusmørket, et stærkere end hint, der kunde fure Mos af Tagstenhulingerne, udaf hans ærlige Øine.

Majorinden fortalte siden, at Harildstaden, der var opvokset med Mina, havde gjort hende Tilbud, da han antog Gaarden — at hun ikke havde været derimod — men at Proprietariussen havde givet ham et haanligt Afslag, og spurgt ham, pegende paa Døren: „Hvor tør han som simpel Bonde tænke paa at fri til en konditioneret Mands Datter? haha!“ —

Jeg tænkte, at Mina hverken skulde være bleven sur, doven, mager, gusten, rynket, snerpet, bagtalersk, hysterisk eller tilsidst svindsottig og Gravens tidlige Offer, dersom denne fordømte Standsforskjel, der er mindre grundet i overvægtige aandige Fortrin hos den ene Part end man tror, ikke havde forbudt hende at naa „Kvindens Bestemmelse.“

I vort Land visner flere Evablomster for den end for Træk, koldt Klima osv.

*

Ser man ned igjennem Aaspalleen, synes Jomfruen i den høihalsede Kjole at sidde i et af de sortkarmede Vinduer. Men det er bare den gamle Kat, som sidder paa Bogen om „Kvindens Bestemmelse,“ og leger med Valerian-Æsken. Engang hændte det dog, at Proprietariussen traadte frem fra den skumle Stues Baggrund, løftede Pus op, og slængte Bogen ud af Vinduet med et rasende Blik op til Harildstad. Gud ved hvad Proprietariussen tænkte!

---

5. *Kopisten.*

Titlen staar her. Men jeg har lovet mer end jeg kan holde, saafremt man ved en Sortkridttegning forstaar noget andet end løst henkastede Træk af et sørgeligt, men virkeligt Liv. En Kopists skal heller aldrig tilbyde den indviklede Afveksling i Begivenheder, som man fordrer af Novellen eller endog af Levnetsbeskrivelsen; thi det er jo kun en Maskines, og det en trægere og trægere gaaende Maskines ensformige Bevægelse.

Men et Menneske gjort til en Maskine, et Menneske, der har kopieret saalænge, til Kopieren er bleven til Natur, saa det ikke befinder sig vel uden under Kopieren, og kun har Agtelse for denne skjønne Kunst og for det selvsamme Kontoraag, hvorunder det har hentrællet Livet og bortkopieret al Tænkeevne — skulde der ikke være et Øie, som vilde mørknes over denne Elendighed, forglemmende at le over den besynderlige karrikaturmæssige Figur, det hypokondriske Sletlune og de taabelige Begreber om Vigtigheden af en endeløs, indtil de mindste Bagateller gaaende, aandsindskrænket, smaalig Kopieren, som er blevne de eneste tilbageblevne Træk af Individualitet hos Kopisten?

Det er muligt, at der gives saa uduelige Mennesker, at de ikke kan anvendes til andet end Kopieren. Det er ogsaa vist, at dette Arbeide agtes langt høiere end at sy Sko og snedkre, omendskjønt intet er elendigere. Der gives ogsaa høie Embedsmænd, som tror, at Statsmaskinens Gang og Kopieren er det samme, og at hin forbedres i samme Maal som denne udvides. Der er ogsaa en Slags Kopieren af Prædikener, Vers og andre Aandsprodukter, hvorved alle Parter staar sig vel, men dog Tilhørere og Læsere bedst. Men den Kontorkopieren, som i sine pedantiske Fordringer sætter alt Maal og Maade tilside, og kræver sine Smaaligheder forflerede i det Uendelige — *den* sluger Menneskesjæle, og enten gjengiver dem til Verden inden faa Aar forkuede, aandssløve og indskrumpne som deres

Legemer, eller beholder dem netop fordi de er blevne saa, d. e. fortræffelige Kopister.

Jeg vil ikke skissere en Embedsmand i en afsondret Egn, der kunde findes ved Pulten Kl. 2 om Natten, naar han havde modtaget Breve; thi var de Embedet betræffende, maatte de ind i dobbelte Kopiprotokoller, og angik de andet, da havde de ogsaa sin Kopiprotokol, ikke at tale om de særskilte Svarprotokoller og Ekstraktprotokollerne, som kun deri var forskjellige fra de andre Protokoller, at han i dem tillod sig at skrive: „H. H.“ istedetfor „Hs. Høivelbaarenhed,“ „underdan.“ for „underdanigen,“ „Novbr.“ for „November“ osv. Dette var nu engang bleven en Nydelse for den stakkels Mand, og en Slags Kunst, saasom ikke det mindste Sving, den mindste Tøddel maatte være borte eller anderledes i nogen af Kopierne. Desuden, skjønt det i Grunden blot var en Tidsfordriv, gav det ham store Tanker (og altsaa hans indskrænkede Aand et Slags Sving), om hans Embeds Vigtighed og ærefulde Besvær. Derfor brystede han sig, naar han kunde sige: „igaar skrev jeg 14 Kopier,“ og troede, at andres Smil derved kun var Selvlykønskningens over, at slige Byrder ikke laa *ex officio* paa deres Skuldre. At denne Mand var skabt til Bagateller, til Kopist, er klart, og derfor bør han ikke beklages, da han selv paatog sig de ufornødne, aandssvækkende Arbeider, kun adlydende Kopistnaturen — der virkelig er selvstændig, og danner en egen Klasse lavere Mennesker — da denne i hans Fuldmyndighed og Rolighed frembrød med en Drifts Vælde og en Fyrighed i Tilfredsstillelsen, der var ubunden imod den, der tilstedes den Pugelystne (saaledes viser sig Kopihanget i de tidligere Aar) af de halvt over Fliden blide, halvt over Pugværket rynkeslaaende Professorer paa Kollegierne.

Men et af de Væsener, som Naturen stemplede til Mennesker og ikke til Kopister, hvem alle Aandens Evner og dens ædle Selvstændighed forherligede i et sundt Legeme, men som dog ved Tvang og Vane blev Maskiner, Kopier i aandig og legemlig Henseende af et Menneske, af en Overkopist eller Overkopi —

saaledes, at f. Eks. deres naturlige Godmodighed bliver til dottet, slavisk Underdanighedssind — eller en ynkelig Skygge af sig selv, som de kunde været — saaledes, at f. Eks. deres ædle, naturlige Alvor og Selvstændighed i Sindet bliver til Kontorgrættenhed, og Tænksomheden kun til en ufeilbar Øvelse i at tage efter de fineste Pennesving, og Sindsstyrken kun til en eksempelløs Taalmodighed i at kopiere — kort et af disse ulykkelige Væsner, der har kopieret sig til intet, til Sløvsjæle i Krympkroppe, gad jeg tegne for hin vanvittige Stolthed, der lader Forældre anse Kontoristkrakken for sine Børns Lykkestige.

Stolthed det? Det var Ømhed som vilde, at det lille Konditionertmandsbarn Augustinus, der havde gode Evner, livligt Sind, Hændighed til alt, stærkt øvet Legeme, hverken skulde fornedre sig til Plogen eller til Haandværk eller friste at fange Lykken i det hvinende Seil. Derimod — hvilken glimrende Løbebane! — den gode Skriver vil tage den lille Augustinus paa sit Kontor straks han bliver konfirmert — derfor maa han skynde sig med det, og søge at vokse saasmaat paa Krakken — derpaa faar han Inkassationer og lærer at sno sig igjennem Verden og lægger op Penge paa Bøndernes Bekostning til at holde sig i Byen med, og saa — Augustinus skriver jo en god Haand og faar nok gode Attester, om han slaar sig nogle Hudfiller til — saa ind i Departementet, i Kopidømmets Kloster, hvor saamangen vakker Karl fra Landet fik Absolution.

Stolte Ømhed, saaledes drømte du, og din skjønne Drøm er gaaen i Opfyldelse.

Augustinus var hos Skriveren, kopierede fra han var 14 til han blev 20 Aar, indkasserede til han var 24, lagde sig et Par 1000 Daler op i den Tid, fik herlige Attester uden videre Vanskelighed, og — det gik, som Ømheden drømte. Nu vil vi betragte den 40aarige Kopist.

6. *Vinkelskriveren.*

1.

Vintermorgen. Prokuratoren ved sin Pult. Ude fyger det; og den blege Stribe over Aasen spaar en mørk og ilsom Dag, der borthvirvlet af Foget, nedkuet af de tunge graa, kun ved smale hvide Bremmer fra den hele Masse afsondrede Sneskyer, snart skal begrave sig i Natten. Inde er det lunt. Lysene kaster et roligt Skin paa de grønne malte Gardiner, hvorpaa Kaffedampens Skygge gjentér sig i livlig Bevægelse.

Men hvor den er uhyre! hvor synes den at rulle og at røre sig! Den ligner et af sin Grav opstigende Gespenst, reisende sig langs Tapetet, bøiende sig under Taget.

Ha! den løbende Pen, hvis Spragen var den eneste Lyd, stanser — de smaa tindrende Øine bag Pulten blinker til Siden, forfølgende Skyggens Bevægelse. Men de forstenede Træk ved Munden livnes atter: — det er jo kun et Spøgelse fra Kaffekoppen, og ikke et, der klæbede ved disse Papirer med det usynlige Blod paa. Denne væltende Sky er jo ikke belivet med Aand — er jo ikke Dunsten af de Taarer, hvormed de Skadesløsbreve engang beduggedes, hvori Manden med Pennen roder. Dog maa Kaffekoppen bort. Nu er det godt, nu gaar Pennen atter. Men paa den hvide Kaminvæg reiser sig atter Gespenster. Forbandede Kokke! Hvad har du indkoglet din brændende Kaffe? Den maa drikkes ud. Nu er det godt, nu gaar Pennen atter. Men den nerveangribende, blodbevægende Drik opdamper fæle Skygger i Mandens Indre, vækkende, forenende sig med dem, som huser *der* før. Hvad er det? den flittige Mand ved Pulten befinder sig ikke vel. Sved glimter frem paa Panden som en Nordlysbue paa Nathimlen, og Stemmen skjælver. Manden iler til Vinduet, lægger sin Pande mod de kolde Ruder — endnu synes den blege Dagrand ikke at have løftet sig. Den synes kun at være en Revne i Vinterhimlen, hvorigjennem al dens Storm og Fog udbrister. Manden længes efter Selskab. Døren maa op til Sidekabinettet, hvor de uskyldige smaa sover,

og hun, der ofte har kysset det Sted, hvor hans Hjerte banker, og sagt: hvorfor skal Verden miskjende dette ædle, som slaar saa roligt? — Ah! de rører sig alt. Nu er det godt, og Pennen gaar atter. Den sprager høit: det var et lykkeligt Kneb, som faldt Manden ind med en Henrykkelse, der lader ham bruge bare Forkortelsessving. Uskyldiges Selskab er opmuntrende. Daggry er hyggeligt og Genifostres lykkelige Fødselsstund. Spøgelser er Tant. Taarer dunster kun engang. Usynligt Blod er Nonsens. Kaffe giver heldige Tanker og vækker ingen anden Geist end den, der bor i Hjerneskallen.

Men — ved Himlens Retfærdighed! det sukkede, det stønnede engang, togang, tregang. Ak! endnu ikke Dag, endnu ikke vaagner de uskyldige derinde? og den ømme, som kan elske Slanger? Det sukker atter. Det er en dyb Stemme, som sukker atter. Ha, er det i Papirerne? Pennen falder, den lykkelige Tankegang løber med en sprungen Uhrfjers Hvirvlen og Kraft i tilbagegaaende Snirkler om i Mandens Hjerne. Sukkede det fra Pulten? Kan gamle Bogstaver sukke? Ak! Manden blegner. Han springer op. Rullegardinerne, de smaa uskyldige, den godtroende maa op.

2.

Men hvad var det, som stønnede? Ikke Bogstaverne i Prokuratorens Skadesløsbreve, ikke Tallene i gamle Regnskaber, ikke en mørk Geist i hans Blækhus, ikke heller sukkede den unge Hustro i Sideværelset, fordi hun atter finder sin Side tom, og ham, hun elsker, fordi han dog er af Mand, og ærer, fordi hun tror ham ufortjent anseet mellem Mand og Mand for en Slyngel, atter hivende og harkende ved det mørke Arbeide, tændende sine hektiske Kindflammer ved Nattelampen.

Men ude, ved Siden af Vinduet med de grønne Gardiner, blotter Snefoget, hvergang det drager Aande, eller naar det kløver sig i tindede Hvirvler, der søger op mod Husmønningen, en fillet Skikkelse af en Mand. Alt en Time staar han der, og Sneen har faat Tid til at lægge sig i en Kegleform om hans Ben.

Haanden bevæger sig mod Dørklinken, men atter og atter tilbage i den aabne Barm, hvor et Papir stikker frem. Da sukker han. Fillerne flagrer i Stormen, der fylder Hullerne med fin Sne, saa det synes, som om han har hvidt godt Linned under de brun- og blaalappede graa Vadmelsbukser. Ellers er han ubevægelig. Dog vender han Hovedet ofte om, naar Haanden farer tilbage fra Klinken, og det med et Øiekast, som om han ventede, at noget skulde ske eller komme fra hin smale Dagstribe. Men denne er ikke det blandede Geled af en Englelegion, der rykker dig til Undsætning, du arme med Snehoserne, Klagen i Barmen, Døden i Øiet, Hungeren i Pjalter, Sygdom i Fyglinnedet og Haanden paa din Djævels brændende Klinke.

Nei! Han skal jo være din frelsende Engel — han derindenfore med Pennevingerne og Stjernekransen om Panden, af Sved saa kold som Diamanter. Det er jo ikke ham, som kjøbte alle dine Medarvingers Krav, da du med Ret procederede om din Andel efter Gamlekallen paa Bertnæs; paaførte dig otte Processer paa engang, ødelagde dig først i Bund og Grund og siden alle de otte efter de Skadesløsbreve, Prokuratoren forlokkede dem til at give sig i Uvidenhed. Dette gjorde jo ikke han men hans Kollega; og over sin Kollega skriver han ingen Klage, hverken af Retfærd eller Barmhjertighed eller endog for dine sidste Skillinger, fattige Thor ved Døren! Derfor ryster din Haand tilbage fra Klinken, som om den var et flammefarvet Gribbeneb eller et guleddret Ormehoved. Og du har Ret: kom ikke til ham med sligt. Han vil vise dig juridiske Dokumenter og sige: „staar der ikke: mod 12 pCt. i Auktionssalar, 8 i Inkassationssalar, Skyds, og 20 Spd. for Mødet, havde Debitor intet at indvende?“ Han vil sige: „kom ikke til mig med sligt!“ Han vil le af togangbetalte Kvitteringer, af 15 og 20 pCt. Renter, af at forlokke uvittige Almuesmænd til at give Skadesløsbrev for at forfordele det offentlige og andre, af falskt og uordentligt Regnskab, af Snyderier, Udsugelser, ødelagte Familier, vandrende Mødre og hungrende Børn. Han skal sige: „min Gud! hvad vil I da Mand? Hvad skjønner I jer paa

Jus?“ Han skal gløtte paa Døren for dig, og fra Sofaen skal en sød Stemme hviske: „ak, du min Gud! du stakkels Mand, hvor du da ogsaa er plaget!“

Smukke Kone! din Mand skal ikke plages med Anmodning om at skrive Klage over sin Kollega. Intet Støn skrækker ham mere uden det, der uhørt af andre, dog høres af ham midt under Stormstødene, under Karethrullenen, under de smaa uskyldiges Latter eller Skrig, under Balmusik eller under den Fløites Spil, hvis ømme Toner han forstod, før han blev juridisk.

Han skal være i Fred, arbeide med Uforfærdethed under Dagslyset, modtage i Puds sit Middagsselskab og fortælle det, gnidende med livlig Glæde sine brillantringede Fingre, at han nu befinder sig vel, skjønt han imorges var noget upasselig.

Han skal være i Fred. Den fattige Thor er borte. Han har for sidste Gang rørt ved Klinken; da faldt det ham ind, mellem hans ensformige Tanker, hurtigt nedslaaende som en Høg mellem graa Duer, at den ene Ravn hugger ikke Øinene ud paa den anden.

Men da han gik, syntes et kulsort Ravnepar at spænde sig ud i de ellers matte Øine, og i Øienhaarene laa en klar sammenflydende Taarerække, der gjorde samme Virkning i hans sorgfulde Ansigt, som hin hvide Dagstribe under den mørke Vinterhimmel.

„For Jesu Krist, hvilket Øie! Hvad mon Manden vilde?“ tænkte Prokuratoren, da han rullede Gardinet op, „at ikke Sultan holder slige fra Gaarden?“

*

I Selskabet hos Prokuratoren samme Dag bragtes følgende Spørgsmaal paa Bane: kan Almuesmennesker føle, tænke, elske, græde? Det besvaredes med 20 Nei mod to Ja. En aldrende Frøken mente, at „saadanne Folk“ kan neppe med Billighed frakjendes visse Drifter, som stundom havde „mere end man skulde kunne tro“ af noget vist forædlende aandigt; men Prokuratoren

troede at kunne bevise, at de aldeles ikke kan tænke, og at de mangler visse Følelser, som ellers er de „egentlige Menneskers“ Særkjender, saasom Erkjendtlighed o. fl. Dog mente han, at man, hvad denne Følelse angaar, altid selv kan rette paa dens Mangel. „Saadanne Menneskers“ Graad holdt han for at være en Kjertelsygdom.

Men et Fyg af Bleghed, som ikke Gjenskinnet af det Vinglas, han just førte til Læben, betog noget af sin Hvidnen, for over hans Kinder, da han sagde dette: — Ravneøinene med den glinsende Taarebrem skinnede ham imøde, saaledes som udenfra, da han rullede Gardinerne op. De funklede i det mørke Portvinglas med Skumperlerne om. Han vovede ikke at drikke det, for at ikke de glødende Øine deri skulde fortære hans Indre. „Gid de Slags Mennesker da for sig selv havde Indbildningskraften med alt dens Djævelskab!“ sagde Prokuratoren ved sig selv, og fandt Leilighed til at slaa det forhadte, mørkøiede, taarekranste Glas i Ovnen, „fordi der var kommen en Flue deri,“ hedte det. Men Prokuratoren tænkte paa Fluekongen selv: han der kan gjøre sig stor og liden.

3.

„Du har lidt blodig Uret, Thor!“ sagde en Mand med bævende Røst samme Aften. Et Blik, han sendte over Dalen til Prokuratorens fuldtoplyste Hus, sagde tydeligt, at begge Kollegaerne var der at finde. „Galskab af dig, Thor — blev han ved — at tænke, at han derover skulde ville raabe om Ret for dig — han, der ikke er et Haar ligere, der er medindviklet i denne og mangfoldige andre af din Ødelæggers Kjeltringerier. Klag for Belzebub over, at onde Aander driver Uvæsen!“ Thor svarte blot med Kummerens Adspredthed: „ja, det var sandt!“ Et langtrukket utydeligt mumlende „Gud ved, hvor jeg skal hen?“ fulgte længe efter.

„Der bliver da intet andet Raad, end at jeg faar anraabe Retfærdigheden for dig, min kjære Thor“ — fortsatte Manden. „Bare jeg ikke kommer paa Tugthuset for det Stykke Arbeide.“

— „For Guds Skyld, Mand! befat dig ikke dermed,“ raabte en ung Kone, gribende Blikskrinet ivrigen. „Du gjør os ulykkelige. Juristerne er enige; de vil være enige i at ødelægge dig!“

„Thor har lidt blodig, blodig Uret, !“

„Hvormange lider ikke det? Prokuratorens Tid kommer vel uden os; men bedst er at passe sine egne Ting, og at passe sig i alt hvad man gjør. Lyd mig nu heri bare!“

„Thor har havt Formue og Gaard — det opslugte det Udyr af en Prokurator, og hylte endnu ovenikjøbet paa den øde Tomt: „tror Godtfolk ikke, at jeg har cachert mig?“ Thor har havt en Kone (her blev hans Stemme blød, og Konen klappede ham paa Skulderen), men hende dræbte Sorg og Nød. Thor har seks Børn, engang velforsynede og sunde, som vore (her traadte Taarer i den unge Kones Øine) men nu, siden den Rovfugl slog ned, adspredte paa Betlerstien, syge, hungrende, nøgne.“

Mandens Stemme steg her indtil Vredens skarpe sitrende Tone. Konen bøiede sig kjælende over ham, og sagde, sættende Blikskrinet ned, med graadbrudt Stemme: „skriv da, skriv da i Guds Navn!“ Thor fik intet andet frem, end „Gud velsigne jer! Gud velsigne jer begge!“ Men han sagde dette med en Røst, som ikke lod sig hærme. Anden Løn end denne Anvisning paa Himlen fik Manden heller ikke, da Klagen var færdig; men han tog den for god.

*

Da Thors Klage blev bekjendt, smiskede Prokuratorerne imellem sig: „tror Godtfolk ikke, at vi Jurister har cacheret os?“

4.

Nogle Maaneder efterat Thor var sluppen udaf Arresten, fordi han havde vovet at klage, befandt han sig paa Arbeide i Kristiania. En Vogn med en Arrestant ruller ham forbi i Storgaden. Ha! saa Thor ret? Dog maa han vel se med disse Øine; thi Ravneparret udspænder sig atter deri som ved Prokuratorens Dør hin Morgen. Vognen stanser ved Tugthusporten.

Ha! Thor har set ret. Det er Manden, som skrev. Men Porten er allerede aaben. Hvem er det? hvem var det? spørger Mængden i Munden paa hverandre, medens Vognen drønner ind under Porthvælvet.

„*En Vinkelskriver!*“ svarer Slutteren — og Skjændselens Porte har slugt sit Rov. Ha! Thor saa ret med Ravneøinene.

*

Men Ravnene fløi ud derfra, da Porten bragede igjen; dunkelt blinkende, ligesom snappende efter Lyset, ligner de nu et Par flagrende graa Dunfjere. Han vakler nedover Gaden mod Broen; der holdt han svingende om Rækværket. En grønglinsende Jagtvogn ruller derover. Begge Prokuratorerne sidder hilsende og smilende til begge Sider deri. Da steg atter Ravnene op i hans Øine, mørke, funklende, huggende. Men de blev siddende fra denne Stund, brusfjedrede, huggende forgjæves om sig, da Folk stimlede om og raabte: „Manden er bleven gal! hei! hei! hvorfor ser du saa vildt, Thor?“

Thor fik Bur i Daarekisten at tumle sig i, ligesom hint sorte ravnelivlige, vingevoksende, nedhuggende tumler sig i hans Øienhuller til Søndagsmorro for alle Gamlebyens Døgenikter. Uvist er det endnu, om Nervebaandet er brustet, som bandt denne Ravn i Øie; men er det saa, da svæver den fri i Høiden, for engang at nedstyrte paa sit Rov. Dog maa det vel være saa; thi Prokuratoren ser i den sidste Tid betænkelig imod Himlen, som om han saa et vist tindrende blankt sort at svæve deroppe over sit Hoved, og naar han ser ned i et Glas Portvin, da svimler han som stirrende i en sydende Afgrund.

Det er imidlertid vist, at Vinkelskriverens unge Kone nedkom fortidlig af Sorg og døde med sit Barn, og at samme Dag Prokuratorerne drog ind i Byen som i Triumf over Dommen, der fældte Vinkelskriveren, og som Thor kom i Daarekisten og Vinkelskriveren paa Tugthuset, drog Tusinder gjennem samme Gade, over samme Bro, forbi de smilende Prokuratorer, den sindssvimlende Thor og hans lænkede Forsvarer, jublende:

„Hurra for Friheden! idag er 17de Mai! Hurra for Grundloven!

„Frihedens Tempel i Normandens Dale
Stander saa herligt i Ly af hans Fjeld.
Frit tør han tænke (skrive?) og frit tør han tale,
Frit tør han virke til Norriges Held!“

---

7. *De store Børn.*

Der var stor Opstuss ved Kirken idag. Kun et Par sølvsnorede Kuskekraver og et Dusin fjedrede Silkehatte saaes i nogle Faetoner over den bølgende Mængde. „Her er folksomt som paa et Marked,“ sagde en rødglinsende Proprietarius, idet han hjalp en Frøken i Vognen. „Godt, at man dog engang kan træffe andet end Pøbel i Kirken,“ sagde Frøkenen med en flyvende Krølle paa Næsen, idet hun trak Kaaben efter sig.

Der maa have været en overordentlig Fest, siden baade Jurister, Fruer, Frøkener, Officerer og Proprietariusser er tilkirke, ja siden de kom i god betids, da Presten sagde Amen. Nei, nei — de kom tidlig nok disse Herrer, og Bostonpartierne til Eftermiddagen var alt afgjorte i Pulpiturerne og Gallerierne og Standsskrankerne i Guds Hus før de, strækkende sig, børstende sig, speilende, smilende og nikkende til hverandre, reiste sig under Velsignelsen, der ligesom Solskinnet daler over onde og gode.

En Stribe af blottede Hoveder hvidner igjennem Mængden. En lang fortsat Rullen kløver den. Guldsnorede, gulkokarderede Huer glimter i en Række henover den, lig en Lynstribe, der følger de takkede Kanter af en mørk Sky. Det er de „Konditionerede,“ som kjører væk. Men et jamrende Hvin følger skjærende efter Kariol- og Diable-Duret. Det stanser. Man ser sig om, men ler og ruller afsted. „Kom Løitnant! kom Løitnant!“ raaber man og ruller afsted. Thi det er kun en gammel Bedstemor i sin røde Atlaskeskaabe med Hermelinsbremmen og med Salmebogen i det hvide Tørklæde, som er redet overende

af den grønne med Halen paa Hatten, da han til Afsked vilde lade sin Hest gjøre Kaprioler for en af de fjedrede i Faetonerne, for Frøkenen med de flyvende Høgedun af en Krølle paa Næsen. Hesten gjorde ogsaa Komplimenterne, Fjedrene nikkede, den lille Sky forsvandt fra Næsen, et Blik af Venlighed for som et Kornmod over Damens mørkladne Ansigt, og Knebelsbarten spidsede sig som et Par Vinger opimod Ørene til et Smil; men Mor stakkels ligger med splittet Fløielskyse under Teltbodstolperne, Hesten danser paa Atlaskeskaaben og Salmebogen svømmer utmed Mor i Gropen. „Gud ske Lov, at Løitnantens Hest ikke trampede hu' Mor ihjel!“ siger Mængden. „Det var enda vel.“

„Gudskelov, at Løitnantens Hest ikke trampede Salmebogen isønder! Det var endda vel!“ siger hu' Mor, og griber vaklende efter Klenodiet, der det ligger, uden at ænse sine hvide Bomuldsgarnsvanter.

„Fanden skal . . .“ — „Hvad, Knebel?“ raaber Løitnanten, og et opbragt, bange Ansigt, som trænger sig frem i Mængden, i Munden paa hinanden. En Pisk hviner. En Hat svømmer med Salmebogen. Hatten af! Hesten danser i en skraa Linie, i kort Galop bort med Kavaleren.

Snart slutter han sig til Herrerne i Kariolerne og Diablerne, der drog nedover til Gjæstgiverstedet, hvor Menigheden skal forhandle et Par Sogneanliggender. Dette er det, som gav Gud den Ære at se disse sine *store Børn* i sit Hus. Mængden mylrede efter. Snart giver Mændene i sine langskjødede, graa Kittelkjoler Bakken til Gjæstgiverstedet Udseendet af et stigende putrende Lerfald; snart lignede den mere en Braateli, fuld af stikkende Flammer i Lyngen, gloende Stubber og synkende og stigende Asketuer, naar de brodede Gjenter i brede Rækker, og i et Skridt, som Forlegenheden maaske gjorde hurtigere og haardere end smukt er, stimede nedover til det søde Honningkagested. Men dennegang gik de det forbi. Forgjæves klingrede voksne og halvvoksne Gutter med Kobberpengene i

Lommen, og snakkede i Forbigaaende baade om Mjød og Honningkage. De gik forbi, og Gutterne slentrede efter, ikke ret tilsinds, skjønt de med frelst Ære sparte Penge.

Mændene blev igjen. Der skulde vælges Forligelseskommisær efter Amtets Forslag af to. Alt gik godt. Løitnanten blev Kommissær, Proprietariussen ikke. Men bedre gik det siden: Løitnanten fik Frøkenen i Faetonen for Kommissariatets Skyld, Proprietariussen ikke. Alt gik godt, og kun de færreste mumlede om, at havde Valget været frit, saa var hverken den ene eller den anden af disse Herrer bleven valgt. Dog laa dette skjult under en vis mørk Ærgerlighed, der udspændte sig over Ansigterne. Dog gik alt vel. Om Aftenen hørte man blot paa Salen hos de store et Par Ørefigener, et Brøl og et Dunk i Gulvet. — Det var den nye Forligelseskommissær og Proprietariussen — men straks derpaa en lystig Sang af en dansk Vaudeville. Nedenunder derimod skraalte man af fuld Hals:

„Fri som nogen Greve Norges Bønder leve!“

— Hint Formynderskab var glemt.

„Fri som nogen Greve Norges Bønder leve!“

jublede de graaskjæggede Børn, indtil hine mørke Mumlere selv drak Held for den vise og naadige Forsorg, som skal have Fingre og Øine i alt, ja indtil hint Ansigt, der trængte sig med slig Harme og Angst i sine Miner frem af Kirkefolket, atter saaes straalende af Glæde imellem Kromændene; og fra denne samme Mund, som bandte Løitnanten, der rev hans Bedstemor overende, hørtes nu et skingrende:

„Skam for den, som ikke
Kommissarens Skaal vil drikke.
Hurra! Hurra! Den Skaala var bra'! Hurra!“

„*Store Børn!* store Børn! *Saa alvorlige i Smaating?*“ sagde den nye Forligelseskommissær ovenpaa Salen hos de store,

idet han blev kastet nedover Trapperne, fordi — hedte det — han havde gjort Joks i Kortene.

„Store Børn! store Børn! *Saa letsindige i vigtige Ting!*“ knurrede en Knark (der ved frit Valg skulde være bleven valgt) med Armene i Kors henne i Krogen i Bondestuen, da Sangen om „Frihedens Tempel i Normandens Dale“ og om den frie Bonde i forvirret Tummel blandede sig med Hurraerne for den nye Kommissær, og for den faderlige vise Forsorg, som man siger, selv de store Børn kan have godt af.

Figurer.

1. *Lutherske Lands-Pabster.*

Ikke blot den katholske Kirke har sine Pabster og Pabstleins. Der er en Overflod deraf i vore egne udskregne evangeliske. Men vore tager sig ikke nær saa godt ud som hine med Fløielskappe, den tunge glimrende Monstranz, de rige Præbender og den laskede Cølibatfedme, som en tro Husholderske paa nogle og tyve, ved Navn Therese eller Angelica, holder vedlige paa det allerombyggeligste med Lammesteg, lidt Vildsvinekjød, friske Druer og netop saameget god Burgunder, som er tjenligt for Fordøielsen og en sund Søvn derude i Kaprifoliehytten, hvor Therese strikker og jager Fluer bort, og hvor ingen maa forstyrre Hans Velærværdighed. Men dette er jo et Stykke af en Prælat; og vi har jo ikke Prælater. Jo Emner til Prælater har vi, jammerlige Efterligninger af Prælater.

Hans lutherske Velærværdighed har ingen Therese eller Angelica; men han dyrker heller ikke Cølibatet. Han blev tidlig gift, fordi han blev tidlig befordret, og han blev tidlig befordret, fordi han tog tidlig Eksamen, og han skyndte sig med at tage Eksamen, fordi der i den Tid var gode Embeder at faa for slette Kandidater. Siden har Hs. V. ladet Theologi være Theologi, og en Stok, der driver for Strømmen, kommer ikke mageligere og sikrere frem, end Hs. V. er kommen fra det ene gode Kald i det andet. Thi Hs. Velærværdighed — eller

Høiærværdighed, som han vil kaldes, siden han alt har været Provst — har ikke følt sig bunden til nogen Menighed af Godhed for den eller af gjensidig Kjærlighed; men han har betragtet sine Kald alene som Porte til noget større. Og dertil er han ogsaa indgangen; thi han tænkte straks: bedst at banke itide; søger, saa skulle I finde. Og saa søgte H. V. itide, nemlig straks noget bedre blev vakant; og naar han havde søgt ni forgjæves, fik han altid det tiende. Og saaledes er H. V. hamlet tidlig op i et Embede, hvori den lutherske Pabst har kunnet udvikle sig frodigen.

Kom ikke til H. V. med den Nyhed, at forbedrede Religionsbøger er udkomne. H. V. hader alt nyt, undtagen af Aaret, og saaledes da ogsaa sligt. H. V. kan Pontoppidan paa sine Fingre, saa han endogsaa lange Stykker kan lægge Bogen paa Ryggen under Eksaminationen, indtil han kommer ud af det, f. Eks. ved at se fremmede i Kirken. Og da H. V. engang kan Pontoppidan, skal H. V. vel ikke gjøre sig den Umage paa sin gamle Alder at puge ind noget nyt forat Ungdommen kan blive bedre undervist, som det heder, og ikke faa noget Galskab ind, som det heder, og ikke med Plan blive opdraget i og til Dumhed, som det heder. Hs. Velærværdigheds Klokker og Skoleholdere deler naturligvis ganske Hs. Velærværdigheds Meninger, og saaledes ogsaa denne, og saaledes gaar det i Hs. Velærværdigheds Prestegjeld, som det gaar. Hs. Velærværdighed har ellers Grunde, baade inden og udenfra hentede, for sin Forkjærlighed for gamle Erik. „Man er enig med mig i selve Hovedstaden“ — siger H. V. og ser sig omkring, idet han tager sig en Pris og knepser med Fingrene — „i Hovedstaden faar selv fornemme Folks Ungdom netop den samme Undervisning som min, og det skulde jeg tænke er nok og vel saa det.“

Hs. Velærværdighed gjør meget af Autoriteter, og saaledes ogsaa af andres Prækener. Han var derfor i over 11 Aar — nemlig saalænge Tyveriet skete i dybeste Hemmelighed, og H. V. endnu gav sig den Umage at holde sig til det Tyske

— berømt som Taler. Han excellerede altid i at fremsige Bønnerne med megen Salvelse og størst mulig Vidtløftighed, saa de altid udgjorde — alt med alt baade før og efter — i det mindste en Trediedel af den egentlige Præken. I ondt Veir, og naar der er faa i Kirken — knapper han ogsaa af i dem, og det er ikke saa frit for, at Far da slaar sig kaad og vild, og holder noget af sit eget. Da er det morsomt at staa og lye ved Døren.

Hs. Velærv. holder strengt paa sine Rettigheder. „Jaja — siger han — „se til hvor godt I faar det, naar I har lagt mig i Graven med Jeres Tværhed eller jaget mig langt bort. I — Noksagt!" Han skylder Standens Værdighed at behandle alle de Bønder med Foragt, som ikke kjøber sig med en Ferskmad Tag over Hovedet, mens de har noget at tale med Far. Men er saa Ferskmaden fed, saa kan Far, som ellers ikke er grei, være blid som en strøgen Kat, for saa kan han faa sig en varm Boston med Flaagjeita efterpaa med nogle visse, nemlig saakaldte konditionerede, som er de eneste værdige til at omgaas Hs. Velærværdighed eller Høiærværdighed.

Disse konditionerede bestaar af Fogden med hans Karle, en Prokurator, der er et Skarn, en Døgenigt, hvis Far var noget mere, nemlig Løitnant, en Brugsfuldmægtig, to tre Proprietariusser, som er Proprietariusser, fordi de er konditionerede eller er blevne det, ikke paa Grund af nogen fortrinlig Dannelse, men fordi de efter nogle Aar er blevne saaledes adlede paa sin Norsk af nogle Storfolk, de har hængt sig i R— paa. H. V. gjør meget af de konditionerede, saasom de er hans eneste Omgang, og meget for dem. Han tager det nemlig ikke saa nøie med dem, hvad Offeret anbelanger, og har alligevel en egen bedre Prestekjole til Brug for dem ved Daabforretninger og andre Tjenesteforretninger, hvorefter H. V. skal paradere ved Bordet. H. V. er ligesaa dreven en Epikuræer som sin katholske Kollega; kun tager han det ikke saa nøie med en vaagen Nat engang imellem, saasom han har befundet, at tre Perikommer for hver Time, han burde været sovet hen, endda

holder ham oppe Dagen efter. H. V. har i sin Mage truffet paa et beslægtet Gemyt, saa han lever i et eksemplarisk Ægteskab. „Som jeg og min Frue!“ hører man derfor stundom eksempelvis anført i Brudetaler, hvoraf han ellers har tre staaende. H. V. reiser gjerne et Dusin Mile for at gjøre sin Opvartning hos en Stormand, og undlader ikke, hvergang han er i Byen, at spilde Kirkedepartementchefens Tid med en unødvendig Visit, der ingen anden Nytte kan have end at Chefen dog faar se, hvilke Pabster man dog kan have her i Landet. At H. V., fordi han er ren ram Orthodoks, holder sig for en af Kirkens Støtter, følger af sig selv, saasom klogere Folk, hvormed det samme er Tilfældet, kan tro sligt om sig ogsaa. Et orthodoks Tidsskrift holder H. V. ogsaa for Synets Skyld. Men da Eidsvoldsplanen kom, troede H. Velærværdighed, det var et Flyveblad, og stak det hen i et Hul, hvorfra den aldrig vil komme frem, om man ikke purrer H. V. eftertrykkeligt. Næste Søndag holdt H. V. for tomt Hus, paa dem nær han havde sendt Bud til (for Bostonens og det andets Skyld) en original Præken om „Tidsaandens skadelige Oplysning“. Næste Morgen tog han Perikom. Men kun engang imellem. Og sligt hænder ogsaa kun engang imellem.

---

2. *En By-Pabst*

adskiller sig ikke i meget fra sin landlige Kollega. Trækkene fra det Indre, Pabsteriet i sig selv, er de samme. Han er maaske endnu inderligere i sin Uvilje mod alle Forsøg til at mane Presterne op for Religionens sande Værdighed og Oplysningen, saasom han er, og kanske maa være, endnu omhyggeligere for at skjule den. Aabenbar Skjødesløshed i sit Kald er det, By-Pabsten mindst gjør sig skyldig i; men der en fin, fast umærkelig Skjødesløshed, en Kulde for sit Kald og Ufølsomhed for alt det meget, han kunde udrette for Guds Sag paa sin Post, som er ligesaa karakteristisk for ham, som hint

skjulte Had mod al Opvækkelse og Reformation, der i sin Indædthed, Varme og hykkelske Fordulgthed ligner det, endskjønt sortnende og skaldække, dog glødende-hede Jern. Jeg kaldte denne Skjødesløshed umærkelig — den er ingen virkelig Skjødesløshed, for den var fra først af en Plan til at gjøre sig Embedet saa mageligt og Bylivet saa behageligt som muligt. Og den er ogsaa bleven opdaget, og — meddelt H. V. maaske for Halvparten (thi den anden tilhører ham selv udelukkende) fra den almindelige negligerte Bytone, hvad kirkelige Sager angaar — har den nu atter fra Hs. Velærværdigheds Side reproduceret sig i Menigheden. Det forhen kolde er bleven koldere, og det afskyeligt klamkoldt, sneglegemytkoldt, og Ufølsomheden for det hellige har faaet en Hud til. Men hvorledes kan dette gaa til? Hs. Velærværdighed mangler ikke Salvelse, prædiker ikke saa ilde og messer fortrinligt, og endda synes Menighedens Andagt ligesom at ostes og surnes i Hjerterne. Det kommer af denne klamme, amfibieagtige Kulde, som er eiendommelig for H. V., ikke fordi den paa nogen Maade viser sig i det Ydre, som har nok af Livsvarme og Sundhed, men den forstaas ved en ubegribelig sympathisk Korrespondens at klæbe uadskillelig ved hans Gemyt. En tænker under de bevægeligste Steder: „Ei, Fatter, vil du ogsaa ophøie dig til en af Kirkens Pillarer?“ En anden: „Hvormange Østers har du tillivs?“ En tredie: „Hvormeget tror du af, hvad du siger, Far?“ En fjerde tænker, naar H. V. messer paa det allersmukkeste, paa den skinhellige Farisæer, som gik op til Høialteret; og en femte spekulerer paa, om ikke Kirketjeneste, Præken og Messe lod sig ligesaa godt forrette ved Maskiner, hvoraf hver enkelt tog i paa sin Tid. Det er af personlige Grunde og med Hensyn til sig selv, at Hs. V.hed paa ingen Maade kan lide geistlige Taler med Liv og Glød, men kalder dem ugrundige.

Hs. V.hed føler igjen Menighedens Kulde, og saaledes skulde man tro den gjensidigen forøgedes og at Thermometeret bestandigt var i synkende. En Menighed taaler meget og aldrig mere end i saadanne Sager, fordi man saa halvt om halvt er bleven

vant til at tro, at saa skal nu en Gang være. Det bliver ved det gamle Forhold, og naar en fremmed spørger en god Borger af den gamle Stok om, hvorledes Presten er, saa løber han vistnok i Tankerne igjennem en Række Velærværdigheder ligefra den sidste, der efter Datids Brug latiniserte sit Navn med et „*us*“ i Enden, men svarer dog: „Aa brav!“ Hs. V.hed ved dette, og derfor er det kun i enkelte Øieblikke stød- og tilfældigvis, at han føler, at alt dog ikke er, som det burde være. For enkelte, der staar ham nærmere, søger H. V. da at reparere noget derpaa ved at være en god Selskabsmand, og derved saa smaat at understøtte den Mening, at han har for godt Hoved til at burde være bleven Prest. O Himmel! Og dog er dette en af den fordærvede Verdens Meninger. Og H. V.hed giver den selv Næring, og ved ikke, at den enfoldige Masse af Menigheden oversætter den plumpthen i sine Tanker: at H. V. er mindst af alt skikket til at være Prest, men en Synder saa godt som nogen, et Verdensbarn osv.

H. V.hed har ogsaa sine Bønder, hvorpaa han, ligesom sin landlige Medbroder i Herren, viser sin Stands Værdighed. Det er nemlig de simplere og fattigere Borgere, Folk, som ikke fryser, om de bliver staaende noget ude paa Trappen, og endelig Skolelærerne. H. V. gjør Skolebesøg omtrent som jeg tænker mig * *, om han blev degraderet til Løitnant, vilde visitere Kavallerikvartererne. Hei vil du gaa! Hvad er det for et Dyr, Slubbert af en Udreder! Paa Spiltovet igjen, Trompeter! osv. Eller endnu bedre, en Landjunker træder ikke med den tugtende, knusende Anstand ind imellem sit Hundekobbel som H. V. mellem sine Skolelærere, naar en Forretning kalder dem sammen.

H. V. er samvittighedsfuld, thi han undlader ikke at rangere sine Konfirmander paa det nøiagtigste efter Forældrenes Stand. Kundskaber kommer her ikke i Betragtning af den gode Grund, at alles nødvendigvis maa blive lige, siden H. V.heds Undervisning kun gaar ud paa Pontoppidans Gjennempugning. Hverken mer eller mindre. Naar den er gjennempuget, er Konfirmanden

færdig. Og H. V.hed med. Og saa kommer den velsignede Søndag, da H. V.hed, „om Gud vil“, fremstiller paa Gulvet denne velunderviste Ungdom, som han „med Guds Hjælp og Herrens synlige Velsignelse“ har forberedet til det hellige Naadesmaaltid.

Ak, smukke Julie, hvis fine Kinder H. V. saa ofte har klappet venligere end de andres, og du, fattige Johanne Kristoffersdatter, som for dine store, blaa Øines Skyld kom lidt høiere op i Rækken, d. e. nærmere Vinduerne, end du ellers skulde efter din Ringhed og Armod — eders gode Natur beskytte eder nu! Eders Hjerte har endnu en Religion, som er skjønnere end den, I har maattet gjennempuge, det er Uskyldighedens — bevarer den, og siger om Pontoppidan'en, som I skal sige, naar et uroligt Hjerteslag siger, at I have syndet: „aldrig mere!“

H. V.hed vil passere for et Stykke af en Skjønaand. Siden „Dæmringen“ kom ud, og dens Beundrere optog dens Pøbelagtigheder som Løsenord i den Intelligentsens Kamp mod Raaheden, som de vedkjendte sig at føre, er H. V.hed især bleven besat af et polemisk Belletristeri. Den Ypperstepræst Matthatias Makkabæus's Røst lød ikke høiere paa Kampens Dag, end Hans Velærværdigheds, naar slige Ting kom paa Bane i en Gjæstebudssal. O, den prægtige Prest, hvor han da kunde give Medmennesker deres Rest! Kun var det stor Synd, at hans Haranger ikke rimedes ned paa Stedet, for saa vilde man have havt nok en komplet Dæmring, et polemisk Digt paa Stedet, og det en vel saa god og saftig som den første.

H. V.hed hader alle Blade undtagen „Rigstidenden“ og „Den Konstitutionelle“. Dem kan dog Folk læse, siger H. V.hed, og læser just da de andre til sin Chokolade. Hs. V.hed vil ligesaa gjerne som sin Kollega paa Landet leve godt, men han ved at leve finere. Forskjellen mellem dem i denne Henseende er omtrent som imellem Pai og Postei. H. V.hed forsømmer ingen Opvartning hos de store. Han er godt antagen i fornemme Selskaber; og naar han har holdt en god Ligpræken,

bedes han ved næste Leilighed ogsaa til Gjæstebud imellem de simplere Borgere, som ogsaa kan leve godt. Med disse gode Ligprækener gaar det saaledes til. H. V.hed har engang gjort op fire. Disse deles i otte Halvdele og sættes da afvekslende sammen, hvorved opkommer en tilsyneladende Variation, hvis Falskhed ikke kan kontrolleres mere paalideligt, end at man kan sige: noget af det synes jeg at have hørt tilforn. Kaldes Halvdelen a, b, c, d, e, f, g, h, saa danner ah ikke det samme som bg o. s. v. Denne Kunst tilhører Pastoraltheologien.

Hs. V.hed er — men jeg er (som saa mange) bleven lei af Hans Velærværdighed.

---

3. *Smør-Kapteiner.*

Nogle tror, de skal skrives „Smøre-Kapteiner," fordi de smøres og maa smøres; men da de almindeligvis, naar de smøres, smøres med Smør, saa lader det sig vel forsvare at skrive Smør-Kapteiner. Ja, skulde man udtrykke den inderlige Forbindelse, som Bonden har opdaget imellem Smør og Kapteiner, og hvori han er bleven vant til at tænke sig dem, saa burde det vel endog være skrevet glatvæk i et Ord: Smørkaptein. Substantivet af „at smøre" i den Bemærkelse, det her skal tages, heder ikke „Smøring", men „Smørjing." Og hvorfor? Jo fordi det udelukkende tilhører Bønderne. Kun de trænger til at smøre eller smørje, og saaledes har de Ret til at se det Ord, som udtrykker en af deres eiendommelige Plager, saaledes skrevet som de bruger og forstaar det. Det samme er Tilfældet med Ordet „Løisning", som ogsaa betyder det samme. Og da Folk for længe siden har gjort opmærksom paa, hvad det vil sige, og at denne gamle nationale Skik endnu ikke ganske er gaaen af Brug, saa forstaar *vi* vel ogsaa, hvad „Smørjing" vil sige.

Der gives Folk, som tror, at en Kaptein ikke kan leve uden Smørjing. Men det er vitterligt, at Smørjingen er tagen

af og Kapteinerne til. Den Mening kan altsaa ikke holde Stik. Vor Kaptein var derimod overbevist om dens Rigtighed; og intet gjør heller klogere end et langt praktisk Liv.

Praktisk havde det været, fordi det siden han blev Kaptein idelig havde været opofret til at bøde paa den stedmoderlige Behandling, han troede Standen led fra Statens Side, og kort havde det heller ikke været, dersom man vil regne de 21 Løitnantsaar med, som han havde tilbragt i Garnison og som Premierløitnant paa Landet. Men af disse var der kun tilbage Mindet af to Kammeratnavne, en aldeles paalidelig, behagelig Erindring af Prisen paa Kjøbmand N. N.s Kognak, diverse andet Hukommelses-Raskeri, dog uden nogen Orden, lidt Stranguri og visse hæmorrhoidiske Uleiligheder. Underligt skulde det dog være, om Kapteinens Knebelsbart og Maaden at stritte den op paa (og dette var ingen uvigtig Akt i hans Liv) ikke skulde være den samme. I det mindste var den ligesaa stor, rød og snoet som den Tid var Mode i Garnisonen, nemlig som et Antilopehorn, hvorved Ansigtet fik noget frygteligt bestandigtsmilende. Hine Aar faar vel tages med, og saaledes faar vi en gammelagtig Krigsmand ud, som fordrer Respekt, og det ikke saa liden.

Men ak! at en saadan Krigsmand ikke skulde kunne bestaa sig for en Smørkugle, en Enkelt- eller Dobbelt-Pundinger af Smør!

At falde *i* Smør, kan lade sig høre; men *for Smør?* Ja saa lader sig ræsonnere af den, der ikke ved, hvor farligt Skyts det er for en fattig Mand, eller hvad Virkning det kan have paa en, der aldrig faar nok Smør. Desuden er Smør altid saa godt som Penge, og ligesaa godt som Smør kan man tage Koen, hvorfra Smørret kommer, og lige saa godt som hvad det er kan man tage Penge og omvendt. Kapteinen var aldrig urimelig. Han tog altid først Hensyn til andres Leilighed; thi til sin egen havde han en Gang for alle forlængst taget det primitive og siden urokkeligt befundne, at alt kunde være nyttigt og intet maatte forsmaas. Behøver ikke en Mand paa

Landet Kalve, Grise, Sauer, Ved, Seletøi, Hestesko og tusinde andre Ting? Bagateller! kan en velstaaende Gut paa sine 70 Tommer slippe bort fra Geledet paa bare Hestesko? Med Sølvnagler i kanske, og Kalven og Sauen maa have noget om Halsen.

Men hvorledes kunde Kapteinen have sit Kompagni fuldtalligt? Ei, hvem faar flere Unger end fattige Folk? og dem har man da nok af. Bygden havde mange konditionerede, og disse havde mange opvoksne Sønner, som efter Loven skulde have været „tagne". Men hvem kunde tænke paa sligt? Prest, Prokurator, Kapteinen selv, Proprietariusserne, Lensmanden havde hver sine dagdrivende Slamper paa Gaarden. Men at se disse under Musketten? Gudbevar's! De reiste til Tegningerne i sine Karioler og til Hest, for at spille Kort ovenpaa, og til Mønstringerne baade for den og anden Fornøielses Skyld. Og naar de konditioneredes Sønner — ofte Folk, som de velstaaende Bønder kunde overse — skulde blive fri for Tjenesten, fordi de skulde holdes for gode dertil, saa holdt disse Bønder ogsaa sine for gode dertil. En Postkarls, Færgemands eller Skydsskaffers lave Betjening var lidt efter lidt bleven ærefuldere, og virkelig ogsaa bekvemmere, siden det ikke var vanskeligt at faa en eller anden Slusk af en Træl til at fungere. Og saaledes kom Kapteinens Geled til at bestaa af prægtig Kanonføde.

Kapteinen var meget anset i Bygden, som — Himlen ske Tak, at der dog er nogle igjen! — ikke var af de fordærvede, hvor Bonden vil holde sig til Loven og forresten give efter sit Hjertelag. Han elskede sit Fædreland oprigtigen: thi Danmark foragtede han, og Sverrig var han mindre blid paa, og noget maatte han jo elske. „Jeg er, Djævelen knuse mig! en oprigtig norsk Gut af de gamle!" pleiede ogsaa Kapteinen at sige. Han bandede ogsaa forfærdeligt, undtagen naar hans Frue havde Selskab. Thi hun havde sine og han sine, og begge var meget forskjellige. Hun vilde gjerne agere fin Dame, omtrent tagende sig ud som en af de gamle Even-

tyrs-Prinsesser, der i sin Ungdom var bleven bortført af et børstet Trold, og dette bestod da især i at føre et stort Hus, og derfor maatte Løjsning til, og saaledes fik Kapteinen sin Kone at skylde paa for sin Samvittighed, som stod i en inderlig Forbindelse med de hæmorrhoidiske Affektioner. Han forstod, skjønner man, kun at kommandere uden Huset; og dette skaffede ham Ord for ikke at være saa slem, som han saa ud til.

Thi han saa forfærdelig ud: Kinderne spændte, røde og skinnende som et Par Kobberkjedler — Næsen klumpet, trodsig, opstaaende, uhyre i Størrelse, spillende i alle de blaaviolette changerende Farver, som gjør den nedhængende Kluns paa Kalkunhanens Neb saa merkværdig — Øienbrynene formelig krøllede eller lurvede som de uhyre Bakkenbarter, og fuksrøde som disse og den skrækkelige Knebelsbart, som vi har *in mente* — Øinene saas lidet til; de syntes under rolige Omstændigheder høit som et Par Hagl, der er bleven siddende i en Stryforladning, som man har skruet op; men under en interessant Akkord f. Eks. kunde det undertiden have Udseendet af, at de skjød sig frem paa Stilker ligesom Hummerens Øine, smaa, kulsorte, stenkulsblanke, uimodstaaelige, fortryllende, smeltende den mest haardnakkede Bondegjerrighed i Mandens eget Smør. Haaret — det var rødgraat, stridt og godt at tage i, naar Kapteinen kom i Betryk i en Historie. Thi han var stærk i Historier fra 1814. Selv havde han ikke været med, men nær ved, og, som sagt, han var stærk i Historier fra 1814. Naar Kapteinen mønstrede af, maatte Soldaterne raabe Hurra for ham som Skik og Brug er, ihvordan Kapteinen er. Og ihvordan han end var, saa var han dog retfærdig; thi naar han først havde faaet en Karl i Geledet, saa straffede han uden Persons Anseelse. Thi Personerne af Anseelse havde brugt Smørjing, og Smørjing er god til noget af hvert.

---

4. *Blodsugeren*

danner Overgangen til en ny Figur, paa hvis Udkast vi tænker med Rædsel, nemlig Prokuratoren, naar han er slem, saadan som vi kjender ham i diabolisk Aabenbarelse. En Blodsuger, enten af de almindelige, som ingen Undseelse har for Verden, men bærer sin Gjerrighed tilskue i et kummerligt Udvortes og den knappeste Levemaade, eller af de, ikke bedre, men smukkere og galantere, som vi vil skildre, er kun en ubetydelig Del, et Led, der, ligesom Ormens afhuggede, lever for sig selv, af en saadan Prokurator. Blodsugeriet er kun en enkelt af de Klør, hvormed denne Høg holder sig fast i Menneskehedens Nakke, kun en enkelt af de Trevler, hvorigjennem denne Giftplante suger sin Næring. Udenfor Blodsugeren kan Blodsugeren være det honnetteste Menneske af Verden; denne derimod kan bedrage, om han end ikke vandt en Skilling derved. Det er ham nok, naar han kun holder sig varm i Kunsten. Der kommer nok en Leilighed, da han kan anvende den importablere; indtil da giver det altid, i Mangel af saadant, Aandsbeskjæftigelse og Øvelse, at lyve, intrigere og stifte Splid m. m. Jeg saa en Gang en saadan Prokurator tilsyneladende ledig læne sig udover et Gjærde. (Slige Tornebuske, tænkte jeg, maa der gro langs Veiene i Helvede.) Han var ogsaa ledig; men paa sin Vis. Han morede sig med at faa en liden Gut til at slippe gule Myrer op i en Tue af de brune, og at se paa Myrderiet imellem dem. Barnet havde ogsaa omsider fundet Moro deri. Og saaledes gaar ogsaa den brølende Løve omkring.

Vi vil ikke have at bestille med disse almindelige Blodsugere, som blot forstaar den lumpne og simple Aagren, men skyr den finere, mere ansete, igjennem forcerede Anvendelser af Rettens Mellemkomst og Processer, ikke alene at faa sit tilaagrede, men Godtgjørelse efter Beregninger, hvormed det ingen Vanskelighed har. Hine modbydelige udsultede Spidsnæser i det kummerlige Antræk med de skidne smaa, om end tykke Tegnebøger i Skindlommen, forholder sig til disse kun som

Grovsmede til Kleinsmede, og kunde vel for det fortjene Opmærksomhed; men da vort Valg er frit, kan der intet underligt være i, at vi foretrækker at skildre en af disse Blodsugere, som har forstaaet, at man for at kunne leve med Ære som Blodsuger maa ligne visse Vandplanter i at bære en smuk, kjækt i Solskinnet fjedervaiende Flor over Vandskorpen, mens de hæslige, seige, ormdannede Rødder sugende igjennemborer Mudderet.

En saadan Blodsuger er en meget behagelig Mand, som gjerne ser Folk hos sig, er med, hos hvem man lever høit og godt, og ingen spørger hvor det kommer fra. Derpaa kan han være tryg og bygge sin Frækhed. Hans Vin og Porter vil ikke forekomme nogen som Blod, naar den kun er god. Derfor er den altid god. Han er ikke en Forbryder for, ligesom hine sin Races pøbelistiske Udskud, at nægte sig Livets Glæder. Og hans Glæde er ikke forstilt. Hans Latter er oprigtig. Hans muntre Leven, hans hyppige og eklatante Gjæstebud skal ikke døve hans Samvittighed.

Hans Samvittighed — hahaha! Hvem ler? Det var en fæl Latter!

Han *har* ingen Samvittighed. Mest af hele sin Slægt er *han* fri for dette ubeleilige Onde. Hine lumpne Blodsugere er saa spidsnæsede og blege om Truten, fordi Samvittigheden kniber dem. Men han — vor Blodsuger — er af smukt, triveligt Ansigtshuld. Hans Lysekroner straaler ikke saa om Aftenen, forat han ikke skal se Skyggerne af sine Ofre, af dem, som han drev til at give Døden det eneste, han levnede. Hans Fløielsgardiner er ikke saa langtnedhængende, saa fyldige og bløde, for at de skal dæmpe denne Lyd af Høstnattevinden i Træerne derudenfor, som ligner saameget Suk i sine stødvise Tag, og Hylen, naar den er mere vedholdende — jeg mener den Sukken og Hylen, som saa ofte (de dumme Folk!) fulgte paa hans ikke barskt udtalte, men uforanderlige: „Nei, jeg kan sgu ikke!“ Skulde han have fornummet noget saadant, maatte han jo havt Fantasi eller Anfægtelser af Samvittigheden. Men

ingen af Delene, og overalt Samvittighed mindst. Den havde han ikke; og han fandt sig vel derved — idetmindste langt bedre end dem, der havde formeget deraf. Thi intet gjør Livet surere. Han manglede den, ikke fordi han havde kvalt den, men fordi han aldrig havde havt den.

Engang dog — det var en Aften efter en Udkastelsesforretning, som Fogden selv sagde, han aldrig havde holdt Mage til, og hvor Kjærring og Unger havde skreget noget græsseligt, idet hun førte sine syv ud, mens hun bar ved sit Bryst den ottende, som var død under Forretningen af Krampe i den almindelige Skrigen. — Engang dog, men ogsaa kun engang, og det gik over som en Opstødelse — dengang nemlig, havde han dog, da han reiste alene hjem og følte sig noget flau i Maven, en Slags Anfægtelse af noget, der lignede en Slags Samvittighed. Temmelig uvilkaarligt, ligesom et Lys pludseligt falder paa en mørk Væg, tegnede nemlig det Spørgsmaal sig i hans Indre: „men har jeg da nogen Samvittighed?“ Det blev ubesvaret, og, som sagt, det gik over som en Hikke. Det blev ubesvaret, thi ved den løseste Eftertanke fandt han, at det blot var udsprunget af Erindringen om hvad Fogden havde sagt, og om at han er en Skurk, paa hvem et saadant Spørgsmaal nok kunde passe. I næste Sekund var hans Tanker: „Djævelen i denne Kariol, som Per Persen gav mig for de 14 Dages Henstand! saa støder den.“ Og i næste derefter (just som et Stjerneskud faldt): „Gid den Gaard der var min!“ Og i næste derefter igjen: „Der tør vel blive Raad dertil — bi lidt!“ Men han biede ikke. Kariolen med den skrækkelige Væske i for afsted gjennem Mark og Skov. Men intet Skud faldt bag de nathyllede Stammer, ingen stor, mørk Skikkelse med et blegt, fortvivlet Ansigt traadte frem, greb Hesten i Tøilene og —

Næste Morgen laa ikke Blodsugeren med knust Hjerneskal i sin Seng. Thi Gud er langmodig, d. e. Ulykken er sløv og Trældom hundartet af Gemyt. Men med en smuk, liden, blommet Morgenkalot sidder Blodsugeren ved sin Pult over den aabnede Væske, overregner Gaarsdagens Gevinst, og udkaarer sig af

sine Lister et nyt Offer for Dagen. Chokoladen dufter ved hans Side, blaa, venlige Kanasterskyer ombølger ham, Taffeluret pikker roligt som hans Hjerte. Endnu to Gange rundt Langviseren, saa er Forretningstimen. Han reiser sig, putter Protokollen under Armen og — i samme Stund ser nogle Gader længer henne et jammerfuldt Ansigt udad en Dør. Det spørger: kommer han?

Jeg maa ellers oprigtigt tilstaa, at en Mand som Blodsugeren kan fristes til at holde sig selv for en brav Mand, naar han ikke mærker andet end Agtelse for sig hos alle andre end de Stympere, som med alt sit Habengut ligger i hin sorte Lædervæske. Eller skal man selv være den første til at holde sig for slet?

En Usæd, som anretter mere Ulykke i Samfundet, end de, der gjør sig skyldige deri, tror, nemlig den Svaghed, i det selskabelige at vise Skurke (NB. de, der har Raad til at være med), de være det i menneskelig, borgerlig eller politisk Henseende, den samme Høflighed, som Mennesker, om hvem man intet ondt ved, bidrog meget til at bestyrke vor Mand i hans Mangel paa Selverkjendelse. Foragten viste sig ikke imod ham som et Moralitetens Korrektiv. Han blev hadet og frygtet, men af Folk, der vaandede sig under hans Greb. Af andre blev han ikke, naar han viste sig i Selskab, behandlet som Firbenen, man jager med Foragt ind i sit Hul, eller som Snogen, som man søger at knuse saasnart den viser sig for at drikke lidt Solskin. Nei, nei, denne moralske Krokodil blev klappet og strøgen til han faldt i sin Sjælesøvn, denne giftige Hugorm blev behandlet af blødhjertede Damer som et Silkebaand, de gjerne gad have om Livet, og af agtværdige Herrer som et vatret Ordensbaand, for hvilket Hatten maatte stryges. Presten var hans aabenbare Ven; og hans naturlige Ræsonnement var da: hvorledes kan jeg — *posito* — være en Skurk? Foged og Dommer var Hædersmænd begge, kjendte ham bedre end han kjendte sig selv, og fra dem havde han Attest paa at han baade var saa flink og retskaffen en Mand, som nogen kunde

forlange; og hans naturlige Ræsonnement var da, at det var en Tremarksløgn, om nogen vovede at sige han alligevel var en Skurk. Rundt om sig saa han Folk, der ikke var likere, og dog ikke blev behandlede som Firben eller Slanger. Hvorledes kunde han da være en Skurk? Han var istand til at tage Tremarksdom over sig selv, om han virkelig kunde lade slig Tanke falde sig ind. Og ve, om nogen anden nærede den, og udtalte den! Han havde en Prokurator ved Haanden, som i enhver saadan Sag forsvarede sin egen.

Ærekjær var altsaa Blodsugeren, og det er en Dyd. Det var blevet ham en Nødvendighed, siden hans Affærer bestandigt udvidede sig; og han havde Ret til at være det, siden han var en Engel imod Prokuratoren. Denne — o Retfærdighed! — —

— — Men hvorfor forjog man Satan fra Jorden før Vinger var voksede ud over de svovelgule Skuldre paa den, der kunde erstatte ham, naar han blot kunde flytte sig selv med Tanken?

Idag er han kanske i Kirke (thi det hører ogsaa til). Og kanske i Blodsugerens Stol (thi det hører ogsaa til). En Bas og en Tenor blander sig i Menighedens Sang . . De to synger noksaa pent sammen:

„O Gud! du vil, at Kjærlighed
skal hver min Daad oplive“ o. s. v.

Men ingen Gysen løber igjennem Menigheden, Klokkeren kommer ikke af Koncepterne, Orgelets Tangenter bliver ikke ubevægelige under Organistens Fingre, mens dets høie Malmpiber og Basunerne af sig selv begynder at intimere Dommedagskoralen, og de høie Hvælvinger styrter ikke sammen.

Thi Gud er langmodig.

---

5. *Nok en Blodsuger.*

Denne Art Mennesker er forfærdelig talrig, men yderst forskjellig. Vi har andre, mere fremragende Figurer i Kikkerten, og de trækker os til sig ligesom de fjerne høie Fjeldtinder, „hvorpaa Begeistringen bor," men ligesom Vandreren, for at naa disse, først møisommeligen maa kravle Dal op og Dal ned og over en Række kjedsommelige Smaahøider, maa vi bekvemme os til at sysle med Fremstillingen af nogle flere Varieteter af denne modbydelige Slægt, som gjennemroder Samfundets smudsige Dybder.

Ja de er talrige, altfor talrige disse forskjelligartede Blodsugere, skjønt enkelte Afændringer af dem er minskede i Antal og Slemhed imod før. Dette er f. Eks. Tilfældet med Kontorbetjenterne hos Skriver og Foged — en særdeles talrig Slægt, der dog, som sagt, meget har forbedret sig, uagtet den endnu som oftest maa nære sig paa egen Haand, saa godt de ved og kan, af Bonden, paa hvem de slippes ud ligesom Kvæg paa Beite. Det var noget forfærdeligt hvor de kunde gnage Roden, og det netop i den Tid da det var knappest. Det var noget forfærdeligt hvor de sugede Blod ude; men de slikkede Penne hjemme. Netop i de Aar, da Følgerne af Pengeomvæltningerne viste sig, da Transaktionerne var talrigst og voldsomst, da Nationen fik føle hvad dens Frihed (som den skal have faaet gratis) og dens nye Forhold (som den fik atpaa Kjøbet) — ja hvad det kostede — netop i de Aar huserede disse Betjente, som ikke kostede Husbond en Skilling, paa det frygteligste. Skjægløse Drenge viste at de havde Negle, som kunde flaa Hud af. Gaarde var Regnepenge imellem deres Hænder. Nogle tusind Daler skrabede en slig Karl sammen i en Snup. Inkassationerne kom i Hænder, der vidste at snu en Skilling til den blev en Daler. Procenterne fløi op. Udsugelsens skjønne Videnskab uddannedes til et fuldkomment System. Aageren viste sig i alle sine Nuancer. Den kristelige Kjærlighed, som ynkedes over Tiderne, gav, under Form af Henstandsbetaling,

Ødelæggelsen det lavinmæssige, som begrov Hus og Mand og Viv og Børn etc. Nationen bestod ikke af andet end udsugende og udsugne eller Folk som skulde udsuges eller var under Udsugningen. Disse to Dele kunde vanskeligere adskilles end Polypen fra sin Klippe. Og med disse Blodsugere fra Kontorerne, som sværmede paa Bygden medens Fatter hjemme havde et Par ganske unge Lærlinge under Veiledning af en gammel Stabeiser, som forstod at skrive Skiftebreve med gammel Stil — med disse forenede Prokuratorer og de faste Aagerkarle sig (som vi her vil have fat, om Rummet tillader det), og saa — o det var et Leben, som endnu svider i mangen Mands Marg. Men om disse Tider er det vore Junkere og Frøkener siger: „i gamle Dage — o da var der muntert paa Landet!“ Ja da var der Gjæstebud som sa'e seks, og Baller, hvor Udsugerne paraderede i Karreen, mens de blege Ansigter af de udsugne stirrede igjennem Ruderne. Men hvem tænker paa gammel Sorg, naar man har nok af ny? Ny! Har vi nogen ny i vore velsignede Tider? Eller har Menneskehjertet Kjældere, hvorfra det kan hale op den gamle Sorg, det behøver, for at moderere og døve den nye Glæde? Ved Sandheden, det er feil at kalde den Sorg ny, som jeg tænkte mig skulde døve den, som vaktes af hine Uslinger i Blodsugeriet, som almindeligvis bliver de ærligste og pynteligste Mennesker af Verden, naar de har skrabet sammen nok! Det *er* det; thi *den* Sorg kommer ikke i Nationen fra deres fremmede, som den har taget til sin Barm, men fra Nationen selv imod den; ikke fra Udbygdinger mod Bygden, som optog dem; ikke fra Embedsmænd eller deres; men fra Bygding mod Bygding, Bonde mod Bonde, Husbonde mod sine Slaver (hos os: Husmændene), Menneske mod Menneske, der opsluger hinanden.

---

6. *En Pøbelkonge*

er et frygteligt Menneske, dersom han har nogen aandig Overlegenhed. Men denne erstattes ikke af Ærgjerrighed alene. Pøbelen selv, som han styrer eller kan styre, om han vilde, maa have Frygt for ham, men en Frygt parret med Beundring og Hengivenhed. Vi har ingen saadanne; og de tilhører kun bevægede Tider. Er Fædrelandet i Fare, sker et voldsomt Brud paa dets Frihed og Selvstændighed, vilde Pøbelkonger sandsynligen vise sig, og de skulde maaske bidrage mere end hvilkesomhelst andre Individer til det heles Frelse. Men det er et andet Slags Pøbelkonger, som ikke har andre Støtter for sin Magt end Rigdommens Anseelse, en dunkel Oprindelse af Pøbelens egen Masse, et varigt Præg af dens egen naturlige Raahed, Besiddelsen af slige Bestillinger inden Kommunen, som lægger dens fattigere Medlemmer i ens Lomme, leiede Haandlangeres Geskjæftighed, Spanderinger og mangfoldige andre af disse Egennyttens og den lave Forfængeligheds Midler.

Hvor Menneskene dog er godtroende og svage! og hvor-ofte er dette ikke udraabt uden at de bliver forsigtigere! En Mand, der beslutter at beherske engang i Tiden en hel Del af sine Medborgeres Interesser, behøver kun en Tid at lade som om han ganske forener sin med deres og som om han er deres mest høirøstede Talsmand, og de skal lidt, først enkelte, men siden i Masser, villigen underordne sig ham, samle sig til ham som deres Repræsentant, Talsmand og Høvding, og selv naar de mærker, hvorledes det egentlig har sig med ham, mangler de Kraft til at skille sig fra ham, og lader det være nok med det Mel, han engang har faaet paa sin Kage i deres Deigtraug. Men der hører Forstand og Udholdenhed til at drive noget saadant igjennem, siger man? Aa ja, den Forstand, at lægge Mærke til hin Menneskenes Skrøbelighed, og den Udholdenhed, aldrig at undlade at benytte den, og det ikke blot til at vinde Anseelse imellem de simplere, men ogsaa Rigdom paa deres Bekostning, og saaledes ogsaa, baade ved denne

og ved sin Popularitet mellem hine, Anseelse imellem de fornemme, hvorved han, istedetfor at tabe i Indflydelse mellem sine gamle Forvante, faar Anseelse af en mægtig Patron, af en, der virkelig kan beskytte deres Interesse, af en Talsmand mellem dem og Magthavende.

En saadan Pøbelkonge maa have fredelige Aar for at kunne se sin Magt vokse. I en bevæget Tid skulde hans indre Usselhed vende af sig selv Indsiden ud, og Massen skulde opdage hvor skjøre de Baand dog var i sig selv, siden de ikke er moralske, som bandt den til ham. Mængden, hvis Patriotisme er oprigtig, og som taalte i mange Aar, at han skrabede Mesteparten af Fortjenesten til sig, i den Tro, at han i paakommende Tilfælde vilde være den beredvilligste til Opofrelser, skulde med Forbauselse se disse at udeblive, og at han fra Toppen af sin sammenskrabede Dynge forblev uvirksom, kun lurende paa hvad Kant den stærkeste Vind blæste fra. Og omsider, naar Taalmodigheden forgik den, vilde den vel endog stikke Fingrene ind i hans hullede Patriotisme og hale Løvehuden af Æslet, saa noget af dets egen Hud fulgte med. Og i de smaa Samkvem, i Kneiperne og de intime Tobaksklubber vilde Samtalen, istedetfor at omhandle hvor lykkelige Smaafolk dog var ved at have faaet en af deres egen Midte ved slig Magt, at han, med uforandret Sind, kunde være dem til Nytte, vilde den med klarseende, ubarmhjertig Nøiagtighed gjennemgaa alle de Gange, han havde taget Arbeide fra dem, og hans hele Historie med alle dens Træk af Anmasselser, Usselhed og ful haardhjertet Egoisme lige fra hine mindre Tillistelser af Fortjeneste til den store Kup, hvorved Kongen fik sit Palads paa en gammel Vens Bekostning.

Saaledes for de da med ham i Tobaksklubben, som følger*).

---

*) Fortsættelsen mangler. (U. A.)

7. *Nok en Blodsuger.*

Det er og ikke muligt at komme til Prokuratoren, til Figuren af Prokuratoren, saaledes som han er, naar han misbruger sit skjønne Kald til alskens Ugjerninger. Beslægtede, skjønt underordnede Karakterer af disse stereotype klassedannende fremtrænger sig altid foran, og Skildringen af ham fjerner sig ligesom jeg tænker mig Helvedes inderste Hul, kun tilgjængelig ad en Række af Forhaller og Indgange, der kan være fæle nok, skjønt de dog er den rolige Lises og Velbefindendets Opholdssteder imod hin,

hvis Lys er Satans Øie inderst inde,
hvis Væg forstenet Skræk . . . .

Over to af disse Indgange til Prokuratorens Figur har alt staaet „en Blodsuger". Og over den tredie finder vi studsende det samme. Er der da endnu flere Slags Blodsugere? Ja, og hvor man mindst skulde tro det: imellem Folkets egen uskyldige Masse, som plukkes og suges nok udenfra, imellem Bønderne, Bonde imod Bonde — ogsaa der raser denne forfærdelige uslukkelige Krig mellem de ulige Kaar, som overalt udbreder sine Ulykker over Menneskeheden.

Hvem skulde tro, at denne statelige aldrende Mand i den tarvelige graa Vadmelskjole med de blanke totenske Knapper i var en Blodsuger? Han ansees jo som en Pryd for Bygdens Bønder, som deres bedste Repræsentant ved enhver Leilighed? Prestens Bord staar ham aabent, og Øvrigheden roser ham som det ypperste Eksemplar af en Bonde. Uden Statsborgernykker, uden at være smittet af Tidens lede Aand, driver han sin Dont som Landmand og gjør Ret og Skjel d. e. han ofrer Presten bedst, og giver den juridiske Øvrighed nu og da noget at tjene.

Og der er ingen skjult Foragt i den Udmærkelse, som Bygdens Honoratiores viser Manden i den graa Kjole med de smaa, listige Øine under de bustede Bryn. De ser gjerne,

at Bønderne sluger hinanden op indbyrdes, blot der falder noget af til dem. De har da sin egen Samvittighed frelst, og endda ovenikjøbet, naar de staar sig godt med Kakserne, den moralske Fortjeneste, at de ikke lyver, naar de siger, at Resten bestaar af Pak, som ingen reflekterer paa. Men hvad der er mærkeligere er, at der er saa liden Standssympati, at Bondeblodsugeren ogsaa af Almuen vises al Ærbødighed som om han virkelig var en Ære for Bygden. Kommer han til Tinget i sin Kariol, faar han Tegn nok paa det, og stanser han udenfor Kirken, sidder vanskeligt nok nogen Hat paa. Det sidste er ikke mærkeligt, for — o det kan lade Blodet stivne! — til Kirken, til de fattiges og forladtes egen Vens Hus, som den kaldes, kommer netop ikke de fattige. De hører nok Klokkerne, men de sukker eller ser med misundelige Øine gjennem de smaa lappede Ruder paa de forbifarende, og gjør sig ikke rede til at fare afsted. Thi hvorledes skal de kunne vise sig i Kirken i saa usle Klæder, de har? Undseligheden og Følelsen af Fattigdom har de beholdt. De ønsker blot, at de Timer, hvori den er bitrest, at Kirketiden var forbi. De holder sig hjemme, om Blodsugeren, om hin mægtige Mand, der nu just opfylder Kirken med sin durende Bas, har ladet dem beholde et Hjem. Men dette er altfor ofte ikke Tilfældet, og da kan man træffe de uddrevne Familier paa de afsides Veie, under en Busk, bag en Laave, for ikke at blive seet af Kirkefolket.

Der nikker et rødfarvet Silkeskaut eller en nymodens Damehat paa et stort Rokkehoved med oppurrede Kurumpekrøller, og Kirkehattene og de blanke Kjøbstadkaskjetter stryger af — det er den mægtige Mand i den graa, som reiser fra Kirken. Staklerne lister sig endnu mere afsides. Moderen er kun angest for at den mindste skal skrige og røbe dem. Men den ulykkelige Fader stjæler sig til et Blik udover Veien; thi han kjender Kariolen, Hesten og Manden —, ham i den graa, som drev dem ud uden Barmhjertighed. Og for første Gang falder det ham ind, at den mægtige Mand har Bordstábler i

Mængde, en Sag og en Mølle, og at alt det kan brænde op ved en Stikke paa en Nat, og at det vil ærgre ham og gjøre ham fattigere end om han havde ladet Familien blive siddende. „Ha!“ Eller — har han ikke Brunen kjær? og vil det ikke nage ham, om den en Morgen kommer til Grinden med afskaarne Øren eller Hale? „Ha!“ Ganske vist. Og ganske vist brænder der noget ondt i det Øie, hvormed Staklen ser efter sin ubarmhjertige Husbonde, og Armodens Fortvivlelse er den sorteste og frodigste Muld, Satan har at saa i.

Den, som tror, at Bønderne udgjør en stor Stand, tager betydeligt feil. De ovenfor brugte Ord „Standssympati“ har ingensteds hjemme, dersom det skal betyde, at Gaardmand Lars Kristensen føler Forbitrelse over at Gaardmand Cyprian Kjeltringsrud rykker Husmand Ole bag Aasen med Kone og syv Børn uden Grund op medrode. Han Cyprian er lige brav Karl for det, og Lars tør gjøre det samme; thi Husmændene — der ellers er et talrigt Folk i Folket og det som forsyner Geledderne og skal forsvare med sit Blod andre Folks Eiendomme — er uden Beskyttelse. Selv mellem de ulykkelige Havesygens Ofre er der liden Standssamfølelse; thi de er adspredte, sløve af Lidelser og medfødt og bibragt Dumhed, og hver tror medrette at have nok med sin Elendighed. Kun da Kaksen i den graa havde ladet udkaste paa en Dag seks Husmandsfamilier, der fra Arilds Tid havde havt Plads i Gaardens Udeie, og de alle seks med store og smaa, syge og friske befandt sig paa en Plet paa Aasryggen, hvorfra de endnu engang kunde se tilbage — kun i det Øieblik syntes et samstemmigt Hyl fra alle Mødrene og alle Børnene, og et vist Blik imellem Mændene at røbe nogen Sympati og fælles Følelse af Elendighed, og fælles Tanker af Forsætter. Men enten de nu ikke forstod hverandres Blik eller de tænkte hver for sig paa sig selv, nemlig at det nok var bedst at naa Bygden inden Kveld for at faa noget at spise, saa er det vist, at de adspredte sig, og at de siden, naar de mødtes paa Betlerstien,

ikke viste hinanden mere Sympati end Hunde, der har et Ben mellem sig.

Det er forfærdeligt hvad Kakserne af samme Art som hin graa Mand kan tillade sig mod sine Husmænd. Disse har ingen Sikkerhed i Kontrakterne, om de gives. Det mindste Brud derpaa fra deres Side har Opsigelse og Udkastelse tilfølge, mens Husmanden upaatalt maa tage tiltakke med hvorledes Husbonden holder den eller ikke. Den graa, hæderlige Bonde, som vi saa kjørte forbi sin skjulte udkastede Husmand, havde al sin Tid øget Afgift og Arbeidsdage, ja da han i Krigens Tid kom til Gaarden, og Husmændene var i Felten, tvang han deres Koner til at arbeide i deres Sted, og da denne Haardhed var temmelig almindelig, fremkaldte den et offentligt Forbud derimod fra Regentskabet i hine Tider da Norge drømte sin smukkeste Drøm, som kun Halvparten er gaaen i Opfyldelse. Dengang gik en af Husmandskonerne eller Trælkvinderne høistfrugtsommelig bag hans Plog, og en anden fødte en Dreng paa Laaven under Træskningen, og da Bygden netop havde en Smørkaptein i det Aar, Kaksens Søn skulde tegnes, maatte hin Dreng deran i hans Sted.

Men, Gudbevar's, Husmændene kom til sine Pladser igjen, paa nær en at dem, som straks blev udsagt, fordi han var bleven skudt til Krøbling i Felten. De andre dyrkede sine Skogpladser ligesom deres Fædre før dem havde gjort, og da de vel havde lært af Nød og Eksempler at rydde og dyrke op, og var blevne gamle og havde netop faaet Pladsen i slig Stand, at de kunde begynde at nyde nogle Frugter af et Livs Slid og Slæb, saa — siger Manden i den graa Kjole hele Pargaset op, og da de bad for sig, var han saa medlidende, at han lod dem sidde mod Forøgelse i Afgift og Arbeidsdage, og saaledes gik det flere Gange, indtil det var dem umuligt at indrømme mere. Og da? Da sagde han dem ud for Alvor, og da de pukkede, ødelagde han dem ved sin Ven Prokuratoren og fik dem udkastet efter Dom, og om Aftenen hørte baade Presten og Fruen med megen Beklagelse paa hvormegen Ærgrelse den brave Mand

havde af sine Husmænd. Den brave Mand? ja „som ikke gjør nogen Fortræd," bemærkede Presten — „og den snille Mand, som tænker baade paa mig og dig" — lagde Fruen til — „mens saamange andre — — man skal saamen ikke se saameget som saa —."

Samme Aften, som Bondeblodsugeren paa sin Tilbagereise fra Kirken var strøgen forbi de hilsende Almuesfolk og forbi den udkastede Husmandsfamilie, som ikke turde vise sig for Kirkefolket, tilbragte han Aftenen hos Presten ved en Polskpas (som var det, Hs. Velærværdighed, som saa mange af sine Medbrødre i Herren, bedst forstod). Det trak som sædvanligt udover paa Morgensiden, siden Hs. V.hed var kommen i Skuddet med at vinde, da det led udpaa.

„Hvor sent Maanen staar op inat," bemærkede Hs. V.hed idet han saa sin brave Sognemand vel i Kariolen. „Godmorgen! Godmorgen! Hr. Pastor! Tak for iaften!" Kariolkaksen rullede afsted.

Men han havde rullet længe, og Maanen steg endda ikke op. Og hvor skulde den komme fra? Det var jo i dybeste Næ. Men den rødlige Glans steg høiere og høiere og udbredte sig videre langs med Aasryggen.

Og netop nu hælder det mod en uendelig Skraaning, nu, da en Tanke som Stikket af en enkelt Naal igjennem Hjernen . . . . „Ha Brunen! trav ud! opover! opover! naa bare Høiden, at jeg kan se! —"

Og Brunen travede opover som om Bakkerne var Sletter og Medhælde. Og fra Høiden? „Gudsdød, Skadevarme er det!" Og nu gik det Bakke ned og op, og naar han var nede imellem Bakkerne, saaes de graarøde Skyer allerede at have overbølget Zenith, og naar han var oppe paa Toppen et Segment af Horizonten gult flammende i et mod Siderne skarpt begrænset Lys, mens tre Flammetinder reiste sig mod Høiden.

„Ha, Brunen! trav ud! Skulde det være Bordstablerne! Sagen og Møllen! Ha, Brunen, trav ud! trav ud!"

Endnu er der en Høid, en lang uendelig Høid. Men Brunen traver. Hin Aasryg er naaet. Derifra kan alt sees. Det er Bordstablerne, Sagen og Møllen. Brunen studser ved det skarpe Lys, men stanser ikke. Det gaar nedover med den, saa Stenene fyger. En skraldende Latter lyder bag Gjærdet. Der funkler det onde Øie fra idag af, og under Orrekjerrene, hvis Blade skinner som Blod paa den Side, som vender mod Branden, mens de er natsorte paa den anden, slumrer de smaa Skrighalse paa en udbredt Skindfæld, og en Kone hvisker: „Ole, pas dig, saa han ikke hører dig. Det var han sjøl."

Jo han har hørt den skraldende Latter, og han skulde have vendt sig i Kariolen og opdaget sin Mand, dersom Brunen ikke havde gaaet saa paa efter eget Tykke, og dersom han havde kunnet.

Thi hans Haand styrede ikke Brunen mere, skjønt den holdt uryggelig i Tøilen. Hans Øre hørte ikke mere, siden han hørte Flammens Bragen foran sig og bag sig Mordbrænderens Latter. Hans Øine saa ikke mere, siden han fra Toppen af Bakken saa . . . O Himmel, der styrter Stabler og Sag og Mølle sammen! Lad styrte! Hvor stirrede hans Øine og forblev stivt stirrende, da han saa hvor de styrtede sammen, Stabler og Mølle og Sag!

Da Brunen kom paa Pladsen, skumdækt, skjælvende, dog stansende paa den sædvanlige Plet, blev Folkene forundrede over at Husbond, som holdt i Tømmene, og sad der som før i den graa Kjole med de blanke Knapper, og hvis Øine stode aabne . . .

„Men, Gud fri os, hvor de stirrer! Husbond! Husbond! her er stor Ulykke skeet!"

„Aa, ikke saa stor endda, Husbond har faaet et Slag," siger en gammel, krumbøiet Kjærring med et Livs Trældom i sit Ansigt — hun, som engang maatte træske for sin Mand, mens han var i Felten for Fædrelandet, og som fødte under Arbeidet,

og maatte lade sin Gut til for Husbonds. Og denne Gut var den udkastede Husmand, som iaften, mens Husbond var hos Presten, havde været paa Bruget for at tale med sin Moder.

Ikke for andet? Det er en frygtelig Krig, Armod og Rigdom, Elendighed og Havesyge fører med hinanden.

---

8. Skolemesteren.

Det er et Par Gange regelmæssig om Aaret, Presten i X ikke er dummere end de Mennesker, han befinder sig imellem. Det er, naar han er samlet med sine Skolemestere. De er syv; men der er ingen Gradation imellem dem i Vet eller Kundskaber. De er alle Alne af samme Stykke Vadmel; kun deri forskjellige indbyrdes og ifra Vadmel, at de mest udslidte staar høiere i Pris for Almuen. Det er kun to Daler om at gjøre, men der skulde trælles et almindeligt Menneskeliv tilende før man kunde hamle op til dette lille Tillæg. Det var slemt, at Almuens Agtelse for Veteranerne ikke gjorde den beredvilligere til at øge paa. Med en Oppositions Kulde anhørte de gode Sognemænd Hs. Velærværdigheds Propositioner om noget saadant, og de gjorde kun da et modvilligt Tilbageskridt og indrømmede en Dalers Penge, naar det blev oplyst, at Skolemesteren var blind eller døv af Ælde og det var at befrygte, at han skulde lægges paa Bygden som vandrende Lægdslem, eller naar de kunde skimte i Stakkelens aabne Grav. Det slemmeste var dog, at Skolemesterne tilsammentagne ikke gjorde Nytte for de usle Skillinger, enhver af dem fik. Var *det* det slemmeste? Skulde det ikke være endnu slemmere, at H. V. og med ham H. H. Provsten o. s. v. holdt for at de gjorde Nytte nok?

„Guds Ord kan de, sagde H. V., og det skulde jeg tro er nok.“

„Mere end det“ — havde gjerne Provsten sagt; thi i sin sløve Tankegang var han tilbøielig til at give Svar, som han før havde hørt, men uden Hensyn til om de passede eller ikke.

Men denne Gang tog han dog Svaret fra sig selv eller den almindelige Prestetro: „Meget rigtigt, Hr. Pastor, Almuesmænd har ikke godt af mere. Nei faa mig Skam! Hr. Pastor, maa jeg have den Ære —“

Glassene vilde være faldne de værdige Fædre af Hænderne, dersom de havde kunnet forlade Kalvestegen og været Vidner til hvorfor Kveldsgrøden paa en Gaard en Fjerdingsvei borte blev sveden. Den Ulykke skede fordi netop en af de syv af fordærvelig Oplysningssyge gik udenfor det bare Gudsord, og gav, efter endt Omgangsskole der paa Gaarden, et Kursus i Historie og Geografi tilbedste for en fem seks Drenge, som Videlysten holdt tilbage, for Manden selv paa Gaarden og for Madmor, som burde passet Grøden. Men hun havde ondt for at lukke Øret, for Skolemesteren holdt sine Ekstraforelæsninger i Gruen, hvor det hele Auditorium havde fundet Plads.

— — „St. Olaf, ja Gudbevar's! han vandt over hele Verden til Karl Magnus kom, men saa maatte han give tabt. Det var det største Slag, som nogen Gang er bleven holdt; men Karl Magnus havde Kristi Svedeskjorte til Fane og fuldt af Trynetyrker til at hjælpe sig . .“

„Trynetyrker? Jeg troede aldrig der gaves slige,“ bemærkede Madmor.

„Jo de gives. Hehehe! jo de gives den Dag i Dag. Kom hid med et Stykke Kride skal jeg vise jer.“ Og nu tegnede den vandrende Magister til alles Forbauselse et Slags Svinehoved paa den blanke Sodvæg i Arnen. „Se saaledes ser de ud i Ansigtet, og se her disse to Streger er Arme og disse to Ben som paa andre Mennesker.“

„Tvi da, tørk det stygge ud igjen. Det skal ikke staa der til Natten.“

„Det er bare Overtro, Mor, og Mangel paa Oplysning. Var han endda her selv, skulde jeg ikke sige noget om, at I blev bange, for han lever af bare kristent Kjød.“

„Bor han langt herifra, Trynetyrken? Nu da, Skolemester!“

„Jeg regnte bare over. Først Kjøbenhavn i Dannemark, saa Lundon i Engelland, det er 300 Mil, saa Parris i Frankrig, det er 500 Mil, Amsterdam i Holland, det er 600, Lissabon, som gik under, 700, Rom i Pavedømmet er 1000, og derfra atter 1000 Mil til Tyrken uden Tryne, men saa er der ikke saa langt til Trynetyrken, for der er ikke større Forskjel imellem dem end imellem Norske og Svenske, paa Trynen nær, som de har fordi de er Hedninger.“

„Jøssu Namn, det maa være fæle Folk.“

„Ja Gu' er de fæle ja.“

Høh! Skul' en ha' hørt sligt,“ sagde Bonden selv, som var falden i Staver.

„Men Morianer da, Skolemester? Kjender I noget til dem!“

„Ja Morianer i Algier. Jeg har engang . . Men bi lidt, jeg har læst saa meget . .“

„Gud ved hvor I kan rumme det alt, Skolemester. Men tag jer en Dram — værs' god.“

Fortællingen om Morianerne blev afbrudt ved at Budeien, det første hun kom ind med Melken, raabte: „Men Jøssu Namn, Mor, Grauten er sviji.“ Ingen af dem, som havde hørt paa Skolemesteren, angrede paa at Grøden var sveden. Mor gav et Stykke stegt Flesk tilbedste, som Skolemesteren fik for sin egen Mund, da han begyndte Maaltidet med den Bemærkning, at Trynetyrken pleiede at anrette Kristenkjødet, som altid maatte være fedt, aldeles som Svinesteg. Man kunde kjende Landet alt langtfra paa Lugten o. s. v. Den første Hentydning var nok til at betage de andre Appetiten; men Skolemesteren var baade en stærk Aand og en stærk Mave. Iaften fik han sidde i Høisædet, og befæstede derfra endnu mere sin Anseelse ved nogle forfærdelige Bedrifter af „Puntekorven“, som fra en liden Dreng af blev til Konge og slog Bonaparten. Disse havde han fra en liden i Kristiania udkommen Bog, men sin anden Lærdom havde han fra Studeringer i sine yngre Dage, om hvis Vidtløftighed kun den kunde gjøre sig et Begreb, som havde seet Bøger, der var større end Bibelen.

„Det er rigtig godt for Grænden, at vi har faaet saa flink Skolemester“ — sagde Madmor, da hun var kommen bag den blaagraa Topsengs Værkensgardiner. „Han har lidt for voksne Folk ogsaa.“

„Ja—a! Gudskelov, Oplysningen stiger,“ svarede den trevne Mand, „og at her er et kristnet Land, der ligger langtfra . . .“ „Trynetyrken“ vilde han have sagt, dersom han havde turdet i Topsengens Bælmørke, som blev ham uhyggeligt før han ved nogle vældige Opstødelser efter den med Skolemesteren rigelig nydte Husfusel havde opfyldt det med den Atmosfære, hvori han var vant til at snorke trygt og roligt, mens kanske (dog det er meget uvist) hans Sjæl lettede sig i Drømme til en lysere Tilværelse end man skulde tro.

Udpaa Formiddagen næste Dag kom nu og da en Unge slængende fra Nabolaget, og tog Plads rundt om Bordet. Der blev da en Mumlen af Evangeliebøger, Katekismer og Forklaringer, alteftersom enhver havde Bøger til, og alt paa fri Haand. Mange lærte at læse efter Salmer. Det var Skolen, og der var noget Jacototsk i Metoden. Det var Skolen, og den graa, lurvede Mand med Næsebriller, som mumler med og ved at forbinde megen Air med Pegestikken, er Skolemesteren. Næste Dag vender han en Skammel med Benene iveiret, fylder den med Levningerne af Skolens Inventarium, og bærer saaledes Skolen til næste Gaard. Møder han saa Presten underveis, sker Skolevisitatsen med et: „Bravo, Skolemester! Nu, hvor gaar det?“

„Takker brav, at sige som det kan, Deres Velærværdighed.“

„Ja jeg ser det gaar brav. Hvor gammel er han?“

„Lad mig se . . 2 gange 20 er 40, 2 gange 25 er 50, 2 gange 29 altsaa . . akkurat 58, at sige til Vaaren, Deres Velærværdighed.“

„Han skal have 2 Dalers Tillæg til sine 8. Er han fornøid?“

Og Skolemesteren drager sin Vei som det lykkeligste og stolteste Menneske under Solen, og Presten sin. Han det lykkeligste, denne vandrende, hjemløse Betler? Ja hvilken gammel Betler, der elsker Tobak og Brændevin, er ikke det lykkeligste

Menneske, naar han faar Skillingen, der sikrer ham disse Nydelser. Endogsaa uden de 2 Daler (som, imellem os sagt, Skolemesteren betragtede som et Slags Æresmedaljer) var han altid langt lykkeligere end Presten. Thi denne var aldrig fornøiet med sine Kaar eller med hvad han fik. Skolemesteren var ogsaa i Grunden mere æret end Presten. Den aandelige Føde, han meddelte, var i Grunden ogsaa ligesaa sund og veltillavet, som Hs. Velærværdigheds. Sine respektive 8 Daler aarlig — nu 10, om Kommissionen ikke atter bliver for stridig — kunde han, uden Sorg for Føden (thi de gode Mødre havde altid lidt aparte for ham), anvende efter følgende faste Udgiftsbudget:

Klæder	2 Spd.	„	„
Sko	1	„	„
Skjorter	1	„	„
NB. Skjænk til Skomager og Skrædder, som altid hjælper med Bødning	„	1	„
Brændevin og Tobak .	3	4	„

Og naar nu hertil kommer de belovede 2 Daler, saa, som sagt, er der intet iveien for Lyksaligheden. Men det besynderligste er, at Skolemesteren giver Presten, den gamle, lærde Akademikus med sit gode *haud (haud contemnendus* naturligvis) og med al den Ærbødighed, han har for hans store Lærdom, intet efter i at føle sig. Forskjellen imellem dem i det Punkt er, at Skolemesteren betragter sig som den belønnede Fortjenstfuldhed, Presten sig som den ubelønnede. „Ingen lægger Mærke til mine stille Fortjenester af Almueskolevæsenet,“ siger Hs. Velærværdighed ved sig selv. „Lad det da i Guds Navn skjøtte sig selv. Jeg blir træt. Saa kan man i Guds Navn have det saa godt.“

Sognefjorden.

Den har været Dødens Gjæst,
  den har seilet paa en Torden,
  den er døbt i Rædsler vorden,
  som har pløiet *Sognefjorden*
Fortun fra til *Sygnafest*.

Har du glemt dit Fadervor,
  mindes du ei Bøn at bede:
  lær den af en Guddoms Vrede!
  tænk dig, Synder, da tilsæde
i en Baad paa *Sognefjord!*

Fjorden selv, den Havets Søn,
  af sin Fader dybt i Landet
  bortforvist, som Kain forbandet,
  i sit Mulm, med Fjeldets blandet,
selv den kjender ingen Bøn.

Men den bedre end en Prest
  kan dig lære fromt at bede,
  ryste Hjertet i dets Rede,
  frem de glemte Budord lede,
du engang som Barn har læst.

Til Befal, til Bøn ei vant,
  Sognefjordens Stim af Bølger
  kun sin egen Vilje følger.
  Selv sin egen Storm den dølger
som et Sværd i sit Gevant.

Vil den suge endnu mer
  Sorthed af Hurrungers Skygge,
  skyder den af sine snygge,
  tandudskaarne Bølgers Rygge
ud en „Havguls“ sorte Fjer.

Som af Ravne pisket da
  skynder den sig didindunder
  Skyens Taarn, hvor Fjorden bunder,
  mætter sig med Mulm, og blunder
til den atter vil derfra.

Da — det er en Times Ro
  Slumren endt, naar den begynder —
  da, da er det Tid, du Synder!
  at du dig i Baaden skynder:
Fjorden slumrer ei i to.

Uden Rast og uden Rist
  vil den atter til sin Fader:
  til det store Hav, som hader
  Sønnen med de vilde Lader,
og har derfor ham forvist.

Saa, til evig Fart fordømt,
  Fjorden fremad og tilbage,
  mellem Hav og Bund maa jage,
  indtil alle sine Dage
Tidens dybe Horn har tømt.

„Nu, er det Tid at liste os ud“ — sagde Prokurator Lux, seende ud over Fjorden. „Fjorden bedager sig. Det er imellem Gul og Gust. Bær Væsken ned, Arngrim!“

Arngrim tog den, som om Fanden havde rakt ham en Pose med sine egne Stenkul.

Fjorden laa stille og blank og mørkblaa, som om den var en uhyre Stribe af en underjordisk evigfast Emaljehimmel. Man saa hvide Skyer at drive derunder. Var der noget at frygte for, maatte det være den blege troløse ovenover med

sine snefonagtige Skyfjelde. Det var Sognefjordens gode Time. Nu tog den sig sin Middagshvile indunder Hurrungknæerne i Lyster, bag Moldens høie Saate, strækkende sig langsmed Jordangerbakkerne og Angulsnæs, dysset i Slummer af Feigumfossens sølvstrengede Langeleik. Der, hvor Prokuratoren roede, var Fjorden ligesom hin vrede bortrullede Fjords evig rolige Bund, som om Sognefjorden egentlig bestod af to Elementer: et ubevægeligt, krystalartet, dunkelblaat: et bevægeligt, henoverfarende, sort, ondt, henoverfarende som Rynkerne over Panden, Jordskyggen over Maanen.

„Hal ud, Arngrim! Hal ud, Thorstein, Fingal, Viking, Ole!“ Det var en Otring. Prokuratoren vilde skyde Haiens Fart.

„Hal ud, siger jeg. Fjorden er ikke at tro. Den kunde komme igjen.“

„Kjæme fudla!“ *) gren Arngrim. „Kobben dukkar.“ Han mente dermed, at en Sælhund, som til Prokuratorens store Glæde havde vist sin Tillid til Veiret ved ret at lægge sig til Ro paa et Skjær, saa de længe havde hørt dens Snorken inde ved Land, stak plaskende i Dybet, veirende Stormens Ankomst.

Prokuratoren saa paa Uret og tog sig en Snaps. Gammel Kognak naturligvis. Det var en vigtig Reise, men ikke ualmindeligere end Søndagene er i Aaret, der vender ofte tilbage. 200 Daler var at tjene, at fortjene. Thi saameget vilde ikke blive ham negtet af Kollegaen Prokurator Jux som Sættedommer.

„Plask! Der gik en anden Sælhund, og . . .“

„. . Arngrim! hvad er det! Arngrim, pas! . .“

Noget flyvende sort viste sig oppe i Fjorden, ligesom om Fuglesværme kastede sig hist og her, eller ligesom om Krakedyr lettede sig op i Vasbrynet.

„Gusti kjæme,“ sagde Arngrim med et Blik bag Skuldrene, og alle Rødluverne dreiede sig som ved en Snor. Aarerne svævede et Øieblik ubevægelige over Vandet, som de straaledannede Sidefinner paa en Hval.

*) ɔ: Kommer nok.

„Hold under Land! Giv paa!“ Prokuratoren saa iveiret med en Blegnen i sit Ansigt, skiftende som de sorte farende Strøg oppe i Fjorden. Dèr, over ham, stod „Drøfteren,“ et fremspringende Fjeld i Lærdals eller Aardals Almenning, dannet som en uhyre Mefistofelesnæse, spodsk bøiende sig fra Skyerne ned i det sorte Dyb.

*

Om ti, om fem Minutter var Scenen anderledes. Bølgerne slugte hverandre som Drager nappende efter Baaden. De ligesom aandede, men ikke som om de drog Aande, men som jagende Hunde udskydende af sit Dyb ny Vindstyrke. En Geist vilde have havt ligesaa ondt for at komme igjennem Luftstrømmen, der pressede sig ud imellem Fjordbredderne, som et Menneske for at sætte svømmende over en rivende Strøm. Men havde den kunnet holde sig over Baaden, vilde den have læst følgende Subtraktionsstykke i Prokuratorens Sjæl. Men en Geist behøvedes ikke. Det stod for et Menneske at læse i de sitrende Træk, der ligesom Tal, der skrives og udslettes, formede sig om de blaanende Læber. 2—3—5 og 7-Tal var synlige over dem, og Panden fyldtes af forsvindende og tilbagekommende Streger *in mente.* Det mumledes ogsaa næsten hørligt frem, og det var ikke frit for, at den ærlige Arngrim, der sad med Ansigtet ligemod, mærkede hvad der foregik i Hosbonds Sjæl.

„O Gud! Gud! slipper jeg vel frem, vil jeg ikke forlange mer end 170 Daler.“

En Bølge, der syntes at ville efterabe Drøfteren, væltede sig frem til Luvart.

„O Gud! Gud! 150 Daler, 130 Daler, 120 Daler!“

„Pas til Læ!“ raaber Arngrim.

„110 Daler, 105, 100 Daler!“ Og saaledes gik det ned indtil et rimeligt Salarium. Trækkene i Sjælen maatte se ud som naar en hvid Finger slaar Kors i Mørke, eller som naar Sandet bevæger sig over rodende Larver.

Da Prokuratoren saa han slap vel tilland, begyndte han at addere; men ikke betydeligt. Han kom kun til over de hundrede, da Baaden lagde til. Skrækken sad i ham.

Han havde endogsaa været from underveis i de fem Minutters Mellemtid før Gusten rigtig tog paa, og gjort et Vers som saa, med specielt Hensyn paa Sognefjorden:

„Rens dit Hjerte, prøv dets Raad,
giv en Kalk til næste Kirke,
prøv din Tanke og dit Virke
før du springer i din Baad!“

„Jo saamen skal du have de 200 Daler,“ faldt Sættedommer, Kollegaen, Prokurator Jux's Eragtning og Dom for ret at være. „Hvad er det for Snak? Jeg kjender dig ikke igjen. Er du feig? Du kan gjøre mig en Tjeneste igjen.“

Sligt kunde passere i gamle Dage før Nordre-Bergenhus Amt begyndte at udmærke sig paa Storthingene.

Det blev derved. Med sine 200 drog vor Prokurator da afsted, før Fjorden, den onde Fjord, begyndte at komme tilbage fra Havet. Da, i Morgendæmringen, saa den ud som Bly, som om det var umuligt at den kunde bevæges. Men —

Atter under Drøfteren, Djævlenæsen, hvor Lærdals eller Aardals Almenning luder sig ud for at veire, naar Gust eller Gul kommer, og forat lodde Dybet med Tippen!

Hu! Da blæste det. Det var ligesom om Blydækket brækkede sig op og et Helvede af kaotiske Havhest- eller slangeagtige Former mylrede op. Langt ude i Fjorden saa Vindkastene ud som om Hjorde af sorte og hvide Bukke galloperede over fra den ene Bred til den anden.

Prokuratoren erindrede, at han ikke havde bedet sit Fadervor før han reiste ud — ikke i mange mange Dage og Tider. Han trøstede sig vel en Tid med, at mangen Prest reiser ligesaa fastende; men han mærkede til sin Forfærdelse, da Veiret

tog paa, at han havde glemt alt efter Ordene: „Du som er i Himlen!“ Did kom han mangfoldige Gange; men ikke længer. Han mindedes nok, at der stod noget om at forlade vor Skyld; men da han ikke kunde finde den rette Følge i det, gik alt i Skuddermudder.

I Mangel af noget bedre, gav han sig da til at mumle Verset fra igaar.

„Gulen er strid idag,“ sagde Arngrim og halede ud. „Vi var for sent ude.“

Prokuratoren bandte for sig selv den langvarige sidste Aal i Bostonen efter Retten og Flaajeita'en ovenpaa, og som en mild Lysstribe for den Tanke igjennem ham, at det var Nattevaage og Morgenkaffen, som gjorde ham saa ængstelig. Og idelig repeterede han dette uden dog hvergang at føle samme Beroligelse, som da Tanken faldt ham ind, at Angsten sad i Maven og ikke i Sjælen. „Hvad skulde vel den ængstes for? For de 200? Sættedommeren vilde jo, at jeg skulde have dem. Og saa er de fortjente med — —

„Gud og Æren,“ vilde han have sagt ved sig selv; men et Raab af Arngrim gav ham andet at tænke paa.

Da Tørnen var over, sagde den troskyldige Arngrim: „Ak, Prokurator, der skulde dog ikke være syndige Penge i Baaden? Thi slig en Gul kan ikke komme fra nogen anden end den Onde!“

„. . Hei, der blæste et Papir overbord, Hosbond!“ Det var en Tier af de 200, som Prokuratoren uformærket lod gaa i Læ. Og saaledes gik ti. Sogningerne forud troede, at de saa flyvende Flammer.

Veiret øgedes. Der maatte være en Storm af Vest ude i Havet; thi her var mer end Gulens egen Styrke.

„Under! under!“ skreg Arngrim, Thorstein, Fingal, Viking og Ole som med en Mund. En Bølge med Man og Kam reiste sig mod Baaden. Den havde Profilet under den buede Kam af et Mascaroni-Ansigt, af en kinesisk Troldmaske. Den lo, den brølte, den vrinskede, den smaskede efter sit Bytte.

En rød Lap hvirvler sig i Luften og sluges af Bølgen, der rullede sig sammen som Slangen, naar den har fakket sit Rov, bøiende sin Kam i en Cirkel ned i sit eget Dyb. Det var det andet og sidste Hundrede. Og med engang. Der var ogsaa noget forfærdeligt kreditoragtigt i hin monstrøse Bølge.

„Se saa!“ hviskede Arngrim over Skulderen til Thorstein. „Der gik Forskrivningen. Saa du den var som en Blodflek, da den gik under. Og han gav sig, som om han havde slidt Leveren af Livet.“

Den forfærdelige Bølge var over. Bagtil saa den virkelig ud som en umaadelig lang Ryg af en Havhest, som en Blanding af Hest og Slange. De, som kom efter, var kun som smaa boltrende Iser. Sognefjordens onde Styrke var kommen forbi Drøfteren. Den skimtede allerede sin Hvile bag Urnæs og Solvorn, forbi hvis yndige Strande den gaar som Løven, der vel ikke aflægger sin Natur, men dog logrer og murrer af Tilfredshed, naar den i Kredsen føres forbi en, der har vundet dens Tilbøielighed.

Prokuratoren kom vel hjem. Det var ellers en slet Reise. Sognefjorden havde tugtet en af sine Bredders Mishandlere.

„De lykkelige“ — sagde Prokuratoren, tænkende paa sine store Forbilleder paa Østlandet — „de lykkelige som kan kjøre! Den fordømte Sognefjord!“

---

1. Af Bladet „For Arbeidsklassen“.

(1839—1843).

---

1. Tiltale til den fattige Klasse.

O, jeg maatte ønske, at en retfærdig og kjærlig Engel vilde styre min Pen, nu da jeg skal tale ikke altid blide Ord til Armoden, som mit Hjerte saa gjerne vilde være partisk for! Men hvad skulde det nytte, om jeg talte andet end Sandhed, som her er den eneste Lægedom? Jeg ønsker da ogsaa, at heller Sandhed, bitter men sund som Løvetandplantens Saft udenfor eders Hytter, heller Sandhed, end Guld, om det var muligt, maa flyde af denne Pen, som jeg nu har grebet i den gode Mening at tale *eder*, der hører til den fattigste Klasse i vor By, til virkelig Nytte, til Forbedring baade for eders Sjæle og Vilkaar.

I gjør Uret, om I tror, at der er ingen udenfor eder selv, af dem, I kalder lykkeligere eller rigere og fornemmere, som bryder sig om, hvorledes I har det. Ved en saadan Tanke skaffer I Armoden én Bitterhed mere, Synden én Fristelse til. Den gjør den fattige utilfreds i sine Kaar, som dog Gud og ingen anden har sat ham i; Utilfredsheden betager ham Lysten til at arbeide paa at forbedre dem, fordi han tror sin Evne for liden og finder sig forladt af hele Verden: han bliver misundelig over andres Vilkaar, og saa er det ikke langt fra, at Synden har Spillet vundet, saa der af en ærlig fattig bliver en uærlig Forbryder, der forgriber sig paa andres.

Jeg beder eder derfor, mine stakkels Medmennesker, at undersøge eders Hjerter. Finder I da der Misfornøielse med eders Kaar, da er *den* allerede farlig og bør ikke leve; thi den er ikke engang, som det kunde synes, en Spore til at forbedre dem ved Flid; men finder I denne Misundelse, da dræber den som en Slange! Thi I huser intet farligere. Ja udrydder begge: baade *Misfornøielsen* og *Misundelsen!* Den første var det, som berøvede vore første Forældre Paradiset; thi de var jo heller ikke fornøiede med den Vuggegave, de havde faaet af Gud, men vilde have og være noget endnu mere? Og Misundelsen, som er Misfornøielsens Datter, er igjen Moder til de fleste af de Forbrydelser, som forøger saa mangfoldigen Armodens Elendighed og berøver den andres Medlidenhed og dens eget ærlige Navn.

Men dette maa fremfor alt beholdes! det er et Klenodie, som rigere ofte kan misunde eder; det kan ikke kjøbes for nogen Skat; det er bedre end Rigdom; det er en evigvarende nyttig Eiendom, thi den skaffer eder Agtelse, Tiltro og Adgang til Fortjeneste, det indeholder en sød Trøst; og det ærlige Navn i Fattigdommen er desuden et herligt Arvegods fra de norske Forfædre, som det er Synd baade for dem, eder selv og Børnene, at ødelægge.

Et ærligt Navn er og en Mynt,
som Renter ind kan bringe.
Et ærligt Navn er fagrest Pynt,
for rige og for ringe.
Jeg gaar i den, saa tidt jeg vil
til Kirke og til Thinge.

Men jeg vil, at I, ved hvert Ord, jeg siger, skal prøve hos eder selv, om det er Sandhed. Tænker da efter ved alle dem af eders Kaar, som I mindes blev overbeviste om Forbrydelse og straffede, om I ikke maa tro om de fleste af dem, at det var først denne Misfornøielse og siden Misundelsen, som gjorde dem saa ulykkelige!

Men kan da den bitre Nød være fornøiet? Nei, men den skal ikke gjøre sig ulykkeligere end den er, ved at opgive Haabet og Modet, og ved at lade den naturlige Drift til at ville forbedre sin Tilstand udarte til Synd, til at ville dette ved noget andet end ærligt Arbeide. At tænke, at man er den ulykkeligste paa Jorden, er ligesaa usandt af den fattige, der kun har et Straaleie eller ikke engang det, som om den rige, fordi han kan hvile paa guldfrynsede Bolstre, vilde tænke, han var den lykkeligste. Der gives ikke alene baade større Mangel og større Overflod maaske, men den største Mangel er ikke den største Ulykke, den største Overflod ikke den største Lykke. Det er saa ofte blevet bevidnet af de saakaldte Lykkens Yndlinger paa Dødssengen eller af de rædselsfulde Mærker paa, at de tager en voldsom Ende, at der er en anden Ulykke og Lykke end Mangelens og Overflodens. Og den, som har en af Delene, han føler det nok, uanseet hvad han har til at dække sig med. Det er *Samvittighedsfreden,* som er Lykken over alt, hvad der kaldes Lykke, og som selv den bitreste Nød kan besidde. Ja, naar Verden opdager den *der,* opdager Redeligheden i dens Hytte, da synes den, at den aldrig har set nogen herligere, at den er skjønnere der end i Paladset, og alle Hjerter røres, og med et erindrer de, at Verdens Frelser ikke eiede en Sten til sit Hoveds Hvile, og at Apostlerne ikke var meget rigere. Og i Bibelen har den ærlige Fattigdom sin mest begeistrede Ven. Med hvilken Forkjærlighed og Varme og i hvormange talende Eksempler forherliges den ikke af den hellige Skrifts himmelske Røster? Lad da Armoden være dens Ven igjen og have en Plads for den ved sin Arne! Dør end dennes Ild, en himmelsk vil dog leve i Hjertet, Kjendskab til Bibelens Fattigtrøst, og holde dets Varme vedlige, saa det ikke betages af Misfornøielsen, der er Fortvivlelsens første snigende Kulde.

Men, foruden Religionen, har Nøden ogsaa en anden, mere jordisk, Livsvarme, som holder Haabet og Kraften vedlige, i den naturlige Drift *til at forbedre sin Tilstand.* Det er ikke hin

farlige Misfornøielse, at ville dette. Misfornøielsen er uvirksom: denne Drift virksom, og Moder til *Vindskibelighed, Ordentlighed og Renlighed.* Vi hørte ovenfor om den ærlige Fattigdom i sin Hytte, men hvorfor skal denne Hytte være faldende og smudsig? I saadanne Hytter bor den dovne Misfornøielse, ikke den Drift, vi mener, til at forbedre sin Tilstand; fra saadanne Hytter gaar Misundelsen ud paa Rov, den fordærvede Drift, Havesygen, til at forbedre sin Tilstand ved ulovlige og syndige Midler, ikke den sunde, naturlige og rosværdige Drift, som alene vil det. ved ærlig Fortjeneste. I, der kjender hverandre, vil give mig Ret i, at man med temmelig Sikkerhed kan sige, at en flittig Mand imellem eder er tillige en ærlig og brav Mand, om han end forbliver en fattig Mand, enten formedelst mange Børn, foregaaende Nød eller tilstødende Uheld, og at man noget nær kan af Husets Tilstand slutte sig til hvad Slags Folk, der bor indenfor. Jeg idetmindste tænker, at der bor skikkelige Folk, og ikke Tyvepak, hvor jeg ser en rensopet Sval eller Dørtærskel, vaskede Vinduer med kanske Blomster i, og Spor af Forbedringer paa Tag og Vægge, om end Hytten i sig selv kan være daarlig. Ja, tænker jeg, der bor nok fattige Folk, men Folk, som dog vil forbedre sin Tilstand paa en god Maade, og Gud give dem Lykke dertil! Men ser jeg, at det er anderledes, som det desværre er altfor ofte imellem eder, da tænker jeg ogsaa anderledes, — at der bor Folk, som der er lidet ved, og som ialfald ikke tilfredsstiller den almindelige Drift til at ville forbedre sin Tilstand ved saadanne Midler, at de tør være det bekjendte.

Men jeg behøver ikke at spørge, om det ikke er saa, at det *ikke* er fra Fliden, Ordentligheden og Renligheden, disse mange Forbrydelser udgaar, som har tiltaget saa overordentligt imellem den fattige Klasse, *og som skader den retskafne* Del deraf saa særdeles, at det er paa høi Tid, *at enhver brav, fattig Mand gjør sit til for at udrydde dem,* om ikke al hans egen Tiltro skal gaa tilgrunde for disse andres Skyld, som snart har bragt det til, at man tror, at en fattig og en Tyv er et, og at en fattig

Mand ikke kan være en ærlig Mand, som fortjener Medmenneskers Hjælp og Guds Velsignelse. Det er for lang Tid siden, og overalt som her, afgjort, at det er fra de Hytter, hvor Dovenskab, Uordentlighed og Urenhed holder tilhuse, eller Betleriets Hjemsteder, at de allerfleste af disse Forbrydelser udgaar. Vænnes Børnene til at søge alt af andre — og ve, der er mange imellem eder, som tvinger de Stakler dertil! De gaar ud om Morgenen som Betlere og vender saa ofte hjem som Tyve! — *da* vænnes de ogsaa, naar de vokser til, fra at søge nogen Forbedring i sine Kaar ved sine egne Kræfter. Arbeide bliver dem forhadt, og naar de er blevne for store til at turde betle, og de dog kun vil have sit af andre uden Arbeide, saa er der ingen anden Udvei end at stjæle. Og Tyvepak paastaar man nu, at Flerheden i den fattige Klasse i vor By er bleven, og det maa ligesaavist smerte enhver brav, fattig Mand, som det maa skade ham; thi han har samme Krav paa at kunne holdes for retskaffen som enhver anden uberygtet Mand i hvilkesomhelst Kaar og behøver ligesaavel som enhver anden Medmenneskers Tillid og Hjælp. Det er tungt at maatte sige det, men det er nu kommen saa vidt, at eders Børn udenfor Asyl og Skolebænken af mange betragtes med Mistanke, som en streifende Ræveyngel, man maa stænge vel for, ikke som Menneskers endnu uskyldige — eders Ungdom som farlige Røvere, man maa have Vaabenet ved Siden af Tegnebogen mod, og Forældrene, Forældrene som Hælere med sine egne Børn — eders hele Klasse som noget forvorpent, sammenrottet Pak, det ikke er værd at gjøre noget for.

Men kan Fattigmand være tjent hermed? Nei, imod dette er selv Fattigdommen intet. Var jeg af eders Klasse og boede imellem eder, og jeg vilde da være netop ligesaa ærekjær som nu — jeg vilde græmme mig over, at de *retskafne saaledes maatte lide for de slette*, og jeg vilde for mine Børns Skyld, at de ikke skulde besmittes, udflytte, om jeg kunde, i en Husmands Ensomhed paa Landet, eller paa anden Maade gjøre alt for at undfly Fordærvelsen og uforskyldt Vanære. Men fremfor alt vilde jeg

forsøge et Middel til at forbedre denne fælles skrækkelige Tilstand — og det ønsker jeg, at de brave imellem eder vil iværksætte: — jeg vilde samtale med dem af mine lige, som fandt med mig, at der virkelig er en Fordærvelse tilstede, som forøger Elendigheden inden den fattige Klasse og gjør, at de faa, som vil opdrage sine Børn vel og passere for skikkelige Folk, har vanskeligere derfor end de bør, og saaledes lider for de andres Skyld; og saa vilde jeg komme overens med dem om selv at raade Bod derpaa ved at lade de betlerske og tyvagtige Familier vide, at de for Eftertiden ikke maatte vente, at alle deres medfattige vilde tie stille til deres Uvæsen, men at de nu havde et Politi ganske nær ved Siden, som de maatte frygte mere end det, de saa ofte havde skuffet. Vilde de flittige, ærlige og renlige imellem eder virkelig forene sig, skulde I, om de end var de færreste, snart se, at det gik med Dovenskaben, Uærligheden og Svinskheden, som det gaar med Myren, naar en Del dygtige Arbeidskarle giver sig i Lag med den om at faa den tør Maal for Maal. Hvorfor skulde den retskafne Arbeidsmand taale, at hans Børn rives hen med et slet Nabolags Yngel paa Betlerstien og indvies i en Tyvebandes forbryderiske Kneb? eller at en Del svinske Nabokoner slænger den Gade, han har at gaa, og Dørpallen, han vil have ren og engang imellem briskestrøet, fuld af deres skidne Hullers Uhumskheder? eller, at han med al sin Vilje til at arbeide og med sin gode Samvittighed ikke faar Arbeide og holdes for en Kjeltring, der ingen Medlidenhed fortjener, for endel Paks Skyld, med hvem han kun har trange Kaar og en trang Gade tilfælles? Nei! og jeg er vis paa, at I selv, de bedre af eder, vil paa den Maade, jeg har meddelt, kunne raade Bod paa det meste af disse Onder. Og hertil maa I ogsaa opmuntres ved den større Deltagelse for den fattige Klasse, navnlig for dens Børn, som de andre Klasser viser f. Eks. ved Anlæg af Asyler, hvis Øiemed ikke blot er at lette Forældrenes Tilsyn med Børnene under Arbeidstiden, men ogsaa at bevare disse for Betlerstiens og Lediggangens fordærvelige Indflydelse.

Jeg har sagt eder Sandheden: hvorledes det er fat med eder og noget om, hvorledes det burde og kunde være. Men det er kun noget af, hvad jeg har at sige; og for at kunne sige noget mere herom, og for at være dem iblandt eder, som vil forbedre den slette Tilstand, til Nytte, vil jeg fremdeles udgive dette Blad, hvorigjennem jeg tror at kunne love, at Mænd ogsaa vil meddele sig til eders Bedste, som har større Erfarenhed og samme oprigtige Vilje til at fremme dette som

Udgiveren.

---

2. *Uforskyldt Miskjendelse.*

Naar mange i en Folkeklasse er fordærvede, udsættes enhver, som hører dertil, lettelig for at blive miskjendt; og den bitre Følelse, som denne uforskyldte Uret saa naturlig indgiver, bidrager ganske vist ofte til at lede Tanken paa Forbrydelser, naar man dog alligevel skal lide Skammen derfor. Hvilken Synd gjør ikke de slette derved imod de retskafne? For at anføre et Exempel: hvorofte, siden det afskyelige Lommetyveri er bleven almindeligt imellem vor fattige Klasses Ungdom, udsættes ikke uskyldige for mistænkelige, saarende Blik, for fornærmelige Udladelser? Det er kommen saavidt, at ingen Samling af Folk kan finde Sted, uden at disse Tyverier foregaar i Mængde, og det er ganske almindeligt at høre Auktionsmanden gjøre de tilstedeværende, som dog kun udfylder et ganske lidet Rum, opmærksomme paa, at de maa tage sig iagt, da der høist sandsynligt er Lommetyve imellem dem. Da jeg første Gang hørte denne Tale, gjorde jeg, som andre, en naturlig Dreining omkring, for at se hvad Folk jeg havde omkring mig, og opdagede da en hel Del tilvoksen Ungdom, som ganske vist intet havde der at gjøre, og som derfor blev mønstrede af alle med Øiekast, hvori der laa mere Mistanke og Harme end noget bedre. Disse var i den Alder, at de maatte

oprøres over de Ord, som faldt. Men de fleste havde nok med at tæmme den onde Samvittighed, som vilde til at røbe sig; de blev blege, deres Øine søgte Loftet; kun en Dreng, der saa ærlig, men fattigst ud af dem alle, rødmede stærkt, stærkere og stærkere; omsider traadte Taarer frem i hans Øine; de mistænkelige Blik blev ham utaalelige, og pludselig søgte han ud af Døren. Maaske mange fremdeles mistænkte ham, men jeg følte mig overbevist om, at der led en uskyldig, fordi andres Forbrydelser havde vanæret den fattiges Dragt og kastet lige Mistanke paa alle, som bærer den. Det er uretfærdigt; men hvis er Skylden? Var jeg Arbeidsmand og saa mit Barn, for hvis Retskaffenhed jeg kunde gaa i Borgen, saaledes mistænkt, vilde jeg sitre af Forbitrelse, men imod de Uslinger, som havde gjort Mistanken til alle naturlig.

Jeg vil endnu fortælle et Eksempel, som viser, hvilken Synd disse fordærvede, som kun den *fattige Klasse selv kan udrydde af sin Midte*, ikke alene gjør imod sin egen Klasse, men ogsaa imod andre, som ikke med Vilje vil gjøre denne nogen Uret. En sletklædt, næsten voksen Dreng af godt Ansigt og ærlige Øine stansede mig forleden paa Gaden med Tilbud af sin Tjeneste. Afbrudt i mine Tanker spørger jeg haardt, hvorfra han var. „Fra Telthusgaden.“ Straks, da denne Gade er berygtet, blev jeg forud indtagen imod Drengen, men spurgte dog, da jeg virkelig kunde yde ham en liden Fortjeneste, om hans Navn. „Nils.“ „Hvad? Nils i Dalen?“ spurgte jeg atter, med Tanken paa en Person af hans Alder, som jeg en Dags Tid iforveien havde hørt angivet under dette Navn som en berygtet Lommetyv. „Nei, Nils Olsen,“ siger Drengen med uforandret Øie og Mine. Men jeg, uden i dette Øieblik at lægge Mærke hertil, forlader den stakkels Dreng med de ubillige Ord: „Snak, du er bestemt Nils i Dalen, og dere er saa lige gode allesammen.“ Men neppe havde jeg vendt ham Ryggen, før hans aabne Ansigt med de ærlige Øine og min Uretfærdighed stod for mig. Jeg følte den som et Stik, syntes at have seet en Skygge af Bedrøvelse i hans Øine,

raabte efter ham for at gjøre det godt igjen; men Drengen var borte, og det høist sandsynlig med den Tanke i Hjertet: hvorfor skulde jeg ikke være som „Nils i Dalen,“ naar jeg dog skal mistænkes for ham alligevel?

Ifra det Øieblik har jeg tænkt over den Klasses Tilstand, hvortil begge disse Drenge hører, og besluttet at gjøre noget for den, og i den Hensigt da at udgive dette Blad. Nils Olsen vil læse dette; men om jeg faar Nils i Dalen dertil er uvist Imidlertid skal det dog blive nedlagt ogsaa i hans Hytte.

---

3. Videre Tiltale til den fattige Klasse.

Ihvor forskjellige end Menneskesamfundets Klasser er, kan de dog ikke undvære hinanden. Men ingen staar i nærmere Forbindelse end den, der er rigest, og den, der er fattigst. Det er ligesom en Ring, der slutter sig sammen, som om Samfundskredsens Laas ligger imellem begge disse to Klasser, der trænger saa inderlig til hinanden. De rige, som har stor Drift at vedligeholde, behøver de fattiges Arbeidskraft, og disse behøver noget af de riges Formue. Det gaar op i op, men naar I kan lægge jer til at sove, ubekymret om hele Verden, tør det vel hænde, at Arbeidsherren endnu har saa meget at spekulere paa, at I tør gaa paa Arbeide, før der er at tænke paa Søvn for ham.

Men hvad opdagede jeg vel en Sommermorgen, da Arbeiderne fra Forstæderne just gik paa Arbeide rundtom ude paa Løkkerne! Solen var endnu ikke ganske oppe, men Lærkerne dirrede høit oppe under de smaa røde, spraglede Skyer, der saa ud som den deiligste Silke, opplukket, som driftige Husmødre gjør af gamle Lapper for igjen at spindes ud til noget smukt og nyttigt. Det var en Morgen til at bede og fryde sig i, men ikke til at tænke noget ondt i, som det jeg

saa. Den var til at synge og fløite eller paa hvilkensomhelst Maade at give Glæden Luft i, men ikke til at tænke eller øve noget ondt, afskyeligt i, som det jeg tilfældigvis fik at se. En ung Arbeider, som saa ud til mere af Naade og Barmhjertighed at have faaet Arbeide, end fordi han kunde gjøre nogen Nytte, gaar ud ad Veien ved den nye Bro, hvor Selskabet for Kristiania Bys Vel saa ofte har maattet plante Allétrærne om igjen, fordi de ødelagdes af uforsigtige Bønder og skadefro Skøiere fra Byen. Den unge Arbeider stanser under en af de skjønneste Popler, som var bleven skaanet, og allerede var tæt nok med Løv til at skygge; han ser sig om som en Ulv, der vil bryde ind, og saa — en, to, tre! — der ligger den unge Poppel med sin Krone; Skurken tilbens da, men alt som han løb, knak Grenene efter ham hele Alleen nedigjennem, og han endte først med at vælte overende en af de Bænke, som hint velgjørende Selskab har ladet udsætte til Hvile for alle, — ogsaa for den fattige, ogsaa for eder, ogsaa for hint Umenneske og hans Fader, naar han kom træt af Arbeide. Og da skulde ogsaa Poppelen skygget den gamle.

Men nu! — ja jeg kaldte Gjerningsmanden et Umenneske. Hans Gjerning eller Ugjerning var isandhed umenneskelig! han maa hverken have følt eller tænkt som andre Mennesker. O jo, andre Mennesker havde gjort det samme; denne Forbrydelse, som er lumpnere end selve Tyveriet, er ikke sjelden imellem os; og Mistanken falder paa Fattigklassens Ungdom, fordi den er mest fordærvet og mindst dannet, og der kun skal yderst liden Dannelse til, forat afsky enhver voldsom Ødelæggelse af, hvad der er til fælles Nytte og Fornøielse. Hvad det Menneske tænkte ved det, han gjorde, er ikke let at begribe. Men jeg tænkte, at selv en Djævel kan ikke tænke værre end blot at *ville* skade, og at det Menneske, som, uden Grund, for sig selv kunde øve slig Ugjerning, høist sandsynligt vilde ende som Morder eller Mordbrænder, naar Hevn eller Vindesyge, som Ukrudet, man ikke ved hvor Frøet kommer fra, engang opkom

i hans allerede saa fordærvede Hjerte. Hjerte? Man bør ikke sige, at et saadant Menneske har Hjerte.

Ak, I skulde se, hvormange Fornøielser og hvor net de fattige Forstadbeboere i Udlandet har det, netop fordi de aldrig beskadiger de Anlæg, som gjøres til offentlig Prydelse og Bekvemmelighed. Ogsaa der gaar Landstederne tæt ind til de smaa Huse i Forstæderne; men der ser man ingen høie, spidse Plankeværker om Haverne; de ligger aabne med al sin Yndighed inden lette Sprinkelværker, inden lave, aabne Inddelinger, saa det synes, som om den fattiges Hytte laa i Paradis. Og saa Alleerne og Blomsterkvartererne paa de offentlige Spadsergange med Bænke og Borde, som det aldrig falder nogen ind at ødelægge! Har en fattig Mand da der Lyst en Søndagseftermiddag, saa tager han sin Kone under Armen og er som hjemme i al den Herlighed; thi den staar ogsaa under hans Beskyttelse. Og saa burde det være hos os, istedetfor at nu ingen kan have noget i Fred, hverken Gjærder, Træer eller noget andet, som man kan komme til.

Denne stygge Feil har vakt den fattige Klasse mange Fiender, berøvet den megen Hjælp og lukket mange Hænder og Hjerter for dens Nød. Det er derfor mit alvorlige Raad til de retsindige i den, som holder Ave paa sine Børn ogsaa efter at de er, som det hedder: „slupne frem,“ at de indpræger dem det afskyelige og skrækkelige i, af Letsind eller Skadefryd at ødelægge, eller paa anden Maade, f. Eks. med Smuds at tilføie andres eller offentliges Gjærder, Træer, Plantninger, Porte, Vægge, Bænke eller deslige nogen Skade. Alt, hvad der er løst og frit udsat, er anbetroet den almindelige Æresfølelse, og det især Fattigmands, som bor og færdes mest i Nærheden af Byernes landlige Forskjønnelser, af Haverne og Løkkerne, hvor man nu næsten ikke tør vove at slaa et Gitter op, forat ikke Spigeren i Spilren skal friste en til at bryde den af.

Men vi maa vende tilbage til Forholdet mellem den rige, mellem Arbeidsherren og den fattige eller Arbeideren. Og det er som oftest slet nok, kun sjelden som det bør formedelst Feil

fra begge Sider, og til allerstørste Skade for begge. Jeg vil ikke tale om, at Arbeideren ofte staar saa lidet paa den Mands Bedste, i hvis Arbeide han henter sit Brød, at han endog søger at tilføie ham ligefrem Skade — thi dette er jo aabenbar Forbrydelse, og det sker derfor lumsk, hvad enten han stjæler med sig eller ødelægger — og at Arbeidsherren da igjen paa sin Side behandler de Arbeidsfolk, han dog nødes til at have, paa mange Maader slet. Men der er en Feil ved alt for mange af vore Arbeidsmænd, som skader dem selv, Arbeidsherren og den hele Arbeidsklasse, saa de uskyldige ofte faar lide derfor, og den er: denne Ligegyldighed for Arbeidsherrens Fordel, dette *Dagtyveri*, denne Mangel paa Iver for Arbeidets Drift og Fremgang, som i saa høi Grad har svækket Fattigmands Kredit hos dem, der har Arbeide at give. Derfor faar I ogsaa saa vakkert Lov, naar man hører en saadan omtale sine Arbeidere, nemlig omtrent som saa: „Rakkerpak! — ikke værd at hjælpe — sender jeg en ny Arbeider paa Tomten eller til andet Yrkje, saa ved jeg, at jeg kun har en Dagtyv mere at gjøre Afregning med, og at jeg har skaffet Marketenteren en ny Kunde, osv.“

Men tro I mig, der lider mangen en brav Mand imellem eder for sligt Rygtes Skyld. Var det anderledes, kunde Arbeidsherren stole paa sine Arbeidere, var han vis paa, at de stod paa hans Bedste — tro I mig, I kunde nok komme paa Kontoret, om I behøvede et lidet Forskud; Principalen vilde nok bryde sig om, hvorledes I havde det hjemme, om det regner og sner gjennem Væggen hos jer, eller om I har det som Folk, han under vel, baade fordi han maa agte eder, og fordi han har sin store Fordel af eders Nidkjærhed. Thi denne er ligesom Regnen, der vel falder i Draaber, men dog bringer den store Sjø til at stige, mens Dagtyveriet er som Lækken under Vintønden.

Men mine Venner, endnu engang noget mere om eders Anliggender. Tænker derfor over dette til næste Gang!

---

4. *Er det Skam at være fattig?*

De Skolelærere, der uddeler dette Blad, og som var saa gode at gjøre mig opmærksom paa, at det ikke var saa frit for, at flere af denne Klasse, det er skrevet for, havde fundet dets første Titel „For Fattigmand“ noget stødende eller endog saarende — rimeligvis, Gudskelov! fordi de fleste dog ikke er „Fattigfolk,“ efter det almindelige Begreb — vil maaske erindre, at jeg iførstningen ikke vidste, enten jeg skulde le eller græde over denne Stolthed. Saa besynderlig forekom denne Erfaring mig, ja i Førstningen latterligere og beklageligere end de fornemmes Rangsyge, som dog fortjener al den Spot, den kan faa (om den nogentid kan blive kureret?). Men saa er det: man dømmer ikke altid rigtig i Indtrykkets Sekund, i samme Øieblik man hører noget — en Erfaring, de fleste maaske nu vil gjøre, idet jeg føler med mig selv, at ni af ti, som nu holder dette Blad ihænde, allerede har i sine Hjerter besvaret Spørgsmaalet ovenover med: Nei! nei! ja med et Nei fuldt af Afsky over, at et Menneske og en kristen kan spørge saa. Men hør nu, hvordan det gik mig, der netop troede i Navnet „For Fattigmand“ ikke blot at have rammet det Fællesnavn, som enhver af Bladets egentlige Publikum vilde kjendes ved, men ogsaa tiltalt andres Medfølelse for dets Hensigt. Thi der er intet Ord til at røre Hjerterne, som Ordet „fattig.“ Det forekommer os, uden at vi kan forklare os det, som om det er Søster til Ordet „uskyldig“ og beslægtet med alle vore ømmeste Følelser. Vi er straks indtagne for den fattige, og det gode, blinde Hjerte glemmer hos ham saa gjerne at undersøge. Ved Tanken om Fattigdom staar straks vore Forældre, Børn og alle nærmeste kjære for Indbildningen i Fattigdommens Dragt, med Elendighedens Træk, og Øiet er nærmere til at fyldes med Taarer end nogensinde; og om en Klokke ringte i Himmelen for at minde om at være taknemmelig mod Gud, fordi det dog ikke er saa fattigt, bliver Mennesket neppe andægtigere i sit Hjerte, end naar det faar denne Anledning til at sammenligne

sin og sines Lod med Fattigdommens. Ære være disse Følelser! de er langt ærværdigere end Klogskabsreglerne, om de byder os det unaturlige at tvinge Hjertet det Øieblik det røres. Det vilde være som at stanse en Moders Veer; og ingen sund Klogskab byder det da heller, der ingen andre Regler kjender end dem, hvorefter vi kan gjøre saameget godt som muligt og bevare vor fine, letrørte Følelse for egen og andres Glæde eller Sorg. Jesus mente ogsaa dette, da han sagde: „Uden I bliver som Børn, kan I ikke komme i Guds Rige.“ Thi Børn er let rørte og fulde af Hjerte. Forstanden kan gjerne vokse, om Hjertet forbliver Barn. Eller hvorfor skulde dette forhærdes, naar Taarerne ikke forhærdes, men rinder lige klare, og ikke bliver til Horn eller dryppende Kalk eller Krystal med Aarene?

Nok, det gik mig saa; — ved den ringeste Eftertanke fandt jeg straks, at jeg ikke her havde stødt paa en latterlig Stolthed, men paa en agtværdig Selvfølelse. Ja, der er en Fattigdom, som er en Skam; og vi kjender den alle, men vi elsker den ikke — thi *det* er ikke *den* Fattigdom, som er Himlens Barn — og vi bør bede om Tilgivelse for vor Medlidenhed med den. Der er en Fattigdom, som ingen bedre end den ærekjære Arbeidsmand ved er en Skam, og som ingen mere end han maa oprøres ved at se sin ærlige Nødtørftighed forvekslet med. Og ingen hader den mere end han, som ved, hvad Sved og Afholdenhed det koster at holde sig oppe saa, som han gjør med Kone og Børn; og ingen har større Ret til at hade den end han, der ogsaa sidder paa den nøgne Sten, eller i Husmandens og Inderstens Stue, og dog ogsaa skal leve, og ved at leve med Ære. En uværdig rig skader ikke sine bedre Medkaarsmænd; men en uværdig fattig skader sine i flere end én Maade. Han *bestjæler den virkelige Nød, idet han slapper den offentlige Medlidenhed og sløver den private.* Der er ingen Forskjel i borgerligt og menneskeligt Værd imellem en retskaffen Embedsmand i sin guldbroderede Kjole og den Arbeidsmand, som kjæmper ærligt med sin Fattigdom, men der er uhyre Forskjel mellem denne og den lasede, skidne, fordrukne, om Barm-

hjertighed tryglende Døgenikt. Embedsmand og Arbeidsmand — de er begge i den Grad lige nyttige for Staten, at man ikke kan sige hvilken af dem, den bedst kunde undvære. Arbeide skal vi alle, hver paa sit Sæt, om vi vil sige, at vi fortjener at leve, og naar Menneskene var ret gode, saa blev det idetmindste simplere og sjeldnere at være Embedsmand og almindeligere at være Arbeidsmand. Men lad nu det være, og Verden kun være, som den er; og da er det visselig ilde, at en Klasse, saa uundværlig og nyttig for Staten, som den med sit Legem arbeidende fattige Klasse, skal have en Udvækst af en Fattigklasse ved Siden, som er den til Tab og besudler den med Vanære, saalænge det er saa vanskeligt at skille mellem begge, saa himmelvidt forskjellige de er.

Derfor er Fattigforpleiningen en af de vanskeligste Opgaver, og der er ingen velment Handling, som faar saa mange Forbandelser af — de fattige. Al Fattigdom, naar den gaar indtil Nød, maa have Hjælp, det er vist; men hvilken Hjælp? det er det uvisse. Og det er ogsaa ofte uvist, hvilken Fattigdom der er Nød. *Thi doven Fattigdom*, som ikke vil arbeide, *er ingen Nød.* Det har de flittige fattige erfaret, og der turde vel være flere imellem dem end imellem de andre Klasser, som vil mene for fuldt Alvor, at Tvang og Tugt vil være den bedste Hjælp for mangen, som baade gaar til „Kassa“ og faar af Kassa.

Ved Siden af Daglønneren Ole bor Daglønneren Lars. Begge blev af et Trangaar drevne ind til Byen med Kone, tre Børn og to tomme Hænder, og begge fik samme Arbeide. To Aar gaar; begge søger Fattighjælp; Lars faar. Hvorfor? Fordi det er bleven uslere med Lars, og Hjælpen ikke strækker til alle. Hvorfor er det bleven uslere med Lars? „Jo, siger Ole, det Svin har aldrig gjort andet end drukket op sin Fortjeneste, og jeg har ikke med al min Magt rukket til at faa en ny Kjole og Stuen min rappet.“ O hæderlige Ole, jeg gad male din Stue; men du skulde have Hjælpen, om du end havde faaet rappet, og det lyste baade af din Kjole og af din Væg! Din Vilje at forbedre din Stilling gjør dig værdig til Hjælp, om

det end havde lykkes dig, og det gjør det, bliver du endnu ved et Aar. Folk som du faar derfor sande Ordsproget: „Hjælp dig selv, saa hjælper dig Gud.“ De har ingen anden Hjælp; men Folk som Lars siger: „Hjælp dig ikke selv, saa hjælper dig Fattigkassen.“ Og hvad bliver der saa tilbage? Lars er høist sandsynlig kommen i *den* Nød, som maa hjælpes uden Spørgsmaal om Fortjenesten dertil. Dog er denne Klasse inden Fattigdommens uhyre Rige, de dovnes og uordentliges, *hjælpeløs.* Det er som at kaste Penge i en Myr, det er at tale til Gardstaurene paa en Vei at sige til slige, at Fattigdommen har en Ære og et Haab og en Lykke i sin Flid. De *vil* ikke; thi Fattigdommen *er deres Levevei.* Derfor vil de være ret fattige og begynder da med ikke at skjæmme sig ved Usselheden. Men Ære være denne Blusel! Det er den, som sætter de fattiges Huse istand, som skurer deres Gulve, lapper deres Klæder og holder Børnene rene og hele; det er den, som tvætter deres Vinduer og sætter Balsaminer og Roser deri, som holder Manden hjemme hos sin Kone, indtil hun faar pyntet om ham, og som forminsker ikke alene Fattigdommens Bitterhed, men Fattigdommen selv. Thi nogen gavnligere Følelse end Æresfølelsen har Mennesket ikke. Den hader ikke blot Usselheden, men Skinnet deraf, fordi der altid klæber derved nogen Mistanke om at være selvforskyldt. Og derved viser den, af hvor høi moralsk Natur den er.

Derfor var det at glædes over, at Titelen „For Fattigmand“ stødte. Thi derved forstaar den arbeidende Klasse kun Folk, som nyder Menighedens Understøttelse; og naar nu de, som vil arbeide, ikke trænger dertil, saa var Bladet efter Titelen ikke for dem, som dog — jeg gjentager mit „Gudskelov“ — er de fleste. Men alligevel faar baade Fattigmand og Arbeidsmand, som ikke vil være „Fattigmand“, læse sammen; thi der skal findes noget for begge, om jeg ikke bliver altfor mismodig over, at Fattigmandsklassen vokser og Arbeidsmands tager af, over at Fattigdommen bliver mere uærlig og af mattere Æres-

følelse og over alle de Forbrydelser, al den Liderlighed og stedse dybere synkende Usselhed, som deraf er Følgen.

Nu — er der en Fattigdom, som er en Skam? Den engelske Nation, der er flittig i høi Grad og respekterer Formue fordi den tilskrives der i Almindelighed egen personlig Vindskibelighed og Anstrengelse, er tilbøielig til at anse al Fattigdom overhovedet for en Skam. Men vi Nordmænd, der er af en mageligere Natur og nøisommere Vaner, tør ikke være haardere, end at vi ikke fordømmer den pjaltede Kjole eller den heldende Hytte, men den modvillige, selvforskyldte, uvirksomme Fattigdom, som lever deri. Det er *denne* Fattigdom, som er en Skam, ja baade en Skam og en Synd formedelst den Skade, den gjør den virkelige Trang. Denne hader sin egen Tilstand og arbeider sig ud deraf, og denne er det, Gud engang hjælper; *denne* er det, Himmelen elsker i alle gode Menneskers Agtelse og Kjærlighed og Hjælp, saasnart den bliver kjendt: *denne* er det, som ikke er nogen Skam, men vel et Kors, som mange af Jordens herligste Mennesker har baaret baade før og siden Apostlerne levede, der ogsaa maatte ud, før det blev rigtig lyst, forat hente Føden.

---

5. Brevveksling med Nils Toskerud i Bærum om en Uskik.

1. Fra Udgiveren til Nils.

„Min gode Nils, jeg har havt en større Sorg ved at reise din Gaard forbi, end du vilde unde mig, endog om du tog denne Skrivelse ilde op, som om jeg vilde hindre en fri norsk Bonde i Udøvelsen af sin Eiendomsret. Ja oprigtig, jeg har havt en Sorg, istedetfor at du nok under mig godt, saa langt din Eiendom strækker sig; thi hvad skulde jeg se, da jeg søgte Mærket paa din Gaard, den yndige Bjerkelund, som var din Eiendoms Prydelse, enhvers Fryd, som nærmede sig din Bolig? — Væk, væk altsammen var det! ikke et Træ havde faaet Lov til at staa paa den stenige Bakke, som jeg sandelig tror, du

ikke bringer til noget alligevel. Da maa Skogen vige: men der er Steder (og til dem hørte din Bjerkebakke), som Naturen har indviet sin egen skjønne Vildhed, som den har skjænket visse Trær, den tørre, askeblege Harelabblomst, Liljekonvallen mellem Stenene under Træskyggen, og hvor den har budet Sauerne ud med sine Lam for at traktere dem med den fine, duftende Tryssilthe, med Mariguldskoblommer og Veibredblade, der spirer og kryber ud over Bakken, om den er aldrig saa tør. Og skyder da en Bjerkelund paa et saadant Sted — se, da har Naturen været bløed om Hjertet og øvet en ekstra Velgjerning, som Menneskene bør være taknemlige for! thi da har den ogsaa budet dem ud under de deilige, smekre, hvide Stammer, som man gjerne kunde omfavne af Glæde, for at de skulde nyde den liflige Skygge paa den sunde, tørre, varme Bakke, og den trakterer Børnene paa Gaarden med Lilje- og Kranskonvaller hver Forsommer og de gamle med en Drik Livsluft, som de vel kan føle i Lunge og Hjerte. Og saadan en Bjerkelund har du havt Hjerte til at hugge væk? Og hvorfor? Var den dig iveien? Du var mange Gange glad i den og sagde selv, at om noget Træ fortjente Skaansel, saa var det Bjerken, dette lyse, herlige Træ, som er baade til Lyst og Gavn. Ja, der var mangt et godt Vyrkje i den Lund baade til Skjæker og Meier, og der var da ikke langt for hu' Anne til Ovnsgrønt til Helgen; men nu, hvorfor har du berøvet Landskabet sin Prydelse, din Gaard sin Lystplads, Bakken sin Skygge? Hvorfor? Svar mig, du Mand, som baade er velstaaende og ellers fornuftig! svar mig, og *forsvar* dig, om du kan. Men jeg frygter, at det vil blive dig vanskeligt, thi du har visselig begaaet en af de Daarskaber, som du ikke kan gjøre god igjen i dit hele Liv, om du aldrig saa gjerne vilde. Og det tror jeg nok du vil, hvergang du ser ud af Ruden, og Øiet falder paa den mishandlede Bakke, hvor det nu vil blive forgjæves at søge noget af alt det, der gjorde denne Plet baade saa nyttig, som den *kunde* være, og til den skjønneste og behageligste paa din Gaard.

Venskabeligst o. s. v.

2. Fra Nils Toskerud til Udgiveren.

„Nei vist duede ikke Bjerkebakken til noget andet end til den Ungskogen, som stod der siden han Bedstefars Tid; men saa trængte jeg til et Par Dalers Penge til Konjak ifjor Jonsokleite, og da det nu var tagendes af Bakken, saa tænkte jeg som saa, at Bonden maa gjøre sig Jorden saa nyttig, som han kan i disse Tider, og saa hug jeg ned de 112 Ungbjerker og kjørte dem til Byen, hvor Folk ogsaa skal have for en Skilling Grønt til Sthans. Det har vi da nok af paa Marken her ude paa Landet, og nu, saa længe Vinteren varer, er jeg lige glad med, om Bakken er bar. De gjør saa alle her ude i Bygderne, og vi lever lel, skjønt det nu bli'er rigtigt knapt paa Ungbjerk; men de vokser vel at med Tiden, saa dersom jeg havde mere Bjerk, saa tog jeg den med.“ O. s. v.

O du taabelige Nils! Det vil blive sent, før de vokser at. Du og dine Børn er forlængst borte; kanske de nye Rødder engang finder Veien gjennem din nedmuldede, henmuldnende Hjerneskal, forat skyde op i Lyset mellem en Slægt, der har mere Følelse for Naturens Skjønhed, mere Skjønsomhed paa sit eget Bedste. Ak for 2—3 Skilling hugger denne sølvknappede Bonde en saadan Bjerk ned; og for at faa en Dunk Konjak eller hvad andet, han lyster fra Byen, lader han hele sin Lund, yndig som en Freyas Offerlund i gamle Dage, alle de 112 Ungbjerker falde for Øksen og slæbe til Byen, for der at brunes i en Baggaard. Ja alle de 112, der burde være hellige som de 112 Grundlovens Paragrafer — alle, alle! Til Vaaren faar vi se Stubbene, og hvorledes det sidste Græsstraa trækker sig bort fra Bakken for den udvældende Sand eller nogle ringormagtige, askegraa og sorte Masser, som kan holde ud paa den skaldede Bakke.

Det er forfærdeligt, hvad Byomegnens landlige Skjønhed taber ved denne Skik. Ja en Skik er det, en Uskik og det en fordømt. Det er ikke enkeltvis Bjerkelundene ødelægges, ikke

blot de, som Opdyrkningen fordrer Offeret af, men i tusindvis og uden synligt Hensyn til Stederne, de staar paa. Og hvormed vil man forsvare denne Uskik uden med dens Ælde, det er: med Forfædrenes Dumhed, med Rækken af foregaaende Ødelæggelser? Og det er især den talrigste, den simplere Klasse, som driver denne landsskadelige Luksus. Ingen af de ringere Huseiere vil undvære sin Sthansløvhytte eller idetmindste en grøn Bue over Døren engang om Sommeren. Det er ligesaa umuligt som ikke at smage en Bid Kage om Julen eller en Fastelavnsbolle, naar man har 2 Skilling i Lommen. Skulde der ligge noget af denne Folkereligion, som hylder den seirende Aarstid, eller en dunkel Trang til at smage noget af det Landliges Behagelige til Grund for denne Skik? Byalmuens Sæd at streife om paa Marker og Enge Sthansdagsaften „for at plukke Blomster," som det heder, antyder, at den ikke er fremmed for denne naturlige Følelse. Nok er det, det er en indrodet Folkeskik, vi har med at gjøre, og da er det lettere at grave de stakkels kollhuggede Bjerkers Rødder udaf Jorden med sine Fingre end at udrydde dèn. Dog forsøger jeg, som man ser, men mere i det Haab, at disse Ord ogsaa skal komme til vedkommende Landalmuer, end fordi jeg tror, at de vil virke paa Byalmuerne, der kjøber, saalænge hine er taabelige nok til at byde sine unge Trær tilfals. Og Nils Toskerud er nok ikke den eneste, som kommer til Byen med sin sidste Slump. Men hjælper mig da, Prester, Skolelærere og enhver fornuftig Mand med at forringe Antallet af disse ubetænksomme, vetløse Sælgere, med at redde, hvad der er tilbage af de venlige Bjerkelunde i Miles Afstand om Byerne, disse den norske Sommers sødeste, eiendommelige Prydelse, disse dens fagreste ungdommelige Frydbannere, vort kjække, granklædte, fjeldhjelmede Lands pragtfulde, vaiende Hjelmfjedre! Og I, Byfolk, der intet levende Træ har, som I kan kalde eders, undværer denne Nydelse af et Par sammenbøiede døde, siden den er til Skade for det Land, som jo byder eder grønne Bakker og Skoger nok til en Søndagsfornøielse, naar Gaderne bliver for trange og kvalme!

Gaar didud, om I føler engang denne skjønne og agtværdige Trang efter at komme Naturen nærmere, og vælger I da ikke med Forkjærlighed Skyggen under Bjerken, om der gives Leilighed, da vil jeg tilstaa, at den ikke er det Træ, som fortjener den Ros, jeg har ydet den. Dog er det underligt, at alle Sangfuglene vælger den helst at synge i, ligesom Skjæren elsker Pilen, og naar Maaltrosten ser, det begynder at lysne i Birketoppen, begynder ogsaa den at synge fra Granens.

---

6. *En Uskik.*

Der gives mange. —

En Hædersmand fra Kristianssand — en By, hvis Arbeidsklasse, ved gode Menneskers Hjælp, erholder over 400 Eksplr. af dette Blad — har gjort Udgiveren opmærksom paa en Uskik, der nok fortjener at trædes paa Hovedet. Paa Statens Værft *der* har den betydelige Arbeidsstok ved ethvert betydeligere Arbeide, hvorved flere sysselsættes tilsammen, fra gammel Tid Hævd paa 4 „*Brændevinsskilling*“ daglig for hver Person, der enten oppebæres i Penge eller Natur. Efter den allerede høie, skjønt i bedre Mening alt for lave Pris af 16 Sk. pr. Pot, faar saaledes en Mand 1 Pægl ekstra i sig om Dagen. Og dette skal være paa en Maade reglementeret og kan, ifølge gammel Slendrian, endnu eksistere 25 Aar inde i Forbedringernes Tid i en By saa opfyldt med Arbeidsfolk, og hvor man, ved Siden heraf, anstrænger sig for i Samfund, Skrift og Tale at lære simpel Mand Maadeholdenhed! Følgen af denne Uskik er vistnok mest fordærvelig for Arbeidsstokken selv, som næsten paatvinges Rusen; men Bekostningen løber ogsaa op til noget betragteligt for Staten. Den beløb sig saaledes i bare „Brændevinsskillinger“ til omtrent 56 Spdlr. ved en Reparation paa et

af Statens Dampskibe, hvorunder af det hele Arbeidsmandskab, efter et Øienvidnes Fortælling, neppe en var ædru.*)

Men jeg tør nok spørge selv dette, ja hvilkensomhelst Drukkenbolt, naar han blot vil være oprigtig, om dette ikke er en Uskik, som ikke bør taales en Dag længer, saaledes at de 4 Skilling aldeles ikke gives hverken under hint Navn eller paa hin Maade. Behøvede den forrige Regjering, der brugte Norges Sjøfolk til at beskytte Danmark med, saadan Smøring forat se Holmensarbeide gaa, saa trænger dog ikke Norge dertil, saalænge dets Sjømænd har sit gamle Æresnavn i Minde. De har Ord for saamegen Livlighed, at et Arbeide kan gaa dem frahaanden under et Hurra, om de end ikke smagte anden Opfriskelse end det sunde norske Blods egen naturlige Styrke. Maaden hvorpaa disse Brændevinsskilling kunde tages, nemlig i Brændevin, er slemmest ved den Fristelse, der er dertil ved det talrige Kammeratskab, hvor den enes Lystighed smitter den anden. Men heller ikke Navnet bør taales, fordi deri (ligesom i det almindelige Ord „Drikkeskilling“, saasom til Skydsdrenge o. s. v.) ligger, om ikke en Opfordring, saa dog en undskyldende Henpegning paa Anvendelse til Brændevin alene af disse Skilling, der kun bør betragtes som Tillæg til den almindelige Arbeidsløn. Nei den bør ganske gaa ind under denne; thi ellers vil man sige: „Ei! det Tillæg er jo kun den gamle Brændevinsskilling? Lader os gaa og faa Rationen, hvor vi kan.“ Bølgen i sin Klarhed er ikke oprigtigere, i sin Brusen mod Klippen ikke taprere, i sin Henrullen ikke raskere end den norske Sjømand, men den er heller ikke i sin Skummen letsindigere og mere hengiven til at sætte sig selv paa Spil end han, naar han fristes af sin Lyst, Kammeratskab og af gammel Sædvane. Men skulde Norges Hæder forvandles til Skam for denne Uskik med de 4 lumpne „Brændevinsskilling?“ Nei! Og et „Nei,“ Gutter! med tregange Hurra — uden Brændevin!

*) Senere har i et Blad fra samme By været klaget over lignende Udskeielser ved et Skibs Gaaen af Stabelen.

7. *Om syndig og smudsig Tale.*

Matth. 5, 34, 37.

Hvor Hytternes Beboere ikke er altfor svinske, soper de stundom Svalen og holder af og til Dørtærskelen nogenlunde fremkommelig; men at faa dem til at holde Indgangen til deres Sjæl, Portalen til Helligaandstemplet, Munden, ren for de fæle Eder og for skidden Tale, holder haardere, naar Vanen først er der. Vanen? Ja her er det netop Vanen, og denne er aldrig at spøge med. Den spøger i dets Sted selv med Mennesket, med dets Løfter og Forsætter ved Guds Bord, med dets Alvor og Vilje, der skulde være saa majestætisk, med dets egen Fornuft og andres Formaninger. Selv de, som letsindigen og urigtigt siger, at Banden og skidden Tale ikke er en Synd, indrømmer dog, at dette er en Vane, og ikke af de gode. Og deri siger de denne saakaldte Vane just ingen Ros; thi ond Vane er Last, og Last er Syndens Modighed og Frodighed til at kunne vedblive og fortsætte sit Liv, ligesom Ukruddet saar sig selv og kommer ganske vist igjen næste Aar. Men ligesom de tørre Tistler og Sivet i mange Lande afbrændes, saa vil ogsaa en Flamme engang fare fortærende igjennem Sjælenes Ukrudt; og denne Flamme er netop de Guds Straffedomme, hvormed der, under forskjellige Navne, saasom „Djævelen, Døden“, ja endog Guds eget, leges saa letsindigen i den Mængde Eder, der udvælder af Raahedens og Daarlighedens Mund, baade naar Sindet er bevæget og i den daglige jevne Tale.

Jeg havde en Lørdagskveld Anledning til at iagttage et Par Arbeidsmænd, der trættede om nogle Brændevinsskillinger, om hvem af dem der nu skulde „tage i,“ saa Anledningen ikke var for ren. Og Ordene da heller ikke; thi det er ingen Overdrivelse, naar jeg fortæller, at der i en omtrent 5 Minutters Samtale imellem disse $^3/_4$ fulde Lumpenkarle faldt over 75 forskjellige Eder, hvorimellem nogle kunde bringe Haarene til at reise sig paa Hovedet. Tyve Gange ønskede saaledes den ene, i Anledning af et Kvart Tobak ataat den omhandlede

Skjænk, det forfærdelige, at Gud skulde forbande og fordømme ham — en Besværgelse, der indeholder alt det rædselsfulde i den borgerlige Ed, som aflægges for Retten. Rundt om de to Mænd legede Børn, hvis Øren lettere opfanger, hvad de hører, for at lade det gaa ud af Munden igjen, end Jordfuren fanger Kornet og faar det til at spire. Thi — „som de gamle sjunger fore, kvidrer de unge efter."

Men ogsaa voksne og gamle er, mer end man tror om sig selv, udsatte for at tage efter denne slemme Vane. „Gud bevare dig, *Kristen!*" hørte jeg engang en skikkelig Arbeidsmandskone sige til sin ellers altid ligesaa agtværdige gamle Mand: — „hvad gaar der af dig? Du bander jo, saa Hytta kunde brænde af." Og ganske rigtigt, der stod Kristen Jakobsen i en Handel om en Smaating med en Nabo, der just ikke var bekjendt for at være den ordentligste. Samtalen var venskabelig nok; de dreiede Knappene paa hinanden derunder og slog mange Haandtag, saa det neppe var frit for, at de idetmindste havde tømt en Pæl isammen, hvilket sjelden hændte med Kristen; thi hvorledes skulde han ellers kunne hede en i det hele og i Sammenligning med sine lige agtværdig Mand? Ja saa var det; og Pæglen havde gjort gamle Kristen dobbelt lærvillig til at tage efter i sin Kammerats Banding. Det er ogsaa en af Beruselsens naturlige og almindelige Følger. Man bliver pralende, eftersnakkende, og tilsidst bestaar Talen næsten udelukkende af Eder og Udraab, enten man nu blot vil fortælle noget, eller gjendrives eller tror at have noget at fortørnes over. Kristen raabte vel ind til sin Kone: „Ja Gud forlade min Mund, Mor; du har Ret;" men hans Tale blev blot mere hviskende, men lidt efter lidt lige saa fuld af bansatte Eder som før. Hvergang han knipsede med Fingrene eller tog sin Kammerat ved Knappen, kunde man være vis paa, at han igjen forgik sig. Saameget er vist, at han begik flere Svagheds-synder den Aften, end han Dagen efter var glad ved, da Kirkeklokkerne lød, og hans gode gamle Kone lagde Salmebogen tilrette. Kristen havde ingen Lyst til at gaa i Guds Hus, hvis

Navn han havde taget saa forfængelig. Det var ham, som om han havde en Svovlsmag i Munden; og dog greb han sig i Løbet af Dagen ofte i Eder og Udtryk, som hans Læber før havde været rene for. Vanen har, som sagt, Magt ogsaa over gamle Folk. Han hørte med Gru sit spæde Barn lallende forsøge at sige Djævelens Navn efter, da det engang igjen undslap ham; men det fæle Navn var den lille for haardt. Vi ser dog, at gamle Kristen langtfra var af de værste; men de bedste er dog de, som giver Agt paa sin Tunge og ikke lader sig forføre til saa *ligefrem at synde imod det 2det Gudsbud*, som Banden og Sværgen er.

Men er dette da virkelig en saa *stor* Synd? Det var et Spørgsmaal, naar vi hører, at Guds Lov udtrykkelig forbyder det! Og denne er ikke saa vidtløftig med sine 10 korte Bud, at der ikke bliver os Frihed nok tilbage, og Sproget er heller ikke saa armt paa syndløse og anstændige Forsikringer, eller en skikkelig Mand saa fattig paa Tillid, at han nødes til at besmitte sin Mund med ugudelige Eder. Vel er det saa, at Ønsket om at faa enten sig selv eller andre kogte eller stegte af Djævelen, eller at alle hine 75 Besværgelser ikke vil gaa i Opfyldelse, fordi den barmhjertige Gud har visere Straffedomme; men slige Uvaner antyder en Letsindighed og Mangel paa Ærbødighed for den høieste, som ikke *kan* blive ustraffet hisset, hvor vort Væsen skal ıenses ved mere tvingende Midler end dette Livs Tugtelser, og efter en saa nøie og streng Retfærdighed, at ethvert unyttigt, d. e. syndigt, Ord, vi har talt, der skal dømme os. Uden Eftertanke bør Guds Navn aldrig nævnes, og uden Frygt og Mindelse om vor egen Skrøbelighed bør vi aldrig tænke os Gjengjeldelsen og hint hisset, der kun taber sin Rædsel for det fromme Øie. Spørg dig selv, naar Tordenen ligger over dit Hoved, om det ikke vilde være en gudsforgaaen Frækhed at kalde Lynene ned paa det. Da tier du gudløse letsindige med blege Læber. Men naar Himlen er blaa, er Gud da ikke ogsaa der? Eller er den tom paa hans Magt, fordi den er tom paa Skyer?

Simpelmand kan vel ikke naa de høiere Klasser i Kundskaber; men ikke at bande eller være smudsig i sin Tale er en Dannelse, han kan naa, og hvorved han vil kunne have et sædeligt Fortrin — desværre for mange andre, hvis større Finhed da kun bestaar i Kjolen. Og dette er ikke at kaste Vrag paa. De bedre og sandt dannede Mennesker lægger ligesaavel Mærke til den simple Mand, som ikke bander og ellers èr anstændig i sin Tale, som til den fornemmere, der vender sin indre Raahed frem i Eder og Usømmeligheder. Flere, som kan yde Arbeideren betydelig Hjælp, sætter af religiøse Grunde særegen Pris paa dette Fortrin, som det ikke er saa vanskeligt at komme i fast, af andres Eksempel uantastelig, Besiddelse af, naar man blot anvender en skjærpet Opmærksomhed paa sig selv og ikke tænker, at hvad der let er bleven Vane ligesaa let og hurtig kan udryddes.

Men er Letsindighedens og Raahedens Eder saa afskyværdige, hvad skal man da sige om dem, Bedrageriet søger Skjul og Fremgang under og Løgnen en Støtte ved? Jeg mener ikke engang den rædsomme Mened, den foran Rettens Skranker, nedkaldende med de oprakte Fingre den alvidende og retfærdige Guds evige Straffedomme, men den Ugudelighed at misbruge Gud hellige Navn eller Benævnelsen paa hans Straffedomme til at bekræfte noget falskt i det daglige Liv, i underfundig eller anden Hensigt, som vor Samvittighed fordømmer. Dette er sandelig at bruge det helligste i Ondskabens Tjeneste, til Syndens Skjul.

En saadan besvoren Løgn er en Løgn med Helvedes Indsegl paa. Og bedre end den er ikke den Løgn, som besværges, idet man gjør sig selv den Forbeholdenhed at mene noget andet ligegyldigt og sandt. Saa taabeligt lader ikke Samvittigheden og endnu mindre Guds Dom: Samvittigheden i sin forklarede Tilstand efter Døden, sig bedrage. Og om et mensvoret Ord efter nogen Tid synes glemt, sjunket som en Sten i Havet; om det forekommer os, som om Samvittigheden ogsaa kan blive gammel og sløv og have sine lystige Timer, og som

om vi kan blive vante til den som til Fossens Brummen og til Møllens Klapren, saa vi ikke hører den, eller som om den med Tiden rinder af og bliver tør og stille som Sagbækken — visselig vi vil faa en Havsbund af Stene at rense, om vi er ligegyldige for de enkelte, som vi kaster i vort Livs Bølger, medens de stiger — visselig Samvittigheden vil faa sin Erindring igjen, selv om de „unyttige“ Ord — visselig igjennem Graven vil den bruse med fornyet Vælde som igjennem en Fossetrang, den kvalte Strøm længe i Stilhed har brudt paa, og da vil det nye Hjerte klapre som Hjulet under Styrtningernes Stød.

Sanddruhed, Tillid mellem Mand og Mand er en af de vigtigste Støtter for Samfundets Velvære, og mindre end nogen Klasse kan den fattigere undvære den. Den ene maa deri mere end nogen anden være den anden til Hjælp, d. e., som Apostelen siger: „hverandres Lemmer,“ hvorfor vi skal „aflægge Løgn og tale Sandhed hver med sin Næste“. Og som i Efes. 4, 25 siger han ogsaa: „Lyver ikke for hverandre!“ Og hvad Mesteren selv har sagt om, hvorledes vor Tale skal være, det ved vi af Matth. 5, 43, 37.

Guds høie Navn misbrug du ei!
Din Tale være ja og nei!
Tænk før du beder! Hold det sagte!
Og høit det hellige du agte!

Nu! Ogsaa ved det menneskelige Legeme er der en Hellighed, thi det er kaldet „den Helligaands Tempel,“ og det er os befalet, at vi ogsaa i det skal „ære Gud.“ Men hvorledes røgtes denne Pligt, idet det er uvist, om der er flere Eder end skidne, ukyske Ord selv i den tidlige Ungdoms Mund? Der er ikke en Væg til at strege paa, uden den skal ved liderlige Paaklininger indpræge den sin og sine Forældres og sin Stands eller Klasses Vanære. Thi hvad maa man tænke om den Opdragelse, de faar, om den simple Klasses, om Hytternes Sæder?

Man siger i sin Uvilje, at de blot huser fordærvet Pøbel; man forbyder sine Børn at lege med de fattiges, for at de ikke skal besmittes, og — *nok* et Baand er afskaaret, der ellers ogsaa skulde hæve eder noget. Det kan ikke slaa feil, at Forældrene ved Eksempel, ved Mangel paa Revselse (Sal. Ordspr. 22, 15.) og ved den taabelige Tro, at sligt usædeligt Mundsveir ikke betyder noget for selve Sædeligheden, selv er for en stor Del Skyld deri. Men vil I lægge Mærke til, hvormange af eders Døtre, der gaar forlorne enten inden eders egen Klasse eller som Bytte for Usædeligheden i de høiere Klasser, som I, ogsaa ved de jevnlige Usømmeligheder i Tale, ikke har givet megen Grund til at holde eder Klasses Sæder for rene — vil I erindre, hvorofte I inden eders Afkroge har med Forfærdelse opdaget, hvor snart Ordene bliver til syndig Gjerning; da vil I maaske begribe, at I med uforsvarlig Letsindighed har bidraget selv til at give eders Børn Fordærvelsen ivold ved ikke med Strenghed at værne om den Anstændighed og Renhed i Tale og alt udvortes, hvorefter Menneskene med Grund slutter sig til og dømmer om den indvortes Sædelighed, der er Hytternes ubetalelige Rigdom, ja en endnu herligere Stolthed for den fattige end for den rige, der er ædel nok til ikke, som saamange af sine lige, at tro, at Armoden har ingen Dyd, som ikke er tilfals.

Men skulde det være derfor, Menneskene foragter og driver saa Spot med Helvede, fordi de i mange Stykker ved at gjøre Jorden til et, der er fælt nok? Er disse Eder og Besværgelser, som vælter ung og gammel ud af Munden, bedre end hine de fordømtes Tændersgnidsel, som skildres os til Skræk i Skrifterne? Og hvilken Underholdning, hvilken Spøg kan man tro falder mere i deres Smag, der bebor „Uterlighedens“ Opholdssted, end hine smudsige Taler, hine skamløse Udtryk, der yngler syndig Gjerning, ligesom Dyndet yngler Orme og Utøi!

En Ven: „Hvormange Eder og Smudsigheder tror du at afvænne dine Læsere med ved dette dit Blad?“

Udgiveren: „Maaske ikke med en.“

„Ven: „Hvorfor da anvende Tid og Arbeide paa saa magert et Haab?“

Udg.: „Gud styrer den flyvende Sæd. Der er god Jord mellem Stenene. Møien var vel anvendt, om kun en rettede paa sig. Han blev da et levende Eksemplar af dette Blad og vilde aftrykke sig igjen paa sine Børns uskyldige Læber.“

Ven: „Javist! Den Uskyld varer, til de slipper Brystet.“

Udg.: „Da begynder deres Sjæle at die af Forældrenes Mund. Sjælene er ogsaa spæde, men de vokser hurtigere af hvad de hører, end Legemet af hvad det æder.“

Ven: „Da var Rendestenen ofte renere at suge af end en af de Læber, du nævnte.“

Udg.: „Nu! du er ogsaa en Fiende, som Fattigklassen har skaffet sig, fordi den er skjødesløs om sin egen Ære. Men aldrig er en Anstrængelse for noget godt ganske spildt. Menneskeheden gaar fremad, ikke som Strømmen, men ligesom Jordens Masse vokser, mens Havet under Ebbe og Flod træder tilbage. Den blege Mose bedækker de skaldede Klipper; hver Høst yder den dem sit Affalds Støv, forat der skal blive Muld deraf, og der bliver. Jorden bliver skjønnere, Klipperne grønnes. Og dette er et større Mirakel, end om Menneskehedens Haardhed og Raahed formindskes. Mine Moseblade skal ikke aflade at falde.“

---

8. *Hvor snart det gaar!*

Bedre end bitter Vaar er Høsten blid,
Bedre god Alderdom end slem Ungdomstid.

Den simple Mand har ingen større Rigdom end sine Børn. Det varer ikke længe, før han kan have Nytte af dem; og hvem ved, hvad de i Tiden kan blive til, forudsat rigtignok, at de forlader Fædrenehjemmet med et godt Grundlag i Hjer-

tet af Gudsord, gode Lærdomme og Eksempler, med Lyst til Renlighed og til Arbeide. Hvor dvæler ikke ethvert godt Øie med Velbehag paa disse smaa, der leger udenfor Hytterne — med Velbehag, naar de endnu har Uskyldighed i sine Træk, men ogsaa med Rørelse, fordi denne Uskyldighed saa tidligt visner eller er begravet i en Urenlighed, som det kun koster en Draabe Vand at borttvætte, og fordi Fattigdommens Dyd har Farer, som de rigere Kaar ikke kjender. Ja det er disse smaa, som har henvendt Menneskekjærlighedens Opmærksomhed paa eder selv og eders Omstændigheder, fast at den ikke raader med stort mere end at hjælpe eders Afkom noget til at blive en bedre og lykkeligere Slægt.

Ak! der gaar saa forfærdelig mange tilgrunde af dem, saasnart de hæver sig over Barnealderen: og uagtet at I ved det, har I dog ofte langtfra Øie nok med dem, indtil Forældrene maa være angerløse, om Barnet gaar tabt. Hvormange sluger ikke Betlerstien alene? Og der er den Beskyldning mod flere end et Par Forældre, at de er slette nok til at drive sine Børn med Magt ud paa denne, indtil de alene finder sig hjemme der og imellem dens Laster. Dette er et Hæleri ligesaa lavt som det virkelige med rapsede eller fundne Sager, mange Forældre heller ikke blues ved at begaa med sine Børn, saa det er en Lykke, om de dør, før de har set sit Afkom forsvinde bag Tugthusporten eller vandre Gaderne om i Lænker — det afskyelige Syn, som vi endnu maa taale af en barbarisk Vane.

Unøisomhed med sine Kaar, Higen efter at tilfredsstille en eller anden Lyst er Roden til disse Ulykker. En udbredt Nydelses- og Overdaadighedssyge inden de formuende Klasser udøser ogsaa Fristelser over de fattigere. De taaler ikke godt Synet af en Skare pyntede Mennesker, fra Studenten af og til Haandværkssvenden, der strømmer forbi deres Døre for at fornøie sig; og mange giver derover efter for Fristelsen ved syndige Midler at kunne nyde noget lignende, idetmindste Kroens Fornøielser. Pyntelysten øver hos den fattige Pige en Tryllemagt, der lader hende give slip paa det kostbareste, hun eier, paa sin

kvindelige Dyd; og her, som ved alle disse faldne og dybere faldende, er det da det heder: „hvor snart det gaar!“

Ja det gaar snart og let med. Der er nu — nei der var nu (thi hvad er der nu tilbage?) — *Marthe Maria*, en Daglønners Datter, saa pen en Pige for nogle Aar siden, som man kunde trække bedre Klæder paa; thi hun var fattig. Ja fattig var hun, men god Ros havde hun fra Skolen og i Nabolaget, og flink var hun til sin Gjerning, saa det ikke kunde vare længe, før hun kunde komme i Tjeneste og faa disse bedre Klæder paa sig for det første. Men hvad er der nu blevet af dette? En Del Aar har hun tilbragt som Ludder, et paa Tugthuset og omtrent ligesaalænge paa det veneriske Hospital; nu er hun enten paa Mangelsgaarden eller sidder ved en Kurv med sin halve Næse, med røde, rindende Øine og sin gustne, finkeloppustede, af en tidlig Alderdom allerede nedtrykte og rystende Krop som et Vanærens Rædselsbillede. Og alt dette i faa Aar! Saa snart gaar det! Og alt det for en Halvdaler eller mindre! Saa let gaar det!

Tversoverfor Marthe Marias Forældre boede der en Pige „paa sin egen Haand,“ som man kalder det, der vidste at følge Moden, saa langt hun turde uden at gjøre sig latterlig, og det var godt bekjendt i Nabolaget, at hun hentede Midlerne dertil fra sit Skjørlevnet. Marthe, der gik i sit 15de eller 16de Aar, havde herom mindre Begreb end om det behagelige, der vilde være i at kunne leve saa ganske ledig og gaa saa staset som Ludderen baade til Søndag og Hverdag. En Søndagsaften var der Dans paa en af Salene. Marthe stod i sin bedste Kjole, en Verkenskjole af simpleste Slags og med et hulslidt Svensketørklæde om Halsen, klint op til Gjenbohuset. Ludderen svævede forbi i Valsen i de aabne Vinduer. Marthe var ikke vel tilmode.

En kun lidet ældre og ligesaa fattig Pige af Marthe Marias Bekjendtskab (de var — det er Gru at tænke sig det — Læsekammerater, da dette foregik) gaar forbi. Lygtelyset fal-

der paa et nyt skarlagenrødt Tørklæde paa Pigens Hals. „Jøssu Navn, er du her?“

„Ja det er lidet til Moro, naar man ikke kan være hverken med eller hjemme.“

„Hvad er nu paafærde?“

„Aa han Far er saa drukken ikveld, saa der er sligt Hus hjemme. Han baade dænger og slaar Mor. Men Gud bevares, hvor gild du er bleven! Den, der havde sig sligt et Tørklæde!“

„Pyh! det kan du nok faa. Bare følg med mig over Torvet, kommer der nok en Fyr til dig med. Se her skal du se; det har jeg tilovers til Baand til Hølken min, og han har lovet mig baade til Hat og Kjoletøi, bare jeg vil møde ham.“ Og nu viklede hun Syndepengene ud af et Papir i Barmen og talte dem ved Lygteskinnet. „Kom nu, bare en liden Sving! Nu kommer saa mange pene Fyrer fra Komedien, og der er endnu oppe i Kramboderne.“ Marthe Maria sukkede, strævede imod, saa paa sin Pjalt af et Svensketørklæde, som desuden hørte Moderen til og var Udgangsplag for hele Familien, saa paa det store skarlagenrøde Tørklæde og — gik. Hun *gik.*

Søndagen derefter stod Marthe Maria i Danserækken ved Siden af den fiffige Gjenboludder, og Søndagen derefter — til Konfirmation. Forældrene spurgte ikke efter, hvor hun havde faaet det sorte Kjoletøi og Krepflorstørklæde fra. Fra dem var det ikke kommen, og heller ikke fra Himmelen. „Gudskelov!“ sagde de elendige, „nu er *den* Sorg over.“ „Hm! Byen er stor; jeg har vel ogsaa Venner.“ Gjenboersken, der „sad paa egen Haand,“ hjalp „Barna“ med at sy. Og det syntes nu Forældrene var noksaa godt og vel. „Stakkel! den Pigen skal vel ogsaa leve.“ Saa sløve er manges Sædelighedsbegreb, men samvittighedsløs deres Forældreomsorg.

„Anders! I skulde ikke lade Gjentungen jers løbe saa derover,“ sagde rigtignok en retskaffen Nabo, en Arbeidsmand, som røgte sin Aftenspibe ude paa Trappen.

„Aa nei; men de steller bare paa noget Tøi, maa vide, som skal være færdigt til paa Søndag.“

„Det kan vel nok blive færdigt før, Anders, siden de har saa god Mandfolkhjælp. Nu nys glap der to ind af de rette.“

„Marthe Maria! Marthe Maria! Vil du over!“

Men Marthe Maria kommer ikke før paa Morgensiden, for de har syet saa flittigt.

Den gode Prest ante ikke, da han gik nedover Gulvet, hvilke sønderrevne Faar han havde i sin Flok, og ikke hvilke Følelser, der herskede i de to Pigers Bryst, da de gik ud af Kirken. Kort udlagt hedte det: „Godt og vel, at dette er forbi! Nu kan jeg ret synde af Hjertenslyst. Dog har jeg en Pust til (den hellige Nadverd), men saa — ei, der skal blive til mange Kjoletøier af *mit* Skind!“

Det var virkelig endnu kun Forfængeligheden, som havde drevet dem Synden og Vanæren i Armene. Endnu var den mægtigere i deres Sjæle end Driften hos disse sent udviklede Armodens Børn. Men denne vaagnede snart; og ikke med en enkelt Helvedeskraft, men med et Spand af saadanne, den ene vildere og stærkere end den anden, joges eller slæbtes de ulykkelige nu afsted til Afgrundsranden.

Ve dem, som hjælper til! Ve Forførerne! Ve disse, som gjør det til Sandhed, at

„som Blomsten kvalt i Kinglens Slør,
i Pjalter Dyd er sjelden fri,
og ei engang sin egen Dyd
en fattig eie tør.“

Det hændte sig, at en Sjømand kom hjem, og var letsindig nok til at gifte sig med Gjenboersken, den gamle Ludder. „Lad se hvor det gaar,“ sagde Manden med Aftenpiben, da han saa Bryllupsstasen trække ind gjennem Døren hos hende. Men de to unge Piger trak den hule Bemærkning ud deraf: „Pyh! er det ikke farligere, saa kan nok vi ogsaa blive gifte. Det er tidsnok.“

Men det gik saa med Sjømanden, at der inden faa Maaneder blev et Helvedeshus, hvor han boede med sin Lisa. Han

mærkede snart, at hun blev ved sit gamle, og at hun paa engang baade selv var Ludder og drev Rufferi med besøgende Piger, hvorimellem vore to var Nummer 1 og 2. Han slog sig af Fortvivlelse paa Drik, blev befængt med „ondt“ af sin Kone, den lille Formue gik med paa „Filialen,“ og inden man vidste det, var han forsvunden med et Skib, hvorfra han undveg i første fremmede Land med den Hilsen, at han aldrig mere vendte tilbage. Lisa er forlængst paa Tugthuset for Rufferi, saa dette gik da heller ikke saa godt. Og hun trak Marthe Marias Kammerat med sig. „Hvorfor passede hun sig ikke bedre end at blande sig i Slagsmaal, saa Politiet fik blande sig i?“ tænkte Marthe Maria; „der er nu baade den og den, som har drevet det i lang Tid.“

Rigtignok, Marthe Maria havde baade Tørklæder og Kjoler i mængdevis og en Hat, saa man kunde tage hende for en Dame, men under Hatten blegnede hendes Træk allerede i en Alder, da de skulde være fagrest og friskest, og under Merinonskjolen fortærede den veneriske Gift allerede hendes Legeme. Man blev omsider opmærksom paa, at hun samvittighedsløst besmittede en Mængde. Hun maatte paa Filialen. „Det er en Overgang,“ tænkte hun, „Lisa kom ogsaa ud, og ingen kunde se det paa hende.“

Men man kunde nok se det paa den unge Skabning, der saaledes havde ødet sine Kræfter. Efter faa Uger brød denne forfærdelige Sygdom, som har taget saa skrækkelig Overhaand inden vor Bys simplere Klasse, og som den ulykkelige, der mærker sig befængt, ikke kan tage øieblikkelig nok under Kur, igjen løs som Ilden under Asken. Hun blev nu beklemt, da hun, efter en Kur, som medtog hendes sidste Huld og Kraft, forlod Sygeleiet med den Bemærkning af Lægen, at hun maaske *aldrig* blev frisk igjen. Dog begyndte hun paa sit Haandværk igjen; men det vilde ikke rigtig gaa. Derimod gik det ene Klædningsstykke efter det andet. Tilsidst den røde Silkehat, som ikke længer tog sig ud til de simplere Kjoler, som nu slang hende om Skankerne. Nye Ofre dansede om Vellystens

Alter og ofrede Ære, Sundhed, Ro, Frihed og Liv som hun. Da fører Aftenens Skummelhed hende en beruset Vellysting imøde, fra hvem hun listede hans Gulduhr under en Omfavnelse, hvorunder hun modtog ligesaamegen ny Gift, som hun gav. Og nu gjorde baade Mangelsgaardens Sygeindretning og Tugthuset Krav paa hende. Ud af den ene og i det andet. Og derifra igjen som tiest paa Mangelsgaarden. Der traf hun sin Fader. Moderen, den stakkels sløve, underkuede Skabning, var død.

Nu sidder hun med sin Kurv, med Flasken imellem Kagerne, og de gamle Koner i Næringen skeler til hende og siger: „Skal man nu have slig Ungdom til at tage Fortjenesten fra en?“

Nei, det er jo sandt — Kjærringerne er sin Sorg kvit; thi for kort siden blev Marthe Maria ført til Raadstuen som indviklet i en Tyvebande. Derifra gaar det da atter til Tugthuset, og saa til Graven og saa til . . .

Det er nemlig usandsynligt, at hun vil kunne slæbe stort længer paa sin raadne Krop, end Straffetiden vil vare. Ve! ve! hvor snart det gaar!

Hun støiede noget forfærdeligt, da hun førtes afsted sidste Gang. For hver Gang hun hørte sit stygge Øgenavn (det havde hun vundet for længe siden) var det, som naar man kaster en Sten i en Put, saa slyngede hun skidne Ord og frække Talemaader om sig. Der dannede sig en Kreds; en ung Mand, klædt i al den Luksus, som Nordmændene nu vænner sig til forat lade Eksemplet løbe nedover indtil den madløse Armod, trænger sig igjennem for at se, hvad der var paafærde. Den ulykkelige ser paa ham, og Beruselsens Sløvhed i hendes Blik viger et Øieblik for en Begflammes sortnende Glød. „Aha!“ raabte hun, „er du der, Fyren min? Ja du var den første. Husker du?“ —

Raadstudøren falder igjen efter hende.

Ak! hvor snart det gaar!

Ja nedover Bakke. Og det første Skridt er mer end et Skridt, det er en Styrten, et Fald mer end halvveis.

Vogter eders Børn! Betager Nydelseslysten og Unøisomheden Drengen, bliver han i ni Tilfælde af ti en Tyv, og farer Forfængeligheden og en Pyntelyst, der ikke er nøid med Renlighed og Simpelhed, i det fattige Pigebarn, er der ikke stor Udsigt til, at det vil gaa hende bedre end Marthe Maria.

Den ærlige Arbeidsmand, vi gjorde Bekjendtskab med ovenfor, havde undertiden for Vane at mumle noget hen for sig selv, mens han tog tykke Skyer bagefter det af sin Aftenpibe. Da Rygtet om Aftenen kom til Gaden om, at Marthe Maria idag atter var bragt paa Raadstuen, mumlede han saaledes og blæste dygtig efter:

„Første Lyst under Bordet sættes
lettere end alle de følgende mættes.“

*

„Hvad man med Synden faar
som oftest med Skammen gaar.“

*

„Tænk paa Gud — som skrevet staar —
i din Ungdoms Dage!
Ellers vil de hvide Haar
dig kun slet behage.“

---

9. *Forbrydelser mod Dyrene.*

1. Faalaabrunen til Kabberud'en.

„Saa du nu, *Syvert Kabberud*, hvordan det i dette Øieblik gaar med Faalaabrunen din i Lamobakken, vilde du snu paa dig, der du ligger i Solvæggen, og ønske, at du havde Vinger for at bistaa den.“

Nu, hvad er paafærde? Det var ingen reisende eller Manden i den andre Gaarden, som kom hjem inat fra Bykjøring,

der havde mødt Faalaabrunen, og som nu talte. Men det forekom Kabberud'en i hans usunde Middagssøvn efter Auktionssviren igaar, som om en Mand stod ved Siden af ham og talte hine Ord. Men nu da! der er jo ingen. Det var Syverts egne Tanker, som havde talt. Med andre Ord, medens han laa der halvsovende, halvvaagen, uden faste Tanker, faldt det ham ind, at han havde gjort galt i at sætte Faalaabrunen for Plankelæsset igaar og i at sende den drikfærdige *Torger*, hans Husmand, iveien. Ak, saaledes skulde det ædle unge Dyrs Tæmning fortsættes efterat være begyndt for Plogen? Og Faalaabrunen skulde blive Jægerhest og spare Syvert, som havde opklækket den, en 60 til 70 Daler, naar ny Indsætning skulde blive.

Syvert var en godmodig Mand af Naturen og en Dot formedelst Supingen; men havde han, som sagt, havt Vinger og kunde været i Lamobakken, da den bedre Eftertanke slog ham, tror jeg nok, han vilde have følt Kraft og Vilje nok hos sig til at have givet Torger paastødet endel af den Lusing, en forbireisende gjorde ham opmærksom paa, han saa rundelig fortjente.

Der stod Faalaabrunen, dengang neppe 3 Aar, i Lamobakken, stønnende med blodrøde, opspilede Næsebor, skjælvende i alle Lemmer, uden Sko paa det ene Ben, udmagret og sulten (thi Torger havde knebet til sig paa hvert Skifte en Brændevinsskilling af Forpengene) og med et begyndt Mankebrud, som den uvorne Tjener troede det kunde bie med til næste Hvilested; og did var der ikke længer end først Bakken op, saa Aasen op og udfor, saa et Par drøie Lerbakker ovenpaa, og saa Sletten bortover.

„Pyh! den kommer nok op,“ sagde Torger til den reisende; og Faalaabrunen kom virkelig ogsaa op ad Bakken; thi Torger vidste at bruge sin Svøbe, og det især naar han var paa en Kant, og det var han nu, thi han var det altid i Byveien. Jeg vil ikke overdrive. Faalaabrunen kom ogsaa Aasen opfor og udfor, Bakkerne og Sletten bortover; den var i Byen, og kom tilbage. Men *hvorledes?*

Den skammelige Tjener lagde den elendige Fortjeneste paa Bordet, og anmeldte kun, at Faalaabrunen var bleven lidt „brøtin." Den, som forstod sig paa det, saa straks, at det stakkels Dyrs Dygtighed og Livskraft var bleven „brøtin," brudt for evig Tid.

Obersten bemærkede det ogsaa, da han kom paa Visitation. „Lad os nu faa se paa Folen din, Syvert Far!" sagde han.

„Aa, Gud bedre mig! Den kjender vel ikke Obersten igjen."

„Synd skulde det være, om noget skulde være tilstødt saa vakkert Dyr. Nu maatte den være værdt sine 80."

„Der var ikke nogen Lykke ved den, maavide; og Gud bedre mig for ny Jægerhest."

„Ja den maa skam til; men lad se. Jeg skal ikke være haard imod dig. Hvor er Brunen din? Faalaabrunen?"

„Der staar den."

„Hvad! det Øg! Hvorledes er *det* gaat til? Dette Dyr er jo baade sprængt, bogskjælvt og plaget med et Brud, der altid gaar op. Nu har du solgt Brunen din forat kjøre det i Prokuratoren."

„Nei sandelig . . Han Husmanden min var til Byen engang og siden engang Tjeneren min . . ." Oberstens Ridepisk hvinede af Forbitrelse i Luften, og Syvert, Torger og Tjeneren, 3 Par Øine, blunkede alle paa en Gang. Men hvad vilde Rappet forslaaet, om han havde ladet det falde om Ørene paa det „Slyngelpak," som den gamle Æresmand mumlede, idet han steg tilhest for ikke mere at sige Kabberud'en Venligheder for hans Hesteavl.

Men Faalaabrunen fik sin Hevn af Tingenes almindelige Orden. Dens Ødelæggelse foraarsagede Kabberud'ens. Han maatte laane 70 Spd. af en Aagerkarl til ny Jægerhest, og for de 70 Daler maatte han baade forpligte sig til at levere en god Slump Hø (som en Blodigel i Solør har lært ligetænkende), indtil Summen blev betalt, og forskrive sig for en langt større end Laanet.

— Kabberud'en var forleden inde for at søge Arbeide,

og han var saa heldig at faa Møgkjørsel for en Løkkeeier. Der sidder han nu paa Møgkassen og tænker paa Faalaabrunen og paa den „fordømte“ Torger. Ja det kan gjerne være, han er det, for ivaares laa han fuld paa Lasset, vilde kapkjøre, faldt ned og brak Nakken. Jeg vilde dømme ham til at trække et forholdsvis tungt Læs opover en Helvedesbakke, og at Fanden selv maatte føre Svøben.

*

Dette er nu en Historie, som ingen skal sige er opdigtet, og flere næste Gang.

2. En Historie af de tusinde.

„Dem kan da kjøre i Byen au!“ sagde en Kjørebonde paa et Hvilested, som fandt sig slagen ved Historien i forrige Nr., fordi han ogsaa havde mistet en Hest paa en ligesaa svinagtig Maade som Kabberud'en. — — „Men der kjører dem Folk ihjel og ikke Gampa,“ lagde han til, idet han slængte Bladet fra sig og bad om en Halvpægl til. „Ja uvittige Tjenestegutter,“ bemærkede en. „De skal være Kar'er maatru', og saa lader de Hosbonds Heste og Vogne gaa tilveis i Gaderne, saa hverken Jern eller Træ holder, for ingen af dem er deres egne. Forleden laa der en overkjørt Kjærring nedunder Kirkebakken; men hvem havde gjort det? Vi hørte nok Duren langt nedover ved Glasmagasinet, for Kar'a kjørte omkap gjorde de.“

„He! he! he!“ klukkede Kjørebonden ved Pæglen sin, „Bygampa har det godt.“

„Det gik ikke saa godt med Ola til Young,“ bemærkede en, „for da gik Vognen istykker, og det paakar.“ „End han,“ lagde en anden af det tilfældige Selskab til, „som kjørte Benet af Hesten i Vandposthullet? Han fik ikke stor Lønnen, skulde jeg tro.“ „Jomen kjørte han endda,“ lagde en til. „Da maa de nok ikke have spurgt efter Attesten,“ blev der svaret.

„He! he! he!“ klukkede Kjørebonden, „Jad'den kjører han endda.“ Og han bad om en halv en til.

„Men hossen gaar det nu med Gampa jers, Paal?“ spurgte en og lagde Ansigtet til Ruden, som om han vilde se ud i den rædsomme, af kold Oktoberregn gjennempiskede Nat. „Husk paa, I har mistet en før paa slig Maade.“

Det havde Paal gjort, og derfor lek han ikke Bladet, som mindede ham om det. „Aa dem lever nok,“ mente han. „Ja saavidt.“

Dette usle Menneske, uværdig for mindre Feil til det Navn han bar af norsk Bonde, havde virkelig engang mistet en Hest ved at lade den staa ude en Senhøstnat uden Ly, Bedækning eller tilstrækkelig Føde. Og om den havde havt nok af det sidste, vilde det være blevet liggende, da Sygdommen greb den. Jeg ved ikke, hvad Navn denne havde, men til Døden bar den, og denne Vanrøgt er ogsaa en af de Grusomheder, en af de sædvanligste, som Menneskene forøver mod sit ædleste og (Koen ufortalt) nyttigste Husdyr.

3. Nok en.

„Gud bevar'es hvor det rauter i *Opgaarden,*“ sagde Husmanden, idet han lukkede Klinken i efter sig tidlig før Dag engang først i April og famlede over Gulvet efter Sengen igjen.

De klare Vinterstjerner skinnede ind i det samme i Stuen, en Gnistren og Knagen udenfor og en kold Sno, som trængte ind, syntes at melde, at det var høivinters.

„Jøssu Navn! jeg har nok hørt det,“ sagde Konen borte i Sengen; „det er ikke godt at sove ved slig Laat. End linner det da, Far?“ „Gud bedre os for Linning . . Huttetu! Men jeg maatte op. Det var saa fælt at høre paa.“ „Og hvad de nu skal med de Krøttura, naar de ikke kan føde dem! Det var tungt, men vel for os, at vi slagtede Kvien vor itide, saa kan vi da med Guds Hjælp holde Liv i Kua.“ „Ja det er en Synd er det, Mor, naar man ikke kan føde dem anderledes. Hør nu, det er ordentlig som om Mennesker skreg om Hjælp.“

„Aa tal ikke saa. Der begynder Kua vor ogsaa.“ „Da er

det nok bedst, jeg blir oppe og lager mig tilskogs efter Beite, om vi vil holde Liv i den.“

Konen nørede op til lidt Velling, og to Timer før Dag vandrede Husmanden afsted langt tilskogs med sin Kjælke efter Risbeite. „Ak,“ tænkte han, da han gik over Skigardene paa Skaren, „endnu intet Tegn paa Vaaren!“ Han vandrede med Rædsel forbi Fjøset paa Opgaarden, saa rautede og rumsterede de stakkels Dyr i Baasene, mens Hestene vrinskede, eller rettere hvinskreg, og stampede i Stalden. Han priste sig lykkelig, at han ingen Hest havde i denne Fortrang, tænkte paa sin Ko og ilte afsted.

Men Manden og Konen i Opgaarden havde flere at tænke paa; de havde 20 klavebundne og 3 Heste, og ikke mere Hø tilbage end Husmandens ene Ko godt kunde spise, inden Vaar var ventendes.

„Nei, det gaar aldrig an, Far,“ klynkede Konen; „jeg holder det ikke ud. Og ikke en Taar Melk er der af dem allesammen nu i mange Dage.“

„End Hesta da!“ raabte Manden, og ormvred sig paa Leiet. „Gid Inkassatoren havde taget baade dem og Bølingen, for nu er det ikke andet end Døden.“

„Og du, som altid sagde, at de nok vilde holde ud. Det er en Daarlighed og en Synd at ville føde flere Kreaturer, end man kan. Det sagde jeg alt før Jul.“ „Vil du tie, Kari!“ skreg Manden og greb sin Hustru i Fortvivlelse om Haandledet og fandt hende grædende med Skjørtet for Øinene. Og han hulkede selv. „Har jeg ikke gaat Bygden rundt? Men ikke et Straa! ikke Kredit for en Skilling! Slige er de.“ „Er det da bedre andetsteds, mener du?“ „Kjærring!“ raabte Manden; „jeg kunde . . .“ Og han sprang op, greb sin Kniv og stod lyttende ved Vinduet. Kreaturene brølede værre end nogensinde.

„Ja havde du brugt den før, eller solgt ihøst, kunde vi nu født den halve Besætning ganske godt, og saa havde vel Gud givet bedre Lykke til næste Aar. Vi havde da havt Melk.“

„Aa, de holder nok ud,“ sagde Manden med en af Fortvivlelsens pludselige Tankeomvekslinger og slængte Kniven fra sig. „Det har været saa galt før.“

„Nei aldrig. Og da skulde vi have lært. Mindes du, vi gik til Alters samme Dag, da vi for fire Aar siden slap Bølingen paa Beite, da den var saa sultefødt? Det var af *det* Syn, jeg græd saa i Kirken, at du troede, en svær Synd trykte mig. Og det var en svær Synd imod de stakkars Kreaturer.“

„Ja Gud forlade os!“ mumlede Manden. „Og dette er en Vinter som da. Der blir ikke bart paa syv Uger. Kanske endnu . . ?“ (og han greb mod Kniven). „Nei! nei! Ikke idag. Jeg faar tilskogs, bare Hestene aarkede. Men, Jøssu Navn, der kommer hu' Berthe flyende.“

Budeien kom ind med Forklædet for Øinene. „Klinge, Stjerne, Rosenblom og Ungstuden laa døde i Baasen, og Mesteparten af de andre kunde ikke reise sig,“ var det sørgelige Budskab. Sorgen paa Opgaarden er ikke god at skildre. „Op med Gutta! Vi faar flaa dem, mens de er varme,“ var dog Mandens første Ord, da han igjen kom ind i Stuen. „Og saa tilskogs for de andre. Der er da Gudskelov Liv i dem.“ Men han sagde det med et Øiekast mod den isblaa Morgenhimmel, som var syndfuld nok imod dens Herre. Han tænkte ikke: der bag disse røde Skystrimer reder *han* Foraarets Gaver tilrette for Aljorden, men for Landene efter som deres Tur er. Men engang, da han i et bedre Aar stod i sin Fjøsdør og saa Berthe give Bølingen sine fulde Æmbere, var han dog nær denne Tanke. Først maatte Klokkedronningen faa, for at Klinge kunde faa; saa Klinge, for at Rosenblom kunde faa; og saa gik det nedover til Guldkolla, Malmros, Huldrekjær til alle de udstrakte Halse og Hoveder med de store, sorte, menneskekjære Øine, lige nedover til Ungstuden — for at alle kunde faa. Han saa da med et frommere Blik mod Martshimmelen og tænkte: nu deler alt Gud Foraarets Blomstergaver ud opover Landene; de høitflyvende Vildgjæs ser det; og der er nok noget grønt paa Bunden til Norge og *mine* Lier med. Dets Tur kommer nok i sin

Orden nu som altid. — I samme Stund kastede den første Kraake sig ned paa hans Mødding, og han saa med Venlighed til Vaarens første Budskab i Norge og gik ind til Mor med Overregningen i Hovedet, om ikke den sorte Skjelm derude omtrent spiste Larver og Mark op for de Ærter, han siden kunde stjæle af Furen.

Dette var i de gode Dage paa Opgaarden. Men nu var der onde. 8 Dage efter laa der atter et Par i Baasen.

Men hvortil fortælle den Gru? Selv den ufølsomme og grusomme kan føle den, fordi han straks sætter sig ind i Eiermandens Stilling. Denne var mindre end god paa Opgaarden. Manden var i figurlig Forstand paa Knæerne ligesom Resten af Buskapen i bogstavelig, da den første Gang slap ud. Dog var ikke et grusomt Hjerte Aarsag i denne Grusomhed, men daarlig Husholdning og den usalige Vane at ville føde flere Kreaturer vor lange Vinter over, end man kan uden Udhungring. Og dette skulde være en Synd, spørger den norske Bonde, Fjeldbonden, der næsten altid *sulteføder* sine Kreaturer? Værre end en Feil kan det dog ikke være? Ja, den fødes om Høsten, som en liden blind Unge af en Skjødesløshedsfeil, men inden Paaske er den vokset til en Kjæmpe af en Grusomhedssynd, som klemmer den kolde Sved af den sterke Husbonds Pande, drikker den sidste Marv af de levende Jammerdyrs Benpiber og røver al Trivsel og Glæde fra Gaarden.

Manden paa Opgaarden var dog af de faa-Folk, som *engang* bliver kloge; men dog, som vi hørte af hans gode Kone, af *gjentagne* Ulykker. Han holdt Liv i Resten af sin Besætning ved et Nødmiddel, som Overlærer Sverdrup lærer den norske Bonde i sit Blad „Den erfarne Landmand“, nemlig Granbarhakkelse, lagt i Vand for Kvaens Skyld, 1 a 2 Døgn, blandet med lidt Halmhakkelse, Mel, Klid eller Poteteshakkelse, og fugtet med lidt Saltvand. Og allerede i det andet Aar efter Ulykken var han i urokkelig Besiddelse af den Erfaring, at Kvæghold giver den sikreste Fordel i en norsk Landhusholdning, men at denne Fordel ikke beror paa Antallet, men paa

Behandlingen. Men skjønt han nu altid havde nok og fodrede godt, fandt han, at ikke saa meget gik til som før. Han lærte, at en Ko kan holdes ilive med 2 Læs Hø Vinteren over og fortære 10; og naar han nu laa i Sengen og hørte Kjørene raute om Morgenen, da vidste baade han og Mor, at det var Berthe, som gik med Æmbera sine i Fjøsdøren. Der var ogsaa en ganske anden Lyd i Rautingen nu end dengang — andre Ord kunde man sige: en tilfreds Taknemmeligheds istedetfor den dødsængstede Fortvivlelses. Og det er et Tegn paa Hjertets Opvakthed og Liv i Følelsen, at Mennesket hører og forstaar disse Ord d. e. denne *Mening* i Dyrenes, og navnlig i sine Husdyrs, Lyd, som altid er tilstede og minder os om Skaberen og hans Vilje. Der er mange Menneskers, f. Eks. den druknes Tale, som er uforstaaeligere og derfor ikke saa megen Opmærksomhed værd.

4. Børnehjerter af Horn.

De er af Voks, siges der. Ja, naar Forældre og Lærere vilde tage dem tidligt ihænde og forme dem; men Kalken er ogsaa blød og bliver dog til Sten, og skulde man slutte af mange Træk, kunde man i et vredt Øieblik ønske, at en hel Del af disse smaa „Engle“ seilede paa en Møllesten ude i Havet. Hvad kan man ikke f. Eks. vente af det Barn, som aldrig forsover sig, naar det ved, der er Slagtning i Nabolaget? Da titter de smaa „Englehoveder“ frem i Porten, og hvor de kan komme til, under de blodrygende Arme. De hører Slagternes lystige Passiar under Blodarbeidet, og hvorledes Kvinderne synger og sladrer, medens de rører med Tvaren i Blodet, eftersom det sprudler ud af det stønnende Dyrs aabne Halsaare — thi paa denne oprørende Maade dræber Menneskene paa de fleste Steder ved langsom Aareladning, istedetfor ved et døvende Slag, sit mest tilvante Husdyr, den venlige Ko. Den har ydet sin Yngel, Kalv efter Kalv, og sin Melk; nu vil de gjerrige Mennesker, som om de ikke havde faaet Fyldest nok

for Bibelens Forjættelse om Kvægets Underdanighed, ikke miste en Draabe Blod, men ogsaa melke dens Aarer.

Og *dette* skal ske? Og *dette* skal Børn have Lov til at se paa, om Nysgjerrigheden driver dem afsted dertil? Sandelig dette Blod sprøiter ogsaa ind paa deres Sjæls Renhed; og saa de det første Gang af Nysgjerrighed, saa ser de det de øvrige Gange af en Lyst, der har mere djævelskt i sig. Det er oplyst, at de værste Mordere fandt tidlig Behag i saadanne Syn. Og ogsaa disse var engang Børn med smaa Englehoveder, men i hvis Bryst Hjertet begyndte at blive til samme Slags Horn som det, der, efter gamle Eventyr, er i den Ondes Hov d. e. det bliver af den haarde Grusomhed, der træder Pligt, ædle Følelser og hvad det skal være under Fødder, uden at ømmes derved — som om det var af Horn.

Men der er endnu mere „Vildt“ i dette Menneskehjertes hidtil lidet gjennemvandrede Vildnis, som omskygger med dunkle Skygger dets opdyrkede Strøg, i denne Pligtlæres vanrøgtede Udmark, hvori Skyldighederne mod de umælende findes — med andre Ord: der er flere Synder imod dem at paapege endnu.

5. En Historie fra Grundset Marked.

Hvoraf kommer det, at Hestebyttere af Profession — en ret talrig Klasse i vort Land — har saameget Meningen imod sig, eller er saa berygtede, at Navnet er et Slags Skjældsord? Det var et taabeligt Spørgsmaal; thi hvem ved ikke, at der i denne Slags Handel, saa lidet værre i sig selv end nogen anden, foregaar en saadan Mængde Uredeligheder, og at den giver saa megen Anledning til en omstreifende og svirende Levemaade, at den desaarsag bliver saa ilde stemplet? Hestebytteren er saaledes i Almindelighed ligesaa vist mærket som hans blissede Hest. Men om man tænker hos sig selv, at ingen gjør saamange Kneb, eller bander paa saamange Løgne som

han, saa pleier man dog at have alt for liden Uvilje tilbage mod de *Grusomheder* mod de stakkels Dyr, der ofte er hans Bedrageriers blodige Indside. Kunde de tale, vilde mangen Handel gaa overstyr paa Grundset Marked, og det ikke blot for afbrændte Tandmærkers Skyld o. desl.

Der gjorde en Hedemarking stor Opsigt de tre første Dage med sin sodede Vallak. Den dansede ideligt under Tøilerne; det var umuligt for den at staa stille. Men hvoraf kom denne Fyrighed? Jo! — hver Morgen gjennempryglede dens barbariske Herre den i Spiltouget, indtil Skindet blev saa ømt, at det sitrede over det hele ved den mindste Berørelse, ved blot Skyggen af Svøben, naar den blev trukken frem. Det var en Paradør for en svensk Patron eller for en Bykar, hedte det, og disse gik da ogsaa om den som Katten om en hed Grød, der ikke lod sig røre. Men der var kun lidt Penge mellem Folk, og Eieren vilde da ogsaa heller bytte end tage Varer. Men hvor var vel den Hest, som kunde hamle op med Sodsokken? Det maatte da være Gudbrandsdølens smeldfede Skimmel derborte med den flettede lange Man, som ogsaa hver Dag havde tiltrukket sig Kjøberes og Glaneres Opmærksomhed.

„Hei du!“ — Og saa bar det afsted. Gudbrandsdølen vilde ogsaa bytte. Han mente, at et saa velholdent Emne til Trompeterhest vel kunde hamle op mod Paradøren; og det kom ogsaa hurtigere, end ellers pleier, til Bytte mellem dem. De sov begge to lidt ud paa Dagen efter Bytteskaalen; men da de saa fik Øinene op, fik de dem ogsaa op for, at de begge var blevne bedragne. De gik igaar hver i sit Kvarter med hemmelig Glæde over at have snydt sig en slet Hest fra og en god til; men se, Sodsokken, som ikke havde faaet sin Morgenbarkning, var det almindelige dorske, udkjørte Øg, den altid havde været, og Huden slang den fede Skimmel om Skankerne.

„Skjønner du ikke det, Anstein?“ sagde en Kammerat. „Dølen har lurt dig: Skimmelen har været opblaast?“

„Opblaast?“ Nu saa —!“

„Ja se her er Mærket i Skindet. Der har Kjeltringen sprættet op, og blaast Gampen op."

„Tak skal du have for Underretningen. Der var en Patron, som spurgte paa den igaar; men bi lidt, du Hedemarking; du skal ikke rose dig af Løgen."

Skimmelen blev opblæst paany, og Patronen bed paa igjen for en god Klat Jern. Men han var ikke kommen langt paa Veien, før han mumlede en Ed over „de sakramentskå bofvar (Skurke) i Norrige;" og saaledes var der klinet en Flek til over Nationens gode gamle Navn for Ærlighed. Og der har det almene altid Skam og den enkelte stundom Skade af.

6. Historie fra Helvede.

Det sande Helvede er et ondt Hjerte; og i de Øieblikke, det er oprigtigt mod sig selv, føler det, at det er det. Der er skrækkelige Vidnesbyrd at hente fra Dødsleierne om, at de ved, at de maa tage dette Helvede med sig, at dets Latter er forbi, og at dets Straffe uafbrudt vil begynde. Ondskabsfuldhed, Skadefrohed, Misundelse og Hævngjerrighed er de afskyeligste Djævle i Menneskehelvedet, og de er istand til at øve Gjerninger, hvorfor et Helvede af onde Aander maatte gyse. Det er rædsomt, naar en af dem lægger Branden til Staburet eller Laden eller endog til Vaaningshuset; men selv Mordet af Hævngjerrighed maaler sig neppe i Afskylighed med den ikke saa sjeldent øvede Nidingsdaad — at lemlæste ens Kreaturer, for derved at tilføie den, man hader eller misunder, Forlis og Hjertesaar.

Flere Egne er vanærede ved at have født Umennesker, som kunde svanshugge hele Bølingen, kutte Øren af Heste, ja skjære Tungen af Halsen paa dem; ja i Bergensstift har det hændt, at Faar er komne hjem til Gaarden levende flaaede! — Hvilke Ugjerninger kan sættes disse ved Siden? De er utrolige, og dog passerede i Norge som i andre Lande; og de hører, da de sker med Overlæg, til dem, hvorfor al Ansvarlighed for Guds Dom, denne der dømmer Hjertet, er tilstede. Her kunde man

fristes til alene at finde Dødsstraffen, ja Døden med Pinsler, retfærdig. Men Pinslerne kan ikke udeblive. En mere skjærende Kniv end den, hvormed Udaaden øvedes, vil vende sig engang i Niddinghjertet, og Lyn vil udgaa af de blinde Øine, Tordner af de tungeskaarne Halse. Der har vi Mennesket saa slet og følelsløst, det kan blive. Men Straffen vil ogsaa komme saa haard, Dommen saa hørsels- og barmhjertighedsløs, den kan blive. Den, der af Ondskab ødelægger et Træ, er allerede en værre Skurk end mangen Forbryder i Bolt og Jern — hvormeget værre da den, der saaledes kan forgribe sig paa den levende Skabning og vælge Mishandling af forsvarsløse umælende som Middel til at skade og smerte en Fiende eller en, om hvem man kanske ikke ret ved, hvorfor man hader ham.

I Skovens mørke Ensomhed sker disse Ugjerninger. Men er denne Ensomhed ogsaa et Enrum? Skulde Mennesket være alene om en saadan Ondskab? Nei, der er to: Mennesket og det Onde, han gav Magt over sig. Og dette Onde, denne med Manden voksne Vane, er ikke bedre eller mindre mægtig over ham, end om den indbildte Onde stod hos i vældig behornet og bevinget Rædselsskikkelse. Og er desuden ikke Gud tilstede? Og mon han ikke hører sin egen mishandlede Skabnings døende Støn og beslutter, at denne Udaad, skjønt navnløs i Menneskenes Lov, som ofte med uforsvarlig Skjødesløshed betragter Dyrene kun som Ting, ogsaa skal have sin Løn?

7. Historie fra Skoven.

„I Skov, hvor Bøssen knalder,
hvor Jægerhornet gjalder,
og Hundekoblet gjør —
hvor Fugl med knækket Vinge
og Dyr med saaret Bringe
forbløder sig og dør —
:,: Halloh! Halloh! :,:
hvor Hundekoblet gjør.

heder det i en af vore Jagtviser. Men efter Slutningen af dette Vers om det lystige, som der skal være i knækkede Vinger og forblødede Bringer, burde nok det næste lyde:

Der hærder sig i Smerter
de vilde Jægerhjerter;
   der bliver Sjælen grum;
der djævleblændt fornøiet
i Blod sig bader Øiet,
   og Følelsen blir stum.
:,: Halloh! Halloh! :,:
der bliver Sjælen grum.

Dette er ikke *saa* ment, at der skulde være noget mindre godt i selve Jagten. Tvertom — den er af mer end en vigtig Nytte for vort Folk; og jeg gaar tilfældigvis netop selv paa Jagt, en Time efterat jeg har lagt denne Pen, forat trække et Drag frisk Luft i de hjemlige kjære Aaser, og for at tage Farvel med Bjerkene og Aspene, som nu lader det Løv falde, der frydede mig saa ivaares med sin Duft og friske Glans. Men hvorfor sætte Jagtens Nydelse i Grusomheder, som de hin taabelige Vise praler med? De bør altid undgaaes, og de kan altid undgaaes, hvor et utilregneligt Tilfælde ikke skulde indtræffe, f. Eks. hvor vi ikke kan naa et skadeskudt Dyr med en velgjørende Død.

Men hvor mange unødvendige Grusomheder bepletter ikke Jagtens Fornøielse? og med hvilken Følesløshed og Letsindighed begaaes de ikke? Der gjør man sig i Almindelighed kun liden Samvittighed; og en Skygge af Raahed kastes over denne Fornøielse, som den kunde være fri for uden synderligt Tab af Bytte.

Der gik *Ole Kjensli* tilskogs en vakker Morgen; men hvor mange Grusomheder havde han ikke begaaet, inden han kom tilbage med sin ene Hare! Jeg vil ikke tale om, at hans første Bedrift var at kaste en uskadelig Staalorm, som han mødte, i en Myretue, istedetfor at slaa den ihjel med et Slag, naar han endelig vilde dræbe den; men hvorfor skulde han nu,

da han dog kun vilde rense sit Gevær ved et Løsskud, dræbe med Forladningen en af vore Skoves Sangfugle, der er sjeldne nok, og som han dog ikke brød sig noget om? Det vilde have været en Velgjerning, om han ovenpaa havde dræbt Ungerne; men dem lod han pibe i Redet og gik videre. Et Ekorn maatte ligeledes lade sit muntre Liv, uden anden Hensigt end dog at skyde paa noget; og da han nu endelig fik en Unghare op, og denne gik, som man kalder det „i Bjerg“, saa *skruede* han Dyret ud ved at bore sin Ladestok gjennem dets Side ind i dets Indvolde. Da gav det tause Dyr Lyd. Han kunde dræbe det ved et Skud; men Ole vilde ikke spandere det, naar han dog kunde faa Haren paa hin Maade. Det gik rigtignok en anden Jæger værre, som blev ormebidt, idet han stak Haanden ind i Klipperiften for at „skrue“, og led forfærdelige Smerter,. saa det stod om Livet; men en saa retfærdig Gjengjæld hænder ikke hver Gang. Ole kom i god Behold hjem med sin sønderskruede Hare og en Skovdue, hvis gjenlevende Mage man kan være temmelig vis paa ikke gjorde det længe af Sorg, efter denne Fugls mærkværdige ømmeNaturel. — Oles Kjæreste hedte Berith, og han elskede hende, som hun fortjente; men da det blev grønt igjen, tog Døden Sigte paa den smekre Pige, og Ole fik føle den ensomme Dues Kval. Men tænkte han nu paa den, han, som var bleven en ivrigere Jæger end nogensinde? Ja engang, da han slog Øinene op under Bjerken, hvor Dueparret havde boet i sin Rede. Han tænkte paa Berith; og naar han skruede Harer, faldt det ham ofte ind, at Berith engang havde søgt et Udtryk for sin Brystsmerte ved at ligne den med Harens, saaledes som han leende havde fortalt, at Skruningen gik for sig. Men hvorfor faldt det ham aldrig ind, at Berith havde sagt: „Fy Ole, det var grusomt af dig!“

Berith maa have været baade en fornuftig og god Pige, saa det nok ikke har manglet i Himlen paa herlige Aander, der

har beilet til Bondepigens Sjæls Agtelse og Venskab, om hun maatte bort herfra før sit Bryllup. I Sognet, der hørte til de ret velstaaende, men uoplyste, saa baade Formandskabsvæsenet løb daarligt af der, og det endnu mindre kunde tænke paa at opstille noget Storthingsemne, fandtes, som saa mange Steder, kun Levningerne af en vanrøgtet Almuebogsamling adspredt omkring paa Gaardene. Der laa da ogsaa hos hendes Fader over Vinduet et Par Blade af en „Tale til Menneskeligheden i Menneskeheden“, hvori Dyrene forestilles at paatale sine Rettigheder, og dem forelæste hun da Ole engang, som han kom hjem med en Røi netop i Rugningstiden. Døren stod oppe lidt, saa jeg ogsaa fik høre disse Ord deraf igjen: — — „Den graahærdede Fader, der har set sin Rede vokse i Fred og Tryghed, har saa liden Visdom og Gudsfrygt, at han kalder sine Smaagutter om sit Knæ og lærer dem, hvorledes de skal efterligne de spæde Skovfuglungers eller deres Moders Piben, for at lokke enten dem eller denne til sig. Hertil er Menneskebarnet lærvilligt. De fjærløse smaa dør af Hunger eller Kulde i Redet; thi Moderen faldt for Guttens Skud, idet hun lokkedes til at opfylde Moderpligterne. Redet klækkedes ikke ud; men hvorledes — har ikke Faderen udklækket Fromhed og Følelse i sit Barns Hjerte og takket Gud for Hyggen i *sin* Rede?“ „Hør det Ole,“ lagde hun til med sin bløde, sygelige Stemme. „Og hør her dette Vers:

„Ak, vilde Gud saa herligt Harperige
som Verden — denne Samlyd fuld og sød,
der gjennem alle skabtes Tonestige
ifra den store Faders Hjerte flød —
til Konge give umelodisk Hjerte,
som ikke følte i sin høie Klang
en Harmoni med Dyrets Fryd og Smerte,
med Flygets Surr og svagest Fuglesang?“

Men Ole greb leende efter Bladet til en Forladning; og mere lod sig ikke høre, da Døren gik igjen.

---

10. Pligter mod Dyrene.

Der faar, som sagt, være Ende paa Historierne, som dog ikke vilde udtømme de Eksempler, som gives i vort Land paa Menneskenes Barbari imod Dyrene. Men tænker blot efter, blader blot lidt i Eftertankens og Erindringens Bog, saa kan I nok selv udfylde Resten. Raahed, haardt Gemyt, Letsindighed, Uvorrenhed og Vane er lette at gribe som de fornemste Aarsager; men der er endnu en, især imellem Tjenestefolk, som maaske særskilt bør paapeges noget nærmere, end den er bleven det i Historien om Kabberud'ens uvorne Tjenere. Det er den samvittighedsløse Ligegyldighed for Behandlingen af andres Dyr, *fordi de er andres*, en dobbelt Synd mod Eieren og mod det arme, forsvarsløse Dyr, som har sin fornemste Rod i det forfærdelige løse Forhold mellem Husbond og Tjener, som desværre finder Sted, og hvori begge Parter har Skyld. Overdreven Kjørsel i Skydsveien vilde f. Eks. ikke finde saa ofte Sted, om Tjenerne havde Øiet bedre oppe for sine Husbonders Bedste og for hvad rimeligt kunde være for Hesten, end for Drikkeskillingerne. Og det er ikke altid Modet til at bemærke, at Dyret trænger til nogen Skaansel, men lige saa ofte er det Øiet, Følelsen herfor, som mangler.

Der er ikke en Side, hvorfra, jeg vil ikke sige Grusomhed, men blot Haardhed lader sig forsvare. Nødvendig kan jeg kun tænke mig den i en Henseende, nemlig ved videnskabelige Forsøg; men kun da, naar man derved har et høiere Øiemed isigte, end blot at gjentage deslige Forsøg, som allerede har givet Verden de Oplysninger, de kan, eller at tilfredsstille den ulærdes Nysgjerrighed. Drengenes Insektfangeri gjør kun faa til naturkyndige, men det hærder Følelsen ved sine Naalespidninger, som dog altid kunde formildes; idetmindste kan den lille Jæger skaffe sine Ofre Døden ved varm Vanddamp, naar han er kommen hjem, istedetfor at lade dem vride sig paa Naalen i mange Døgn. Ogsaa disse Skabninger har Nerver og Følelser; og ingen, der har set i et Hundeøie eller lagt noget

Mærke til noget andet Pattedyr, tviler for Alvor om, at der er forbunden en vis Grad af Livsbevidsthed med deres smaa, udviklede Legemsindretning. Dette paatrænger sig en dunkelt endog om de lavere Dyrearter og lader f. Eks. Fiskeren ofte skjære eller slaa Fisken tildøde. Men var denne Erkjendelse endnu dunklere, burde det dog afholde os fra Grusomheder mod Dyrene, netop fordi vi var uvidende om, hvor stor Lidelse vi tilføier dem, og hvor stor vor Synd imod dem var. Og vinder vi noget ved at være haardere imod dem, end vi behøver? De Nationer, som lever i nærmest Forbindelse med en enkelt Dyreart, og de Folk, som gjør en Næringsvei af Dyreavl, forsikrer det modsatte. Araberen vil ikke udsætte sig for at tabe sin Hests Kjærlighed ved et Slag, naar han ved, at han med det gode kan faa den lærvillig og tro som en Hund, og Hyrdefolk styrer mest sine Hjorde ikke med Svøben og Pigstaven, men med Sang, Kauen, Lurtoner fra Lien og den blide Fløite. Ser vi os ogsaa om lidt nærmere, saa vil vi finde, at Bondens Pung er slunken, omtrent eftersom hans Heste og Kvæg er det, og at *de* staar sig bedst paa sin Kvægavl, som behandler sine Dyr bedst.

Men især gives der visse Dyrearter, der ikke alene er fredløse, men hjemfaldne enhver Grusomhed, som man kan finde paa. Dertil hører især Krybdyrene, hvoraf dog de allerfleste, vi har, er uskadelige, ja gjør mere Nytte, end vi ved af. Under de brede Rodblade sluger Frosken en Mængde Mark, som ellers vilde skade de fine Rødder og Blade; men til Tak skal den tilveirs eller pines tildøde paa en anden kaad Maade. Firfislen og Ormen, som gjør lignende Nytte, er ligeledes om en Hals, naar de vover sig frem i Guds Sol; og da de er os modbydelige og ængstende, saa kan de vel dræbes, men hvorfor med Pinsler? De er forsvarsløse, og forsvarsløst er egentlig ethvert Dyr imod Mennesket, Rovdyret som Krybet. Idetmindste er det det, naar Mennesket, den feige Tyran, vover at mishandle det. De er forsvarsløse; de har intet andet Forsvar end i Menneskets eget Hjerte.

Det betænkeligste ved Grusomheder mod Dyrene er dog den Indflydelse, den lidt efter lidt har paa netop at fordærve dette Hjerte, at sløve og afstumpe Menneskets moralske Følelse i Almindelighed og navnlig med Hensyn til dets egen Slægt. Historien har mange Eksempler paa, at Menneskehedens Tyranner begyndte med Tyranni mod Dyr. Det er især denne Forudsætning, som i andre af de mest oplyste Lande har bevæbnet Lovene til deres Forsvar, og det kan ikke vare længe, før vor ogsaa i denne Henseende kommer efter i Oplysning. Den Mishandling, vi pleier at anse for en blot Kaadhed, der ikke staar i nogen nøiere Forbindelse med Tænkemaaden og Karakteren, ansees der som et Tegn paa et Sindelag, hvoraf Menneskesamfundet har alt at frygte, og som derfor tidlig maa bøies ved Straf. Og denne Visdom er et Vidnesbyrd om en oplyst og civiliseret Stat, ligesom Mildhed imod de umælende er hos den enkelte et Bevis paa et ædelt og humant Sindelag ogsaa imod Menneskene. Gives der Undtagelser, da er denne Mildhed mod Dyrene ikke en Udstraalen af et ædelt Hjertes Varme, men kun Glimtene af et Lune, der ingen Fortjeneste har i sig selv og intet Værd for Menneskeheden.

Jeg vil ende denne Appel til Medmenneskers Følelse og Eftertanke med at lægge Hovedindholdet af før omtalte *Smiths* Pligtlære mod Dyrene paa Hjertet. Han besvarer den almindelige Indvending, at Dyrene har intet Retfærdighedskrav paa os, og vi ingen Pligter imod dem, fordi de, vi har Pligter mod, skulde maatte kjende samme og vide, hvad vi er dem skyldige, med den slaaende Bemærkning, at vi da heller ikke maatte have Pligter mod vore nyfødte Børn, Mødrene ingen mod sine Fostre, og at der da heller ikke maatte gives Pligter mod Mennesker, som ikke ved af sig selv af Vanvid eller i Feberens Heftighed, fordi alle disse heller ikke kjender hverken sine Rettigheder eller vore Pligter imod dem. Men slige Haarkløverier haaber jeg, vi ikke trænger til for at erkjende, at Pligter mod Dyrene virkelig eksisterer, og at vi skylder vore Husdyr og de vilde Dyr, der yder Nytte og Fornøielse uden

nogensomhelst Skade, ikke alene Ret og Billighed, men ogsaa Godhed. Dette er en af de skjønneste Maader at takke Gud paa for hans.

1. Vi har saaledes *ingen Ret til at dræbe nogen levende Skabning eller forstyrre dens Livs Udvikling uden i en fornuftig Hensigt*, d. e. enten for at forskaffe os Næring eller opholde vort eget og Medskabningers Liv og Sundhed, f. Eks. ved at udrydde skadelige og farlige Dyr. At dræbe Dyr for Tidsfordriv alene er ikke fornuftmæssigt og ligesaa lidt tilladeligt som at dræbe dem, hvis Tilværelse kan være os ligegyldig eller uskadelig. Fluen føler ligesaavel Livsglæder som Elefanten og Mennesket.

2. *Vi har ikke Ret til at lemlæste Dyr, uden naar vi er tvungne dertil*, enten for at undgaa deres Angreb, eller hvor de ikke paa anden Maade kan være os til behørig Nytte.

3. *Vi har heller ikke Ret til*, og maa da ikke *uden Nødvendighed og fornuftig Hensigt, at foraarsage Dyr nogen Smerte, eller denne i høiere Grad end nødvendigt.* (Vi slider f. Eks. altfor meget Svøber). „Det lidende Dyrs Jammerlyd taber sig ikke i Vinden, men stiger op til Kjærlighedens Gud.“ Vi maa heller ikke tilføie dem de Smerter, Hindringen af Naturdrifter, der er os uskadelige, foraarsager dem.

4. *Vi maa ikke forlænge deres Dødssmerter* og Angst. Det er Pligt at gjøre disse Lidelser saa korte og lette som muligt. — At piske Fuglekræ ihjel, ophængt ved Benene, eller at drive tamme Dyr ihjel for at meddele Kjødet en Vildtsmag ved saaledes at jage Blodet ind i alle Fibrer, er nu vel ikke brugeligt hos os; men vi iagttager ofte ikke denne Pligt som den skulde under Slagtningerne.

5. *Det er Pligt at sørge for vore Husdyrs tilstrækkelige og behørige Underholdning og øvrige Pleie.*

6. *Det er Pligt ikke at anstrenge noget Dyr over Kræfterne.*

7. *Vi gjør Uret, naar vi med Haardhed straffer Dyr, fordi de kun gjør, hvad en Naturdrift eller Nødvendighed driver dem til.* Man vænner saaledes ikke Gjeden med Prygl for at gnave

Bark eller den hungrige Ko fra at streife ind gjennem den aabne Grind. Hunden, man selv har tirret, vil bide, og Kløerne strækker sig uvilkaarlig ud paa Katten, man har pirret dertil.

8. *Og endelig er det Pligt at pleie vore syge Husdyr og at forkorte deres hjælpeløse Lidelser af Sygdom eller Alder.*

Den ædle Smith har nok fulde 10 Bud i sine Dyrelovens Tavler, hvorimellem da ogsaa, at det er en Synd, saaledes som f. Eks. de modbydelige Bjørnetrækkere gjør, at drive Dyr til noget, der er deres Bygning og Natur modstridigt; imidlertid vil vi, ved at overholde ovennævnte 8, være angerløse. Og de er ikke tunge, men selvpaabudne af ethvert godt Hjerte, ja af den vilde Natur, som den raa Hottentot, der elsker saa sin Ko, Araberen, der er saa øm om sin Hest, og vor egen Finlap, der har sin Ren saa kjær, kan lære os. Mange af de herskende Feil er Vaner og afskyede af vore Hjerter, saa snart disse blot aabner sig for Eftertanken. Man gjør som andre gjør, og gjør sig ingen Tanker derover. Saaledes er mange blevne Fyldesnuder, fordi andre ogsaa skyllede Drammer ned. Saaledes er mange Piger faldne, og faldne i Elendighed, og mangen Karl, som om nogen Tid kunde havt sit, er kommen i Armod, paa Kronarbeide og videre frem i Usselheden, fordi Løsagtighed, først ved enkelte Eksempler og siden ved flere, lidt efter lidt var bleven en Bygdeskik hist og her og havde tabt sit strengeste Baand, Skammen, ved Vanen. Og saaledes er mangen Dreng bleven ufølsom for de Dyr, han har med at gjøre, fordi han aldrig saa andet af de voksne Karle. Vanen, Vanen er ogsaa, ligesom Lediggang, en af Lasternes fedeste Jordbunde. Øver man noget godt af Vane, er der kun liden Fortjeneste derved; men er det noget ondt, da hænger Kvikrødderne ikke saa sammen eller er saa slemme at udrydde.

Der gaar en Hallinggjente forbi til Kirke. Hun ser saa tilfreds ud. Hun maa have stellet Buskapen vel, før hun gik.

Det gjør de gode Piger, og ikke blot af Vane, men fordi de har virkelig Godhed for Dyrene. Og da dette er blevet bekjendt, vil alle Folk have dem til Budeier, og det vilde jeg med, om jeg havde et Par Kjør. Men da jeg ingen har — nu saa har jeg dog et „Gud velsigne“ for Hallinggjenterne, der holder saa af Kreaturene, saa af andres som af sine egne, som af Fars og Mors derhjemme i den kjære Dal. Og jeg tilegner dem alt, hvad jeg her har skrevet for Dyrene og denne lille

Ragne Hallinggjentes Vise.

(Mel.: Ifjor gjet e Gjeiten o. s. v.)

Ho' *Ragne* var fattig; maa ut no aa tene.
„Gud trøste ho Mor, som no blir saa alene!“

„Farvel, gamle Farmin! Farvel, vesle Syster!
E gaar no te Byen, som lite e lyster.“

„Farvel, vesle Brormin! Farvel allesammen!
E skriv' dikko te, naar e kjæm' ne te Drammen.“

„Farvel, gamle Stugo! Farvel, gamle Laavaa!
Farvel, gamle Stabur med Spirid'n aavaa!“

„Farvel, Hallingdale mæ Fjelle ti Skyen!
E ser dem (men inkje med Augo) ti Byen.“

„Farvel, gamle Fjøse'! Farvel, alle Kjyre!
Men pas den, som gjeter, at gaa kringom Myre!“

„Farvel, Pellegjeita mi! Farvel, Sauo alle!
Pas nøji aa kalle som *Ragne* ho' kalle!“

„Daa kjæm dei — de veit e — saa snart som dæ kvæller,
som sprat dei, som Huldrer, or Bergo aa Heller.“

„Farvel, *Bjellekua*, *Gullblomma* aa *Maane!*
No inkje ho Ragne meir kalle Kubaane.“

„Men skulle e gaa, før e *Blomma* har kjæle'?
Ho skjøna, den Stakkar, e sørje, paa Mæle'.“

„Ho tænkje paa me meir ell' *han* aa dei are,
der banna aa kommaa, naar e skull'te fare."

„No kjæm' der jo ingjen? Men mest dæ me gnager,
at *han*, som dei are, ska' væra Bedrager."

Aa *Ragne* sit Anlete bøijir mot „*Blomma*",
at Mor inkje sjaa skal, kor Taarid'n flomma.

Kor venlige Augekast „*Blomma*" kan senne!
Dei synes aa spørja: ko fele' der henne?

Kor blanke som Spiglar! kor store aa svarte!
Kor botnlaus en Kjærligheit dei openbarte!

Der syntes staa skrivi mæ' Glans af e' Sjerne:
o kunne e gjæra de' Glæe! kor gjerne!

Der saag ho se sjøl, og der bakom . . Ko ser ho?
Nys gret jo ho *Ragne*; ti Bringo no ler ho?

Der sto' jo ti *Gullblommas* Auge bak Jenta
han *Endre*, den eine blandt alle ho venta?

Den kom vel, som hadde de' heitast kring Hjerte'.
Gullblomma! du *Ragne* ein Kjærest forærte.

En Visdommens Brynd blev dit Auge for henne.
No kunne ho den, som va' trufastest, kjenne.

Du al hennes Ømhet, *Gullblomma*, betalte,
daa Belaren seg ti dit Auge afmalte.

Mon Himlen har Engle saa smaa og saa glade
som de der i *Gullblommas* Auge seg bade?

Der tedde seg to hos korare ve' Barmen.
Og bakom sto' Mo'r, puffa Kællen paa Armen.

---

11. Pøbelen i Kristiania.

Efter de Historier om overlagt Overfald, hvori endog Fruentimmer har sin Rolle, om Indbrud, Tyverier i Folks Gange og andre deslige Nederdrægtigheder, som ofte fortælles og forskrækker Almenheden, maa den sædelige Tilstand i den simplere Klasse her i Byen fremdeles være i synkende. Saa udretter da Politiet intet imod den almindelige Fordærvelse? saa er der da intet afskrækkende i de grebnes Skjebne? saa er da disse Blade forgjæves skrevne og udspredte inden hin Klasse, og Tiltalen til dem af denne, som endnu maatte være ærligere og bryde sig om, at de ikke blev holdte for Kjeltringpak, fordi de hører til denne Klasse, at de indbyrdes skal overholde dens gode Navn og Renhed for Forbrydelser ved at angive Tyveknegtene o. a. lignende, som holder til imellem dem — denne velmente og gjentagne Tiltale og alle hine Anstrengelser er da spildte? Det er en tung Tanke. Forsøg at bygge, mure eller plante Dag efter Dag, og at se det hver Morgen nedrevet eller oprykket! Forsøg at øse af al Kraft og saa tilsidst at opdage, at onde Mennesker har slaat Hul under Kjølen, saa vil du omtrent føle, hvad Tilfredsstillelse man har efter saadant spildt Arbeide.

Jeg er overbevist om, at et *Selvpoliti*, som foreslaaet, vilde være af større Virkning, end om Patruljer gjennemstrøg Gaderne, og Klapjagt efter Skøiere og Løsgjængere oftere blev holdt. Naar der kun i hvert Smug, i hvert Nabolag fandtes en retskaffen Arbeidsmand, som ikke vilde vide af noget Tyvehul eller nogen bekjendt slet Person i Nærheden af sin Bopæl, vilde det blive en herlig Gjennemrenskning, og den simplere Klasse skulde snart paa mange Maader mærke, at den havde vundet Samfundets Agtelse tilbage.

Vil den ikke bekvemme sig hertil, saa maa Gud vide, hvad der skal hjælpe.

Men et af hans kraftigste Midler til at hindre Fordærvelsens Tilvekst forsømmes i en forfærdelig Grad her i Kri-

stiania. Jeg mener Kirkegangen. Det kan være galt andensteds, men en saadan Fremmedhed for Guds Hus, en saadan Uvanthed til at besøge det, en saadan Mangel paa Trang til der at opløfte sin Sjæl og søge Trøst og aandelig Veiledning hersker vel neppe nogetsteds som her. Dette er en død Koldbrand, som gjennemæder den store Klasses Sædelighed. Og skulde man ikke tro, at Udslukkelsen af de religiøse Følelser og af Trangen til engang imellem at nærme sig sin Skaber, at dele Menighedens Gudsfrygt og at fylde sit Hjerte med Konfirmationsdagens og den første Altergangs Følelser og Gjenerindringer skulde høre imellem de dybeste Kilder til det Morads af Fordærvelse, som nu sluger den store Almenklasses Børn? Det er ganske vist saa.

Men søg ikke paa en Søndags Formiddag denne Ungdom i Kirken eller paa Veien did. Skidden, lurvet, oplagt til hvilkensomhelst Streg, er den at finde i vore Forstæders Portrum der findes Lømlerne sammen ledige eller spillende, eller man ser dem enkelte lænende sig op dertil i Solskinnet eller løbende over Gaden med en Brændevinsflaske. Med Haandværksdrengene er det ikke stort bedre, forsaavidt de ikke har Fyrabendarbeide. Det er da deres Gudstjeneste. Men vil ikke hines Forældre gjøre noget for sin til Ulykke og Elendighed modnende Yngel, saa kunde Mesteren dog gjøre en hel Del for disse. Det kan ikke mangle paa Opfordringer hertil; idetmindste synes det Vanrygte, hvori Snedkerlærlingene er komne for at være kaadere end de fleste andre, at indeholde saadanne for Snedkermestrene. Og da vil en strengere Tilholdelse for Lærlingerne til at besøge Kirken vist ikke over det hele blive uden Frugter.

Jeg anbefaler derfor Forældre og Husbønder som Midler mod Byungdommens Fordærvelse ovenpaapegede *Selvpoliti indbyrdes og sine Underordnedes Tilholdelse til Kirkegang.* Kom denne noget mere i Gang, saa kom ved samme Leilighed vel ogsaa noget mere Omhu for sit Ydre, for Legeme og Klæder, lidt mer i Pris, og det var vel heller ikke saa ilde.

---

12. Fattige Familiers og Børns Arbeidsomhed.

Kjære Fattigmandsbarn, der spikker Træskeer som bedst,
Du ender ikke før du be'r Bygden tilgjæst.

Ligesom ethvert Grundlag for Menneskenaturens Udvikling i Reglen maa lægges i Barndomsalderen, saaledes bør ogsaa Arbeidsomhed være en alvorlig Gjenstand for Opdragerens og Lærerens Opmærksomhed. Den er dog Kilden til Velstand, Sundhed, Styrke, Tilfredshed og Moralitet, en Dæmning for Laster og Forbrydelser, en Betingelse for Statens Magt og Sammenhold. Disse Hensyn har maaske ogsaa foresvævet Stifterne af Asylerne, om endog kun som en Bisag. Der ligger vel just heller ikke saa særdeles Magt paa Beskjæftigelsen for den Alder, som Asylerne optager, skjønt det ikke kan være uden Nytte, at Børnene allerede i den holdes til, uden Nølen og Sendrægtighed, at gjøre Brug af Tiden, dette Menneskets betydningsfulde Gode, som aldrig vender tilbage. Men naar de gaar over i den egentlige Skolealder, er det af den yderste Vigtighed, at ethvert Øieblik benyttes i Overensstemmelse med denne Grundsætning. Da kan og bør Spiren lægges til Arbeidsomhed og Flid. Da maa man vogte sig for at pleie Dovenskabens frodige Ukrud. Hele Fremtiden hviler jo paa den Grundvold, som lægges i den barnlige Alder. Men hvor mislig er ikke i denne Henseende Tilstanden i den fattige Almues Vraaer, hvor Børnene oftest kun meget ufuldkomment søger Skolen, hvor slette Forældres fordærvelige Opdragelse og Eksempel meddeles Børnene, hvor ikke Arbeide og ikke Flid, men Lediggang og Skarnsstykker hører hjemme! Herom afgiver de overalt omkringdrivende Børn, uagtet alle Advarsler, sørgelige Vidnesbyrd: ja det er under denne Omkringdriven, at de betræder Forbrydelsens Bane og øver Tyverier, der oftest er større, end man skulde tiltro deres Alder. En Mængde passende og indbringende Arbeider gives der dog for Børn, hvorved de, foruden Arbeidsomheden selv (der ogsaa er en Slags Lærdom, siden den maa bibringes) ogsaa kan lære Nethed,

Øiemaal, udvikle visse Anlæg og erhverve enkelte Færdigheder, som siden kan blive dem nyttige under den Dont, de vælger sig for Livet. Benindsamlinger og Tilvirkningen af vore simple Svovlstikker er der ikke stort at lære af; men der er nu f. Eks. de saakaldte kemiske Fyrstikker, der kan fabrikeres af Børn under voksent Opsyn, der er alskens smaat Legetøi, som fremmede Fattigfamiljer gjør for os af nogle Stykker Granved, lidt Maling og Staaltraad, der er Svenskepigernes nette Sager af Tagl, de tyske Børns Kvaster af opfliset Træ, Haarfletninger, Strikning, Skeer og andet smaat Husgeraad, Æsker af Træ eller Blik, Fiskesnører, Paparbeider, Hægter, udsvedne naturlige Pibe-rør, Spadserstokke, endog Smaaarbeider i Metal, Kardefabrikation, Tilvirkning af Børster, Koster, Kamme, Flinte, Skosværte, endog Afpudsning af Folks Støvler og Klæder paa besøgte Steder, hvorved mange Børn i Udlandet erhverver sig Udkomme — kort! der er mangfoldige Smaanæringer, som kan drives i den fattiges Hytte, mangfoldige bedre Udveie end Betleriet eller Søvnen bag Ovnen. I Udlandet lærer „Nøden den nøgne at spinde“ d. e. paa enhver ærlig optænkelig Maade med Hoved og Haand at stræbe sit Udkomme sammen. I flere Egne er Hytterne smaa Fabriker; ja vi behøver ikke at gaa længer end til vor Nabo, den stræbsomme Svenske, forat kunne lære noget i denne vigtige Henseende. Lægger Mærke til disse Vink, I Forældre og Børn med nogen Tænksomhed! Mange Eiere af Millioner har begyndt med Svovlstikken og Limen. Og jeg vilde ogsaa anbefale Skolelærerne ret indtrængende at lære Almuebørnene Arbeidsomhedens mange Fordele og Fortrin, og hvor sandt det dog er, at Lediggang er Djævelens Hovedpude.

---

13. Gode Forældre, gode Børn.

Det smukkeste og behageligste Syn for Gjæsterne paa gamle Thor Andersens Guldbryllupsdag var ikke Kanden med det

gode Øl i midt paa Bordet eller Smørstykkerne paa hver af Enderne, men de tolv voksne, velopdragne Børn og en Flok Børnebørn, som omgav de to gamle. Det gav da ogsaa en af Gjæsterne Anledning til at spørge Gubben, hvorledes han havde set sig istand til at opdrage saamange Børn, uden at et eneste af dem havde vanslægtet, og mens dog baade han og hans gamle, gode Hustru havde havt nok at gjøre baade ude og inde.

„Det er ingen svær Sag," svarede Gubben smaaleende; „man behøver blot at opdrage den første vel; de andre opdrager sig selv."

„Hvorledes forstaar du det, gamle Thor?" spurgte Skolemesteren, som nok troede med nogen Ret, at ogsaa han havde sin Del i Opdragelsen.

„Jeg mener," sagde Thor, „at Børnene opdrager hverandre indbyrdes, og Forældrene behøver kun at have Opsynet dermed."

„Forklar dig tydeligere," faldt Skolemesteren og Gjæsten ind, som ikke havde havt formegen Lykke med sine Børn. „Vi yngre kan altid lære noget af jer gamle."

„Ja," svarede Gubben, „hvorledes skal jeg bære mig ad for at forklare eder det? Saadant kan bedre udføres end beskrives. Kort og godt: *Hans* der borte var vor første Søn og *Lena* vor første Datter. Min Kone og jeg gjorde alt vort bedste for at opdrage dem retskaffent i Gudsfrygt og alt godt. Men at opdrage Børn lader sig egentlig ikke lære; man maa allerede forud vide det, og Hjertet formaar her mer end Hovedet. Men vi to, Kari og jeg, bar os ad paa samme Maade, som vi selv var blevne opdragne af vore brave Forældre — dem Gud velsigne og være naadig i Himlen! *Hans* og *Lena* (jeg burde ikke rose dem i deres Nærværelse) var allerede som Børn saa gode, at alle Mennesker havde sin Glæde af dem, og vi Forældre da allermest. Efter disse kommer nu alle de andre Børn, Gutter og Gjenter om hinanden. Da hedte det: „*Hans*, pas dine Brødre! og *Lena*, se efter Smaagjenterne." Og de gjorde det bedre, end vi selv kunde gjøre det. Børn er nemlig, Gud forlade mig, virkelige Aber. Hvad det ene Barn ser det

andet gjør, gjør det gjerne efter, enten det er godt eller galt. Og just deri, kjære Grander, ligger Hemmeligheden, hvorledes Børn kan opdrages af Børn. Men den anden Hemmelighed er den, at Forældrene stedse foregaar dem med gode Eksempler; thi Ord alene gjør ikke Sagen klar. Og den tredie og største Hemmelighed er den (og her løftede Gubben paa Huen) at Gud giver sin Velsignelse dertil. Og den skal vist ikke savnes, naar vi har gjort alt, hvad der staar i vor Magt. Dette er alt, hvad jeg herom kan sige eder, mine gode Venner og Naboer."

Kruset gik rundt, og man drak gamle Thors og hans pyntelige, trofaste Hustrus, Gyldenbrudens, Skaal, og Børnene og Børnebørnene gik til Forældrene og rakte dem Haanden, og Hjertet fulgte Haanden med.

---

14. Renlighed.

Hvor simpel, net, naturlig, sund, nyttig og indtagende en Dyd! Og dog hvor forsømt og sjelden imellem de simplere Klasser. Dyrene gjør heri stor Skam paa Menneskene. Den lille Linerle hopper yderst ud paa Stenen for at to sig i Regnvandet. Katten børster sig med sine Poter, Fugle og Dyr bader sig ideligt og holder sine Fjær og Haar i Orden og fuld Glans. Selv Svinet drives kun af Heden ud i Mudderet, men da dets Skabning er for klodset til at børste sig igjen, tager det taknemlig imod den, der vil gjøre det, og det trives derefter. Men hvorledes ser de Fattigdommens Børn ud i Almindelighed, som møder os? De kan være smukke under Smudset; men nu vender man sig med Væmmelse bort, og man undres paa, hvilke Mødre det dog maa være, som kan taale, at deres Børn ser saadan ud. Snart hævner ogsaa Urenligheden sig paa den naturlige Tækkelighed, de kan besidde. Uddunstningen stanser under Skorpen af Smuds, Farven gustner, og

Udslet indfinder sig. Dette er saa skrækkelig almindeligt, fordi Urenligheden er saa almindelig.

Og hvormeget taber de fattige ikke derved? Thi hvorledes skulde nogen tro, at de vil rette sig i andre Ting eller bruge en Gave eller Fortjeneste godt, naar de ikke engang gider rette paa sig i den simpleste af alle Ting: i den at vaske sig? Vand mangler ikke, og der behøves dog ikke saa mange Draaber for at være ren paa Ansigt og Hænder til hver Dag. Nei, som jeg dømmer, saa dømmer tusinde: at en urenlig Kone er en Skarnkjærring, og at et skiddent Barn allerede er mærket med Fordærvelsens Farve.

Ved Ordet „ren“ — siger et svensk Skrift — fæster altid en behagelig Forestilling sig. Tanken indbefatter deri noget ædelt, høit, sandt, rent, ubesmittet, uforfalsket, uskyldigt og behageligt. Saaledes anvendes det i religiøse og moralske Henseender. Vi siger *ren* Gudsfrygt, *ren* Samvittighed, *ren* Tilbøielighed, *rene* Hensigter, *rene* Sæder. Gud siger vi er det *reneste* d. e. fuldkomneste Væsen. Derimod tænker vi os altid noget afskyeligt ved det smudsige og skidne. Vi siger saaledes om et liderligt og slet Menneske, at han har en *smudsig* Tænkemaade, vi taler med Væmmelse om *urene* Hensigter og *skidne* Ord. Det rene har altsaa faaet en høi Betydning, det smudsige en lav og foragtelig.

Men ogsaa i sig selv og i det legemlige indbefatter det rene altid noget behageligt. Øiet dvæler med Fornøielse paa en renfeiet Gaard, paa et skuret Gulv, paa rene Kjørrel, Klæder, Ansigt, Hænder, o. s. v., ligesom Urenlighed, hvor den findes, gjør et modsat Indtryk. Man træder gjerne ind og finder sig vel i et Hus, hvor alt vidner om Orden og Renlighed; men man vender sig med Væmmelse bort fra et, hvori det modsatte finder Sted. Saaledes er det da ikke nok, at du har et rent Hjerte, skjønt dette er det fornemste; Renheden maa ogsaa strække sig til den legemlige Del af dit Væsen, denne Bopæl for din udødelige Sjæl; den maa strække sig til den Klædning, hvormed du skjuler dit Legeme, til dit Hus og din

Omgivelse. Et renligt Menneske besidder oftere end det skiddenfærdige en aaben og ædel Tænkemaade, thi en gjensidig Virken mellem Aand og Legeme opdages let heri som i saameget andet, saalænge de er forenede, og førend Aanden har brudt sit Fængsel. Ogsaa i den lave Hytte, hvor Renlighed hersker, møder man glade og venlige Ansigter, Nøisomhed, Ærlighed og livsfrisk Arbeidsomhed. Opsøg derimod Dagdriveren, Drukkenbolten, Forbryderen i hans Rede, og du skal næsten altid finde Skiddenhed i Lag med Lasten.

Enhver bør vistnok agte Renligheden, denne Dyd, som giver saameget godt af sig. Men det er især Moderen, Husmoderen, som har Skam af dens Forsømmelse. Kommer man i en Husholdning, omend noksaa knap, og finder alt, som omgiver en, vel ordnet og rent, saa kan man være sikker paa, at den forestaaes af en Kvinde, som er sit Kald voksen. Trivsel og Velbefindende spreder sig der til Mand og Børn, ja vel og til Kreaturerne. Thi ogsaa disse vantrives uden Renlighed. Den Mand er at lykønske, hvis Mage med andre huslige Dyder forener den Egenskab at holde Huset ved pyntelig Stand og lade Renligheden blive Kronen paa sin Virksomhed. Stor Fattigdom kan vistnok volde Renligheden megen Hindring og maa lade Pynteligheden fare; men der kræves jo kun noget Vand for at rense Klæderne, ihvordan de er, og det mangler dog, som sagt, ikke.

Se Barnet der, som kryber ud af et Hul, hvorfra Stank paa langt Hold røber Beboernes Svinskhed og dyriske eller værre end dyriske Liv! Ja værre; thi sammenlign dette Barn, der kanske af Naturen er vakkert nok, men nu er skjult af Smuds og urenlige Filler, med det lille snehvide Lam, som hopper saa muntert om i Græsset, eller med Andungen, som dukker sig i Dammen, og tænk saa efter, hvem der taber ved denne Sammenligning! Men vask Barnet og vis det frem, som det virkelig er og i en renlig Dragt, og du vil faa en liden Engel at se, som taknemlig ler dig imøde.

Men dannede Menneskers Modbydelighed mod Skidden-

færdighed gaar i Almindeligbed saavidt, at de sjelden giver sig saameget af med urenlige Børn. Naar et Barn ikke engang gider vaske sig, men viser sig Morgen efter Morgen bedækket med tykkere og tykkere Smudsstriber over Ansigtet, med uredet Haar og ellers saaledes som kun altfor mange af vore Forstadsbørn, saa tænker man straks, at det ligeledes er tilsmudset inden i sin Sjæl, saa Velgjerninger vil være spildte paa det. Det er strengt, siden det er Forældrenes Skyld alene, men dog er det oftest rigtigt tænkt, og altid som Menneskene tænker i Almindelighed. En god, formuende Kone pleiede altid at gjemme sine egne Børns afbrugte Klæder, til hun tilfældigvis fik se fattige Børn, som trængte til dem. Dog gav hun ikke Betlere og mindst dem, hun idelig saa drive dette Ødelæggelsens Haandværk i Gaden, men, som sagt, Børn, hun tilfældigvis traf paa, eller hvis Kaar hun kjendte. Engang saa hun to Smaagutter, som bar Fliser hjem fra Tomten, yderligt usselt klædte og uden Sko i Oktober Maaned. Hun gik til sit Skab for gamle Sager og tog et Par Sko, Strømper og en Trøie frem og kaldte saa Børnene ind. Til min Forundring gav hun nu baade Sko, Trøie og Strømper til den ene Dreng, og gav mig kun den Forklaring, at denne havde været vasket og kjæmmet, den anden ikke. „Lad mig se, du ogsaa holder dig ren,“ sagde hun til ham, visende ham et Plag, „saa skal du ogsaa faa. Du har din Gang her i Gaden, saa jeg nok har lagt Mærke til dig og skal lægge Mærke til dig fremdeles.“ „Det var mærkværdigt at se,“ fortalte denne fornuftige Kone siden, „hvorledes dette virkede paa det Barn, der havde faaet Klæderne. Han var ordentlig en liden Smaaherre i at pudse sit Haar og i at holde sig saa ren som mine egne Børn. Men mener De, at det nyttede med den anden, som Tiltalen egentlig skulde virke paa? Dagen efter gik han nok saa renvasket forbi og skulede herop endog med en Hanekam i Haaret, og jeg var alt paa Veien til Skabet; men saa tænkte jeg ogsaa her, at en Svale gjør ingen Sommer, og den Prøve faldt uheldig ud. Den næste Dag havde han ikke vasket sig, og den tredie var han saa

skidden, at man skulde tro, han havde gjorts paa at smøre sig til, og den Smuds sidder der nok endnu.“ Renlighed maa blive Vane og Nødvendighed forat blive Dyd.

Men Renligheden forfrisker ikke alene Sindet og hyggeliggjør Livet; den forekommer ogsaa mange Sygdomme. Den usunde, for andre uudholdelige Luft, som opkommer i urenlige Boliger og med Vilje holdes indestængt, indvirker høist skadeligt paa Sundheden og kan omsider foranledige smitsomme Sygdomme. At Urenlighed er den almindelige Aarsag til de mellem den simple Klasse saa udbredte Hudsygdomme er en kjendt Sag.

Derfor bør enhver ikke alene ved Toning og Bad, hvorved Legemet tillige styrkes og forfriskes, holde sin Hud ren, men ogsaa se til, at Renlighed iagttages overalt. Saaledes gjælder dette ikke mindre for Krop end for Klæder; det gjælder ens Bopæl, Husgeraad og Forraad; det gjælder en selv, hans Børn og Husfolk. Holdes ikke Bondens Kreaturer renligt, vantrives de, og er det Tilfældet med hans Varer, bliver de udrøie, ofte ubrugelige, skadelige for Helsen og ved Udbydning tilsalgs enten rentud vragede eller slet betalte. Renlighed indvirker saaledes ogsaa paa ens Velstand.

Vore Forfædre forsømte ikke Badningen, dette Sundhedens Hovedmiddel, saameget som den nærværende Slægt. De var derfor sundere og stærkere. De nærede ikke den ikke sjeldne taabelige Tro at man ikke bør lære at svømme for at kunne drukne des lettere, om man skulde falde i Vandet engang. De brugte ikke alene det aabne Bad i Strømme og Fjorde, men hver Gaard havde sin „Badstue“. Navnet er beholdt, men ikke denne Brug deraf at tage jevnligen varme Svedebad. Dertil kan vore Badstuer endnu fremdeles bruges, og vort Folk bør igjen optage denne Skik.

Ombytte af Linned efter Kaar og Leilighed er en nødvendig Betingelse for Renlighed. Det er bedre at have den yderste Tarvelighed i Yderplag end at savne nødvendigt Linned, det maa være saa grovt det ellers vil. Med nogen Flid,

andres Hjælp og nogle indsparede Drammer vil vel de være meget faa, som ikke skal kunne faa et eller to Ombytter. Og det vilde være tilstrækkeligt. Linned, som ikke er formeget smudsigt, slides ogsaa mindre i Vasken. Betræffende den Renlighed, som bør iagttages ved Boligerne, da vil den sige, at Gulvet sopes og skures behørigt, Vægge og Døre affeies, og at Luften holdes ren i Opholds- og Soveværelser.

Vilde Almuesmand, og Husmødrene ikke at forglemme, lytte til disse velmente Raad og følge dem, vilde enhver visselig finde sig belønnet ikke alene ved det Velbefindende paa Sjæl og Legeme, som følger med Renlighed og ved andres forhøiede Agtelse, men ogsaa ved den Fornøielse, det maa være, selv frisk og rask at kunne forplante disse Fordele paa den opvoksende Slægt.

---

15. Væverpigen.

Flittig Spinderske spinder Hus af Hytte!
Saa tidt hun vil, kan hun Linned bytte.

Man siger, at naar Nordmænd, som er blevne gamle i fjerne Lande, faar høre en norsk Melodi, en Halling, eller „Længje venta Laurdags Kvellen" eller noget andet lignende, bliver deres Hjerte blødt, de kan briste i Graad, og bag de taaredunkle Øine staar Hjemmet med alle sine Erindringer i saa frisk en Glans som disse Taarer, der viser, at de har baaret et norskt Hjerte under den solbrunede Hud og den fremmede Dragt. Det skulde være en Glæde at lytte til en eller anden af de norske Nybyggeres Tømmerstuer dybt inde i Amerika. Vi vilde høre Moderen nynne sit Barn i Søvn med samme Viselul, som har nynnet os i Søvn, og Faderen at stryge paa Felen disse nationale Melodier, som gjør saadant Indtryk paa os, at de synes at være Klangen af vore egne Nerver.

Mænd kan drage langthen, Koner følger deres Mænd, og de har sine Børn ved Haanden og ved Brystet. Sjælene,

Mænds og Kvinders Tanker kan ogsaa forlade Hjemmet, forvænnes og blive unorske, om de end bor i Landet og lever deraf. At de taber sin Simpelhed og Naturlighed er Tegnet paa, at dette sørgelige Tilfælde er indtruffet. De er som Børn, der er blevne fornemme og ikke ret for andre vil kjendes ved den fattige Moder. Men Nationaliteten, Norskheden, er som en Moder; den har visse Træk at vise, som selv det mest forvænte Barn ikke kan modstaa. Det er, som naar en Moder aabner sine Arme, og Barnet ser den Barm, hvorved det laa; da kan det ikke holde sig: det maa synke dertil, og en Graad bortskyller alt, hvad der har reist sig imellem det nærværende Øieblik og de uskyldige, da det hvilede ved Moderhjertet.

En af de Ting, som gjør et saadant Indtryk, som minder om Landet, Folket og dettes Agtværdighed, og som bringer Modedamen og Herren, der i meget har glemt, at de dog er det fattige Norges Børn, til at erindre dette med et Stik i Hjertet, er — en af disse Oplandsgjenter i den selvvirkede, nette, ternede Kjole og med det smukke Skaut paa Hovedet.

„Har du vævet det selv, min Pige?“ siger Damen, som stanser der og piller paa hendes Dragt under en Blanding af Agtelse for Bondepigen, Glæde paa Nationens og Utilfredshed paa egne Vegne. Hvorfor er hun i dette Øieblik mindre fornøiet med sin egen fremmede Pynt? Hvorfor siger Herren ved hendes Side: „Brav, min Pige! Saaledes bør det være!“

Ja, saaledes bør det være!

„Hvem er det, som væver saa flinkt her i Nabolaget?“ spurgte jeg engang en Beboer af en af Byens Udkanter, da jeg fra hendes Dørtrap atter hørte de samme raske Slag fra en Væverstol, som jeg ofte før havde lagt Mærke til.

„Mari Totningsgjente,“ sagde han. „Kom lad os gaa over til hende!“

Hvormegen Agtværdighed jeg der lærte at kjende!

Hvilket net og renligt Værelse jeg der kom indi! Alt som det var strøget. Det var temmelig tidligt om Morgenen; men Gulvet var feiet og brusestrøet, Sengen opredet og dækket af et nydeligt, blommet Teppe fra Maris kunstfærdige Haand. Der sad hun selv i de hvide Linnedærmer, i det nationale Skaut og i Værkensskjørter ved Væven ved det aabnede Vindu, hvor en fuldblomstrende Maanedsrosenbusk og en Citronmeliss trængte sig ud i den friske Vaarluft. Rundtom hang flere Værkenskjoler, den ene af vakrere Mønster og Vævning end den anden, og paa Dragkisten laa en Bunke af Lærreder. Selv saa hun ikke længer ung, men sund og sjælefrisk ud; en halvvoksen Dreng sad paa en Skammel og læste i Bibelhistorien.

„Rap dig nu, Guldbrand" — sagde hun — „saa skal jeg overhøre dig, før du gaar i Skolen."

„Nu tror jeg, jeg kan det, Mor," sagde Gutten, og saa overhørte hun ham (og det meget flinkt) og sendte ham iveien.

Mari var altsaa Moder og maaske Enke; rimeligvis, af Husleiligheden og af Omsorgen for Sønnen at dømme.

Men det er en sand Historie, jeg fortæller, og jeg bør derfor heller ikke fordølge, at Mari vel var Moder, og Moder i den fulde Bemærkelse at have født sit Barn med Smerte og opdraget det med Ære; men hun var ikke Kone eller Enke. En Mand havde bedraget hende, og den svage Kvinde havde født sit Barn i Synd. Men den svage Kvinde var bleven stærk. Hun forlod sin Hjembygd af Blusel, stolende paa sin flinke Haand, paa at den Kunst, den hun havde lært, skulde give hende og hendes Barn Brød og Husly og Klæder. Og det gik godt; men den er ikke god som ikke siger, at hun har vundet sin Ære igjen under de 13 Aar, hun saa redeligen har arbeidet. Jeg kan ikke erindre Alnetallet af de Lærreder, Dreiler, Værkener og Vadmeler, hun i denne Tid havde oparbeidet og afsat i Byen; men det gode Udkomme, hun altid havde havt siden de første Maaneder, efterat hun satte sig ned, uagtet Fortjenesten, efter hendes Udregning, ikke kunde være saa stor for Alnen, viste, at Mængden maa have været betydelig.

„Der vil meget til, og Skeen maa ikke stanse,“ sagde Mari, idet hun atter slog; „men lad mig se — der var ti Roser her paa Busken ifjor fra Paaske til Pinstid, og netop saamange Værkener lagde jeg an og af i den Sommer. Iaar maa jeg nok se til at faa flere, for se her! der er alt Tegn til tolv Knopper, og det var Skam, at jeg skulde staa tilbage for Rosenbusken, som intet Barn har at arbeide for, og som dog væver penere end jeg.“ Hun trak Skautet ned over sin Rødmen. „Og som hverken har dit Hoved eller Hjerte, Mari,“ tænkte jeg.

— Tvertoverfor traadte en skidden, laset Kone, omringet af en Flok Børn, der ikke var bedre, ud i Dørsvalen. „Svint jer!“ hviskede hun, og hele Flokken styrtede nu betlende omkring en forbigaaende. De fik intet. „Djævelsunger! kunde I ikke holde længer paa? Nu kan i svelte og skal ha' Juling til!“ og saa sparkede og halte da Kjærringen sine Unger ind ved Haarene.

Mari sagde: „Jeg takker Gud for det Brød, jeg spiser, og havde jeg ikke havt Arbeidslysten med mig hjemmefra Bygden, maatte jeg have lært den her af Dovenskabens Elendighed, og saa er det mest hele Gaden bortigjennem, saa jeg ikke kunde trives, dersom jeg ikke havde Synet af den grønne Flek derover.“

Sandelig denne faldne Pige havde reist sig igjen ved sin Sjæls Kraft og ved sin Haands Færdighed. Eller var det blot Moderkjærlighedens driftstærke Følelser, som hævede hende saaledes over sin Ulykke? Hin So med Ungeflokken var jo ogsaa Moder og i høieste Grad; hun havde flere og havde engang for Alteret lovet at forsørge dem, hun maatte faa? Skulde det være Naturen, som havde givet den enes Hjerte stærkere Fjedre i Følelsen end den andens? Dette er vel muligt; men naar vi tænker os, at Pigen havde lidt Slaget af en Ulykke, som pleier at knuse de fleste Kvinders bedre Kraft, mens Konen var taget fra sine Forældres og i sin Mands Hus, saa maa der vel være andre Aarsager, som havde gjort, at den faldne havde

reist sig, og at den, der ikke var falden, dog var sjunken og stedse dybere synkende. Og jeg gjetter her paa den Opdragelse, de begge fra Barndommen havde. Konen var fra Byens Omegn, hvor Husflid just ikke hører imellem Ungdommens Opdragelsesmidler, Mari Væverpige var fra Toten, hvor det er en Skam, at ikke en Pige er velklæd i sit hjemmegjorte, hvor Arbeidsomhed gjør Blodet sundt og rødt og rullende, og det sunde Blod gjør Hjertet friskt, og hvor Æresfølelse bor under det nationale Skaut i klare, blaa Øine, som ikke frygter for Fattigdommen. Denne tør ikke se længe i dem og ikke lægge sine smudsige Fingre over Skautets Renhed, over det hvide Linned eller over de ternede, regnbuspraglede Kjoler.

---

16. Var jeg en Arbeidsmand.

Ja, var jeg en Arbeidsmand, skulde jeg nok vide at gjøre mit Liv behageligt. Skulde Gud endnu ville gjøre mig dertil, vilde den eneste Hindring for at gjøre det være den, at jeg maaske, som uvant, ikke blev nogen god Arbeidsmand, idetmindste neppe for det første. Men en god Arbeidsmand — det er det, jeg paastaar — kan, naar han vil, gjøre sit Liv behageligt nok. Hos os arbeides ikke strengere, end at der bliver Hvilestunder nok baade for Kræfterne og for at gjøre sig Hjemmet bekvemt og behageligt. Sundheden, som trives under dette passende Forhold af Arbeide og Hvile, og som føles under denne, faar nu Arbeidsmanden gratis fremfor andre, og den holdes medrette for Livets høieste Gode. Men den bør drive Arbeideren til endnu mere at behageliggjøre sit Liv. Jeg vilde saaledes benytte en hel Del Hvilestunder til at skaffe mig adskillige Bekvemmeligheder i min Bopæl og til at pynte om denne. Jeg vilde ikke lade mig nøie med det første og det nødvendigste: at holde den ren; men jeg vilde idelig ved Smaa-

forbedringer reparere, tætte og forskjønne min Bopæl. Søndagskvelden skulde finde mig udenfor paa Dørbænken speidende overalt om paa Vægge og Tag, om ikke en eller anden Mangel lod sig opdage, som kunde lade sig reparere ved en omlagt Sten, en Dot Mose, lidt Rapping eller Indfælding, en Spiger eller et Par Strøg med Malerkosten. Denne sidste vilde jeg ikke foragte; men søge ved et nogenlunde pynteligt Udvortes paa min Bolig at bibringe Folk den Tanke, at der dog levede et Menneske med nogen Sans og ikke et tobenet Svin indenfor.

Og gjorde de mig den Ære at komme indenfor, skulde de faa endnu bedre Tanker om Hyttens Beboer. Der skulde ikke være renere hos min Arbeidsherre, Vinduerne skulde være saa klare, de kunde blive, min simple Seng anstændig og opredt fra den tidlige Morgen af. Møblerne kunde ikke være rare; men ingen skulde dog være bange for at sætte sig paa min Bænk eller Stol, og Prydelser skulde heller ikke være saa ganske borte. Saaledes skulde det være rart, om jeg ikke skulde have faat Væggene anstrøgne med en lys og venlig Farve, og om der ikke skulde staa nogle Potter med Geranium, Malva, Maanedsroser og en Balsamine i Vinduet. Slige Smaating bøder paa meget; og det skulde undre mig, om ikke en Blomsterpotte i Flor, der kun koster mig to Skilling og lidt Taalmodighed, er mit lille Værelse en sandere Prydelse end f. Eks. et prægtigt Speil. Tør hænde jeg ogsaa ved et Ekstraarbeide eller ved at indspare et Par Søndagskrus kunde have vundet Raad til at faa et Par Skilderier paa Væggen, men da ingen af disse taabelige katholske Kludrerier af Jomfru Maria, Helgener og stundom af Gud selv. Lidt efter lidt skulde jeg vel ogsaa faa mig et Stueuhr, og da vilde jeg se til at faa det til at pikke ligesaa roligt som mit eget Hjerte. Men sligt maatte naturligvis først komme, naar det nødvendigere var anskaffet; men da skulde det ogsaa komme. Thi hvorfor skulde ikke ogsaa Arbeidsmanden gjøre sig det saa bekvemt og behageligt, som han ser sig istand til?

Desværre kun de færreste gjør det og synes at have Sans

derfor. Efterhaanden bliver det dem ogsaa umuligt. Fattigdom er en ren, men strid Strøm, hvori de fleste Mennesker er plumpede, og som fører uundgaaelig ud i en stor, skidden Myr, dersom de ikke straks fra Begyndelsen anstrenger sig og kaver imod af al Kraft. Da lykkes det dem at komme op mod Strømmen og ofte at hvile sig paa bløde, behagelige Engbredder. Men, som sagt, de fleste lader sig drive; de dovner sig, lader sig nøie med Maden fra Haanden og i Munden og Taget over Hovedet, saadant som det er, og drikker Aar om Aar op i skillingsvis baade Husreparationer og Møbler. Der er ganske vist gaaet mere end et Stueuhr, mere end et Sengested, Dragkiste eller et andet nyttigt Møbel igjennem de fleste af vore Dagleieres Hals, som nu Sommeren over lidet bryder sig om, hvorledes eller hvor de bor, ja om de har nogetsteds at bo, indtil de om Høsten enten selv tyr til eller føres til Tvangsarbeidsanstalten. Ja, er ikke Menneskene daarlige?

Men hvorledes vilde jeg mon sørge for Klædedragt og Udvortes, om jeg var Arbeidsmand? I det Punkt pleier mange at være ligesaa uvorne som om sin Bopæl. Nu vel, jeg vilde idetmindste om Søndagen være ligesaa ren baade paa Hud, Linned og Kjole som nogen anden Mand og bøde med Renlighed og Helhed paa Finheden.

Jeg vilde foretrække en renvasket Haand, ren og hel Striskjorte om min grove Vadmelskjole for „Sprætivasfad'ens“ grønne eller gule Hansker, luvslidte sorte Søndagskjole og Halsflipper til en skidden Skjorte, om han har nogen — saaledes som mange udmaier sig forat se lidt fornemmere ud. Ja, om jeg var saa fattig, at jeg kun havde en og det ikke engang hel Klædning og kun et Skjorteombytte, vilde jeg dog bøde saa godt jeg kunde paa dem, banke Klæderne ud og endnu strengere holde over hin Renlighed, som skulde være første Paragraf i min hele Levemaade. Og da jeg, naar jeg blot har Arbeide, daglig kan lægge op nogle Skilling, selv efter ringeste gangbare Dagløn, skulde det ikke vare længer end fra Paaske til Pinstid, før min Klædedragt skulde være forbedret. Og naar den var

komplet, vilde jeg, oprigtig talt, maaske lade nogle Skilling springe en Søndagsaften til et Glas Godtøl i Lag med en eller anden Ven af samme Tanker og Omhu for sin Arbeidsmandsære. Jeg tænker, det skulde smage godt, og dertil skulde vel ogsaa blive Raad. Dog vilde jeg ikke spendere saa meget af Aftenen, at jeg ikke skulde faa Tid til min sædvanlige Søndagsmoro i ledige Stunder: Læsning i en eller anden almennyttig Bog. Deri vilde jeg sætte en særdeles Lyst, og ganske vist skulde jeg nok skaffe mig Læsning, naar man blot mærkede, at det var mit Alvor. Og naar jeg efter en saadan Søndag igjen lagde mine Klæder hen og strakte mig paa mit simple Leie — hvem skulde ikke, om han holdt Lyset over mit rolige Ansigt og hørte mit regelmæssige, sunde Aandedrag, maatte tænke, at et Menneske, som følte sig lykkeligt, slumrede der?

„Godt sagt; ikke saa let gjort," vil mangen en Kammerat sige, skubbende sig i sine Filler for Utøiet, som plager ham. „Sligt lader sig gjøre af en løs og ledig Karl, som har sine 1 Mark og 6 Skilling som mindst om Dagen, men ikke for en, der sidder med Kone og Børn, eller som begyndte i Gjæld og Usselhed." Saa taler de, der lader sig drive med Strømmen; men de har ikke Ret, skjønt deres Udvortes og nedtrykte Mine synes at sige det. Thi jeg skulde, selv med en Nedsættelse af Daglønnen til 1 Mark eller 20 Skilling, ja vel endog til 16, men rigtignok i længere Tid, dog vide at skaffe mig det nogenlunde bekvemt og ordentligt; og hvad Kone og Børn angaar, da vilde jeg haabe at kunne lære dem at hjælpe mig heri, istedetfor at være mig til Byrde. Jeg erindrer her engang at have set en Arbeidsmands lille seksaars Pigebarn ivrig beskjæftiget med at kravle op for at faa stukket en blomstrende Hæggekvist etsteds fast paa Kakkelovnen, og jeg sluttede straks, at Forældrene havde bibragt Barnet denne Sans for det behagelige og skjønne. Virkelig! det var en Lørdags Eftermiddag omtrent ved denne Tid — Døren stod oppe og viste mig en Stue, saaledes som jeg selv vilde have den i lignende Kaar. Grønt var strøet omkring Ovnen, Husmoderen tørrede et Bord af, som

saa ud til forud at kjende Vaskekluden, et Par Børn sad og nøstede, en halvvoksen Pige bødede nogle Klædningsstykker, og da Seksaaringen havde faat Hæggekvisten sat der den skulde, raabte hun springende ned: „Mo'r, Mo'r, der kommer Fa'r!“ „Svint jer Børn,“ sagde Moderen, „lad der være ordentligt, til Fa'r kommer.“

Med hurtigere og hurtigere Skridt nærmede en Arbeidsmand sig med en Vedbør paa Nakken. „Gudskelov jeg er her igjen,“ syntes at staa i hans Ansigt, og det vilde staa i enhver Arbeiders, naar han blot brød sig om, med de Kræfter og den Tid, han har, at hyggeliggjøre sit Hjem. Er der ikke Renlighed og Orden, er der ingen Hygge, og er der ingen Hygge, da er der heller ingen Fred. Men Fred over Arbeidsmandens Hytte!

---

17. Dovenskab i Regnveir.

Hvor der bygges noget betydeligt, danner Graastensmurere og Minerere eller Steinbrytere en egen Klasse, der udmærker sig ved Usselhed i sit hele Udvortes og Antræk. Ingen Arbeider er saa fillet, skidden og fuld af Utøi som Steinbryteren. Gjør han sig nogentid ren og skifter Klæder, maa det være senhøstes, naar Arbeidet er endt for Sommeren. Fra Sneen gik af, og han kunde begynde at bryde i Stenen, gaar han i samme Laser og Sluskeri, som man ikke maa tro Søndagen gjør stor Forskjel paa. Var Søvnen ei saa kjær, maatte de vist længes efter Mandagen, for at det maskinmæssige Liv igjen kan begynde med sin Pikken og Boren i Stenbruddet, der Dag ud og Dag ind ledsages af den samme og den samme ensformige Melodi, hvortil en liderlig Vise er sat, som synges af en Forsanger, der stundom er en graahærdet Fader mellem sine Børn.

„Men Gud bevare mig, *Embret*, hvor kan du gaa saa længe i saa daarlige Klæder og med slige Sko?“ spurgte jeg

engang en saadan Forstander for et Steinbryterlag fra Briskeby. „Du kunde da bøte lidt paa dem engang imellem.“

„Naar skulde jeg vel faa Tid til det?“ mente Embret. Og dermed blev det, skjønt jeg nok mente, at nogle Nudder lod sig slaa i og nogle Næster Traad tages baade om Søndagene og de lange Sommeraftener fra Klokken 7 af.

Tætved stod et Par Gjæs og toede sig i en Vandrende, og Katten var beskjæftiget paa Tømmerstabelen med at rede sine Haar i den glatteste Orden. Det var en Modsætning til den Skabningens Herre, som stod foran mig kløende og skubbende sig overalt, graa af en Skiddenhed, som nok var bleven beskinnet baade af Paaskes og Pinstids og St. Hansdags Sol.

Men forleden regnede det, og Steinbryterne blev borte fra Bruddet. Ligesom Myrerne kom de ikke frem den Dag. Det regnede den anden Dag, og de kom heller ikke. Men endelig den tredie Dag viste de sig. Det myldrede og pikkede, sang og knaldede atter nede i Stenbruddet. Nu! — tænkte jeg — disse Dage har de dog nok benyttet til at gjøre sig rene i og til at udbedre sine Klæder og Sko; og jeg gik afsted for at se efter. Men — nei! Ikke en Traad var trukket i deres Klæder, ikke en Nud eller Lærlap var kommen paa deres Sko. Den ene Fille slog fremdeles den anden, som Mundheldet lyder om slig Svinagtighed, og Tærne stak ud af Tøflerne, Ladderne, eller hvad det kunde kaldes, som de havde paa Benene.

„Hvad gjorde du igaar og iforgaars, Embret? du og Gutterne dine?“

Det var et rart Spørgsmaal, syntes der at staa i Graastensmurerens marmorerede Ansigt. Endelig kom da frem et: „Jøssu Navn, det regnede jo baade igaar og iforgaars, og saa kunde vi vel ikke være her.“

„Nei, men hjemme. Hvad bestilte dere hjemme i de 48 Timer?“

Atter igjen en Mine, hvori der stod „et rart eller unyttigt Spørgsmaal!“ men dog ledsaget af Svaret, at de havde sovet, sovet i Klæderne de 48 Timer eller i saamange deraf, som

Naturen kunde taale at sove i, uden ligesom at stilne hen og raadne. „Hvad andet skulde vi vel gjøre?“ spurgte Embret ganske troskyldig.

„Ak, Embret Steinbryter, har du Raad til at sove i 48, fordi det regner?“

„Kan nok ikke have Raad dertil; men . . .“

„Ja, men!“ Det „men“ skal nok betyde, at du ikke vidste, hvad du skulde tage dig til. Se paa dine Klæder og Sko, hvad du skulde gjort, og desforuden var der nok mangfoldige andre Ting i dit Hjem, som skulde gjøres.“

„Ja Bøtta skulde „gjøres“, faldt en af Gutterne ind med et Ordspil paa, at den skulde været givet en ny Gjord. „Kakkelovnen skulde klines,“ raabte en anden. „Tagrenderne skulde klines,“ raabte en anden. „Tagrenderne skulde hules og sættes paa,“ en tredie. „Og Potetesbeten skulde hyppes og luges,“ faldt de ind sammen.

„Det skulde I gjort, Gutunger,“ sagde Faderen fortrydelig, „men I laa og sov som jeg.“

Der havde Faderen og tre næsten voksne Sønner lagt og sovet i 48 Timer i en Hytte, som trængte saameget til Udbedring, og det i Klæderne, som saa høilig trængte til det samme! Er det muligt andet, end at Arbeiderens Hytte da maa blive Elendighedens Hjem, ligesom hans Klæder er Utøiets og hans Krop Urenhedens Møgrede?

---

18. Mere om Minererne eller Steinbryterne.

„Aa vi gjør nu Viserne vore selv,“ var den gamle Steinbryters Svar, da jeg bebreidede ham, at han kunde synge liderlige Viser til Minertakten sammen med sine Drengebørn. der holdt Boret, og det især, naar der gik Fruentimmer forbi, Og disse Ord kastede et Lys ind i Steinbryterens Sjæl, lige-

som naar en Lygte pludselig heises ned i en Kjelder. Fordi de maatte gjøre Viserne selv, af egen Aandsformue, mente han altsaa, var det nødvendigt, at de maatte blive usædelige. Liderlighed skulde altsaa være det eneste, som sysselsatte deres Tanker, som kunde falde dem ind, og som kunde være morsomt nok til idelig at lade sig gjentage. Det er da i deres Hoveder ligesom en Svinesti, hvor man skal have ondt for at finde nogen Plads fri for Smuds? Hvilken Aandsfattigdom og indre Raahed i Modsætning f. Eks. til Fjeldbondens vittige Stev, hvori han vel bruger Spot og komiske Overdrivelser til Peber og Salt i sine Viser, men aldrig Liderlighed! Men Steinbryterne var ikke steinhaarde i sin Uvane; de var straks villige til at aflade den, naar de blot kunde faa andre Viser; og jeg skrev dem da nedenstaaende simple, som de nu synger under Navn af:

Steinbrytervisen.

„Nisser og Dverge
bygger i Bjerge;
men vi skal mine dem alle herud.
Thi mens vi synge
muntre i Klynge,
sprænger vi Bjerget i Luften med Krud.

Ja lad os bore
dybe og store
Huller i Graastein og Blaastein og Flint!
Da, mens vi synge,
muntre i Klynge,
sprænger vi Bjerget i Stykker og Splint.

Hurra! det knalder!
Satans Rabalder!
Hurra, Minerer! du vinder tilsidst.
Thi mens vi synge
muntre i Klynge,
sprænger vi Bjerget ved Magt og ved List.

Fjeldet skal bæve
under vor Næve.
Hurra, Minerer! Nu knalder dit Skud.
Nisser og Dverge
bygger i Bjerge,
Hurra, nu miner vi Nisserne ud.“

Den raa Arbeider er et Barn. Skjønt graahaaret, kan det være utroligt, hvor liden Opdragelse han har faaet i sit hele Liv. Man meddeler ham den, og han vil være taknemmelig og bøielig som et Barn. Man træffer hans Smag, hans slumrende Følelse for det bedre, og det vil være forbi med den fordærvede Smag, med Forkjærligheden for det raa, der altid kommer først frem ligesom Ukruddet, og som herskede i hans Sind alene, fordi det for det bedre ikke var vakt.

---

19. Religiøs Overbærelse.

1. Foragt aldrig nogen for hans Religions Skyld. Hans Religion er for ham en Sandhed, hvorved han er salig, en Overbevisning, som han arvede fra sine Fædre, ligesom du arvede din.

2. I samme Forhold, som han ved den er hernede dydig, kjærlig mod Næsten, varm for Almenheden, redelig, ærlig, barmhjertig og oplagt til enhver god Gjerning, i samme Forhold er hans Tro en Kilde til Velsignelse for ham og det menneskelige Selskab.

3. Den dydige Hedning, den retskafne Jøde er agtværdigere og Gud behageligere end en kristen, som overgiver sig til Laster.

4. Føl Ærefrygt for fremmede Religioners Gudstjeneste og hellige Skikke. Vanhellige ikke deres Høitidelighed ved ubesindig Dadel; vanær dig ikke selv ved Spotten og en indbildt

Visdoms Smilen over Ting, som er dig paafaldende ved den fremmede Gudstjeneste, og hvis Betydning du ikke kan fatte!

5. Vid, at alt, hvad der bereder den udødelige Aand til Evigheden, er ærværdigt, er en Helligdom, i hvilken Skikkelse det end viser sig.

6. Sky alle Drillerier og Trætter om Troessager med fremmede Religioners Bekjendere.

7. Skil aldrig noget Menneske ved den Trøst og Beroligelse, som hans Tro skjænker ham.

8. Lad Religionen ikke gjøre et Skaar i Kjærligheden og skille Menneskenes Hjerter fra hverandre, men knytte dem nærmere og stærkere sammen! Alle er vi Guds Børn; alle staar vi engang for hans Throne, og borte er da Standens, Sprogets og Troens Forskjel.

---

20. Mangelsgaardsarbeideren.

I Europas sydligste Lande lader det sig nok til Nød gjøre at holde ud med Livet de faa Vintermaaneder uden just at have fast Hjem eller Tag over Hovedet. Der er Vinteren som April eller Maimaaned hos os, og de mange Kirker, Klostre og offentlige Bygninger yder i sine Portaler Ly for en kortvarig Sludregn og for Natten. Den simpleste Klasse er derfor høist letsindig der i det Punkt at sørge for et Hjem til Vinteren; men hvor mildt end Klimatet er, og hvor godgjørende end de formuende Klasser er, straffer dog denne Uforsynlighed sig noksom, saa Arbeidsklassen, der fører en saadan Levemaade, kaldes der overet „Lazzaroner“, d. e. Lazarusser, formedelst dens usle Udvortes. Livet lader sig, som sagt, nok vedligeholde ved en saadan Levemaade, og Adgang til Arbeide ved de altid aabne Havne er ikke der som her lukket Vinteren over for den Mængde, som søger Erhverv derved; men hos os er Hus, Varme og Sengklæder nødvendige Ting den lange Vinter over for at

kunne opholde Livet. Alligevel er vore løse Arbeidere i Kristiania i Almindelighed ligesaa letsindige og uforsynlige i dette Punkt som hine Lazzaroner. Mangelsgaarden er deres Tilflugt. De hader denne Tvangsindretning, men gjør dog intet Sommeren over, naar de har Fortjeneste, forat undgaa den til Vinteren. Ligesom af en Hvirvel i Vandet lader de sig i Høstugerne, naar Arbeidet minker, drage imod dens Porte, indtil de forsvinder der bag. Enten melder de sig selv, naar Frosten og den første Sne kommer, eller de, som gik ud om Vaaren med Frihed, Adgang til Arbeide og det Løfte ikke at komme igjen mere, men at sørge for sig selv som ærlige, frie Folk, kommer derind paa en Stige, fundne paa Gaden berusede for den sidste Skilling, de havde tilbage. Og disse Nordmænd er dog ogsaa fribaarne og Sønner af et Folk, som er bekjendt for sin Æresfølelse. „Dersom jeg kunde komme ud af Mangelsgaarden,“ sagde en derfra leiet Arbeider til mig i Mai Maaned forrige Aar, „skulde det nok ikke gaa som ifjor.“

„Har du da Arbeide, om du kom ud, Arne?“

„Ja paa Revierbryggen.“

„Havde du ikke det ifjor ogsaa?“

„Jo, men . . .“

„Naa! du mener, at du nu har lært og vilde bære dig klogere ad. Det fornøier mig, at du synes at føle, at det ingen Ære er for en flink Arbeider at maatte være paa Mangelsgaarden. Jeg kan ikke indse, hvorledes en Karl af din Dygtighed kunde komme did. Du blev vel funden fuld paa Gaden?“

„Nei, jeg maatte melde mig under Jul, for jeg havde ikke til Hus.“

„Hvormeget tjente du da om Dagen den Sommer over?“

„Dag om anden to og tredive Skilling,“ svarede Arbeideren.

„Det du lagde op, gik vel til Klæder da, kan jeg tro?“

„Aa Gud bedre os,“ sagde Arne. „Det var nok daarligt med det. Skillingerne gik nok med lel.“

Hos Høkeren da, var let at begribe, skjønt han maatte tilstaa, at han ret godt kunde have lagt op 12—16 Skilling

om Dagen eller en 3—3½ Daler om Maaneden, og at han da kunde have sine Vadmelsklæder, Skjorteombytte og Hus Vinteren over. Med sin Øks eller Sag under Armen lod det sig da vel ogsaa gjøre at tjene Føden.

Mangelsgaardsarbeideren syntes at være bleven klog, og han fik sin Frihed. Sommeren gik, og han fik virkelig Arbeide paa Revierbryggen. Nu gaar alt vel, tænkte jeg; og det sunde, stærke Menneske, som ikke mangler Haandlag til hvad det skal være, og som synes at have Smag for Forskjellen imellem at arbeide for sig selv og for en Formynderskabsindretning, skal nu ikke optage Pladsen for uslere, svagere eller ældre.

Jovist! 3 Uger før Jul meldte Arne sig selv som næringsløs og husvild til Gjenoptagelse i Mangelsgaarden; og der agter han da atter som Tvangsfange at tilbringe Vinteren. Æresfølelsens sygelige Udvækst: Forfængelighed, skaber de fleste Forbrydere, Mangelen paa Æresfølelse de fleste elendige og usle.

---

21. *Farbrors Kiste.*

For et Snes Aar siden døde der i en af Landets Byer en gammel Knark, hvorom Rygtet gik, at han eiede en god Klat Penge paa Kistebunden. I det mindste troede hans Brodersøn, som han havde opdraget, det; og denne Gavstrik, som hyklede for sin Farbroder og Velgjører, men gjorde Gjæld paa Henvisningen paa dennes Alderdom og Skrøbelighed og Anvisninger paa „Farbrors Kiste“, hvis uomtvilede Eiermand han skulde blive, stundede med Længsel efter Gamlingens Død. Denne havde været Sjømand, og det var ikke saa urimeligt, at han kunde eie noget paa Bunden; men at faa denne undersøgt i hans levende Live var ikke saa let. Endelig laa da Farbror der, som Brodersønnen vilde have det, og indeni hans Bibel blev ganske rigtig Testamentet fundet, ifølge hvilket denne

skulde arve alt efter ham. Skjælvende af Glæde sætter han Nøglen i den forjættelsesfulde gamle Skibskiste. Men hvad beskriver Arvingens Forbauselse, da han finder den tom! Men paa Siden var der en Læddik med flere Rum. Den kunde endnu være fuld med engelske eller spanske Gulddaler. „Farbror narrer mig, som man giver Abekattene flere Papirtuller at aabne,“ tænkte den letsindige og aabnede det første Rum.

Deri laa en Seddel, hvorpaa stod skrevet: „Kjære Brodersøn, glem for det første aldrig, at en god Samvittighed er bedre end to Vidner, og at den er en Stav, naar du segner, en Kilde, naar du tørster, en Skjærm, naar Solen stikker, og en Hovedpude i Dødens Favn! Dernæst indprenter jeg dig, at du vil betragte den menneskelige Lykke kun som en Regnbue. Saalænge den er foran os, overhvælver den vor Udsigt med syvfold Glans og Fortryllelse. Men ikke saasnart er vi midt deri, før den er forsvundet. Bed derfor, at den milde Gud altid vil lade dig beholde idetmindste syv uopfyldte Ønsker, saa at deres Regnbue altid maa forskjønne din Udsigt i Fremtiden. Og, for det tredie, skulde du nogen Gang være i Tvil om, hvad der er din Pligt, da erindre, at den bestaar i at gjøre, hvad det nærværende Øieblik kræver af dig.“

„Ei du gamle Skjelm,“ sagde Arvingen, „det sidste skal vel betyde, at det nu var min Pligt at skaffe dig pynteligen i Jorden; men det beror paa, om de andre Skuffer indeholder noget bedre.“ I den anden laa en Regning over, hvad Farbror havde anvendt paa hans Opdragelse samt en Anvisning paa en Kjøbmand paa de 10 allersidste Daler, han eiede. Og det Ord „allersidste“ stod med en tyk Streg under. „Atter en Streg af Farbror!“ mumlede Brodersønnen. „Men han er ikke at tro. „Derfor ud med den sidste Skuffe.“ Ak! der laa kun en gammel, gul Lap, hvorpaa stod skrevet følgende:

„Klogskabsregler til min kjære Brodersøn.

Giv Skaberen, hvad man ham give bør medrette!
Betænk dig vel, før du en Ting til Værk vil sætte!

Med skikkelige Folk alene Venskab holdt!
Vær aldrig af dit Pund og høie Gaver stolt!
For andres Mening fir! (dog ikke til alle Tider).
Giv efter sømmelig, om Ret mod dine strider!
Agt paa og nøie mærk alt, hvad man siger dig!
Lad aldrig din Forstand med Brauten vise sig!
Betro ei nogen mer i Snak, end du er pligtig!
Hvert Ord dog være sandt og Meningen oprigtig!
Hvad engang lovet er, lad uforkrænket staa!
Men før du Løfte gjør, betænk dig vel derpaa!
Vis dig tjenstagtig, blid, ei i dit Væsen myndig!
Dog, om dit Ord er mildt, din Gjerning være fyndig!
Beleven vær og fri, brug dog Gemenskab ei!
Døm aldrig hastig, men først Sagen overvei!
Elsk uden al Gevinst! Tilgiv og uden Trusel!
Mod store vis Respekt, dog nedrig ei og ussel!
Stræb med hvert Menneske at holde Venskab fast!
Yp aldrig Trætte, ei dig i Processer kast!
Vær ei nysgjerrig at udforske andres Sager!
Stræb, men dog uden Tvang, man dine ei opdager!
Laan villig ud, men lad dit Laan forstandig ske!
Men er det Vederlag, da lad din Rundhed se!
Hvad Tilstand du er i, og hvordan du dig vender,
tag aldrig saadan feil, at du dig selv ei kjender!
Hav Medynk med, hvad ondt en anden sker; og bær
taalmodig andres Feil! I Venskab trofast vær!
De Sorger overvind, som tvinge kan Forstanden!
Lad dem ei ytre sig til Skade for en anden!
Stift Fred og Enighed, hvor Strid og Ufred er!
Søg aldrig anden Hevn end ved Velgjerninger!
Straf uden Bitterhed! Berøm foruden Smiger!
Skjemt maadelig, hør og hvad Skjemt en anden siger!
Hold hver i Agt i hvad Haandtering han er i!
Last aldrig nogen Ting af eget Praleri!
Bebreid ei nogen, hvad du hannem gjør til Vilje!
Regn saadant blandt de Ting, der holdes taus og stille!
Red en elendig Ven og forekom hans Trang!
Vær gavmild! Ødselhed lad dog ei have Gang!
Styr Galdens Hidsighed, naar den vil tænde Vrede!
Tal aldrig ondt om den, som ikke er tilstede!
Sky Utaknemlighed og lev ædruelig!
Og det i hver en Lyst, som vil forlokke dig!

Tal lidt, tænk mer! Af dig lad ingen skuffet blive!
Gjør altid meget af det, som man dig vil give!
  En fattig Skyldner grib ei ubarmhjertig an!
  Mod ham, som mod dig selv, vær blid og ligedan!
Misund ei en, om han har Lykken paa sin Side!
Hvad man fortror til dig, lad aldrig nogen vide!
  Braut ei af nogen Ting! Dølg hvad som dølges bør!
  Trods saa hver Sladdermund, naar du alt dette gjør!"

Brodersønnens Vrede er ikke let at beskrive. Med Foragt slog han Læddiken i og Kisten ilaas og slængte den paa Loftet. Men for et Par Aar siden meldte der sig for Husets Eier en fattigklædt Mand, i hvis Aasyn Synd, Sorg og Lidelse havde gravet sine Præg, med Anmodning om at maatte se paa dets Lofter, om ikke en saadan gammel Kiste skulde staa henslængt der. Det var Brodersønnen. Efter et Vagabondliv kom han nu som demitteret Slave for at lede efter Farbrors Kiste, og han fandt den og Papirerne i Læddikens Rum.

Der sad han paa den gamle Kiste, da jeg fandt ham. Et skarpt Lys faldt fra Loftsvinduet paa hans Ansigt. Han sad der læsende paa de gamle, nu gulnede Papirer. Taarer havde vædet dem og strømmede nedad hans Kinder, da han stak dem til sig, og saa listede sig atter nedad Trappen, — jeg tænker nu først klog, forbedret, udsonet og en værdig Arvtager af Indholdet af Farbrors Kiste.

---

22. Menigmands Politik.

I nogle Aar efter hinanden havde jeg Anledning at lægge Mærke til de forskjellige Maader, hvorpaa nogle gifte og bosatte Mænd af Arbeidsklassen høitideligholdt den syttende Mai. Og disse Maader var i Sandhed saa forskjellige, at de nok kunde vække Opmærksomhed baade som Træk af Enkeltmands

og af en talrig Klasses Karakter. En begav sig allerede Dagen forud ud af Byen med Brændevinsflasken i Lommen, Hatten paa halv Snur og en Geværpibe i en Træstok under Armen, og efter en ikke altfor stø Vandring pleiede han da at slaa sig ned paa en eller anden Bjergknat i Omegnen, hvor han paa Slaget 12 om Natten begyndte at drikke og fyre. Det var smaat med ham, saa han hverken havde Raad til det ene eller det andet; men den Følelse, der drev ham dertil, var med al sin Dunkelhed og Uklarhed langtfra uagtværdig. Han vidste vel ikke at angive anden Grund for sin ensomme Glæde, end at det var den „syttendes“ Mai, men han satte den dog i Forbindelse med Fædrelandet og havde en Slags Tanke om, at noget gòdt maatte være hændt det paa denne Dag. Men det var kun Begyndelsen og dog som oftest Enden paa Stasen. Thi enten blev han funden langt op paa Dagen sovende paa Pletten ved Siden af den tomme Flaske og sin Geværpibe, eller han ranglede hjem om Morgenen og tilbragte saa Dagen og den følgende Nat med at sove ud. I hvad saa var Tilfælde, nød han ikke videre af Festen. Men det allerbesynderligste var dog, at jo kortere Morroen og jo fuldere han havde været, og jo kleinere han havde været derefter, jo prægtigere syntes han, at han havde moret sig, jo herligere feiret Dagen. Med blege Øine, skjælvende Lemmer og bankende Aarer i Tindingen tog han vel den 18de fat paa Arbeidet: men noget andet vilde ikke gaa end den idelige Fortælling om, hvor tidlig han var gaaet ud, hvor Geværpiben havde smældt o. s. v. — kort, hvor morsomt det havde været, og hvilken dygtig Kar til at feire Dagen han dog var.

„Var du ikke med ud paa Efta'n da, Lars, da de raabte saa Hurra?“ kunde en spørge, som troede, at han havde feiret Dagen bedre ved at gaa med en stadig Pisk fra Morgen til Kveld.

„Nei, Gut, da laa jeg,“ var da Lars's selvtilfredse Svar; „men jeg skreg saa under Fyringen paa Bjerget, at de vist

ikke fik Ro paa sig i de nærmeste Gaarde. Aldrig har jeg havt slig syttende Mai.“

Ja, saa var det omtrent hvert Aar med Lars. Men Gjenboen havde det anderledes. Han havde ikke Lars's letblodige og godmodige Gemyt, sad inde om Dagen og saa paa pyntede Folk, drak af Sinne over, at de saa rige ud, mens han var fattig; listede sig saa ud i Kveldingen og pleiede saa at feire Resten af Dagen med at slaas, men især med Overfald paa Folk, han troede at have noget at misunde. Han havde ikke klarere Begreb end Lars om Dagens Betydning; hans Anelse om, at den skulde være en Frihedsfest, og hans forvirrede Begreber om, hvori Friheden bestaar og kan bestaa, i Forbindelse med hans vredladne og misundelige Gemyt, bragte ham til at tro, at han hyldede den ved at bringe Ligheden Ofre af blodige Næser og Pander.

„Se her Resten af Frakken paa den Storsnuden,“ sagde han om Morgenen efter, visende frem nogle Remser. „Tre Dalers Klæde! Saa skal de ha det. Det var gruskt til syttende Mai.“ At han som oftest vaagnede paa Raadstuen den 18de følger af sig selv.

Men der var endnu en Gjenbo, og han lod ogsaa til at have sin egen Maner at feire Dagen paa. Den kunde falde ind paa en Hverdag eller Søndag, saa var Gaden feiet udenfor hans Bolig og Pallen barstrøet, og man kunde gjennem de renvaskede Vinduer se ind i hans Stue, at den ligeledes var det og mere end almindelig oppudset. Dog var han paa Arbeide om Formiddagen, men om Eftermiddagen spadserede han ud med Kone og Børn, alle søndagsklædte, og naar han kom hjem, satte han sig paa sin Trap med en Flaske Godtøl foran sig til sin Pibe, seende med et fornøiet Ansigt paa de forbigaaende og snakkende med dem, han kjendte.

Det var en sand Fornøielse at sidde der et Kvarters Tid hos ham og slaa en Passiar af. „Før gjorde jeg som Lars,“ sagde han: „jeg var vel en ordentlig Mand hele Aaret om; men den 17de Mai holdt jeg det for en Pligt at drikke mig

paa en Kant og vel saa det. Jeg sandede mere end engang med Hovedpine det næsten til Ordsprog blevne Indfald, at den 18de Mai er er den værste Dag i hele Aaret."

„Men hvorledes kom I da paa denne bedre Maade at feire Dagen paa, Anders? Saa I jer lei paa Lars og han Slaaskjæmpen derover?"

„Dels det; men engang faldt der mig i Hænderne en Norges Historie, hvori det var forklaret, hvad 17de Mai var for en Dag, og da indsaa jeg, at den gamle Maade ikke var den rette at feire den paa. Men det var ikke saa frit, at almindelig Mand bare tog efter, hvad han saa hos andre, som dog bedre end han maatte kjende Dagens Betydning."

„Kanske, Anders. Dog vilde det være skammeligt at tænke om Nationen, at ikke den store Del deraf altid har høitideligholdt sin Frihedsdag paa en værdig Maade. Og hos os har det ikke manglet paa Bestræbelser i de senere Aar forat give Almuesmanden Anledning til at tage Del deri, skjønt der desværre endnu er Tegn til, at mange blot betragter den som et Slags Sankthansaften, da det kun gjælder om at slaa sig løs. At iagttage et afmaalt høitideligt Anstrøg vilde være pinligt og naragtigt, hvor man har Aarsag til at være glad og munter; men netop hvad I anførte, Norges Historie, opfordrer til en Følelse af Taknemmelighed mod Forsynet, som maa give Glæden et ophøiet Præg. Et vidunderligere Aar har aldrig nogen Nation oplevet end Norge i 1814. Guds Finger er synlig i dets Begivenheder. Derfor bør en Følelse af religiøs Taknemlighed forædlende blande sig i Folkets Glæde paa dets Frihedsfest."

I samme Øieblik stak Lars, der havde sovet siden om Morgenen, Hovedet udaf sin Dør og raabte over: „Er I alt oppe, Anders, før Solen rigtig faar rundet? Idag bliver der ikke meget gjort, for igaar var det en strid morrosom syttende." (Han tog i Ørsken feil af Øst og Vest, hvor Solnedgangen netop farvede Himlen med sit Purpur, troende, at det alt var næste Morgen). Anders holdt det for klogest at lade

ham blive i Troen og at raade ham „at lure til Middag, saa Eftermiddagen kunde blive noget tes;“ men neppe var han inde, før den anden stridbare Nabo laasede sin Dør af og ranglede ud i Tusmørket, hvormed *hans* Fest skulde begynde. Den endte paa Raadstuen. Da Anders hørte det, sagde han: „Thorbjørn er nu et Svin, men Almuen mangler blot Oplysning om det rette for at have ligesaa faa Svin som andre af Samfundets Klasser.“

---

23. Nøstetullen i Ligkisten.

Dagene er hverken blevne synderlig kortere eller længere, siden den lille Historie indtraf, som maaske ikke uden Nytte lader sig fortælle, idetmindste for Piger, som maatte have Vorter paa Halsen og — vilde jeg lægge til — stærk Tro til overnaturlige eller sympatetiske Midler, dersom ikke paa det nærmeste allesammen var beheftede med denne sidste Sygdom. *Margit Oline*, en forøvrigt til Sjæl og Legeme sund og vakker Bondepige, havde idetmindste begge disse Smaalyder; men at Troen var saa stærk hos hende, at den gik til Gjerning, havde nylig nær kostet hende mer, end hvad Vorterne kunde være værd at lide noget for. Thi hvad hændte hende ikke i Løbet af nogle faa Uger? Paa engang blev alle hendes Friere — og hun havde ikke mindre end fire — borte; tre med spodske Smil og en med Taarer i Øinene. Og dog skulde hun om faa Dage forlade Bygden for at drage paa længere Tid til Sæters, hvilket dog vel var værd en Afsked? Hun kom paa en „Dans“, og hvad hændte ikke der? Hun, som det ellers ikke manglede paa at blive taget op og det med mange om Budet, blev nu siddende, og der hun sad, flyttede man sig væk og gleimede til Siden paa hende med Øine saa kolde og lurende som Slanger. Og hendes Veninder? De var de første, som vendte hende Ryggen, og den bedste var ikke den sidste til at gjøre

det. I et Papir kom endog nogle laante Skilling og et høirødt Tørklæde, hun havde faaet til Foræring af *Margit,* tilbage. Og da hun nu skulde reise til Sæters, sagde hendes Madmoder: „Det er vel ikke værdt, du tager noget Tøi med dig, for du bliver der vel ikke saalænge.“ Hvad skulde alt dette og meget mere til, hun nok mærkede ondt af, betyde? *Margit* vidste med sig selv ingen Grund dertil, men hun græmmede sig fast tildøde, og mangen Taare faldt paa Kløvstien, da hun drog tilfjelds; og da hun kom paa det høieste Sted, hvorfra hun kunde se hvert Hus i Hjemgrænden, kastede Smerten hende til Jorden med en Hulken, saa Konen i en liden Plads kom ud forskrækket over Laaten. Men *Margit* fik ikke anden Trøst end et „Aa ja, Stakkar, du har nok at graate for.“ I Jesu Navn, spurgte hun sig selv hele Veien, hvad skal alt dette betyde? „*Mari Aasen,* for Guds Skyld sig mig — —“. Men Graaden kvalte hendes Ord, og hun vandrede Stuen forbi ind i de øde Skove, hvis Ensomhed, tænkte hun, neppe i Aar vilde blive afbrudt ved noget kjært Besøg.

Der kom et skrækkeligt. Det gik, som Madmoderen havde ymtet om, at hun vel ikke fik blive længe paa Sæteren. Tredie Dags Aften kom tre Mænd over Sæterløkken. „Hun er der, Lensmand,“ sagde den ene. Og *Margit* sad paa Dørstokken i Strøsset, strikkende og med et Ansigt, som man ikke skulde tro kunde saa snart blive saa blegt blot af uvisse Tanker uden Bevidstheden om noget ondt. Ja det var Lensmanden, hans Karl og endnu en til. I Jesu Navn, hvad vil han? Strikketøiet faldt hende af Haanden, før Lensmanden kom igjennem Grinden. . .

„Det er nok dig, vi skal til —“ Mere hørte hun ikke med Vished. Det forekom hende blot, da Mændene havde sprøitet hende noget Vand i Ansigtet, som om hun havde en Erindring om, at der ogsaa var blevet sagt, at der var kommen en Anmeldelse om, at hun skulde have født i Dølgsmaal, dræbt Fostret og faat en Kone, som for en Maaned siden havde lagt et Par Tvillinger i Kisten, til at stikke det ind i denne. Men det

forekom hende, som om det var længe, længe siden noget saa skrækkeligt var bleven sagt, som om ubevidste Aar, ligesom en Slummer under Jorden, laa derimellem. Men endelig hørte hun tydelig, at en sagde: „Stakkels Pige! hun kan jo gjerne være uskyldig," og da var det, som om hun ved sit Skrig: „ja uskyldig! uskyldig!" sprængte en Sten over sit Bryst, og hun vaagnede virkelig først ret af dette sit eget Raab.

„Du maa komme med os, *Margit,*" sagde Lensmanden i en mild Tone. „Det vil være godt for dig, om det bliver undersøgt."

„Bi lidt!" afbrød Margit med Haanden over Panden. „Bi lidt!" Et Lys gik op for hende over, hvad hun i de sidste Uger havde lidt. Det forekom hende, som om en stor Slange havde bevæget sig rundt omkring hende i snevrere og snevrere Kredse, og som om hun nu først havde faaet et Glimt af dens Hoved at se. Pludselig brød hun ud i en krampagtig Latter. Mændene studsede, halv uvillige. „Afsted!" sagde Lensmanden bankende med Stokken i Jorden.

„Ja afsted," gjentog *Margit* endnu fremdeles som i Tanker. „Blot et Tørklæde om Halsen." Og hun tog det tilbagesendte og knyttede det høit op om Halsen. „Ser I her, Lensmand," sagde hun, idet hun skjøv det lidt ned, pegende paa et Sted sin Hals.

„Margit," sagde den ene af Mændene, gribende hende ublidt i Armen, „spøg ikke saa! Det er ikke sagt, det kommer saa vidt." Han tænkte paa Bøddeløksen; *Margit* vedblev: „Nei se kun efter. Er der ikke tre? og er det ikke Synd paa Halsen?"

Det var ikke frit for, at Lensmandens Folk gyste lidt over denne frække Fortvivlelsens Spøg, som disse Ord forekom dem at være. De vendte sig bort, og saa gik det afsted nedover mod Bygden.

Mari Aasen stod atter i Døren. „Var det ikke det, jeg vidste? Adjøs med dig, *Margit!* Du kommer vel ikke saa snart opover, ved jeg?" sagde Kjærringen med et ondskabsfuldt

Grin. Og nede i Bygden kom der Folk paa Bakkerne udenfor Gaardene for at se efter Toget. Paa en stod tre sammenklyngede Piger med Armene ligesom i Angst om hinandens Liv. „Jógu!“ — sagde den ene — „bærer hun Tørklædet. Godt og vel, at jeg sendte det tilbage.“ Ogsaa sine tre Beilere maatte *Margit* passere — tre lange Halse og seks gloende Øine over en Gjærdesgard, og Kjolefligen paa den fjerde fik hun se, idet han skyndte sig ind for ikke at se det rædsomme Tog. Men han — jeg ved ikke hvorfor, at ogsaa han fæstede Øinene paa Tørklædet om Halsen. Det maa have syntes ham som en blodrød Ring; thi han løftede pludselig Hænderne for Øinene og ilede ind.

Den mildttænkende Lensmand lod *Margit* blive paa Gaarden Natten over; men Mændene maatte blive der, og det var ikke mere end saa, at hendes Madmoder vilde give hende Hus.

Dagen efter skede Aabningen af Graven, hvori *Margits* myrdede Barn skulde ligge. Ogsaa jeg gik af Nysgjerrighed ned paa Kirkegaarden. Der stod Presten, Lensmanden og hans Vidner, en Graverkarl halvt nede i Jorden, nogle Bygdefolk, Konen, som havde skrinlagt Tvillingerne, og Margit med et høist besynderligt Ansigt, paa engang smertefuldt og triumferende. Hun havde Tørklædet høit oppe om Halsen og et Strikketøi ved Beltet, og hun strikkede — virkelig, hun strikkede, mens den ene fulde Spade faldt efter den anden, og Ligkonen regelmæssig, hvergang man kunde tælle til 10, udstødte et stønnende Suk. Kun et Blik, og man kunde vædde 1000 mod 1 paa *Margits* Uskyld.

Endelig klang Spaden mod Kistelaaget. *Margit* skiftede *ikke* Farve. Hun strikkede ogsaa, da den blev løftet over Jorden. Naglerne blev løsnede. Man saa det hvide Linklæde. Ligkonen stønnede tre Gange stærkere end nogensinde. *Margit* strikkede.

„Nu Kone,“ sagde Lensmanden til Ligkonen, „siden du siger, at du godt erindrer, at du lagde Bylten, som *Margit* gav dig, paa venstre Side under Lagenet, saa stik din Haand ind og tag den der.“

„Ja det skal jeg gjøre. Gud bedre mig, saadant — —.“

Alle rakte Hovederne frem. Ogsaa mit Hjerte slog noget stærkere, glemmende næsten sin Overbevisning om Pigens Uskyld. Jeg saa paa *Margit.* Hun strikkede og var snarere rødere end blegere end før. Ligkonen spidsede sin brune, runkne Haand til som en Nebbetang, vendte Hovedet bort, ligesom om hun var saa sikker i sin Sag, stak den ind og trak ud — — *en liden blaa Nøstetul* omviklet med hvid Traad.

„Hvad er *det* for noget?“ spurgte alle. „Hvad er det for noget Sludder? Hvad er det for noget Narreri?“ o. s. v.

Margit strikkede. „Ja se nu efter!“ sagde hun.

„Hvorledes, Kjærring?“ sagde Lensmanden — „du har selv sagt, at du lagde en Bylt ind i Kisten for Margit saa stor som et Brød.“

„Nei, Gud bedre mig, som et Æg, sagde jeg,“ stønnede Kjærringen.

„Nu ja, Sniksnak,“ sagde Lensmanden, „saa har en anden Sladderkjærring gjort den til et Brød, og Nummer tre og fire har saa øget videre paa.“

„Ja se nu efter,“ sagde *Margit.*

„Det faar vi nok gjøre,“ mente Lensmanden og lod Konen aabne den lille Tul. Og hvad var der vel deri?‘

En Slump graa Erter. Ja en Slump graa Erter.

Margit tog sig under Halstørklædet. „Daarlig har jeg været,“ sagde hun, „det føler jeg nu, for se her.“ Og nu rev hun Tørklædet af Halsen og viste frem tre smaa Vorter. „De sidder der lel.“

„Altsaa derfor?“ spurgte Presten.

„Jaja for Vorter.“

„Aha, det er altsaa en Almuesovertro, et sympatetisk Middel, som her er bleven drevet og iværksat? Nu erindrer jeg det.“

„Javist. At faa Erter listet hemmeligen ned i en Ligkiste skal nu være overmaade godt imod sligt,“ bemærkede en af de tilstedeværende.

„*Margit*, hvor kunde du med din gode Forstand — ?“ Presten saa, at *Margit* blussede af Undseelse, og han vendte sig derfor til Kjærringen med en dygtig Lekse, hvoraf hun vel kunde mærke, at man nok kunde anse hende for god nok til at kunne have gjort en saadan Gjerning som at hjælpe en Barnemorderske af med Fosteret. Den endte med, at han bad hende skynde sig hjem forat faa Sladderen kvalt igjen, som hun selv havde opvakt.

„Men du, *Margit*,“ vedblev han, „tak du Gud, fordi denne Omtale kom ud, medens endnu en Undersøgelse kunde redde din Ære. Den havde været uigjenkaldelig tabt, havde Sladderen sneget sig om, indtil denne ikke havde ladet sig iværksætte. Men kom her, *Margit*, her bag Kirkemuren vokser „Svaleurt“ i Mængde. Dens gule Saft vil inden et Par Uger tage dine Vorter paa Halsen væk, men det sympatetiske Middel kunde, om ikke tage Hovedet, saa dog din Lykkes Hoved, din Uskyldigheds Krone, dit gode Navn og Rygte med.“ „Ja kom, *Margit*,“ hviskede en Stemme. „Jeg ved, hvor den vokser. Og — lagde den sagtere til — jeg vil have dig kjær endog med dine Vorter paa Halsen.“ Det var den fjerde Frier, han som græd, da de andre flirede, og listede sig ind, da de tre gloede over Skigarden.

---

24. Væggegrønt.

I Udlandet bedække Vinløv og Vedbende (Murgrønt, Fjeldflette) Almuesmandens Hytte, og nogen smukkere Prydelse kunde Kunsten hverken opfinde eller forskaffe. Sansen er ogsaa der mere vakt for at benytte hvert, endog det mindste, Mon Jord til at opelske nyttige og prydende Planter. Hos os staar

derimod Hytterne nøgne, og der skal Plads til en Have til, før Almuesmanden synes at vide, at der er Plads for et Kirsebærtræ eller en Ribsbusk. Dog bor der ingen større Rigdom i den fattige Franskmands, Tyskers eller Engelskmands omkransede Hytte, men vel en større Skjønsomhed, der ved at benytte en halv Fod Jord til en Vedbende eller Vinstok, en Fod til et Blomme- eller Æbletræ og en Alen Jord til en Bikube, som giver ham Honning til hans Julekage og Voks til hans Helligtrekongerskjerte. Men maa vi end efter Klimatets Bud i den største Del af Norge (ikke i det sydligste) undvære den yndige Vedbende, den pragtfulde Vinranke, har vi dog Vækster, der kan yde vore Hytter den samme Prydelse, deres Beboere er lignende Nytte og Behagelighed. Hvor skulde der vel ikke gives Plads til at stikke en Humlerod eller en Bønne ned? og mere behøves der ikke forat forvandle den norske Almuesmands Bolig til et Lysthus.

---

25. *Gnieren og Drankeren.*

Vor gamle Ven *Ole Andersen* kunde ikke gjøre mange Skridt udenfor Huset, uden at det Slags Eventyr mødte ham, at Livet opviste ham en eller anden Side, skarp nok til at fængsle hans opmærksomme Øie og til at hefte en eller anden Bemærkning ved, eller, om man saa vil, han kunde ikke gjøre mange Skridt udenfor sin Dør uden at støde paa Anledning til Eftertanke for sig selv og Lærdom for andre. Som oftest var det Daarskaber, han traf paa. Han maatte gaa forsigtig for ikke at træffe paa dem, som om han havde uredt Garn at vogte sig for ved hvert Skridt at sætte Foden i. Men hvad nyttede Forsigtighed her til? Daarskaberne rangler og støder ind paa Folk som drukne, og naar man har Øie til at opdage dem, kan man ikke undgaa at se dem. Man blev selv en Daare, om man enten vilde lukke det eller vende det mod Skyerne

istedetfor paa de Mennesker, man lever imellem, og paa deres Færd. Men, som sagt, undertiden tvinger de sig ind paa en, og saa gik det bogstaveligen *Ole* nu Nytaarsdag.

Han havde seet saa mange Daarskaber i det gamle Aar, at han nu Nytaarsdags Eftermiddag gik ud med det Ønske at træffe paa færre i Aar. Men hvad hænder der? Han var ikke kommen langt, før han ligger der paa Holken med Benene iveiret. Men ikke for Holkens Skyld. Et Menneske, for hvem Veien var for smal for alle de latinske S'er, han gik i, var slingret ind paa ham, just som han skulde giøre den sidste Sving paa et af dem, og der laa de da begge to, hver paa sin Side af Veien, eller rettere sagt hver i sin Grøft: thi der var længe kun to Hatte synlige, før de fik „altereret sig".

„Om Forlatels'" — hikkede en Stemme i den ene Grøft — „nu blir Væra (Verden) saa morosom saa."

Ole forstod, at det var en drukken Mand, reiste sig med en liden Brummen og vilde gaa sin Vei.

„Hei, hvem I saa er, saa skal I drikke en Dokter med mig, for nu blir Væra saa morosam saa . ." — lød det atter fra Grøften, men umiddelbart derpaa atter afbrudt af en voldsom Hulken, hvorunder Ole kun hørte en Mængde Eder og de samme Ord: „for nu blir Væra saa morosam saa . ."

Det maatte være et Menneske, som følte sig ulykkeligt og brugte disse Ord med et Slags bitter Spot. Han gik derfor tilbage for at hjælpe ham op og gjenkjendte da *Auktions-Knut*, en Fant af en fordrukken Skomager, som havde faaet sit Øgenavn, fordi han altid var at se paa Auktioner, men følgelig, da der desværre er nok af dem, des sjeldnere paa sit Værksted.

Jeg vil springe over de Ord, hvormed *Ole* endelig, efter en halv Times Røl, hvorunder han havde maattet holde Auktions-Knud i Kraven, fik at vide, at den Ulykke var hændt denne, at en Aagerkarl, som i afvigte Aar havde laant ham nogle Daler paa den Betingelse, at de skulde betales inden dets Udløb, havde nu Nytaarsdag, da han kom tilbage fra Kirken, negtet at tage imod et ganske klækkeligt Afdrag, med mindre

Knut vilde føre nogle Mark til paa Papiret, og saa havde da Knut, som ikke vilde dette, fundet „Væra saa morosam“, at han havde drukket op en god Klat af de afviste Penge i Doktere, siden det var Jul endnu, og saa tilbragt Eftermiddagen med at gaa og hytte og true udenfor Aagerkarlens Vinduer. Det var nu atter et af disse *Oles* Eventyr, som pleiede at ende med en Præken, og denne Gang fandt han, at der, for Tilhørerens Skyld, var Materie til en Sammenligning imellem den gjerrige og Drankeren.

„Ja hvem tror I nu, Knut, er den skadeligste for det almindelige: den gjerrige eller Drankeren?“

Knut svarede blot med at hytte mod den Kant, hvor Aagerkarlens Hus laa, ledsagende sin Armbevægelse med et udtryksfuldt „Hu! Hu!“ Det betød saa meget som: havde jeg ham bare her! Og det betød igjen: da skulde jeg nok svare paa Spørgsmaalet ved at befri det almindelige for den, jeg holder for den skadeligste.

Her faldt den Bemærkning *Ole* ind, den gamle Skjelm, at der ikke gives en mere vredladen og frygtelig Skabning til i hele Naturen end en næringsløs Skomager, denne Slægt med den stillestaaende Galde og de mørke Øine. Men dette kom nu ikke synderligen Knut ved, da han befattede sig mindst af alt med at være Skomager. Drikken gjorde ogsaa hos denne Karakter Vreden mer støiende end farlig, og altid afvekslende med Udbrud af Graad og Latter.

Ole fik da svare selv paa sit Spørgsmaal; og Indholdet af, hvad han gav Knut at tænke paa paa Hjemveien (om han kunde samle eller hugse noget), var omtrent følgende:

„Saa afskyelig og uværdig for det menneskelige Selskab den gjerrige end er, og saa stor en Synd han end begaar ved at unddrage den trængende sin Hjælp, ved sin Haardhed og ved at gjøre Forøgelsen af sit, for ham selv ufrugtbare, Mammon til sit Livs udelukkende Formaal, som om han stedse maatte holde sig for den fattigste, er han dog for det almindelige ikke saa skadelig som Drankeren. Og endnu mindre er han det for

sine nærmeste. Den gjerrige dræber sin egen Lykke. Drankeren er en Morder for deres, som han dog maaske elsker. („Tænk paa Kone og Barn hjemme, Knut!" Og her begyndte Knut igjen at storgraate). Den gjerrige samler, Drankeren adspreder og ødelægger. Det Land, som kunde ernære mange arbeidsomme og ædruelige Folk, kan kun underholde faa Drankere. Den gjerrige kan man ikke sige fortærer meget eller gjør Levnetsmidlerne dyrere; men i Drankerens Pægl er der mere Korn, end en Stakkel kunde spise sig mæt paa. Den gjerrige, der skraber sammen for sig selv, samler dog ofte uvitterlig til den goddædige eller til velgjørende Indretninger, saa at Salomons Sigende ofte opfyldes, at „Hvo, som formerer sit Gods med Aager og Overgift, samler det til at skjænkes de fattige." Men efter Drankeren — („og Fraadseren ogsaa, Knut, for at I ikke skal tro, at I er alene om det") — hvad findes der vel efter ham? Den gjerrige ligner i denne Henseende dog de Dyr, som er til Nytte tilslut ved sin Død, skjønt man intet Gavn har af dem, medens de lever og gjødes; men Drankeren ligner Mark og Larver, hvorefter der kun findes Støv istedetfor det Mel eller anden Mad, hvori de har levet."

Her gjentog Ole: „Tænk paa Kone og Barn, Knut, om I skulde falde fra ved den Levemaade!"

„Ja da vilde man finde Auktionsregninger nok og en halvgjort Støvle," hulkede Knut.

„Som I begyndte paa ifjor Høst," lagde Ole til, og da Knut saa sig om, bemærkede han, at Ole havde havt den Godhed at følge ham hjem.

„Saa gaa nu ind og læg jer og begynd paa Støvlen igjen imorgen tidlig."

---

26. *Den forfaldne.*

Paa Spillehuset trende Porte se:
Haabets én, — Skjændselens to, — Dødens tre.
Folk igjennem første Port indvandre,
ud af de andre.

Det var et frygteligt, hjerteskjærende Syn hos Kanthugger Lars Olsen; men det er allerede mange Maaneder siden, saa det, gudskelov, neppe kommer igjen. Det var allerede saa langt henne i Ugen som Onsdag Formiddag. Lørdag Aften havde Lars faaet Afregning og var gaaen lige til Marketenteren; han blev bragt hjem fuld, laa Søndag Formiddag over, gik ud om Eftermiddagen, og siden vidste Konen intet om ham, før der, Tirsdag mod Aften, kom Bud fra en Skjænkevert i en anden Udkant af Byen, at hun maatte hente ham. Hun biede det Par Timer, til det blev noget mørkere, og til et Par af Mandens Naboer og Kammerater kom hjem, som kunde bære ham paa en Stige, og saa fulgte hun selv grædende med. Jo ganske rigtig! der laa Lars, men udenfor Døren. Der havde Værten ladet ham lægge, da han var sovnet ind og ikke havde mer at drikke for.

Ja, atter ganske rigtig befunden! I hans Lommer fandt den stakkels Kone ikke en Skilling, men Værten gjorde hende opmærksom paa, at Lars stod kridtet bag Disken for, hvad han havde drukket i det sidste Jevndøgn. „Mandagen over — lagde han til — var det værst, at jert fordømte Svin af en Mand gav sig til at spille med Garnisonskarlene, som logerer her; men forresten, Mor, saa dersom det varer mange Solemærker, før I indfinder jer med noget andet i Forklædet end Affaldet af jer Flæben, saa bor der ogsaa en Inkassator her paa Salen, som er bekjendt for at være „god", det vil sige at have gode Klør, og som har alle mine Fordringer at drive eller rive ind. Jeg er en skikkelig Mand, som holder rent Hus og derfor lægger mine drukne udenfor Væggen, og som har Næring nok her i Vika, om ikke Svina fra Enerhaugen kommer ranglendes hid for at lade sig kridte."

Saa gik det da hjemover igjen, hvor Konen imidlertid ligeledes havde maattet leve paa Kredit, og hvor hun fandt sine to smaa Børn krøbne sammen ved den udslukne Ild.

Det var da den følgende Dags Eftermiddag, jeg saa Manden, hvorledes han endnu laa i Vildelse, pillende paa Lagenet med skjælvende Fingre og smaasnakkede med sig selv.

„Han maa aarelades," hviskede jeg til Konen.

„Gudbedre mig," sukkede hun, „det kunde nok være godt; men han har staaet over lel før uden det." Og saa fik jeg da at vide, at han havde Besøget af sin Drukkenskabsdjævel i rievis, saaledes at der kunde gaa Maaneder hen, hvori han var den ordentligste Mand af Verden, ligesom han tillige var en Arbeider, som Forstanderen paa Tomten nødig vilde give Slip paa.

Men nu var det ingen anden end denne Mand, som pludselig traadte ind. „Se saa, er han Lars nu endelig kommen tilbage? Men nu har han ikke mer at gjøre hos os. Husbond var paa Tomten igaar, og da han ikke fandt ham, og det var sidste Gang han havde lovet at skaane ham, saa har han nu sendt mig afsted med det Bud. Farvel Mor!"

Jeg kan ikke beskrive Konens Tilstand. Men Taarerne, eller Affaldet af Flæbningen, som Marketenteren sagde, dryppede nu gjennem Bunden paa hendes Forklæde.

„Kom med Øksen min, Anne. Nu gaar jeg," hørte man fra Manden borte i Sengen. „Var ikke han Jens Formand her?"

Han indbildte sig nok, at han skulde gaa paa Arbeide, siden han lagde til, at det var god Tid, da der ikke var rigtig lyst endnu.

Men de vilde Tanker tog en anden Flugt. Eller var det Fornuften, som igjen vendte tilbage? Thi man hørte ham græde henne i Sengen. Han tog Lagenet og tørrede sine Øine dermed.

„Kom med Barna!" hulkede han. Men jeg gav Konen et Vink, at han ikke var at tro. Han kunde i sin Fortvivlelse gjøre dem noget; og Konen gløttede sagte paa Døren, og skjøv dem ud i Kjøkkenet. „Kom med Barna!" hulkede han atter.

„Og saa med Øksen, for det synes mig som om . . .“ Her kom en uforstaaelig Mumlen om Forstanderen paa Tomten, Marketenteren i Viken, Garnisonskara, Hundredeoget o. s. v. som endelig gik over til en dyb Snorken. „Han vil komme sig denne Gang,“ hviskede jeg til Konen. „Og lad ham saa imorgen gaa paa Torvet med sin Øks og sin Sag, til det jevner sig, som jeg vil haabe, med Hosbond. Men lad os nu forsøge, om en Hustavle kan hjælpe for Eftertiden.“ Og dermed skrev jeg med store Træk paa et Bræt, som blev stillet ligeoverfor hans Seng, følgende

Hustavle for en forfalden:

Hvis du med Alvor Synden hade vil,
saa had og Leilighed dertil!

I. Bed kjærligt og alvorligt din Hustru og Venner at vaage over dig og nøie at passe paa, saa de aldrig taaler, at du gaar paa Værtshus eller hjemme nyder andet, end hvad der er tjenligt for din Sundhed! Lad dig ogsaa deri nøies med, hvad du af dem erholder!

II. Overlever hende din Fortjeneste, indtil du er bleven stærk i din Forbedring, og behold aldrig en Skilling for dig selv!

III. Naar du fristes til at gaa til Værtshus, da sig det til din Hustru eller Ven, at de kan passe paa og hindre dig derfra. Just saa vilde du raabe om Hjælp, ifald Tyve vilde plyndre dig.

IV. Giv din Hustru og Ven Frihed til at forbyde Værtshusmændene at give dig stærk Drik; ja forbyd selv disse alvorligen at give dig nogen. Sig dem, at du ikke er ved dig selv eller har din fulde Sans, naar du forlanger deslige, og at de ligesaalidet kan vente og fordre Betaling af dig, som om de solgte dig Gift.

Synes disse Midler imod dig selv for haarde, da er det kun, fordi du selv vil fare fort i din Ødelæggelse, og kom siden ihu, at det da er dig selv, som med Vold og Magt har

villet drage denne over dit og dines Hoved. Du lukker din Dør for Tyve; luk da og din Mund for en mere farlig Tyv, som du har erfaret kan berøve dig din Samvittigheds Fred, din Fornuft, dit ærlige Rygte, dit Brød og din huslige Lykke."

„Nu, hjalp det?" spurgte jeg Konen forleden.

„Han har ikke drukket siden," sagde hun fornøiet. „Da han vaagnede, laa han længe og stirrede paa Tavlen. „Lad den staa, Anne," sagde han; „jeg vil gjøre saa." Og saa har han nu gjort, saa jeg nok tror, jeg kan tage den bort."

„Nei, ikke endnu, Mor," mente jeg.

„Men han Lars er baade Medlem af Nøgterhedsselskabet og af Arbeiderforeningen paa Enerhaugen."

„Godt nok; men lad kun Tavlen blive staaende Aaret ud. Husker du Jordsynkningen i Høst oppe ved Akerselven? Pludselig, hurtigt, uhørligt som et Teppe daler, sank Bakken ned i Dybet. Pigen, der kom ud med Løgt for at lukke Porten, saa ingen Gade udenfor; hun lyste kun ned i et svælgende Dyb, næsten vanvittig af Skræk. Saaledes er det med den engang forfaldne. Ligesom hin Jordbund kan han ikke staa ved sig selv, men behøver Støtter og Pæle, og det stærke og dybtnedsatte."

---

27. Samvittighedens Magt.

Det er længe siden vi hørte fra gamle Skolemester Ole Andersen. Han har ogsaa lagt syg af Nervefeber paa en af Gaardene i hans Omgang, hvor denne farlige Sygdom just var brudt ud, uden at man endnu vidste Sygdommens Natur. Ellers havde Ole nok ikke villet udsætte Børnene for Smitten; og det varede heller ikke mere end en Dag, før han undersøgte og fik Mistanke om, hvad Sot der var i den anden Stue paa Gaarden. Den anden Morgen laa Ole; og han havde nok med at

samle sine Tanker saa meget, at han kunde faa Børnene, saavidt muligt, henviste til Nabodistrikterne, medens han blev liggende. Ud paa Dagen talte han allerede vildt, i ni Dage stod det om Livet, og i syv Uger var han bunden til Sengen af en Mathed, der lignede Døden, som Tusmørket ligner Natten.

Men noget skulde stødt hændes med Ole. Selv Drømmene pleiede ikke at gaa spildt for hans altid ransagende og undersøgende Fornuft. Stundom saa man ham om Morgenen sidde overende paa Sengekanten, med en Strømpe paa Benet og den anden i Haanden, eller hvilende sig halvt overende paa Albuen, indtil han efter nogle Minutter pludselig ligesom rev sig sammen og sprang op. Det var da en Drøm, som han forfulgte med en Mine som en anglende Fisker. Han speidede da i sin Sjæls Dyb efter en Drøm, han havde havt om Natten, ligesom man luder sig udover Baaden for paa Kjernets Bund at se de svømmende Vassblommer og Vénhaargræsset og Fiskene og de smaa Insektuhyrer; men ikke gjorde han det med Overtro, som om Drømmene nogensinde indeholdt Aabenbarelser eller var noget andet end det dyriske Livs, Blodets, Mavens o. s. v., naturlige Indvirkninger paa Hjernen — det fineste og mest modtagelige af alle Legemets Organer — uvilkaarlige, ufrivillige, forunderlige, men netop derfor morsomme siden at betragte, som de Figurer Vinden kan frembringe i den fine Sne, eller i den endnu lettere Sne, som de afblomstrende Piletrær nedryster. Ole besad en god Samvittighed, et sundt Blod, et godt Lune, var maadelig og gjorde saa meget af en god Søvn, at hverken Medisterpølse eller Gaasesteg kunde lokke ham til at tage mere til sig om Aftenen, end han vidste han kunde sove godt om Natten og drømme behageligt mod Opvaagningen efter. Og fordi hans Tanker var rene og hans Lune godt, var hans Drømme altid saadanne, at han nødig vilde gaa mist af dem. Behagelige og opløftende Drømme er ogsaa et af det uskyldige Hjertes sødeste Belønninger. Den rige Synder kan ikke kjøbe sig dem for sine Skatte, og han vilde det dog, om han havde smagt deres Sødhed. Men denne Velsignelse, som kan falde

over den fattige, ligesom en Dug fra Englevinger, nedrystet over ham om Natten, erholdes ikke i rigeste Maal uden Sjælens Opklarelse, uden at Sjælen bibringes en hel Del Forestillinger. Det er nemlig disse, som gjengives, og som oftest med en vidunderlig Klarhed, i Drømme. Ole, som besad nogen Kundskab om Verdensbygningen, befandt sig ofte i Drømme imellem Stjernerne, paa Tinderne af Maanens udbrændte Vulkaner, eller, naar han om Aftenen havde beundret den straalende Aftenstjerne, paa denne, paa Planeten Venus; og da hjalp Indbildningskraften ham med de enkelte Udsmykninger og Udbildninger, hvis Sandhed naturligvis ikke var at lægge Vægt paa, men som dog udgjorde en Aandens Nydelse. Han havde læst Historie — ofte saa han og talte med dens store Mænd: han saa Napoleon og Luther og Kolumbus og mangfoldige andre lyslevende og i deres Tidsalders Dragter. Han var vel hjemme i Fædrelandets Historie, og en Nat kunde han have seet Trondhjems berømte Domkirke i dens fulde Pragt; en anden Nat havde han seet gamle Halfdan Svarte eller hørt Sverres Taler om Drukkenskab og over Magnus Erlingssøn. Han var i høi Grad religiøs; men noget, der skulde forestille Gud, saa han dog aldrig, siden han forlængst havde forladt de afmægtige Forsøg paa at afbilde sig den almægtige; men ofte omgikkes han i Drømme med himmelske Aander, og han kunde se Jesu rene, forherligede Aasyn imellem Apostlenes forskjellige Ansigter. Hans Aand var oplyst, hans Hjerte rent, derfor var hans Drømme opløftende og behagelige, saa han var tilmode, naar han engang imellem ikke kunde erindre dem, som om han havde mistet en Ring af Værdi imellem Fingrene, sørgmodig som over en Blomst, der fortidligen er visnet. — Men vi kom ifra, hvad der hændtes Ole, som noget stødt skulde hændes, og hos hvem selv Nattens Drømme ikke var spildte, men indholdsrige paa Sødme for hans Hjerte og Næring for hans Aand, som han ligesom Bien udsugede, hvad der var godt ved dem og forkastede det unyttige. En Morgen paa den syvende Uge i Sygdommen sad Ole overende i Sengen, stirrende frem for sig med de klare, skarpe Øine ud

af det udtærede Ansigt, eftertænkende en Drøm, han havde havt paa Morgensiden, af en alvorligere Karakter end ellers. Han havde engang, som kommanderet Soldat, set en Henrettelse, og da Drømme for en stor Del bestaar i uvilkaarlige Gjenerindringer eller Fremstillinger af noget engang oplevet (ligesom om Erindringen var en Æske, hvori alt saadant var kastet ind og Laaget gled af isøvne) havde han gjenoplevet dette Optrin og sad nu grublende over Aarsagen til en saa ubehagelig, fra hans sædvanlige saa forskjellig Drøm. Da hans Hoved endnu var svagt, varede det en Stund, før han fandt, at denne ikke var nogen anden, end at han Dagen iforveien havde læst en Fortælling om en Forbryder, en Morder, en Mand i de lykkeligste ydre Kaar, som efter mange Aars Forløb blev dreven af sin Samvittighed til at overgive sig selv i Retfærdighedens Hænder. Det var over Dugurtid og midt i Slaataannen. Alle var paa Marken, kun Ole alene i Kammeret, der vendte mod Svalen. Pludselig stikker et af disse Kvindfolk, som stundom rangler om paa Landet med alskens Varer, Hovedet ind ad Døren, og spurgte, om han ikke vilde kjøbe en Dunk Totens-Brændevin. Ole blev siddende i sine egne Tanker, stirrende stivt paa hende, men uden at svare. Kvindemennesket gjentog sit Spørgsmaal, trinende helt ind med den rødmalede Dunk under Armen.

„Otte Graders, Far. I kunde da gjerne svare."

Ole saa paa hende uden at svare anderledes end med en Rysten paa Hovedet. Han var fordybet i Tanker over Samvittighedens forunderlige Væsen og uimodstaaelige Magt. Det var ham, som om han stirrede ned i en bundløs Brønd eller Grube, hvoropaf forfærdelige Aander fra Tid til anden steg. Men han anede ikke, at han snart skulde opleve et Vidnesbyrd om dens Vælde, og det nu i hans uvirksomme Tilstand, som om det blev ham tilsendt fra Himlen selv. Kvinden nærmede sig mer og mer, stedse gjentagende i en paatrængende Tone sit Tilbud. Hun nærmede sig, alt til hun omsider stod lige ved Sengefoden og fik tydeligen se Oles skarpe, nu formedelst hans

anspændte Aandsvirksomhed og det blege Ansigt næsten sortladne, stenkulskinnende Øine. I nogle Sekunder svarede hun hans Blik med frække Øiekast; men pludselig maler der sig Forlegenhed og endelig en dødelig Angst deri. Man hørte intet i Værelset uden Stueuhrets alvorlige Slag. Man kunde have hørt en Myg lufte sine Vinger. Med stigende Angst bryder endelig Kvinden Tausheden og spørger ligesom anpusten: „Gudbevares, gudbevares da, hvorfor glor I saa paa mig?“ Ole svarer intet. Hun gjentager sit Spørgsmaal. Ole tier endnu fremdeles. Da raaber hun pludselig, ligesom udenfor sig selv: „Gid Fanden tog jer! I har ikke med at glo saa paa mig; jeg har ikke gjort noget ondt.“ Ole tier; men Øinene syntes at blive mørkere og skarpere.

„Jøssu Navn da! Jeg har sandelig ikke gjort noget ondt. Men se dog engang bort og ikke slig, som om I vilde stikke en tvert igjennem.“

Endnu lukker ikke Ole sin Mund op. Han forundres ved sig selv, da han mærker, hvad Magt han har over hende, og begynder at ane noget ondt. Kanske hun har stjaalet noget i det tomme Hus, tænker han.

„Gud hjælpe mig!“ — udbryder Kvindemennesket, famlende efter Forklædet, „Gud hjælpe mig! Lad mig dog gaa. Hvad vil I af mig! Ak Gud, jeg ser alt, han ved det, han ved det.“ Og noget, som en Orm, syntes at vride sig i hende Indvortes. „Ak Gud, ja jeg skal gjerne tilstaa det. Et har jeg havt.“

Ole aabner Munden. Et Lys gaar op for ham. Alvorlig siger han: „Jasaa? Et? Jeg har ikke spurgt dig.“

„Ja,“ udbryder hun grædende, „et uægte Barn har jeg havt; men sandelig ved Gud ikke flere.“

Ole spørger med endnu fastere Blik og dybere Tone: „Jasaa? Bare et?“

„Ak, ak! Hvoraf ved I alt? Javel, to har jeg havt; men sig det for Guds Skyld ikke til noget dødeligt Menneske, for

ellers er det ude med mig. Men jeg har vist ikke gjort dem noget ondt; visselig ikke! Hvorledes skulde jeg kunne det?“

„Ak, Gud i Himlen! Nei, jeg har gjort af med det ene af dem! Nei, jeg har dræbt det andet ogsaa. O Gud, hvad er dette for en Mand? Gud bevare mig for slig en Mand . .“ Og med et Skrig styrtede hun paa Døren, før Ole endnu ret kunde besinde sig om, hvad der var at gjøre. Men Forbryderskɑen kom ikke langt unna. Hun sidder nu hos Lensmanden.

Ole sad forbauset tilbage, slagen af Ærbødighed for den Aabenbarelse af den guddommelige Retfærdighed, hvortil han havde været Aarsag og Vidne. Hvilke frygtelige Kræfter i Samvittigheden, naar den først bliver vakt! Og den kan vækkes ved det mindste, ved Græssets Susen, ved et Blads Raslen, ved en Fugls Røst, ved mange ringere Ting og Omstændigheder end ved en dydig Mands faste Blik. Og naar der, som her, i den Maade, hvorpaa den opvaagnende Samvittigheds Stemme lader sig fornemme, ligger noget med Afsindigheden forvant, er dette et endnu større Vidnesbyrd om Samvittighedens Magt. Domstolenes Bøger er fulde af Tilfælder, hvor denne Magt viser sig saa overvældig baade Vilje og Overlæg, og det er et Spørgsmaal, om det ikke er den, som driver til de fleste Selvmord. Den bor i Sjælen, den er en af dens Hovedbestanddele og lader sig derfor kun til en Tid bedøve af Blod og Kjød. I Sjælens fri Tilstand efter Døden maa den virke endnu stærkere, og Billederne af en Fortærelse og Gjenopvaagnen til Fortærelse i Flammer er kun et Forsøg paa at give et Begreb om dens Kvaler.

En ond Samvittighed er den nærmeste Syndens Følge. Der udvikler sig mange andre; men denne er den nærmeste og uundgaaeligste. Det er især ved den Synden straffer sig selv. Dette er Grundloven i Guds moralske Verdensregjering, og dens Øiemed er at føre Sjælen igjen tilbage til det rette, til Tilnærmelsen til dens hellige Ophav. Efter sit Væsen er det Onde Unatur, maa indvirke forstyrrende paa Menneskets sande Natur og frembringe en Række af ulykksalige Følger. Disse maa

ansees som en Hevn af den krænkede Natur, som en Straf, det Onde fuldbyrder selv paa sin Udøver, afsondret fra de Straffe, den guddommelige Retfærdighed ellers lader følge i mangfoldige jordiske Ulykker, saasom Synet af den Elendighed, en Synd kan afstedkomme for andre, Sundheds- og Velfærdstab, udskjæmmet Udvortes o. s. v. Hine Lastefuldhedens umiddelbare, i Sjælen selv fremynglede Følger, er derimod Fornuftens Formørkelse (saa Evnen til at skjelne imellem Ret og Uret sløves), Viljens Frihedstab og endelig den onde Samvittighed, denne frygtelige, som man har afbildet som et fælt Væsen, idelig og overalt med Fakler og Svøbe og forstenede Aasyn forfølgende sit Offer, der ofte omsider ikke ved at gjøre andetsteds af sig end under Bøddeløksen eller i Graven.

---

28. Skildringer fra Hytterne.

1. Julekvelden hos Gjenboerne.

„Det var noget at slæbe Vassaaer til for den Julekvelden. Lort blir Lort“ — mumlede Kari, Konen til Graastensmurer Hans Fælle, idet hun Juleaftens Morgen traadte ud paa den brøstfældige Stenpall udenfor sin Hytte, der hørte til en af de smaa Klaser af Huse, som ligger hist og her i en Afstand fra Kristiania, og idet hun saa over til Nabokonen Mari, som laa og skurede sin Trap.

Ja selve Stenpallen var brøstfældig udenfor hendes Hytte, og det uagtet hendes Mand, dens Eier, var Graastensmurer og Stenbryter af Profession og havde mere end nok af Stenrøser saagodtsom udenfor Stuevæggen. Han kom nu ogsaa tilsyne i Døren, gnikkende sine Øine, kløende sig i Haaret og slæbende paa et Par Bukser, der syntes nedtagne fra en Fugleskræmme. „Haa dages det, Kari?“

„Se selv, Aaskesvinet. Det er alt langt paa Dag.“

Ja, hun kaldte sin Mand Svinet, Aaskesvinet (formodentlig

fordi han pleiede at ligge i Asken, naar der havde været opgjort), men hvorledes saa hun vel selv ud? Det er næsten ubeskriveligt. Kun var det rødgraa Haar, som stak frem under en Hue, hvis Farve det var umuligt at angive imellem drankegult og kaffegrudbrun; det modbydeligste af det hele. Ansigtet, som ikke var blevet vasket, siden Kari var ude i sidste Høstregn, kunde dog vel ved Hjælp af Lud eller Sæbe og Vand blive rent, skjønt Smudset laa saa tykt, at Aabningerne syntes ligesom opskaarne for Øinene; men at faa det Haar rent — dertil maatte Dagens Arbeide medgaa. Før kunde man banke tyve Mel-, Aske-, Fjær- eller Hakkelsesække rene. Det klør og bider, det mylrer og ryger for Øinene bare ved at tænke derpaa.

Og nu Karis Skjørt og Særkærmerne? Gud i Himlen, at Purken, der reiser sig fra et Bad i Grøften, skal kunne være et Menneske til Spot! Nabokonen, som laa og skurede sin Trap, skal Gud vide var tarvelig nok klædt og for Øieblikket og i det Arbeide heller ikke meget renlig; men af nogle Ord, hun vekslede med en Mand, som stod bagom Væggen og kvistede Brusebær op, kunde man vide, at hun vilde blive ren tilkvelds baade hun selv og hendes. „Kristen,“ raabte hun, „nu er jeg færdig; kom nu med Baret dit til Trappen og hent mig saa en Vassaa, at jeg kan faa hængt paa til Bona.“

Tre smaa Ansigter i Skjorten kigede udigjennem Vinduet og bankede paa til Moderen.

Parret paa den anden Side var gaaet ind igjen, og Manden havde lagt sig igjen i en Kasse, efterat han havde faaet stellet Kjærringa til Byen efter en Pot Akkevit, „siden det var Julekvelden.“

„End Lys da, siden det er Julekvelden?“

„Lys da! Kjøb Brændevin for det med og se til at faa en Halmdot med dig fra Torvet til at dytte bedre i Vinduet med.“

Nu skal vi se, hvordan den smudsige og nederdrægtige Armod og hvordan den renlige og agtværdige Armod høitideligholdt Julekvelden hver paa sin Vis.

Omtrent samtidig kom Kristen og Kari hjem med hvert sit Knytte. Af Karis stak der to Buttelhalse frem; af Kristens et Lys og et Par Rugkager. Det var i Mørkningen. Vi vil først følge Kari ind.

„Hei, vil du op, dit Svin! Nu ligger han igjen, og ingen Ved er hugget.“ Saa dundrede hun paa Døren; men — jovist Ved? Den maatte nok tages lidt senere ifra Skigardene omkring. Og det var ogsaa Meningen. Kari slap ind, og mere ser vi ikke til Parret, end at en Arm viser sig forat dytte til Ruden med en Halmvisk. Hytten var og forblev bælmørk. Kun da Hans med de Ord: „Drik nu ikke op altsammen, Kari!“ senere paa Kvelden listede sig ud for at stjæle Skigardved, saa man et lidet Glimt fra Gruen. Hvormeget anderledes hos Kristen, som dog ikke havde kjøbt for flere Skilling. Brændevinspotten og de Brødvarer, der fulgte med i det Knytte, Kari bragte med fra Byen, kostede 1 Mark, og for en Mark havde nu Kristen kjøbt sig et Fireskillingslys, Øl, Gryn og Sirup til Grød samt et Par Kager til Børnene.

O, hvor yndig er Fattigdommen, naar den bærer Skyldløshedens Mærker! Ingen af disse Rigdommens udmaiede og udforede Dukker, som føres om tilskue i smaa Karether med Opslag paa, Gigher og udstoppede Lænestolstriller, kan i rørende Ynde lade sig ligne med de tre renvaskede smaa, som sad paa den barstrøede Trap, lyttende efter den fjerne Klokke i Aker, som ringede Helgen ind, da Faderen kom hjem.

„Dom!“ sagde den ene.

„Dim!“ sagde den anden.

„Dom dimdom!“ sagde den tredie. Og saa efterlignede de Klokkens Helligkimen i det fjerne.

Den ældste, „Vesle-Ola“, reiste sig paa Trappen.

„Dom!“ sagde han, „det er for Gud Fader.“

„Dim! sagde han, „det er for Gud Søn.“

„Domdimdom! Det er for Gud den Helligaand.“

Med denne Høitidskimen af uskyldige Tunger og med denne Præken blev Faderen modtaget.

„Om vi aldrig skal brænde Lys mere hele Aaret," havde Mari sagt, „saa skal vi brænde i Aften." Og saa skede det, og nu kan vi se ind paa denne Side af Veien. Vinduerne var rigtignok grønne (fordi de var af billigste Glas, og fordi vi er nogle Fuskere her i Landet i denne som i saa mange andre Henseender), men rene var de, saa de gav et Indblik i Stuen. Paa Arnen rørte Mari Tvaren i Grødgryden. Paa det vaade Haar og det rene, skjønt grove og slidte Linned kunde man se, at hun havde været i Bad, efterat alt var overstridt; og for Kristens Renlighed havde hun sørget, før hun gik i Byen.

Børnene sad legende paa det barstrøede Gulv. Kristen ved Bordet, hvorpaa en Ølkrukke stod, og hvor Lyset brændte — til Ære for Frelseren. Thi saa tror den Armod, som kun brænder Lys om Juleaften.

„Sesaa! retnu er jeg færdig," sagde den raske Kone med et Par dygtige Tvareslag. „Saa skal vi sove saa godt inat, for jeg har nok, saa vi bjerger os over Helgen. Bare lidt til, lidt til, Kristen, saa skulde det nok gaa."

„Ja bare vi kunde komme bort fra dette Grandelaget her, væk til en Husmandsplads, hvor det saa var henne. Jeg er bange for Barna her. Idag blev igjen han Hans Fælles Unge jaget til Byen forat tigge og forat faa med sig, hvad det kan være. Jeg kom i Følge med Kjærringa, og hun bandte Ungen, som ikke alt var kommen hjem med Sul til Brændevinet. For det har vi da selv, sagde hun."

„Kan nok lykkes, Kristen, om der saa ingen Lykkespaan kommer i Lyset der — det velsignede Lys, som gjør mig ret saa glad om Hjerte, fordi det er saa bistert Veir ude. Hu! — sagde Konen — idet hun lagde Ansigtet til Vinduet — der er saa mørkt som en Grav over hos Hans."

Det var hyggeligt at se indigjennem Vinduet i den lille Stue; men ingen Mennesker saa derind. Ingen var ude i sligt Snefog, som var begyndt, ingen uden den Engel, Gud udsender hver Julekveld, forat han skal se efter, hvorledes man overalt

høitideligholder hans Søns Fødsel. Men han stod udenfor og lagde det venlige Aasyn til Ruden.

„Mor, Mor, jeg ser noget vakkert ved Ruden," raabte Vesle-Ola. „Se Johanne, se Vesle-Marthe!" Og alle tre Børnene strakte virkelig Armene ud imod Vinduet, som om de saa noget der.

„Nei, Børn, der er intet," sagde Mari.

„Store, hvide Vinger . . ." vedblev Vesle-Ola.

„Det er Sneen, Barn, som lægger sig paa Ruden."

„Gud ved, hvad Barn kan se," sukkede Mari.

„Kan dog gjerne se efter," mente Kristen, aabnede Døren og saa ud. Der var ingen. Men hvor forbausedes de gode Folk ikke, da det straks efter bankede paa Døren, og en finklædt Storkar traadte ind.

„Nu gudskelov, fordi I havde Lys tændt i Kveld, Godtfolk, for det gik jeg efter," sagde han. „Her er da et kristent Hus, og her faar jeg vel Hjælp. Jeg har i Mørkningen slaaet ind over Jordene en Mils Vei fra Byen; men i Snefoget forsvandt ethvert Spor; Hesten var ukjendt og har traadt sig fast i et Brohul her i Nærheden, saa jeg maa bede dig om et Haandtag, Manden min."

Kristen var straks færdig. Men hvad skulde de se, da de kom til Hesten, uden en sort Skikkelse af et Menneske, som laa paa Hænder og Fødder og arbeidede med at overskjære Vadsækremmen i Slæden? At kaste sig over ham og holde ham fast var et Øiebliks Sag for Kristen.

Hans Fælle, Hans Fælle var det, som paa sin Udflugt efter Skigardved havde truffet paa den forladte Hest og saa benyttet sig af Leiligheden.

„Det skal du have undgjældt," mumlede Skurken.

„Nu foran i Skvætten, Karnalje!" tordnede den reisende. „Og saa afsted i Arrest."

„Vil I gjøre mig en Gjentjeneste," sagde Kristen, „saa slip ham! Han er saa fattig. Jeg kjender ham; han er min Nabo." Den reisende gjorde det; men han gav ham nogle Rap, saa

det sang i hans Ribben, med paa Veien. Han var et Menneske, et godt Menneske; men oprørt, og i de Sekunder er de gode Mennesker ikke længer gode, men de skrøbeligste af alle.

„De Rap faar *jeg* svide for,“ sagde Kristen ved sig selv bagpaa Slæden, da Hesten endelig uden at brække Benet i det Hul i en Grøftbro, hvori den sad fast, var kommen paavei igjen. „For det er saa,“ forklarede han sig nærmere, „at naar af to fattige Naboer den ene er en Skarv, betragter han den anden som en Fiende, der maa udryddes, om han ikke gjør Parti med ham eller dog ikke lukker Øinene til.“ Det var idetmindste Meningen af, hvad Kristen sagde.

„Skal vel raade Bod paa det,“ mente den fremmede.

Da de kom til Kristens, hørtes ligeoverfor hos Hans', som havde taget korteste Vei hjem, vild Domineren, Banden og Skjænden i den mørke Hytte. Kjærringen holdt paa at mishandle et Barn, Hans paa at true under de græsseligste Eder. Mellem hinanden hørte man: „Kjære vene Mor, jeg fik ikke mere og allesteds var lukt; bare slaa mig ikke! Du ser ikke, hvor du træffer . .“

„Satans Unge! kommer saa tomhændet hjem! Har ikke Vet mere end en Bikkje. Jeg skal D— steike og brændhakke mig betale ham, at han tog mig over Ryggen som en Tyv, og de Rap, jeg fik . .“ o. s. v. Det var gruopvækkende at høre paa — — gyseligt paa en Julekveld.

Men paa den anden Side af Veien — da den reisende og Kristen traadte ind, sad Mari og madede sine tre smaa med samme Ske. Herligt som en Engels Kjærlighed, yndigt som en Spurvs! „I gode Folk,“ sagde den reisende, „eders Julelys har vist mig hid og ydet mig en stor Tjeneste. Det skal aldrig mangle eder for Eftertiden. Jeg hørte, hvad den lille der sagde ista om Engelen, og jeg vil heller ikke negte, hvad han kan have seet; men vist er det, at jeg vil kalde det Tilfælde en Herrens Engel, som har ledet mig til eder. Jeg hørte eders beskedne Ønske om blot at komme bort som Husmandsfolk ifra det Pak, I er komne imellem. Jeg er N. N. og

har en saadan Plads paa min Løkke; og siden du frygter for Hevn af den Usling, uagtet du dennegang frelste ham fra Strafanstalten, saa kom imorgen, om I vil."

Mari var nær sjunken paa Knæ. Hendes Mund var aaben, hendes Øine stirrede paa den fremmede, som om hun saa Vesle-Olas Engel med de store, hvide Vinger klaprende ved Vinduet. Kristen tørrede sine Øine paa Ærmet.

Da de endelig havde faaet saamegen Sans, at de kunde takke, bemærkede Mari dog: „Nei ikke imorgen. Det er Helg. Min Broder skal komme hid og passe Børnene, medens vi er i Kirken, for did maa vi." Den fremmede var ligesaa rørt som de, da han skiltes fra dem.

„Tænk dig, Kristen," sagde Mari (hvis Kjærtegn dog udelukkende skjænkedes Børnene), en god Plads, en god Husbonde, fast Arbeide od saa væk fra disse heromkring! Og alt dette blot, fordi vi havde saamegen Kristenskik i os, at vi vilde, uagtet vor Fattigdom, brænde Lys Juleaften! Nu! lad det brænde da til Midnat til vor Frelsers Fødselsstund. Da skal vi sammen prise ham og hans Fader, fra hvem alt dette er kommet, og da, Kristen, da skal vi inat sove saa godt og kanske faa se Engelen, som Barnet saa."

2. Den fattiges Kirkegang. Forældre- og Lancaster-Opdragelse i Kjeltringsstreger.

„Nei, Kirkegang kan der ikke blive noget af," sagde Mari den følgende Julemorgen til Kristen, „for hverken du eller jeg har Klæder dertil. Havde jeg endda bare et skikkeligt Tørklæde. Rent er nok det jeg har, men . . ."

Saa er det. Kirken mister mange af sine bedste Børn, fordi de ikke har Klæder at gaa med. Smukt er det, at man vil være pen og net i Guds Hus; men ilde er det, at dette er bleven overdrevet, indtil at Kirkegangen er bleven til en Parade-Udstilling af Flitter og Flatter. De laaner af hinanden, naar de endelig maa gaa tilalters paa en Søndag, naar mange Kirke-

folk ikke er ventendes. Men naar nu Urenlighedstilstanden er saaledes hos den, der vil laane, at ingen vil vove sin Kjole de Timers Tid? Man vilde forfærdes, naar man kom underveis med, hvor mange Tusinder der i saa og saa mange Aar ikke har været indenfor en Kirkedør.

„Og dog vilde jeg saa gjerne i Kirken idag,“ sukkede Mari.“ „Thi jeg er saa glad, og vi har ogsaa stor Grund til at takke Gud.“

„Raad har vi nok til et Tørklæde nu for de Penge, vor nye Husbonde gav mig igaaraftes for Hjælpen; og var det ikke saa sent paa Juledagen, saa er der Kjøbmænd nok derinde i Byen, som gjerne staar op om Natten for at veie ud et Fjerdingspund Kaffe.“

„Det er for sent — det ringer alt første Gang.“ Den deilige Julekimen hørtes tydelig gjennem den klare blaa Luft som Sølv gjennem Glas. Børnene, som laa længe idag, begyndte at lytte og at hærme. „Didididididi,“ hærmede begge de mindste, og Vesle-Ola faldt ind med sit „domdimdomdom.“

„Ved du hvad?“ sagde Mari pludselig, „gaa du forud og stel Bror min hid at passe Barna, saa gaar vi sammen lel. Vi kan sætte os ved Døren under Orgelskuret. Rene er vi dog, Gudskelov, og til Paaske eller før skal vi med Guds Hjælp se noget likere ud. Og nu op, Barn!“ Og de tre Rollinger krøb muntre ud af deres lille Kasse.

„Jagu’ vil hu Mari til Kirke idag,“ sagde den fæle Kjærring i Gjenbohytten, idet hun blæste og spyttede paa Ruden, til hun fik et lidet Kikhul. „Tvi Fan’ens Skind, ikke at have mere Skam for sig end at gaa slig sta. Da kunde jeg gaa med.“

„Det skulde du kunnet, Kari — uh! uh!“ stønnede Manden borte i Sengen, „dersom jeg havde faaet Vadsækken løs. Der var nok til os begge, skulde jeg tro. Men Kristen skal . . . uh! uh! det værker mig saa i Ryggen. Men bi lidt . .“

Resten døde hen i en Stønnen, som halvdels kom af Rappene, halvdels af Fyldesyge siden igaarkveld.

„Nu, vil du ikke ha' lidt af det, Jens bragte med sig igaar, Hans?"

„Grisemad! Du skal ikke tage imod sligt, Gut."

„Vel nok tage imod, slænge det bagom Væggen. Hei, der kjører'n Rasmus Nordsæt til Kirke med Kvindfolka sine. Jøs, hvor gruskt og grumt det skal være. Det skinner lang Vei af de Bælene. Ei, svint Jens, rap dig! Der mistede Styrkaren Svøben under den tykke Kappen sin uden at mærke det. Svint og knib den herind!"

Jens smuttede ud af Døren og bragte straks efter en Svøbe ind igjen med sig.

„Hid med den, Gut!" buldrede Faderen. „God Svøbe, D— klore mig! Ingen saa det vel?"

„Var det likt det da!"

„Nei, Kristens er jo gangne til Kirke," bemærkede Konen. „Har du hørt sligt? De er vel bedre end os, skal jeg tro."

„Nuda, saa kan det da bli til en Sup tilkvelds, og denne Dag gaar da vel med. Du ved den Marketenteren der paa Hjørnet, Jens. Naar du gaar ind ad Porten, lader han dig nok faa en Pægl for Svøben."

Saa er det: der gives Borgermænd her i Byen, pyntelige og pene Folk, som ikke tager i Betænkning at sælge Brændevin til ganske unge Fattiggutter for Ting, de ganske vel maa vide er stjaalne. Bliver der Spørgsmaal om denne skjændige Handel, da heder det, at Tingene kun er tagne i Pant. Hvilken Andel har ikke slige i Forbrydelserne og Fordærvelsen? Det hændte nylig, at tre slige Drenge, saa lasede og usle, at Mistanke straks burde have opstaaet, uden Vanskelighed fik sig hos en Borgermand sent en Søndags Aften en Pægl Brændevin for en Sølvfingerbøl. Umiddelbart efter at have drukket den op, begik de et Indbrud, blev grebne, og under Forhøret kom da ogsaa dette op, og at Fingerbøllet var stjaalet. Marketenteren gjorde da Ed for Retten paa, at det kun var sat i Pant (!)

Der var da ingen Vanskelighed for Hans Fælles Unge at reise en Pægl Brændevin for den rapsede Svøbe. Men der skede noget endnu værre paa den Tur ind til Byen. Morbroderen, der skulde passe paa Børnene i den anden Stue, havde ladet Vesle-Ola slippe ud paa Trappen, just da Nabogutten gik forbi.

„Kom og følg med til Byen, Vesle-Ola, skal vi ha' Moro. Det er Jula.“

„Bare ikke Mor blir sint,“ mente Vesle-Ola; men han gik dog.

„Bi nu her udenfor,“ sagde Hans Fælles Søn, idet han knappede bedre om Svøben, „medens jeg faar Brændevin til Far og Mor. Men svint ind i Porten, om du skulde se en Mand komme i blaa, sid Frakke, blank Hat med Skilt og Stok i Haanden eller nogen med Guldsnor om Luen!“ Det var Juledags Formiddag under Høimessen; men nok er det, Gutten kom ud igjen uden Svøbe, men med halvanden Pægl paa Flasken.

„Smag!“ sagde Hans Fælles Søn. „Der er en halv Pægl over, saa'n Far ikke kan mærke noget.“ Og dermed tog han sig en dygtig Slurk i Portkrogen og rakte Flasken til Vesle-Ola, som gjorde efter, men straks maatte give det fra sig igjen, da Naturen bød imod. „Saa gik det med mig ogsaa første Gangen,“ gren Hans Fælles Unge; „men huf, Gut! hvor godt det gjør nu.“ Og atter klunkede det ham i Halsen. „Nu kan det være passe,“ sagde han og saa paa Flasken imod Dagslyset. „Det var mig, som tog Svøben, saa det er mig, som spanderer paa han Far.“

„Nu faar jeg hjem til Mor,“ klynkede Vesle-Ola. „Hun er vist kommen nu.“

„Pyt, nei!“ sagde Staklens Forfører, „nu er det Middag, og idag er nok ingen Vægter ude. Idag skal vi leve godt. Gaa du ind i Kjøkkenerne du, som liden er, skal du bare

se. Og naar det saa lider om lidt, skal vi gaa Gregoriusbrur sammen hele Maaneden.“ Vesle-Ola kom særdeles tilfreds ud af det første Kjøkken. Han lovede sin Forfører at blive oftere med ham til Byen. De holdt et Par Middage sammen ude i Port-rummene, thi Hans Fælles Søn, som nok vidste, at han ikke var kjendt for godt, holdt sig tilbage. Men han lærte Vesle-Ola, at han paa et Sted skulde sige, at hans Forældre var døde i Kolera, paa et andet, at hans Moder laa syg, og at Faderen var død, paa et tredie, at Forældrene havde sendt ham ud for at bede til Julehelgen o. s. v. Og, som sagt, Ola fandt, at det lønnede sig, og han var saa glad i sin Kammerat, som havde lært ham denne Maade at faa god Mad og Skillinger paa, at han fandt sig i, at han altid tog fra ham disse og et Par smaa Støvler, som en god Kone etsteds gav ham, da hun hørte, at Moderen laa syg hjemme paa Enerhaugen, og at Ola havde syv Søskende. „Jo daarligere du ser ud, jo bedre,“ sagde Kammeraten, idet han tog Støvlerne. „Du burde ikke have noget paa Benene heller.“

Fra Betleri, der lyver, og til Tyveri er et saa kort Skridt, at det ikke er godt at sige, om det sidste virkelig er værre. Tyven stjæler som oftest fra fremmede; men Betleren, der lyver, vil jo bedrage den, der gjør ham godt, og han bestjæler tillige den virkelige Nød ved at berøve den en Gave, som ellers vilde være falden i dens Skjød. Hverken for Menneskenes Øine eller for sin Samvittighed maa derfor Betleren, der lyver, holde sig for mindre slet end Tyven; og vist er det, at om han ikke stjæler paa samme Maade som denne, saa er det af ingen moralsk bedre Grund, end fordi hans egen Maade synes ham sikrere. Han burde derfor ogsaa lide Tyvens Straf, og ingen burde for sin egen Skyld være ivrigere til at hindre ham i at drive sit Uvæsen end de virkelig nødlidende selv, fordi disse lider mest ved hans Indgreb — kort, den fattige Klasse bør

øve et indbyrdes Politi og rense sig selv fra de Pérsoner, som skader den ved at blande Forbrydelser og Lumpenhed med Fattigdommen, der kan være saa agtværdig, ligesom den altid er hjælpeværdig og ikke vilde mangle Hjælpen, om slige Misbrug ikke havde gjort de formuende mistænkelige imod den. Dersom det skede — man skulde se, hvor overordentlig de nødlidendes Antal vilde indskrænkes og siden idelig forminskes, fordi Hjælpen da vilde rigeligere kunne ydes enhver.

Læs dette to Gange, og medens du gjør dette, saa tænk, at Hans Fælles Gut havde ført Vesle-Ola ind i et Portrum for der bag en Vogn at lure paa, at en Student skulde gaa ud, hvis Dør gik lige ud til Portgangen. „Da hænger han Nøglen bag Dørposten,“ havde Kjeltringen hvisket, „og saa skal vi se, hvorledes han har det. Da han gik i Døren ista, saa jeg en vakker Merskums Pibe med Sølvbeslag paa Væggen, og en havde han i Munden. Saa du den? Kan gjerne være, der er flere.“

Vesle-Ola blev ganske bleg. En Følelse sagde ham, at Kammeratens Forsæt var at øve noget ondt. Han erindrede, at Mor ofte, naar hun skiftede Maden, havde sagt: „Rør ikke det! Det er Maries eller Thorsteins: men *det* er dit.“

„Jeg vil gaa hjem,“ sutrede han, „hjem til Mor.“

I samme Oieblik tog det i Studentens Dør, og Kammeraten dukkede Vesle-Ola raskt ned bag Vognen. Ganske rigtigt; han hængte Nøglen bag Dørposten.

„Nu staar du i Porten du, Ola,“ sagde Informatoren, „og se bare efter, om han ikke kommer tilbage. Det er der jo ikke noget ondt i.“

Vesle-Ola gjorde saa, glad ved at slippe med det. Et sjettedels Minut efter var Hans Fælles Søn tilbage med to sølvbeslagne Merskums-Pibehoveder og en Sølvtheske i et gult Silketørklæde, Nøglen atter paa sin Plads og begge Gutterne ude af Porten.

De gjorde Holdt paa det første ensomme Sted. „Ti nu bare stille, Ola — sagde Informatoren — eller du er ulykke-

lig, for du har været med. Ja tier du ikke, kommer du paa Raadstuen og faar Ris. Men det er det samme, der har du det Tørklæde der, som du kan sige, du har fundet eller faaet, hvilket du vil. Og faaet det har du."

Atter følte Vesle-Ola en Anelse om, at dette hang galt sammen; men da Kammeraten rev ham med sig i hurtig Flugt, fik han ikke Tid til at tænke over. Men en Tanke faldt ham ind, som jog alle andre væk, den, at Mor vilde blive glad i Tørklædet og kunde bruge det til Søndags, naar hun ønskede at gaa i Kirken.

Dette gjorde imidlertid, at Vesle-Ola, da han havde faaet sine Skjænd, fordi han uden Lov var løbet Byen med Hans Fælles berygtede Gut, med en vis Skamfuldhed tog Moderen tilside og hviskede, idet han trak Silketørklædet frem: „Vær ikke vred længer, Mor, skal du faa noget vakkert." Gud sænkede atter ligesom et blegt Stjernelys ned i hans Hjerne mellem dens Begreber om godt og ondt.

„Jesu Navn! hvor har du faaet det?" spurgte Moderen.

Vesle-Ola svarede ikke. Samvittigheden rørte sig som en Slange omkring hans Hjerte, stikkende ligesom Hovedet op i hans Luftrør, saa han ikke kunde svare. Han saa paa sin Moders Ansigt, at hun blev forfærdet. Og hun blev det først nu, da hun af Olas Taushed og af, hvad hun læste i hans Ansigt, maatte forlade Tanken om, at Ola havde fundet Tørklædet. Og om han havde fundet det, saa havde han jo villet give det bort.

Det var god Bund i Vesle-Ola; thi han undlod at sige, at han havde fundet Tørklædet, og tilstod straks, at han havde faaet det af Jens Hansen Fælle.

„Saa er det jo stjaalet!" skreg Moderen med Hænderne sammenvredne over Hovedet. Kristen reiste sig og greb efter en Kjep mellem Veden ved Skorstenen.

„Nei, nei! raabte Mari. „Lad være, Kristen; men lad os høre alt." Og Vesle-Ola fordulgte intet, forsaavidt hans Graad ikke opslugte nogle enkelte Ord.

„Væk, væk herfra!“ mumlede Faderen. „Eller vore Børn er forlorne for dette Skurkepaks Skyld mellem vore Naboer.“

„Han er det alt,“ jamrede Moderen. „Vi maa angive det, og vort Barn vil blive straffet.“ VesleOla havde tilstaaet alt, at han havde staaet paa Post under Tyveriet, og at han havde løiet sig til Almisser i flere Huse.

„O Gud hjælpe os!“ vedblev Moderen. „Politiet vil aldrig tro os, naar de ser vor Fattigdom, og da de kjender vort Nabolag, og Ola vil blive straffet.“

„Bi lidt,“ sagde Faderen; „kan du kjende igjen Huset, Ola, hvor det blev taget.“

Vesle-Ola mente nei, siden at alt var gaaet til i saadan Hurv, som han sagde. „Og desuden var jeg saa bange,“ lagde han til.

„Angiver vi det,“ hulkede Moderen, der havde kastet sig paa Sengen med Hænderne for Øinene, „da vil han blive straffet, han Ola der, og hvad vilde den snille Mand tænke, som nu skulde blive vor Husbond?“

„End om vi ikke angiver det,“ sagde Kristen langsomt.

„Aldrig! Det var Hæleri,“ svared Mari raskt.

„Saa bliver han straffet, og baade han og vi mistænkte. Men jeg mente ikke, at vi skulde bruge Tørklædet.“

„Hvordan da?“

„End om vi tiede ganske stille og brændte det op straks?“

Mari reiste sig fra Sengen med store Øine. „Ja det kanske. Bare det saa maatte gaa stilt over.“

Hun greb det smukke Tørklæde i den ene Snip og holdt det over Ilden. Det var længere, end hun troede, slog sig langt ud, saa den anden Snip straks naaede Varmen, og i et Nu, før hun egentlig vilde, blussede det op.

„Gid Pibehovederne brændte med!“ sagde Vesle-Ola.

„Pibehovederne!“ skreg begge Forældrene.

„Gud fri os! Det havde vi glemt.“

„Det vil blive opdaget alligevel.“

„Vi er i Skurkenes Vold!“

„I Politiets!“

„Ja, ja, ja!“ stønnede Mari. „Jeg frygter, vi har gjort galt — galt værre.“

En mørk Anelse betog dem. Da den sidste Gnist forsvandt i Tørklædets sorte Aske, var det, som om det sortnede for deres Øine.

„Vi er ulykkelige!“ var det Udraab, som paa engang kom fra deres Læber.

3. Daarlighed og Forbrydelse deler Følger sammen.

Da Vesle-Ola havde forklaret for Forældrene Sammenhængen med Pibehovederne og Tørklædet, indsaa de, at de var i det Kjeltringspaks Vold, som boede ligeoverfor dem, og at de ved saa ubetænksomt at brænde Tørklædet havde begaaet en Daarskab, som hildede dem ind i større Forlegenhed.

„Turde vi endda sige det til den Mand inde i Byen, som vil tage os til Husfolk til Paaske,“ sagde Mari, da hun endelig løftede sine forgrædte Øine op fra Tørklædets sorte Levninger, der laa, bævende som hendes Hjerte, paa Skorstenen, saa vilde han maaske kjøbe Mage til Tørklædet igjen, og alt kunde blive godt; men nei! *Han* maa ikke vide noget derom, *han* ikke, *han* ikke, sidst af alle Mennesker!“

„Ja, for hvad vil han tro?“ sagde Kristen.

„At vi var Tyvepak, Hælerpak, og aldrig i Verden vilde han vide noget af os,“ hulkede Mari, skjulende atter sit Ansigt. „Ulykkelige Barn!“

Vesle-Ola sad nedhuket i Krogen. Man kunde se paa hans Ansigt, at han dog begreb, hvorfor Forældrene var saa bange. „Han Jens, som tog baade Pibehovederne og Tørklædet, vil nok tie stille,“ mente han, men baade Faderen og Moderen mente anderledes.

„Jens vil sælge Pibehovederne,“ sagde Kristen; „det bliver opdaget, at de er stjaalne, og hvor; Tyveriet bliver undersøgt, og saa . .“

„Ja, og saa har vi Vægterne her . .“

Vesle-Ola hukede sig dybere ned. Moderen taug; hun begreb, at hun i Omsorgen for sit Barns Sikkerhed havde udsat denne endnu mere og selv gjort Uret imod den bestjaalne. Det var en bedrøvelig Juledag i Kristens Hytte og en syndig over hos Hans.

Der var Glæde over, at den fordærvede Søn havde faaet saa godt Bytte med sig fra Byen. „Nu kan vi gjerne drikke op Pæglen straks,“ mente Kjærringen, „for nu er det Raad til mere.“ Heller ikke dengang havde de nogen Frygt for ikke at faa Tyvegodset afsat. Den, som kjøbte Svøben, kjøber nok ogsaa Piberne, mente de; „og havde jeg nu bare en skikkelig Kjole,“ sagde Hans Fælle, „saa gik jeg straks til Byen.“

„Pyh! der er nok Raad til det,“ sagde Kjærringen; „han Vesle-Ola derover har jo taget et Silketørklæde med sig hjem, sagde jo han Jens: og saa kan du jo gaa over og forlange Kristens Kjole laant. Han tør nok ikke nægte, for nu er de da ikke bedre end andre, skulde jeg tro.“

Til deres Forfærdelse saa Kristen og Mari Gjenboen træde ind hos dem, et Par Timers Tid efterat Børnene var komne fra Byen. Det var saa i Skumringen. .

„Hvem der?“ for Mari forskrækket op. „Hvem der?“ gjentog Kristen. De troede i Førstningen, at Vægterne allerede var der for at hente deres Barn.

„Aa, det er nu mig,“ gren Hans Fælle. „Jeg vilde gjerne se det Tørklæde, som I ved . .“

„Hvilket Tørklæde?“ afbrød Mari. — „Stille, Mari!“ sagde Kristen, trækkende hende i Skjørtet.

„Aa det I ved nok,“ gren Hans. „Tror I ikke jeg ved det?“

„For Guds Skyld! gjør os ikke ulykkelige!“ klynkede Mari.

„Snak! det er jo ikke mere til. Se der Fillerne!“ sagde Kristen, pegende paa de sorte Levninger, som endnu laa paa Skorstenen.

„Hvad? har I brændt Tørklædet?“ raabte Gjenboen. „Det

var som Fanden. Det var jo ikke jert. Skulde nogen havt det, maatte det være mig, for det var min Unge, som . .“

. . „Ja, som tog det; ikke vor,“ faldt Mari hurtigt ind.

„Hvad det angaar,“ sagde Hans Fælle rolig, „saa bliver det nu det samme, for jer Unge var nu med. Og for vor Skyld er vi just ikke saa bange, for vi har været i Smelta før, og Pokker maatte sidde saaledes hele Vinteren uden at have hverken at bide eller brænde, naar baade varmt Hus og Mad og Klæder staar færdigt.“

Skurken mente Strafanstalterne. Baade han og Konen havde været paa „Huset“ før og deres Unge paa Raadstuen mer end en Gang.

„Men det er det samme,“ vedblev han med et fult Grin; „siden det nu er saa, at vi kan faa jer did med, om vi bare knyr, saa vil du vel ikke nægte at låane mig din Kjole i Kveld, for jeg har faaet et Snarærind til Byen; og om du har nogle Skilling, saa faar du nok lade dem gaa med.“

„Vi tør ikke nægte ham noget,“ hviskede Mari, og straks trak Kristen sin Kjole af og gav den til Gjenboen, hvis Urenlighed ellers maatte vække Gru for at gjøre ham en saadan Tjeneste. „Men Skillinger har vi ikke,“ lagde han til.

„Jasaa? Det kunde blive slemt for dig, om jeg vilde,“ gren Gjenboen, „og skaffer du ikke mindst tolv til imorgenkveld, da der er Dans hos hu' Kristi Valders, saa kan du tro, at du gaar paa Haalis.“

Med disse Ord gik han. Kristen og Mari følte, at de var i hans Vold. Og da hans afskyelige Kjærring kort efter indfandt sig med samme Grin i Døren, hvormed han forlod dem, under Ærind at laane noget Mel, turde de heller ikke nægte hende det. Næste Dag maatte Skillingerne ogsaa være parate. Mari havde maattet gaa til sin Broder og laane dem.

Gud og Samvittigheden dømmer nok ikke en Daarlighed saa strengt som en Forbrydelse; men i Verden sker det dog, at mangen maa dele Straf lige med denne. Og her var den Daarlighed, Mari havde begaaet, af et forbrydersk Ydre og virkelig

af en forbrydersk Beskaffenhed, om endskjønt Moderkjærligheden havde drevet hende dertil. Hun skulde jo naturligvis have forklaret Politiet alt og afleveret Tørklædet til dette, som da vel vilde have ladet hendes Barn gaa med en Irettesættelse, men ogsaa lagt Mærke til denne fattige Families Redelighed. Det faldt hende vel endnu ind, at det bedste, selv efter det Indgreb, hun i det tankeløse Øieblik havde gjort i en andens Eiendom, vilde være at tilstaa alt; men Frygten for, at hun dog vilde blive straffet, og for at den gode Mand, som Juleaften havde lovet at ville tage sig af dem, da vilde slaa Haanden af dem, holdt hende nu tilbage. Den holdt hende tilbage, til det var — for sent. Ulykkerne, som kommer selvforskyldte, kommer som den knusende Vogn, man ikke kan gaa afveien for.

Gjenboen undlod nemlig ikke at hente de Skillinger, han havde afpint Staklerne; og med dem i Lommen og Kristens Kjole paa strøg baade han og hans Kjærring samt deres Gut afsted til Dansen Aftenen efter. De stjaalne Merskumspiber var med for at sælges eller at blive bortspillede ved samme Leilighed. En af dem solgte han dog først til den samme Marketenter, men med de andre og en Flaske Brændevin indfandt han sig der, han havde emnet sig hen. Men der havde ogsaa en i Politiets Tjeneste indfundet sig, og da Spillet begyndte om en af Piberne henne i Krogen, medens Dansen gik hele Stuen rundt, blev Hans og Kari saavelsom deres Gutunge arresterede. Den bestjaalne Student havde gjort Anmeldelse, og Morgenen efter vedkjendte han sig Pibehovederne som sine. Den Slyngel af en Marketenter maatte ogsaa frem med det, han havde faaet i sit Værge — som Pant, hedte det atter, uagtet Sandheden var, at det var taget for en vis Sum, der var bleven afskreven paa Kridtingen, og hvori Betalingen for Brændevinsflasken var indgaaet. Men et Silketørklæde savnedes efter den bestjaalnes Opgave, og hvor var det?

Kristen og Mari havde om Morgenen med Forskrækkelse bemærket, at Gjenboerne ikke var komne hjem. „Skulde de allerede være opdagede og grebne, da Gud naade os!“

„Jeg vil gaa til ham, som lovede at tage os paa sin Løkke,“ sagde Kristen, „og bede ham for alting at tage os væk straks herfra før Flyttetid. Bare han Hans maatte komme med Kjolen min.“

„Den faar du nok aldrig igjen,“ sagde Mari, „for det lod ikke, som han agtede at give den tilbage. Han ved nok, han har Knibetag paa os. Men hvad skal vi nu faa til Middag, siden Kjærringen fik Melet?“

Det var allerede langt ud paa Formiddagen . . „Der kommer to store Mænner med Stokker,“ sagde et af de mindste Børn, som var kravlet op i Vinduet.

Mari udstødte et Skrig. Vesle-Ola hukede sig saa langt ned, han kunde. „Kanske de gaar forbi,“ hviskede Kristen med en Tone, som naar man ikke tror, saa gjerne man end vilde, hvad man selv siger.

Ganske rigtigt, det var to Vægtere, som kom for at arrestere Fader, Moder og Barn. Det var et rystende Optrin. Hvor skulde der blive af de mindste? Det var Maris første Tanke, da hun endelig kom sig saa vidt efter et dygtigt Armtag af Vægterne, som ikke kunde bie længer, at hun kunde tænke. Hun bad om at maatte forhøre sig hos et Par Folk i Nærheden, som var vel ved Magt efter sin Stand, og en af Vægterne var villig til at følge hende. Hun kjæmpede med sin Undseelse for at komme i saadant Følge; men endelig vandt Moderomsorgen, og de gik. Men der hos de velstaaende Naboer hedte det nei. „Slig Fattigdom, som det har været med jer, maatte ende med Tyveri,“ mente Manden. „Fy skam jer og pak jer! Gudskelov, at vi bliver her i Nabolaget fri for sligt Tyvehærk,“ lagde Konen til, „for vi har nok seet, hvorledes han Hans Fælle og Kjærringen hans, som vi nok kjender, har løbet over til jer i disse Dage.“ Mari kunde intet svare formedelst sin Bevægelse. Hun hulkede, saa Vægteren af Rørelse gjorde den, som han troede, trøstelige og smigrende Bemærkning, at hun dog ikke kunde være af de værste. „Og vær kun rolig for Barna,“ lagde han siden til. „De skal faa Plads paa Mangelsgaarden saalænge.“

En smuk Trøst for saa øm en Moder, for en, der var færdig at besvime ved at tænke sig og sine i Berørelse med Politiet! Men der var nu ikke andet for. Og saa kom det sørgelige Tog da afsted: Mari og Kristen med Øinene borede i Jorden, naar de passerede Hus eller Folk, Børnene mellem dem, og en Vægter ved hver af deres Side. Saaledes gik det ind i Byen og nedefter Gaden, fulgte af en stedse voksende Sværm af Gadedrenge og voksne Dagdrivere. „Hei Vægter," lød pludselig fra et aabent Vindu en Stemme, Mari og Kristen troede at kjende, før de slog Øinene op. „Hei Vægter, hvor skal du hen med de Børn?"

„Paa Mangelsgaarden."

„End med det Par Folk der?"

„Paa Raadstuen."

„Det maa være noget vakkert Pargas af en Familie," vedblev Stemmen. „Men hvad! skulde jeg ikke kjende dem?"

Mari og Kristen slog Øinene op til Vinduet. Deres Anelse havde været rigtig. Der stod den reisende fra Juleaften. Det var hans Hus. Men ikke et Ord kunde komme over de ulykkeliges Læber, saa forfærdede blev de over, at det Menneske, de havde sat al deres Lid til for Fremtiden, skulde se deres Skam og maatte mistænke dem; men om han havde kunnet se det bedende Udtryk i deres Øine, vilde han ikke sagt, hvad han sagde, idet han slog Vinduet i, nemlig: „Saa gaa Fanden i Vold! der kunde jeg kommet vakkert an med at trække et Tyvefølge op paa Løkken min."

„Gud i Himlen! hørte du?"

„Stille! Jeg er syg," hviskede Mari. „Ogsaa han, som Gud sendte, har forladt os."

To Minutter efter var den tungeste Gang, de endnu havde gaaet sammen, forbi. De befandt sig paa Raadstuen. De mindre Børn blev tagne fra Moderen og sendte med en af Vægterne ud paa Mangelsgaarden. Kristen, Mari og Vesle-Ola blev lukkede ind i et mørkt Arresthul. „Der er Mennesker herinde før," hviskede Kristen; og efter et Minuts Tid kunde

de skimte Omridsene af andre tre Personer. Efter nok en traadte Ansigtet frem af Mørket. De befandt sig sammen med Gjenboerne, som havde forvoldt deres Ulykke.

Kristen var af en godmodig Karakter; men en Ulv kunde ikke mere glubende styrte over sit Bytte, end han fo'r Ophavsmanden til hans Ulykke, Hans Fælle, i Struben. Hans's Kjærring og Unge over ham da igjen; Mari og Vesle-Ola skrigende imellem og forsøgende at faa dem fra hinanden. Havde Kristen havt et Mordvaaben ved Haanden, var han maaske bleven en Morder. Da Folk fra Slutteren kom til ved Allarmen, var han opkloret og slaaet blaa og sort i Ansigtet, og hans Klæder hang i Laser. Med Nød og neppe slap han forat faa Tamp ovenpaa; men en endnu ufordelagtigere Mening om ham end før var Følgen deraf.

„Der ser du, hvad Folk de er," snøftede Hans's Kjærring. „Men det skal I sagtens have igjen, naar vi kommer for Retten."

„Aa ja," lagde Hans til. „Først føre Folk i Ulykke, for alt er kommet frem undtagen Tørklædet, og saa lægge sig om at slaa dem ihjel og det paa Raadstuen. Det var rigtig vakkert."

„Vi skal vidne paa dem ihop," hviskede Kjærringen. Et Kneb i Armen viste, at Hans var enig deri. Hver af Gjenbofamilierne krøb nu hen i sin Krog. Fra den ene hørtes af og til Hulken og Suk, fra den anden Hvisken og Tisken.

Da de Anklagede kom til Forhørs, fik Maris og Vesle-Olas Sag et slet Udseende. Alene Kristens forslaaede Ansigt og forrevne Klæder gjorde straks et ufordelagtigt Indtryk, og Maris aabne Bekjendelse, at hun, i sin Forskrækkelse over at se sit Barn indviklet i et Tyveri, havde opbrændt Silketørklædet, vandt kun liden Tiltro, fordi Gjerningen var usædvanlig, og fordi Gjenboparret forsikrede, at baade Kristens og Maris Vandel og Kaar havde været saaledes, at de ganske vist heller havde forstukket

det. Man holdt det meget mere for Forstokkethed, at hun ikke vilde komme frem med det.

Fordærvelsen mellem den fattige Klasse i Kristiania er stor. Børn stjæler, og Forældre hæler med dem. Bedragerierne under Betlingen, hvortil Jens havde forført Vesle-Ola, kom ogsaa for en Dag, og det mildeste Omdømme blev, at begge var lige-gode. Tyve paa Vesle-Olas Alder havde Politiet havt nok af at bestille med: men da han dog var af de yngste, bidrog dette heller ikke til at give det nogen god Mening om Familien. Under et af Forhørene havde ogsaa den Mand, som havde villet hjælpe dem, tilfældigvis gaaet igjennem Værelset, hørt til en Stund under en ufordelagtig Forklaring af Kari Fælle og forladt det med et Øie, hvori der kun var liden Godhed for dem at læse. „Som man reder, saa ligger man,“ var det eneste han sagde, med et koldt Blik til de ulykkelige. Udfaldet blev, at Vesle-Ola skulde have Ris af Slutteren og Kristen og Mari sættes paa Tugthuset i tre Maaneder for Hæleri. De havde vedgaaet at have modtaget et stjaalet Tørklæde af deres Barn og ikke bragt det tilveie. Derfor fik de en Maaned over ringeste Straffetid.

„Nu faar I Hus, som I sagde,“ gren Hans og Kari imod dem, da Dommen var fældet; „men det er ikke saa slemt, som I tror; og *jeg* faar det nu meget bedre, som skal i Slaveri,“ lagde Hans til.

„Saa er jeg kvit dig med,“ mumlede hans afskyelige Halvdel; „men naar jeg kommer ud, skal jeg nok holde Hus, for jeg havde alt snakket med to Gjenter, som skulde flytte til mig paa sin egen Haand. De faar nu bie saalænge, men jagu' skal det bli'ta.“

Mari bar Døden i sit Hjerte; og hun skulde bukket under, om ikke Gud havde sendt en af sine gode Engle til Strafanstalten i netop det unge Menneske, som var bleven be-

stjaalet. Han med flere, der besaa Indretningen, traadte en Dag ind i den Sal, hvor hun arbeidede. Han bøiede sig ved en af de arbeidende ned for nøiere af bese Mønsteret i Væven, og han bemærkede, at Konen var i Taarer, og at en faldt netop der, hvor han vilde se. Det unge Menneske trækker op et Tørklæde for at tørre den væk, et gult Silketørklæde . . .

Tugthuskvinden gav en Lyd, som om man kan tænke sig et Skrig med tillukte Læber. „Faar jeg se paa det Tørklæde?“ sagde hun, greb det uden at vente paa Tilladelse, bøiede sit Ansigt ned deri og udbrød i en voldsom Hulken:

„Det var Magen,“ sagde hun endelig vendende sig om til den af Tugthusets Betjente, som fulgte de besøgende om.

„Skulde der da virkelig være noget i Forklaringen din, Mari?“ sagde denne venligt: „at du ikke har forstukket Tørklædet, men brændt det op af Ubetænksomhed og i Forskrækkelsen?“

Det unge Menneske, Studenten, som Tørklædet var bleven stjaalet ifra, blev opmærksom. „Hvorledes?“ sagde han, „skulde denne Kone . . ja det er sandt, nu erindrer jeg det . . det var for snart tre Maaneder siden. Men sig mig . . denne Bevægelse vækker Tanker hos mig . . skulde du virkelig ikke have forstukket mit Tørklæde, men have opbrændt det af Angst for dit Barn, som du sagde var blevet forført og kun vilde bringe dig et, fordi du manglede et til at gaa i Kirke med?“

Mari slog et Par Øine op, hvori en Oprigtighed stod præget, som vildfremmede kunde sværge paa. Ak! hvilke Lidelser der var komne til i hendes Træk, skjønt hun ved Potteplante-Blegheden og et Par forræderske Rosenflekker, som var kommet til paa de spidse Kinder istedetfor den brunlige Arbeidskulør, syntes at være bleven yngre.

Det unge Menneske forstod disse Øine og det hele Udtryk i dette Ansigt. Han anede allerede, før Mari fik udtalt og forklaret ham alt, at her delte en Daarskab, en Tankens eller Hjertets Vildfarelse Straf med Forbrydelsen.

„Vi har havt Lykken imellem Hænderne,“ endte Mari sin

Forklaring; „men vor Ulykke var, at vi boede i Nærheden af slette Mennesker. Vi blev revne med i Ulykken, men ikke i Fordærvelsen. Skjønt Gud ved, hvorledes det nu gaar de smaa,“ lagde hun til og bøiede atter sit Hoved ned. „Du skal høre fra mig,“ sagde Studenten, idet han forlod hende. „Din Tid er udløben kort før Flyttedag, og jeg kjender den Mand, som kom til jer om Julekvelden.“ Mari rystede paa Hovedet; men om hendes Mund bevægede sig dog et Smil, da hun saa efter det venlige unge Menneske.

Han undlod ikke at spørge efter; og da fik han ogsaa af Slutteren paa Raadstuen at vide, at Mari, da hun skiltes fra Vesle-Ola, Øieblikket efterat han havde faaet sine Ris, havde taget en rørende Afsked fra ham og medgivet ham en Katekisme, som han skulde have med sig til Arbeidsanstalten, hvor han imidlertid skulde skikkes hen. Han gik til den Mand, som havde givet Kristen og Mari Løfte om at tage dem fra det slette Nabolag som Husfolk paa sin Løkke, og det lykkedes ham at vække hans forrige Godhed i forstærket Grad for det ulykkelige Par. Denne var en varmhjertet Mand, let henreven af sine Følelser, som vi har seet, og han kunde neppe bie, til Straffetiden var udrunden. Idet Mari og Kristen forlod Inspektørens Værelse efter Udskrivningen, fik de Øie paa ham i Forværelset. „Stille, Folk!“ sagde han. „Gaar ikke tilbage til det samme Sted, men rakt udover til Nybroen. Der holder min Arbeidsvogn med Børnene paa og saa lige op paa Løkken! Paa Søndag kommer jeg op for at se, hvordan I har det; og har vi ikke faaet nogen Paaskekveld sammen til Tak for Julekvelden, fordi Loven straffer Daarskaben som Forbrydelsen, naar dens Handlinger ligner dennes, saa skal vi vel faa en Pinsekveld.“

Mari vil nok komme sig, da Glæden er en god Medicin, og da tænker jeg, hun paa den Pinsekveld, hun venter Besøg af Husbond, vil pynte vakkert op i Haven og stikke Syrinkviste op over Porten, han skal kjøre ind paa Gaarden igjennem.

4. Hyttens Skjønhed.

En „Hytte“ eller „Stue“ paa norsk er nok et lidet Hus; men derfor ikke just et gammelt og forfaldent Hus. Digterne bruger Ordet „Hytte“, hvor de vil skildre Nøisomhed, en dygtig Alderdoms Ro, den redelige Armods Lykke, ja endogsaa en Snev af Tanken om Hyggelighed følger med dette Ord. Og Malerne tror at forhøie et Landskabs Ynde ved at anbringe en Hytte paa et eller andet Sted; f. Eks. under en Hængebirk mellem store mosbedækte Stene, ved en Sti eller i Læ af en venlig Skov lader de

— et Hyttehjem
titte mellem Birke frem.
fra hvis Tag — med mild Betoning
over alt — en Røg fremblaaner,
som det hele Synet laaner
af et Offer og Forsoning.

Men der er den Forskjel imellem Malernes og Digternes Brug af Hytten i deres Skildringer, at de første naturligvis kun tager Hensyn til det maleriske og iøinefaldende ved den, medens Digteren tager alene Hensyn til, hvad der ved Hytten kan udtrykke de moralske Egenskaber, han vil skildre. Den Hytte, Maleren vil have, kan gjerne være forfalden, skimlet og ludende, som om den med Tagskjæret vilde undersøge sine egne Grundvolde (om de gives); men Digteren vil, om han endogsaa tror at give den en Ærværdighed ved at kalde den gammel, have forudsat, om han ikke siger det, at den er vel vedligeholdt, renlig og pyntelig indtil en vis eiendommelig Ynde — kort, at den skal vise, at der bor Dyder indenfor den.

Der var i Olaf Tryggvasons Tid eller før en simpel Mand nordenfjelds, som hedte Thorkil, siden kaldet Turefrost. Han elskede en fornem Mands Datter, som han ikke kunde faa. Kjærligheden var stærk fra begge Sider, og en vakker Dag vandrer Thorkil afsted med sin Pige ved den ene Haand og en Øks i den anden; thi over Dovre stevnede han, indimellem Fjeldryggens hidtil ubetraadte Dale, der altsaa henlaa som Øde-

marker, hvor Øksen nok kunde behøves. Og der ryddede han da og byggede sig og sin haandtagne Viv en Hytte. Men hvor raa denne Hytte end kan have været i sin Bygningsmaade (skjønt Laftingen ganske vist ogsaa da var bekjendt), hvem kan tænke sig den hæslig eller urenlig, naar Tiltro til Alfader, Mandhaftighed, Omtanke og Kjærlighed boede der?

Thor Hovland var en Husmands Søn; men hvem kan tænke sig hans hæderlige Pallask ophængt i en Svinesti af en Stue? Digteren Edvard Storm elskede en Dølejente. Hytten, hvorfra hun var, maa have samstemmet med de Yndigheder, som gjorde saadant Indtryk paa ham.

Dyderne tilvirker sit eget Ydre, sin egen Skal. Uagtet alle Lasternes Kunster for at efterligne den, bedrages dog ikke Kjenderen, d. e. det klartseende Menneske.

Ingen skammer sig da ved at bo i en Hytte, naar den bærer Præget af, at menneskeværdige Egenskaber bor i den! Og det sees med et eneste Blik. Før man kommer indover Dørtærskelen, ja over Pallen, kan man vide, enten man kommer ind til Mennesker eller til Svin. Ingen skamme sig ved at bo i en Hytte! Fra Hytter er mange herlige Mennesker udgangne. Fra en Hytte udgik Wilhelm Tell med Buen paa Skulderen og befriede sit Fædreland. I en Hytte boede Nils Justesen, til han fik undertvunget under Plogjernet Hitterøens barske Natur; da byggede han sig Hus og satte Sølvkanden til Munden, Landhusholdningsselskabet havde sendt ham. I en Hytte fødtes Kong David — kort, undersøgte man det, vilde Hytterne erholde en Historie, om ikke i Tallet saa glimrende som Slottenes eller de rige Borgerhuses, saa dog mere glimrende, end man skulde tro.

Men lad os nu se, hvordan en Hytte skal være, forat himmelske og dødelige skal finde Velbehag i den, Englene neddale paa den i Nattens Fred, og Menneskene ønske Velsignelser over den, idet de gaar forbi!

Vi erindrer, at Kristen og Mari efter den skarpe Belæring, de havde modtaget, fik en Plads paa den formuende Mands Løkke, som alt siden hin Julekveld havde interesseret sig for dem. Pinseaften havde han jo sagt, han vilde se op til dem, hvorledes de havde stelt sig; og Husbond var altsaa ivente om et Par Uger.

Den Leilighed, vore Venner havde faaet til Beboelse, var en almindelig gammel Husmandsstue, beliggende ligeved Indkjørselen, og det havde været nogle yderst skiddenfærdige og forsømmelige Mennesker — derfor ogsaa bortjagne — som før havde boet der.

„Rent skal det være, hvor fattigsligt," var Maris Mundheld, især naar hun skurede, og deraf havde Kristen, der gjerne tog efter, dannet et ligesaa godt, nemlig det: „Ordentligt skal det være, hvor fattigsligt." Og saaledes havde de begge havt nok hver med sit: Mari med at faa Lorten væk af Gulv, Vægge, Vinduer og Kroge, Kristen med at faa Væggen skuret op, sat nyt Tagskjær paa og nye Flikkebord ind, hvor det behøvedes, repareret og hvidtet Skorstenen og Piben, skrabet Sop af, sat Vinduesglas ind istedetfor Papirfillerne o. s. v. Først Pinsekveld-Middag syntes Mari hun kunde te Stuen sin frem; men da var den ogsaa vakker. Gulvet guldrent om ikke saa hvidt som Sne for sine Aarsagers Skyld og ligesom Pallen og Tærskelen bestrøet med smaahakket duftende Brisk; omkring Skorstenen og paa Pladen friske Granskud og Koblommer, alle Kopper og Tallerkener paraderende paa Hylden, paa Sengen rene Lagen, en Stueklokke paa Hovedvæggen, et Speil med en maigrøn Birkekvist over, smaa Skilderier rundt om, en blomstrende Maanedsrosebusk og en Balsamine i de smaa Vinduer og saa et Krus med Syrinblomster i paa Dragkisten, hvor Salmebogen laa indviklet i et hvidt Tørklæde — kort, alt var virkelig saa hyggeligt og net, som det kunde være efter Leiligheden.

Husbonden kom, da det led paa Eftermiddagen, med et Par Venner, og alene den lille Opmærksomhed, at de nye Husmandsfolk havde pyntet Indkjørselsporten med Syrinkviste og grønne

Grene samt endnu mere de Forandringer, han straks bemærkede ved Husmandsstuen, stemte ham straks i et fortræffeligt Lune. Han kom derned og fandt alt saa net og hyggeligt, at han endog tog sit Selskab og en Flaske Vin med sig, fordi, sagde han, „han hyggede sig bedre dernede i Stuen end oppe i Stasværelserne.“ Men — hvad der var det bedste — medens Husbond drak sin Vin, skjænkede i for sine Venner og for Kristen og Mari, legede med Børnene, og var i et Lune, saa Munden ikke stod paa ham, saa for hans Øine omkring overalt, og han tænkte noget, som blev meget vigtigt for Familiens senere Liv — han tænkte nemlig: Folk, der saaledes røgter det lidet, kan man uden Frygt sætte over det meget, og Følgen blev, at Kristen inden ikke lang Tid blev Opsynsmand over den hele Eiendom med større Løn, end han syntes han kunde bruge, dersom han ikke havde havt Børn. Da Husbond gjorde ham Tilbudet, var han ogsaa saa beskeden at ytre, at Lønnen var overflødig stor; men da havde Husbond sagt: „Du har Børn, Kristen, og Børn er som Jorden, som man aldrig kan anvende formeget paa.“

Kristen kunde nu flytte op i Sidebygningen paa Gaarden; men han bad om at maatte blive ved sin Hytte. Han havde faaet den kjær og skyldte den for en Del sin Velgang. Og er der nogen død Ting i Verden, hvorfra Hjertet nødigst vil rive sig, saa er det en Hytte, hvori man har levet lykkelige Dage og hvortil kjære Erindringer knytter sig.

Da Husbond og hans Gjæster kom op i et af Stasværelserne paa Gaarden til Aftensmaaltid, sagde Husbondens Søstersøn, en kvik Student, som han havde holdt frem: „Onkel har Ret. Der var en egen Hygge der nede i Hytten, og det skulde undre mig, om ikke Menneskene vilde leve lykkeligst, om de alle uden Undtagelse levede i saadanne Hytter paa ligelig udstykkede Jordlodder. Ja dette tør vel endog være Menneskehedens Bestemmelse, som den vil være efter Aarhundreder eller Aartusinder

i sin vise Alderdom efterat have tilbragt en vild Ungdom og en overdaadig og egenkjærlig Manddomsalder.“

„Ha - ha - ha!“ — lo Onkelen — „fyld i Glassene, mine Venner! Velgaaende af Hytterne! men de bliver færre og færre! Og lad os gjemme en Draabe paa alle Vildfarelsers Undergang. Men det er en Umulighed, saalænge Mennesker er Mennesker og fødes forskjellige af Anlæg. Deri, min kjære Fætter, ligger Aarsagen til de ulige Kaar og til, at Jorden er besaaet med Slotte, Huse og Hytter om hverandre. Stykkede du ud Jorden i lige Dele, endog i snorlige Firkanter — det vilde ikke vare et Aar, inden flere Firkanter var samlede paany af Klogskaben og Driftigheden, medens deres Sælgere kom til at drive om til alles Byrde. Naturen selv hader Ensformighed endog indtil den Grad, at der ikke findes to aldeles lige Græsstraa eller Blade fra Norge til Kina i al deres Mangfoldighed. Og den har heller ikke bedækket Jorden alene med Græs, men med Planter af de forskjelligste Størrelser, Buske og Trær. Og ligesaa forskjellige skal Menneskenes Kaar være; men for at bistaa hinanden: den fattige ligesaavel den rige som den rige den fattige. Og jeg vil give dig et Bevis: hvorledes skulde Kristen og Mari være blevne saa lykkelige i deres Hytte, dersom jeg ikke havde af Gud været velsignet med Raad til at tage mig af dem? Ingen har Ret til at være sørgmodig eller misfornøiet med sine Kaar; og hvor hyggeligt man kan have det i en Hytte, har vi nylig seet; ja vi har endog fundet en Skjønhed ved den, som vi kunde bedre føle end beskrive.“ Saavidt Onkel.

---

29. Husmændene.

„Nu da, Hans, du faar da ta i lidt likere,“ sagde Husmanden Ole til Husmanden Hans, idet de holdt paa at reise et Par Grindstolper ved Siden af Veien.

„Aa jeg er lei det altsammen,“ sagde Hans, skubbende sig misfornøiet over det ene Øre. „Ikke andet end Trældom. Saa

Sommer og saa Høst og saa Svælt til Vinteren.“ Ole vilde til at svare, da han blev afbrudt ved, at Husbonden pyntet kjørte forbi i sin Kariol. Hans Tanker fik nu en anden Retning. „Husbond saa betænkt ud idag. Han kjørte saa lækkert utfore med Traverbrunen,“ sagde han ligesom for sig selv.

„Kanske han skulde til Kommissions?“ sagde Hans. „Eller i Formandskabet?“

„Nei! der er Storthingsvalg idag, og Husbond tænker nok at blive Storthingsmand. To Gange har det gaaet galt, saa det tør nok lykkes denne Gang; og for en Bonde er der gode Penge at tjene. Men Gud ved — der er mange om det.“

„Den, der var slig Mand som han!“ sukkede Hans. „Men uligt er det.“

„Hvorledes er det du har det da, Hans, siden du er saa misnøid? Jeg er ogsaa Husmand; men jeg ved ikke, om jeg vilde bytte med Husbond. Han og hans lige har meget paa sig, som vi og vore er fri for.“

„De er dog frie Folk; men hvad er vi andet end Slaver?“ sagde Hans og stødte Grindstolpen ned alene med et saa vældigt Stød, at der ikke behøvedes flere.

„Det kan jeg ikke kalde mig idetmindste,“ sagde Ole. „Vel eier jeg ikke den Grund, jeg sidder paa; men min Kontrakt gjør mig til en fri Forpagter. Jeg betaler med Arbeide paa bestemte Dage, og er jeg ikke fornøiet, kan jeg opsige og flytte, hvorhen jeg vil. I andre Lande maa Husmændene blive, hvor de er som Lænkehunde.“

„Ja, naar man havde det saa, at Gaardsarbeidet afgaves paa bestemte Dage i Ugen, saa var det ingen Sag,“ ytrede Hans; „men jeg var saa dum ikke at gjøre anden Kontrakt end mundtlig vedtagen efter gammel Skik ved Pladsen, og saaledes maa baade jeg og Kona gjøre Arbeide paa Gaarden for 8 Skilling Dagen, naar der befales, enten vi har faaet lagt Jorden til eller bjerget for os selv eller ikke.“

„Ja det er en Feil,“ sagde Ole. „Skal man kunne dyrke sin Plads godt, maa man fremfor alt kunne beregne sin egen Tid.“

„Høisaaterne mine staar endnu ude saa gule som Halm. Nu kunde jeg kanske faat reddet dem ind; men saa skulde jeg sta idag forat faa Grinden istand, fordi der kanske kommer fremmede til Gaarden idag."

„Ja, dersom det gaar godt med Husbond," lo Ole. „Men se til at faa dig en Kontrakt som min, saa skal du se, det gaar bedre med dig. Nu er jo han Gunder snart saa voksen, at han skal blive Soldat."

„Ja, der er ogsaa noget, som er lagt paa os Husmænd," sagde Hans, „at vi og vore Børn skal være Soldater og lade vort Blod, uden at vi derfor har nogen Slags Borgerret. Uligt er det."

„Nu! Er ikke det en Ære for os? Bonde- og Borger- og Embedsmands-Søn skal være Soldater i samme Linje, saasnart bare Loven kommer istand. Efter Grundloven er det. Hvilken Skam, om vi og vore Sønner skulde være udestængte derfra! De vilde blive foragtede og tilsidst feige, svage og virkelig foragtede!"

„Men naar jeg ser disse store Vidder under en Mand og tænker paa min lille Flek oppe i Bjerget, er dog alt saa uligt i denne Verden, at man gjerne kunde gaa i Fossen," vedblev Hans.

„Regn du efter, skal du se, hvad Sorger der ofte følger med de store Eiendomme, og hvorfor vi er frie. Der er nu som oftest Gjæld, ofte, ligesom med Husbond, kostbare og farlige Odelsprocesser, Afgifter af Gaarden, Ombud o. s. v. Husbonds Ærgrelse, da han sidste Gang ikke blev Storthingsmand, vilde jeg ikke havt for min bedste Ko, — nei ikke for Kalven med. Han gik gul hele Høsten."

— Nu ringte det til Middag; men da de kom ud igjen for at stryge Grinden over med brunrødt, hørte de allerede Husbondens Svøbesmeld. „Det er bestemt gaaet galt igjen," hviskede Ole, „for saa har han aldrig kjørt Brunen opfore før." Og idetsamme pilede Husbond forbi som „Jehu, den Nimsis Søn, der for rasende afsted" — Hesten skumdækt, Ansigtet blegt og sygeligt. „Aa lad være med Kliningen!" faldt nok fra ham i Farten; men det blev ikke hørt.

„Nei, Husbond er ikke bleven Storthingsmand," sagde Ole,

seende efter ham; „men tror du ikke nu, Hans, hvis du saa Husbonds Ansigt, at ogsaa det er en Sorg, vi er fri for, og at Husbond med alle sine Vidder er slettere tilsinds end du?“

Hans kløede sig bag det andet Øre; men kom dog med et langtrukkent jo-o.

---

30. Det ene Kaalfrø.

„Hvad er det I graver saa efter i Vestelommen jeres?“ spurgte en Nabo, en Husmand, Skolemester Ole Andersen, just som denne var kommen fra Byen og havde lagt fra sig sine Smaasager.

„Ei, Ulykken har været ude at gaa,“ sagde Ole; „men det faar nu være det samme. Et fandt jeg dog, og det kan rette paa det, skjønt med Forlis af Tid.“ Og dermed lagde han forsigtigt et enkelt Frø i en Thekop.

„Jeg skal sige jer, Hans,“ lagde han til — „jeg kjøbte derinde i Byen en liden Pakke Hovedkaalfrø for at dele ud til jer Husmænd heromkring, som har lovet mig at ville saa det ved jere Stuer. Pakken stak jeg her i Vestelommen, fandt saa en god Spiger paa Veien, som jeg i Tankeløshed puttede i Lommen og paa Frøpakken, saa alt, paanær det ene Frøkorn, er gledet ud, altsom jeg gik. Kloge Høns kan ogsaa værpe i Nesler. Men kom nu ud og pas nu paa den Flek, hvor jeg stikker Frøet ned. Der skal blive nok til os allesammen.“

De gik udom Væggen, hvor Ole stak Frøet ned paa en fed, solbar Flek.

Det ene Frø gav en prægtig Frøstok. Og da det var modent, delte Ole det ud i smaa Portioner i Papirer, som han havde set Gartneren gjøre, og saa gik han omkring til Naboerne videnom og uddelte dem. Men tænk hvilken Uskjønsomhed og, man kunde næsten sige, Vildhed! Der fandtes dem, som gjorde Vanskelighed ved at modtage Friportion. Etsteds sagde Folkene, at de ikke havde Jord, saa Ole maatte pege for dem paa, at der laa mer end nok rundtom Stuen, hvor der nu i Fedmen kun voksede stridt Ukrud. Et andet Sted mente Konen, at

de havde saa sjelden Sul, at det ikke var værd at gjøre sig nogen Umag for Kaalen, saa han maatte underrette dem om, at ingen Udsæd var mageligere, og at et afkogt Kaalhoved med en Jevning over var en baade sund og velsmagende Ret. Det hjalp ikke; Ole maatte stikke sine Frøportioner i Lommen igjen og gaa fra de Folk. Andre fornuftigere Folk fik dem.

Dette fik jeg at vide, da jeg i Sommer kjørte igjennem den Egn, hvor Ole bor. Jeg vil nu ikke tale om, hvorledes det saa ud ved hans Stue. Der stod baade Hovedkaal, Spidskaal, Blomkaal og Grønkaal, Kaalrabi, Næper, Gulerødder, Ræddiker, Løg — kort ingen Plet var ubenyttet. Selv paa en Kompostdynge bag Fjøset og rundtom Møddingen stod der en Kaal, jeg ikke har set Mage til. Og da jeg nu kom bortover Moen — ved enhver af Pladsene saa jeg Kaal og andre Haveurter i den prægtigste Fremgang. Det vaade Veir havde ogsaa gjort sit til, at det stod saa godt.

Under et af Gjærderne om disse Smaahaver sad to Kjærringer af et daarligt Udseende. „Den kommer sig da Kaalen hans Jakob," sagde den ene, kigende ind igjennem Skigarden. „Hans Anders med," sagde den anden. „Men det er bare Grisemad." „Hvorledes kan det saa være," mente den første Kjærring, „at Storfolket er saa glade i alt sligt grønt? Jeg vilde ønske, jeg havde taget imod Frøet af Skolemesteren, for det kunde dog gro der rundt om Stua." „Hm, der faar nok Unga gaa for sig sjøl," sagde den haardnakkede med en ækkel, voldsom Kløen med Strikkepinden bag Øret.

„Han Manden min har dog nu faat slaaet op et lidet Stel baade til os og Unga bagom Skaaren," sagde den første og likeste af Kjærringerne, „og saa kunde I med gjøre, saa fik I Flekken om Husvæggen til Kaal. Ungene har ellers ikke skad den."

— Da jeg kom tilbage, sad begge Kjærringerne paa Trappen hos Ole Andersen.

„Hvad skal dere, Kjærringer?" spurgte jeg.

„Aa vi bier bare paa Skolemesteren for at bede ham om lidt Kaalfrø, eller hvad han nu har."

Spræt i Vasfad.

Alf og Ole, to vakre Gutter i Blommealderen, tjente hos deres velstaaende Frænde; dog mest for Datteren Karis Skyld — hun som var jevnaldrende med dem og behandlede dem begge med lige Frændevenlighed. Medbeilere har skarpe Øine til hverandre, og Ole troede snart at have mærket, at Kari gjorde mere af den livligere Alf. Hun blev vel ved at smøre lige tykt paa Eftasvælgen til dem begge og klappe i Hænderne og le, saa hun sank i Knæ, naar den stærkere Ole basede Alf i Snehaugen; men hun havde tre Gange efter hverandre ladet sig styre af Alf: to Gange til Kirken og en Gang til Bryllup, og da havde Ole, som kjørte bagefter, tydelig hørt, at de havde sunget sammen den hele Vei. Han skjønte nok, at Alfs Sangstemme passede sig bedre til Karis, men han skjønte ikke, hvorfor Alf, fordi han havde havt den Fornøielse at styre Gjenta, tillige skulde have den at danse første Dans med hende, som om Styringen den Mils Vei var et Besvær, der burde belønnes, da dog Ole havde maattet styre gamle Mor, og dog dansede bedre end Alf.

Saa stod det til. Skyflekker lagde sig for Oles Øine, saa han neppe saa Bryllupslysene. Men „Hauk over Hauk," tænkte han med en Blanding af Harm og Glæde, da han saa Kari nægte Alf den samme Dans, hun straks efter med skinnende Velbehag turede ud med den fra Top til Taa byklædte Skriver-

betjent. Alf saa nu i sin ret vakre rød- og grønstribede Vest med totenske Knapper kun som en forræderisk Fane, der drog over med al hans Lykke til det seirende Silkebanner, som han saa flamme i Betjentens flunknye Vest af Storgadens smukkeste Modetøi; og naar han saa det stive, nydelige Halstørklæde, som skinnede om Blæksmørerens Hals, saa kvaltes han næsten af sit eget: det forekom ham blot at være en Skurefille. Og tænkte han paa Danserens fløielsfine mellemblaa Kjole, hvorpaa Kari just nu, ligesom befølende, lagde sine Hænder — hu! da forekom det ham som om hans ærlige Vadmelskjole reiste Børster. —

Dagen efter syntes det, som om begge de unge Karle havde noget at pønse paa. Inden 8 Dage var det vist i Huset, at Ole var bleven engang saa arbeidsom som før. Alf var det det samme med, og man kunde kun faa et lidet Indglimt i hans Tanker deraf, at han lod alle sine Skillinger springe for et flammet Silketørklæde, som en af vore Vandre- og Skakre-Jøder — disse Karle, som drager om, enten sælgende for Bykjøbmænd eller for egen Regning, med alskens Kramvarer i en Tine — lagde op for ham. Og straks efter solgte han sin gode Søndags Vadmelskjole for en luvslidt af Klæde, sine 8 Strieskjorter for 3 af Svenskelærred og sit Sølvlommeuhr for et af Tambak, men med tre kobberindfattede Glasdinglédangler. Snart var den Herlighed forbi, og han rødmede mangen Gang, naar Kari overraskede ham bag Laavevæggen, lappende paa Skjorterne og Kjolen. Da sang Ole i Laavegulvet ovenover og stak Hovedet af og til ud af Gluggen.

Pludselig var Alf forsvunden; men et Klorebrev laa igjen til „hjertekjære Kari“, hvori han melder, at han „nok skal komme igjen som en Kar, ligesaa gjild som Skriverkaren.“

Et Aars Tid derefter kunde Presten neppe komme igjennem Folkemængden udenfor Kirken efter Paaskedagsgudstjenesten. „Hvad er det, Godtfolk? hvad er paafærde?“ spurgte Gubben. „Aa det er Alf!“ fik han til Svar fra mange blottede Hoveder.

Men i samme Øieblik for ogsaa den enten alt for høflige eller og for ethvert Rangs- eller Standsmærke alt for ærbødige Prestemands Hat af. Thi lige for ham stod en fremmed ung Person i fiffigste Bydragt: med skinnende, hist og her (for at vise Nyheden) tverbørstet Hat, i en blaa, fin, flagrende, med forgyldte Løveklør sammenheftet Kappe, af hvis Ærmer han blot benyttede det ene, medens det andet hang løst, for at han des friere kunde vise, at han havde en fin, sort Klædeskjole under og graagrønne Hansker til en Daler Parret. Den værdige Prest begyndte alt at sunde efter, om Prækenen havde været saa beskaffen, at fremmede Øren og det formodentlig en gudsforgaaen, satirisk, vantro medicinsk Kandidats eller prestehadsk Advokats Øren kunde hørt paa den, uden at det kildrede nede i Lungerne. Da bragte man ham ud af Betuttelsen ved at sige: „det er Alf.“ — „Hvilken Alf?“ — „Han som gik til Byen i Skrædderlære.“ — „Aha! nu Gjenter, nu Børn, staa ikke saa og glan paa den Nar!“ — dermed satte Presten sig i Slæden.

Men nu blev der en Beføl en og Strygen paa den fine Kappe og Spørgsmaal efter Alenprisen. Bygdeskrædderne kløede sig i Hovedet, og indprentede sig saa og saamange Skjødfolder, saa og saamange Rynker bag; men Vesteforet og Tykningen af Stopningen fik de dog ikke se; thi Kavaleren havde ingen Skjorte under. Bygdeskomagerne vilde maale Støvleskafterne og se deres Form; men det fik de ikke; thi Bykaren havde ingen Strømper under. Alle vilde prøve Hanskerne: men dem vilde han ikke af med; thi Smaaherrens Fingre var fulde af Fnat. Fiffig undskyldte han sig med, at han ikke vilde blive kold paa Hænderne, saa som han da ikke kunde blive varm siden. Næsten alle misundte ham, beundrede ligesaa meget den fornemme Mine, han i saa kort Tid (tilligemed en god Slump sjukblegt) havde lagt sig til, og som spillede over de udstaaende Kjaker og Kindben ligesom den gule Silkeparaply, han just nu slog op, over de stive Messingspilrer. Kappen, Kjolen af 3 Dalers Klæde og Kasimirs-Benklæderne stod Sogneungdommen

for høit; men sligt et Lommetørklæde svor de dog, at de skulde have hos den første Svenske, og sligt et Halstørklæde hos *Glückstad* eller *Møller* og *Mørk* det første de kom til Byen, og sligt et Forværk straks. Samme Eftermiddag kom ogsaa 66 sorte Katte i Bygden paa den skrækkeligste Maade afdage.

Triumfen paa Kirkevolden satte Alf i sligt Godlune, at han endnu var i et venligt Grin, da han tog i Klinken hjemme; — men hvad saa og hørte han? Kari sad ved Væven, hvorpaa var udspændt et Vestetøi til Ole af samme Farver som Skriverkarlens, og omarmet af Ole sang hun:

„Og ikke gifter jeg mig med en Hat,
som mer end Hovedet man roser,
og ikke du naar min Brudenat,
som gaar paa Støvler uden Hoser.

Og ikke gifter jeg mig med en Knap,
med skidden Finger under Hanske,
og ei med skjorteløs Kravelap
om norske Læber, som danske.

Og ikke gifter jeg mig med en Pink,
der knapt kan svinge sig i Valsen,
med søvnigt Øie og Røsten spink,
som sad en Kam ham i Halsen.

— Men jeg vil ha mig et Hoved, som
er likgodt selv uden Hat paa,
en Læg, som ei lader Støvlen tom:
saa strikker jeg Strømper deratpaa.

Men jeg vil ha mig et ærligt Sind;
men derfor ikke et som brænder;
med Alvorsbryn over Glædeskind,
og dygtig lattermilde Tænder.

Men jeg vil ha mig en Haand saa ren,
at den min Brudekjol tør røre,
saa stærk, at mig over Stok og Sten
den gjennem Livet kan føre.

Ja slig en Haand har jeg tidsnok faat.
Jeg med min egen den betaler.
Og naar den fryser, skal den faa en Vaat,
men ingen Hansker til en Daler.

Men mange Gjenter tar kun Hansken fat,
og holder Bryllup med en Kjole.
Men jeg tog Manden, før jeg saa paa Hat:
lod Alfen gaa og tog 'en Ole."

Og mellem hvert Vers faldt Ole ind:

„De røde Roser og de Øine blaa,
de norske Gjenter holder jeg utaa,
— helst naar jeg faar
den jeg vil ha',
saa er det Morro at leva!"

Det var intet Raad for. Spræke Alf hørte Sangen ud, mærkede hvad Klokken var slagen, dreiede sig om paa Hælen, der han stod, dinglede lidt med Glasklumperne i Uhrkjæden, tog saa Lommeflasken op, gik ud i Spisen, lavede en liden Dokter til sig og Gamlekallen, talte en hel Del om Laugsindretningerne, „hvilke Mesteren selv siger er Statens Grundpiller," paaberaabte sig Ytteborgs Autoritet, talte om det skammelige Stykke i Skilderiet af Kristiania og Stockholm, der havde skjældt „os Skræddere for Snydere allesammen saa godt som — og det er dog formeget, siger Mester," drak Dokteren ud, sagde Kallen Farvel, og listede sig ind i Byen igjen.

Hans Jakobsens Ost.

— Skrækkeligt! Mennesker, og det ikke hjælpeløse, forladte Oldinger, kan begaa Forbrydelser alene i den Hensigt at faa Tag over Hovedet, Klæder paa Kroppen og Mad til Munden i en Strafanstalt. Jo længer jo bedre. Det er en Forsørgelse. O mon der ikke imellem Mennesker, som kan dette, og imellem de andre ligetil den stolte Elendighed, som heller slæber sig ud i Skoven for at dø eller tyr did for at blive en Ulv, er en større Forskjel end imellem Krybdyret og Ulven, Ræven, Løven eller Hesten? Tilhører de samme Race? Maa Menneskets egentlige Natur ikke være udryddet for at noget saadant skulde kunne ske? Firbenen giver alt for en Klipperift, naar det lider mod Vinteren: men er der ikke noget af Løvemanen i de flagrende Pjalter, som dog ikke vil sælge sin Frihed?

Det er et rystende eller modbydeligt Spørgsmaal. For frivillig — frivillig? er det det rette Ord? — at ty til Strafanstalten, kan enten Elendigheden være for stor eller Æresfølelsen — nei, ikke Æresfølelsen, men den blotte Følelse af at være Menneske, saa liden. I begge Tilfælde, lige frygteligt! I begge Tilfælde? Begge Elendigheder maa visselig være forenede for at noget saadant skal kunne ske. Der er jo en Elendighed, som heller dør, og gjør den det ikke for at redde det menneskelige?

Men at dø af Elendighed — det forbyder jo Menighedernes Indretning. Alligevel, man har jo nu — jeg ved ikke om paa én Morgen, efter én Nat — i Stockholm fundet fem saadanne Lig. Alligevel — de kristne (og ligesaavel de jødiske) Menigheders Indretninger forbyder det idetmindste paa Papiret. Det er Kjendsgjerninger. Man dør. Det benegtes. Man erklærer det umuligt og for ens egen Skyld. Hvem skal man tro? Liget? Eller Presten og Fattigforstanderen? De sidste er meget respektable.

Men her er en endnu frygteligere Kjendsgjerning end Liget paa Gadehjørnet eller i Rendestenen: den, at et Menneske søger Strafanstalten som et Asyl. Der maa være foregaaet en Ligbegjængelse i dets Sjæl. Eller en Henrettelse? Fra uden af er Udplaneringen af Selvfølelsen foregaaet? Den ene gaadefulde Kjendsgjerning, at der gives Mennesker, der kun bekymrer sig om for Resten af sine Dage at føre et Liv som Dyret, der drives fra Krybben til Arbeide, fra Arbeide til Krybben, belyses af en anden, nemlig at denne sløve Nederdrægtighed altid finder Sted hos Personer, som før har været tvungne Gjæster i Strafanstalter.

Her har vi Halen paa en Slange, og i den Mangel ved Elementærundervisningen, at den mere gaar ud paa at tamgjøre Mennesket end at udvikle dets stoltere naturligere Følelser, har vi den anden.

Den frie Mands Ære? O hvilke store Øine Guldbrand paa 14, Ola paa 15 og Per paa 17 sætter op. De er Husmandsbørn; er det derfor de ryster paa Hovederne? Eller at Friheden, det at være en fri, strafløs Mand, er en Fattigdommens Adel eller en Guldmynt, som den dog altid har paa Bunden. Eller at Fattigdommen har en Stolthed, som heder Retskaffenhed, og at det ikke alene er tilladt, men at man bør være glad af sin Retskaffenhed, saa glad, at man ikke vilde bytte for Rigdommens Nydelser eller har Øie for Misforholdet mellem de ydre Gaver? Denne Fromhed er det Skriften mener med en Gudsfrygt, som er Staternes bedste Grundvold. Denne Selv-

agtelse og Oplysning om sig selv er en anden end denne de voksne Arbeidsklassers saakaldte kommunistiske, der bringer Englands og Frankrigs stolte Statsbygninger til at bæve som af underjordiske Krampetrækninger.

Men Naturen, den gode rige Natur, erstatter meget. Guldbrand, Ola, Per føler ligesom de vokser til, at der maa være noget ved den personlige Frihed midt i selve Elendigheden — noget, som de skulde kalde Frihedens Ære, om de nogensinde havde hørt dette Ord. Derved bliver hine, som frivillig opgiver den, til saa sjeldne Undtagelser. Ellers skulde enhver større ydre Elendighed end Slavens uden videre sætte sig ind i dennes Kaar og bryde fra sin faldefærdige Hytte eller den dryppende Gren eller Tagskjæret ind i hans Celle. I Almindelighed findes derfor selv i en Armod, der er paa Grændsen af Elendighed, Frihedskjærligheden i sin oprindelige Styrke, skjønt den ikke af Undervisningen er bleven udviklet. Og for vort Folk er den, paa Grund af historiske Forhold, især naturlig, uagtet saa mange af dets Tusinder aldrig kan fjerne sig fra Fattigdommen i dens allerførste Skikkelser som hentende Brødet fra den raa Natur, fra den stenige Grund eller fra Bølgen, eller som Daglønnere, hvis Værktøi er den simple Øks. Men først naar den naturlige Frihedskjærlighed bliver sig bevist, i Følelsen af dens Ære ligesom skyder sin Blomst og smelter sammen med den stolte Bevidsthed af Ærlighed og Retskaffenhed — da er Armoden ikke Elendighed, ikke den Elendighed, som er Synden saa nær og som kan gjøre Mennesket til et Dyr, der kun vil Livet og ikke mere.

*

Mellem vore Arbeidere er de, der befatter sig med det grove Murarbeide, de som synes fattigst. De er Daglønnere, og som oftest desværre Folk, der om Sommeren ikke tænker paa Vinteren. De suger da paa Labben, men bliver ikke fede deraf som Bjørnen. Men netop mellem disse traf jeg her en Dag i Efteraaret paa en Mand, der midt i sin Fattigdom syntes at have en klar og glad Bevisthed om hvad det dog betyder

at være en fri Mand. Han arbeidede paa en Bygning, hvor ogsaa nogle Slaver var beskjæftigede med at vælte Sten til Grundmuren. Slaverne var netop komne tilbage til Arbeide efter deres Middagshvile, som begynder Kl. 11, da Murarbeider Hans Jakobsen havde sat sig hen under et Skur for at spise til Middag. Den var simpel nok. Han sad der alene med sin Sild og sit Brød; men jeg har set Folk spise Steg og Pudding med surere Miner end Hans's var. Silden var fortæret, og nu maulede Hans Brødet ovenpaa.

„Knap Middag idag, Hans," sagde jeg.

„Aa, jeg har god Ost paa Brødet," mente Hans, idet han smaalo.

„Hvor er den da? Jeg ser ikke du har andet Smør eller Ost paa end Sne og Slud, som falder.

„Jo," sagde Hans og pegede paa Slaverne — „Jeg har god Ost paa Brødet: *jeg har Frihed.*"

O Hans Jakobsen! Dine Filler bliver til gyldne Frynser ved disse Ord, Kalkstriberne paa din Kjole til Sølv og Perlemor.

Daarlig Lignelse! Intet Guld kan smykke den nøgne Høihed i disse Ord. Alt bliver Flitter derimod.

„Den Ost paa Brødet, Hans, er god norsk gammel Ost."

„Saa god som nogen engelsk," lagde Hans, der havde været Sjømand, til.

„Sandt, sandt! Saa god som nogen engelsk.

„Tror I" — vedblev Hans — „at jeg bytter den Ost med hvad Sul disse der kan have spist idag? Men jeg skal sige jer, jeg kunde nok have Raad nu til en federe Middag; men jeg lægger 8 Skilling op om Dagen, for ogsaa at kunne spise min Ost om Vinteren, der er lang for os Murere. Jeg liker den nemlig saa godt, at jeg ikke engang kan fordrage Tanken om, som saa mange af mine Kammerater, at maatte banke paa Tvangsarbeidsanstaltens Port allerede før Jul."

Atter et nyt Kapitel af Elendighedens Historie, overskrevet „Tvangsarbeideranstaltens," ikke „Tugthusets" eller „Slaveriets;" men forfærdeligt nok til en Begyndelse.

„Der faar jeg heller ikke min Ost, og uden den kan jeg ikke leve.“

O brave og fornuftige Hans Jakobsen! der er Kræfter og Smag i den Ost, du spiser til dit Brød. Den er gammel norsk og saa god som nogen engelsk.

Eventyr.

1. Eventyr om Ringerike.)*

Der var en Tid, da alt levede. Nu synes selv Blodet at blive koldere i Aarerne, og meget er forlængst dødt, som engang levede, elskede og kjæmpede for sin Kjærligheds Valg. Hjerter brændte da i Afgrundene, Øine tindrede fra Stenene, Elvene var som lunkne Blodaarer, Bakkerne bevægede sig som Muskler, og Høiderne reiste sig over Dalene af Forelskelse i deres Skjønhed. Bakkerne, Dalene, Styrtningerne, alle Landenes Former er Minder om disse lidenskabsfulde Kjærlighedshistorier, uden hvem det nærværende Liv ikke skulde have været til.

*

Ringerike og Hadeland er to Søstre gifte med hver sin Broder: Ringerike med den høisindede Hallingdal og Hadeland med trohjertige Valdres. Man vil nok sige, at Land ligger mellem; men denne gamle Svend er en Husven efter gammel Skik, d. e. en Fostbroder, som har sit Ophold ved Randsfjordens lange Bord, bedækt med en blaa, sølverfrynset Silkedug, som Husfruen paa Hermandrud**), der beværtede Halvdan hin

---

*) Af „Langeleiken", en Krans af Digtninger i Dølemaal. Oversat af W. selv.

**) Hermandrud, en Sæterplads paa Vestsiden af Randsfjorden, hvor der i Grunden findes Spor af, at en betydelig Bygning har staaet. Der skal en Husfrue have boet i Halfdan hin Svartes Tid, og hos hende skal han have drukket sit Juleøl saa godt, at det, sandsynligt nok, bidrog sit til, at denne Æresmand paa Tilbageveien over Isen kjørte Livet af sig i Rokenviken paa den anden Side Fjorden.

Svarte saa godt, ikke havde Mage til. Men med Ringerike, den yngste og yndigste af Søstrene, er det en Historie.

Begge Brødrene hørte med det hele Land Rygte om Møens Fagerhed. Valdres sendte sin raske blaaskjærfede Svend Beina, Hallingdalen et helt Gesandtkab af Elversvende med Beilerbud; men intetsteds kunde de trænge igjennem. Gyrihaug, en gammel gjerrig Knark af en Frænde, som selv vilde besidde den fagre, rugede med arglistig Skinsyge over hende og bevogtede enhver Adgang med sine Fjeldkjæmper, saa trofaste og fastsluttede i Rækken, som om han alt havde omspændt sin Frænke med sine egne Arme.

Hvad kunde hun da andet end at indhylle sig i Tyrifjordens blaa perlestukne Gevant? Men det bævede under hendes Suk. Den skaldede Beiler blev stedse mere paatrængende. Med mørke Blik betragtede hans bredskuldrede Kjæmper Jomfruen, som turde give deres Herre Afslag.

Hun sad indhyllet i sit Slør, lyttende efter kjærligere Beileres Bud, hvorledes den heftige Beina og Hallingdalens Elversvende forgjæves, som murmlende Fosse, trættede og kjæmpede udenfor med den iversyge Vagt. Da bad Møen til Alfader, og han sendte Thor, sin Søn, Styrkens Gud og Hallingdalens Ven, for at befri hende. Tredobbelt Kraft lagde han for Vennens Skyld i sit Lyn og svang det mod Kjæmperaden paa maa og faa, hvor det kunde ramme som bedst.

Virkningen var Styrkens Guds. Tilbage bævede Gyrihaugen selv; tilbage did, hvor den endnu med sin skaldede, furede Pandeskal rager over Ringerike. Tilbage veg Kjæmpekredsen did, hvor Fjeldene endnu indringer Dalen. Jublende brød Beina og de øvrige Beilerbud ind. Frit hævede sig for første Gang det jomfruelige Ringerikes Barm, det yndige Hole, og Tyrifjordens Gevant nedrullede fra de Yndigheder, Verden turde se.

Virkningen var Styrkens Guds. Lynslagets dybe Spor er Krokkleiven: en Sti havde aabnet sig, som førte til den fagre. Thor agede den selv første Gang, bringende Beilerbud fra Halling-

dalen, sin Ven. Beinas Vrede, brusende i „Munkefossen“*), røbede hvad Svaret var, som lettede Ringerikes Barm, det yndige Hole, end høiere. Han faldt, som man siger, af Ivrighed i Hønefossen „med Hovedet gjennem Døren.“ Hans Herre var af et godt Gemyt og havde Ærbødighed for Gudernes Vilje, d. e. for det skete. Han kastede sine Øine paa den ældre Søster, og fandt Yndigheder, han ikke før havde fundet, og Valdres lever nu forlængst ligesaa godt og fornøieligt med sit Hadeland som den lykkelige Hallingdal med sit yndige Ringerike.

---

2. *Annalina.*

Et Eventyr om to Søstre.

1.

Nu, hulde Søstre, hjælper ingen List. Jeg kjender eder. Siden Sofie, den søde Naturens Datter, engang kyssede mit Øie, er intet skjult. Jeg ser Bølgernes gjækkende Ansigter, læser Bladenes Skrift, føler Græssets Aarer at pulsere og hører Rosens Hjerte at banke.

2.

Slaar ikke eders Hjerter af Angest nu? Men tys! Jeg bytter Taushed mod Taushed. Forraader ikke eder selv ved at sladre om, hvad jeg vil fortælle. Allerede før troede jeg ikke unge, alfagtige Piger ret og om eder ved jeg nu, at J er egentlig ikke to, men et Væsen, ligesom Hyacinthens eller Sneklokkens Stengler Fænomener af en Zwibel.

3.

I mindes Fuldmaane-Nytaarsaftenen ved den store Sjøs Udløb. En sølverne Bro af Maaneskin laa over Sundet, snart bævrende som et Slør, snart lig en alabasthvid Søile af et nedbrustet Morganapalads. Over Magnus Blindes Valplads glim-

*) Straks ved Indtrædelsen i Ringerikets Hovedbygd danner Beinaelven Munkefossen, og lidt nedenfor Hønefossen. Gyrihaugen og det terrassedannede Hole er bekjendt for enhver af Ringerikets talrige Besøgere.

rede ligesom tusinde Spyd i Sneen. Ingen anden Lyd end Strømmens Rislen, og et svagt Suk langs den øde Strand, som om Luften havde gjemt Slemmedegnens Smerte over Nederlaget, ingen anden Glans end Maanens. Den herskede alene. Kun nu og da fremglimtede en Stjerne, men traadte straks skjælvende tilbage.

4.

Medens de to yndige Søstre sad imellem de andre Piger, drømmende ved hinandens Hjerte — listige, da saa jeg et Væsen med Annas Øine og Linas Smil ile hurtigen over Maaneskinsbroen og komme tilbage med en Sværm af Alfer og Feer. „Vor Dronning er kommen?“ sang de: „Annalina, hvor har du været saalænge?“

5.

De godtroende Piger inde i Huset, som saa Søstrenes Skikkelser længe omfavnende hinanden, sagde: „Slumrer du, Anna? Stille! Lina har lukket sine Øine!“ Og Menneskene paa Stranden troede: „Nu hvirvler Strømmen, Bølgerne toppes, de venter Storm. Javist, de toppedes for alles Øine, men under usynliges Fodtrin, idet de dansede og sang: „Vor Dronning er kommen! Annalina, hvor har du været saalænge?“

6.

Det smertede de stakkels Feer, at Dronningen elskede Menneskene mere. Det smertede dem, fordi de kjendte disses Ondskab og tungbente Prosaiskhed. Men under de usynliges Dans lister en sig bort — den skjønneste Fe med det huleste Hjerte, en Forræderske af Kjærlighed eller Ærgjerrighed. Udover den store Sjøs Flade fløi Konkylia til Mjøsens skumle Aand. „Skynd dig, vældige!“ — raabte hun — „Dronningen, du elsker, Annalina, danser i Sundet paa sin gyldne Bro. Skynd dig at fange hende!“

7.

Og Aanden, der i voldsom Stolthed ikke viger for Havets, reiste sig af sin Slummer under Helgø og kom farende paa

sine sorte Vinger, hurtig som en ond Tanke. Da mindes I, hvorledes der pludselig raabtes af Pigerne: „Anna, vaagn op! Lina, nu skal vi reise. Der kommer en Storm. Se Mjøsen, hvor sort.“ Og i samme Stund de to Søstre stod op, endnu ligesom halvt fraværende i en Drøm, forsvandt Dronningen Annalina af Feernes Midte. Neppe et Sekund efter splittede den elskovsblinde rasende Aand den gyldne Bro, og alle sank.

8.

Ynkeligt var det at høre den perleskinnende Konkylia udstøde sine Klagetoner af Snekkehornet, hvormed hun vakte Ødelæggeren, og at gaa tilbunds, før Lyden var forsvunden; ynkeligt at se Feen Populine paa sit Aspeblad at synke som paa en Møllesten, den smekre Salicine at klynge sig forgjæves til Pilekvisten, Nymfæa at drages i Dybet til sine livløse Stengler, og alle de andre at forgaa under Aandens Gjennemfart. Den sølverne Bro, alt tilintetgjorde den heftige Aand, der vilde fange Annalina, Fedronningen, som han engang havde seet og elsket, da han en Sommeraften i sin Ungdom gled som en Zefyr langs Totens yndige Strand, saa svag, at han ikke engang vovede at flyve over til Øen, men forbausedes over Sommerfuglenes Dristighed, der forsøgte derpaa.

9.

Men, Annalina, du har et andet Rige mellem Menneskene: Kjærlighedens, der er Himlens saa nære Grænseprovins mod Jorden, at dens Sprog tales deri, og som tilhører Elskværdighedens suverænt og absolut. Del dig selv for stedse i begge dine Hjerter og skift hint dit Rige imellem disse. Den, som har fortalt dig dit eget Eventyr, var forhen en Oprører deri, men er nu dets lykkelige Slave.

3. *Mine to sorte Katte.*

Ifjor havde jeg en sort Hunkat med hvid Snude og hvide Labber, som hedte „Nattens Diamant,“ fordi hun forresten var saa stenkulglinsende sort, at hun ligesom glinsede i Mørke; men hun var saa tyvagtig, at jeg, da min gode Naboerske alligevel vilde have den, skilte mig ved den. „Farvel, Diamant!“ sagde jeg og puttede den i en Sæk, „men hvor skal jeg nu faa din Mage i Skjønhed og Pudserlighed fra?“ Jeg mente i Skjønhed og Udyder; men i Adskillelsens Øieblik sagde jeg dog ikke mere. I Aar har jeg faaet mig en sød liden ganske sort Hankat, der kom spadserende af sig selv, og som heder „den fortryllede Negerprins“, og om begge er det et Eventyr.

Hvad skulde nemlig hænde her en Nat med saa smukt et Maaneskin, og jeg maatte op for at se derpaa? Alt var som overgydt med et Perlemor. Paa Rækværket af Altanen udenfor sad „Nattens Diamant;“ et sort Katteskind var skjødesløst kastet paa Gulvet, og en ganske sort liden Dreng stod og strøg hende paa det ømmeste.

„Kjære Misselimiss,“ sagde han, „Bedstemor er ikke længer vred, naar du bare vil følge med tilbage. Derfor ved du jeg er kommen efter dig; men saaledes gaar den ene Fuldmaane efter den anden, uden at det nytter mig.“ „Ja det var ogsaa et Indfald af dig Kiss-Kiss at komme efter den lange Vei. Nei Tak, nu bliver jeg her, for jeg skal sige dig, Musene er saa søde.“

„Det føler jeg nok, naar jeg har Skindet paa,“ svarede Kiss-Kiss; „men hør! nu, da jeg er mig selv, hvor længes jeg efter en Skaal Flødemelk som hjemme hos Bedstemor.“

„Da skulde du smage min Madmoders Fløde,“ sagde Misselimiss og slikkede sig om Munden.

„Ak, du er uforbederlig,“ sagde Kiss-Kiss sørgmodig. „Bedstemor sagde ogsaa, at hun frygtede derfor, saa det var med stor Møie, jeg fik Lov at komme efter dig. Men husk dog, at du er Prinsesse, søde Misselimiss.“

„Med min Frihed er jeg en Dronning,“ svarede hun.

„Paa et lumpent Loft . . tænk paa Palmetrærne hjemme.“

„Slotstaget er høiere. Du skulde føle et Bad i Stjernernes Skin der. O, det frisker min Pels, saa den gnistrer, som om Diamanter sprang af hver Haarspids. Desuden — fulgte jeg dit Raad, vilde man, paa Grund af vor Negerfarve, tro, at vi var Slaver, og da er det bedre at være Katte med den Ære, som altid følger med Friheden.“ „Sandt nok, Misselimiss; men —“ „Jeg har intet „Men“, taabelige Kiss-Kiss, Bedstemorsdalt, naar jeg har Lyst til nogen Ting,“ sagde Diamanten, vispende med Halen, som Kattene gjør, naar en Lidenskab opstaar hos dem.

„Det er ikke Friheden, Misselimiss. Det var den, Bedstemor sagde fortjente ikke Kranse, men Ris.“ „O, mind mig ikke om Vidjebuskene ved Kongofloden! Min Madmoder er ganske anderledes taalmodig end Bedstemor, kan du tro.“ Og Halen vispede atter. „Jeg har det godt,“ lagde hun til og begyndte ganske rolig at spinde.

„Du *vil* altsaa ikke?“ sagde Kiss-Kiss med en Taare i Øiet. „Tys!“ hviskede Nattens Diamant, og skjød Ryg. „Hvad er det nu?“ spurgte Kiss-Kiss, gribende ilsomt efter Katteskindet.

„En Mus?“ og vips var Veninden borte. Jeg hørte kun en Raslen og et fint Hvin i Buskene nedenfor.

„Bedstemor havde Ret,“ sagde Kiss-Kiss idet han trak Katteskindet over sig ligesom en Hanske. „Den, som begynder at stjæle, bliver gjerne ved.“

Aha, lille Pus! tænkte jeg, er det saaledes fat med dig, saa gad jeg nok vide Sammenhængen noget nærmere; og derfor — næste Fuldmaane passede jeg paa og greb Skindet, just som Kiss-Kiss havde slængt det paa Rækværket og var krøbet op for at se efter, om Diamanten ikke vilde komme pilende henover Jordet sagtere end Skyggen af en Sky. Jeg fik da følgende Historie at høre i Maaneskinnet, thi ind fik jeg ikke Kiss-Kiss, saaledes som han nu saa ud, nemlig som en slank, velskabt Negerdreng, sort, glat og glinsende som Ibenholt, med Tænder,

der skinnede selv i Skyggen, og store, venlige Øine med megen hvid Emalje og store kulsorte Øienstene i.

„Paa hver sin Side af den store Kongo-Flod i Afrika ligger Kongerigerne Akim og Mequimbo, og næsten stedse i Krig med hinanden. Akimiterne havde lidt et skrækkeligt Nederlag af Mequimbanerne, som endog havde indtaget Hovedstaden, ødelagt alle dens Potter af Lerhytter, sat Ild paa den store bikubeagtige i Midten, som førte Navn af det kongelige Slot, og dræbt Kongen selv og paa det nærmeste hans hele Familie. Thi kun den yngste Prins, Kiss-Kiss, var bleven reddet til Skovene paa sin Farbroders Arme; og var han ikke Øiestenen før, saa blev han det nu. Et Par Maaneder efter kom dog Farbroderen, en sand Helt, frem igjen af Skovene med en Del trofaste Krigsmænd med Fjedrene ligesaa kaut paa Hovederne som før, svingede Køllerne over Hovederne med det gamle Krigsskrig og truende over Floden til Palmeskovene i Mequimbo med ligesaa kjække, udfordrende Gebærder som før. Men hvad skulde der blive af Prinsen, Landets Haab, Thronarvingen, den lille Kiss-Kiss? Han kunde dog ikke gaa med over Floden til en Krig, som vilde blive mer rasende end nogen af de foregaaende, siden den fæle Hevn, Hyænen mellem Lidenskaberne, var kommen med i Spillet. Da erindrede Høvdingen, at gamle Mumbobumbo, en Kone, berømt for sin store Visdom og saa anseet, at hun kaldtes Bedstemor over hele Landet rundt omkring, ja baade af Akimiter og Mequimbaner, boede ved Flodens Bredder under nogle Kokostræer, som lod sig skimte i det fjerne; og did blev nu Kiss-Kiss bragt, og Mumbobumbo modtog ham paa det bedste, det vil sige kjærligen og med hvad hun havde, og det var ikke meget, siden en Trop Mequimbaner, som var fra de fjerne Grænseskove og ikke kjendte „Bedstemor,“ ogsaa havde ødelagt hendes lille Eiendom. Hendes Agerbit havde man brændt, oprykket alt i Haven og jaget hendes Ko og Fjærkræet tilskogs, og kun Kokospalmerne havde man ladet staa, saa hun dog havde lidt til Spise og Melk af de søde Kjerner for Pleiebarnet og sig selv. Kiss-Kiss maatte da klatre op i Palmetoppen og kaste

Nødder ned, og saaledes lærte han tidlig den Kunst. Men knap Tæring var det, og hverken Koen eller Hønsene og Duerne vilde vende tilbage.

Imidlertid herjede Regenten af Akim paa den anden Side af Floden, og man saa ofte flygtende svømme over, skjønt det var farligt nok for Krokodillerne. En Dag kom en Kvinde med prægtig Hovedpynt af Fjær og glimrende Arm- og Halsbaand af store, hvide Perler og Diamanter til Bredden med sit Barn i en Kurv paa Skulderen, og endelig bekvemmer hun sig til at forsøge at slippe over. Moderkjærligheden overvandt Dødsfrygten. Hun kyssede sit Barn, kastede Hovedpynt og Smykke af, slængte Kurven paa Skulderen og lagde ud. Allerede var hun nær den anden Bred, hvor Mumbobumbo og Kiss-Kiss sad imellem Vidjebuskene, da man hører et Skrig og et Plask. Man ser kun, at Moderen strækker sine Arme op over Vandfladen, skyder Kurven med Barnet i fra sig ind imellem Sivene, og forsvinder. Men Bedstemor var ikke sen. Hendes Arme syntes at forlænge sig; Kurven fik hun fat i, og deri var da en liden Pige, som straks sprang op paa Græsset og sagde, at hun hedte Misselimiss og var sulten. Fiendes Barn eller ikke, lidet nok før eller ikke — nok, Mumbobumbo tog ogsaa hende til Pleie; og ret som om Gud straks vilde belønne denne Menneskekjærlighed, stak den bortjagede Ko netop i samme Øieblik sit Hoved rautende ud af Krattet, og der forløb ikke en Dag i lang Tid, uden et eller andet af Fjærkræet kom tilbage. Da Mumbobumbo kom til sin Hytte med et af os Børn ved hver sin Haand, briskede Kalkunhanen sig udenfor Døren paa sin gamle Plads; en Piben hørtes ikke langt borte — der kom først en, saa to, saa tre af Hønsene. Næste Morgen vaagnede vi af, at Hanen galede udenfor, og da Bedstemor aabnede Døren, fløi to af Duerne ind — Resten sad paa en Gren lige overfor, ja selv hendes kjære lille Kanarifugl, hvis Bur var bleven sønderslaaet i Tummelen, kom tilbage.

Gjør hvad godt er, sagde Bedstemor, saa vil det være,

som om der fløi Kanarifugle ind i dit Hjerte og fyldte det med Liv og med Sang.

Ak, Bedstemor var saa god! Men Arbeide vilde hun have. Men dette var ikke efter Misselimiss's Smag. Istedetfor at spinde, som Bedstemor satte hende til, lærte hun sig bare til at sige Snurrurr med Munden eller inde i Halsen, saa det lød livagtigt som en Rok og narrede Bedstemor. Men ikke nok med det — fra en vis Dag var det, som om en ond Aand var faret i hende. Hun hviskede nemlig til mig, at hun havde gjort den Opdagelse, at den Melk og Fløde, hun kunde stjæle fra Bedstemor, smagte tusinde Gange sødere end den, vi fik i vore smaa Kopper, og det varede ikke længe, førend hun ogsaa vilde have fundet, at der var en egen Fornøielse i at gjøre netop hvad Bedstemor havde forbudt. Aldrig før havde Bedstemor vendt Ryggen, før Misselimiss var i Potter og Pander. Sov hun Middag i samme Rum, hvor en Kop Fløde kunde staa, listede Misselimiss sig ind paa Hoselæsten og kom saa ud igjen ganske hvid om Munden. Bedstemor havde forbudt os at forstyrre Smaafuglene i deres Reder; men intet Træ var for høit og smekkert for Misselimiss, naar hun vilde blæse Æg ud. Om Natten skulde vi naturligvis sove; men da listede Misselimiss sig op og gjorde tusinde Optøier — kort, fra hint Øieblik af, at hun havde smagt den stjaalne Fløde, var det som om en egen urolig, slikvorren, ugagnslysten Natur havde bemestret sig hende.

Bedstemoder taalte alt i det længste: men endelig en Dag, da Flødepotten atter var tom, kogte hendes Taalmodighed over, og hun tog da lille Misselimiss for sig og sagde til hende i en streng Tone: „Hør, Barn, alle dine Streger er mig bekjendte; men ligesom de har indpræget sig dybt i mit Hjerte, har jeg indgravet en Streg for hver af dem i denne Smaragd i min Fingerring.“ (Bedstemor bar virkelig en funklende Sten deri, der saa ud som et forstenet Katteøie). „En Kat har en og tyve Feil, nemlig: Slikvorrenhed, Letsindighed, Dovenskab, Ustadighed, Trættekjærhed, Pyntesyge, Uredelighed, Lumskhed, Ulydighed, Ulærvillighed, Trodsighed, Falskhed, Lunefuldhed,

Egenkjærlighed, Skadefryd, Mangel paa Respekt, Ranglelyst, Havesyge, Utaknemmelighed, Grusomhed, og endelig i alt dette Uforbederlighed. Og nu har du allerede 20, siger og skriver tyve, Streger i Stenen. Faar du nu den sidste enogtyvende til, er du bleven i Sind og Sjæl en Kat, og jeg behøver blot at vise dig selv i Smaragden, for at du straks ogsaa skal blive forvandlet dertil. Du vil nemlig med Forfærdelse se en Kat i Stenen, og den er dig selv, dit eget Billede. Men ret dig derefter! For hver en Feil du aflægger, stryger jeg derimod en Streg ud, og naar alle komne væk, og jeg saa viser dig Smaragden, vil du igjen se en god liden Pige deri.“ Bedstemor Mumbobumbo var ikke til at spøge med; men spøge med hende vilde just Misselimiss. En Dag vankede der Ris — ikke af den deilige hvide, som voksede paa vor Ager, men af den samme Vidjebusk, hvor Misselimiss var dreven iland. Og hvad gjør nu Misselimiss? Afskyeligt, i Sandhed afskyeligt! Hun hevnede sig ved at rive Bedstemors Yndlings, Kanarifuglens, Bur ned, saa den laa død der. Det var den afskyeligste Kattestreg. Men i samme Øieblik hørtes ogsaa en Skjæren ligesom i Glas, der gik til Marv og Ben. Det var Bedstemor, som grov den enogtyvende Syndestreg i Stenen, og nu maatte Misselimiss for en Dag.

„Se!“ sagde Bedstemor og holdt hende Stenen, der lyste som et harmtændt Tigerøie, for Øinene. „Se dig selv, dit Skarn!“ Og i samme Øieblik stod min Pleiesøster der som en sort Kat med hvid Snude og hvide Sokker, som naar hun listede sig hen paa Hoselæsten og stjal Fløde. Siden den Tid havde jeg en saa forfærdelig Respekt for Bedstemor, at jeg ret ofte tænkte paa at løbe min Vei. Det var nemlig det første Misselimiss gjorde, da hun var bleven Kat; og for ret at komme bort, løb hun ombord i et engelsk Skib og er saaledes kommen hid, formodentlig efter mange Eventyr.

Bedstemor syntes dog undertiden at angre sin Strenghed og at savne Misselimiss. „Ingen kunde saaledes faa mig Frugterne ned af Trærne“ — mumlede hun stundom — „Stakkels

Misselimiss! hun var dog et Barn! — slet Opdragelse — tyvagtig Mequimbaner-Race — Ris kunde maaske været bedre“ o. s. v. „Vil du, Bedstemor,“ sagde jeg en Dag til hende, „skal jeg drage afsted for at se, hvordan Misselimiss har det.“

„Hun er uforbederlig“ — sukkede Bedstemor. „Det er det værste.“ „Sig ikke det, Bedstemor. Vi kunde dog forsøge. Var det ikke Kjærlighed, som strakte sine lange Arme ud i dine, da du greb Misselimiss i Floden?“

„Du er et godt Barn,“ sagde Bedstemor. „Maaske har hun dog forbedret sig. Og naar næste Skib kommer — —.“ Bedstemor vidste Raad. I en smuk Maaneskinsnat samlede hun saa meget Lys i sin grøngule Ædelsten, at dens utaalelige Funklen, naar hun vendte den imod mig, kunde jage mig ind i et Museskind, end sige i den store Kattebælg, hun holdt for mig, og saa bragte hun mig da ombord i det næste Skib, som kom. Jeg led meget der ombord af en Abekat, der behandlede mig som en Slags Fætter fra Landet; men hvad jeg forresten saa der, gav mig Lyst til at forblive Kat, om det saa skulde være mit Liv. Thi ombord i det Skib befandt sig baade min tapre Farbroder, Regenten af Akim, og hans Fiende Kongen af Mequimbo med mange af deres Folk som Slaver. Om hinanden laa de i Lænker; men naar de kunde komme til, fortsatte de Kampen med Hænder, Fødder og Tænder.

„Tror du — sagde engang Kongen af Mequimbo, idet han forgjæves i Lænkerne søgte at opløfte sine knyttede Hænder — at min tabte Frihed, min tabte Seierhæder, mit tabte Kongerige er mit største Tab? Nei! nei! mit Barn! mit Barn! — Da min Hustru flygtede, og Misselimiss blev borte — det er min Sorg, og deri har *du*, du ingen Del — det er min Glæde! Hører du, deri har *du* ingen Del. Idetmindste ikke Glæden af at have den nærmeste.“

Jeg gyste over denne Vildhed. Blev Misselimiss Kat, fordi hun stjal Fløde, burde hendes Fader blive en Tiger eller Leopard, tænkte jeg. Men — vedblev jeg i mine Tanker — naar Misselimiss og jeg bliver store, skal vi stifte en evig Fred

imellem begge Folk, skjønnere end om Blomsterkranse forenede begge Flodens Bredder, og vi skal afvænne dem med en Vildhed, der kan føde saa skrækkelige Ord. Tænk da nu, hvad jeg maa føle ved at finde Misselimiss ganske ubevægelig. Hverken disse skjønne Planer eller at jeg minder hende om, at hun er Prinsesse, og at det yndige, palmedækte Mequimbo venter hende, eller Fortællingen om Bedstemors Tilgivelse og om, hvor svært jeg har havt for at finde hendes Spor i det store London, har kunnet bevæge hende. Hun har tvertimod narret mig med sig herind endnu høiere imod Nord, fordi hun engang hørte nogle Matroser paa et norsk Skib, som laa ved Siden af det engelske, hvor jeg dog omsider traf hende, snakke sammen om, hvor meget deiligere Maaneskinnet var hjemme i Norge end i England. Ak! Hun er ganske bleven Kat —" tilføiede Kiss-Kiss sukkende — — „Men maa jeg nu bede om mit Skind, for der kommer Diamanten."

„Vil ikke du da blive hos mig, kjære Kiss-Kiss?" spurgte jeg, idet jeg gav ham Pelsen, som han straks iførte sig.

„Jeg lover intet," sagde Kiss-Kiss, „for der kommer Diamanten." Og vips var han væk. Prinsen var ogsaa en Kat. Men en god liden Kat, som for sit Hjertes Skyld fortjente at være Prins, og jeg ved nu, hvorfor jeg elsker den saa, mens jeg har saa mine egne Tanker om „Nattens Diamant", den utaknemlige, men smukke, sorte Hunkat, med den hvide Snude og de hvide Poter.

Jeg tænker nemlig, at hvis bare gamle brave Bedstemor Mumbobumbos Magt strakte til at lade et hvidt eller graat Haar skyde frem i Misselimiss's kulsorte Pels for hver Kattestreg, hun begaar, vilde hun nok vende tilbage igjen, for hvad andet holder hende vel, end det hun er forgabet i sin egen Skjønhed som Kat? Hun vil heller være Nummer en mellem Kattene (og det er hun rigtignok) end Nummer to mellem Negerprinsesserne (som jo kunde hænde sig). Saa forfængelig er hun.

„End Friheden da?" afbrød Prinsen mig i dette Øieblik. „Og desforuden — Misselimiss har Ret — nu har jeg selv pro-

bert det — det er en kongelig Fornøielse at sidde deroppe paa Slotstaget og lade sig bade i Stjerne- og Maanelyset, det ene hvidt som Melk, det andet gult som fed Fløde". En Kattelignelse.

Kat bliver Kat.

---

4. *Røde og graa Dompaper.*

„Hjælp! Brand! Brand i Rosernes Leir!" var det forfærdelige Skrig, som opfyldte Paradiset en Aften efter at Engelen Gabriel havde fulgt Adam og Eva ud deraf, og det saaledes var bleven overladt til den vilde Natur, hvori alleslags kaade Skabninger drev sin Spas. Nat-Sommerfuglene var de værste, og fra dem var det Allarmen kom. Gjerne vilde de tidlig ud at sværme, og de syntes derfor, at Aftenrøden dvælede bestandig for længe paa en liden Høi, hvor de skjønneste Roser havde forsamlet sig. Hvorfor spillede den ikke ligesaa smukt paa Hyldebusken, hvor det tidlig blev dunkelt? Den maatte have Roserne kjær. Under Cederne og Kastanjerne var det Nat, medens endnu hin Høi, som de kaldte Rosernes Leir, fordi disse derfra ligesom beherskede de underliggende Bed, syntes at staa i Flammer. Fuglene, som havde sunget den hele Dag og sat sig op, saa snart Solen gik under, vilde de ogsaa spille et Puds, fordi de troede sig selv bedragne for et Stykke af Natten — kort, Spektakler vilde de have, og det lignede rigtignok ogsaa slige Skabninger som Natsommerfuglene, der endnu finder Fornøielse i at spille Pierrot, kaste Folk Mel i Ansigtet, blæse Lys ud o. s. v.

Paa en Gang fløi nu tusinde af dem op, kjede af længer at bie paa Aftenrøden, og med deres hæse Røst udstødte de hint Skrig: „Hjælp! Brand! Brand i Rosernes Leir!" læggende til: „Se! se! Ranunklerne har stukket dem an!"

Dette hang saadan sammen: Siden Adam og Eva var blevne

udjagede af Paradiset, hvor de dog holdt nogen Orden, syntes rigtignok alt Ukrud at have forenet sig om at forvandle det til et Vildnis. I tætte Masser havde alskens Slyngplanter, Linbendler og deslige trængt sig frem om de smukke Bed af ædle Blomster, som Eva havde anlagt. Frækt pustede den svovlgule Bulme sin bedøvende Aande ud imod de rene Liljer, næsevise Storkenebber stak sig ned i Violernes Honningbægre og drak dem ud, Snerlerne kastede ligesom sine Fodangler ud imellem Hyacintherne; men fremfor alle syntes de giftige, brændende Ranunkler at være de, som vilde herske. De havde antaget det pralende Navn „Soløie“, skjød sig frem overalt paa sine smekre, grenede Stengler, og disse var det nu, som skulde have Ord for at have tændt de fine, blegrøde og hvide Roser ibrand.

Tusinde Nat-Sommerfugle fløi nu paa en Gang op og ind imellem Træerne, hvor Fuglene sov, med det taabelige, men forfærdelige Raab; og virkelig, det første Fuglene aabnede sine søvndrukne Øine, syntes det, som om Rosenhøien stod i Flammer. Gabriel gjorde heller ikke det skjærende Lys, som faldt derpaa, mindre ved at svinge af og til med sit Sværd i Luften.

Men hvem der blev opskrækket, var et Par Dompaper, der alt havde faaet sin første Lur med Nebbet nnder Vingen og paa et Ben i et af Kastanjetræerne deromkring. De var ikke saa kloge som Irisken, Sisiken og mange andre med bedre Hoved, der snart indsaa, at det kun var blind Allarm med Ildebranden, og satte sig til igjen. Ogsaa var de virkelig de enfoldigste imellem Fuglene, hvorfor de altid maatte holde her for Spas og Vittigheder, og dertilmed var dette første Par Dompaper udgaaet fra Skaberens Haand saa graa som Spurve eller som det Ler, hvoraf de var æltede.

„Hører du kjære Pipelipipipah!“ (Udtales med en Hærmen efter Dompapens Kvidder), spurgte Hannen, gnukkende sine Øienlaag. „Og ser du! O, hvor Rosenhøien blusser! O! o! Vi maa hjælpe til at slukke.“

„Neimen om vi gjør,“ mente den anden. „Skal vi svide vore Fjedre op? De kan være usle nok før.“

„Men i en af disse Rosenbuske er vi jo klækkede, Pipelipipipah! De er vort Fædreland; og om vi skulde lade vort Liv . . .“

Og vips! fløi den modige, taknemmelige lille Dompap afsted, tapper som en Soldat, der styrter sig i Ilden. Alle Fuglene skogrede, og Falænerne fulgte efter ham med tusinde Løier. „Papengraa! Graapap! Papengraa! Graapap!“ lød det rundt ham. „Brænd dig ikke! brænd dig ikke!“

Den lille Helt forsvandt imellem Roserne. Da han kom tilsyne, perlede en Taare af Krænkelse i hans Øine og en Bloddraabe paa hans graa Bryst, som han havde forrevet paa en Torn. Han følte sig, som om han maatte dø af Skam og Sorg. Da susede det igjennem Skoven. Det var Englenes Fyrste, den herlige Gabriel, som nedlod sig paa Rosernes Høi.

„Du gode, taknemmelige Skabning“ — sagde han — „som vilde opofre dig for den Busk, som du kaldte dit Fædreland, fordi den havde givet din Barndom Ly, vid, at Gud, som tager Viljen i Gjerningens Sted, vil, at dit modige lille Bryst skal fra nu af være dækket med Skarlagenet af denne Draabe af dit trofaste Blod, og du skal vorde en af Skovens fagreste, lignende en Rose paa dens Trærs Grene!“ Og med disse Ord strøg Engelen Bloddraaben ud over hans Bryst og dukkede det endog til Overflod ligesom til en Daab i den deiligste af Roserne.

„Du har grædt?“ lagde den herlige til, da han saa Taaren i dens Øie. „Vel, behold da ogsaa denne Glans.“ Og fra den Stund af har Dompapen de smukkeste Øine af alle Fugle.

„Men Pipelipipipah?“ sagde Dompapen.

„Bi lidt, gode lille Fugl,“ sagde Engelen, „fordi du tænker paa hende, saa vælg dig endnu hvilke Farver du vil af disse Blomster her i dette Bed.“

Det var formeget for den beskedne; men endelig valgte den

sig dog af Akeleien noget blaat til sine Sving- og Styrfjedre, og af Liljerne et Par hvide, brede Baand om Livet."

„Men Pipelipipipah?"

„Faar ingen Skarlagenprydelse," sagde Engelen halv vred. „Hun skal blive graa som før."

Og saaledes er der da røde og graa Dompaper.

Pipelipipipah var meget forundret, da hendes Mage kom saa prægtig tilbage ligesom en Askepot af en Bondesøn, der har vundet sig Ridderkaabe i Felt ved sin Tapperhed og Trofasthed.

---

5. *Piletræerne og Skjæren.*

Der er jo iblandt Piletrærne to Arter, hvoraf den ene strækker sine Grene stivt tilveirs, og den anden luder dem ligesom sørgende til Jorden. Men engang strakte ogsaa begge disse sine Grene frit ud som de fleste andre Træer: som den bredskyggede Eg, den kuppelformede Løn, den prægtige Alm, den lyse, solskjære Lind og den venlige, sølvskinnende Birk. Men Synd og Sorg har senere forvandlet dem. Thi hvad er ikke hændt, og hvor skrøbeligt har ikke Piletræet været?

To Piletræer, der havde hinanden kjær, stod sammen i deres fulde, oprindelige Skjønhed paa hver sin Side af en Kirkegaardsport, med yndigt sammenslyngede, guldglinsende Grene, bevægende sine Kroner af laureagtige Blade imod hinanden i Vinden. Det var en Søndag. Sangen inde i Kirken forstummer. Først kom Menigheden ud Par om Par, og saa Presten i Samtale med sin gamle Klokker. Men hvad gik der af Klokkeren idag? Var det for Samtalens Skyld, eller fordi han var buden til Prestegaards, eller fordi han var bleven sløv med Alderen — nok er det, han blev ved at gaa; Menigheden fulgte efter et Stykke og adspredtes saa hver til sit, og han glemte at lukke Kirken.

„Kikiki!“ skvatrede en Skjære, der hoppede paa Kirkemuren under Pilene, som det lod til i den uskyldige Hensigt at samle Kvist og Kvas til sit Rede. „Kikiki! Kikiki!“ Men der var noget andet i dens Skvatren, mens den hoppede op og ned, vippende med Skjerten og dreiende Hovedet tilside og opad, som om den speidede efter noget. Ja den speidede efter noget: efter Presten og Klokkeren og efter det sidste Skimt af Menigheden, som endelig dreiede om paa Veien og forsvandt.

„Kikiki!“ Vips! da fløi den ind igjennem den aabne Kirkedør, og kom inden et Par Sekunder tilbage med Sølvkalken i Nebbet. Der dryppede endnn nogle Vindraaber af den, og hvor de faldt til Jorden, skjød der smaa Jomfruroser og Forglemmigeier op. „De kan røbe mig,“ tænkte Tyven, og saa fløi han først rundt om Kirken, til den sidste Draabe var afdryppet, saa Kirken stod i en Ring af deilige Blommer, og derpaa ind i det dunkleste af det ene af Piletrærne, og forstak saa Kalken der i Træhjertet, hvor Skuddene var tættest.

„Kjære, vene Piletræ,“ sagde Skjæren, „vil du bare negte, at du ved hvor Kalken er, om der skulde komme nogen og spørge, og sværge derpaa, om det skulde knibe, skal jeg flyve tilhimmels og hente baade Solskinsguld til at forgylde Oversiden af dine Blade med og Maaneskinssølv til at forsølve Undersiden med, saa du skal blive det fagreste Træ i Skoven.“

Det var noget at lytte til. Forgjæves hviskede det andet Piletræ: „Gjør det ikke! Gjør det ikke! Søde Siljemi, gjør det ikke!“ Kalken stod der allerede dybt nedtrykt mellem de inderste Kviste, og Skjæren hoppede allerede paa Kirketaget.

Men Dagen efter, da Klokkeren erindrede sin Forglemmelse og kom hæseblæsende til Kirken, blev der en Forskrækkelse paa ham og Presten. Begge rundtom i Bygden for at spørge efter. Men nei! Alle Mennesker negtede at vide det mindste om Kalken. Kvæg og Heste vendte Halen tilveirs og løb bort over Marken, Faarene rokkede paa Hovedet, som om de havde faaet Vand i Ørene, Gjedebukken bevægede Hovedet frem og tilbage og til Siden, Mikkel Ræv bandte og svor, da

han vidste, han ellers ikke blev troet, Trærne rystede paa Hovederne, Ekkoet lo i Bjerghulerne, kort hele Naturen negtede at vide det mindste om Kalken. Fortvivlede kom Prest og Klokker tilbage til Kirken og spurgte da tilsidst Piletræet. Da var der en Kamp hos det uskyldige, som forgjæves havde fraraadet sin elskede. Skulde den ene røbe den anden og derved lægge Øksen til dens Rod? Skjæren sad paa Taget paa et Ben og med Hovedet under Vingen, som om den sov, men gløttede dog nu og da op i det afgjørende Øieblik. „Nu, svarer du ikke Presten?“ sagde Klokkeren.

Da — „Kikiki!“ skvatrede Skjæren fra Taget, da den saa det — da løftede Piletræet pludselig alle sine Grene iveiret og svor — svor, at det ikke vidste noget om Kalken. Men tilbage kunde det ikke faa sine menederske Grene. Det staar saa endnu. Og siden den Tid valgte Skjæren det fortrinligen til Plads for sit Rede og lader saaledes, til Tak for Hjælpen med Meneden, sin Urenlighed falde i Træhjertet, saa at der altid er visnende tørre Skud at se imellem de friske.

Men den anden Pil? Ak, da den saa det forskrækkelige, at dens bedaarede elskede løftede sine Grene til Meneden, ak, da bøiede den sin Top sørgende til Jorden, og Sørgepilen staar der endnu bøiet over Gravene.

Opmuntring til Almuen

at sørge for sin Oplysning, især ved gode Bøgers Læsning, og til at sætte sig istand hertil ved at fremme og benytte Almue-Bogsamlinger.*)

Gaa du min Bog, og til min Landsmand sig:
„det er hans Held, om han vil følge dig!“
— Oplysning ene lære Bonden kan,
at det er stort at være gavnlig Mand.
(Forsøg over Almuens Oplysning,
et Digt af *Jonas Rein*).

Hæderværdige norske Mænd og Kvinder!

I ser, hvad det er eders Ven har at tale med eder om; ja sandeligen et Ord, som ligger ham paa Hjerte som eders

*) „For Almuen“, 1ste Hefte, trykt i „Budstikken“, et Blad af statistisk-økonomisk Indhold, udgivet af det kongelige Selskab for Norges Vel, og ledsaget af følgende Skrivelse til Selskabets Direktion:

„Undertegnede, Medlem af Selskabet for Norges Vel, giver sig den Frihed, herved at andrage for Direktionen:

At medfølgende, af mig forfattede Opmuntrings-Tale til Almuen at sørge for sin Oplysning ved villigen at fremhjælpe Almue-Bogsamlinger, samt Udkast til Love for en saadan Indretning, tilligemed en Fortegnelse over Bøger, der ansees passende for den, maa vorde paa Selskabets Bekostning trykket til hensigtsmæssig Uddeling.“

Direktionen ser heri, og i Oprettelsen (efter det Udkast, som jeg herved ærbødigst forelægger til Bedømmelse som Forslag til almengjældende Love for Almue-Bogsamlinger), af en siden Slutningen af f. A. virksom Almue-Bogsamling her i Eidsvold, om hvis Forfatning og Fremme Amts-Administrationen er underrettet, de første — jeg haaber frugtbare — Glimt af en idkjær ung Nordmands fastfattede Beslutning: planmæssigen at arbeide med enthusiastisk Varme og rastløs Iver, aldeles i Selskabet for Norges Vels Aand, saaledes som jeg bør tænke mig den, for Almuens Oplysning. Jeg har søgt at lære dennes Sjæle-Tarv at kjende ved Gjæstebordet, ved Arnerne, i Kroen som paa Kirkegulvene — det er Skyggemalerier, man henter der — O følsomme, tør den af med din

Vel, og hverken for tidligt eller uden Føie talt. Store Menneskevenner har tolket eders Trang til en Oplysning, som den blotte Religions-Undervisning eller Kirke-Foredraget ikke har

flade Haand! — Men man vende dem med al Kraft mod Solen, mod Lyset! — den første Lysfarve, som da viser sig, er Haabets. Jeg har seet den ved mine første Bestræbelser.

Nok, mine Herrer, De forstaar mig; — *der* er meget at arbeide. Jeg vil arbeide og føler Kræfter. Understøtter mig saaledes, som jeg beder derom! Giver, dynger Arbeide paa mig! Har jeg mit Hjerte saaledes paa min Side som til dette Værk, jeg ruster mig til, saa *Io triumphe!* Ser (og denne Undskyldning vil De ikke alene holde god, men kjær), fordi jeg har mere, mere at gjøre nu for samme Sag, derfor nødes jeg til at sende Manuskriptet saaledes, som det kom ifra Haanden. Iblandt dette mere er ogsaa en Reise, jeg, for at knytte Forbindelser med driftige Mænd, især Presterne, til Almue-Bibliothekers hurtige Fremme videnom, har besluttet, saasnart jeg kan faa trykte Eksemplarer med mig af dette Hefte, at foretage igjennem Romerikerne, Hedemarkens Amt, Biri, Vardal og Toten.

Jeg beder derfor meget og inderligen om, snarest muligt at faa den ærede Direktions Beslutning. Jeg haaber det bedste, og selv om kort Tid at hente dem — at ile til Lehmanns Officin, hjælpe Sætteren, drive, presse, og, naar det om faa Dage er færdigt, bede Direktionen om saa mange Eksemplarer, den finder tilstrækkelige for de Distrikter, jeg vil røre for Sagen i Vinter. Siden kommer jeg igjen efter flere; thi jeg iler ikke blot Glommen op og Mjøsen rundt; men, til Vaaren, fra Lindesnæs — der dukker jeg ind i de dybe Dale — Sætersdalen, Raabygdelaget opad, Filefjeld langs, Fjordene over, Dovre over — og kommer op ved Agdenæs, naar Løvet gulner i Guldal, men — træffer jeg Mennesker — rigere end Høsten, jeg møder, Sommeren, jeg fløi forbi. Paa Kristianias Marked kan Eksemplarer uddeles til Bønder, flyve videnom og forberede mange Gemytter, ligesom og blive bekjendte for mangfoldige, da Bønder, naar de faar noget trykt fat, gjerne i Kvartererne, hvor de træffer sammen fra de forskjelligste Bygdelag, læser for hverandre; og, inden man ved Ordet af, staar der en hel Kreds om med sammenbøiede Øren.

Et Almue-Bogsamlingsfond i Kristiania og de større Stæder har jeg tænkt at faa istand ved velvillige Gaver af Bøger. De oprettende Sogne-Bibliotheker skal af dette funderes med Gaver, efter dets Evne, med 20—40 o. s. v. Nummere af Bøger.

Jeg tillader mig endvidere at bede om at erholde et Par Planer og Indbydelser samt Udkast ~~til~~ det kongelige Selskab for Norges Vel, for ~~paa~~ Reiserne, jeg har fore, efter Evne at virke for dette. Udbyttet af min Flid for dets Formaal, og for det særskilte, jeg har valgt mig — af min Flid for retteligen at kunde hævde Æren af at være Medlem af et Samfund af en saa ophøiet Tendens, som den at ville omfatte og fremme et helt Lands — Fædrenelandets jordiske og aandige, himmelske Velfærd — dette og hvad jeg har kunnet udrette derfor, skal blive den høie Direktion berettet. Jeg tilbyder mig at være Selskabets driftige Agent.

Jeg ser, her er skrevet, som om jeg var vis paa, at Direktionen liker, hvad jeg nu forelægger den. Derom er jeg meget uvis. Aanden deri er jeg der-

kunnet tilfredsstille. Men disses Ord uddøde paa de fleste Steder; thi de traf paa kolde Hjerter. Deres Anstrængelser sank i Graven med dem, og Folket, hvis Velgjørere de havde villet være, glemte dem. Møder ogsaa I, fribaarne Norges Mænd og Kvinder, I det 19de Aarhundredes Børn! disse Ord med kolde Hjerter og lukkede Ører, lukkede Hjerner? O, jeg vil vise eder, at I ikke kan det, saavist som I ikke bør det! Hvo er lunken i sin egen Sag? Hvis Sag, hvis Tarv tales her? Det er for eder, den er vigtig — føler med mig, og indser da dens Vigtighed!

Iblandt eders lige over den hele Jord, iblandt Millionerne, Folkenes Mængde og Kraft, staar I ikke tilbage i Oplysning, kjære Landsmænd. Mærkeligen fremhæver I eder dog ikke; ogsaa paa eder maa Betragterens sorgfulde Øie hvile, naar han skuer over alle Jordens Almuemasser og finder, at 1800 Aar efter den største Folkelærer Jesu Kristi Frelserverk er Menneskeheden i det hele saa lidet udviklet i aandig Henseende, at en almindelig Mand, af Almuen ihvorsomhelst, kun har lidet forud for en almindelig Jøde paa Kristi Tid. Endnu findes Millioner Mennesker i kristelige Stater, der er ligesaa tanketomme og uvidende som de Jøder, der gabende stimlede om Jesus, naar han talte, men lod hans Lærdomme gaa ud af det ene Øre, som de kom ind i det andet; Mennesker, der, ligesom Jøderne for 2000 Aar siden, var overbeviste om alskens Spø-

---

imod vis paa, at den vil like og ønsker, at alle af Selskabets Medlemmer havde den saa.

At der staar paa Heftet: „For Almuen, 1ste Hefte“, betyder ikke, at der af *samme* Slags skal komme mere, eller at jeg har tænkt hos Direktionen i Selskabet for Norges Vel at andrage om flere saadanne Hefters Udgivelse, men at jeg har flere Materier, der angaar den almene Oplysning, som i saaledes betitlede Hefter „For Almuen“, 2det, 3die o. s. v. Hefte, Tid efter anden skal se Dagens Lys. Saaledes indeholder 2det Hefte „Verdenskundskab“, d. e. en kort for Almuen fattelig Fremstilling af Verdensbygningen, Jorden, dens Beskrivelse og et Begreb af Historie.

Eidsvold Prestegaard den 23de Januar 1830.

Ærbødigst

Henr. Wergeland,
Kand. theol.

gelsers og Djævles Væren og Virken overalt, og især paa visse Steder; endnu Mennesker, der indskrænker deres hele Viden alene til hvorledes en Plog styres, en Sko syes o. s. v.; og muligens, hvis de ikke har glemt det, siden de gik og læste, til de enkelte Troeslærdomme; ja, gaar det høit, saa har de vel i tyve, tredive Aar til denne Kundskabsskat lagt et Par Salmer og Bønner. Skuer med Medynk disse mange, som, skjønt voksne Mænd og Kvinder, yder det elendige Syn, at de, naar de ser noget nyt, tror, at deres Syn forblindes: som, naar de skal regne sammen 5 og 6, tæller paa Knapperne og kommer i Vildrede, hvis der mangler en; som, naar de læser, flytter Fingeren i Bogen saa besværligen, som lettede de Stene bort for hvert Bogstav; som, naar de mister noget, gaar til en gammel Kjærring, der, hvor enfoldig hun er, dog viser sig klogere end disse, idet hun benytter deres Lettroenhed, for at faa Hjælp af hendes indbildte Visdom eller Heksekunster; som, naar de eller deres bliver syge, skrækkes for at hjælpe Naturen ved den kyndiges (Lægens) Hjælp, men, med en afsindig Tro paa en urokkelig Skjæbne, siger „enten bliver det Døden eller ikke alligevel, Medicinen hjælper ikke" — ja fremdeles (o, er der ikke Ende paa Uvidenhedens sørgelige Malerier?) Mennesker, der tusinde Gange har seet Himlens straalende Stjerner uden at tænke over: hvad mon vel de er? uden nogensinde at have faaet det opløftende Svar: „de er Guds Verdner, større, skjønnere end vor hele Jord; de er Sole vandrende over dit Hoved!" det høieste Svar, de har givet sig selv eller faaet, er maaske det, at de er Prydelser paa Himlen for vor Jord, som Stueuhre og Skilderier paa en Væg; og, tilfredsstillende sig med dette Svar, kryber de i Kakkelovnskrogen, for der at bortslumre deres halve Liv, eller i deres Tanketomhed søger at vække en falsk Rørelse i deres Sjæle ved Terninger eller smudsede Kort, eller og de pleier deres Sløvhed ved Halvpæglen. — O Nordmænd — disse Træk være alene tagne fra de Stater, hvor Regjeringens Id gaar ud paa at kvæle hver Gnist til Oplysning; hvor Bøger ei engang maa indføres eller komme for Dagens Lys;

hvor Trældom ruger over Hjerterne som over Nakkerne; hvor alt anvendes for at opklække dumme, men taalmodige Slaver; hvor alt Mulm udblæses foran Bondens Øine, at han ikke skal se sit Aag og sine Rettigheder; hvor Trykkefrihed, ja selv Tænkefrihed ikke gives; hvor — o, opregnede vi mere, da nævnte vi dem; vi vil ikke nævne dem, deres Navn er Forbandelse.

Hine Træk skulde findes hos os? de retskafne Nordmænd skulde forglemme, at Jesus Kristus talte hele Menneskehedens Sag? talte Oplysningens, Frihedens og Sandhedens? De frisindede Nordmænd ringeagte, at i Sjælens Mørke spindes Rænkerne? at Dumhed og Trældom er et? Oplysning og Frihed et? ja, at denne ikke alene er aandelig Frihed, Frigjørelse fra Synd og Overtro, men at samme ogsaa fremskaber og lader sig ikke frarive den borgerlige? Nei!

Af os fordrer Tiden, at vi, opfostrede med Lys og Sandhed, skal være voksne i kraftige Dyder; disses Liv bestaar i at fremme, hvad vi erkjender for godt. Lader os ikke glemme dette deres Kjendemærke. Vi vil anvende det paa vor Sag; ikke blot høre, men ogsaa gjøre.

Dog ikke alene Tiden, det 19de Aarhundrede efter Lysets første, evige Glimt over Jorden (thi den har ogsaa sine Fordringer til alle vore jevnaldrende i Aljordens Lande), men Forsynets særegne Velgjerninger imod os fordrer, at vi viser særegne Fortrin. Vi nyder borgerlig Frihed i udmærket Grad — ingen Undertrykkelse kuer os — ingen Standsforskjel lader sig mærke — Manden agtes retfærdigen efter sit Værd i vort Folk — fornuftstridige Troesregler paatvinges ikke — Fædrenelandsdaad og Brodersind viser sig; overalt i By og Bygd knyttes Samfund for Fædrelandets Vel. Ser, disse Velgjerninger — ja jeg vil dertil regne maadelige Formueskaar saa temmeligen over det hele; thi legemlig Tarvelighed, det simple nok, vækker Sjælens Hunger, hvorimod Vellevnet tillige mætter og sløver Sjælens Trang — disse Velgjerninger er de Tegn, der ruger vækkende over os; de er dette alt, der opfordrer Nordmanden til at gjøre sig udmærket iblandt Folkene i aandelig, og

derved i værdfuld, selvbevidst, sædelig Henseende, i Oplysning og derved i Dyd, i Fromhed, i Tænkekraft og derved i Handlekraft.

Norske Bonde! tro ikke, at vi vil paalægge dig et Aag, at vi fordrer formeget af dig, at du skulde lade din Dont fare, lade din Plog hvile, for bestandig at opdynge rene Kundskaber i din Sjæl — langtfra! langtfra! Men vi lægger Beslag paa dine *ledige Timer*; vi vil rive dig ud af aandsfortærende Tanketomhed, af den uværdige, pinefulde Stilling, ingen Tanker at have at sysselsætte dig med i din Hviletid, intet at fæste dine Tanker ved; vi vil løsrive dig ifra Bænken den lange Vinterkveld, for ogsaa da at høste Livets, ja Udødelighedens Sæd, den ved hvis Næring Aanderne vokser i Kundskab om alt og om sig selv. Du skal lære at føre din Plog med Stolthed; du skal gaa som oplyst fri Mand bag den, ikke som tanketom, sløv Mørkets Træl, der ei ved mere end at kaste Havre i en Fure, og at harve den til. Du skal hævde den fædrelandske Sanger *Reins* Ord:

„Ja, Bonde, gid Selvfølelse dig lærte
hver pyntet Gjæk at haane i dit Hjerte,
som tror, at *den* dog Jorden dyrke kan,
som intet ved, og ei har sund Forstand!"

Du skal eie en Fornøielse, som ingen kan tage fra dig: den Fryd og Opløftelse, din Sjæl føler, naar den har erhvervet sig Indsigter, naar din Hukommelse er beriget med lærerige Betragtninger om Verden og om Menneskenes Liv! Du skal lære selv at prøve, hvad din Prest siger dig fra Prækestolen — selv fornuftigen dømme, hvad Dommeren siger fra Dommersædet!

O mine kjære Medkristne, *eders Bestemmelse*, — Himmelen igjennem Kristus, Gud igjennem eders egen Fornuft, hvis urolige Higen efter Opklaren, efter at erfare og vide, er Stigen til Lysets Himmel — *fordrer den samvittighedsfuldeste Stræben efter Oplysning!* O mine agtværdige Medborgere, *Fædrelandet fordrer indsigtsfulde Borgere, Friheden fordrer tænkende!*

Medborgere! *Leilighed skal gives eder til at opfylde denne skjønne Trang; Leilighed til at naa alle Oplysningens Fordele; til at paaskjønne og nyde den borgerlige Frihed* (hvilket den oplyste alene kan), *til at fryde eder med høi Følelse i aandelig Frihed; til at bryde Mørkets Fængsler, Overtroens Lænker; til at blive fordomsfrie, tænkende, dygtige, sande dydige Mænd; til at kjende eders Rettigheder og Pligter, Naturen, Menneskene og eder selv. — Ja, Leilighed skal gives eder til fornuftige, værdige Glæder; til at blive Mennesker i en ædlere Betydning end som blotte Arbeidere. Denne Leilighed gives eder ved at meddele eder gode Bøger*, Frugter af kyndige Mænds Arbeider for Menneskeheden. Af alle fornuftige er gode Skrifters Udbredelse og Læsning anseet som det nærmest virkende Middel til Menneskets Forædling og Oplysning. En saadan Beskjeftigelse i eders ledige Timer skal ikke alene gjøre eder klogere og bedre, men flittigere og virksommere, med mere Nytte virksomme: lykkeligere i jordisk Henseende, som I bliver det i aandelig eller himmelsk — lykkeligere, som I bliver agtværdigere.

Men *dette Middel* til at erhverve eder alle hine Goder: *gode Skrifter til at udbrede og læse, staar det nu i eders Magt at erhverve eder ved driftige Foreninger, ved med Iver at fremme Oprettelsen og Afbenyttelsen af Bogsamlinger iblandt eder, ved Almue-Bogsamlinger, ved saaledes at henlede Lysets Kilder i eders egen Midte, og ikke sky det, som om det ikke hørte eder til.*

Jordens Stater skal vel *alene* være Planteskoler for himmelske; men — dog skimter vi dette en Stats egentlige Formaal saa meget tydeligere og aabent, som en Regjering er samvittighedsfuld, som en Stats antagne Grundlove aander Frihed; men — er end Staten en upaaklagelig Folkets Opdragerske, Børnene er dog mange; den kan kun lære dem alle, hvad de skal gjøre, og hvad de skal lade; men som de vokser til, lade dem gaa, med Opmuntring nu *selv* at arbeide sig videre frem i Kundskab. Det er denne Opmuntring, vi her gjentager, som I lytte til. Vi er voksne, vi maa *selv* række vore Arme til.

Man har ventet alt i Henseende til Almuen, af Religionen.

Bedstefars simple Historie, og du brænder ikke efter at kjende dine Forfædres, da vort Norge var stort imellem Landene? Du og dine sygner; og du skulde ikke ville lære og læse om, hvorledes det ofte staar i din Magt at gjenvinde og bevare Sundheden; hvorledes du kan finde dit Apothek paa din Mark, og Doktoren i dit Hoved? Du bor paa Fjeldet, og skulde ikke ville kjende den Sten, du træder paa; hvad Mineral der er i dens Aarer? Du skulde lade dig nøie med at kalde alle Stene tilhobe Graasten; alle Planter, som du ikke spiser, Ukrud? Du skulde lade dig forfærde af en Halestjerne, et Luftsyn, en Ildkugle; kalde dem Hekse, Drager o. s. v., naar en Bog rækkes dig, hvori en kyndigere Mand end den Kjærring, der lærte dig saadan Snak, gjør dig ligesaa klog paa Luftens forfærdelige Syner som paa din Arnes Ild? Du skulde ikke ville læse om store Mænd? om Udaad og Veldaad og Stordaad? lære den evige Retfærd at kjende, saaledes som Historien viser den? og tusinde andre Ting, som staar dig aabne; ikke at forglemme muntre Historier, der kan bringe dig til at ryste af Latter i din ensomme Krog. Ja læs, og lær! og du skal ikke føle dig henkastet i en frydløs Afkrog, om du end sidder i en Stue bag Fjeld og Sne og øde Myr. Du er bunden med dit Legeme til Norges Klipper, men din Aand er skabt til fri at flyve rundt Himmel og Jord.

Agtværdige Landsmand, du er ikke uvis her, om *hvad* du vil vælge. Iblandt eder har altid en oplyst, tænkende, belæst Mand været agtet. Nu vil I ikke vorde saa allesammen? Det er en smuk Ærgjerrighed.

Træder da sammen alle I brave Mænd, som vil vinde Indsigter, forhøier eders Sjæls Værd ved Kundskaber, forherliger eder Livet ved den søde Vellyst, der er i Stræben efter disse — *træder sammen selv til Selskaber for Oplysningens Fremme, til Læseselskaber, til at oprette Almue-Bogsamlinger! kaarer Forstandere!* Værer under alle Omstændigheder kraftige og selvstændige i det gode! Snart skal da eders Bevidsthed tilsige eder de Fortrin, I dagligen vinder. Og — *det* er det herligste — I

vil, som I gjør dette, som I øver eders Sjælekræfter, faa mere og mere Smag for eders ædle, stille, gavnlige Forstands Glæder. Lærer da *eders* Fortrin, *eders* bedre Smag, bedre Valg af Drukkenskabens væmmelige Syn; af den, I hører bandende kaste Terninger i Kroen om Kvelden; af den, I møder paa Landeveien med dumme, drukne Øine, i hvem den lyse Morgensol skinner ind! — lærer eders Fortrin af den dorske, af den, I tidlig paa Kvelden finder snorkende i Bænken — af den ørkesløse, af den, som I ser intet andet at bestille hele Dagen end at klø sig bag Huen og kige efter Veiret — lærer eders Fortrin af den fordomsfulde, af den, der ytrer Ulyst imod enhver Forbedring, Ringeagt for alt nyt, der klager stedse over Tiderne! — lærer eders Fortrin af den dumme, af den, der intet andet Fortrin har for det Øg, der slentrer foran hans Plog, end at han kan bande! — Ja, lærer af disse, hvis Sjæle er iførte en tykkere, tusmørkfarvet, taagetyk Slendrian end deres Legeme en Kufte — af den Væmmelse, I føler ved saadanne Syn, at I ved og elsker noget bedre; thi I har indseet, *at en Bonde bør kunne mere end* at pløie, en Tærsker mere end at tærske — *at en Bonde, som lægger sunde Indsigter til sine Fortjenester som flittig i sit Kald, er den lykkeligste blandt de hæderligste Statsborgere*; — I har indseet, at Uvidenhed er det, som gjør elendig — at det er den aandige Sløvhed og Dorskhed, som er Djævelens (alt ondts) Hovedpude — at det er Uvidenhed, som forarmer, som gjør en til egennyttiges Rov — at det er Dumhed og Uvidenhed, som fylder Fængslerne, som fylder Kroerne! Hvo har saadant at bebreide sig, der lærte at kjende de ædlere Fornøielser, hvortil Veien her anvises eder, den lidet kostbare, men i *sine Følger for dette og hint Liv uvurderlige Beskjæftigelse, at samle sig Kundskab for sin Sjæl, ved at øse af de Skatte, Menneskehedens Velgjørere har i Bøger indsamlet og aabnet for alle?*

Og I, norske Kvinder, som vil indse, at det bør en Kvinde at kunne mere end at spinde og koge og danse, — om Husfliden og Husarbeidet endog hviler saa jevnt paa eder, at I ikke har saa megen Tid som Mændene til at lære af Bogen —

lærer dog idetmindste af Flanerne at agte eders eget bedre Væsen — at *den* fortjener ikke at gaa udmaiet, som ikke kan eller vil læse eller lære sine Børn eller yngre Søskende at skrive; og da, er der en, som har erhvervet sig saameget Vet, da vil hun indse: at Tarvelighed, at alvorlig Sædelighed i tarveligt Klædebon, er den Dyd, som det anstaar norske Kvinder at øve og at vise! — at der ingen Ære er i at efterligne fornemmeres og rigeres Daarskaber og Forfængelighed! Se, mens I spinder, vil Mændene ved Arnen fortælle eder, hvad de har læst, og læse for eder. Af dem skal I lære Kundskab; I Kvinder, lærer dem Dyder til Vederlag! — *Ja, faa Smag paa den ædle Fornøielse, det forskaffer at samle Kundskaber:* da har den enlige Stue, Husligheden, Hjemmet faaet nye Tillokkelser, da vil aldrig Tiden falde eder lang i de for den ørkesløse alt for lange Vinteraftener; ja da har ogsaa Selskabeligheden, eders Omgang med hverandre, faaet nye Tillokkelser, idet store, Sundhed og Formue ødelæggende, Gjæstebud taber deres. Digteren *Rein* siger:

„Hvor hæderligt hans Gilde skulde være,
naar Ven kom hen af Vennemund at lære,
hvad nyttigt, stort, hver i Naturen fandt,
mens Lærelyst den unges Læber bandt!“

Ja, da vil en Sjæls største Onde: den græsselige Tanketomhed, ikke plage eder — da, I Forældre, naar I selv er dygtige i Kundskab, vil ikke eders Børn beskjæmme eder ved at vorde Drog; I vil selv kunne forhindre dem fra at blive det — da vil mangt et fortrinligt Hoved, der ellers ligger uvakt, ubemærket, forraadner uden Frugter, ja maaske giver sine Kræfter Løb paa den Vei, som fører til Fordærvelse, lære sig selv at kjende og uddannes til Held for sig og andre — mangt et afgjort Anlæg hos eder vækkes og fremblomstre, istedetfor at visne, eller, uden Rettelse og Anvisning, at fordreies samt bringe Vanære og Skade istedetfor Ære og Nytte — da vil I ikke alene blive en Hæder og Nytte for eders lige; thi meget

ofte mangler den sunde Sans, I fik af Naturen, intet uden Øvelse for at blive en god Forstand; men ogsaa for dem en Glæde, som udelukkende har kunnet anvende deres Tid paa at berige deres Sjæle. I Samfund med saadanne vil ikke en Samtale over andre Gjenstande, end netop Landmandens nærmest angaaende, være eder fremmed. I vil kunne have en Mening om vigtige Ting, ja nyde Æren af offentlig at opfordres dertil. Thi, Bonde, glem ikke, at for den mere oplyste og dannede er dit Selskab det kjedsommeligste, naar du røber Dorskhed, Sløvhed og Uvidenhed; men det allerfornøieligste, naar han mærker Kundskaber, eller og blot Videbegjær hos dig; naar han mærker, at han kan være dig til Gavn med sine overflødigere Kundskaber, eller maaske endog lære noget af dig.

Dog at fremhæve alle Oplysningens Velgjerninger, alle Fordele, der vil tilflyde eder, hvis I redeligen søger Kundskaber af den Kilde, de fornuftigste Mænd har anvist eder som den rigeste: gode Bøgers Samling og Afbenyttelse imellem eder indbyrdes, vilde være umuligt. Men, hvor mange og hvor store hine end er, de er dog blot som Forløbere for den uendelige Fordel deraf, som vil tilflyde eder bag Graven; thi I gaar da ikke ligesaa dumme i denne, i eders Grav, som I steg af eders Vugge, men meget klogere, meget bedre. Ei er der Tvivl om, at, næst den sædelige Styrke (som dog er den naturligste Følge af Oplysning), vil Viden og Tænkekraft, Tanke- og Indsigtsrigdom *der* gjøre Udslaget med Hensyn til, hvad Plads vi skal ansees værdige til at indtage i Aandernes Rækker: i Himlen. O, hvor herligt har ikke Frelseren indprentet os vore høie Pligter imod vor Sjæl i Lignelsen om Tjenerne, der modtog deres Herres Pengetalenter! Den, som havde aagret mest med sit Pund, fik den største Belønning, men den, der nedgrov sit i Mulden, blev udstødt i Mørket.

Lever vel, kjære Landsmænd! Hvo, som har disse Blade, gaa til sin Grande med dem! — *Tænker! taler! handler!*

Opmuntring til at danne Sogneselskaber,

forbundne med det kongelige Selskab for Norges Vel.

> Dette ene bør vi stille os klart for Øine, at hvad der er almennyttigt er ogsaa enhver enkelts Fordel; at, hvis enhver, af en uforstandig Egennytte, afsondrer sin egen Fordel aldeles, da vil ethvert menneskeligt Samfund opløses.
>
> En længst henfaren Vismand.

Medborgere og Medborgerinder!

Et Selskab for Norges Vel? — Lader os dvæle ved disse Ord: de synes at tale til os.

Sandelig, ja! til alle, der spiser norsk Brød, drikker norsk Vand. Den, der vier Norge sin Sved, maa fuldeligen forstaa dem.

Et Selskab for Norges Vel? -- O, har vi forstaaet disse Ord, der gjennembrusede Dalen og opløftede Ædlingernes Hjerter? — de er Navnet paa Staten selv, ja „Statens“ aldeles forklarende, sandeste, skjønneste, forbilledlige (ideale) Navn! De forskjellige Borgerstænders Liv er ligesaamange, kun i Klangen forskjellige, i Meningen overensstemmende Udtydninger deraf!

Ved Norges Vel! det er saa: det er den retsindige Nordmands Navn paa det norske Statssamfund. Kun den dovne og den fordærvede vil ikke vide af, at „Stat“, og „et Samfund for det hele Lands Vel“ skal betyde det samme. Hin ser i

Staten kun Opfødersken, denne Tugtersken, som man maa hevne sig paa ved List eller Vold. Men den retsindige, den kloge arbeidende, ja ham er dette Begreb af Stat, dette Navn paa hans egen Stat det elskeligste, han hører, ligesom Friheden og den kristelige Broderkjærlighed aander deri, hvorimod „Stat“, hvor hint Begreb ikke kan passe, hvor Voldsherredømme, eller *(som oftest det samme)* Eneherredømme, Kaster, Enerettighederne *og andre Menneskehedens værste Plager* her sker, hvor ingen tør virke frit for dêt heles bedste, ofte er et iskoldt, forhadt Begreb.

Et Samfund for Norges Vel? — o herligste Navn paa det *norske* Folk, skulde du bedrage vore Hjerter med Tilsagnet, at de drager deres Styrke af lykkelige Dale, nu mens Forfængelighedens Flitter binder vore Øine, mens Armodens og Mismodets Klager døver vore Øren?

O Medborgere, huser en saadan Jammer hist og her, da fremkalder dens Sag eller Suk de godes Kraft, da er netop Tiden til begynde, da fremkalde denne de gode Dage! Se, vi vil døbe hverandre! ja, stærke i Haabet opløfter vi vore Hænder over Alfolket og døber det med hint dets herligste Navn; og hver, der ikke drager sit Hoved og sin Haand tilbage, frasværger sig den urene Egennytte og Dovenskab og Dumhed, men tilsværger sig klog Vindskibelighed, Tarvelighed, Lærvillighed, Frihedssind.

Hør! Tonen af dette Folkets sande Navn gaar igjennem den dygtige norske Sømands Fartøis Kjølvandsbrusen, igjennem den flinke Kjøbmands Bods Murmlen, hans Vægts Knirken, igjennem Bjergmandens og Skovmandens Øksslag og Sagens Hvin, igjennem Landmandens Plogs Skjæren, som igjennem Embedsmandens Pens sagte Hvisplen. Men vort Øre, aabnet engang for hint Navns sande Tone og Betydning, hører denne ikke i Brusenen efter Smuglerens eller Avari-kaperens Fartøi, i den Kjøbmands-Bods Murmlen, hvor Forfængeligheden finder Næring, eller hvor forbudte Varer sælges eller udsendes, i dens Øksslag eller Miner-Hammeren, der driver sin Grube eller Skov

paa Rov, i den dovne Bondes søvnige Plog-skjæren, eller i dens, der ligeledes, saa at sige, driver sin Jord paa Rov, eller i den Embedsmands Pennehvisplen, der befatter sig med noget pligtstridigt. Nei! thi i disses, som i hines Virkning og hele Liv finder vi ikke den Sandhed udtrykt, der aldeles nødvendigen maa fremskinne af den enkeltes som af hele Standens, som af alle Stænders Handlinger, hvis de skal have Værd og virke til at hint Navn „*et Samfund for Landets Vel*“ bliver næsten det hele Folks, og enstydig med „Stat;“ ja den Sandhed, hin hedenfarne Vismand lærte os ovenover, eller den: *Mennesket i al sin Handlen taber ikke sine Medmenneskers Vel afsigte.* For ædel er denne Sandhed til at kaldes alene borgerlig eller politisk: — dens Erkjendelse, præget i Flerhedens Virken, forædler Staten aldeles til et rent sædeligt eller moralsk Samfund; thi den lærer jo, at enhver Handling skal være Mønstret paa en Dyd; og et saadant Mønster er en rig Gave, der strækker til alle. Se derfor, vi der dyrker Jorden og Havet og tilbringer Livet med de sandest-menneskelige, uskyldigste Sysler, vi ved, at der er Held for det hele Fædreneland i vor, ja i hver enkelt *velførte* Dont; og vi vil øve den med en saadan Iver og Indsigt, som om Alverden stod om os og vilde lære. — Ja sandelig, Landmand, du er ikke forglemt: skarpe Øine følger nu din Plogfure, og de indsigtfuldestes Bifald tilraaber dig og enhver, der *saaledes* øver sit skjønne Kald: det at forskjønne og forbedre en Guds Verden, at berige og opdække mere og mere dette store Fad, Millionerne broderligen skal sidde om under Himlens store Tag.

Vi har Erfaring for, at selv i den trælkede Stat kan endog en høi Grad af borgerlig Lykke, men dog kun kortvarigen, fremblomstre, naar en *Almenaand,* en kraftig Villie for det hele Fædrelands Vel, den Aand, der udtaler sig i hin Sandhed, fandtes virkende hos en større Del af Borgerne og forbindende disse i enskilte Samfund. Ja disse høihjertede Fædrenelandsvenner, kaldende sig tilsammen Landhusholdningsselskab, Forening for Borgerheld o. fl. d. formaaede til sine

Tider at udslette de Saar, Folket forhen blødede af: dets *slette* Regjerings Indsegl; — de formaaede, ved forenede Bestræbelser, at udslette Arrene efter Aaget.

Kunde Borgere saaledes og i *saadanne* Lande end selv virke velsignende for det hele, er en Almenaand *saa* kraftig til Held, om endog den er saa *indsnørt inden alle Magthaveriets og hævdede Fordommes Lænker,* thi den har kolde, uhjælpvillige Voldsherskere ovenover sig og Livegne eller sløve, træge Trælle under sig at virke paa, saa at den ikke tør eller kan udrette, hvad den vilde: *hvor meget friere maa da ikke en Almenaand leve, hvor meget herligere maa den da ikke udspænde sig, hvor den saa at sige har det fuldkomneste, fuldt udviklede Legeme at aande i: et helt, frit Folk at røre sig i, hvor de fornuftige Gjerninger ikke kjender nogen Tvang, hvor en eller flere Magthaveres Luner eller Love ikke indkniber Veien for nogen fornuftig Virken, ja ikke for nogensomhelst, naar den ikke er Forbrydelse, men hvor Lovene meget mere opfordrer en Almenaand til at vise sig i sit fuldeste Liv, ja hvor Forfatningen opfordrer Borgerne til at gjøre selv alt det meget til Statens bedste, den ikke overlod Regjeringen Magten til at gjøre: i en saadan Stat, i en som vor* — Alstyreren være priset! — *hvor alt opfordrer alle til at hylde hine Almenaandens Tegn-Ord: „tænk paa Fædrelandets bedste i al din Daad, til at gjøre hele Staten enstydig med „et Samfund for Norges Vel!“*

Lader os dog ikke blive misfornøiede med den nærværende Tid, om vi maa tilstaa for hverandre: at det er ikke saa. Vi vil heller være glade med den nærværende Stund, den vi anvender til det, der altid maa gaa foran et stort eller heldbringende Foretag, nemlig til at betragte os selv og vore Medborgere, vor Virken og hvorvidt denne har været nyttig ogsaa for disse, for det hele, og kan vorde det end mere. Vi maa være tilfredse i denne Stund, da vi beslutter, at, *har* det ikke været saa hidtil, at en Almenaand har knyttet Norges Mænd sammen i By og Bygd, saa *skal* det dog vorde saa! *Det er norske* Mænd, som beslutter: at *hele* Folket fra dets kronede Styrer og til Husmandens Arbeider skulde vorde saa, skulde

vorde et Samfund for Fædrelandets Vel, saaledes at enhver skulde med Haanden mod Himlen kunne sige: *„jeg ærer i mit Liv de Dyder, der gjør mit Fædreneland blomstrende, jeg arbeider ogsaa redeligen for dettes Vel og er lykkelig med dets Tusinder!“* — o, lader os ikke glemme, at vi er Mennesker, lader os kun opstille denne skjønne Tanke som et Forbillede for det Samfund, vi føler os istand til at danne, og lader os dristigen gaa det imøde! Det egner Manden at opstille sig et høit Maal og at ile imod det med fuld Lyst og Mod, omendskjønt han er sig vel bevidst, at altid et Svælg, Ufuldkommenhedens, vil briste imellem, at selv de gyldneste Dage ikke mægter at tildække dets sidste Rift.

Medborgere! et saadant Svælg udæske vor redelige Vilje og al vor Kraft! Vi staar ved et saadant Svælg. Men før vi kaster vore Øine nedi det, gjenkalder jeg endnu engang i Erindringen (og det skal give os Mod), at det dybeste Gab: store Mangler i Statsforfatningen: det hvorover andre Landes Patrioter fortvivle, hos os er udfyldt. Fra denne faste Grund ser vi modigen nedi de andre Dybder, hvorfra Klager lyder, fast besluttede ogsaa at opfylde disse: *der* ser vi Armoden i de forskjelligste Skikkelser, men allerbesynderligst ofte i Forfængelighedens Flitter, eller med dovne Hænder tørrende sig om Munden, for atter at begynde sine Sukke, efterat have ædt sig mæt i den fattiges Sved, ja Armod og Lediggang sammenparret: *der* hører vi Klager over Udarmelse, straks Trælasthandelen slaar feil (som om den norske Bonde bygger sin Velfærd paa udenlandske Kjøbmænds Luner eller fremmede Love) og det medens Agrene og Vangene rundtom den klagende sørger i vild Uorden efter Plog og Ljaa, mens Kvikroden griber den klagende om Foden, som for at minde ham om, hvor den sande Velstand er at finde: *der* ser vi Dynger af Tilbagestands-Lister: der hører vi Klager over Misbrug af Brændevin, over Forbrydelser, over Overdaad, over Mangel paa Fabriker og paa Husflid, saa at Udlændingen maa klæde Nordmanden, ligesom han har vænnet sig til at ville made ham; — og saaledes flere

Tegn til Lidelser, dem de lidende eller klagende selv fordetmeste foranlediger sig. Men forstummede alle disse Sorgsposter, opfyldtes dette Gab, der endnu, fremynglende slige Suk, sortner imellem vore Bestræbelser og disses Maal: hele Fædrenelandets Lykke — hvornær var da ikke den hele Stat at kunne kaldes et Samfund for Norges Vel? Og — held os! — saameget nærmere kan vi i vore Dage bringe det, og saameget lykkeligere overlevere Norge til Ætlingerne: thi hine Klageposter kan alle i faa Aar, d. e. i saa faa Aar, som der behøves til, at en større Del af Norges dygtigste Mænd og Kvinder af enhver Stand, men dog fortrinligen af den, der driver den ethvert Lands vigtigste Syssel, *Agerbruget*, forene sig, for derved at give deres samstemmige redelige Vilje Kraft til at raade Bod paa Manglerne; og som der behøves til at dette Fædrelands Samfund faar Tid til at sætte deres Virken d. e. deres Forbedringer over det vide Land i fuld Bevægelse og Samklang. Ja, saa er det! saa *maa* det være! Hvad den menneskelige Ufuldkommenhed forbyder det hele Folk at være, det: *et Selskab for Norges Vel, kan dog en Mængde af dette være. Og saa er det: et Samfund af norske Mænd og Kvinder, i hvem hin Almenaand lever, og hvilket H. M. Kongen hædrer med sin Beskyttelse, har antaget hint den hele Stats egentlige Navn: „et Selskab for Norges Vel," besluttende med forenede Kræfter at hævde dette Navn ved at forbedre og ophjælpe Landhusholdningen samt alle de Erhvervsgrene (tilsammen: Økonomien) som Naturen har anvist, og Flid og Snille maatte anvise Fædrenelandet: disse Velværets Kilder, med hvem Frihed, Lykke, den hele Stat blomstrer eller hentørres.*

Dette Fædrelandssamfund indbyder os og enhver Nordmand og Nordkvinde til at ville og at virke det samme; og ogsaa vi vil følge dette Kald, som baade vor Forstand og vore Følelser saameget billiger: — ja disse raabe: „det er paa høi Tid," hin med Guds og vore Brødres Hjælp, „ikke for sent." Ja ogsaa vi vil være i dette Samfund og række vore Hoveder og vore Arme til, med alle de andres, med kraftig Vilje, at om-

spænde hele Fædrenelandets Vel! Ja ogsaa vi! — thi ogsaa vi indser, at enhver Livshaandtering, for at være agtværdig og sand-fordelagtig, maa ikke tabe det almengavnlige af Sigte: at den fjerne Bonde eller Fisker kan være almennyttig og virke veldædig udenfor sin Skigard om endog blot som Mønster: at vore Næringsveie er de allervigtigste og maa drives med vaagne Øine, at de og de Redskaber, vore Fædre agtede for uforbederlige, ikke saa med Træghed maa agtes af os; men at meget vel kan og bør forbedres; at vi i vor egen Bygd har som en liden Hel-Stat, et lidet Fædreneland at forbedre med samme Iver, det kongelige Selskab anvender paa den hele store.

O vi maa tilstaa og det med ligesaamegen Sandhed, som vi tilstaar det gjerne, at vort Norge er i dygtige Hænder, under kloge Øine, en, vel endnu i det hele raa, men herlig Masse at danne til et lykkeligt, velstaaende Land. Ja, tag endog Sølvet og Kobberet og Jernet af vore Fjelde, vi vil hygge os i Dalene og sige det samme. Er Dalene velstaaende, da skal vel Bjergene siden gjøre dem rige. Se! hint Dyb imellem vore Bestræbelser og deres Maal skal det i enhver Gren forbedrede Agerbrug fortrinligvis fylde op: det skal opfyldes med Jord, og vi skal pløie derover, og Velsignelsens Sæd vugger over det Dyb, hvoraf Manglerne og Klagerne steg, og hvori den retsindige stirrede med sorgfuld Eftertanke!

„Skal Sorg og Kval vor Moders Barm omspænde!
Sin Moder Ætten som et Valrov se?
Kom al min Kraft! tredobbelt du dig spænde!
Vis Verden, hvad ved Samfunds Haand kan ske!

Vis Nordmandsblod i hvert et Lem at rinde!
Brænd, Lue! høit, og stedse ren og klar!“
Saa runger nu en Røst om Dovres Tinde!
Og „*Norges Vel*“ det skjønne Løsen var.

Ja, Brødre, kom! til Altret lad os træde!
— Det Alter er hver Dal, hver Norges Sten —
I Norges Vel vi søge Broderglæde!
For Norges Vel vi alle staa som en!“

Saa hilsede en Skjald Fædrelandssamfundet i de første Aar, det knyttede sig om Norge.

Hil Brødre! Fædrelands-Samfundets Venner og Veninder! Se, vi, Landmænd og Havmænd og Bjergmænd, vi og vore Kvinder opløfter med eder vore Hænder til Verket, at forbedre vor Forfatning, at signe det hele Norge, til at afdække Algodheden, hvis Smil over vort Norge langtfra er karrigt; nei — om det behagede Almagten at kaare Norge til en udmærket Plads at vise sig paa, Algodheden beholdt *Rum* nok til at udslaa fulde Smil; den dæmrer Almagten ved Siden i Dalen, der klynger sig frugtbar til Jøkelen; men dens Smil dæmrer — det skal lyse! Derfor — Oplysning, Eftertanke, Opmærksomhed og Flid; og — se det lyser klarere igjennem enhver vor Livs-Gjerning! Vi skal dyrke denne med samme utrættelige Flid, som vi vilde anvende paa at renskure et kosteligt Kar af ædelt Metal, som vi havde fundet i Jorden fra Hedenold. Og sandelig vi har arvet vor Odel fra Hedenold for at forbedre og rengjøre den.

Vi, Norges Bønder og dygtige næringsdrivende af enhver Stand, vi *kan* ikke være udenfor hint Fædrenelandssamfund; *vi*, som skal være dets Kraft og Marv og høste Nytten deraf: Lærdomme, Hjælp og vore Kaars Forbedring: *vi* vil forene os for at høste den fornuftigste, varigste og største Nytte af vort Lands naturlige Rigdomme, Forsynets særegne Velsignelser, af Algodheden, der skinner igjennem Stimerne i vore afsides Fjorde, saa deres mørke Bredder lysner, der sænker sit Smil med alle Regnbuens Farver nedover vore skaldede Klipper i deres Lavdækker, der aabner saamange sin Haand efter Kornet under Skov og Myr og gjennem videnom i Aaserne Evner til ligesaa rig en Fylde som den, den udøser i Dalene; ja, skjuler sine Rigdomme nær den Vang, hvor den fra Arildstid har hævdet sig i Blomster, men — uden at skride videre. Nei! *vort* Norge skal dog ikke være mere udyrket, d. e. armere end Oldets, da Udlandene fik dets Kræfters Overmaal at føle? *Vort?* vort af Himlen med Frihed, Fred og gode Aaringer signte Norge?

Vort? skabt til det selvstændigste Tilvær: Halvdelen til at vorde rig i ærlig Handel med sine egne Landsmænd af Agerbrug og Skovdrift: Halvdelen til at vorde rig af Fiskehandel og Kvæghandel? — Bort! Hvad mangler os? Vi trænger ikke engang til, at de andre ærgjerrige Stater i Kamp paa Havet skal komme og veie vore Tømmerstabler med Guld: men — kommer de! som en smeltet Flom af Ertsskal det anvendes til at tære Myr og Fjeld bort — vi skal vinde da i vor rolige Krog (*der* staar i Templet under Himmelhvælvet altid Lyksalighedens Alter), ligesom vi allerede har vundet, ja næsten som uden at tænke der paa, i Europas store blodige Spil, hvor Kroner var Regnepenge, alene og uden Tab, det udsatte: Gevinsten — Frihed. O! *vort* Norge staar tilbage i Agerdyrkning og Næringsdrift, i Opdyrkelse, i sandt Velvære for det gamle? Vi glemmer — hvis vi spørger saa, eller spørger blot, om det skal staa tilbage for Lande, Himlen har givet lige Velsignelser — vi glemmer hint vort Lands eiendommelige Fortrin, og at lægge til Visheden om vor legemlige Kraft til at aftvinge Naturen dens bedste, at Nordmanden ligesaa lidet mangler Aandens Evne til at opfinde og opfatte, at han er skikket til at lade et Øie og en Tanke følge med Haanden, at den Magelighed, man vil bebreide ham som Grund til flere af hans Mangler, og til at andre er vante til at føde og klæde ham, er aldeles ikke ham naturlig, men en endnu vedvarende Følge af den Uvirksomhed, hans Lands forrige Forbindelse hensatte ham i: — Vi maa minde os selv om, at baade vore Hjerner, Hjerter og Arme er ligesaa malmrige som vort Korn og vore Bjerge.

Hvad mangler os da? Intet uden at vide dette og ikke at sætte en dum Stolthed i saadanne Velgjerningsfortrin, men derimod søge at fortjene disse ved at dyrke baade vore egne og vort Fædrelands Kræfter.

Vel! Vi i fra Dalene, fra Fjordene, vi er ligesaa lidet uvidende om, at vort Norge fortjener og lønner vore Anstrengelser, som om de heldbringende Virkninger, en Forening i disse maa have fortrinligvis. Vi vil lægge til vor Ros som

brave Folk paa vor Gaard ogsaa den at være nyttige Folk udenom denne: vi vil ikke staa løse og adspredte som forhen inden den store Fædrelandssamfundets Kreds, der omringer os: vi vil ikke staa ensomme som Skamstøtter, mens alt rører sig i Liv udenom os. Se, vi vil gjøre vor Virken, stedse fortskridende i Indsigt og Kreds, lig Blodet i det menneskelige Legeme (her: Fædrelandssamfundet), Blodet, der stedse raskere strømmer til dettes Middelpunkt, til Hjertet — den Tanke: Norges, Fædrenelandets Vel! Alt opfordrer jo alle dertil, til i det gjenfødte Norge at reise paa sig, til at give vor hjemlige Syssel saa ophøiet en Retning, som den til alles Vel: det ufrugtbare taler jo altid til det fornuftige Væsens fortrinligste Lyst, den, at lyksaliggjøre alt om sig, ja beder ham, som med blottet Isse, fortørret Strube og visne Hænder, om at vorde frugtbart. Men hvormeget mere tiltaler os ikke det forsømte, der har en hurtigere Evne til at vorde rigt, ja maaske har været det, men sørger nu i Udmarkerne? Ja, i Sandhed, alt opfordrer os til at reise os forenede for det fælles bedste: den eftertænksomme høre Agerens, Skovens, Havets, Bjergets Røst og Frihedens; thi denne flygtige Himlens Gave bortdamper imellem Nationernes Hænder, dersom de ikke omslutter den og holder den fast i mindre Samfund: og de Dyder, den fordrer for at leve, er netop de samme, vi nævnte, som Fædrelandets Velværes Fordringer. Det Samfund, vi slutter, har ogsaa det udmærkede Gavn, at det øver os i at benytte vor borgerlige Frihed og i at kunne gavne den, om vi pligter offentligen at vise det, thi — lægger Mærke hertil — alt, alt, der vedkommer Folkets Vel, forener vi os *nu* om, nærmere at betragte og fremme.

O, det være ikke Odelsbonden alene, som giver dette Løfte: han, der saavidt han ser fra sin Gaard, kan sige: alt dette er mit — nei, en sær, vigtig Del af Økonomien, Husfliden (Industrien som huslig Tilvirkning af Klædningsvarer) hører Kvinderne til; og de odelsløse, som beskjæftiger sig med Haandværket, Metalarbeider, allehaande nyttige Kunster (f. Eks. Uhr-

magerens, Baadbyggerens, Snedkerens) . . se, begge disse store Klasser kunde vi ikke være foruden: iblandt disse sidste har vi vore Arbeidere og Tjenere; og ogsaa disse er kaldede; men intet raaber stærkere end Husbondens Mønster; ja den fattige indtager en hæderlig Plads i vort Samfund, der oprydder i vild Mark sin Arneplads: han erobrer for vort Samfund, og han hædrer det, naar han forædler sit Arbeide med den Tanke: „ogsaa jeg arbeider ikke alene for mig selv, men for det heles Vel!"

Medens alt saaledes opfordrer alle ved Tegn, saa tydelige for den eftertænksomme som prentet Tale, til at virke forenede til Fædrelandets Vel; og ligesom vi, naar vi i vor Bygd samslutter os til dens bedste, vil søge at inddrage den hele Menighed i vor Forening, saaledes opfordrer os hint grundede kongelige Selskab for Norges Vel, der nævner sig, som et af flere Landhusholdnings-Selskaber bestaaende Fædrelands-Samfund, til at samvirke med det. — Ja dette er jo naturligt; thi fælles og den samme er jo Aanden, og „*Norges Vel*" vort fælles Løsen.

Ved Foreninger mellem Bygdinger til Bygdens særskilte bedste, ved Sogneselskaber er det da, at det hele Fædrenelands Vel fremmes. Ja det er ligesaa naturligt, som at et Legems fulde Sundhed beror paa dets Lemmers livlige Virksomhed: — Vor Bygd skal ikke alene høste Nytten af sit eget Selskabs Virksomhed, men af Amtets Landhusholdningsselskabs og af det hele store Fædrelandssamfunds; ja, igjennem dette, af fremmede Landes, saasom af Sverrigs, der i saa Henseende kan være et Mønster. (Haardere Nød, end vi nogensinde har kjendt til, har gjort dette Lands Folk kloge og flittige. Dets i enhver Gren vidtdrevne Økonomi skyldes alene dets egne Borgeres Almenaand; thi hvad en Regent forhen kunde have opbygget i denne Henseende, nedriver ofte de mørke Skjebne-Hvirvler om Efterfølgerens *Throne.* Borger, Bonde og mangen udmærket Adelsmand sluttede sig da om at værne Fædrenelandets sande Velfærd, dets rigeste Hjælpekilder, selv: og det har holdt

Prøve; politiske Storme, Krigsaar og andre Thronens Skyer har ikke adsplittet hin Almenaand, der har sikret Folkets Velstand og gjort Landet æret, ja formaaet at gjøre væsentlige Mangler i dets Statsforfatning, hvilke vi ikke kjender til hos os, taalelige eller indtil videre dragbare for Folket.

Nu vel! vi Nordmænd behøver dog vel ikke fremmede Mønstre for at bevæges til noget godt? Vi har i det store Selskab for Norges Vel Mønster nok for vort Bygdeselskab. Vi vil slutte os til dette; ikke leve, som om vi havde ingen anden fælles Vigtighed (Interesse) end Skatterne, eller som om vor Næringsdrift og Fordel var afsondret fra alle andres; vi vil ikke længer skjule vore Indsigter og fordele vore Kræfter. — Lader os fremsætte nogle Gjenstande for disse vore forenede Indsigters og Kræfters Virken! Saaledes kan Selskabet overveie, f. Eks. om nogen Slags Avl kunde drives i Sognet med Fordel, som hidtil enten var ubekjendt (f. Eks. Kraprodens, som vist i mange Egne kunde dyrkes, Mais o. fl. desl., om hvilke man vorder underrettet) eller forsømt (f. Eks. Biavl, Frugt-, Humle-, Hamp-, Faareavl, Foderurters og Rødders Avl og fl. desl.) — om allehaande Redskabers Forbedring, — om de Priser, der bør gjælde i og for Sognet for dets Varer — om Magasinets, om Tjenestetyendets Anliggender (f. Eks. for Løsgjængere og fattige, hvor da Bygdens Uld- og Hørvarer fik Anvendelse) — om Auktioner over Avling — om en Sparebank skal oprettes i Sognet eller for flere Sogne — om en Nationaldragt skal antages (hvilket ikke er uvigtigt i økonomisk Henseende) — om Kirkernes Forfatning — om det ei skulde være værdt at efterligne udenlandske patriotiske Samfund i Overenskomst om Indskrænkelse eller Afskaffelse af visse Overdaadsting — om Veie, Broer — om Brænderier — om Jagtens fornuftige Indskrænkning i de nyttige Dyrs Yngletid, om Klapjagter mod Udyr — om Valg — om saa store fælles Oprydelser i Skov og Myr, at enkelt Mand ei kan bestride dem — om Vands Af- eller Henledelse — om Sundheden (f. Eks. at et Par Bygder lønnede Læger alene, saa man undgaar, hvad

ofte nu kan hænde, at faa Døden i Huset, før man kan faa Lægen der) — om almene Besparelser — om fælles Andragender, f. Eks. til Storthinget — om Haandværk, Hus- og Kunstflidens Ophjælpelse, Belønninger for udmærkede Arbeider — om Almenningers Behandling — Farverier, Havevæsen — om Skov og Torvmoser, Stengjærder o. s. v. — om ved Gilder, hvor der spilles om Penge, en vis Del eller hele Vindingen skal gaa til Sogneselskabets eller en anden særskilt nyttig Kasse*) — om Stenbrud, Kalkbrænderi, Malmanvisning, Farveplanter i Mængde, Træplantninger, Fiskerier skal være at benytte og alle disse utallige Gjenstande af Vigtighed for den opmærksomme og ofte af større Fordel for det hele Sogn, naar dets Beboere blot fandt det værd at lægge Hovedet og Hænder sammen.

Nei, skal hele Bygden fare vel, i Raad og Daad staa da hver sin Næste bi! men dette sker kun i et indrettet Samfund, et saadant, som vi nævnte ovenover: et Selskab for Bygdens Vel, et Sogneselskab.

Se, her er vore Hænder! Vi knytter dette Samfund for vort Sogns Vel, og det skal vorde et værdigt Lem af det store Fædrenelandssamfund. Andre hædrer og fremhjælper vor Dont som Statens vigtigste; men mon vi selv ikke skal være de første til at hædre den med Norges Frelsedyder: Klogskab, Tarvelighed, Vindskibelighed? og til at fremhjælpe den, naar vi fører den saaledes, som om alles Velfærd beroede derpaa, som om alle stod rundt vor Ager, vor Strand for at lære, hvorledes Jordens fornuftige Skabning ved, paa den fornuftigste Maade af Jorden paa Jorden at samle sig og sine baade Føde og Fryd?

O lykkelige Norges Aand, kraftige Almenaand, du stanse ikke din Flugt igjennem Norges Dale, før du har opløftet alle de godes Hjerter med dig — da kalde det hele Folk, hvem Gud odlede Land og Hav fra Lindesnæs, fjernt bag hvilket

*) Dette synes at være en Smaating; men gjennemtrænger Almensindet os, da taber det heller ikke under Fornøielserne sit Formaal „at gavne“ afsigte.

Egen suser i sin Fylde, og til Nordkap, hvor Multerne kryber i Stranden, forfulgte af Sneen, da kalde det sig kun et, et Samfund for Norges Vel! Held os! Almenaanden, Fædrenelandsaanden for igjennem vor Dal, og dens Vingeslag var vore aabne Øine, dens Fremflugt vore Hjerters Slag, da vi tog hverandre i Haanden og bandt den til os i vore kjære. Hvilket Liv i vort Fædreland (og vi deltager deri, fremskynder det), naar Bonden og Fiskeren bliver en Iagttager, prøver de gamle Erfaringer og nye Lærdomme, naar Husmoderen styrer en Fabrik i sin Stue, naar Dal og Fjeld beredes til at nære den tiltagende Befolkning, naar Kræfterne til at ernære jevnt over det hele Land tiltager med denne, der sikrer, naar vi, dens Forældre, opdrager den efter vort gode Mønster til de samme Dyder, men til endnu større Indsigter, vort kjære Fædreneland en stedse forøget Blomstren, Styrke og Lykke! — *O Norge være velsignet! velsignet! Men Himlen velsigner det kun igjennem dets Borgere: disses af en Almenaand forenede Kræfter mægter at gjøre Underværker til dets Frelse. Det ske! Det ske!*

Midler til den norske Landalmues Oplysning.

Ifjor i Oktober tilstillede undertegnede den fortjente virksomme Borger Generalkrigskommissær Birch en „Plan til en Forening til nyttig Oplysnings Fremme mellem Landalmuen“, hvilken hovedsagelig gik ud paa Oprettelsen af gratis Søndagsskoler for konfirmerte, og som tillige var anbefalet endel Mænd i Hovedstaden, om hvis Vilje som Evne til derfor at virke man ligelidt burde nære Tvivl. Imidlertid er intet senere blevet hørt dertil uden mundtlig Underretning om, at den skulde være sat i Cirkulation; og saaledes tabtes ikke mer end et Aar for Realisationen deraf paa flere Steder. Dog er i „Morgenbladet“ seet, at deslige Skoler har været omhandlede i Akers Sogneselskab, uden at jeg dog erindrer, om derom var taget nogen Beslutning; men skulde det være saa, og dets Formand Hr. Generalkrigskommissær Birch eller andre med hin Plan bekjendte enten af denne har hentet Ideen eller kunnet benytte noget deraf, da vil dens Udkaster endda føle sig meget tilfredsstillet, om end dens Hovedhensigt: hin organiserte Forening, ikke opnaaedes ved første og private Forsøg.

Jeg tror at skylde Sagen et andet, og da et offentligt, som maaske vil have bedre Virkning. Den har vundet for mig i Interesse, efterat jeg har overtydet mig om dens lette Iværksættelighed og Nytte, ved fra sidste Høstarbeides Ende til nærværende Plogaann at have i min Bygd en saadan Skole — noget jeg uden Frygt for at miskjendes beretter, for at Sagen

maaske forsaavidt hist og her kunde realiseres, som man tager Exemplet efter, om end en Offentliggjørelse af Planen ikke skulde bevirke, at den tages tilfølge i sin Helhed. Den kan ikke her gives ordlydende efter hin ventelig forkomne, men kun efter dens Koncept, der underkastedes Forandringer i Formen, som nu ei erindres:

Plan til en Forening til Oplysnings Fremme mellem Landalmuen.

Almeninteressen for antydede Med faar hos de liberale Borgere, undertegnede desangaaende ærbødigst henvender sig til, være Undskyldning for, at dette sker fra en af Samfundets ubetydelige. Ideen at fremme Oplysning mellem Menigmand tiltaler visselig alle fri- og kristsindede oplyste, men maaske mange kun med det fromme Ønskes blandede Behag. Men vor daadrige Tidsalder vil ingen filantropiske Drømmerier. Hvor det offentlige ikke realiserer det gode, der reiser private Foreninger sig, og — i herlige velgjørende Anstalter i Millioner mellem de raa Masser udspredte belærende og dannende Skrifter aabenbarer Vismænds og Menneskevenners Ideer sig i Liv og Sandhed. Saaledes fremmes Oplysning mellem Europas mest civiliserte Lande, som bekjendt, ved Foreninger af de mest udmærkede Mænd, som udgiver alleslags Godtkjøbsskrifter, og disses talløse Afsætning viser Trangen dertil. Sligt lader sig vanskelig iværksætte hos os. Et Godtkjøbs Folkeblad, hvortil undertegnede for nogle Aar siden udkastede Planen, at det skulde meddele belærende Artikler og Efterretninger betræffende Industri og Økonomi, frister kun, uagtet al Uegennyttighed fra Redaktionens Side, under svær Portoafgift det tarveligste Tilvær. Ligesaa „Budstikken“, hvis Tendens er bekjendt. Kort — vil vi ikke, at vore Almuer skal staa tilbage under den almindelige europæiske Civiliseren, maa vi tænke paa Midler*),

*) Den samtidige kappende Publiceren af „Skillingsmagazin“ og „Archiv for blandet Læsning“ — begge Godtkjøbsskrifter — henhører til saadanne og tolker Trangen dertil. Det sidste har sit Oplag afsat; det første alt paa faa Planer en Fjerdedel af de nødvendige Abonnenter. Blot de ikke fortrænger hinanden.

anvendelige i vort Land og afpassede efter vore Kræfter. Dette forekommer saameget mere at være Pligt, som det er en Sandhed, at det offentlige overlader Borgerne selv at gjøre meget for Oplysningen, og at en politisk Oplysning udbreder sig imellem Menigmand, der har for lidet tilsvarende i de Kundskaber, som bør udgjøre Grundvolden for al Dannelse, saaledes at hin ikke i saa fuld Maade, den ellers kunde, bliver velgjørende. Det er ogsaa i friskt Smertesminde, at Menighederne tildels paa Grund af en forudsat Mangel paa Oplysning og derfor følgende Evneløshed negtedes indtil videre de kommunale, naturlige Rettigheder, som sidste Storthing vilde have indrømmet dem. Det er Borgerpligt at ophæve saadanne Hindringer. Det er under saadanne Tanker, at et Middel til at fremme Oplysning imellem Landalmuen er kommet undertegnede ihu, som baade er let iværksætteligt, lidet bekosteligt og virksomt. Det ligger i den Omstændighed, *at der findes i de allerfleste Bygder enkelte Mænd af videnskabelig Dannelse, hvis Tid ikke er knap, men hvis Kundskaber dog for største Delen er ufrugtbare for deres Omgivelser af Almuestanden.* Saadanne er Kapellaner, især personelle, Officerer af de ringere Grader, privatiserende Studenter o. fl. d. Og disse vil nu Proponenten have forenede *ved et Selskab til Oplysningens Fremme iblandt Landalmuen*, der opfordrer dem, som ikkekontribuerende, men *arbeidende* Medlemmer til hver i sin Kreds til bekvem *) Tid og Sted *gratis* at undervise et Udvalg af unge, men konfirmerte Bønder i Retskrivning, Regning, noget Geografi og Historie efter de især af Kirkedepartementet i disse Fag udgivne Smaabøger. Foreningens øvrige Medlemmer, der ikke saaledes kan virke, giver aarligt Bidrag, der anvendes til Indkjøb af passende Bøger, som gratis uddeles til Menig-

*) Tiden mellem Høst- og Vaar-Aann er almenbekvemmest. Et fast Lokale var uden Tvivl hensigtsmæssigst. I Eidsvold, hvor ingen fast Skole findes eller andet godt fast Lokale var at finde, holdtes Skolen omgangsvis hos Eleverne. Fra 2—4 underviste en med Korn betalt Skoleholder i Regning og Skrivning; fra 4—6 jeg i Retskrivning, Grammatik efter Hansens mindste Udtog og i Geografi efter det af Kirkedepartementet udgivne lille Udtog. I Løbet af Vinteren gjennemgikkes dette. Eleverne anskaffede sig det nødvendige af Bøger o. s. v. med Villighed.

mand gjennem Medlemmer i Bygderne. Slige Bøger er saa billige, at om Foreningens Afdelinger i Stiftsstæderne og Distrikterne talte 400*) Medlemmer, der hver alene bidrog 30—36 Skilling, imellem 12—1500 saadanne vilde bringes i Almuens Hænder. Og den *modtager* gjerne. I *Given* er en Indtvingen, en Tvang, men en umærkelig. Det er mere Erkjendtligheds-følelsen end Egennytten, som derved sættes i Hensigtens Tjeneste. *Given* er Principet, og det er endnu nærmere til Maalet førende end det beslægtede *Godtkjøb*, som tilsigter det samme, uden dog i vort Land med alle dets Vanskeligheder for Forbindelsen mellem Egnene med dets fattige og for Bogkjøb uvante Almuer at kunne opnaa det. — Udvidende Foreningens Virkninger vil det være, at Gratisundervisningen bibringes kursusvis idel nye Personer; at disse betaler sine Bøger, hvorimod de distributive tildeles andre end dem, der ved Undervisning nyder godt af Selskabet; at dette har sine egne Boghandlere, hvorved Bøgerne vil erholdes billigere, og Forlag paa hensigtsmæssige Bøger overtoges, og at Landhandlere forsynes med deslige til Udsalg.

Bønderne erkjender selv, at den Undervisning, hvormed de fra Almueskolerne og Konfirmationen slipper ud i Livet, er langtfra tilstrækkelig til at redde de Slægter, som skal sidde paa Gaardene og modtage større Friheder, altsom Grundloven udvikler sine Kimer dertil, fra en Uvidenhed, der var Fædrenes, svundne Tiders og den gamle Forfatnings. De ser sig med en Længsel, der gjør dem Ære og de ligegyldige Skam, om efter Hjælp, og denne bør og kan kun komme fra deres mere oplyste Medborgere.

Jeg anbefaler dette Forslag til disses Prøvelse og — Iværksættelse.

---

*) Hvor mange Prester gives der ikke alene? Mange kunde mene, at sligt vedkommer dem paa en Maade *ex officio*.

Nordmandens

Katekisme.

Af

Henrik Wergeland.

> Agtbare Ungersvend *Sund Fornuft* og dydige Jomfru *Kristenkjærlighed* er det fagreste Par i Verden. De bør ogsaa gifte sig sammen. Naar Øiet glinser af en ædel Følelse eller Tanke, da er det Lysstraalingen fra deres Bryllupssal.

Anden forøgede og omarbeidede Udgave, 1845.
(Første Udgave udkom i 1832).

Hør mig, Despot! Jeg være vil
din Pestilens, mens jeg er til.
For Norges Lov i Dølens Haand
skal briste dine Slavers Baand.

Første Part.

Om de tretten Egenskaber, som udfordres til et ret og fuldstændigt Menneske.

For høit ei hænger nogen Krans
for ham, den tifold lykkelige,
om hvem det lader sandt sig sige,
at disse tretten Ting er hans:

1.

Et *Hjerte*, der er blødt og mildt;
mod Uretfærd dog løvevildt.

2.

En Hjerne, hvori Overtro
faar ei Tilladelse at bo.

3.

Samvittigheden rolig ren.
Den ligne maa en Ædelsten.

4.

Et *Sind* saa friskt som Birkens Kvist,
der bøier sig, men faar ei Brist.

5.

Indbildningskraft, udi hvis Glas
jeg finder alle Ting tilpas.

6.

En *Helse* stærk som hos en Bjørn,
saa seig som Tiaars Hagetjørn.

7.

Fem *skarpe Sanser:* Falkeblik,
et Øre lystent paa Musik.

8.

En *Krop*, der Verden vise maa,
jeg stærke Fædre slægter paa.

9.

Et fyrigt *Blod*, der løber let
igjennem mine Aarers Net.

10.

Et *Aasyn*, som det nu kan bli'.
Dog Ærlighed maa staa deri.

11.

Et *Øie*, som ei lyve kan;
saa sanddrut som en Kildes Vand.

12.

En *Mund*, som hader Pral og Bram
og gjør ei sund Fornuft tilskam.

13.

En *Haand*, der lidt af hvert forstaar
og blir mer kløgtig Aar for Aar.

Anden Part.

Om nogle religiøse og moralske Begreber.

1. Hvem har skabt dig?

Han, hvis Magt lod alting af intet strømme ud,
til Himlen knytted Jorden, hvor Mennesket bor,
der kalder hin den store sin Far, men Krybet Bror.
Jeg tror i min Beundring, og *ham* jeg kalder *Gud.*

2. Hvilket Begreb gjør du dig om Gud?

Ei ved jeg, hvad han er; men hans Værk ser jeg vel.
„Hvor stor!“ jo bruste Stormen?

„Hvor god!“ jo Græsset lo,
og hvisled lystig Ormen.
Da vilde min Forstand
afmale sig hans Billed endnu mere tro.
— Men ofte selv den stærke vil mere, end han kan —
Det flyr for mine Sanser, men taler til min Sjel.

3. Hvorledes bør man ære Gud?

Verdnerne lovsynger hans Visdoms tause Raad.
Alt enten os forbauser eller vel os gjør.
Ærbødighed og Tak er den Dyrkning, som ham bør.
Det Offer, ham behager, er en dydig Daad.

4. Hvad er Livet?

Hvert Trin fra Vuggen fører os Graven mere nær.
Den Vei saa vis som Solens, der gaar mod Natten, er.
Der gaber mange Groper i Ungdoms Rosendal;
men kloge Øine lyser, hvor Veien bugte skal.
Der ligger hvasse Stene paa stolte Manddomshei;
men sikker Fod gaar sagte — da skjærer Stenen ei.
Der kneiser mangen Bergknat; men Viskall staver frem.
Han frygter ikke Graven og endnu mindre dem.
Naar Foden trøttnes under bratten Bergevæg,
da glatter han sit Graahaar og ler saa smaat i Skjæg:
„der maa vel høien Træskel foran Englehjem?“

5. Hvad er Døden?

En Smertens stille Hvile i Salighedens Dør.
En Domstol, som maa frygtes af den, som ilde gjør.
Ønskværdig, naar dig Skjændsel vil tage i sin Favn,
men er den Gavn for Landet, da Hæder er dens Navn.

6. Hvad ved du om din Sjæl?

Jeg ved kun, at jeg tænker: da ved jeg, at jeg er.
Jeg sanser og jeg handler; men vil dog endnu mer.
Et Væsen er da i mig; det styrer Fod og Haand.

Det nævnes Kroppens Herre,
det nævnes Sjæl og Aand.
Men mægter den at være
en Drot for Kjød og Blod,
den Himlens odelsbaarne,
den Jordens kongekaarne
har Himlen da om Panden, men Helved under Fod.

7. Er Sjælen udødelig?

Alt veksler under Solen; men derfor intet dør.
Min Sjæl i Graven lægger sit gamle, slidte Slør,
men faar vel bedre Hud
i Himmelen hos Gud.
Som Fønixfugl af Ilden den gaar af Graven ud.
Thi Gud ei forat øde saa herlig Aanden gjør,
at, skjønt ei sikker om
hvorhen den vandre skal og ei hvorfra den kom,
saa stolt et Haab i Mulden den endda amme tør.

8. Hvilken Lod venter os efter Døden?

Løn venter Dyden; men Forbrydelserne Straf.
Det Ord er Ondskabs Tømme, Ulykkens Trøstestav.
Forfulgte Retfærd smiler saa i sin Kummerkve
han ved, at Tordnen farer,
at Stormen ikke varer,
at Jubelmorgen rinder, naar Natten tar Farvel.
Hvo tvivler, er usaligst imellem Sorgens Børn,
hvad heller i hans Hjerne slider Vanvids Ørn.
Hvo tvivler, o han haabe! og øve Dyden lel!

9. Hvad er det at være dydig?

Opfylde alle Pligter, men fly for Lasters Flok,
er endnu ikke for den gode Kristen nok.
Hvo øver strenge Pligt er god, som han kun faa,
men vil man dydig være, da smerteofres maa.

10. Hvorledes er et Offer fortjenstligt?

For Menneskeheden ofres skal og for Fødestavn.
Et Offer uden dette Maal
er kun den tomme Offerskaal.
Et Offer er et intet, naar det ei er til Gavn.

11. Hvorledes kan Mennesket skjelne imellem godt og ondt?

I Uvidenhedens Mørke,
I Uvisheds Maaneskin,
Sjælen spilder al sin Styrke,
taber Uskylds dyre Lin,
hvori den for Dommerstolen
pligter barneren fremstaa,
var end her en Pjalt paa Kjolen,
Panden furet, Lokken graa.
Gud bag Sanserne lod skinne
end en Sans mer lys og fin.
Mørket smelter den derinde,
vildsom Skygge kan den binde
i det falske Maaneskin,
Blodets vilde Brus den svaler,
tøiler Kampen i vort Bryst.
Det er Himlen selv, som taler
i *Samvittighedens* Røst.

12. Hvad er Samvittigheden?

En Røst fra Hjertets Dybder, som klinger klar og stærk,
som dømmer skjulte *Vilje* og Viljens aabne Værk.
Den Hjertefreden finder, som gaar hvor Røsten raaber.
Hvo tror at narre den, er største mellem Taaber.

13. Har Mennesket ikke Lidenskaber?

I Hjertet Frygt og Haab og Fryd og Smerten bo.
De driver os til Handling; thi sjelden har de Ro.
Med Maadeholds-Kapsunen Fornuften tæmjer dem.
Hvis ei, da som Fordærvets Ild de blusser frem.

14. Har da ikke Gud givet os Lidenskaberne?

Gud gav os alt tilbedste. Han dannede vor Sjæl
med Frygten forat lide, Hang til at leve sæl.
Men Frygt for indbildt onde og Lyst til falske godt
har Mennesket ei sjelden af egen Daarskab faat.

15. Hvorledes er Menneskets syndefulde Tilstand beskaffen?

Utæmte Lysters Oprør og Syndens onde Seir.
Fornuften føget hen som Gnist i vilden Veir.
Af Engelen, som boed i Hjernen ren og skjær,
urene Lyster plukked med Haan de hvide Fjær.
Igjennem Blodet bølger
det kaade Seierstog,
som Sjælens Frihed følger
i skjændselfulde Aag.
Igjennem Glædeshaven
det gaar til Angersørken og saa afsted til Graven.

16. Hvorledes kan vi undgaa at overraskes af Synd?

Ved stedse vak at holde Fornuften paa sin Vagt,
og væbne sig til Kampen ved første Raab: giv Agt!
Da slaar vi Fienden, gir Tyrannen Banebrist.
Af Frygt for Ildebranden vi slukker første Gnist.

17. Hvilke er de værste Laster, Lidenskaber afføder?

En Lyst skyder op saa hurtig som et Lyn,
kan have Gift i Roden og endda trylle Syn.
Den blomstrer, men smaa Frøkorn spreder Døden ad
i Hovmod, i Vellyst, Begjærlighed og Had,
i Løgn og Hykleri — det værste Søsterpar,
som Egennytten, Syndens Moder, ammet har.

18. Er Løgn saa stor en Last?

Man tror ei mere den, om hvem en Løgn man ved.
Han andres Agt foragter, ja egen Ære med.

Kun Sandhed bo i Hjertet; men gaa ei længer fram
end Pligt og Klogskab byder!
Der ingen Løgn kan tænkes, som ikke er en Skam.
Men — lyve for at skade? da er man værst Forbryder.

19. Hvad er Hykleri?

Det er den frække Last, som tror, i Dydens Hud
Alverden at bedrage, ja selve Herren Gud.
Men Ondskab at maskere
er mellem Lasterne kun en (den værste) mere.

20. Hvorledes straffes Lasterne?

Kun alles Had kan Hadet mod alle faa til Løn,
Uklogskabs Frugt er Modgang, saa skarp som Galde grøn.
Umaadeholdet bringer Smerte eller Død;
og Kaadheden Foragt, ja selv i Smil, man bød.

21. Hvad byder Retfærdighed?

Gjør ei din Næste, hvad du vil han dig ei gjør!
Sit Ord man ei maa bryde; thi Æren ellers dør.
Man gjøre vel; men aldrig kun for at synes saa!
De aabne Veldaadshænder et Øie følge maa.
Paa Utak kun man ødsler. Man tro ei takløs Mand;
men vogte selv sig, at man ikke er som han.

22. Er Eiendomsretten hellig?

Du attraa aldrig, hvad der eies af en Næste;
men værge for hans Liv og Eiendom med din!
Kun Næstens Sikkerhed vor egen kan befæste.
Hvo krænker andres Ret fortaber ogsaa sin.

23. Er Uvidenhed fordærvelig?

I Mulmet, den udaander,
fremavles alt det ondt, hvorunder Jord sig vaander.
Naturen skjænder den, vor Sjæl og Sjælens Love,

og føder Sværmeri og ammer Trældom op.
Den gjør en Stad til Ørk, og høien Tempeltop,
der engang efter Lysets Straale klatred op,
kun til et Træ, et Folk til vilde Dyr i Skove.

24. Hvilke er Menneskets almindelige Pligter?

At frygte Gud, at tjene sit Land, at elske alle,
ja selv vort eget Trældyr — det er vor stumme Bror;
med Ømhed at beklage og hjælpe dem, som falde;
at dele Bid med Hunger og Lykke med Ulykke;
at hædre store Evner og Aldrens hvide Smykke
og Sorg saavel i Pjalter som under Perleflor.

25. Hvad er Fædrelandskjærlighed?

En ædel Følelse, der skabt har flere Helte
end Kongers Naadeguld og leiet Sværd i Belte.
Den fylder hver en Dal som med en Flammevind,
saa fiendtlige Hære,
saa fremmed Næse svides, der kige vil derind.
Til Frihed er den Moder, til Fred og Dyd og Ære.

Tredie Part.

Politiske Troesartikler.

1.

Jeg tror vor Grundlov bedst paa Jord;
dog ei, at bedst er hvert et Ord.
Saaledes tror jeg for Eksempel,
at hver bør vælge frit sit Tempel.
Man friest være maa i Tro;
thi bør forandres § 2.

2.

Jeg tror, vi har i *Oscar* faa't
sand Borgerkonge til vor Drot.

Hans Valgsprog „Sandhed“ er „og Ret“.
Find mig et vakrere end det!
Og jeg den Mand lyksalig tror,
hvis Viv vor *Josefine* ligner.
Hun blir hans Huses tro Velsigner,
hans Døtre Prydelser derfor.

3.

Jeg tror vort Folk er nok det bedste,
lidt bedre selv end hvilket næste.
Hvis det vil Flid af Svensken lære,
saa kan det Dansken snart undvære.

4.

Jeg tror, at alskens Politik
kun Nummer to i Ordnen fik.
Først spørger man: hvad siger Gud,
Religion og Hjertets Bud?
At den gjør bedst, som gjør derefter
bestandig Tidens Mund bekræfter.

Fjerde Part.

Nogle politiske Begreber.

1. Hvilke er Borgerens almindelige Pligter?

Man Fædrelandet skylder Blommen af sin Kraft,
og Lydighed til Loven og Hjælpen til de arme.
Alverden skyldes hele Kjærlighedens Varme.
Hvo glemmer disse Pligter sin Borgerret har tabt.

2. Hvilke er Borgernes almindelige Rettigheder?

At tro og tale frit, at virke frit hvor Loven
forbyder ei, og hvor man tør for ham deroven;
at nyde selv den Frugt, som vokser af vor Sved;

at være sikker paa sit Gods og paa Personen;
at sætte sig mod den, som kuer Rettighed,
ja bar han endog Kronen.

3. Hvad er Frihed?

Som Gud af himmelsk Aand et Støv belives byder:
saa den med Frihed, denne Sjælens Sjæl, han pryder.
Men da dens Goder smages kun af rene Hjerte,
vi rense maa vort Offer ved Dydens Altarkjerte,
tilbede Frihed, Glimtet af Guddomsmajestæt,
der bryder frem i Mulden, og ei fordunkle det.

4. Giver Friheden Ret til at gjøre alt?

Ei Friheden er Hadet mod hver en lovlig Magt,
ei mod hvert gavnligt Baand en tøilesløs Foragt;
men Retten til at handle og at man handle tør
just som man ville bør.
Men, se, den Frihed, Jordens Herre knæler for,
den Himlens egne Datter, den Aandernes Gudinde,
den Dronning paa en Jord,
for Loven bøier Knæ, som hun var dens Slavinde.

5. Kjender du nogen Regel for Storthingsvalg?

Jeg tror, tilthinge bør ei vælges efter Stand,
men eftersom en er en brav og oplyst Mand.
Didind ei luske maa sig nogen Mikkel Ræv,
og Thingets dyre Navn maa Uvet ei forkrænke.
Hver Pande paa dets Bænke
maa bære Lysets Segl og Ærlighedens Brev.

Femte Part.

Nogle fra Menneskehjertet, den sunde Fornuft og Erfaringen hentede Anskuelser og Begreber.

1. Hvorledes maa en ægte liberal være beskaffen?

Hel og tilbunds tvertigjennem liberal,
ikke en tranghjertet Provinsial,
haltende blot mellem Djævel og Gud,
skjeløid for Guld og skjælvræd for Skud!

Han Verden maa omfatte
med Kjærligheds Arme og Seerens Blik,
Religionen skatte
som bydende Regel for al hans Politik.

2. Hvad tror du om Katholiken?

Jeg tror, at Katholiken staar Himlens Dør saa nær
som jeg og du og Jens og Hans og Mons og Per.
Jeg tror, om nogle Aar, skjønt lang nok blir den Række,
blir Kirken samlet, som i Sjøen alle Bække.

3. Hvad tror du om Jøden?

Af Fødsel er han noksaa god
som jeg, der er af gothisk Blod.
Skjønt han har Frelseren fornegtet,
er Jøden dog med ham beslægtet.
Og hvis han kristeligt behandles,
han snart til kristen omforvandles.

4. Hvad tror du om Tyrken?

Jeg tror om ham, ja om Sultanen,
at han ei Svinetryne har,
men at han ofte bag Kaftanen
et mildt og ædelt Hjerte bar.

5. Er der efter Naturens, Hjertets og Fornuftens Lov noget iveien for Ægteskab mellem forskjelligt troende?

Nei forsandt! Hver Menneskesjæl
har i sit Indre sit eget Kapel.
Før findes to Græs uden mindste Forskjel
før Mennesker to,
der ens tilbeder og tro.
Jeg kunde min Lykke nok finde
hos moderøm, blide Tyrkinde;
men sikkert saa lala tilsidsten
min gode Zuleika blev kristen.
Imellem to Hjerter bør ikke
en Stat sin Staalnæse stikke.

6. Men i hvilken af Forældrenes Religioner skulde da Børnene opdrages?

Jeg tænker de enes selv derom bedst.
Den gudfrygtigste af dem fanger nok flest.
Bag Ægtesengssparlagnet heller ikke
bør Staten sin Næse stikke.
Forresten — behøves et Lovens Ord —
lad Gutten følge Far og Gjentungen Mor!

7. Er ikke alt gammelt godt?

Just hvad der var godt for vore Fædre
bør vi have endnu bedre.
Min Tipoldefader og Pontoppidan
sig passed nok bedre end jeg og han.

8. Hvorledes tror du Armodens værste Elendighed, den som gjør den modbydelig, lod sig afhjælpe?

Ved ei at tillade
Armoden sig i sin Pøl at bade;
ved Husbonde-Tilsyn, ved Huse at bygge,
hvor Armoden lærte Renligheds Hygge;

ved sløve Armod at tvinge at bo
lidt bedre end Galte og So;
ved Sans den at lære for Hjemhygget først.
Den Trang blir tilsidst og Nødvendigheds-Tørst.

9. Hvad tror du om Negeren?

Jeg tror, at han, skjønt sort som Fanden,
min Broder er som hver en anden.
Han er til samme Ære skabt,
har ei sin Ret til Frihed tabt.

10. Du nævnte Fanden; hvad tror du saa om ham?

Jeg tror paa ingen man saa rædsomt løiet hat.
Thi man, ja selv paa Prent, har sagt, at til han var.
Men tænk nu Fanden rød, hvad heller sort og sveden,
han har ei slige Klør som Samvittigheden.

11. Hvortil nytter Klogskab?

Den aabner Hjælpekilder, hvor ingen før dem saa.
Den forudser Ulykker, gjør store Farer smaa.
Den styrer Livets Bane, som svang den Skjebnens Spær;
begrunder det, som kommer, og sikrer det, som er.

12. Hvad er Mod?

Mod er ei dumme Dorskhed, som dør med balget Sværd;
ei Letsinds Jagt paa Faren, hvor den ei Liv er værd.
For Pligten selv i Døden at gaa med roligt Mod;
snart, under Farens Stormen,
at være stiv som Klingen og bøielig som Ormen;
med Lyset i sit Hjerte og uden Sky i Øie
at staa mod Modgangsbølger, der vælter fra det høie
mod dødeliges Hjerte og knuses derimod —
se *det* er Mod af Helte!
Med Ro at bære Modgang — se det er Styrkens Belte,
som gjør den svage Kvinde
i Taarer til Heltinde,
som tvinger selve Skjebnen under Mandens Fod.

13. Er Ladhed en Last?

Enhver paa sin Plads i Samfundet er sat.
Men lade bort maa kastes, det Utøi paa en Stat.
Hvo deler ei Arbeidet, ei dele skal dets Goder.
Thi Ladhed ofte er de andre Lasters Moder.

14. Hvad er Maadeholdenhed?

At tæmme Lysten inden Behovets Grænseskjel.
Med størst Behag kun nydes, naar det bekommer vel.
Jo mindre man behøver, jo mere har man Vet.
Men selv et Gode skader ved ei at bruges ret.

15. Hvad er din Mening om Brændevin?

Jeg tror formeget, ja af hvadsomhelst er Gift.
Man Døden drikke kan af sunde Kilderift.
Den Regel gjælde maa da ogsaa Brændevin,
der ikkun bruges bør som Medicin.
Jeg var en Usling, om jeg taalte ei i Huset
en Flaske, uden at jeg fluksen mig berused.
Faar jeg Kolikken — nu! da tager jeg en Dram;
og bliver Brunen brudt, med en jeg smører ham.
Saaledes kan jeg ei saa lige det undvære;
og Forbud derimod fornærmer Folkets Ære.
Om Brændevin er tidt et fult og listigt Skarn,
bør Folket derfor ei behandles som et Barn.

16. Ved du noget Middel mod Brændevinets Misbrug?

Hvis Brændevinet man vil plat af Landet jage,
som himmelsk Nektar vil det da den nøktre smage!
Men vil man have en Kapsun derpaa:
gjør Drammen da dyr og Kjedlerne faa!

17. Hvilke tror du er Landets største Ulykker?

Først Fylderiet, saa det stærke Hang til Pynt,
saa Landets svære Mynt.
De smukke Specier gjør Norrige til Stodder;
de ere paa dets Fod paahængte tunge Lodder.

18. Hvad er din Mening om Krigen?

Jeg tror, at Krigen er den værste Landeplage,
en Skam for kristne; dog den helligt Korstog blir,
hvori hver sædel Mand med Freidighed bør drage,
naar Hæren kommer som et knet Folks Befrier.
Naar Træl dom overalt er endt med sin Elende,
har Krig ei mere Grund og derfor og sin Ende.

19. Men tror du ikke, at med Krigen al Mandhaftighed vil forsvinde?

Jeg tror vort Lands Natur vil altid avle Helte,
om Hatten fjerløs er og ingen Dusk i Belte.
Mon ei en Sjømand maa besidde Dødsforagt?
og Jægeren, som gjør paa gamle Bamse Jagt?
Bergmanden farer an med Sang sin mørke Schacht,
endskjønt han ved, han op kan sønderknust bli' bragt.
Saaledes tror jeg fast, hvad alle Tider lærte,
friskt ved Naturens Barm slaar altid Folkets Hjerte.

20. Tror du der er nogen Karakter-Forskjel efter Landets Provinser?

Tillad — naar saa man spør' — jeg svarer indirekte.
Det er: lidt mindre bent,
skjønt tydeligen nok man fatter hvad er ment.
Thi saa er Døleskik, og jeg, jeg er en ægte.
Et Firspand kjøbte jeg Nordbagger, alle gode,
foruden Feil at se fra Ørespids til Fode:
fra Bergenhus en Bork, der sikkert gik i Ur;
kun havde den en Feil: en noget vild Natur.
Den trøndske Svart var i det hele meget bra';
kun havde den en Feil, det var, at den var sta.
Vestlandske Blak var from; han lek, at man den strøg.
Kun havde den en Feil, det var, at den var trøg.
Østlandske Bork den havde alle trende Dyder
og Lyder.
Det gik da op i op,
og herligt, naar de fire kun vilde holde Trop.

21. Hvad er du?

Fribaaren Nordmand, kun Fædrelandets Træl,
født for at gjøre Stolt-Norrige sæl,
dække med Ager, Smaabørn og Eng
Norge, den Ærens og Frihedens Seng.
Et Smil af Algodheden favned min Mor:
før Aaret var runden,
hun favned en Smaagut med Tænder i Munden,
og sagde „en Mand vil jeg skjænke dig, Nor!“
Nu slaar jeg mig paa Lænden og kalder selv mig Mand.
Jeg staar for min Drot, men knæler for mit Land.
Min Elskov har en Kvinde, en Ven har min Hu;
et Brodernavn for alle og gamle Døle-Du.
Min Flid er min Rigdom — den lever jeg ved,
min Hustru, ja Hustagets Smaafugle med.
Jeg fødtes for at hade Trældom mer end Pest.
Ja kun med Sorg jeg lægger Aaget paa min Hest.
Thi Trældom maa jeg hade selv i dens døde Bild,
og Tanken „Norge bøiet under Herskervil,“
saa hurtig som den fly'r,
dog fylder Sind med Sky'r,
paa Væggen rasler Riflen og knager Bilens Ild.
Jeg fødtes for at lystre Lovens Bud — hvor let! —
Men vak som Ørn paa Ægget jeg vaager om min Ret.
I Frihedssolen satte min Far min vugge ud.
Da tændtes Ild i Barmen,
da voksed Marv i Armen
og Vet bag Pandehud.
Snart blev da Vugge-Karmen
min Hærde alt for stut.
Jeg spændte den i Varmen,
og stod som vaksin Gut.
Nor vil jeg Armen skjænke,
ja Barm og Hærde med.

Men Vettet vil jeg øke og dyrke ved at tænke.
Naar stolten Hærde bøier sig efter Muldens Fred,
da bringer jeg det bedre, end jeg det fik, til Gud.

22. Hvorledes skal den være, du vil tage til Hustru?

Sundhed i Hjerte! Sundhed paa Kind!
Ingen Krøller paa Næsen! Ingen Kast paa Nakken!
Gjerne tomme Hænder og nakne Bakken,
blot Særken og Stakken
er huslige Spind.

23. Hvilke tror du er Aarsagerne til Udvandringerne til Amerika?

Med Sportelsmør og Embedsmandens Kage
for tykt besmurt, Inddrivningsmaaden er
et Skalkeskjul for en Blodsugerhær,
saa arme Bondes Gjeld blir altfor dyr.
Den kan en Stakkar nok af Landet jage.
Dertil nu vakre Eventyr
om Rigdom i amerikanske Myr,
mens man sin egen heller lader ligge
og følger Slendrian fra gamle Dage.
Det kan nok bringe Folket til at tigge
og ud paa lange Betlersti at drage.

24. Hvilken Bygdeplage tror du er værst enten en Graabeinflok eller en blodsugersk Inkassator eller Prokurator?

Om Vargerne kom ned som Lemæn ifra Aasen,
som Feler tynde og som Skygger rappe,
af Spiltaug Øikjen tog og Kua ud af Baasen,
en slig Person er værre,
ja værre end den Onde;
thi det er Kuas Herre,
det er den arme Bonde
han Skindet af vil nappe
og tappe.

25. Hvorledes tror du Landet kan blive til hvad det bør, nemlig til sine Børns Forsørger?

Ved Agerdyrkning og ved Industri
— kort ved at Hvermand blir lig en Bi,
ei lig en Humle,
der kun af andres lever og kan brumle.

26. Hvad tror du om Spøgelser?

Jeg hverken tror paa Gjenfærd eller Fanden.
Jeg tror det spøger indenfore Panden.
Om Sjælen tror jeg ellers og med Glæde,
at hist den herligen sig vil beklæde;
men om end den har Aabenbarings-Magt,
har, at den viser sig i vante Dragt,
Mistanke og Foragt
iblandt min Grublen over Tingen vakt.
Jeg nemlig ikke kan begribe
(og Spørgsmaalet har bragt
selv Gamlemor iknibe)
hvorlunde Skjorte, ofte ussel nok,
Nathue, Tøfler, Hat og Brok og Rok —
kort Antrækket, hvormed
den salig døde tøflede afsted,
udødeligt er vorden,
som Aanden, ved at stikkes ned i Jorden.

Hvad tror du om Russen?

Godmodig som Menneske, vild som et Folk;
og kommer han hid
(at sige til Strid)
jeg tror, at han faar sig ret ynkelig Svolk.

28. Hvad tror du om Polakken?

Spørg ikke om ham! Spørg ei, om jeg tror,
at Gud og hans Retfærd i Himmelen bor.

29. Hvad tror du om Svensken?

Nordmanden og han er to Alen af et,
forskjellige dog i Stykkernes Lét.
Den hidsige Nordmand er røden Skarlag,
den rolige Svenske er himmelblaa Dag.

30. Hvad tror du om Dansken?

Mens Baggens og Svenskens Farve er stærk,
er Danskens létløs som renstrøgen Særk.
Godhjertig forresten, i al Ting honet,
hans Ulykke er, at hans Land er for fedt.
Paa Erter og Flesk han dorsk har sig ædt;
under Danebroge
han helst sin Gryde vil koge,
af Frihedstalerne hjertelig træt.

31. Men hvad maa blive Enden derpaa?

Mon ei jeg gjætter ret,
at Folket op vil blive selver ædt?

32. Hvor ligger det berømte Land Skandinavien?

Jeg stirrer hvad jeg kan igjennem Luftens Blaanen;
thi ligger det etsteds, det ligger nok i Maanen.

33. Hvad tror du om Tyskeren?

Han godt sig paa Naboers Penge forstaar.
Thi kommer der flere her Aar efter Aar.
Ude han høiest om Friheden rimer,
mens Ligklokken hjemme over den kimer.
Lidt mer Undervisning i Fransk
var, skjønt han er lærd, ei afveien.
Paa Parti med ham bør da Hr. Dansk;
thi denne er sjelden sin „eien“.

34. Hvad er Schleswig-Holstein for et Land?

Den Stat er endnu kun en Paddehat;
men lyster at blive et Træ.

Den op er skudt paa en eneste Nat;
men lader alt Bladene se.

35. Hvad tror du om Engelskmanden?

I Karakterens Præg i mangt og meget
har Engelskmanden Lighed med vort eget;
men ak! hvor langt tilbage ligger vi
i Agerdyrkning, Kundskab, Industri?

36. Hvad er din Mening om Franskmanden?

Vi ham taknemmelig maa hylde.
Vor Frihed vi Revolutionen skylde.

37. Hvad er din Mening om Hollænderen?

Han skal den Kunst forstaa at snu en Styver
indtil den en Dukat fuldlødig bliver.
Vil han mig blot sin Sildnedlægning lære,
skal jeg en Tømmerstok ham glad forære.

38. Hvad mener du om Spaniolen og Portugisen?

Jeg tror, at disse Folk, endskjønt de bo
hvor Appelsiner og Lemoner gro,
dog kunne skræmme
hver Nordmand ifra at ønske sig fra hjemme.

39. Hvad mener du om Italieneren?

Jeg tror, at alt for smaa er hans Forsøg:
kun Knald af Sværmere og Røg.

40. Hvad er din Mening om Nordamerikaneren?

Gid rastløse Flid vi af Yankeen lærte!
Men ei vil vi have en Dollar til Hjerte.

Karantænetanker.

(Et Brev af Siful Sifadda).

Clara Maria—Spithead
30te Juni 1831.

Bekjæmp ondt med ondt: Karantæne-Kjedsommelighed med Kjedsommeligheden af at skrive et Brev. Jeg vil gribe til denne homøopathiske Kur, før min Ærgrelse virkeligen gaar over i en Kolera eller i en Galdefeber — noget jeg virkelig tror den truer med, saasom vi, efter 3 Ugers haard Overfart, nu lænkes her som koleramistænkte midt udenfor Ryde, hvorom Walter Scott siger, at den, som engang har set denne henrivende Egn, aldrig forglemmer den, hvorsomhelst han end siden omtumles til Klodens skjønneste Lande. Jeg har tænkt at svømme i Land; men — den fordømte Karantæneskonnert ligger der med sine Kanoner, og blanke Marinere spadserer op og ned paa Dækket med lange Musketdonnere. Men jeg har Spithead, Codringtons Admiralskib, Flaaden — dette *rule Brittania-chart* — *Portsmouth* og *the garden of England* for mig. Min Interesse er saa levende, at jeg af en Slags glad Ondskab mod sig selv vil sætte mig hen paa Spillet, bortræsonere den, sprætte Hul paa denne Forbauselses Blære, som truer med at vokse til det uhyre under stedse behageligere Kildren i sin Vækst, saa at den ikke, naar jeg ruller ind i Paris, hævende sig under høi, uvilkaarlig Skoggerlatter, straks skal løfte mig over de ubeseede Herligheder fra St. Denisporten til Bicetre. Jeg vil

sige hundredegange til mig selv, hvergang et emfatisk Forbauselses-Ah! truer med at springe frem:

„Der er, der sker intet nyt under Solen.“

Beviset for dette forunderligt klingende og dog sande Udsagn ligger i det selv. Det paafalder os, at noget saadant, allerede i det, efter vort Begreb, tidlige salomoniske Aarhundrede, har kunnet blive paastaaet af en Vismand og med saadan Sandhed. Hvilken Uddannelse, allerede *da*, forudsætter dette Udsagn ikke, og hvormange Beviser tilbyder ikke Historien for dets Sandhed! Se f. Eks. gamle Æsops Fabel om Froskene, der forlangte en Konge af Zeus-Guden; men, da han slyngede en Træbull ned til dem i Dammen, forat tjene dem til Konge: saa for de vel, forskrækkede over Plasket, tilbunds; men da alt forblev stille, saa stak de igjen op og begyndte at klavre op paa den uvirksomme Stubkonge, haanende baade den og Zeus, hvorpaa da denne, paa Anmodning om en ny Konge, sendte dem en Stork, som nu ret tyrannisk knebrede Froskene i sig, enten de sad i Mudderet eller svam forskrækkede om. Hvilken Række af historiske Erfaringer maa ikke i de før Æsops saakaldte mørke Alder henrundne Aarrækker have tilbudt sig Digteren, forat han kunde sammensætte dette saa uendeligen træffende, vore pralende, som alle Dage, skildrende Billede! — Nationerne har sjeldent undladt i deres Herskere at se enten Bull eller Stork; og de vil gjøre samme sørgelige Erfaringer ligeindtil de frabeder sig baade Buller og Storker, og saa renser Dammen for alle de raadne bourbonske, habsburgske o. s. v. Thronbuller, som driver om der, og for alle de romanoffske o. s. v. Storkebenrader og Heireklør, som endnu klorer sig fast i Mudderet.

Kristendommens Sædelæresystem, som alle Aldre vil bøie sig for, fik jo ogsaa sin Tilblivelse i en Tidsalder, som man er vant til at tro uvidende og mere raa end vor; og dog byggedes dette af forlængst hensovnede Seklers Visdom. De paa den Tid omtrent rasende filosofiske Stridigheder har til mange Tider

gjentaget sig, og de gamle Filosofer tæller endnu sine Disciple, ligesaavel som de taabeligste og klogeste Kirkefædre sine. Endnu stampes der imod Braaddene, endnu tilbedes Djævelen, og i de kristelig-katholske Templer dyrkes de gamle Italieneres og andres hedenske Guder og Gudinder, vel under andre Navne, men med ligesaa ivrig en Afgudsdyrkelse; og disse gamle Folkeslags Guder var atter en forment Forbedring af endnu ældres. Det er ogsaa en Sandhed, som alle de Stympere, der tror at kunne klavre paa andres Skuldre til Digterkransen, ikke kan afbevise, at Digtere har til enhver Tid været lige fortræffelige. Dette forudsætter ligesaavel en omtrent lige Beskaffenhed af den Verden, som omgav dem til enhver Tid, og som er det Hjul, hvorpaa deres Genidiamanter slibtes og slibes, som og omtrent lige medfødt Kraft, der, saa at sige, fordøiede deres Erfaring og Opfattelse af deres og forudgangne Tider, og som gjorde dem saa stærke som de var. For de lærde behøver man ingen at nævne; dog vil jeg her fremsætte et Par østerlandske Tankeblommer fra det 12te Aarhundrede, spørgende lærd og læg, om de ikke er isandhed dyrebare og gyldne, og om de ikke forudsætter allerede da en rigtudviklet Verden, Menneskekundskabens Høstmark, sandende hint salomoniske Udsagn.

„Dyd er guddommeligere end Forstand og Uskyld. Den kan du hitte igjen, endskjønt den er tabt.“ (Fortræffeligt!)

„Tvende Mennesker skal du elske fremfor alle: den, som gjorde dig meget godt; den, som du gjorde meget ondt!“

„Din Hemmelighed er din Fange. Meddel den, og du vorder dens.“

„Øret er vort, — Tungen fremmedes.“

„Af Konger vorder Jorden dømt, Konger af vise.“

„Vil du prøve den takkende, unddrag ham dine Velgjerninger; da røber dig hans Hengivenhed den ægte — hans Uvilje den uægte Taknemmelighed.“

„Omgaaes de mægtige som Ilden, at du ei altfor fjern skal fryse ihjel, og altfor nær brændes!“

„Synder samler vi for os selv, Penge for vore Arvinger.“

„Daaren maa søge sin Dadler udenfor sig; Vismanden finder ham i sig selv.“

„Hvilke er de bedste Bundsforvante? — De dødes Fornuft og de levendes Kjærlighed.“

„Har man mere at fortie end Hemmeligheder? — Ogsaa, at man har nogle.“

„Tro er Stjernen fra det høie — Haab Diamanten fra Dybet — og Naturens skjønneste Perle heder Kjærlighed.“

Nu, berømte Tidens vise, har nogensinde eders kneisende Kundskabstræ baaret saa søde, saa faste, saa perleskjønne Kjerner? Kan I male med saa fagert et Guld en renere Visdom? Hvor fremtraadte al Visdoms, ja selv Kristendommens Aand sandere og klarere og skjønnere end i det første og sidste af disse Sprog, som er skrevne paa et mørkt Aarhundredes Bund, for Evighederne, og som ikke skal fornægtes i Himlene? Hvor feirer ikke Menneskekundskaben sin Triumf i disse Linjer — vi ser den selv stillesmilende at spille i det klare Øie under Turbanen og at krøke sig i kloge Folder under denne Persers ærværdige Skjæg — han som levede midt imellem vore rullende Dage og hine Salomons, der nu ligger stive for os, som Mosaikkvadraterne i Historiens Tempelgulv. Verden gik dengang ligesaalidt forbi den Havedør, hvor hin Person strakte sig, uden at skatte Visdom til ham, som den nu gjør det forbi ethvert klogt Øie paa et Torv, paa en Bro, i Folkeforsamlingerne, i Sørgehusene, i Glædessalene, ja forbi ethvert, som blot vogter paa den enkelte, paa lette Træk, paa Ord, og som speider først og fremst i sine egne Dybder.

Selv vore Aarhundreders Oplysnings sorte Port: Bogtrykkerpresserne, siges jo længe tilforn at have staaet aabne i Kina. Og Araberne — ikke at tale om den græske Ild og Thrand Fisiliers Opfindelse under Erik Prestehader — skal jo have kjendt Krudtet længefør de europæiske Fyrster ved det første Kanonskud ved Crecy udraabte: her er det menneskelige Snilles høitklingende Seiersværk; thi deri har man fundet Midlet til at ødelægge i et Sekund, hvad der ikke kan gjenoprettes

i mindre end en Menneskealder, og til at vinde den Seier i et Minut, som vi neppe vandt, efterat have pikket paa hverandres Harnisker fra Hanegal til Solefald; ja her i Kartoven er Cæsarens Herold; her i Lavetten Herredømmets Veiplov!

Ja endog om vi indrømmer, at vore Tider er komne videre i det mekaniske og i at lade adskilligt nyt snurre sig under Solen: saa skede dette dog kun efterat de havde lagt sig paa de Ting med hele den fortvivlede Kraft af Ærgrelsen over at have spekuleret i det oversanselige nogle Aarhundreder bort, uden at være kommen videre end det graa Olds Fædre. Og vi maa heller ikke glemme, at mange af Nutidens Kunster maaske er gjenopstandne fra Thebens, Memfis', Jerusalems, Ekbatanas, Athenens og Roms Ruiner. Hvad Statsmaskinerier betræffer, da er vore oplyste Dages netop som de ældstes. Eller har Europa ikke sine assyriske og babyloniske Despotier, sin Ypperstepresteatat, sine Republiker, netop som de gamle, og med de samme Fænomener: — Tvistighederne imellem de græske Smaarepublikers Land- og Byborgere, og de nuværende Schweitzeruroligheder — Nebukadnezars og andre østerlandske Tyranners Sæd at omflytte de undertvungne i fjerne Provinser, og Czarens barbariske Polaktransporter ind i sit Rædselsriges Uhyre — Karthago og Rom og England og Frankrig — den korcyræiske eller peloponnesiske Krig, og den nordamerikanske — Satrapen Tissafernes, og Warzawskyen — Rom og Paris — Cæsar, og Napoleon? — og nu (kort, man kan gribe iblinde og iflæng og træffe paa lutter Kongruenser) ja nu: Heliogabalernes, Tiberernes, Sardanapalernes, Rehabeamernes, men ogsaa Timoleonernes, Makkabæernes, Demosthenernes, Alcibiadernes Gjentagelser, i det mangfoldige, og ikke alene i Ludvig den 15de, Filip den 2den, Karl den 10de, Ferdinand den 7de, og i Bolivar, Epaminondas, Lafayette, Rotteck, Washington, Sheridan, Fox, Pitt, Guiche, Sigurd Slembedegn, Richard af York osv. osv. osv.? Man tør paastaa: lad Demosthenes pludselig træde op i de deputeredes Kammer, med den Dannelse og de Kundskaber, han tog med sig i Graven, og han skal fange Flagger-

musen Dupin i sine Tordner, og det er forbi med Perriers langsomme Trælken, og det skal han gjøre uden at støde an imod de øvrige deputeredes Dannelse. Han vil maaske nogle Gange raabe Zeus! Zeus!; men da skal ogsaa Zeus komme i sin Torden og med sine Lyn, længe før nogen Gud kommer efter noget „*o mon Dieu! mon Dieu!*“ Lad Timoleon komme, og han vil straks orientere sig: han ser vel først hen til Sicilien, sin Hæders Høstmark; men saa iler han til Grækenland, og der bliver hverken af nogen tysk Barnekonge eller nogen russisk Satrap! Lad Epaminondas komme . . . han ser en Garde-Revy ved Besançon, og har sat sig ind i sin egen Infanteritaktik med de bajonet- eller lanse-glimrende, uryggelige Karreer; han ved straks, hvad han har at gjøre: over Germanien bevæger hans Kvadrater sig henmod Polen, og Tyskerne bølger efter som det brede Kjølvand efter Flydebatterierne, og høitovenpaa disse Bølger skvulper de berlinske Pralerier som falskt Skum over det brølende Dyb.

En historisk Parallel er forglemt, men som her optrækkes, da den har noget tiltrækkende ved sig, for Nedskriveren idetmindste, og da den klarligen viser, at Historien ikke er andet end Rekapitulationer, saaledes at man næsten kan falde for Alvor paa, at Efterslægten vil indskrænke dens Studium til et enkelt Afsnit, naar den erfarer, at man evindelig lærer det samme af den, og at den i sin Helhed vil blive for vidtløftig for den menneskelige, endog en mithridatisk Hukommelse. Denne Parallel er den, som lader sig optrække snorlige imellem den røde og hvide Roses, Birkebeinernes, og de nuværende karlistiske og loyale Kampe. Samme Fænomener af samme Bevæggrunde; ja neppe er det Forskjel i Koloriten mellem disse Begivenheder. Men er Historien, som dog skulde synes at maatte være den mest foranderlige Videnskab, kun som en evig ensformig Bølgen, uden at Stranden sees, hvorhen disse Vover bevæger sig, den ene vel stundom lidt høiere og mere kruset end den anden, men dog alle støbte i samme Hvælvform og rullende en Vei, og uden at man — hverken med kristeligt Øie,

der kun ser 5000 Aar igjennem, og det selv med Doktorbriller, eller med et hinduisk, der med naturligt Klarsyn vil gjennembore 50,000ders Dynge — kan skimte hvorifra de udrullede, begyndende deres Ensformighed: hvorledes tør da nogen anden Videnskab fornægte hin salomoniske Dom? Filosofien ikke; thi den maa vel vide, at Plato og Aristoteles hører mellem dens Mestere, og at disse havde sine Mestere igjen. Theologien tør vel endnu mindre og vil det vel endnu mindre, saasom den gjerne vil tælle Aner og reducere alt tilbage under Nomadeteltet, til hvis Vise den sætter den ydmygeste Stolthed i at appellere fra Nutidens berømteste Kathedre? Geografien? — nu vel, det kan dog vel ikke kaldes nogen Nyhed at finde hvad der ligger, og har altid lagt under Solens Øie. Mathematiken og Mekaniken? — Lader os sætte os under en af de uhyre Obelisker og udgrunde dette Spørgsmaal, samt hvorlunde slige Masser reistes og hvorfor saamange ligger i Støvet, medens Mathematikere og Arkitekter klavrer paa dem! Eller lader os fra en Pyramides Top — ah! vi glemmer Spørgsmaalet af Forbauselse og hellig Gysen; thi Isis staar hos os med Stjernesløret og med Fingeren paa Munden, og nedenunder ser vi Aljorden, og Keops's svedende Trælle, og Ludvig den 14des dødtrætte Skarer arbeidende paa Marlys Vandværker, som hine paa Mørissøen, og paa Versailles-Pyramiden, hvorunder det gammelfranske Monarki er begravet.

Men jeg ser ligesom en i tre Afsatser delt Kridklippe, som om hele den hvide engelske Kyst, fra Shakespeares Learscliff til Folkstone, bevægede sig henover Havet. Det er Caledonia, Admiralskibet *of the blue*, med sine tre — fire Kanonportrækker, som braser forbi. Codrington er ombord. Der er navarinsk Luft i Seilene. Men bag efter det bruser det. Det er Northumberland, Ørnen, som omsvævede Aquitanien og bortbar Napoleon, da han traadte ud i Verdenshavet. Og der gaar en Kalkuttafarer, og der gaar en til Kanada, og en til Nyholland; men Latter skringrer fra alle tre Oceanets Bølgevælter imøde. Skibsbygningskunsten, Navigationen, er den Tidsalderens Triumf?

disse majestætiske Orlogsmænd og Handelsskibe, er de det nye, som Solen opdager? Er Kompasset den Ordensstjerne, den senere Tid brisker sig med for den forbausede Sol? Ak, den har set det fønikiske Kongeskib, det vandrende Tyrus; den har set Argos gyldne Stavn gjennemskjære det graa Old, og med samme Mod stævne indigjennem Dardanellerne ud i det fiendtlige Hav, som nu disse Fjernfarere mellem Wight og Portsmouth ud i Kanalen. Den har set Fønicierne under Thule i livlig Handelsfærden. Den har set Ormenlange, Ellida, Kafs- og Mariesuden, og Jorsalafars silkeseilede, funklende Snekker. Den har set Leif under Grønland og under Kanadas og Ny-skotlands Kyster. Og Sydsøøerne befolkedes ikke uden Skibe. Sæden nedregnedes ikke paa det deilige afsondrede Otaheiti, for at opblomstre i det første Par venlige Insulanere. Og i Siam og Pegu har man altid forstaaet at bygge Skibe, og Ceylons Cedrer har pløiet den indiske Bølge, før Portugiserne kom, Aartusinder førend Britterne forgiftede Luften om det hellige Benares' uhyre Tempelkolosser med deres Dragesnuften efter Guldet. Og Magneten paastaaes jo er kjendt fra Arildsold. — Altsaa ser du heller ikke paa det prægtige Spithead noget nyt, gode Sol. Alle Videnskaber er Opstandelser eller Foryngelser. Kun den guddommelige Poesi fødes fra nyt, og Solen har set nye Laurer i Homers, i Sofokles's, Æschylos's, Ovids, Horatses, Calderons, Shakespeares, Schillers, Byrons, Eddas gamle Forfatters, og i hin Persers Krans, plukket i Ghulistan.

Den travle Rørelse i Havnen siger mig, at jeg er i Navigationsaktens Fødeland. I dette Politikens Mesterstykke saa dog Solen noget nyt? Jasaa? Slaa op i vore Sagablade og du finder, at vor gjæve Haakon den 7de Magnussen har ogsaa skrevet Hansestæderne en Navigationsakt! Men Norge havde da ingen Blake, ingen Helt *of the blue* til at trykke Seglet paa.

Jeg har nærmet mig Hjemmet. Det forekommer mig, som om jeg vuggedes paa Florevaag. Nu — derfra erindrer jeg

en yderst naiv Historie, den jeg bringer dig nu iminde som et godt Bilag til min Sats. Det er jo nemlig vitterligt, at mangfoldige Udlændinger har de mest bagvendte Forestillinger om vort Fædreneland; ja igaar lagde hertil en brittisk Søofficer, som — paa min Ære — ikke vidste hvor Norge laa paa Kartet, men spurgte om det laa langt ifra Sverrig, om det hørte til Rusland, og som endelig først maatte reise til sine Superiører i Portsmouth, før han begreb, at vi ikke behøvede at berøre Danmark, som da var koleramistænkt, og at vi heller ikke havde havt vor Kurs igjennem Kattegat. At samme latterlige Uvidenhed og gale Begreber om Norge ikke er noget nyt, eller en Følge af Norges Hensynken i den danske Forenings Velfærds- og Æres-Grav, eller af Udlændingernes ved de raskere Begivenheder i deres egne Lande alene didhen vendte Blik — det sees klart af Kardinallegaten af Sabinas (eller Albanis) Tale over Bordet efter Haakon den 6te Haakonssøns Kroning. Han erklærer, at han høiligen er bleven skuffet i de forudfattede Meninger om Landets Raahed og Usselhed, som alskens fremmede paa hans Vei havde indblæst ham. Han siger, at han nu saa Guds Overflødighed for sig, og herlige og lærde og fintdannede Mænd og Damer, og den mest levende Færdsel og Handel, han havde seet, i dette Land, hvor man havde sagt ham, at han kun vilde træffe lidet og slet af det første, intet af det andet, og kun et Liv i Stæderne, som kunde lade sig ligne med Utøis Kravlen paa en i Solvæggen henkastet Tiggerfille. Saa omtrent var det. Og erindre dig hertil de kostelige Taarer, som den skotske Ridder ved Magnus Lagabøters Kroning og Ridderslag fældte af pur Rørelse over at slige prægtige Ceremonier og saa statelige Riddersmænd fandtes i et Land, om hvilket man sagde, at slige Herligheder aldrig der havde fundet Sted.

Saa da i det daarlige som i det herlige — intet nyt sker under Solen. I det smaa som i det store — intet nyt sker under Solen. I alt afpræger sig det samme énse, om end ikke

ensformige, ligesom den fuldkomne Kugleform i Insektægget, der gjennembores af en Fluesnabel, og i Verdenskloden, der maa have Lynet af et guddommeligt Bliv, Straalen af et Skaberblik, til sin gjennemborende Pol. Og dog — hvorfor reiser jeg? — For at finde noget nyt? Og dog, er Evigheden saa ensformig som Livet, saa maa Englene dø af Kjedsomhed — rigtignok den længste Død og altsaa mest passende i Evigheden. — Det er Karantænetanker!

Om Maadehold i Dyd.

Hvor er de moderne Daarskaber dog gamle! Hvormange Gange har ikke de samme Vildfarelser og Sandheder omreist Jorden?
Raynal.

I.

Denne Titel klinger noget parodisk, for ikke at sige gudsforgaaet. Dog er det visseligen saa, at der maa Maadehold til selv i Dyderne eller rettere maaske i Maaden at udøve dem paa — idetmindste om de skal behage Menneskene. Menneske- og Fædrelandsvennen maa indskrænke sin rastløse Virksomhed, om han ikke vil passere for en Vielgeschrey og virkeligen ogsaa se sit Arbeide spildt, om han ikke deri iagttager et vist Maadehold og koncentrerer sin Kraft. Digteren maa moderere og udvande sin Fantasi, om han vil undgaa at blive udskjældt; og dog tvivler ingen uden Fuskere i hans eget Laug om, at en høi Grad af denne Evne er den hans hele Væsen betingende Dyd. Republikanismen (som jeg med Godtfolks Tilladelse vil sætte imellem Dyderne, og som virkelig ogsaa omfatter flere) maa moderere sig med temmelig lumpen Livsfilosofi, for ikke at blive overspændt i Teorien og omsider at dø af Melankoli. Og da dette særlig gjælder om alle de Dyder, hvori Følelse har Overvægt, saa maa selv Religiøsiteten bekvemme sig til at hylde denne Verdensvisdom.

I Grunden bliver dette Maadehold ikke andet end den Forstand, som maa befindes i al vor Med og Id, baade for at

denne kan gjøre sin rette Nytte, og ikke bringe os formange Sorger paa Grund af vor Dyds altfor gedigne Gehalt. Denne skal vi beholde for os selv, og kun sætte maadelige Mynter deraf i Cirkulation i en bedragerisk Verden, der ikke skjønner paa det ægte, men vant til det dagligdagse flade kun ser det dybe i et Gemyt forat spytte deri, og en Aands Høider forat grine derimod.

Græder du derfor under en høitidelig Salme, saa vend dig mod Væggen. Ryster Orgelet dig, saa undskyld dig for Naboen med den fæle Kulde, eller tænk paa noget Avisnyt eller Bysladder. Og om Synet af en Polak, Czarens polske Katekisme eller Nationalsangen skulde bringe politiske Nerver til at dirre, saa — ja du finder altid paa Raad; men tænk bare paa, at der er ingen, som ansees udueligere til offentlig Virksomhed end den, som har Varme i sin Sjæl og mere Energi og Gavnlyst end afmaalt er i Kontoret. Vist er det ogsaa, at det er et Under, om du ikke skyder eller stikker dig ihjel inden dit 30te Aar, om du alligevel var af sligt Sind, som omskrevet, i dit 20de, og ikke siden aflagde det, skjønt du allerede da burde være kommen til Skjels Alder. Den sidste Høide Sværmeriet naar er som oftest kun den laveste Gren paa et eller andet afsides Træ; og Pistoldampen er det sidste dunkle, hvori Fantasten indhyller sine Tanker.

Men vi kommer — hvad der er endnu værre — endog til det, at mange Dyder maa have sine Grænser, for ikke at komme ind paa selve Lasternes Gebet. Republikanismen grænser til Terrorisme, Samvittighedsfuldhed i Pligtopfyldelse til Farisæisme og Rigorisme, og der er ingen Nederdrægtighed, hvortil ikke en vidtdreven Royalisme er nærbeslægtet. Her menes ikke Dyder, som sidder i Konstitutionen og Maven, f. Eks. den høiagtede Afsky for et Glas Vin, eller i Blodet, som f. Eks. Linjetroppe-Tapperhed; men virkelige Dyder, hvis gode og skjønne Følelser dog maa afsvales, ikke alene for at undgaa en maaske foragtet Verdens Latter, men for at vedblive at være gode og skjønne. Gjæstmildhed er saaledes en smuk Dyd og medrette

et Folks Ære; men den bliver ligesaa stor Usædelighed som Taabelighed, om den gaar ligeindtil at tilbyde Gjæsten sin Kone eller Datter til Sengekammerat, som nogle Folkeslag har for Skik. Heller ikke er der noget af Dyden tilbage, om den for en Gangs Skyld lader hele Husets Formue springe, saa man næste Dag maaske er nødt til at være uartig. Begeistringen fra Valdersens eller Hardangernes Enfoldighed og Nationaldragt (hvorpaa man nys i Morgenbladet har seet et latterligt Eksempel) bliver let, om den ikke gjør sig Rede for sig selv, til al Illiberalitetens Begeistring for Uvidenhed og gammeldags Barbari hos Bønderne. Den tror sig maaske patriotiotisk og liberal; men i denne Nedladenhed er en høist ubeføiet Stolthed, som næsten altid i Nedladenhed; og der er intet modbydeligere til, end at se en aristokratisk Laps klappe en af disse forsømte Landsmænd paa Skulderen, og, stolt i ham, dog tale med ham som med et Barn, uden at bemærke, at den Ærbødighed, han vil lægge for Dagen for disse Fædrenes Sæder og Former, hverken i sit Indre eller Ydre er forskjellig fra den blandede Følelse af Behag, hvormed han ser en Bjørn eller en Elg fra Østerdalen. Hertil er dog disse Landsmænd for gode. Agtelse for det simple og naturlige er en Dyd; men gaar den indtil at blive Begeistring for det enfoldige og uvidende, da kan Ufrisindet ikke komme synderlig længer.

Hengivenhed for Kongehuset er saaledes en Prydelse for det norske Folks Tænkemaade; men ikke videre end Retfærdigheden og Selvagtelsen billiger den. Om den viser sig under andre Mærker, end disse giver den, forveksles den medrette med Trælsindet, og skal forgjæves bestikke sig selv med den Tanke, at et Folk, om det udsvæver i Hengivenheds Ytringer for en kongelig Person, dog kun igrunden derved hylder sin egen Selvstændighed. Denne Dyd har saaledes overskredet saavel sine egne som Sømmelighedens Grænser i den Erklæring Bergensdamerne gav Kronprins Oscar i Kranstrækkene „vi elsker dig!" Var end dette ikke saa slemt ment som sagt, saa er dog den Tvetydighed, som Damer for alting maa undgaa, saa-

vel i dette, ikke destomindre betydningsfulde, Loyalitetstræk tilstede, som i det fine Svar, en Dame siges et andet Sted at have afgivet: „vi gjør saamen alt for at behage Deres Durchlauchtighed“ (sic) paa en, vistnok noget satirisk, Kompliment fra Prinsen i Anledning af den Mode-Elegans, som overraskede ham dersteds i Damernes Antræk. Man kan jo selv af Slaven fordre, at han midt i Henrykkelsens Rus over en Naade skal erindre, at han dog er et Menneske; men naar den frie glemmer det, hvorlangt har da ikke Hengivenheden overskredet sine Grænser? paa hvilke fremmede Gebeter kommer den da ikke ind? ja, selv den utilladelige fysiske Kjærligheds er den ikke fjernt længer (Hugs *La Valière*). Ellers, dersom disse moralske Særsyn maaske bliver klarere ved Eksempler, saa vil jeg endnu anføre nogle.

Medens Hovedstaden viste det rolige Maadehold, som karakteriserer Hengivenheden, overgik denne paa andre Steder til en *fortærende* Lidenskab. Den ophøiede Gjæsts Simpelhed syntes ikke at blive følt med al den Vægt, som ligger i Kontrasten. Hint Eksempel toges ikke tilfølge, men syntes dem snarere at ligne Høiforraad. Og en Ødselhed, større end den mest udsvævende karlistiske Royalisme kunde ønske og kræve, blev tagen til Maalestok for Loyaliteten. Hurtigseilere afgik fra Arendal og Bergen for at hente Sydens dyrebare Frugter og Lækkerbiskener. Man talte om 4000 Dalers Gjæstebud i en By paa 2000 Indbyggere. Ad Postveien hentedes med uhyre Bekostning fra Europas Midte de for Grusomhed ved Frembringelsen og Kostbarhed berygtede strassburgske Gaaseleverposteier. Magaziner af Modesager tømtes i Hamburg og Paris; og purpurdraperte Sybaritlokaler aabnede sig for at forbause en Fyrste, som maaske tænkte at møde republikansk Simpelhed, merkantil Sparsomhed og norsk Trohjertighed. Det var Triumfen i saa Henseende at have skuffet ham. Forsildigt, om de kom, kom disse kjølende modererende Tanker, at den høie Gjæst rimeligvis var ligesaa glad som hans Sundhed tjent med at han kom ombord igjen eller i sin Vogn; at Rystelsen

og Arbeidet med selv at styre under Kjørselen nu var det bedste efter al den umaadelige Stas, for at forebygge Fordøielsesuleilighederne, og at de Laviner, Høisamme udsatte sig for paa Filefjeld, var langtfra saa farlige, som de af uhyre Blomsterkoste, Schawler o. s. v., der truede fra Æreporte og Vinduer at begrave H. K. Hs. dyrebare Person i Byerne.

Hvor aldeles udenfor Fornuftens Regler en saa umaadeholden Hengivenhed er, saaledes at den ad en ubeskrivelig ilsom Overgang hensmelter i Tilbedelse, om den opdager Træk af Jevnhed og Godslighed hos en saa høi Person, men aldrig gaar tilbage til at finde den rette Betydning heri — det kan vi se i den skjærende Kontrast mellem Prins Oscar i en graa Overfrak styrende sin simple Faeton under venlig Samtale med Skydsgutten, og den tyske Post rullende gjennem alle det romerske Riges Lande, indtil den i Kiel kunde til Dampbaadene faa overleveret Porcellænskrukkerne med Gaaselever i til Bergenserne. Disse fandt ikke Betydningen i hint og andre elskværdige Smaatræk af Prinsen: denne Simpelhed var ikke efterlignelsesværdig, men syntes ad en bagvendt Fornuftproces at opfordre til det modsatte; og til Ære for den høie Gjæsts Simpelhed skulde Lækkerbiskener sluges, der var dyrere, end om man spiste en Sølvske op for hver Mundfuld. Nu er det rimeligt, at Eftersmagen bringer Hengivenheden inden de Grænser, hvor Fornuften erkjender den, og at man gjensidig undskylder sig for hinanden med den hollandske Frase: „har du raset eller skal du rase? Kjære snak aldrig om det!" Pinligt maa det dog altid være at tænke, at de, der ikke lod Hengivenheden løbe af med sund Sans og Pung, baade har den tilkjøbte fælles Nytte af Overtydelsen om rodfæstet Hengivenhed for Dynastiet og tilmed Løier for en god Stund.

Løier? Det er umenneskeligt efter saamange Opofrelser. Dog kan jeg ikke, med al den Kulde, som jeg har tiltaget mig til en Afhandling over Maadehold, holde Maade i min Latter over den hulkende Duet imellem Stiftamtmanden og den

sentimentale Hardanger.*) Med Stiftamtmanden var det idetmindste, efter den rørende Beskrivelse, paa en god Vei; og enhver anden Mine end enten Alvorlighedens eller et Smils vilde under det Optrin have vist, at det Følelsens Maadehold var borte, som alene kan frelse den fra at blive latterlig.

Under Nedskrivningen af disse Linjer faldt det mig ind, at der dog maatte gives Dyder af saa rolig Natur, at de aldrig kunde modtage for meget Liv, saa der ved dem intet Spørgsmaal kunde blive om Maadehold. Som saadan paafaldt mig Troskaben og Taknemligheden. Jeg vil indrømme det, hvad den sidste betræffer, forsaavidt det ikke ogsaa hos den kan kaldes et Krav paa Maadehold, at den aldrig maa ved Velgjerninger tro sig forpligtet til Forbrydelser, og aldrig paaklænge en stolt tilfældig Velgjører evindelige Erkjendtligheder. Men derimod den første? — jeg beder at erindre den Pudeltroskab, som visse Nationer gjør sig til af; og af vort eget Fædrelands Eksempel i Befrielsesaaret og alle befriede Folkeslags Historie, hvor uendelig betinget den politiske Troskab er og maa være. Derimod, medens Kjærligheden tiltrænger alt Maadehold, medens Venskabet selv maa iagttage dette, taaler Troskaben i Venskab, som dettes bindende Princip, og i alle private Forhold intet Maadehold. Ellers er den maaske uden Undtagelse ligesaavel nødvendig i Sindets gode Bevægelser som Tvang er det mod dets onde, og som den er det i alle Legemets Forretninger. Den platoniske Kjærlighed tiltrænger ligesaavel Maadehold som den fysiske Elskov; i Godmodighed maa vi ligesaavel sætte os Grænser som i Søvn; i Loyalitet som i Æden; i Patriotismen som i Drikken; i Velvilje som i Aareladen; i Republikanisme som i at se mod Solen; i Gavnelyst som i at sidde oppe om Natten; i Retfærdighedsfølelse som i at røge Tobak; — ja (og dette er det mindst triviale heri) selv i Maadehold maa vi have Maadehold.

*) Da den daværende Kronprins opholdt sig i Bergen, indfandt der sig en Bonde fra Hardanger, der medbragte en Velkomsthilsen til h. k. H. fra Provst Hertzberg i Ullensvang, i Hardanger-Menighedens Navn. Det maa rimeligvis være noget i denne Anledning forefaldet, hvortil her alluderes. *Hartvig Lassen.*

II.

Forfatteren til „Om Maadehold i Dyd“ har den Ære i „Morgenbl.“ at opfordres til at besvare Spørgsmaalet: „hvad fortjener mest Dadel, enten for lidet Maadehold i Dyd, eller Umaadelighed i Misundelse og Ondskab?“ — samt til at forklare Sætningen: „ogsaa Maadehold kræver Maadehold.“

En god Forklaring over det sidste vilde blive en passende Prædiken for Flegmatikusser og det berømmelige *juste milieu*-Parti; dog vil man opsætte den, til man ser, hvad Rum den første Spørger giver. Hvor enfoldig denne end ved første Øiekast kan synes selv for det uskyldige Barn, der dog kan sin Lekse om Svagheds- og Ondskabs-Synd paa det fermeste, vil jeg dog antage ham for en verdensklog Mand, der giver mig Medhold, naar jeg tillægger for lidet Maadehold i Dyd Dadel fremfor Umaadelighed i Misundelse og Ondskab. Jeg tror at sige ham selv hermed en Artighed, og smigrer mig med Haabet om at befri Spørgeren for en Selvbebreidelse, saafremt det skulde lykkes mig at overtyde ham herom. Gjensidigen takker jeg dog, fordi hans Spørgsmaal lod mig opdage denne Sandhed just som jeg tænkte, at det modsatte som Sandhed skulde blive Udbyttet af en lang, høist alvorlig Afhandling om Umaadelighed i allehaande Ondskab, hvormed jeg netop var beskjæftiget. Og har jeg ved nøiere at overtænke hint dybsindige Spørgsmaal faaet bedre Tanker om de forskjellige Gjenstande fra hin Afhandling, skjønt deres blotte Navne syntes at maatte svide den Mund, som udtalte dem, og snarere at være de afskrevne Indskrifter paa Monumenter i en eller anden Pragtby i Helvede, end opsamlede i et levende Menneskes Spor. Jeg tilbagetog Forbandelsen over Umaadelighed i pur Ondskab, i Løgn og i Foragt for Vidneedens Hellighed. Jeg ansaa Umaadelighed i Udsugelser med samme Ligegyldighed som Ebbe og Flod. Ubarmhjertighed lod sig tage i Haanden, uden at jeg mere frygtede for at føle en Kulde, som naar man vil plukke en Blomst og faar fat i Ryggen af en Snog; og for Bedrag og Aager fandt jeg at man kunde løfte paa Hatten.

Upaatvivleligt — for lidet Maadehold i Dyd fortjener den skarpeste Dadel. Den i et Hjerte, og se — Verden gaar afveien derfor, som for den fyldte Granat. Den er farligere og bringer større Ulykker over sin Besidder end Misundelsen og Ondskaben, som netop i Forhold til sin Umaadelighed forhudes, slangeskjælles, skildpaddedækkes indtil uantastelig Haardhed, medens hin Egenskab er den nøgne Nerve, det aabne Frelsersaar. Og Verden undlader ligesaalidt at rode i dette Saar, som Solen undlod at skinne i *Regulus's* laagløse, brynbare Øie. Og denne Nerve? Verden slider i den, hine slangeskjællede dier netop denne nøgne. For lidet Maadehold i Dyd? — min Ven, der er Thormodur Skjalds hvide Hjerterod, der hænger ud af Dødssaaret. Blot den, vær stolt af denne Egenskab, og det skal gaa denne din udhængende Nerve, som det gaar det norske Flag, naar en uforsigtig Skipper heiser det i Middelhavet. Det nedrives og Skipperen siden efter.

Hvad er farligere end for lidet Maadehold i Mod? hvad ynkes mere end for lidet Maadehold i Medlidenhed? hvad gjør fattigere end den ubegrænsede Redelighed, som siger Varernes sande Værdi? hvem er forlornere end den Ærlighed, som siger til en Skurk: bliv bedre eller jeg angriber dig? hvad er slettere aflagt end ren Uegennyttighed? hvad haanes mere end for lidet Maadehold i Patriotisme? hvad bedrages mere end den Menneskekjærlighed, hvis Hjerteslag høres, og som straks udslaar sine Vinger til at favne? Alle disse er dog Dyder; men med for lidet Maadehold kun Hakkelse for Misundelsen og Strøelse under Ondskaben. I sin Renhed er de gode til at henlægge i en eller anden Idebank i Maanen. Verden forlanger kun deres Repræsentativer, og lader til kun at være tjent dermed. Venskab er ligesaa godt at gifte sig paa som Kjærlighed, Høflighed er bekvemmere end Velvilje, og et vist ubeskriveligt — jeg vil kalde det Gelassenhed — udfylder en hel Cirkel af Dyder. Saaledes er det almindelige Krav paa Dyd modereret; med en Tredjedel af de vigtigste er man bedst hjulpen. Har man mere, hviskes der alt: afveien! har man to

Tredjedele siges der: han er ubrugelig, uduelig; — har man den hele, det være kun en Dyd, raabes der af alle Kræfter: bind ham! aarelad ham! Død og Fordærvelse! han jager Verden op af dens Tranerede ved Bredden af Helvedesmoradset!

Men Umaadelighed i Ondskab? hvem lader ikke den flyve? Ingen Sommerfugl kan være fagrere tegnet. Og den ryster sit Støv i Dommeres Øine; og idet den, kjæk som Zeuses Ørn, omflyver de jordiske Tordneres Gyldensæder, blander det sig dristigen med Majestætsstraalerne, og en Regnbue af forherligede Støvgran viser sig for de dødelige. Umaadelighed i Ondskab Dadel? Spørger, du maa være umaadelig i Dyd for at spørge saa for Alvor. Du ved jo, at Umaadelighed i Ondskab kan stige høit, saa høit, at den bliver ophøiet over al Dadel. Den plumpe, beskedne, maadeholdne Ondskab derimod? Ja den er en stakkels Kaalorm, som endnu ei har faaet Vinger, som kryber ikke paa Bladet — grønt paa grønt — men gulgrøn, som den er, paa den svarte Muld, og sees, og sondertrædes; — dog ikke fordi den er Ondskab, men fordi den er plump, maadeholden og beskeden. Alligevel heder det om de fleste: Fanden frir nok sine.

Umaadelighed i Misundelse? O, jeg vil ikke vaage at dadle den, hvis Veltalenhed er den sødeste; og, som blot den peger, blot den blinker, nagler Beviser for selv en Catos Landsforræderi ind i alle Hjerter. Denne Egenskab er vel ikke pragtfarget som den forrige. Den forholder sig til hin, som den svartitrukne Minister til *Porphyrogennetos* selv. Dog taaler den intet Maadehold, om den vil gaa ganske fri for Dadel. Men da, i sin Storhed, har den forunderlige Kræfter og Krav paa Verdens høieste Agtelse. Thi drevne af dens Aand ser man pludselig Folk, der havde godt af at læse paa sine Lekser, apotheosere sig i bindsvære Recensioner, hvis Sandhed en Myg kan flyve bort med, men hvis Uretfærdigheder, om de fik en Form, maatte stanse Kloder i Farten; eller man hører guddommelige Toner fra Bunden af en Kasserolle; eller ubegribelig Visdom fra en Bormester med Raad i et fremmed

Lands Aabenraa; eller og at denne ærværdige Autoritets Maver pludselig opsvulmer af Reformsyge og rumler et dødt Nationalhad iveiret til at beklæde sine Aadselribbe med Flammer og skyde sine uhyre Tigerrygge luekammede over Grænseaaserne. Umaadelighed i Misundelse har man unegtelig Respekt for; men forlidet Maadehold i Godhed, Godmodighed og Velvilje? — „stakkels Mand! det er en snil Fyr! men — afveien!“ Ve ham, om han ikke gaar og søger sig en Plads som en liden Knap i Rammen om Speilet, hvorfra Ondskabens og Misundelsens Aasyn tilsmiler hinanden.

Misundelsen har stygge Negle; men den har ogsaa fine Hansker paa, saa den tør lade sig se, hvor det skal være. At den skriver en nydelig Haand og stiler godt, har man baade seet og læst i Bøger og i Tidender, der gjør medrette Krav paa Publikums høieste Agtelse. Ingen Haand har plukket saamange Laurer, ingen faar saamange betydningsfulde Tryk. Misundelsen er større end Storheden; thi den er dens Skygge, og Retfærdighedens Sol har kortere Middag, men længere Morgen og Aften end nogen anden.

Lader os ikke dadle, hvad der er saa stort; men fange Regnen i vort Ansigt og se paa Skiltvagten udenfor, medens den gaar ind og ud af Ønskernes Port, hvorigjennem Sukkenes Rendesten løber. Denne skrider den over — lader os ikke dadle den, fordi den ikke vil bortskylles med Fortjenesten. Denne synes stærk og er maaske stærkere end den maadelige Misundelse — den staar der med en bred Oksepande og et Par rolige, saakaldte selvtillidsfulde Øine, men den umaadelige Misundelse kommer — den fine Hanske farer over den kjække Pande, og fem sorte Fingre staar der — de ærlige Øine ser intet; men Folk har nok at le af. Visselig, Misundelsen er ikke at dadle, fordi den fortærer Hæderen, der er den sødeste Spire, eller fordi den indsnuser i sin Lunge Æresrygtet. Den viser sin Ophøiethed netop ved at søge denne fine aromatiske Atmosfære, og sin Finhed netop fordi den helst æder Hæderen, og kan tage Rødmen af ti jomfruelige gode Navne til Dessert.

Den maadelige Misundelse gnaver vel paa andre, men tærer dog mest paa sig selv; den umaadelige lever alene af andre; og, naar den er overmæt, tør den ræbe i Øren, som den himmelske Sandhed vilde give et Kys for at kunne naa.

Men det er Misundelsen i sin Høihed at være misundelig over den misundelige, over at han er misundelig. Da er man mer misundelig end den, man synes er mest misundelig. Saaledes bider den ene Sjæl sig fast i den anden, og en glimrende Perlesnor af skelende Øine gaar fra den umaalelige Verdensdôme — nederst paa den flammer Helvedes prægtige Lysekrone. Etsteds maa Fortjenestens Herkules staa; men der er ikke *en* Skorpion i hans Hæl — jo vel, kun en, men den er den ypperste — og i den hænger en Skorpion, og saa en Skorpion og Skorpioner ibidte hinanden alt rundtom Kloden, alt til Krebsene og de smaa Firfisler kommer, som ogsaa vil bide, skjønt de er saa lidet misundelige, at man gjerne kan stikke dem Fingeren i Munden, men dog heller ikke godmodige nok til at elskes.

Elskes? — vil min artige Spørger nok tænke — ja saa! elskes dog det godmodige. Der var uforsigtigt sagt i et Forsvar som dette? Nei, jeg kan gjerne tilstaa det. Godmodighed elskes, men ikke anderledes end ovenfor sagt; og den elskes netop, fordi den er den maadeholdneste af alle Dyder. Den elskes af selve Misundelsen, fordi den ikke belurer den, men laaner den sin Kappe, og ler, blot Løgnen er morsom. Den elskes af Ondskaben, fordi den slentrer gabende efter i dennes Triumftog og beundrer Meriterne som Pøbelen Illuminationerne paa Undertrykkerens Navnedag.

Desuden denne Elsken? Er den umaadeholden, da er den Fjottethed; er den maadeholden — og saaledes gives den — da er den — ikke Tak værd. Kjærlighed for Godmodigheds Skyld rynker en Mand Panden ad; og siges der ham, at han er godmodig, da zitrer Tanken „ah! han holder mig for en Taabe," under hans Øiebryn.

III.

Jeg ser et Navn heroven — Regulus —; jeg vil fremkalde ham af Jorden til at vidne. Denne Mand var umaadelig i sin Dyd; og hvo dadlede ham ikke undtagen Historien? — Ja der er en smuk Trøst i denne Luftning af Medbør over det sjunkne Skib. Den er omtrent som naar Dagen skinner klar og herlig ind i den Bruds grædende Øine, som om Natten, Natten før Bryllupet, mistede sin Brudgom i Storm og Fog. Vi ser ogsaa, hvorvidt Keisere og Konger og alle Verdens mægtige agter den. De ringeagter Historien netop, fordi den er umaadelig i sin Visdom. De hader den netop, fordi den er umaadelig i sin Sandhed. Derfor holder de sine egne Historieskrivere og Menneskeheden sine, ligesom Juristerne har sine Takster for, hvad billigt er, men den anden Del af Menneskeheden sine. Historien er ganske fortræffelig for mine Satser. Men jeg skal blot behøve at samstille Kong Sverrer, der plagedes sit hele Liv for sine umaadelige Dyders Skyld, og Bisp Nils, der bar det hellige Pallium over al sin umaadelige Ondskab og Misundelse med al Ære over 20 Aar, efterat han havde bragt Sverrer i Graven. Historien er en Engel, der kommer at kysse den dødes Saar. Maaske den Aand, som udfor af disse, skal være den første til at spotte denne Læge, der har Vinger og dog kun hinker, om han ikke med sit friere Blik erkjender, at den, Historien, netop gjør dette for at lære Menneskene den dadelværdige Farlighed i Umaadeholdenhed i Dyd. Historien, som hinkede i den stores Fodtrin, iler derfor paa fulde Vinger til hans Grav, jamrende: „ak, at jeg kom for sent! dette alt *vilde* jeg have sagt, mens han levede!“ — og se — Menneskene lærer da af selve Sandheden, at Sandheden kan suspenderes uden almen Skade, og at sky den Umaadeholdenhed i denne som i andre Dyder, ikke at lade sig nøie med *Viljen* alene. Saaledes er det jo og antaget i de fleste Moraler, at tage Viljen i Gjerningens Sted, at berøve Dyden sin Handel: Gjerningen, og at tillægge dens ufrugtbare kvindelige Levning: Viljen, al Hellighed eller saamegen som behøves

for at beile til Himlen. Derfor er det Barmhjertighed nok at stikke Hænderne i Lommen, rangle med Pengene der, og sige til de vansmægtende: „stakkars gamle, du har nok sultet i mange Dage? Stakkars Mor, hvormange har du? Stakkars Mand, du har nok været i Prokuratorklør? Stakkars vesle, det er kalt idag. Der gaar Veien!“ Ligesaa er det ypperligt Venskab, som altid sætter „men“ efter: „hvor gjerne vilde jeg!“ Ligesaa er Nepotismus god Retfærdighed nok i barbariske Lande, og det saameget bedre der, som den faar være god nok i selve Pavens Italien. Og det er ogsaa upaaklagelig Retfærdighed som siger: „hvor gjerne frikjendte vi den skyldløse ganske; men betale skal han for den kjære Middelveis Skyld, og det dygtigt!“ Og det Frisind er ædelt nok, som imellem 2 og 3 prøvede Venner eller imellem 4 Vægge eller imellem Lunge og Tandgard raaber: „*pereat Cæsar*! *Vivat* hvad jeg mener — Tys!“ Og den Ærlighed er mere end god nok for Jorden, der ikke snyder andre end Staten, som er en meget uvis Ting, og dem, som lader sig snyde med Lethed. O. s. v.

Gaar disse og andre Dyder videre, har de for lidet Maadehold, da bliver de skrevne paa et saakaldt sort Bret i et Hospital for al sjælelig og sædelig Elendighed. Det for fulde Hjerte helbredes dog vanskelig der, trods de kolde Omslag af Spot, Tilsidesættelsespulveret, Taarebadet og Sultekuren. Omsider dør Patienten, og da er det muligt, at han kan give sine Dyder Tøilen i de blaa Rum, at disse fjerdedels Dyder taber i Værd, og at Maadehold i Dyd lønnes med Maadehold i Salighed.

Men jeg troede at tale til en, der forstaar sig paa Jorden, og tror, at Menneskene har nok i den for det første; ikke til en, der ser paa Stjernerne, vader med blodige Ben i Skaar og Braader, og stamper som en ung Hingst i Klogskabens Tøiler, disse, der styrer Verden ligesaa sikkert ind i Despotismen og Pavevældet igjen, som den høiere Visdom styrer Kloderne tilbage til det Punkt, de ringløber ud fra. For baade Jords og Himmels Skyld bliver det dog nok sikrest at have Dyderne fulde og uden Maadehold i Behold, men kun vise Verden saa-

meget deraf, som den taaler. Der skal ikke megen Dyd til, før den raaber: „dø Cato! dø Brutus! dø Virginia!“ eller ogsaa: „Død og Pestilense! Redeligheden er løs — hæng den! Retfærdigheden er løs — skjær Haserne af! Uskyldigheden er løs — pluk den! pluk den! tørstige Ondskab, der har du et himmelsk Bæger, geile Misundelse, der har du den fagreste Jordens Mø! Frisindet er løst — skyd det! Klapjagt! Klapjagt! Kongejagt! Sandheden er løs — bind den! sult den! kvæl den! brænd den! proceder, præk den ihjel! Død og Helvede, hvor den parodierer! — for al Verdens og alle Helgeners Skyld! parodier den bort da igjen.“ — —

Maadehold da i Maadehold? Men der bør være Maadehold i at skrive. At skrive som Menneskene gjør det, er ogsaa et Maadehold; thi kunde de, rev de Lynet af Skyen, Straalen af Solen, Vingen, Nebbet af den svævende Kondor, Hugtanden af Vildsvinet og Klapperslangen, og skrev dermed Udfordringen til den hele Natur. Men takket være Krigen! i dens Sværd og andre Vaaben er alle hine Redskaber forente, og de velsignede Marker er store nok at skrive paa. Som Kulturen stiger, indhævder sig dog ogsaa i denne dæmoniske Skrivelyst et vist Maadehold, og Pennen bliver Vaabenet mellem Mand og Mand, som imellem Folk og Folk. Dermed tager nu rigtignok Disputerne ingen Ende, og Nationer faar finde sig i at være uvidende, om de skal eksistere længere end til Politikerne faar udprotokolleret, og almindelig Mand bliver ømmere om sin Hud end om sin Ære. Man bør derfor endnu gjøre et Skridt i Maadeholdet i at skrive med disse simple Fjedre, hvor maadeholdent dette end er i Forhold til hin store Skrivelyst; og jeg agter retnu at iværksætte mit Forslag.

Der kunde vel skrives en hel Del om, hvorledes altfor stort Maadehold uden Maadehold nærmer sig formeget Nulliteten og frembringer noget negativt, hvor der dog spørges om noget positivt. Man vil ikke bide i Sandhedens Citron, men heller ikke stikke Tungen i Vand; men delikatere sig med en Limonade, hvori flaut Vand er gjort smageligt ved nogle

Draaber af hint sure og en Tilsats af smigersødt. Med samme Ret, som Diætetikerne anbefaler Maadehold i at spise (hvilket dog alt er en Maadeholdenhed, da Mennesket vil *sluge*), kan anbefales Maadehold i Nepotismus, skjønt denne er et Maadehold af den ubegrænsede Kjærlighed og Ømhed. Taalmodighed er i sig selv et Maadehold, men iagttages deri ikke Maadehold, burde man lægges til Dørtærskel i Departementsgaarden eller foran en anden, hvor mange Folk og mange Slags Folk ofte gaar ud og ind. Hovmod er et Maadehold af Galskab, men mestres den ikke endnu af et Maadehold til, da — ja mange af disse gaar det dog ikke saa galt endda; — men alligevel er det dog leit at blive beleet. Rimen, og det dets bedste Slags, er Maadehold af Poesi; men deri er Verden — saafremt Rimerne ikke alt udgjør Flerheden — enig, at Maadehold i det Maadehold er høist nødvendigt. Poesiens Høider er over den Luftkreds, hvori man gjerne aander; dens Dale er brændende og kun behagelige for dem, som fryder sig ved en Natur saa yppig, at Mulden synes at krybe og Luften at føde Sommerfugle saatidt en lummer Vind, der sukker ud af det i hinanden pressede Buskads, bøier en svulmende Blomst imod en anden. Men sjelden sætter nogen sin Fod paa slig Bund, hvor fede, glimrende Slanger slaar Dønninger under det yppige Græs, og hvor Ryggene af et Uhyre og dets Kalv som et Storbritannien og Irland i Havet hæver sig over Savannen, omseilede af spøgende Antilopers og Daadyrs og Hjorters Takker, hvorfra Blomstre og Ranker (der blev hængende, idet de brød ud af Buskadserne) flagrer som stormsplittede Vimpler og Flag. Nei, en tør Flade og et Par smaa Høider, hvorpaa nogle gode og danske Kjør og Faar græsser — dertil indskrænker sig vore Fordringer. Omendskjønt det f. Eks. er et Maadehold af en beskrivende Poesi netop at afmale Gjenstanden som den er (hvilket ogsaa meget vel kan ske i Prosa): saa kan dog Gjenstanden være saa forfærdelig, saa majestætisk, saa yndig, at dens tro Afbildning vilde regnes Poeten til en

Mangel af Maadehold i det Maadehold, han bør iagttage for ei at henfalde til den Grundfeil hos enkelte Digtere, at forhøie, forherlige og forskjønne enhver Gjenstand de besynger. Nordmændene beundrer derfor det Digt*), der beskriver Krogkleven omtrent som et dansk Dige, og de danske Næser synes, at de vilde Roser i „Rungsteds Lyksalighed" lugter for stærkt.

At slutte fra Kjærlighedens gjængse Udtryk, saasom: „Tilbedte, brænde af en uudslukkelig Flamme, Evigelskte" o. fl. d., synes denne Lidenskab at være et Maadehold af en maaske forgangen, høiere og ubekjendt — den maaske, som levede i og besvangrede Kaos'ets Kolosser. Men jeg vilde dog forskjønne Hovedstadens Omegn med et drivhvidt Snefjeld, om jeg samlede paa en af Bjergene deromkring alle de blege Kinder i denne lille By, som maatte bekræfte, at selv i hint Maadehold kræves Maadehold. Dette sagt ikke alene om Elskoven, men om den Kjærlighed, som banker, drømmer, sværger og rimer: den, der forholder sig til Elskoven som Chapeaubas til Nathue.

Der lod sig meget sige om Maadehold i politisk Maadehold. Uden det kaldes denne Egenskab landsforræderisk af Millioner i England og Frankrig. Den er virkelig ogsaa den Atlas, som bærer Thronhimlene, mens den afgjorte Toryisme og Servilisme kun rækker sine Hænder op for at plukke Stjerner af dem. Det politiske Maadehold drak sig fuld i det polske Blod; og man ventede, at Verden skulde skreget over at Opretholdelsens Dyd var forsvunden. Men England sagde: *Hony soit, qui mal y pense!* og det øvrige Europa erklærede: engang er ingengang. Ventede man da, at Menneskeheden, oprørt over sin Yndlingsdyds Prostitution, skulde styrtet over den berusede, der væltede sig paa *Volamarkerne*, og banket ham af, uden derfor, saalænge den ei øvede *Judiths* Daad med *Holofernes*, at tabe sit Navn for politisk Maadehold: saa var det dog det beundringsværdigste Maadehold i politisk Maadehold, at den

*) Oehlenschlägers „Norgesreisen". U. A.

ındlod det ganske. Et andet Slags Maadehold i politisk Maadeıold er anderledes og værre berygtet, saasom det af alle kloge Folk kaldes Republikanisme, skjønt denne ei erkjender det lerfor, men for en Svaghed, som kunde have godt af stedse at ligge paa den venstre Side.

Det politiske Maadeholdssystem staar ved Maadehold i at skrive. Man vil ikke forundre sig over, at jeg adlyder hint verdensbeherskende *punktlig*, d. v. s. ved her straks at sætte.

Om Parodieren.*)

Maaltrost! Maaltrost! lær mig at parodiere med Geni og Uskyldighed; thi imellem Menneskene har Vittigheden sin Ondskab, og Dumheden sin.

Parodien er langtfra den ædleste Del af Satiren. Det gode satiriske Talent forkaster den oftest, og holder det for en Nedladelse at betjene sig deraf. Imidlertid bruges den ofte, men er ogsaa paa det nærmeste ligesaa ofte Bevis for, at de satiriske Talenter ikke er saa talrige. Aarsagen hertil er, at den virkelig er den letteste af al Satire, der ikke henhører til disse Vittighedens Lyn, hvis Nedfald eller Tordenstene vi samler og beundrer som Epigrammer, og som kommer paa den allerletteste Maade, nemlig af sig selv ved den mindste elektriske Indvirkning af et Stof. Den er den letteste i den Forstand, at den udkræver baade mindst Vid og mindst Arbeide. Der gives intet, som ikke lader sig parodiere. Det helligste, det høitideligste, det skjønneste, det mest ophøiede og følelsesfulde er netop det letteste at parodiere; kun den sædelige Følelse sætter en Grænse for saa umaadeligt et Omraade, men som de fleste, der befatter sig med Parodieren, har de sløve Øine til at opdage, eller som de, om opdaget, ikke respekterer. Men Almenfølelsen kjender Demarkationsliniens Tilvær, og agter

*) Mrgbldt. 16. April 1835. Undertegnet S. S. (Siful Sifadda?), og forfattet i Anledning af en nylig udkommen satirisk Brochure („En norsk Borgers Stemme om det berygtede Skrift Norges Dæmring"), der blandt andet indeholdt nogle Parodier paa enkelte af W.'s Digte. *Hartvig Lassen.*

den, omendskjønt den ved den ubeskyttet, og det ophøiede, den skulde vogte, mindre fri for Pletten af en uædel Parodi, end Dronningens Næse for at en Flue kan sætte sig der. Derfor har den lidet tilovers for Parodien, ynder kun den retfærdige, og lader kun den fortrinlige holde sig i Erindringen. Den har en Mistanke til al Parodi, fordi selv Mængden dunkelt kjender dens Væsen, og fordi den ved tusinde Eksempler paa dens Misbrug; endelig ogsaa fordi de fleste har forsøgt sig deri paa en eller anden Maade, men oftest i Øieblik, hvori de, naar de gjør sig ærligt Regnskab, har mindre Aarsag til at være tilfredse med sig selv. Ingen Nationalsang mangler sin Parodi; men dybere og dybere borer Tonerne af hin sig i Folkets Hjerter, mens denne lades aaben Vei fra det ene Øre udaf det andet, uden anden Virkning end den, Støi har paa Sangfugle, nemlig at de synger Hjertesangene endnu høiere. Hvorofte hævede ikke det parodierede sig netop ved den uheldige Parodi — for ikke at bruge en Lignelse, som neppe vilde smage vore Tider, om Alabastteintens Triumf ved de derfor saakaldte og paaheftede Skjønhedspletter, saa dog omtrent som det majestætiske Fjeld synes høiere, medens Taagen driver over dets Midte, eller som et Landskabs herligste Partier netop fremtræder i forstærket Belysning og forhøiet Liv, naar Vinden saa vil, at Skyggen af en Sky, snart aabnende, snart tilhyllende en Dal, en Høi, skal fare derover! Hvor nær synes ikke Forbindelsen mellem Parodieren og Grimasen og Hærmen, der *ubetinget* misbilliges! Disse synes kun at være Parodien stum, dens Mimik; og Parodien, uden at stige i skadeligt Værd, kun at være den mælende Grimase. Hvad er mere efemeriskt end en Parodi af det almindelige Slags? og naar er Mennesket nærmere Aben, end i en almindelig Parodist, mens det maaske tror at storme en Olymp, eller ofre Boileaus og Holbergs Skygger Hekatomber af Daarskab?

Imidlertid har Parodien noget andet tiltrækkende end sin Lethed i Udførelsen og rigelige Anledning — Beskaffenheder, der opdages og benyttes gladeligen lige let af middelmaadige

Hoveder og middelmaadige Hjerter —; og dette ligger i Menneskenaturen. Det er erkjendt, at Skadefryd er ligesaavist en af dennes Elementer som Efterlignelsesdriften, og begge udøver i denne Henseende Indflydelse, idet der er intet, der mere harmonerer med dem end Parodien, hvis Maal jo er Nedriven og spottende Efterligning. Hvad vi her siger er ingenlunde Parodi paa vort foregaaende. Thi samme Almenfølelse, som erkjender moralske Grænser for Parodien, taaler dog, at de overskrides af denne uden at vise den samme Uvilje, som den skulde ytre mod de alvorlige Grene af Satirer, hvormed sligt forøvedes. Den er endmere vant til Parodiens Haardhed end til Epigrammets, og undrer sig netop derfor mindre over at hine Grænser overskrides, fordi de sættes alene af Hvermands Godtykke og personlige Følelse. Nationerne skulde ikke i ubunden Stil taale de Angreb, som de taaler, naar det falder Enkeltmand ind at vende op og ned paa deres Nationalsange. Kun de finere følende stødes herover som over noget parricidiskt eller „modermorderskt;“ men en dunkel Drift lader Mængden, trods al den sunde Forstand og Følelse, den er i Besiddelse af, gjerne for en Gangs Skyld — men ogsaa kun det — harcellere med sig selv eller med sin egen Lykke, omtrent som naar en Elsker, ved at knibe sin Donna i Kinden, søger at overtyde hende end føleligere om sin Kjærlighed. Man opdager dette Hang klart deri, at de faste komiske Karakterer paa forskjellige Folkeslags Theatre — Arlekino, Pierrot, Arv — fremst deres egne, ikke fremmede, fiendtlige Folks, Nationallyder eller idetmindste Lyder, som maaske er indfødte overalt, men som i en Nation, eller kun i enkelt Stand deri, viser sig mere eiendommelige og anderledes end i en anden. Dette Parodiens hemmelige Medhold gjør, at man gjerne lytter smilende eller grinende til enhver Parodi, men dog uden at tilstede den videre Virkning end til de opspærrede Tænder, og med en ligesaa forringet Mening om *Parodisten*. Men denne holder sig af denne og bedre Grunde (som han bedst ved selv) almindeligen skjult, altid vis paa dog at blive læst og vække Latter, og paa at der altid

gives en vis Mængde, der ligesaalidt som han erkjender, at en Parodi nogensinde kan være blasfemisk, oprørende, uanstændig og upassende, og som er talrig nok til at holde den Del af et Publikum, hvis rigtigere Begreb om hvad Parodien kan tillade sig, vi kaldte en Almenfølelse paa Grund af den høiere Dannelse, sundere Forstand og større moralske Kraft, som den udtrykker og er forbunden med, og som altid er et Folks aandige Kjerne, forsaavidt Stangen, at selv den usleste og frækkeste Parodist ikke behøver at lægge Baand paa sig af Frygt for at støde an mod, hvad denne Almenhedens bedre Følelser maatte byde.

Dette ypperlige Rygstød i Raaheden, og Mængdens Drift til Parodieren og en Satire, som lader sig tage og føle paa, kommer den usle Parodists egen Raahed, Ondskab og Mangel paa rigtig Følelse vel tilpas; og der er nu intet, som afholder ham mere derfra. Det eneste, som endnu skulde kunne dette, er Selverkjendelsen af ikke at kunne gjøre det godt; men den sættes lettest af alle Hensyn ud af Betragtning. Der er ikke Spørgsmaal om at hæve Parodien til Ironi, at vælge sig det overdrevne, det overspændte, det høitravende, det falskt sentimentale, det latterlige til Gjenstand eller at overlade dettes Afstraffelse til et bedre Vid — nei Valget er rigere, Kunsten er lettere, og der gives en Mængde, hvem enhver Parodi er god nok, mens selv den Del af Almenheden, som tænker anderledes, er vant til at straffe selv den uretfærdigste kun med Ligegyldighed.

Under saadanne Omstændigheder holder da alleslags smaa Vidkræmmere og Pudsenmagere sig ligesaa vanskeligt tilbage som Frosk og Padde, naar Foraarsregnen falder lunkèn. Favoriseret, behandlet som en Julebuk, der skaber sig værre til end han er og som frit kan tillade sig alt, i det værste Tilfælde mødt af en Flerhed med Ligegyldighed, stiger Parodien ned fra sine Tagkamre eller op fra sine Kjælderhalse. Da er det, det skjønne faar sine Skjønpletter, det høie sin Dverg ved Siden, det klare og straalende sin Skygge, og det vittige Plumphedens Kontraster. Da udsender Møgdyngerne sine

Efemerider*), Murmeldyrene vender sig med et Bjeff mod den uhyggelige Dag paa den anden Side, lukker Øinene atter og tror Dagen dermed forbi, Bileams Asen skryder, og natlige Kvækdyr opløfter parodierende „den norske Borgerstemme.“

De sidste Ord antyder klart nok, at vi ikke har berøvet den gode d. e. retfærdige og vittige Parodi noget af den Ros, der tilkommer den. Vi har talt om Parodien, som den viser sig almindeligst; men der gives en, som det er et fortjent Galanteri mod Dumheden og Ondskaben at nævne.

---

*) Allusion til en staaende Artikel i Studenterforbundets Blad „Vidar.“

Hartvig Lassen.

Humanitet.

Et Forsvar for Statsborgeren*).

Mange vil studse ved at se denne Overskrift i Statsborgeren; og jeg har af flere Grunde intet derimod. Thi baade er dette Blad udskreget for sin Mangel paa Humanitet, — de Vanedyr, Menneskene, skriger villigen efter, og det har i Virkeligheden ofte vist, hvad Ikkehumanitet er.

Men Statsborgeren er efter sin Ide dette ophøiede Begrebs Talsmand. Den er født dertil — har været slet opdragen, men har en god Natur, og, hvad der er det bedste, en oprigtig Erkjendelse af sin Ungdoms Forvildelser og af den ubetvingelige Grundlov i den moralske Verden, at al Daarskab straffer sig selv og søger Rettelse derigjennem. Den Redaktion, som har beriget den med saa alvorlige Erfaringer, er nu borte for stedse, og har kun efterladt de følgende en Høst deraf, hvori Statsborgeren kan ønske, *at Tidender af en mere hykkelsk Karakter vil tage Del.* Den Uvilje eller Ringeagt, som man kan nære for de Feilgreb mod Humaniteten, som den *forrige* Redaktion har gjort sig skyldig i, bør ingenlunde overgaa paa Bladet. Det vilde være Ufornuft og Uretfærdighed. Man bør snarere erindre, at den Humanitet, *som er dets Tendens*, har udtalt sig klart i det langt overveiende Antal af Artikler, som ikke kom nogen Mand med Urette for nær. Man bør erindre, at i de

*) Wergelands Programartikel. Se forøvrigt Indledningen til nærværende Bind. Udg.

Anker, hvorom det ikke er godtgjort, at de skrev sig fra uædle Motiver, talte Humaniteten de forurettedes Sag, at den gav Massens Opinion Udtryk, fortrykte Mæle istedetfor Suk; at den vel ofte kan have bragt mere Orden i Folks Regnskaber end Kuldegysningerne i Generalprokurørens Dage, og givet prestelig Dovenskab den Vækkelse, som Visitatserne ikke altid havde tilfølge. Inds. betragter Statsborgeren fra sin Oprindelse af og indtil nu som et politisk Fænomen: det var en Trang for Bondestanden, saa ofte og med saamegen Ret kaldet Folkets Kjerne, som gjorde sig gjældende gjennem en af dennes Midte, der var i Besiddelse af Skolemesterkulturen og et varmt*) Hoved. Statsborgeren var et i Mulmet aabnet og til Mulmet alene vant Øie, som skulde se imod Lyset; men ikke saa hurtig har *kunnet vænne* sig dertil. Det er naturligt. Men nu antager Inds., at den har faaet et Slag paa Skallen**) som vel var ilde ment, men som dog har skabt en seende af en nærsynt.

Dog har blinde vovet at spotte denne nærsynte, som var og er Folkets Uvidenheds vaagnende Øie! — blinde Dverge har spottet denne nyfødte, som det i sit første Tilvær lykkedes at forene sine Skuldre med Massens Skuldre, at slynge sine Livstraade i Folkets! Dette er saa; og ikke sagt med et Magtsprog, men efter Erfaringen. Ikke Individets Fryd over at se en Foged eller Prest trukken frem paa Dagbladenes, for os norske saa nye Skueplads, men *Landalmuens Trang til at have et Organ i sin Interesse* har vedligeholdt Statsborgeren. Dette viste sig klart, da Portofriheden blev den berøvet***). Dette var kun en ny Anbefaling. Desuden kunde Folk, som er vante

*) Inds. ønskede, at kunne sige „koldt Hoved og varmt Hjerte;“ men der er den slette Bedømmelse af hvilke Sager, der fortjente Optagelse, en Kjendsgjerning for, at det første ikke har staaet paa den rette Streg; og det sidste er unddraget Bedømmelsen. At det har været varmt under Opfattelsen af Planen for Bladet Statsborgeren og dens Iværksættelse, fordrer Humanitet, at man tror.

**) Den forrige Redaktør var nok — efter hvad H. Lassen oplyser — endog to Gange bleven dømt fra Æren. Udg.

***) Da Efterretningen herom bragtes, befandt Inds. sig i et Selskab af Bønder. 6 Eksemplarer subskriberedes straks alene paa det Sted af Folk, som ellers ikke havde tænkt at holde den. Saa tør man tro andetsteds.

til en overmodig Behandling af de saakaldte høiere Klasser, ikke begribe den overvættes Ømfølenhed, som disse viser for at møde den simple Mand paa Statsborgerens aabne og frie Terræn. Elementlige Kræfter tilbød sig dette Blad: men det forstod ikke at gjøre sig til det herskende, Bevægelserne ledende Liv deri, men kun paa at amalgamere sig dermed paa plump Tinstøber- eller Kandestøber-Vis. Man saa en Jette røre sig i et Mørke, hvor man endnu ikke anede Liv, skjønt Konstitutionens Stjernebuer havde straalet længe derover — i kold Høihed; og de fra Almuen adskilte Klasser ikke havde lagt Dølgsmaal paa, at de troede medrette og af sig selv at besidde den forherskende Glans, som Natten, hvori hin saa uforskyldt var nedsænket, dog bidrog saameget til at hæve. Da saa disse fra sin Høide et Øie (men et som glødende Mulm), at aabne sig i Dybet, og en Arm at strække sig opad, og af Uvanthed til at bedømme Afstanden, at gribe uden videre efter hine Lys, der troede sig Stjerner, beskyttede af Natten, Stilheden og Afstandens Umaadelighed. Men hint Øie — Statsborgeren — blev ikke klarere og skarpere. Det blev ikke klarere og skarpere, selv da Jetten løftede sig op i de Rum, som troedes kun beredte for høiere Væsener. Disse troede, at Verdens Ende var nær, at jotunsk Ødelæggelsessind og Ondskab udspilede denne store Pupil, som gloede dem saa uforskammet imøde. Men Almuesmanden saa kun Redelighed i den og i det hele grovtlinjede Ansigt —. og isandhed blinde har aabne Aasyn, saasom de ikke ser det Onde i Verden, — mens enkelte saa alene Sløvheden og evneløse Anstrængelser forat se. Hvad Under da, om Statsborgeren greb feil? om han fortalte alskens forfærdelige Syner, som kun spøgede bag hans egen tykke Hornhinde, eller fødtes af Lysbruddets Voldsomhed i hans sløve, mulmvante Øie?

Men Stæren er skaaren ud. Eller vil man, at det skal blindes? Kommer da I med Lænker, at Armen, at Massens vaagnede Kræfter ikke skal bevæge sig iblinde og — knuse!

knuse hine Stjernebuer som Samson det fiendefyldte Tempel, og gjøre alt (for Lighedens Skyld), til en Nat!

Læggger Mærke til, det var en *Almuesmand*, som satte sig i Spidsen for et Blad, der i sin Ide var en Cobbett*) værdig, men ogsaa behøvede en saadan: en Mand med den talentfulde, høiere Embedsmands Dannelse, men *med en Almuesmands Hjerte og Følelser*. Nævner mig ham i Norge! Der er en, kun en; — men en, der har lidt formeget i Kampen mod den mægtigere til at nogen kan forundre sig over, at han unddrager sig de nye Lidelser, der vil være uadskillelige fra en saadan Post, og ikke ofrer en Tid, som snart burde være skjænket Hvilen, og ikke trues med at optages til det sidste Øieblik af Kampen for den blotte Eksistens**).

En Almuesmand traadte da op. Men ved man ogsaa, hvad dette vil sige? Ja, naar man ved, at det er et Mirakel — hvoraf den offentlige Omsorg da ikke har nogen Fortjeneste — at en Almuesmand kan skrive. Dette er ikke mindre sandt, end at Statsborgeren har lært flere Almuesmænd at lægge sig efter denne skjønne Færdighed, end Skolevæsenet Børn. Dette vil vi have skrevet *den Humanitet*, vi henvender os til, bag Øret — dette, og at det var en Almuesmand, som begyndte og førte Statsborgeren de første tornefulde Trin igjennem: — at det var en Landbonde, som kom tilrors paa et Skib, der havde tusinde Skjær og Næs af Fordomme at baute sig igjennem, fremmede Have at gjennempløie, og fremmede Lande at opdage. Nu har en Bølge slaaet ham overbord, men Skibet flyger *sin* Kurs, og Roret mangler ikke Hænder. Hvad er dets Navn? „*Statsborgeren!*“ Dets Ladning? Humanitet! Vi vil undersøge den. Findes der noget andet, da gaar det samme Vei som Kapteinen!

Men der gives ogsaa en Art Humanitet, som maa overbord! —

---

*) Berømt engelsk Folkeskribent.
**) Muligens menes hermed Høiesteretsadvokat J. A. Hjelm. Udg.

Denne Dyd er ikke ganske let at definere. Det er vist, at den er den mest relative imellem Dyderne. Medens hver enkelt af disse synes at udgjøre et bestemt begrænset Buesnit af en Cirkel, som hel danner den fuldendte Moralitet og Sjæleadelens Kroning, er Humaniteten ligesom en fuldendt Cirkel for sig selv af mere ætheriske Dyder, der omslynger hin (forholdende sig dertil som Blomster til Metal) og forbliver dens enkelte Led. Inds. maa fortvivle over sig selv; thi han føler, at Klarheden i Anskuelsen af denne Dyd staar i lige Forhold til den moralske Fuldkommenhed, et Menneske besidder. *Den* kan ikke mere falde, som har skuet denne himmelske Ansigt til Ansigt. Han har smagt den høieste Udviklings Vellugt — det er Humanitet. Han har seet Retfærdighedens Taarer — det er Humanitet. Han har seet, at den *kan* græde. Denne, som bortvender sit Aasyn og opløfter sin Haand. Han har seet Haardhedens Smelten — det er Humanitet; seet Vreden klarne i et flygende Smil; hørt i Hevnens Barm et Hjertes triumferende Banken over de rullende Aarer — det er Humanitet. Dette har han stanset med sin Sjæls fineste Sanser, og fra første Gang af for bestandig. Et høiere Tilvær — netop det samme, man fortæller os, kun skal tilkomme de udvalgte efter Døden — har aabnet sig for ham og kastet sin Glans over den lyksalige dødelige.

Men det er kun saadanne flygende Øieblikke, som tilhører Humaniteten? Aander den kun i Havblikkene i det menneskelige Blod? Nei, nei! den skal bo i dets Bølger. De vildeste, oceanmæssige Opbrusninger af disse, som Historien omtaler, har netop henrullet mod de lyksalige Strande, hvor Humaniteten har sit Hjem, fordi de er det Menneskeaanderne bestemte, og hvorhen den kalder dem forat forherlige dem og give Bestræbelserne — ikke Hvile, men fortsatte Seire. Ligesom Orkanen kan siges at være et Oprør af Millioner Zefyrer og maa kunne opløses i Vindpust, saaledes kan hine Bevægelser i Menneskeslægtens Sjæle, saa voldsomme, saa ødelæggende det bestaaende, siges alene at være Humanitetens, den for saa

svag anseede Dyds, Virkninger. Om Retfærdigheden græder, har den ikke et svagt Øieblik at bebreide sig; men der var et, hvori *dens Grundvæsen* lysnede frem; og dette er Humanitet. Retfærdigheden er ikke andet end dennes Dommerkaabe, som den for Verdens Svagheds Skyld maa have paa; Strengheden blot de adstadige Miner, som Embedet og Sædvane kræver. Den kaster alt dette, naar den kan. Naar den *kan?* Ja, naar den kan for Pligten. Thi Humaniteten er Pligtens første Adlyder, Retfærdigheden den anden, som kun gjennem Humaniteten skal modtage og udføre Pligtens Bud. Sker det ikke ved denne Midler — se, da har vi vor dagligdagse, hjerteløse, uhimmelske Retfærdighed — den vi, formedelst dens uendelige Bukker, sætter inappellable Grænser for, og mod hvis Angreb vi anvender de overdrevne Straffes Skræksystem — den som tilforn gjorde Statsborgeren Følge i Træsko og Morgenbladet i Tøfler.

Humanitet er Retfærdigheden, saaledes som Himlen vil have den udført paa Jorden, og da ikke mindre vel end hos sig selv; Retfærdighed den maadelige, prosaiske Anvendelse, Jorden ved at gjøre sig deraf. Men nu gives der tusinde Maader, hvorpaa Menneskene udøver denne: Grader i Retfærdigheden: Grader efter Svagsynet: mangfoldige Grader, mens Humaniteten kun er en.

Den mærkeligste Maade, hvorpaa Humaniteten gjør sig gjældende, er ved den frie Presse. Det er den misbrugte Magt, det hundredhovdede Tyranni, som den derved idelig og altid søger at bekjæmpe — saaledes i sit Væsen og Med ens med den Tendens til en almenneskelig, paa aandige og sædelige Fortrin grundet absolut Frihed, som vi kalder Republikanisme, og som, hvor dens moralske Grundvold vakler eller hvor den kues, dog aldrig undlader at forjætte en Lyksalighed paa Jorden. Og den kan dette, saasom den er et med Humaniteten: kun dennes Hænder, som river sig tilblods under mange Forsøg

paa at erobre Himlene for Jorden: *Humaniteten* kun *dens guddommelige Hjerte.* Derfor tiltroes Republikaneren af hans sløvere eller mere egoistiske Medmennesker, som kun lever for Øieblikket, oftest god Vilje, om han end lægger Mangel paa Kræfter eller Klogskab for Dagen. Derfor betragtes intet Nederlag som afgjørende for Republikanismen, mens man ved, at Despotiernes Skjæbne hænger paa Sværdodden. Derfor ved man, at Spaniens Frihed er født 1812 for aldrig at dø, om den i Aarhundreder forbliver ubrugt. Derfor troes aldrig Frankrig, men Despotierne omknuger det, fordi Frihedens Hjerteslag deri engang hørtes: ikke hine enkeltes stormende Aarer, hvis febrilske Frekvens lod sig maale efter Guillotinernes Stigen og Synken, men samme Hjerteslag, som Slaven overalt fornemmer i de Sekunder, hvori han er saa lykkelig at forglemme sit Aag. Derfor er ethvert Frihedens Nederlag kun en Udbredelse af Sympathi med dens Storhed og Ulykke. Derfor æres denne Sympathi, fordi ethvert Menneske føler, at han bør besidde den. Derfor sættes Frihedens Blodofre i Rang med Religionens; man tror Synder udsonede ved Martyrdommet og spørger ikke efter høie Aandsevner, hvor Energien var saa stærk. Derfor tror Despoterne sig aldrig sikre, men føler en herodisk Angst for Hytternes Børn, en Drift til at dræbe dem alle, fordi de ikke ved, i hvilket hint guddommelige aldrig slumrende Hjerte vil opløfte sig og lade sine Slag vorde hørlige. Og naar de har dræbt, til en polsk Ligstilhed udbreder sig over Landet, — da hører de sine egne Hjerters Slag, og en Følelse af hin almenmenneskelige Sympathi tegner i deres Aasyn, at de ved, hvad de har gjort. Men hvi nogen Angst over at have fuldbyrdet Straffedommen til det yderste over nogle balstyrige Mennesker, over et oprørsk Land? hvi skal Dionysius ikke kunne sove? hvi skal Karl altid vækkes af Drønet af den sidste Bølge, der lukkede sig over det sachsiske Folk? hvorfor skal den store Seierherre endnu se de frygtelige Ljaaer og Blinket af Dembinskis Lanser i den uskyldige Rimfrost over det øde Land? er det smaa Kocziuskoer, som endnu sidder udenfor de jammerlige Hytter

forat se hans prægtige Kareth rulle forbi? hvorledes kan denne Gren af en Furu, som stikker udover Landeveien, i Tusmørket hvine som Dombrowskys Fjær? hvorledes hin Taage over en fjern Landsby tages for Røg? hint rimdækte skinnende Kirketaarn for Hvidørnen over den nedbrændte røghyllede By? Hvorledes alt dette? Aldrig, dersom Humaniteten kunde dræbes som Mennesker, kvæles som Friheden; dersom den ikke var dennes Sjæl, et Hjerte i Menneskehjertet, som ikke kan knuses; et, der har sine Følelser ligesaa udbredte i Menneskeheden som Lyset er udbredt i Rummet.

Hvoraf er det Europa straaler? Ikke af de gothiske Klingers Glans. Ikke heller af Julius Cæsars Seires. Disse har ikke fremfødt dets Ære eller gjort det til Verdensdelenes Ypperste. Heller ikke Korstogenes vidunderlige Bedrifter, Løvekampene i Orienten, eller de delfinkjække Farter gjennem ukjendte Have mod nye Verdner, et kaotiskt Atlantica. Heller ikke af Oldets Despotier har Europa arvet sin Glans eller andet end sine Lidelser. Kun Hofferne har delt det ægyptiske Despotis melankolske Pragt og Liderlighed, og Rusland og Østerrig Persiens grusomme Statskløgt og Satrapisme.

Men hvoraf er det Europa straaler? Af intet af hint, hvorpaa Historien ødsler sine Tavler. Men det har arvet de gamle Republikers Humanitet. Det har opgravet sig denne kostbare Mosaikbund i Ruinerne af disse Templer, hvori Guder og Mennesker boede tilsammen. Det har arvet Grækenlands og Roms Humanitet. Europæerne kalder den „Civilisation"; og, glædedrukne af dens Lys, tror de at være umaadelige og ubeskedne, om de ogsaa fordrer den Frihed, som gjør den klassiske Humanitet saameget herligere end den nærværende, der har behøvet al en himmelsk Religions Begeistring for at frembringe i Kunsterne noget, som taaler Sammenligning med, hvad det daglige Livs Skjønhed i hine Stater fremkaldte af Geniet. Rom lever; men Julius Cæsars Seire har ikke gjort det: *Aanden i den Frihed*, som gav det samme Ret og naturlige Magt til at underlægge sig Nationerne, som Fornuften giver Mennesket

Herredømmet over Oksen og Hesten: den udødelige Aand af den Frihed, som sank under sine egne Tropæer, som døde under Marschtrinet af sine egne Legioner.

Men denne Humanitet var ikke givet *a priori*, som om de andre Nationer var Stedbørn fra først af. Men den udviklede sig af Friheden (og der var en pelasgisk Frihed, før der blev en hellenisk, en latinsk raa, før der blev en romersk); men af Humaniteten fuldkommengjordes igjen Friheden. Thi *dette er Humanitetens Hovedopgave.*

Paa det romerske Torv var det, Friheden fødte Humaniteten. Der var det ogsaa, at denne forherligede hin. Der var det, Cicero lærte Menneskene at tale. Derfra udgik Dekreterne om, at Dyderne skulde have sine Templer i Rom. Og man kan sige, at Samdrægtighedens, Fredens, Retfærdighedens og Alstyrerens Søiletempel, at Kapitolets Kolonner udgik af det simple Folks Mund. Saaledes ogsaa i Grækenland. Lovgiverne (Humanitetens Forkyndere), Heltene (dens Forsvarere ved Marathon og Salamis mod dens Arvefiende, Despotiet), Kunstnerne (dens Fremstillere) uddannedes ved den Tids Offentlighed: i Folkeforsamlingerne.

Derfor har Humaniteten, af en Erindring om sine Fødesteder, saadan Forkjærlighed for Offentlighed. Den vil virke derigjennem. Men hvor er Torvene? Der er kun Kjød og Hø og Smør og Politibetjente, som skal vogte over alskens Privilegier. Se, da har Humaniteten gjort den fri Presse til sin Talerstol, og gjennem et Blad søger den sit *forum* i Verden.

Hvad mener man om „Statsborgeren“ — er den en Nutidens Plebejer, som taler frit for sit *forum?*

Ja, Statsborgeren har været en saadan Borgermand — det vil især deleshed de Personer og Blade indrømme, som vel ikke saa ligefrem vover at sige, men dog ved Miner giver tilkjende, at de tror, at der i denne Titel ligger noget latterligt.

De negter ham dog ikke Retten til at tale, fast at Magten, som ikke altid tror at behøve at skjule sin Foragt for de Hoveder, hvis Skuldre bærer den, har forsøgt det. Men en Affødning af Humaniteten, af et Folks Trang og Vilje, har ligesaa lidet at frygte af Mishandlinger, som Polypen, hvis Arme vokser ud under Kniven.

Der opløftedes svare Skrig paa det almindelige *forum*, da denne Borger begyndte at tale. Man hyssede mere naturligt, end man fnisede, da man saa en Talerstol opreist over den bølgende Mængde, og at simple Folk steg dristigen op. Man skreg: „det er Raaheden; ned med Raaheden!“ men man glemte, at ogsaa denne har Ret til at tale, at det bliver Folks egen Sag, om de vil høre den, og at de bør høre den, naar den har Ret. Man glemte ogsaa, at denne Raahed ikke er saa ganske uforskyldt, og at Mennesker, som stikkes, ikke synger, men skriger. Statsborgerens Fiender vilde negte dem dette naturlige Udbrud og søge at gjøre den smukke, men ikke sande, Tro alene gjældende, at Lov og Ret, og ikke offentlig Appel til Humaniteten, er det eneste, man har at ty til, og at de giver tilstrækkeligt Værn imod Uretfærdigheden. Man anførte som Beviser herfor en Del Løgnagtigheder, som Borgeren havde ladet undslippe sig; men det ivrige Omdømme forglemte at tage i Betragtning, at Skam og Skade heraf kun var Individers Sag — at hin Lov og Ret var meget beredvillig til at rette herpaa — og endelig at den offentlige og almene Skade af Offentliggjørelsen af enkelt Mands falske Beskyldninger mod den anden ingenlunde lader sig sammenligne med de fordærvende Smigrerier for høiere Personer, urigtige Beretninger om Folkestemningen og Tilstanden og politiske Efterretninger af falsk historisk Lære, som Tidender, de mere almindeligen dannede Klasser vedkjender sig som sine, aldrig har været sparsomme paa at udbrede imellem os.

Men der er mangfoldige Ting desforuden, som Humaniteten bør tage i Betragtning med Hensyn til og til Fordel for Statsborgeren, som den har været; hvorimellem vi dog kun vil fremhæve en, som afgiver meget til Undskyldning for dens virkelige Feil. Og den er korteligen: „hver Fugl synger med sit Neb“ — eller, med andre Ord: Statsborgeren har, som hovedsageligen Organ for Borger og Bonde, netop været som den maatte være efter det Dannelsestrin, som Staten har tilstedet disse at naa, og det i samme Forhold, som fornemmere Tidender staar i til de Klassers aandige Udvikling, der vedkjender sig dem, og hvem Staten tilbyder langt flere Dannelsestrin, end de almindeligvis benytter. Forholdsvis skal man sandelig ikke af disse Tidenders, f. Eks. Rigstidendens og Morgenbladets Beskaffenhed have Anledning til at gjøre Sammenligninger, der geraader de Klasser til Skam, som det offentlige, paanær en kursorisk Elementærundervisning, overlader til deres egen aandige Forsorg. Ligesaa vist ogsaa, som der gives Individer i de høiere Klasser, til hvis Aandskultur disses Tidender staar i et underordnet Forhold, ligesaa vist kjender Almenheden ogsaa Bønder, der ved egen Kraft har hævet sig til en saadan Grad af aandig Udvikling, at denne ikke repræsenteredes ved et Blad, der hovedsagelig angav Graden af den Dannelse, deres Stands Masser var i Besiddelse af. Var disse komne saavidt som hine enkelte, skulde Organet ogsaa have staaet i tilsvarende Forhold til denne høiere Udvikling — ligesaa vist som at de høiere Klassers Tidender er maadelige, fordi det ikke er mer end maadelig bevendt med deres Dannelse i det hele.

Men er det saa — hvi da ikke bære over med hinanden? Dette vil Humaniteten.

Statsborgerens Feil har mest været formelle og Følger af en vis Skjødesløshed og vidtdreven Tilladelse til at benytte dens Spalter. Men ogsaa i denne udskeiende Hyldning af Ytringsfriheden fremskinner den Humanitet, som umiskjendelig er dens *Væsen*; og denne Feil har, som oven bemærket, havt

ikke liden Indflydelse paa mangen simpel Mands Dannelse. Alene Visheden om, at et Blad stod ham til Tjeneste, dersom han havde noget at sige og kunde sige det, har dertil været et Incitament. I Statsborgerens kontrollerende Tendens, som har været og fremdeles skal være dens Særbetegnende (karakteristiske) aabenbarer det sig, at dens Væsen er Humanitet. Og dog er det just dette, man har villet negte. Men hvem har negtet det? De, som enten rammedes eller vidste, at de stod under denne Almenhedens Kontrol: Embedsmændene og deres uendelige Slægtskaber. De fnysede eller sitrede gjennem Korporationerne, Kollegaskaberne og de fjerne Frændskaber lige indtil de forglemte Naadsensbrød-Tanter, saasnart en blev rørt ved i Statsborgeren. Kun vanskeligen fik denne udøve en af sine mindst iøinefaldende gode Virkninger, nemlig at betage Folk denne overvættes Killenhed, som tilhører en politisk Barndom. Men hvis Sag er det, som føres ved slig Kontrol? Er det ikke deres, som idetmindste tror sig forurettede; altsaa Menneskelighedens, der ikke vil negte nogen at klage, og Retfærdighedens, der vil undersøge Klager, og hjælpe Folk tilrette — med et Ord Humanitetens. I hvis Hænder er denne Kontrol? Ikke i nogen stemplet offentlig Anklagers, men i Almenhedens, som ikke kan bortgive denne sin naturlige Ret, fordi den maaske falder enkelte til Besvær.

Der er ogsaa megen politisk Klogskab i, at en saadan Kontrol finder Sted, aldenstund Regjeringen (Embedsmændene) og de regjerede (Folkets Mængde) staar i den Modsætning til hinanden, som de maa staa i. Den beroliger nemlig Folket, meddeler Styrelsen ikke faa Bidrag til Kjendskab til sine Organer og Repræsentanter i Embedsmændene, lader se ind i Statsvæsenets Indre til dets løbende Hjul, hædrer Retskaffenheden og Dueligheden, er en Skræk for det modsatte heraf og en Vækkelse for alle, og udøver samme hemmende Virkning paa Fremvæksten af en Del Smaatyranner, som Helvedesstenen paa de vilde Kjødvorter, der idelig vil vokse frem i Vunden. Men sand politisk Klogskab er altid Humanitet. Dette erkjender

Diplomaterne, naar de tillyver sin dette Navn. Og det er altid sand politisk Klogskab, ikke at tilsidesætte det heles for enkeltes Interesse, de enkelte Tilfælder undtagen, hvor denne er bleven en Ret. Men intet er saameget det heles Interesse, som at de enkelte fremmer den, og holdes til at fremme den; intet saameget derimod, som at Enkeltmand skulde baade kunne unddrage sig denne Tvang og være fri for, at Almenheden paatalte det.

En saadan Barmhjertighed vilde ikke være Humanitet. Det er denne Galanterivare, som vi vilde hive overbord. Men med det samme maa ogsaa Haardhedens Sten gaa tilbunds og Smaalighedens Støv og deslige Varer, der saa ofte falskeligen mærkes med Navnet „Retfærdighed". Dette Navn finder vi som Statsborgerens Stavnsmærke. Alene i dens eget Navn (det franske *citoyen)* ligger noget medborgerligt, noget frisindet og tillidvækkende. Til Tegn paa, at denne Følelse ikke tager Feil, og at den *vil* fortjene den, har den ogsaa taget „Friheden" som sit Symbol. Men endnu synes Humaniteten at savne noget. Dette udfylder Statsborgeren i sit Tegnord „Oplysning". Og Oplysning er Lysstøtten, der fører os til det forjettede Land, hvor vi broderligen skal kunne hvile os tilsammen under vore Oljetrær, og fortælle vore Børn, at der vel var en Tid, da Bileams Asen profeterede, men at det nu er anderledes i Israel.

„Retfærdighed, Frihed og Oplysning." Ret, gamle Statsborger, det er netop Humanitet! Dette ene Ord vilde netop sige det samme. Eller omfatter denne righjertede endnu flere Egenskaber? nogle elskelige mildtfargede foruden disse herlige, der blinder os næsten med en uvant Sols skarpe Straallys? Nu! du har jo sagt, at du i din Virken positivt og praktisk vil deducere os, hvad Humaniteten er. Og dertil maa hver god Borger sige Amen!

Til Teksten da!

Skaaler.

1. Ingen Stillestaaen i de konstitutionelle Stater! Konstitutionerne betragtes kun som Overgangsformer til en friere Tilstand! Norge gaa foran de andre konstitutionelle!
2. Frie Folk, frisindede Regjeringer!
3. Heller Frihed og Nød end Trældom og Brød!
4. Fremad! fremad mod Ideerne til et lyksaligt og menneskeværdigt Samfund! fremad indtil de realiseres!
5. Patriot og Retskaffen være et Begreb!
6. Enhver Patriot finder ligesaavist Løn udenfor som inden sig selv!
7. Mennesker agtes for hvad de er; Kongerne med!
8. Fred agtes dyrebar; Friheden dyrere; Nationalæren koste Nationens Død!
9. Frihed uden Ære agtes lige med en Jomfru uden Dyd!
10. Heller blodig Frihed end graadfuld Trældom!
11. Retfærdighed kræve den krænkede Nation! Hvis ikke, da tage den en, som i sin Rædsel skal kaldes Hevn paa Jorden og i Tiden, Retfærdighed i Himlen og i Historien!
12. For den norske Løve! Den staa ukrænket, fordi den ingen Krænkelse taaler!
13. Normanna-Aand, hil i dit Hjem
    tag ind de gamle Sæder!
    Gaa atter paa dit Althing frem,
    og i Kong Karls Geleder!
    I Østens Skodd' end Jetter bo,
    da værne Gothen vak sin Ro!
    Nordmænd, den Asathor mod dem
    en Fædres Kraft i Eder!

    Forfædrenes Kraft og Aand vige aldrig fra det norske Folk!

14. Gid vi maa erkjende som Sagas bedste Visdom, at det Folk, som eier Frihed, har nok Ære!
15. Med Friheden, der opstod i de sidste Tider og foryngede Norge, være alle dens Dyder gjenkaldte til Livet!
16. Loven være altid Overkonning i Norge!
17. Almenfølelsen for Norges Velvære og Hæder tiltage med disse! Friheden udvides alt som Sans derfor og Dygtighed dertil tiltager!
18. Gid det maa erkjendes, at det er den samme Aand, som gjorde gamle Norge stort, der nu skal gjøre det lykkeligt og erhverve det en indre Storhed, som Verden skal anse med Beundring!
19. Haldens Forsvarere! Norderhougs Anna! Hvidkufterne i Kringen! Matrands Rødkjoler! De graa Kaputter paa den blaa Myr! Et herligt Minde over alle de Nordmænd, hvis Blod — ubesunget og unævnt — har blandet sig med Nordsøens og Belternes Bølger!
20. Den frie Presse! Giv det Folk, hvem dette Gode i udstrakt Betydning negtes, maatte paa engang føle, at det behandles som Barn, men er voksent!

Fortale

til

„***Farbrors 474 Skaaler,***

samlede og udgivne af Ola Normand, Studiosus.“

Jo, høistærede Hr. *Ola Normand*, jeg erindrer ganske vel Deres Hr. Farbror; og De feiler ikke i, at han ogsaa viste mig den Ære at indvie mig i nogle af de fortrinligste Skaaler, hvorpaa han var saa rig, og paa hvis uforfalskede Tradition han medrette satte saa høi Pris. Jeg kan ogsaa oplyse, at han besad nogle engelske, som oftest af dobbelt Mening, men som han kun betroede til Øieblikket, da de udsagdes, og som altid, formedelst den uopnaaelige Maner, hvorpaa det skede i den selskabelige Glædes Kulminationsøieblikke, omendskjønt de kun halvt forstodes, gjorde samme Virkning som Knaldraketter i et Fyrværkeri. Deres hurtige Recit lignede disses knitrende Eksploderen, hvori man dog i Øieblikket troede at have opdaget en Mængde lysende *points*, men som dog ikke faldt nogen i Hænderne, saa de nærmere kunde undersøges.

Hvilken tredive- til fyrgetyveaarig, sjælesund Nordmand, som har seet sig noget omkring i sit Fædreneland, erindrer ikke disse jovialske Herrer af den gamle Skole, som gjorde Gjæstebudene og navnlig Julen paa Landet for 10 til 20 Aar siden saa hyggelige imod Nutidens? Ved enhver selskabelig

Leilighed traf man i Almindelighed en eller flere af disse ubetalelige Selskabsmænd, som vidste at holde alt i den gamle Skik, traadte en Menuet med de gamle Damer og Bondekoner saa smukt som Ludvig den 14de med *Madame Montespan*, førte op Molinasken, Kehrausen og Kjærringa med Staven med en uforlignelig Blanding af Raskhed og Anstand, var faste Dommere i Julelege, intonerede med Glas i Haand „om Jul og gode Dage,“ „en Ret Mad paa Nøisomhedens Bord,“ „Fisken svømme,“ „lad dadle Kvinderne hvo vil“ o. s. v. og som aldrig var renonce paa en god Skaal. Det var rigtignok Tilfælde med de fleste af disse agtværdige Herrer, at Gjæsterne — hvilket man kunde se paa deres egne Damers Miner — vidste paa en Prik, hvor stort Forraadet var deraf, og i hvad Orden de vilde komme, skjønt ikke destomindre det gode Gamle optoges bestandig som godt Nyt. Men med Deres værdige Farbror var det en anden Sag. Han var Perlen imellem alle gamle Kavalerer; passerede for at være uudtømmelig i den Retning; og i de Dage tabtes der Veddemaal fra Aar til Aar paa, at de samme Skaaler skulde ved samme Leilighed komme igjen. Nogle, f. Eks. for „gamle Norge,“ „Norges Flag,“ „Handel og Søfart“ var vel faste; men paa de øvrige skulde ingen lure „Farbror“ (som han kaldtes af hver Mand), naar han var i det Hjørne. Og det var han altid, og straks naar han var kommen tilbords, og alt gik efter gammel Skik.

Men De skulde have set salig Farbror, da det store Gjæstebud var hos Amtmanden, og han paa anden Haand var bleven betydet fra Fruen, at Sang og Skaaler ikke længer var imode! Han holdt sig indtil Desserten; men da udbad han sig af den naadige Frue Tilladelse til at deklamere et Stykke, og saa reiste da Gamlingen sig og deklamerede med megen Sandhed Bjerregaards „Før og Nu,“ hvilket jeg her vil give en Plads i dette Brev, da det ellers kun findes i en liden Samling, som er ligesaa efemerisk som dens Navn, nemlig i Nytaarsgaven „Sneklokken:“

„Naar Harpen tier ved breden Bord,
da trives ei Samfundets Glæde,“
saa hed det fordum blandt os i Nord,
da lystige Svende mon kvæde.
Man sang som hver havde lært det bedst,
og munter og livsglad var Vært og Gjæst.

Og Fryd og Gammen og Spøg og Sang
om Hjerterne Rosenbaand slynged’;
ved munter Skjemt og ved Glassets Klang
selv Oldingens Barm blev forynget;
og Frihed hersked’ om gjæstmildt Bord,
paa Guldvægt man veied’ ei sine Ord.

Men varmt slog Hjertet i Nordmandsbryst,
naar „Kjæmpers Fædreland“ runged’;
med dobbelt Styrke klang mandig Røst,
og Ønsket var ei tvetunget;
og tre Gange tre efter tømmet Pokal
et Hurra runged i Høienloftssal.

I muntert Samkvem svandt Dagen bort,
om Aftenen blev man tilsammen!
Man fandt, at Tiden løb altfor fort
i Samlivs fortrolige Gammen;
og naar man gik hjem til sin Arnes Fred,
da venlige Minder man bragte med.

Nu sidder man stiv om det brede Bord,
Hvor ingen Gammensord mæles;
ei lyder Sang, ei frimodige Ord,
og Glæden af Hensyn maa kvæles.
For fine er vi til Glassenes Klang,
for alvorsfulde til munter Sang.

Selv Ynglingen hvisker og strækker frem
de Følehorn skarpe og fine,
for at sondere saa smaat med dem
og forme derefter sin Mine.
Paa Frihedens Vei man ei vover sig langt:
Etikettens Snørliv er dertil for trangt.

Og drikkes en Skaal, sker det stille og tyst
fast som en Votering paa Thinge;
ei Hurra toner fra fulde Bryst
og intet Glas monne klinge;
man sætter det hen, og alt er forbi
med hele den kolde Ceremoni.

Til Lykke blev ogsaa det Lag forbi,
hvor Gjæsterne sad som paa Pinde;
man takker sin Gud, at man nu er fri
for Kjedsomhed dennesinde.
Man drikker sin Kaffe og søger sit Hjem,
bort Stasminen kaster og gjør sig bekvem.

Adskilligt ret Godt har vel Tiden os bragt;
men Samlivets venlige Hygge
er borte; i al den Stivhed og Pragt
kan ikke sit Tempel den bygge;
og Spørgsmaal: om alt det, som Tiden har skabt,
Kan gi' os Erstatning for hvad vi har tabt?

Men lad os nu, Venner, for denne Gang
tilbage i Tiden os sætte
med lystelig Tale, med Spøg og med Sang,
og rigtig os Hjerterne lette;
Pokalen lad vandre, lad tone vor Røst
i Sange om Norge, om Venskab og Lyst!“

Farbroder havde formegen naturlig fin Takt til ikke at mærke, at han havde forløbet sig mod Vært og Værtinde; men han hviskede ogsaa straks til mig: „der ser du, min Gut, hvad der kommer af den fordømte Skik at liste Vinen i sig, uden at Nydelsen bliver gjort let og ætherisk ved en Skaal. Det er at jage Blodet, men ikke Nervegeisterne, til Hovedet. Men ved at indgives med en Skaal faar Vinens Materie ligesom en Sjæl. Men nu — hvad er det for Taabeligheder! — først skal man drikke rundt enhvers Velgaaende isærdeleshed, før der er at tænke paa at komme til sund Sans og noget idealt.“

Disse den Saliges Ytringer, som han beærede mig med,

med en saadan fortrolig Livlighed, at et Spørgsmaal, som altid havde været en Gaade for alle fremmede, nemlig om han bar Paryk eller ikke, ved en pludselig Haandbevægelse blev løst, lede mig til, saagodtsom med Deres salige Forbrors egne Ord at besvare Hovedspørgsmaalet i deres Brev, hvilket — om jeg ikke feiler — gaar ud paa at afæske mig min Mening: „om det vel skulde være ganske anstændigt og godt nu, under den rosværdige Iver for Maadeholdsselskaber, at udgive en Samling af Skaaler?"

Næst, at dette er en udadlelig Maade at vise Kjærlighed mod den henfarnes Minde, og da ingen af Farbrors Skaaler nogensinde anpriste Umaadelighed, men samtlige meget mere er Opmuntringer til Dyd og til Visdom og Nydelse: maa jeg rentud tilstaa, at de tillige danner en saadan Kjerne af sund Livsfilosofi og en saadan Masse af ædle, opløftende Sandheder og gode politiske Grundsætninger, at deres Udspreden til Folket bør betragtes af dette, som om en Guldregn var falden paa deres Hoveder. Skulde nogen kunne finde nogen Forargelse, maatte det kun være en eller anden opblæst Sværmer; men jeg tror, De kan gjøre den sikreste Regning paa Bifald netop fra Maadeholdsmændenes Flerhed. Disse har nemlig ikke, saavidt vides, endnu berøvet Selskabsbordet Vinglasset, og dettes døde Indhold var det Deres salige Farbroder med sine Skaaler altid vilde „belive og besjæle." „Langkork eller Champagner mig her og Langkork eller Champagner mig der — var et af deres Hr. Farbrors gyldne Udsagn — uden en Skaal til bliver et Glas Vin ikke et Haar bedre end et Glas Brændevin. Men det forædles derved: Filosofiens og Erfaringens bedste Sandheder, Geniets og Lunets bedste Indfald og Venskabets ædleste Følelser fanger Liv i gode Skaaler, og Nydelsen opløfter sig til Aandernes Glæde."

Ved at overveie Udgivelsen af en Samling Skaaler, var det imidlertid min første Tanke, at saadanne altid burde være Øieblikkets Børn, saaledes som de alleroftest syntes at være og

virkelig ofte var hos Deres salige Farbror. Men den Fattigdom, der ved mange Leiligheder finder Sted derpaa, uagtet det maatte synes, som om mange dog endnu ikke burde være gaaede afglemme, og det nyttige Liv i Selskabet, i Ideerne og i Følelserne, som en god Skaal, hvor den nu skriver sig fra, kan vække, har bortryddet denne Betænkelighed. Hos det engelske Riges Nationer holdes Toasterne i usvækket Hævd ved alle Gjæstebud, og omendskjønt man hvert Aar ser hundrede nye, stikker de gamle Gentlemen dog ofte en „*Toastmaker*" i Lommen, naar de gaar i Gjæstebud, uden at de dog bruger den anderledes end til at opfriske Hukommelsen. Hertil brugte Deres salige Farbror saa ganske hemmelig under Parykken at klø sig over det venstre Øre, og dette pleiede aldrig at slaa ham feil.

Paa Deres sidste Spørgsmaal, om jeg tror det vil skade Dem, som kanske engang vordende *Studiosus theologiæ,* at De udgiver Farbrors Skaalsamling, maa jeg oprigtig svare Dem, at jeg saameget mindre kan tro, at et saadant Foretagende udenfor Faget af en ung Mand kan være ham til nogen Skade, som literære Fortjenester i Faget af ældre Mænd ikke synes at have været dem til nogen Nytte. Man tør altsaa haabe godt af det modsatte. Men overhovedet maa De gjøre Dem til en Regel hertillands at være fornøiet, naar De ingen positiv Skade har af et literært Foretagende.

Nogle enkelte Skaaler af egen Fabrik har jeg ogsaa den Fornøielse at sende Dem, idet jeg ønsker, at Deres Skaalsamling maa ligesom indføre i de norske Festsamkvem den pyntelige gamle Farbror med al hans sunde Fornuft og Gudstro, hans menneskekjærlige Tænkemaade, varme Patriotisme, sande Munterhed og altid friske Lune!

Jeg synes at se ham reise sig i sin blaa Kjole med store blanke Knapper i, den sorte Atlaskesvest fra Bernt Ankers Dage, Kalvekrydset, Manskjetterne, den store Uhrkjede, de blanke Støvleskafter . . . jeg synes at se det joviale, rosen-

farvede Ansigt med de klare, blaa Øine og den overordentlig forslagne Paryk, og at høre ham banke tre Gange paa Glasset med Kniven, at løfte det op foran Øiet, ligesom om han tabte sig i Beundring af Vinens spillende Farver, og saa med Livlighed at fremsætte en eller anden af hans uudtømmelige Forraad af Skaaler, hvoraf De kun har samlet en ringe Del. Træffes vi, gjælder det Farbrors Skaal og dernæst enhver Nordmands, som ligner ham i at gjøre de selskabelige Samkvem baade fornøieligere og nyttigere ved at tilbagekalde til Glasset Sangen og Toasten.

Om diverse Godmodighed.

Wergeland udgav i 1836 de politiske Flyveblade „For Menigmand“ og samtidig eller kort efter „Ikke for Menigmand“, hvis Indhold gjengives her. Anledningen til dette Flyveblad var et Hurra, som Baron Wedel, der havde kommanderet Tropperne i „Torveslaget“ 17. Mai 1829, fik af Borgerkorpset. Udg.

Indledning.

Om sine Dyder hører Mennesket gjerne Tale, især nemlig om dem, det besidder i største Forhold til sin øvrige Moralitet, og som altsaa let og med stort Behag gjøres til det karakteristiske Udtryk for dets hele Personlighed, eller til den store Solside, imod hvilken de Skyggefordybninger, som findes, ligesaa lidet maa tages i Betragtning som det, at man har havt mest Raad til hine Dyder og mindst Uleilighed med at erhverve sig dem i en vis Masse og Storhed, ligesom Lerbunden driver en forfærdelig Mængde Hestehov og Kjærringrok frem, og Sandbakken bedækker sig med Harefod og Gjeitrams. Der gives Dyder, som Folkeslag tillægger sig som næsten udelukkende Nationaleiendom: og da det hele Folk kun er en liden Del af den hele Menneskehed, kan man begribe, at hvert enkelt af dets Individer kan tilegne sig ikke saa lidet deraf, og, om man enkeltvis inden sit eget Folk kun gjælder for en Brøk af den fælles Storhed, saa fremtræder man dog udenfor dette imellem Millionerne, der intet skal besidde deraf, som en Repræsentant for den hele. Dette er ogsaa Tilfældet med enkelte Klasser af Mennesker. Hvor man er plaget af Adel, faar de andre ret vel at føle, at Adelsmanden tror at besidde særegne Dyder, der

tilsammen betegner ham som saadan og udgjør den sande Adelsmand. Og Menigmand har vel ogsaa sine, om han end ikke tør tro det, mens andre mener, at han kun udmærker sig ved særegne Laster. Da han udgjør Millionerne, har han heller ikke saa let for at udmærke sig. Hans Masses moralske Egenskaber er kun den dunkle muldfarvede Grund, hvorpaa de enkelte Klassers fremhæver sig. Og hele hans Stolthed indskrænker sig til at tro, at naar Presten siger „agtværdige kristne!" saa menes andre, men naar han siger „gudfrygtige kristne!" saa menes han. Og heri synes nu vel at være ligesaa umaadelig en Stolthed som Beskedenhed; men det er idetmindste ikke en Stolthed, som skal gaa iveien for nogen paa Jorden. Og hvad Beregningerne angaar om de Herredømmer, den tror sig kaldet til hisset, da er de udkastede paa egen Resiko af den Godmodighed, som lader sig nøie med intet, naar den kun faar Lov at haabe desmere, og som er Menigmands karakteristiske Dyd overalt endog i den Grad, at paa den er de fleste af de Regjeringssystemer grundede, der styrer Verden.

Paa Menigmands Godmodighed? Ja, eller Taalmodighed. Ved du ikke det? Hvad andet bærer Ruslands Pyramide end denne brede Grund? Hvad andet bar det gamle, prægtige Frankrig? eller bærer Danmarks skarlagenkjolede Monarki, eller Sveriges ærværdige Stænderforfatning, eller bar det forrige Regimente i Norge, end denne Menigmands Godmodighed? Der er uhyre Kræfter i denne Asenryg. Og uhyre mange, som vil ride.

Der er noget uanseligt ved denne Dyd; men kun naar man betragter den hos det enkelte Menneske. Da har man en jammerlig Træl for sig. Men ser man den hos Millioner, da maa man tænke, at det er en Menneskehed disse Hoveder. Den enkelte graa Bølge har vi ikke Øie for, men naar den har mangfoldiggjort sig i det uendelige til et Hav, saa strækker ikke Tankens Øie til; dets Straaler dør midtpaa som træt-

fløine Fugle, og Beundringens Udraab „ah! ah!" anstrenger sig for at jage dem op.

Ak, hvad er dette for Tale? Menigmand har ikke Fantasi. Hans Sjæl er uden disse Sanser, som forvirrer andres Hoveder ved denne Finhed, som beruses af Duften af enhver Blomst, dette Langsyn, som ser Verdens Umaadelighed gjennem en Draabe, denne Smag, som nages af Bitterheden i en humleløs Satire og smelter hen i Sødmen af den Dug, en poetisk Vandbie har efterladt paa et Blad. Hans Sjæl er en opløst, udvandet Grød af Godmodighed. Og jeg vil strø Sukker paa den. Thi „om sine Dyder hører Mennesket gjerne Tale!" Og en Dyd kalder jeg, som Fiende af Troen paa en almindelig fælles Ondskab, den formedelst sin Almindelighed. Og om den er glansløs og asenfarvet mod andre Dyder, som Himlen og Mulden, der ved sin Dunkelhed netop lader Stjerner og Blomster skinne, saa er den dog ikke agtet for mindre vigtig, end at den paa enhver Maade efter Statsmaksimer maa vedligeholdes og gives Næring: uskyldig, men rigelig Næring for at den kan bære desmere: rigelig, men uskyldig Næring i alle disse Skillingsopmuntringer til Taalmodighed og Lovtaler over almindelig Godmodighed, understøttet af den strengeste Banlysning af alt andet end denne ensartede Sjælediæt, som giver Kræfter uden at forføre til Kaadhed. Kort: Halm og atter Halm til Asenet; og jeg vil nu ogsaa, idet jeg, stik imod hvad dette Blads Fiender vil tro, priser Godmodigheden, kaste mit Halmknippe i Krybben, uden at lade mig forlede af min Medlidenhed med Dyret til at lade en eneste stor, tagget, vandig Tidsel gaa med.

1ste Kapitel.

Om den almene menneskelige, saakaldte Menigmands-Godmodighed eller Taalmodighed.

Af det foregaaende kan man allerede slutte, hvilken udmærket Egenskab den er. Ja, ganske vist, uden den skulde

de fleste Stater ryge overende — undtagen Norge naturligvis; thi denne Stat siger man jo er grundet paa Opposition eller Trodsighed. Og saaledes vilde det da opfyldes (om Skjalden ikke blot har ment Granitens eller Kampestenens Haardhed), at

„om Kloden rokkes end, dets Fjelde
skal Stormen dog ei kunne fælde.“

Man ved, at der var en Tid før denne Skabelse, da alt var belivet, saaledes at man medrette kan sige, at Bjergene er døde Uhyrer. Da var hin Godmodighed Sjælen i den Lerklump, hvoraf Mennesket blev skabt, og den fik Lov til at være med i den høiere Tilværelse, hvortil Klumpen blev kaldet. Men formedelst sin lave Oprindelse fik den ikke sin Plads og Organ i Hjerneskallen, men i Ryggen. Alligevel er det ligesaalidet altid sagt, at den, som fører en krum Ryg, har en stor Godmodighed, som at den, der har en Bule over Øiet, er en god Regnemester. Men meget ofte gjælder det. Organet kan stundom ogsaa bankes frem. Formedelst dens større Forvantskab til Leret er det, at Menneskehedens store Flerhed har en Drift til at sysle dermed som Bønder. Dens egentlige Navn er, som jeg kalder den, Godmodighed; men hvor man naar en høi Grad af Udvikling, bliver den til Trælsind, hvorpaa Storfolk sætter megen Pris hos andre. Den kan da siges at have naaet sin Genialitet; thi baade viser den en vis Fantasi, der er opfyldt med alle Monarkiets Pragtbilleder af Slotter, Kroner, Adelskab, Parader og Uniformer, og den besynderligste Smag for det unaturligste og afskyeligste, saa som Uretfærdigheder, Udsugelser og Prygl. Jeg har Agtelse for denne Godmodighed; men dog er det ikke den, som jeg vil forære en veritabel god Nathue. Thi slige Folk skjønner sig ikke paa noget godt.

2det Kapitel.

Om den huslige eller Tøffel-Godmodigheden.

Denne Godmodighed er den Klippe, hvorpaa Menneskene skal bygge sine Huse.

Dersom ikke den fandtes, maatte mangfoldige af dem staa øde og de sørgelige Dele af adsplittede Familier ty under Trær og Buske. Den, der knytter Kjærlighedens Baand, gjør bedst i at have denne Godmodighed i Baghaanden, forsigtigen men forsvarligen knyttet under Rosensløiferne, ligesom man ikke maa tro, at Illuminationslamperne paa Bryllupsaftenen svæver i Luften eller alene paa Traade, men har massivt Træværk under sig. Og dette Raad maa heller ikke Kvinderne foragte. De maa ofte være forsynede med en Skildpaddeskal mod den raa Hustyrans Støvle, og drives sjeldnere til at ty til Skjænken som Mændene gjør, naar Forholdet er omvendt. Den forarmer vel ofte Familier, men kun naar Mændene giver ødsle og forfængelige Koner for liden Konto; thi dersom de, naar det dog engang er kommet saa vidt paaglid med Regimentet, gav dem uindskrænket Raaderum i Finansdepartementet, saa vilde Interessen ganske blive Konernes egen og Egennytten drive dem til at blive ligesaa sparsommelige, som de før var ødsle. Ingen Dyd er mere englelig. Glansen af en himmelsk Retfærdighed bryder uvilkaarlig frem paa de af Sansekager blussende Kinder; thi med disse Lidelser udsoner Mændene inden de fire Vægge de utilbørlige Forrettigheder, som de har tillagt sig selv udenfor i Verden. Og desuden er intet Menneske mere benaadet med Opfordringer til at vende sit Sind fra den jordiske Jammerdal og haabe paa en bedre Verden, d. e. hvor man ikke skal have Kjød, der kan bankes, end netop Tøffeltrællen. Alligevel frembringes denne Opløftelse ikke af nogen Følelse af Ulykke; thi derfor beskytter Godmodigheden ham. Og den være priset over alle gode Ting, thi den hylder baade Fred og Brændevin; og noget bedre kjender jo hverken den gode eller den onde Verden? Men den vilde blive en autoriseret Dyd, en Dyd ligesaa nødvendig for Ægteskab som at sætte i Enkekassen, dersom Husenes Indside kunde vrænges ud; thi da vilde det mest slaaende Bevis for Monarkiets Nødvendighed vise sig, og det vilde for evigt være forbi med alle andre Theorier, der fører et usselt, kjæmpende Liv, netop fordi de ikke har sin

Grund i den Godmodighed, der baade er Hovedbestanddelen af den menneskelige Sjæl, det som kaldes Hjerte, og som er bleven Mennesket en Nødvendighed for at kunne holde ud, saaledes som det har redet sig Leiet til, og da vel ikke sjeldnest og mindst ilde i den ellers lyksalige Ægtestand.

Den huslige Godmodigheds egentlige Navn er Fromhed; men der er lidet ved den, siden den, som bekjendt, dog kan briste og saaledes kuldkaste det hele møisommeligen opbyggede huslige Regjeringssystem. Den duer ikke, før den naar sin Fuldkommenhed og bliver til Dotteri og Ørske. Men heller ikke dette vil jeg forære min veritable, gode Nathue. Thi baade pleier det at have sin egen, og der gives endnu en Art Godmodighed, imod hvem det af kjære Hænder, under Rettelser paa høire og venstre Side, opelskede Dotteri er ren Opsætsighed og den gjennemtøflede Hustræl en trodsig Rebel.

3die Kapitel.

Om den borgerlige eller Nathue-Godmodigheden.

Ja her har vi den. Tal mig ikke om nogen Godmodighed af hvilkensomhelst Art, uden denne. Den er Godmodighedens Alfa og Omega og istand til hvad det skal være.

Hvad er Borgermænd dyrebarere, hvad er deres Ære ømmere over end over deres egen gode Stad? Den maa ingen fornærme. Voldsgjerninger maa være banlyste fra dens Torv, ingen anden Tummel end den fredelige Virksomheds og Glædens maa høres i dens Gader. Og deres Koner og Børn? Ve den, som turde fornærme dem i nogen Maade, ikke at tale om at udsætte deres Liv og Lemmer for Fare under vilde Chok af Rytteri og et stormende Infanteris Kolbestød, naar de pyntede var spaserede ud for at fornøie sig en Søndag Aften i den lyse Sommer. Rasende skulde de jo styrte ud af sine Huse, rive de dyrebare med Livsfare ud under Hestefødderne og Kolbestødene, massakrere Voldsmændene alene med sine Haandværksredskaber, Alner, Vægter, Paraplyer, Haarpiske og Spaserstokke,

og ialfald i syv Gange syv Aar nære mod Hovedfornærmeren et Sindelag, som om man kunde tænke sig, at selve Byen personificerede sig til en Dame af fast Karakter, (som man kalder dem, der kan gjemme Nag over Jul og hedest Sommer) og at Hadet krøb ind i dens Stene og lagde sig som en Skimmel paa Væggene.

Men dette vilde kun være naturligt for Mennesker med Blod i Aarerne d. e. Blodmennesker, men ikke for Borgere med Godmodighedens hvide Lymfe i sine Kar. Men gives der da slige? Ja, priset være Skabningens Mangfoldighed! Men ikke i Stockholm eller Paris eller London, hvor man kanske vilde holde dem for en Slags Planter; men i den gode By Naboth, den opblomstrende Hovedstad i det utroliges Rige.

Ak, hvilke Eventyr *der* er passerede!

Hvilken Borger af Naboth mindes ikke hin deilige Sommeraften den 17de Mai, da Humlerne og Bierne surrede til Midnat i de hvidblomstrende Kastanjer paa gamle Frelsers Kirkegaard; og Sommerfuglene svømmede i lunkent Maaneskin, og selv det mindste Barn var paa Benene i sine bedste Klæder ligesaa længe? Borgerne sad i de aabne Vinduer med Glas fulde af Vin, sød som Blomsternes Duft, liflig at se til som Blomsternes Farver i de hvide Vaser i Hustruernes og Døtrenes Vinduer, som de havde forladt efter Aftensmaaltidet for at tage sig en Tur med Veninderne, kvægende som om Sommeraftenens Luftning havde presset sin Behagelighed sammen til Draaber af Svale og Munterhed i disse Glas. Saaledes sad de, hilsende til de hjemvandrende pyntelige Koner og Døtre, som endnu ikke var for trætte til en Times Fornøielse atpaa al denne Glæde, med Nikken og Klinken gjensvarende de venlige Hilsener fra Gjenboer og Naboer.

O, Piben smagte for de Mænd af Naboth, som sad saa, og Vinen smagte, og den balsamiske Luft smagte, og Kysset af Mor, som kom hjem, smagte, og lystigt var det at se de glade Mennesker paa Gaden, og en Student, som nu og da tog en Overhaling i al Pyntelighed, og at høre Sangene rundt om-

kring og Musiken og Skuddene og at se over Hustagene Raketterne fra Vand og Land, og lystigt var det til alt dette at gjentage for sig selv, nippende til Glædesskaalen, at alt dette var frie Borgeres uskyldige Jubel over, at det idag var deres Nations store Friheds- og Gjenfødelsesfest.

Da — men dette har de Mænd af Naboth glemt, og derfor maa jeg fortælle det, mens jeg kunde ladet det være med det foregaaende, som deres aarlige skjønne Gjentagelse af de yndige Scener viser, de ikke har glemt — *da* — men jeg vil stige op paa Stadshauptmandens Trap paa Torvet, hvorfra den frygtelige Scene bedst kunde sees, og derfra beskrive den, og bede Læseren derfra med mig at være et forfærdet Øienvidne til, hvad der nu skede.

Der skede — et Chok . . . .

. . . . et Chok af Rytteri pludseligt som om onde Aander var sprungne frem af Gadestenene — et Chok af Rytteri med svungne Pallasker! for Alvor et Chok over Torvet, gjennem Gaderne, gjennem den glade Menneskesværm, over Koner, Fædre, Borgere, Venner, Døtre og smaa Børn.

Det var gyseligt!

Javist var det gyseligt! De, som ikke var under Hestefødderne, men sad, som sagt, vel inden Vægge, reiste sig ogsaa (drak Glassene ud) og gik ud og — saa det, saa Choket og Stormen af Infanteriet med de skaanselløse Kolber og skarpladte Rifler, og raabte og skreg paa Mor og Barn, og saa Medborgere med spaltede Pander netop udenfor Stadshauptmandens Trap, og Blodet paa deres fredelige Bys Stene netop udenfor Stadshauptmandens Trap, og hørte det skrækkelige „Avancer! Fremad! Chok! Storm!“ og bad Fanden at tage Uhyret, som anrettede Massakren.

„Du store Gud!“ var de rystede Borgeres stærke Feltraab i dette Slag. Men sammenslagne Hænder deres svage Vaaben.

Inden en Time var der ikke et ukrænket Hoved i hele

Byen uden Chok-Kommandantens Jernpande og Tinhovederne i den Karré af hans udmattede Svende, i hvis Midte han nu kneisede som Byens uindskrænkede Herre og seirrige Undertvinger.

Endnu summede de vilde Bier i Trætoppene, og Sommerfuglene badede sig i Halvlyset, stigende og dalende paa de prægtige Vinger som Lystild fra Alfers Fyrværkeri — alt som om Jorden ikke var bleven værre i denne Time.

Dog var Naboth, der for sine Borgere var Jordens Hjerte, bleven skjændet. Og medens dets Poeter fremdeles med poetisk Licents vedblev at kalde Staden en Jomfru, vidste alle og enhver, at den ialfald kun var en voldtagen, og dets Filosofer disputerede aabenbare, om Bymændene ikke gjorde bedst i at hænge sig i sine egne Dørposter.

Men hvorofte skal jeg sige, at man maa ikke forveksle dem med andre Mennesker! Iførstningen viste de rigtignok den Kjødelighed at tage sig Tingen nær, og der gives vel endnu de daarlige imellem dem, som det koger i, naar de tænker paa hin Kveld — Folk hvormed jeg her intet har at bestille; — men om selv de fleste Gemytter kom i lidt Opkog (hvilket især viste sig ved, at alle Munde kom i en putrende Sladder om andre græsselige Bedrifter af samme Helt), saa varede det ganske kort, før den naturlige nabothanske Godmodighed afsondrede sig og steg op og bedækte det hele Kog med en Fedtskorpe, der nu gjerne kan bære et Chok af Artilleri.

Det varede ikke længe, saa saa man Generalen, ifølge Borgeres Valg, i kommunale Kommissioner. Den royalistiske Begeistring led intet Skaar af at se ham ikke alene ikke straffet med Unaade, men fremtrukken ved enhver Leilighed, og ophøiet til den høieste Post af militær Ære og Magt. Man gjorde Gjæstebud og taalte hans Nærværelse meget godt. En gammel Sag, der med megen Møie endelig af andre Folk blev bragt igang, havde ingen Indflydelse paa den Godhed og Hæder, som disse samme Bymænd kunde vise denne General, der paa

deres Bekostning anrettede et saa fuldstændigt Nederlag, at han ligesaavel fortjener et Navn af Greve eller Hertug af Naboth, som Wellington, hvormed han har alt, hvad der udgjør Toryen, men ikke Generalen og Statsmanden, tilfælles, af Vittoria.

Men dette er jo endnu ingen Godmodighed, som fortjener Beundring. Den er jo paa hine kloge og passende Anvendelser af Mandens Arbeidsiver nær, aldeles passiv. Den er jo intet andet end en Taalmodighed, hvis Vilkaarlighed eller Trang ikke kan beregnes, og har idetmindste et Sidestykke i den Naboth mest lignede Stad Warschau, som godt fordrager sin Paskewitsch og snart faar den gamle Forræder Kruckowiecki i sin rolige Midte ligesom en opkastet Bid, man paany maa sluge. For en slig Godmodighed behøver sandelig ingen Siful at spille paa sin blødeste Fløite eller nogen at opfordre Himmelens Engle til at afplukke sig Dunen for dermed at beklæde disse Borgeres Vokshjerte.

Nei! Men naar jeg nu siger, at hin søde Aftens Forstyrrer m. m. er bleven *populær* i Naboth og har erholdt den utvetydigste Popularitetshyldning i et skingrende Vivat, med sænkede Faner, af Borgerskabet en corps, paa det Sted, hvorfra hans Styrke drog ud og hans Kanoner stod færdige mod Byen, der kun var bevæbnet med Pokaler, og før noget militært Korps har bragt en lignende Hyldning? Ja *da!* Dette er ingen passiv Godmodighed. Den har ikke Skin af Trang eller Nødvendighed. Dette er Godmodighedens høieste Ultraiseren. Og Naboth vedligeholder sin Rang som Hovedstaden i det utroliges Rige, hvor det forbausende er dagligdags, og hvor Søndagen burde hede det vidunderliges, Mandagen det eventyrliges, Tirsdagen det uventedes, Onsdagen det bagvendtes, Torsdagen det gales, Fredagen det *desperates* og Lørdagen det umuliges Dag.

Jeg føler Nathuen sidder løs i mine Hænder — jeg erkjender, jeg har truffet den Godmodighed, jeg idealiserede mig som den yderste, fortjent til, i hint kjære Møbel, at smykkes

med sin værdigste Krone. Nathuen, som hverken den almindelige menneskelige Godmodighed eller Menigmands eller den huslige Træls Godmodighed, eller hvilkensomhelst Godmodighed af de ringere Grader, kunde erholde, forærer jeg da — ikke det nabothske Borgerskab (thi jeg tror det ikke saa vel, at jeg tør glæde mig ved Troen paa, at Godmodigheden er saa stor hos alle) men enhver, som af fuldt godmodigt Hjerte udbragte hint Vivat.

Naturligvis er der i denne Fortrinlighed ogsaa Grader, nemlig eftersom det skede med eller uden Eftertanke, med eller uden Medlidenhed med Hauptmanden, at han ikke skulde skrige alene, med eller uden Reglementets § 24 for Øie, med eller uden Ihukommelse af hin Skrækkens Aften m. m. Men i saa Tilfælde faar den Del af Nabotherne, jeg udtrykkelig har fremhævet, enes indbyrdes om Prisen. Skulde Godmodigheden ikke være tilstede i en saa forherligende Storhed, men *en udtrykkelig Erklæring* af en anden Opinion endog istandbringes, da vil jeg forære Nathuen til den, som har stærk Ryg nok til, uden Skade, at lade sig override af et Chok, eller ogsaa, af en modsat Grille, til den jammerligste Uselryg, som kan findes ved en Solvæg; og jeg vil tilstaa med et Suk, at den Godmodighed, jeg sværmede for, ikke findes paa Jorden og vel heller ikke i Himlen, hvor Nathuer, imod hvad der prædikes, endnu mindre finder Anvendelse.

Et besynderligt Drømmesiun om de Konstitutionelle.

De Konstitutionelle har, som bekjendt, skrevet et Stykke imod mig, der var grovt, et, der var grovere, og endelig et, der var grovest. Det aller groveste har jeg ventelig tilgode hos disse Folk, der er for honette til, at jeg ikke gjerne altid skulde ville have en Regning med dem, omendskjønt jeg skal have den Ære at kvittere efterhaanden og efter Bekvemmelighed. Men af de Stykker, jeg har faaet, var allerede det første istand til at løbe af med en mindre Taalmodighed end min, og det andet kunde tage Livet af svagere Folk, end jeg lykkeligvis er, skjønt ethvert af de foregaaende maatte forberede paa noget endnu yderligere, saa Alterationen ikke burde kunne blive farlig hos nogen.

Men jeg vil nu fortælle, hvorledes jeg skylder Meddelelsen af det tredie og groveste Stykke et Par, for mig ikke saa uinteressante, Øieblik i Drømmens skjønne Verden.

Jeg fik den Kst.nelle tidligt paa min Seng. Min Tanke var efter Læsningen den, som den maatte være, nemlig: „Disse Folk vil mig jo om Livet? De vil jo ødelægge mit borgerlige Liv? Ligesom der i „Hamlet“ myrdes ved at stinge gjennem Tapetet, saa gjennemborer de jo Anonymitetens frie Dække forat naa min Lykkes stille, dog endnu altid levende, Hjerte? Er de retskafne Folk, maa de jo ønske slig Lands-

forræder og Oprører som jeg paa Ligstraa, jo før jo heller paa Ligstraa?“

Saa tænkte jeg, lod den Kst.nelle med en behagelig Mathed synke, og — sov ind.

Jeg sov ind med den Tanke: det er Synd at gjøre saa gode Mennesker imod.

Derfor dømte jeg straks, at jeg var virkelig død. Men det var uforskammet og egoistisk af mig, at jeg ogsaa drømte, at jeg var begraven, ganske ordentligt og kristeligt begraven, hvilket jeg altid har havt en stor Afsky for. Imidlertid, siden jeg skal fortælle Sandhed, var det dog saa. Hvorledes det var med min Sjæl, hvorledes den saa ud, d. e., kan jeg ikke forklare, men kun at det forekom mig saa, som den eller jeg selv svævede i noget dunagtigt blødt og behageligt, og var i et, efter Omstændighederne, ret godt Humør. Det kan jeg dog erindre, at jeg beskjæftigede mig i de første Øieblik af den frigjorte Tilstand med at kritisere Anmeldelserne af Dødsfaldet i Aviserne, hvorimellem jeg i den Kst.nelle fandt en affattet omtrent saaledes: „Nu er da endelig Henr. W. død efter et Liv, hvoraf det lykkeligvis intet blev af,“ o. s. v. Det erindrer jeg ogsaa, at jeg saa mit Lig vende sig i Graven over nogle Vers, som en troskyldig Ven vilde skrive over mig; men da den kjække Morgenbladsmand negtede dem Plads i sit Blad, for ikke at fornærme de Konstitutionelle, saa snudde det sig veltilfreds ret igjen, og dets uanseelige Træk fordunkledes mer og mer af Fortærelsen, indtil jeg ikke mere kjendte mit uheldige Kontrafei igjen.

Jeg kunde fortælle meget, som Dogmatikerne vilde studse over. Jeg kunde forfærde Lektorerne Schweigaard og Motzfeldt med en paalidelig Efterretning om, hvorlidet Jurisprudensen gjælder i en anden Verden, dersom den er parret med Uretfærdighed, politisk Tvetydighed, Indbildskhed, Forfølgelse og Bagvaskelse. Jeg kunde advare kraftigen imod at ærgre en brav hedenfaren med en slet Ligpræken og med at lade Folk synge over ham, som han foragtede. Jeg kunde glæde de Konstitutionelle (som

Trøst fordi de i mig havde tabt en annonceret staaende Søndagsartikel) med Fortællinger om, hvorledes en vis Fyrste, der staar i stor Respekt hinsides Graven, roede om i en Baad, som var meget kunstigen gjort af deres Blad, hvilket han fandt bekvemmest dertil paa Grund af en fortrinlig Lethed og Imprægnation af nogle Stoffe, som han gjør meget af. Og dette vilde glæde Folk, der visselig vil være enhver fyrstelig Person til al Tjeneste. Men intet af alt dette vil jeg gjøre, og det sidste mindst, fordi de Herrer er saa glade i sig selv, at nogen høiere Tilfredshed vanskelig kan meddeles dem af andre.

Derimod vil jeg udbede mig Opmærksomhed for følgende, der synes at indeholde det Daarernes Evangelium, at det hisset kommer mindre an paa og lægges mindre Vægt paa en uskyldig Feiltagelse end her.

Et langt Mellemrum af Aandens Fraværelse maa være indtraadt; thi da min Sjæl atter saa over Jorden, var den ganske øde og tom. Med andre Ord: alt var forbi, og jeg kunde hvert Øieblik vente Opstandelsens store Generalregnskab med Tilværelsens Ophav, thi Opgjørelsen med sig selv havde jeg mærket var allerede forbi og skede, eftersom enhver fôr hen; og jeg havde forlængst været et forbauset Vidne til, at de tre Konstitutionelle havde maattet indlade sig paa nogle Allerhelvedes Subtraktioner.

Jorden var øde og tom. Og den maatte have været det længe. Selv Græsset var dødt. Gulnet hang det udover den sidste Generations Gravminder, som var det eneste, der hævede sig frem af Overfladen, hvor Bjergene var smuldrede og Byernes Ruiner opløste og henveirede. Selv Vinden maatte være død; thi disse Gespenster af Græsstraa rørte sig ikke, og de hule Fluekroppe og florlige Insekthylstre, som hist og her kunde opdages paa deres Spidser, forblev ubevægelige.

Det var gyseligt. Havde jeg dengang havt et Hjerte, havde det banket; og det skulde have lydt i Stilheden som en Tordens Stød. Men hvilken Lavhed og Letsindighed i Tanker i et saadant Øieblik! thi jeg kan forsikre, at den ikke

var høiere end den; som vil falde det kjære Kristiania-Publikum ind, naar det første Gang samles paa sit nye Nationaltheater og ser det tomme, Luft kun forestillende, Teppe, nemlig, „at der dog maa være noget bag.“

Og se! Rummet oppustede sig og stødte i Dybets Basuner. Himmelens høie Horisonter udvidede sig og rødmede under Anstrængelsen forat udfylde Afgrundens Hulhed med et Raab, som var fortolket: reiser eder, I Skabhalse!

En Orkan udfor og lettede Jordens Støvdække af. O hvad saa jeg ikke! Et Legeme er ikke saaledes gjennembundtet af Nerver, som Jorden var det af skinnende Ben, Menneskers og Dyrs om hinanden. Og alle reiste de sig under Aandernes Jubelskrig. De himmelske blev Børn igjen, Børn i vild og dog uskyldig Glæde. Som Børn, der hulter til bulter skulde klæde sig paa til en Maskerade, styrtede de over hine afblegede Pjalter og trykkede dem til sine ætheriske udødelige Hjerter, og et straalende Huld udgjød sig om dem, og Aandernes Lysvinger fæstede sig til de Skuldreblade, der havde henslæbt et Liv. Selv Hundene reiste sig under Rakkerkulerne, og Troskaben udspilede atter deres Bryst, og en forædlet Virksomhed opfyldte Hestens forkalkede fosforiserende Organer.

Men i Ordenens Forvirring hvad ser jeg! Der stod Lektor Motzfeldt i en ypperlig Forlegenhed; thi han havde opdaget, at den Hjerneskal, han skulde tage i Besiddelse som sin egen, var saa fortæret, at den mere lignede en Keglekugle end en Aandens anstændige Bopæl. Schweigaard havde grebet feil og taget en Vismands Hoved istedetfor sit eget, og Vismanden reklamerede det i kraftigste Maade, paastaaende, at han ikke kunde være tjent med at modtage et i Bytte, hvor Indbildskhedens Organ var saa udviklet. O og Fougstad — ak, du Vidunder! Et Benrad af et lavt Dyr, som jeg ikke vil nævne, reiste sig i samme Stund som han og føiede hans Hjerneskal til sin Hvirvelkolonne, og Fougstad gjorde Vederlag. Og . . .

Og — o Vidunder over Vidunder! — Feiltagelsen blev hverken opdaget af angjældende selv eller af andre. (!)

Nu forvirredes Billederne i min Sjæl. Jeg syntes at se Osiris, at høre ham tale om Græs, og Bileams Æsel at politisere.

„Har du læst den Konstitutionelle idag?“ lød en Røst nær mig.

„Ja,“ sagde jeg, „imorges tidlig. Og siden har jeg ikke forsømt Kliniken, som du ser.“

„Jo, min Ven, Klokken er over otte.“

„Bah!“ (idet en dunkel Skygge af Drømmen gjennemfor mig) „jeg har alt idag applicert Trepanen.“

Henrik Wergeland.

Den Konstitutionelles Redaktører

har i flere Henseender gjort sig for mærkelige til, at Publikum ikke skulde burde kunne gjøre sig et klart Begreb om disse Personer. Den Overtro, de har forstaaet at vedligeholde om deres personlige Værd, overgaar maaske Gaadefuldheden, der tilhyller deres politiske Hensigter. Men som disse, saa er ogsaa hint. Og denne Ubluhed, hvormed de har besudlet Andenmands Personlighed i deres Kloakrender af Spalter, opfordrer til at hænge en Lygte over disse Natmænds skumle Virksomhed.

Man bør vide, hvad det er for Triumvirer, som udsteder disse oprørende Proskriptioner, hvad Kald de har til disse moralske Slagterier, hvad aandig Glorie der omgiver denne banlysende falske Hellighed, hvilke Fortjenester af Fædrelandet den har at paaberaabe sig, denne myndige og svulmende Selvfølelse. Gud hjælpe os! Vi træffer nok paa Crassus'es krasse Ubetydelighed, Pompejus'es ubegrænsede Forfængelighed og adskillige Anlæg til cæsarisk Diktatur; men alt dette forslaar ikke meget. Og naar vi træffer paa Karakterlister, istedetfor paa nogen Liste over Fortjenester, og finder, at Fædrelandet har Fortjenester af dem, istedetfor de af det, saa maa man tabe Respekten for dette skrigende Overmod og endelig opdage, at man har Frøer i en Sump og ikke Okser for sig, ihvor oksemæssig end deres Forfængelighed er.

Der er ikke ubetydelig Forskjel imellem hver enkelt af disse Personligheder: hos én dominerer den pedante Dumhed, hos én en grov og i sine første Fremsteg eller Forsøg for-

meget begunstiget, lav og koldhjertet Ærgjerrigheds Ostentation. Og naar den tredie trækker en Narrehætte af Indbildskhed over Kundskaber og Talent og viser en Arrogans, som tvinger til at fratrække Agtelsen for hans sunde Fornuft ligesaa meget, som man lader disse beholde, saa har man i Ostentationen den Egenskab, som er dem alle fælles, eller Kriteriet paa denne konstitutionelle Treenighed. Men Geniets, bornert Pedanteries og almindelig dagligdags Indbilskhed er dog for forskjelligartet til, at der ikke skulde eksistere andre Baand imellem dem. I selve Planen til et, Reaktionen i vore høiere Stænder understøttende, Blad er et. Her var ikke Spørgsmaal om Kræfter. Fordærvelsen og den servile Reaktion havde angrebet for mange til, at vægtig Understøttelse og Hjælpere i mængdevis skulde mangle. Enhver, som søgte Beskyttelse og Betydning for egen Ubetydelighed ved at tale i lav poetisk, men høi polemisk Dæmringsstil om Fædrelandet og dets Forhold, enhver med Dæmringen henlagt og forligget Dæmringianer vilde gjerne føre Kalk og Sten til et Alter, hvor gyldne Guder skulde dyrkes. Grev Wedel kunde gjerne spart sine ilde anvendte og bortkastede Penge — Bladet var nok kommet istand alligevel; thi alle aandige Betingelser baade i Publikum og hos Redaktører var for et saadant Blad tilstede, og da kommer det materielle af sig selv. Man ved jo, at hos Fougstad, den Konstitutionelles Skaber, var, efter det mislykkede Forsøg med hans Storthingskritik, Trangen til at udtømme Produkterne af de politiske Gjerninger i hans Indre stegen til den Grad, at han endog vilde benytte sig af og tage Residens i Statsborgerens forladte *lieu d'aisance**). Uden Indflydelse paa at istandbringe Alliancen mellem Personer, som sikkerlig, eftersom de har Forstand dertil, maa i mange Henseender ringeagte hinanden, var vel heller ikke det, at de alle har nydt godt af omtrent lige lykkelige Omstændigheder, eller at deres moralske Huld var blevet homogent under Næringen af samme Lykkens Fløde

*) D. e. Privet. „Den Konstitutionelle" er Fuldmægtig Fougstads, Lektor Schweigaards og Lektor Mozfeldts *lieu d'aisance*.

Hr. Motzfeldt blev Lektor i Jurisprudens paa en Tid, da man trængte til en saadan uden at kunne vælge. Og at Fougstad kom i Departementskarrieren paa en Tid, da man ikke spurgte saa nøie efter Kundskaber eller simpel Skrivefærdighed, er han fremdeles et levende Vidnesbyrd om. Hr. Schweigaard er ogsaa baaret paa saa bløde Arme af den Lykke, vort Statssamfund kan skjænke, at der ikke er saameget at undres over, om han finder sig bedst mellem disse andre forkjælede af Fædrelandets Børn. Under Feiden, hvori Dæmringen kom tilkort, hørte man de slagnes Jammerskrig over, at fri Kampplads med Partiskhed negtedes dem i Morgenbladet. Man maatte da skaffe sig egen Plads, hvorpaa alle disse Kræfter kunde udvikle sin glimrende Parade. I Morgenbladet skrev hvem som vilde; derved kunde Folk af Velten komme i slet Selskab uden at vide af det, og det maatte forebygges ved at aabne en egen Salon, hvortil behøvedes Adgangskort og Purifikationsbevis. Den almindelige Opinion havde under en fri, til den selv overladt, Udvikling antaget en Retning, som fjernede sig mere og mere fra den Minoritets, hvortil de hørte, og som havde opdaget, at der gaves en anden Patriotisme end den norske, og at den kunde passere, naar den kun ikke blottede sin Hulhed formeget og forstod at tone sine Flag med Snuhed — en Middelvei mellem Patriotismen og Forræderiet, som førte til en Himmel, der har sine Saligheder, Guddomme og Stjerner.

Som et Partiblad i sit Væsen fremstod da den Konstitutionelle, men med den Opgave at undgaa Skinnet af at være det. Man kunde ogsaa benytte sig af den Erkjendelse, som burde være almindelig, at en Konkurrence med Morgenbladet vilde være gavnlig for vor Bladliteratur; men nu at klappe Opinionen, til man fik Foden paa dens Nakke og sat den blaa Briller paa, som kunde give alt det samme Skjær, hvori de saa det? Ja det var Knuden. Men det maa en Kursmed forstaa; og Kursmede giver de sig ud for at være for den offentlige Mening, som de agter for et Bæst, der lider af mange Sygdomme, men som de selv vil ride paa, naar de faar den i

Stand og under Tøiler som de vil. De unionelle Tvistepunkter gav en herlig Anledning til høie Skjoldslag og fareløse patriotiske Flankeringer; thi alle var de forhen afhandlede med endnu djærvere Oprigtighed, bag hvilken man godt kunde holde sig i paakommende Tilfælde. Og gjorde man et Hop af og til forat holde Folk ved godt Lune, saa var der altid Anledning til en Knæling straks ovenpaa eller en Reverens til den anden Side. Saaledes kunde det nok gaa, og saa gik det. Man behage blot at se igjennem disse Blade fra først af, og indtil denne Politik i de sidste Dage har vist sin Jammerlighed i al Nøgenhed ved det Dølgsmaal, som i Rigsretsreferatet er lagt paa Kirkedepartementets Færd i Navnechiffersagen, og det usle Forsvar, som er opført derfor, samt ved det plumpe Forsøg paa at skyde Flyvebladet og Statsborgeren foran sig, og kaste disse, forat redde sig selv, som en Bid i Gabet paa Magtens Forbitrelse.

Uvisheden i, om det kunde gaa godt, kunde i Beregningerne intet afgjøre mod Landets fornemste Mands kontante Understøttelse og brændende Lyst efter at bestige Publicistens Tribune — en Ærgjerrighed, som var uforholdsmæssig stor i Forhold til de øvrige Udkast i en smaalig Stil, hvori Resten af hans Individualitet er affattet, men som urokkelig og levende boede i denne som Frøen i Stenen, hvis døsige Hjerte kan slaa i tusinde Aar i Haabet om da engang at slippe frem i Dagslyset.

Hr. Fougstads enthusiastiske Gløden for en Plan, der saa fortræffelig var skikket til at kildre hans Forfængelighed, var maaske det virksomste Middel til at lodde disse forskjellige, ikke meget ædle, Metaller sammen. Hr. Motzfeldt havde før været saa uheldig i Avisskriveri, at nogen personlig Kløe derefter vel ikke kunde plage ham; men jeg antager, at baade han og Schweigaard gav ligemeget efter for Fougstads brændende Iver efter at se Verket istand som for den Trang til et Organ, der var fælles for Mennesker af deres Anskuelser. Fra hans indknebne Hjerte udsprang Hovedkilden til den skidne

Nil, som danner Egoismens Delta (△), hvis enkelte Sider vi nu skal betragte.

Hr. Fougstad synes vi alt at skulle kjende, og den Forfængelighed, som vi har omtalt, er virkelig ogsaa i den Grad en Hovedside ved ham, at der kun bliver yderlig lidet tilbage for Opmærksomheden. Alt øvrigt er saa uendeligt smaat hos ham, at man, ved at undersøge denne Aggregation af Smaaligheder i hans Væsen, trættes som ved at speide efter mikroskopiske Infusorier i et Glas urent Vand. Han er en af disse Dusinkarle, som man kan gribe paa ethvert Gadehjørne, og endda iblinde træffe flinkere Folk, der har gjort ordentlig Rede for sig i sine Videnskaber. Han er et af disse blodløse Hjerter, disse besynderlige amfibiekolde Gemytter, som vækker Valenhed i Fingerenderne, naar man tænker paa dem. Hans Indre har en uforanderlig Temperatur; og naar hans Tunge svadser, ligger Følelserne lige ubevægelige, og alle andre Nerver sover, paa dem nær, hvis Traade er nødvendige til dens automatiske Bevægelse. Han er af disse ulykkelige Karakterer, der aldrig naaes af nogen Straale af Livsfrohed og naturlig Glæde. En tør og klangløs Latter er al den Vibration, som ryster dette Lædermenneske, naar noget gaar ind i eller lykkes hans Ærgjerrigheds Kombinationer. Og disse krystaliserer stedse, og det stundom i noksaa fantastiske Former, i hans kolde Indre. Dog er han med denne uheldige Gemytsbeskaffenhed ikke ond; men han hører til de Mennesker, som endogsaa gjerne ved Leilighed vilde gjøre noget godt, forat forsøge om ikke dog dette kunde volde dem nogen Glæde og lade dem føle den ukjendte Vellyst af et varmt Blodskyl gjennem det forfrosne Hjerte. En Vellyst siger jeg; men hvorledes kan den kaldes saa, naar han ingensinde følte den og altsaa heller ikke kjender til Savnet? Jo, jeg tror, at dette maa have indtruffet hos ham; thi i det frostige Savn deraf vil Retfærdigheden i den moralske Verden, at den determinerede Egoisme skal have sine Kvaler. Og ingensinde lettedes disse hos Fougstad ved Venskabet, thi Kammeraterne bedømmer godt hverandres Karakter og stødes

instinktmæssig tilbage fra den, der er dem modbydelig. Ensom vandrede da Fougstad fremad, overladt til sin Forfængeligheds Drømmerier, der snart lod den tyndeste Student ved Universitetet ymte om, at han uddannede sig til Diplomat, snart til Journalist og politisk Forfatter af Rang som saadan. Han læste Fransk, istedetfor det han skulde læse, og konjugerede „*J'aime*“ med samme Iver, som Pilegrime tæller to Skridt frem og et tilbage og tænker blot paa, at det dog for hver Anstrengelse af tre Skridt gaar et fremad mod Jerusalem.

Her maa jeg afbryde, thi jeg har Trækkene af hans Forfængelighed for mig, og Rækken deraf er endeløs.

II.

Det er meget ofte to fordelagtige Sindsomstændigheder tilstede ved Forfængeligheden, og disse skal ærligen blive førte Hr. Fougstad til Kredit. Den ene er endogsaa et ret smukt Træk, som nærmer sig meget den Begeistring for ideale Personer, hvortil ædlere Gemytter, men som erkjender sin Svaghed, saa let lader sig henføre. Men heri, at disse med denne rigtige Selverkjendelse taber sig i sin Beundring og hensynker i Beskuelse, medens den forfængelige vil identificere sig med sin Helt og uden videre naa sit Ideal og udfylde dets Storhed enten uden at tage sine Kræfter i Beregning eller opflammet af den stolte Tanke: *stat pro ratione voluntas* (her oversat: Viljen gjør Resten) — heri er Forskjellen imellem hin elskværdige Selvfortabelse og denne uelskværdige Selvophøielse. Der har været mangfoldige ubetydelige Generaler eller endogsaa kun Majorer, som, paa Grund af en liden undersat Figur, en temmelig lige Næse og Bleghed, har villet spille Napoleon, og derfor lagt sig til at snuse med lidenskabeligt Fingersmek, vænnet sig til at lægge Armene ikors, holde det ene Ben noget fremadbøiet, bestandig baaret graa Frak og en liden Hat paa tvers, og som med megen ubetalelig Alvor har modtaget Komplimenter for Napoleonskheden, som de upaatvivleligen kun manglede Lei-

ligheden forat godtgjøre i Bedrifter. Vor Konges militære Storhed har ogsaa Folk tilegnet sig paa Grund af en Ørnenæse og kruset sort Haar, og de har forsøgt at udbrede Troen paa ligesaastor Aandslighed ved bestandig at vise Profilet frem og bevæge sig som Papirmænd langsad Væggene.

Fougstad er en af disse besynderlige, yderst komiske Karakterer. Han sisyfiske Anstrengelser skulde vække Medlidenhed, om han ikke satte sin Lykke just i disse og stod i den faste Tro, at den umaadelige Graasten af Umulighed, hvorunder han stønner, er den sidste Væg af Fjeldet, han vil bestige. Og se, den lille Mand sætter sig af og til paa sin Sten forat se udover al Verden og endelig blive seet af denne, som en Varde sees paa Fjeldtinden; og han bliver ikke forknyt, naar han ser, hvorlidet hans Myrekryberi monner, og hvilke uhyre og steile Strækninger der staar tilbage, før noget Punkt af Betydenhed kan siges naaet, og han vælter vel tilfreds videre i den Tanke, at saadanne Anstrengelser dog omsider maa føre til Maalet, om det end var at klyve til Maanen eller rode sig ud paa den anden Side Jorden. Og denne Tanke, der uden Forandring af Meningen heder: „engang naar jeg dog den Betydningens Tinde, hvor Alverden maa opdage mig og raabe: nei se der er s'gu Carolus (Magnus) Fougstad, som vi allesammen kjender og saa daarligen foragtede!“ — denne Tanke, siger jeg, maa være saa sød, at man bør spare sig Medlidenheden med de frugtesløse Anspændelser. Ialfald hørte den kun hjemme, da han pinte sig under de idelige Spørgsmaal om, hvorledes han skulde blive den udmærkede offentlige Karakter, han vilde være, thi nu, da han har fundet det, at det skulde ske ved at sætte sig i Spidsen for et Blad som den Konstitutionelle, og er kommen ind i det — nu gaar Arbeidet smerteløst som for den tilvante Møllehest, og han bliver fed under et Arbeide, hvortil man ikke maa tro, at Geni er saa nødvendigt som Udholdenhed.

Møllehest? Fy, at jeg bruger en Sammenligning, hvorunder Pennen bør slæbe sig henad Papiret modvillig som en

Møllehest! Nei, men den Konstitutionelle er en Kongensmølle, en prægtig Mølle, en der først skal male for Regjeringen og siden for andre Folk. Og Hestene i en saadan Mølle er ikke at foragte. Ellers foresvævede mig rigtignok en af disse Møller, der ingen anden Drivkraft har end Øg (og ogsaa herimellem er mangfoldige Sammenligningspunkter fra de usle Drivhjul og grove Produkter af til Smudset, hvori Gangerne evindelig bevæger sig); thi fastere er ikke Dyret ved den horizontelle Stang bunden til den lodrette Akse end Fougstad til sin Ide om at blive en stor Mand. Med samme rastløse Skridt bevæger han sig rundt den og kommer den ikke nærmere.

Det var fysiske Beskaffenheder, hine Napoleoner hentede sin indbildte Storhed fra. Men ikke saa vor Mand. Ikke fordi han lader Poliskheden og det øvrige Ensemble i sit smukke Konturansigt ganske ude af Beregningen (thi deri stikker en stor Del af hin diplomatiske Storhed); men fordi han har for god Forstand til at synke ned i en lavere Klasse af moralske Latterligheder end den, han af tvingende Aandsomstændigheder henhører til. Der siges og troes, at Dumhed er nødvendigvis og altid forenet med Forfængeligheden, den udskeiende Forfængelighed, her handles om, og at den er dens Rod, som giver den tilstrækkelig Næring, om den end sugede mindre af Livets Lys og Verdens svangre Dunster. Og dette kan være rigtigt, dersom man ved Dumhed forstaar Mangelen paa den høiere, med en Kjerne af Religiøsitet begavede, Moralitetens Herredømme underlagte, Forstand, som tager Hensyn til det sande og evige Velvære og kun tænker paa dette Liv i dets rette Forhold til et bedre. Men saa høit gaar ingen, der lader sig beherske af Forfængeligheden; og dog ved vi alle, at skjønne aandige Evner kan undergaa denne Skjebne, og heri bestaar netop den dæmoniske Rang, som vi tillægger denne Lidenskab.

Og vor Mand er ikke saa umaadelig forfængelig af Stupiditet, men hans Lyde er født af en dagligdags Forstand i et bittert Øieblik, da den fandt sig banlyst til Ubemærketheden, og vokset under denne Forstands mangfoldige Operationer forat

gjøre sig sin egen ubetvingelige Natur underdanig og skabe sig en anden Skjebne end den, der er naturlig og opnaaelig for denne Aand d. e. anvist den af Fatum eller af den forudbestemmende Visdoms ubøielige Norne. Og dette er det andet, som efter ovenanførte Løfte skulde anføres Hr. Fougstad tilbedste.

Han har, som almindeligvis er Tilfælde med Monomanier, ræsonnert sig til sin. Ikke somom vi derfor negter Tilstedeværelsen forud af en Drift og naturlig Disposition dertil — thi den viste sig tidlig, og, om han end stedse var forblevet hjemme uden at have ladet sig overfare med nogen lærd Harefod, skulde han upaatvivlelig saa længe og saa inderligen have idealiseret sig Storheden af at være Foged, til han virkelig var bleven en Lensmand, der, efter Visen, dog er den første Mand i Bygden; — men fordi vi, erindrende at vi kun har med hans Forstands Vildfarelse at skaffe, ligesaavel som vi udelukker os fra det private Liv, vil forbyde os at trænge ind i hans Hjerte-Gebeter, hvorpaa kun de Konstitutionelle tumler sig uden Genance.

Vil man tro mig — jeg opfyldes med Vemod som ved en Engels Fald, idet dette Øieblik i skjærende Klarhed viser sig for mig, da Fougstad med unævnelig Sønderknuselse opdagede det uhyre Svælg imellem hvad han var og kunde være, og hvad han vilde være? Men ingen mild Resignasjon paafulgte. Han oprørtes mod Skjebnen, somom den havde været uretfærdig. Hans i Fortrydelse opløste Gemyt undergik en Gjæring, hvoraf et nyt Væsen fremstod, der hurtigen hærdedes til Konstitution under Luftdragene af Verdens Kulde mod den fremmedblevne Yngling og under de mest fortvivlede Anstrengelser forat tiltrodse sig en Plads i den aandige og borgerlige Verden, som hverken en noksom gunstig Natur havde givet ham Odel paa, eller som han kunde fortjene sig. Til denne Kamp forberedede han sit Liv og udrustede sit hele Væsen. Den godmodige Laps i den fagreste lyseblaa Frak som Byen havde seet i Bonjourernes Morgen, blev en i sig selv indesluttet Politiker, som af det i de Dage udgivne politiske Magazins tildøde chikanerede

og endelig døende Udgivers Mund sugede sine første Mysterier. Han gjennemmønstrede alle de Vaaben, han kunde finde hos sig til den fortvivlede Kamp, som indtil denne Dag fortsættes for vore Øine. Havde han fundet en Klumpfod ved sig, skulde ogsaa den være bleven benyttet til at spille en Byron, og vi skulde havt en Poetikkel mere. Men vi ved, hvortil han deciderede sig. Thi han fandt, at naar han endelig, som han vilde, skulde være noget andet end det, han kunde være, saa maatte det være en Politiker. Han besad Færdighed i at explicere sig; skulde ikke den kunne drives til at passere for Veltalenhed? Et let Hoved havde han til at fatte alt, hvad der var let at fatte; skulde da dette ogsaa kunne finde en let Maade til at agere dybsindig paa? Gemytskulden var et fortræffeligt Expedient for den aandige Storheds naturlige Værdighed. Floskler havde man for godt Kjøb. Gode Konnexioner ligeledes. Dristighedens lange Ben kunde erstatte Geniets Springfjedre. Den Bøielighed, som ellers er udsat for at kaldes Karakterløshed, var ikke meget forskjellig fra diplomatisk Finhed. Tidsaandens politiske Retning, Nutidens liden Tid til at undersøge Gehalten ved hvad der bydes, det Forsæt at benytte alt, som i nogen Maade kunde være tjenligt, decideret Vilje, et Ideal af en god Politiker for Øie i Mangel af et Ideal af en god Politik og en begeistrende Ide — kort! saaledes maatte det gaa an at kunne blive hvad man vilde; — kort, Politiker, Politiker, politisk Skribent, stor Politiker! . .

— Stor Politiker som . .

— Som hvem?

— Som Idealet. Ligesom Napoleon for Majoren i den graa Frak med Armene overkors. Ligesom Bernadotte for Løitnanten med den krogede Næse og det krusede Haar.

— Men hvem er Idealet? Hvem er den store, Fougstad vil være? Nævn mig den Storhed, han vil udfolde, ligesom det lille Tusindkryb under Strandens Stene kryber ind i en Skilpaddeskal, og man kunde tænke sig, at det indbildte sig at udfylde den?

— Talleyrand var det vistnok en Tid.

— Men nu? Brougham? Rotteck? Bertin? Hvem spøger i hans Hjerne?

— Thiers!

— Thiers?

— Nei, han har uddannet sig et Ideal af sig selv, som udøver en tilstrækkelig begeistrende Indflydelse paa ham.

— Thiers, Thiers staar mig for Hovedet.

— Hvorfor ikke for Bertin, alle Veirhanetidenders store Forbillede, Journal des Debats's Redaktør? Malthe Bruns bedre Selv kvaltes, da han kom Hundehuledunsterne af dens Officin for nær. Og vore Konstitutionelle tilbeder i al Oprigtighed de Journalismens Halvguder, som bevæger sig bag dens Teppe — disse, som forstod at bevare sin Udødelighed efter Keiser- og Kongeverdenens Fald.

— Gid jeg laa paa en øde Ø, hvor jeg kun hørte Bølgerne buldre om sin kappelystne Storhed og ikke saa over dette Hav af Menneskehoveder, hvor det skumletteste vil reise sig høiest!

Paa Øen Ascension? Navnet alene vilde minde om Carl Fougstad. Og naar du da saa hint uvislige Tusindbenkryb under Stenene paa Stranden med livlig Griskhed tage en uhyre opdreven Skilpaddeskal i Besiddelse, maatte du tænke paa, hvorledes han vilde udfylde en idealiseret Storhed. Se, en Tredækker braser forbi — det er Prinsregenten paa 120 Kanoner — selv den lille besynderlige Seilmusling har opdaget og beundret den fra sit Dyb — Oceanet stilles — da skyder den lille frem og udspiler det tommestore Seil paa sin Snekke og indbilder sig, at han er Prinsregenten paa 120 Kanoner, indtil den første Krusning af en Bølge knuser den.

Saaledes er vor Mand i sin Efterligning af det store. Som Skribent forsvinder han i sit eget Blækhus. Og al hans Allarm i den politiske Verden er den fra Brønden hjemkomne hankeløse Krukkes Fald.

Gid jeg havde en smuk Blomst at sætte i den og dække dens Brøst med!

III.

Dette er virkeligen *toujours perdrix* (altid Agerhøns), om jeg ogsaa idag har Fougstad for mig. Vi faar da se til at ekspedere Kyllingen. Vi har set, hvorledes hans Dæmon, Forfængeligheden, vaagnede; men af dens Ytringer har vi endnu kun gjort os bekjendte med de færreste, mens de dog er for mangfoldige til at fremstilles i en Skildring, der er styret af en ufortjent Skaansel. Med et blødt Slør vil jeg tilhylle alt, med Undtagelse af en del af de hæsligt fremstaaende Knokler, hans politiske Liv har givet til Skue og stødt Folks Øine med. Og mens han dagligen provocerer Ubarmhjertigheden, vil jeg kun benytte saameget af Kjendsgjerningerne, som behøves til at urokkeliggjøre Rigtigheden af vor Karakteristik.

Derfor ikke videre om hans mangfoldige ostentative Vindmagerier som Student, omendskjønt han alt da havde traadt sine Børnesko godt ud, og det ikke mangler paa dem, der kaster et træffende Lys paa hans politiske Usselhed. For Eksempel: „vil ingen anden — jeg vil holde Talen den 17. Mai!“ raabte Fougstad i et Møde, jeg tror endog det var i 1828, hvor der delibereredes om og var Vanskeligheder med Festligholdelsen. Alle studsede da, og mere da over denne uventede Kjækhed end et Par Dage efter, da Hr. Fougstad meldte, at han, efterat have talt med anseede Mænd, maatte trække sig tilbage og i al Maade protestere mod Festen. Dette Træk, denne Forfængelighedens Impuls til politiskt Friskfyreri, efterfulgt af koldere Beregninger og opløst gjennem en jammerlig Proces af Vankelmodighed i det mest nøkterne Kujoneri, har gjentaget sig mangfoldige Gange i hans Liv. Den Konstitutionelle er en tro Afspeiling heraf. Fougstad er i dens Avancer, Fougstad er i dens Retræter, som aldrig udebliver. Han personificerer sig i dens Totalitet. De øvrige to fremtræder kun isolerede: Hr. Motzfeldt med sin troskyldige Plumphed, Hr. Schweigaard med legère Henslængninger af sit Overmod og Geni.

Den Fougstadske Forfængelighed har, som om den var et

selvstændigt Væsen, havt sin Ungdom og Manddom. Ikke saaledes, at den var drengeagtig og ungdommelig i de tilsvarende Aldre; thi den var altid stor i sine Udkast, og dette Menneske har aldrig været Dreng eller Yngling, men altid en liden Mand, altid med dette konstante, udviklede, dominerende Organ. Men hans Forfængelighed havde, ligesom Ormen om Foraaret, en Tid smukkere Farver end disse Journalismens Sodtinder og denne Liberalitetens affarvede Agricola-Toga, hvori den nu spanker om paa vort Forum. Den karakteriserede sig en Tid som en sand Lidenskab for Repræsentation, en Sværmen for Deputationer i sorte Klæder og om muligt i Kareth, for Adressetaler og skriftlige Adresser o. d. Dette var dens Ungdom, der, som man ser, ikke manglede behageligt Fantasteri. Men den var for alvorlig for at kunne i Længden ville nære sig med sligt. Tidsaandens Plebejismus tilbød kraftigere Næring. Med denne maatte den amalgamere sig, og den nederste paa de stores Trappe vilde vinde Betydning ved alt dette Støv, han turde slæbe opad den, og ved at være det Mellemled, som bandt Demokratismen til dens Trin.

Dette er dens Manddom; eller rettere, i disse Ord omfattes alle disse Overgange til den endelige Antagelse af en fibertør Karakter, som jeg gjerne vilde kalde dens Alderdom, baade fordi der er noget ærværdigt ved en fortsat Række af Anstrengelser, og fordi jeg imaginerer mig, at om jeg ved et Slag paa hans Hoved kunde faa hans Forfængelighed til at springe ud personificeret ligesom Visdommen i Minervas Skikkelse af Jupiters, saa vilde den vise sig i Form af en af disse vindtørre, sølvhaarede, dybtfurede, bøielige, livlige, gamle, emigrerede, smaa Markier, som i sin Tid vidste at gjøre de fortræffeligste Miner til det borgerlige Antræk og de borgerlige Folk, de aad med, og at vedligeholde Troen paa, at de havde spillet en stor Rolle i Verden og vel endnu kunde komme til, men at de overalt havde erhvervet sig for megen sand Visdom til ikke at flyde ovenpaa den Bølge, som de ikke kunde knuse.

Man kan ikke før mærke paa Haardheden af et Kids Pande,

at det vil blive en Buk, end man af Fougstads Ubøielighed for alle Irettesættelser og Angreb kunde mærke, at hans Forfængelighed besad en beundringsværdig passiv Energi (om dette Udtryk kan bruges) og at den var rustet mod alt. Man erindre, at det ikke var de hidsige Franskmænd eller de lidet spekulative Østerrigere, men de flegmatiske Hollændere, som bevæbnede sine Skibe med Panser og Sag og gjennemskar Lænkerne for Damiette. Og en saadan storbuget, staalbringet Hollænder var han, med *stat pro ratione voluntas* i Agterspeilet. Revselsen var ham Bølgernes Skum. Mod Kjæden af spottende Ansigter, og angribende Invektiver bød han sit Flegmas Panser. Urokkelighedens Sag gik, og han satte ofte bardus iland og lod Folk tro, at han istedetfor Hjerte havde en haardhudet Pung. Og deri? Deri danglede Forfængelighedens Regnepenge. Ja, ganske rigtigt, Flegmaet, en Urørlighed mod Angreb, som Wellingtons ikke kan overgaa, men ikke et naturligt Flegma, men et planmæssigt, et tilvundet Flegma var hans Forfængeligheds Beskyttelse, det Stormtag, hvorunder han flygtede sig frem. Dog maa man ikke tro, det kostede Anstrengelse. Nei, Nødvendigheden deraf erkjendtes; og det kom der og tiltog i Haardhed under Øvelser; det forlangtes af Dæmonen i hans Indre, som Rekvisit til den fuldstændige moralske Armatur og erholdtes hurtigt som Fausts Ønsker paa hans: „Giv hid!“

Men skal jeg da aldrig blive færdig med denne Dissektion? Kadaveret stinker. Og jeg har tre. Dersom jeg ikke var bunden ved et Løfte, var det bedst at grave dem, med alle de Enkeltheder, som nu skulde udskilles, idetmindste indtil videre, ned paa Stedet i Statsborgerens Tornehave og skrive ovenover:

Statsborger, stille stat!
Thi vid: herunder Rammen
er lagt den falske Kat,
som Hov'det bed af Skammen.
Men hvis du finder tre,
saa tænk: de bed tilsammen,
og kan du fromt ei be',
saa ønsk dem et Godnat,
i Mangel af et Amen.

IV.

Jeg skulde vel engang til at tage fat paa „Den Konstitutionelles Redaktører“ — til at grave dem op igjen, der de ligger, og skelettere dem af. Ja; og det vil nok ske, men med Tid og Stunder; thi ingen maa indbilde sig, at jeg ødsler paa Folk af slig Beskaffenhed et eneste til noget andet brugbart Øieblik. Med Blyant paa det Papir, der er forhaanden *in anonymo loco* — der er Maaden, Tiden og Stedet og alt hvad man kan spendere paa dem uden at forurette sig selv. Fougstad tænkte jeg var en tør Pind, hvormed det snart kunde være bestilt, men han blev en Pind med Hør paa, som det ikke er Snarværk at faa afviklet, og jeg fandt, at der vil lige saa lang Tid til nøie at undersøge en Lus som til en Elefant. Under saadanne Omstændigheder ser man, at der er Udsigter til et Arbeide for Vinteren, under hvilket jeg dog ikke vil tabe et Minut.

Men den Konstitutionelles Redaktører har for nylig udført en Bedrift, der gjør det aldeles overflødigt, for Publikums Skyld, — for at fyldestgjøre dets billige Krav paa nøiere at kjende Personer, der behandler andre i Retfærdighedens og Humanitetens Navn saa uretfærdigt og inhumant, som de har behandlet mig, og som tillægger sig, som et Slags Pressens Overprester, Myndighed til at bryde Anonymiteten og til at fordømme hos andre, hvad de selv tillader sig — at befatte sig med at udføre deres Konturer. Jeg mener deres sidste Affære i Sverrig, som nedenfor kortelig skal fremstilles; og jeg mener, at den giver mig nogen Grund til en besynderlig Lyst, som jeg dog neppe faar Anledning til at tilfredsstille, til heller i frænologisk Hensigt at undersøge deres legemlige Hjerneorganer forat prøve Systemets Angivelser af Organer for en Skjulelyst, der skal være Underfundighedens Vugge, Selvkjærlighed, Fasthed, Retsfølelse, Behagelyst, Sans for det vidunderlige og Fænomener o. s. v. og for af Naturen at hente den Kongruens til deres Handlinger, som maa overtyde enhver, der har Agtelse

for Frænologiens noksom begrundede System, om disses sande Natur. Men jeg maa uden frænologisk Bekræftelse lade mig nøie med Fremstillingen af Handlinger, som godtgjør, at vore Dages praktiske gjængse Moral stræber at optage mellem de indifferente Egenskaber, som ikke maa gjøre nogensomhelst, nogen intelligent „Mand“ idetmindste ikke, nogen Mén, under Navn af „Mystifikation“, en Egenskab, som i gamle Dage langtfra nød saadan Anseelse, idet Hanget dertil blev anseet for farligt at besidde. Og skulde nogen Flerhed af Publikum endnu være befængt med slig gammel Overtro, da tør den nok ogsaa være af den Mening, at man efter sligt har hørt nok og mere end nok om Folk, der nu er blevne i samme Forhold uværdige til videre Omtale som fortjente til taus, men omhyggeligere Opmærksomhed. Og naar det sees, at man virkelig famler i et mystisk Mørke, naar man søger at faa den Konstitutionelles Redaktion fat, at det er umuligt at sige, om det er den eller nogle af dens saakalste Medarbeidere, man har faaet at bestille med, — at det ikke er en Treenighed, men en mystisk Mangfoldighed, som opererer under disse Mystifikationer, — at diverse Personer tillader sig at handle i Redaktionens Navn, uden at denne vil staa til Ansvar derfor, men trækker sig tilbage efter Bekvemmelighed, og at Redaktionen udstrækkes, og Redaktørerne, som jeg skulde dechiffrere, saaledes mangfoldiggjøres i det uendelige og til mig ubekjendte Personer: saa tror jeg man vil finde det velgrundet, om jeg, i Frygten for ei at komme til Ende med Arbeidet, hvor let jeg end antager mig det, ganske opgiver det i et periodisk Blad, som ikke kan levere mig mine Skizzer hele, naar jeg endelig har faaet samlet nogle Lapper sammen. Thor gav Hornet fra sig i Jotunheim, da han mærkede, at han havde faaet Havet at drikke af.

Man behage blot at lægge Mærke til følgende Træk af den Konstitutionelles Redaktion, hvilket nu ogsaa sysselsætter den almene Opmærksomhed, forat finde, at man for sin egen Skyld ikke ret vel kan give sig af med den, og forat se hvad, men ikke hvilke, Folk den bestaar af.

Det svenske Aftonblad er som bekjendt den Tidende, der altid, især i Høst, varmest har forsvaret Norge mod de skammelige Angreb, dette har været udsat for fra mange andre svenske Blade. Det har i Talent og Nidkjærhed langt overgaaet vore egne, men hvad var rimeligere end at disse dog ikke undlod at erkjende Aftonbladets Fortjenester i denne Henseende? Og heri kan man nu tro, at den Konstitutionelle ikke stod tilbage. De Suk, som stundom undslap den over, at den stolte svenske Aftonbladsredaktion ikke holdt eller syntes at tage nogen Notis af den nye norske paa Grev Wedels Kontanter grundede, under hans og flere mægtiges Auspicier oprundne, af en heroisk Regjeringsfuldmægtig m. fl. redigerede, smukke, store, kongelige Oppositionstidende — en Slags Efterhærmen i al norsk Borgerlighed af Fænomenet med den af Argus som en hyklersk Ridderhustidende saa haardt behandlede Svenska Medborgaren — disse Suk forhøiede kun Styrken i Lovtalerne, især naar man betænker den Styrke, som den krænkede Forfængelighed besidder, og at de kun var uvilkaarlige Udbrud af dennes Lyst til at holde Bifaldet tilbage. Men dette gik ikke vel an. Dette gik ikke an. Den Konstitutionelles Væsen er Mystifikation. Dersom den var oprigtig, gik den tilgrunde. Den holder sit Publikum kun vedlige ved at nære dets Godtroenhed med Afvekslinger af Feighedens Rodomontader, og ved at fængsle Nysgjerrigheden til Haabet om en endelig tilfredsstillende Opløsning af dens Kontradiktioner. Hvad tror man da, at den havde at gjøre og gjorde? Jo — Aftonbladet opløftedes til Skyerne, med umaadelig Ros berettedes dets Bravurer for Norge, og hvorledes det stedse vandt mere Felt i Striden med Dagligt Allehanda, som dengang ikke stod tilbage for Minerva i at kaste Brandpile over Kjølen; det rostes som det fornuftigste af alle svenske Blade, over hvem det kun var at forundre sig, at det kunde være saa vel underrettet uden at læse et saadant Blad som den Konstitutionelle o. s. v.; men — paa samme Tid udfærdiges et Brev til Dagligt Allehanda, hvilket denne senere publicerer at være fra den Konstitutio-

nelles Redaktion, hvori Aftonbladet, paa en Maade, der gjerne kan kaldes utaknemmelig, sættes under Bordet for Allehanda, hvis „Alsidighed“ især ophøies — en Egenskab, hvorunder den samme Moral, som anviser Mystifikationen en Hædersplads, ligesom og under Benævnelsen „Kosmopolitisme“, nobiliterer alt, hvad der kan tænkes af umandigt, lavt og vaklende. Men Opdagelsen heraf maa man ikke tro forknyttede slige Karle. De er belavede paa hvad det skal være. De havde Mand for sig — vel ikke en Redaktør af dem paa Titelbladet, men en af dem bag Tapetet, en Medarbeider eller noget deslige, med og uden Redaktørs, ja Redaktions, Myndighed, alteftersom det behøves. Besynderlige Folk! Naar undertegnede træffer Fuldm. Fougstad, og, under anden Passiar i Vind og Veir, protesterer imod at slaaes navnlig op i hans lumpne Blad, saa ved jeg ikke Ordet af, før det heder, at jeg har talt med den fungerende Redaktør, ja truffet paa den hele Redaktions mystiske Treenighed. Derimod — kommer der et Brev af slet Indhold fra den Konstitutionelles Redaktion til en i et fremmed Land, og det bliver optaget, saa er det ikke Redaktionen, men Gud ved hvilken af dens tjenestgjørende og til Tjeneste staaende Personale.

Under saadanne Omstændigheder maa det holdes mig tilgode, om jeg holder det umuligt at blive færdig med „den Konstitutionelles Redaktører.“ Jeg kan faa med alle de excellenzske at gjøre. Man faar idetmindste opgive mig Antal og Personer.

Men siden denne sidste Affære har gjenkaldt mig de Forsøg paa eget Forsvar, som den Konstitutionelles Redaktørers Adfærd imod mig aftvang mig, beslutter jeg mig til her at levere en for Statsborgeren forlængst forfattet Rekapitulation deraf, nedskreven fordi jeg af nære og fjerne Venner underrettedes om, at den Konstitutionelle hist og her havde været uheldig med sine falske Fremstillinger især af det nærmere Forhold, jeg skulde have villet sætte mig i til den ved Hjælp af et løst

Forhold til Fuldm. Fougstad, der alene havde været nok til hist og her at sætte mig i Skyggen.

Redaktørerne af Bladet den Konstitutionelle havde fundet for godt, i en Artikel i Spidsen af Bladet, pludselig at overfalde undertegnede som navngiven Forfatter af Flyvebladet „For Menigmand". Dette Overfald er ligesaa uædelt og uretfærdigt, som det maatte være uventet af Herrer, der pukker paa Humanitet og Liberalitet. Det sande Motiv til denne Adfærd er vel senere undsluppet disse Herrer, nemlig at de har taget sig nogle af Statsborgerens Stiklerier paa deres Blad meget nær: men som Paaskud angives Medynk med Statsministeren, som jeg i mit Flyveblad skal have faret ilde med. Jeg skal nemlig ved Nr. 2 af bemeldte Blad have villet virke paa Rigsretten, som just den Dag, det udkom, var indenfor lukte Døre og beskjæftiget med Domfældelsen, og saaledes ikke kunde befatte sig med mit Flyveblad, om det end var kommen flyvende lige i Rettens Skjød. De siger, at mit Blads Indhold var hadsk, men det maa erkjendes af enhver, at det var skrevet i en langt moderatere Tone end mange andres polemiske Stykker. Det skulde sigte til at vække Had imod Statsministeren; men til at vække offentligt Had til denne Mand har intet Skrift i denne Tid fra først af bidraget mere end just den Konstitutionelle. Denne Redaktørernes Palinodi*) kan ikke forandre det. Det de skrev, det skrev de. Man beskylder mig for at have vækket Had til Manden; — det behøves der ei at vækkes; han selv og de Konstitutionelle har vakt det. Og paa samme Tid, som de bebreider mig at ville gjøre Manden forhadt ved at bruge Personligheder imod ham, saa tillader de sig de mest nærgaaende Personligheder imod mig, og sigter til at gjøre mig, som allerede er forhadt af mægtige nok, ogsaa forhadt af de smaa, og at berøve mig det, som hidtil har trø-

*) Tagen sine Ord i sig igjen.

stet mig, fædrelandssindede Borgeres Bifald og Erkjendelse. Men de Konstitutionelle tænkte ventelig, der er Forskjel paa Personer, og deres Humanitet synes at staa paa et høit Standpunkt; den synker neppe nogensinde saa dybt, at den skulde blive saa ringe en Person som mig til Del og antager vanskeligt den kristelige Almindelighed, at Personligheder mod det ringere Subjekt skulde være ligesaa lumpne og skrækkelige som Personligheder imod en Mand ved Tronens Fod. Vel henregnes jeg af disse ædle unge Mænd til de Slags Folk, som intet har at tabe, og jeg forstaar meget vel, at de vil sige: saaledes som dette elendige Flyveblads Forfatter kan vel en tale, som intet har faaet af Statens Goder, som har gjort sig duelig til dens Tjeneste, men er tilsidesat og forurettiget, og ingen Post, ja ikke engang Forhaabninger har — med et Ord, „som intet har at tabe;“ men vi, som kan tabe vore Charger, vore Udsigter til Høiderne, vi maa tale i en anden Tone, idetmindste i en anden Tone end nys. Jeg indrømmer nu vel Sandheden af, at jeg henhører til dem, som ikke har at tabe det, de Konstitutionelle kalder noget — jeg har vistnok hverken Bureauchefspost eller Stormænds Gunst eller Forhaabninger eller Formue at tabe, men derfor kan jeg dog have noget at tabe. Jeg kan f. Eks. tabe Menigmands og mange Borgeres Gunst, som jeg hidtil har eiet og glædet mig ved; jeg kan tabe min Tro paa Menneskeheden, min Agtelse for Hr. Motzfeldt & Comp., mit Haab om den gode Sags Triumf, min Rolighed, min Ære, min Lyst til at virke for Retfærd, Oplysning og Folkelykke o. s. v. Regner nu end bemeldte Herrer dette for lidet eller intet, saa bliver deres Angreb paa mig med Personligheder saameget lumpnere; thi at plyndre den, som lidet eller intet har at tabe, er overalt, hvor moralsk Følelse eksisterer, erkjendt for nedrigere, end om sligt Attentat udøves mod den rige. De Konstitutionelles Personligheder imod mig er derfor af uhyre større Indflydelse end Flyvebladets imod omtalte høie Subjekt, om der i Bladet findes noget, der fortjener denne Benævnelse — det mange med mig tvivler om.

Ved at skille mig ved dette lidet, jeg har at tabe, for at vække Had, Foragt og Mistanke mod mig hos et Folk, jeg har ofret alle min Sjæls Kræfter, derfor kaldes jeg — „en falsk og feig Folkeprofet.“ Men noget falskere og feigere er aldrig bleven sagt. Derom vidner mit hele Liv. „Folkeprofet“? Hvori ligger det haanlige i dette Skjeldsord? Profet indeholder det ikke. Den Konstitutionelle og de andre Blade har ogsaa tidt profeteret, og der behøves i Sandhed ingen Inspiration til at profetere vor politiske Fremtidsskjæbne. Tidernes Tegn er dertil altfor klare. Men Folkeprofet, — det er noget andet; kommer Folket eller Menigmand i Spillet med, saa bliver det straks foragtet. Den Konstitutionelle vil ingen Folkeprofet være — det haaner han; han vil være Hofprofet. Og falsk — nei det har jeg aldrig været — men stedse Ven mod Ven og aabenbar Fiende mod Fiende, naar jeg har været dette. Ingen Falskhed; men jeg har vist enhver, hvad jeg førte i mit Skjold, og i det mindste stedse været mine politiske Grundsætninger tro. Det er mere, end man kan sige om de Konstitutionelle, hvis Konstitutionellitet stundom er hel ukjendelig, og hvis politiske Tænkemaade ofte falder i det uklare og spiller stærkt over i Rigstidendens Farve. Ikke heller har jeg vist, at jeg er bange for nogen, i hvor høi og mægtig han end var, eller i hvor lærd eller indbildsk han end er. Jeg har i det mindste havt Mod til at angribe enhver Fornærmer uden Persons Anseelse, det er almenbekjendt, saa at intet kan være falskere end at beskylde mig for Feighed som Skribent. Men at spotte over „Stumperne af en sønderbrudt borgerlig Lykke,“ saaledes som de ædle Redaktører af den Konstitutionelle flere Gange i deres Repartier har gjort, og det med fuldeste Bevidsthed om den reelle Sandhed og den formelle Justesse i Udtrykket, — og at nedtrykke den nedtrykte paa samme Tid, som man smigrer, eller vel endog for at smigre den ophøiede og mægtige, det kalder man „Feighed“, det hedder *Lacheté;* det har dette Navn overalt, hvor der slaar et Hjerte, og minder om Trællen i Evangeliet:

„Hans Hellighed kan lide, at vi slaar ham.
Den Tjeneste er let.
Er det et Svar til Israels Høiprest, du?“

Og nu Beviserne for den mig tillagte Feighed. Først, at jeg ikke ligefrem har nævnt mig som Udgiver af Flyvebladene, men benytter Anonymiteten. Dog er det notorisk, at ingen norsk Skribent har mindre skjult sig under Maske end jeg, ingen mindre lagt Vægt paa Anonymiteten end jeg — ingen traadt dristigere frem for Publikum end jeg med Skrifter, som hine Herrer skulde have skjælvet for at vedkjende sig. Jeg tror desuden ikke at kunne være anonym, om jeg endog vilde det. For det andet, at jeg anmodede F— om, at mit Navn ikke skulde nævnes, om der i den Konstitutionelle blev skrevet om Kongens Benævnelse paa Prækestolen som Karl den 3die. Dette skulde ogsaa komme af Feighed. Kan mine Herrer da besvare, for hvem jeg skulde være ræd, om det endog rapporteredes i deres Blad? For Kongen? Hans Majestæt vidste det allerede; det var ham allerede rapporteret. For Folket? Ordet var jo udtalt af mig for en fuldproppet Kirke — og Folket tager det vist ikke ilde op. Med Hensyn til Folket kunde jeg snarere ønske det med store Bogstaver i deres Blad. Nogen Skam og Skjændsel kunde det ifald aldrig gjøre. Absurditeten i deres Bevisførelse er saaledes iøinefaldende. Lige saa ussel er Beretningen om min Tilstedeværelse i Selskab med nogle Menigmands Repræsentanter, der heller ikke maa kunne relevere nogen Skamplet, thi Folkets Repræsentanter er hæderlige Mænd, som man kan være bekjendt at have været i Selskab med. Ikke heller vidste jeg, at det var vanærende at forespørge mig, om man honorerede indsendte Stykker til den Konstitutionelle. Dette Blads Redaktører synes dog at have gjort sig en Triumf at have sagt, at jeg har tilbudt mig at skrive i den Konstitutionelle „for Penge,“ ligesom de derved havde sagt noget, som maatte geraade mig til evig Spot og Skam. Skriver da Redaktørerne i den Konstitutionelle ikke for

Penge? Er det blot for Ærens Skyld, saa maa jeg raade dem til at skrive noget bedre end det, de har skrevet imod mig: thi af dette har de saa liden Ære, at enhver maa undres over, at de har erklæret sig saa begjærlig efter at dele den, at ingen af dem paa nogen Maade vil give Slip paa sin Andel. Desuden, om jeg — hvad jeg ikke benegter, fordi jeg vel ikke erindrer det, men antager Muligheden deraf — havde i den Konstitutionelles første og bedre Dage forhørt mig for mig selv eller andre hos en Bekjendt imellem Redaktørerne, om Oversættelsen af en god politisk Artikel kunde ventes honoreret, saa tør jeg tro, at selve Redaktørerne ikke for Alvor kunde tiltænke mig, at denne Artikel skulde være af nogen anden Aand og Tænkemaade end den, der stemmer med min egen. Men Beretningen om denne Diskussion, der gjerne kan have fundet Sted uden derfor at afgive vægtig Relevation til Skade for min Karakter, vidste Redaktørerne at give den skumlende Retning imod denne, at det hovedsageligen er dette Attentat, som har lagt mig Pennen i Haanden til disse Afskedslinjer.

Henrik Wergeland.

Smaastykker af „Statsborgeren".

Om diplomatisk Smidighed.

For sit, fra anden og bedre Haand komne, Forslag om en *Svaradresse* — ikke Takadresse, som den ellers med et krybende Udtryk kaldes og kaldtes under de ulykkelige Debatter, som den 10de d. afstedkom Forslagets Død og derved Sløifningen af en enkelt liden Udvikling af vor Frihed og vort parlamentariske Liv — har Kapt. *Foss,* der med Talent og mindre tilsyneladende Hjerteklap, end vi havde ventet, søgte at sutenere det og dermed en af de smukkeste Roller, han har spillet, — ogsaa anført, at den burde være affattet med „*diplomatisk Smidighed*". Han gjentog ogsaa dette Udtryk under det for de tabende hæderlige Nederlag den 19de Febr., angaaende hvilken Datum man bør se efter, om ikke paa den ogsaa Polakkerne i sidste Krig og med dem Folkefrihedens og Fremadskridningens gode Sag etsteds har lidt et Tab; og bør man da, om saa befindes, ikke længer være Tvivl om, at Romerne havde Ret i at antage og fastsætte uheldige Dage, paa hvilke offentlige og vigtige Handlinger ikke maatte foretages. Han gjentog Udtrykket, siger vi, men ganske let — omtrent som Katten gaar afveien for sin egen Urenlighed. Han forsvarede det ikke imod Byfoged Christensen, der har uddraget adskillig Bitterhed deraf. Han nævnte det, men ledsaget med endel Omskrivninger, nemlig de gamle om Forsigtighed, klog

Forsigtighed, Klogskab og forsigtig Klogskab, Varsomhed, klog og forsigtig Varsomhed (en smuk Familie, der, *in casu & parenthesi* sagt, har Feighed og Uklogskab til Far og Mor, en Nathue til Stamhus, og hvis Børn, som ofte er Tilfældet, ligner Bedsteforældrene paa et Haar). Han hævdede ikke sit Udtryk, maaske fordi ingen lod til at tænke videre derpaa i den paniske Skræk for værre Spøgelser, som Christensen havde udbredt. Det lod til, at man havde Fanden, hans Oldemoder, Asmodæus, Mefistofeles og hele Helvede for Øine (og visselig mange onde Aander var løse), men den Afgrundens Slange, som Christensen paastod vred sig under denne „diplomatiske Smidighed“, glap unna Synet. — Man sige ikke, at Kvæstionen og Debatternes Gang og Natur medførte dette. Det var om Rekvisiterne til en Adresse ligesaameget som om Nødvendigheden deraf, at Majoriteten tvivlede, — denne Masse af konservative, ɔ: en Slægt, som nedstammer fra Loths Hustru og har Krystallisationsvand i sine Aarer: en Slags Forsteninger i den moralske Verden. Men at Rekvisiterne, de parlamentariske og personlige Egenskaber til værdigen at løse Opgaven af en Svaradresse, saaledes som Omstændighederne fordrer den af den norske Nations Repræsentanter, fandtes i Thinget, og mellem dem da ogsaa en diplomatisk Smidighed, hvis Hensigtsmæssighed og Moralitet maatte bevises — denne Demonstration burde som et Lyn have slaaet ud af al den Damp, Foss gav fra sig under den udmalte Lignelse om Dampbaadene, som dog hverken var heldigere eller uheldigere end andre Lignelser eller mere poetisk end dem, han forfærdiger med samme Kulde og Lethed som en god Fyrværker sine Patroner af Karduspapir. Men nu forøgede denne flammeløse Damp kun den spøgelseagtige Scenes Rædsler, og ud af den, gjennem den stønnede de skrømtrædde Jeronimussers Abrakadabraer!

Derfor — vi vil tage Udtrykket op og forsvare det og vise, at diplomatisk Smidighed hverken er noget i sig selv ondt eller noget, man behøvede at tro, man i Thinget vilde være udsat for at gjøre værtløs Regning paa. Men saa smidig

er man heller ikke som Leiligheden til at gjøre et Steg fremad paa frie Folks Bane den 19de Febr. var til at slæppe Folk af Haanden.

Vi negter ikke, at der klæber noget modbydeligt, slangeslimlignende ved dette Udtryk: „diplomatisk Smidighed,“ men vi er dog langtfra derfor underkastede den forfærdelige og overdrevne Gysen, som desformedelst overfaldt Byfoged Christensen i Storthinget den 15de d., og som meddelte sig dette, og fremdeles, idet hans Foredrag imod Adressen er leveret i „Morgenbl.“, søger sympatetisk at meddele sig til Publikum. Men det er at haabe, at dettes Flerhed alene finder Anledning heri til at slutte, at en kolossal Moralitet kan ligesaavel være politisk nervesvag som en svær Mand ingen stærk Mand. Diplomatisk Smidighed er ellers et Vaaben, som en ærlig Mand kan være sig bekjendt at bruge i ærlig Hensigt, om end Skurke har brugt det og kan bruge det i en slet. Angribes man af en Maske med en lang trekantet Milaneser eller en korsikansk Stilet, er man en Tosk, om man ikke griber til lige Vaaben, om man kan. Dette er meget ærligt; men meget enfoldigt vilde det være at lade sin Kaarde sidde, blotte sit Bryst og juble „Ærlighed varer længst!“ idet man gjennemstinges. Lige Vaaben! Ingen Klubbe imod en treegget Kaarde! Og det gjælder ligesaavel for Fædrelandet som for Religionen: „enfoldige som Duer, kloge som Slanger!“ Det er bekjendt, at Statsraad Chr. Krohg i 1824 drev de forhadte Konstitutionsforslag tilbage ved diplomatisk Smidighed, ligesom ogsaa, at H. M. Kongen i sin mærkværdige, i det hjelmske Maanedskrift indtagne, Instruks til Statholder Platen tillægger det norske Storthing denne eller en lignende Egenskab i en imponerende Grad, der giver det en Styrke, som det ikke er en simpel Opgave at mestre. Vi kan gjerne foreslaa at sætte: „Klogskab og politisk Takt“ istedetfor de ægte fossiske Udtryk: „klog Forsigtighed og diplomatisk Smidighed,“ fordi de støder en Følelse hos os, men ikke fordi vi erkjender, at den medrette øver nogen Indflydelse, eller fordi vi tror, at dette Thing mangler

Personer med ægte diplomatisk Smidighed. Her tror man naturligvis, at vi først tænker paa *Foss*, som i ovenmeldte Udtryk har vist os den ene Side af sit politiske Ansigt, mens hans afbartede daglig, i et Billed af den pletløse Maane, glæder os med den anden. Men man tager feil; — et Træk af ægte diplomatisk Smidighed, som hverken skulde gjøre ' Talleyrand eller Foss nogen Skam, og det (som er det morsomste af alt) af en Bonde, rinder os nemlig ihu. Ja af en Bonde; — vel ikke af disse „jevne, støe og solide,“ som faldt saameget i den gamle Statsborgers Smag, men af disse trohjertige, som man ikke ser længer ind i end til Tænderne, af disse langvarige Ærligheder, som man forgjæves venter at se Enden paa under et Thing. Det er en Repræsentant, som repræsenterer alle de godmodige i sit Amt, en Mand, simplere i sine Sæder end i sit Tænkesæt, lig Nissen i, at han staar paa Benene, om man sætter ham paa Hovedet, og istand til at lægge mere Politik for Dagen i et kort og godt „Ja“ end mange i lange Taler, der ender med Ufinheden af et trodsigt „Nei“. Et saadant „Ja“ vil vi fortælle forat bevise, at diplomatisk Smidighed selv ikke er vore Bønder fremmed. Ved Festen i Anledning af Storthingets Aabning underholdt den artige Vært sig med en liden Kreds Repræsentanter af Bondestanden, hvorimellem ogsaa vor Mand. Samtalen faldt paa de Bevillinger, som er ivente for Marinen. De øvrige Bønder hørte temmeligt passivt til, men med Forundring (fordi maaske nogle af dem ikke kjendte Manden fra før af) hørte de ham med udtryksfuldt Bifald sige: „Ja Statsraaden har Ret! Statsraaden har skam Ret!“ Men da Statsraaden var vel borte, og de ytrede sin Forundring for Kollegaen over hans livlige Udladelse, sagde denne hverken mer eller mindre kloge end oprigtige Repræsentant: „Aa, jeg mente s'gu intet med det.“ Dette Træk skal vi tro lægger vel saamegen diplomatisk Smidighed for Dagen, som nogen Repræsentant eller anden ærlig Mand kan behøve. Men godt var det ikke, om den var almindelig — ligesaalidt godt som om Heltemod eller mathematisk Lærdom var det; thi sligt har vi

seet fører alene til Slagsmaal.*) Derimod bør den ikke mangle i Thinget, som behøver alle mulige Vaaben for at forsvare en Post, som angribes paa saamange Sæt, ifra den eksekutive Magts Visdoms — dersom Gjentagelser siger mere end det engang anførte — vægtige moralske Vaaben og, i uafbrudt Udholdenhed det paa Stranden tærende Hav lignende, Udvidelsesforsøg, og ligeindtil de plumpe Hug af en statsborgerlig Terrorisme.

Svensk Indflydelse paa norsk Tænkesæt.

Vor Repræsentations mest udmærkede Medlem, Høiesteretsadvokat *Hjelm*, lod i Debatterne om et Thingsvar (saaledes! og hverken „Svaradresse" eller „Takadresse") Ytringer falde om svensk, særligen fra Personer i Kongens svenske Raad udrunden og af disse vedligeholdt, Indflydelse paa mange Nordmænds Anskuelse af de politiske Forhold, der selv i hine Diskussioner kunde synes uvitterligen for Individet at gjøre sig gjældende, — om hvilke Ytringer vi maa tilstaa, at vi vel fatter Meningen og erkjender Sandheden i dem, men er dog ikke forundrede over, at de misforstodes i den Grad, de blev det.

Thi baade er det saa, at hin svenske Anskuelse af det underordnede Forhold, Norge bør indtage,**) eksisterer, og at den, ved uafbrudte, med den mest haardnakkede Konsekvens gjentagne og i dumdristig Fremskriden vedligeholdte Angreb paa vor Nationalitet, har udøvet en Indflydelse paa mange ellers fornuftige og velsindede Nordmænds politiske Tænkesæt, om hvilken de ikke selv er vidende, eller vil erkjende, men som

---

*) Hartvig Lassen oplyser: Paa denne Tid førtes i Aviserne en heftig Pennefeide mellem Professorerne Hansteen og Holmboe om den sidstes mathematiske Lærebog.

**) Selv liberalere Tidender lægger ikke Dølgsmaal herpaa. Nya Argus' Udtalelser om den norske Modopinion var os ikke ubekjendte, før de fremkom i andre af vore Blade, men vi holdt for, at en Protest var nok, og at der fra den Kant er nok at faa ondt Blod af alligevel.

dog har affødt den Tro hos dem, at vi har vundet alt og ikke behøver mere, om Grundloven og den unionelle *en garde*-Stilling til Sverig bare kan bevares, som den er. Hvem erkjender ikke denne Stilstands-Opinion? Hvormange vedkjender sig den ikke aabent og tror, at det at nære den er et med en fornuftig Patriotisme? Mistvivl om Fædrelandets Kræfter, Undervurderen af Betydenheden af dets Krav, en Overskattelse af nærværende Tiders bedre materielle Tilstand, et Hang til i dette materielle at søge Trøst over Nationalærens Krænkelser og Manglerne ved de unionelle Forhold, en lige haardnakket Pukken paa det bestaaende som sløv Forglemmen af gamle uændrede Forurettelser og sangvinske Forhaabninger om, at Tiden vil, uden Menneskers eller ialfald Nordmænds Hjælp, ligesaa sikkert gjengive vore Æresklenodier, det skjændede Rigsvaaben og de sløifede Folkefarver, som Tyven maa gjengive Diamanten, han har slugt — se alt dette tilhører og karakteriserer hin Opinion! Men er denne fra først af født i Norge? Til at tro dette giver hverken Forfatningen, Folkets Grundkarakter og Opfatning af Forfatningen, ja af Unionen selv ingen Anledning. Vi beder at erindre Foreningens første Aar, Nationalbladets Aand og livlige Tilvær og Karakteren af Storthinget 1821. Da havde en saadan Opinion — vi kan sige et saadant Parti — ikke Tilvær. Den er udviklet senere og ligesom den fysiske Blindhed langsomt, snigende, uformærkt. Hvoraf da?

Hvoraf da? Stod der ikke saa i Linjen ovenfor, I ærlige Nordmænd, som ikke føler Tyngden af eders egen Hjertesorg, af den I dog bærer og nærer, men ikke som en Flamme, men som en Natlampe — tarveligt og kun saameget, at ingen skal kunne føre Vidner over eder, at I sov paa eders Post — tarveligt, saa at I dog kan famlende finde Vaabnene, om nogen vil afbryde eders Ro og forstyrre det størknede Blod? Hvoraf da? Stagnationens skyggerædde Opinion, denne elendige, som betragter det urokkede Fodfæste paa egen Grund som en Triumf, mens man slaar ham Hatten af Hovedet, denne Defension, som ikke mærker sin Retirade, dette System, som har ladet Historien

bagefter fortælle Verden, at ingen Forening mellem to Stater har kunnet i Længden bestaa, og som beriger det konstitutionelle Monarkis Modstandere af forskjellige Farver med Kjendsgjerningerne af Konstitutioners liden Realitet, denne farlige Meningsvægt, som nedknuger til Goldhed Forfatningens Kimer til et større borgerligt Velvære, og uformærkt har ræsonneret sig til Identiteten af Udvikling og Udvækst — visselig denne har ikke uden Indvirkning udenfra udviklet sig hos os, uvitterligt for Individet, nu synligt i den Masse, som deler dem, i den Plads, den indtager i vort politiske Liv og — i dens Følger!

I dens Følger? Ja; thi i samme Mon den har udviklet sig, har Aarsagerne til Klager tiltaget, og i samme Mon disse har forøget sig, har hint bornerede Defensionssystem konsolidert sig. Hjerterne har sammentrukket sine Fibrer og indbildt sig derved at vorde stærkere imod det udvortes Tryk; og saaledes skal de sammentrække sig indtil Størrelsen af et Fluehjerte for at vedligeholde den søde Indbildning, at de dog slaar frit i den sammenpinte Barm. Hjerterne har sammentrukket sig, og Stæren har udvidet sig i Skyggerædhedens Øie.

Dog er disse Hjerter redelige — og det sagde ogsaa Hjelm — og disse Øine er ærlige, som tror Synet i noksaa god Stand, fordi de dog ser Solen, ja endogsaa Maanen. Og dette sagde ogsaa Hjelm. Ellers maa ingen have forstaaet hans Ord. Han sagde os, at en Opinion af hin Beskaffenhed havde sit Tilvær, og deri var vel hans Modstandere enige, siden de ikke lagde Skjul derpaa, men netop deri begrundede sine Debatter? Men da han sagde, at ingen Nordmand nærede den af sig selv, men kun som Følge af, at man havde grebet Passiven mod et vist formaaende svensk Partis Aktive, og som en, Individet uvitterlig, Indflydelse af en konsekvent Forfølgelse af en fremmed Plan, en fremmed Anskuelse af Forholdene, som idelig har søgt at gjøre sig gjældende — da han sagde dette, saa slap Fanden løs baade i Falsen og Christensen. Men Sandheden i, hvad han sagde, er baade i sig selv iøinefaldende og

gjengives i alle de Billeder, som tilbydes os af det uafbrudt umærkeligt tærende Hav, af Lavinens ikke i Momentet eller Punktet opdagelige Fremskridt, af Saarets Sløvgjøren ved idelig Berøren og Oprippen og af den Skik, hvorefter Prokuratorerne altid faar noget og mer end tilbørligt ved at fremsætte umaadelige Fordringer.

Det er netop de svenske „Anspråks“ Umaadelighed, som har fremskabt hin vor politiske Middelmaadighed, vort *justemilieu.* Det er Ideligheden af deres Fremsættelse, som vi skylder denne Tilbageholdenhed, der imellem den indskrænkede Plads om vor Frihedsstøtte og Sverig har af eget Territorium ladet et Rum oppe, som hint svenske Parti ikke har undladt at benytte sig af.

Der ligger vort Banner m. m. m. m. visselig med mere. Men gid her var mere Rum i dette kummerlige Blad, der ligesom et sammenpint Bryst ikke har Rum og Aande nok for sine Klager! — ja i dette stakkels Blad, der er blevet spyttet paa af mange af vore staute passive Mænd, som har paataget sig — at redde Grundloven idetmindste, og som betragter det blotte Fodfæste som en Avance. Ak, Stokkene mærker ikke, at de driver med Strømmen, og Stenene ikke, at de udhules af Draaben ikke ved dens Kraft, men ved dens idelige Dryppen!

Politisk Oprigtighed.

„Den Konstitutionelle“ roser meget den *Oprigtighed,* hvormed vor Statsminister i Formandsskabssagen er traadt i Opposition mod Folket, Konge og Regjering. Dette er nu baade vel og ilde nok; men ved saaledes at rose al Slags Oprigtighed kommer man til nogle besynderlige moralske Resultater. Hvilken

Agtelse maa vi saaledes ikke nære for Gjest Baardsen, der med den største Oprigtighed har tilstaaet sine Misgjerninger? for Storfyrst Constantin, der ufordækt og paa det oprigtigste trodsede den polske Nation og vedgik, at dens Underkuelse var hans Formaal? for Herostrat, der skulde have dræbt sig selv, om det var blevet skjult, at det var ham, som antændte Jordens prægtigste Tempel o. s. v.? I Politiken kan hin Beundring for Oprigtigheden lettelig gaa over til en Beundring for det mest absolutistiske Tyranni; thi hvad er oprigtigere end dette, som træder i aaben Opposition mod den hele Menneskehed? Beklage maa man da (og det jo ivrigere, jo bedre Kristen man er) at de østerlandske Despotier udmærker sig i denne Dyd tildels fremfor de kristelige. Thi

Imellem hedenske og kristnede Tyran
Forskjellen er, at hin oprigtig være kan.
Thi fast hans Vælde staar. Hvor vi kun giftigt smile
der rynker han sit Bryn og trækker frem en Bile.

Moral:

Saafremt Oprigtighed som Dyd skal gjælde stort,
et Statens Ideal maa bli' den høie Port.
Den har den Dyders Dyd, hvortil vi alle stræbe.
Hvor vi med Maske gaar, man ser dens lodne Kjæbe.
I vore Kongers Bryst der ligger Sukket kvalt:
„Ak den der havde alt som Porten arrangeret!
Da først man Hersker var, thi man var ugeneret.“
— O hvilken Hædersdrot, hvis sligt var aabent talt!

Det wedelske Militærregimente og den 17de Mai.

Hs. Exc. Statsministerens Beføielse til at igjenkalde i smertefuld Erindring gl. Manifester mod 17de Maishøitideligheden lægges for Dagen i den Konstitutionelle i en Efterret-

ning af det ubehageligste og skadeligste Indtryk, nemlig den, at *Oberst Hagemann er afsat fra Kommandantskabet over Akershus, fordi han lod Militærmusiken gaa den 17de Mai* — en Slutning alle gjør sig, efterdi det var bekjendt, at en Ansøgning fra denne Officer om Afsked faa Uger tilforn i naadige Udtryk var bleven ham afslaaet. Du store Gud! En Nordenvind vil stryge igjennem de norske Hjerter, og — smukke og fine og raskt-spirende Kjærlighedsblommer, Farvel! Nei, nei! det sidste vi gjør for at holde Liv i dem er at aabne vore Aarer og yde de blegnende Spirer det varme Blod. Men dette Sprog forstaaes ikke af mine, ellers ikke saameget som man paastaar lidenskabsløse, Landsmænd, skjønt det er bogstavelig sandt, at de rodnærer med sit Hjerteblod disse Kjærlighedsspirer, som en saa farlig Kulde truer. Med andre Ord: Indtrykket af denne Efterretning vil være skadeligt, idet denne Foranstaltning ikke egner sig til at knytte Folk og Konge nærmere sammen.

Mellemkommende Spørgsmaal:

Naar skede dette forunderlige?

Svar:

I Begyndelsen af det wedelske Militærregimente.

Men siden vi har holdt op at tale lidenskabeligt, saa lad noget fornuftigt komme paa Bane! Og det er: Hovedstadens Borgere og Officerpersonale (om det tør sligt, før den nye Nabokodonosor igjen har forladt sin Høihed og er kommen paa Græs for sin Hovmods Skyld) tænkte vel paa en eklatant Maade at bevidne den afsatte Kommandant sin medborgerlige Deltagelse og Erkjendtlighed for det Offer, han, om ikke i Tabet af Befalingsposten over den kræftædte Fæstning, saa dog i Byrden af den kongelige Unaade har bragt Medborgerligheden? Og her sætter vi et Spørgsmaalstegn for Ortografiens Skyld, ikke fordi vi tvivler. Officererne har for Størstedelen komplimenteret ham, og paa Søndag siges Storthingsmændene at ville gjøre det, ligesom og Studenterne skal have det isinde; men dette er ikke nok i denne Sag.

Hvem bør erholde Kommandostaven?

Ved General Stabells dødelige Afgang er Forventningen spændt angaaende hvem der skal erholde den høieste Kommando. *Rygtet* nævner Generalløitnant Wedel, *Ønsket* Generalløitnant Fleischer. Af de Paralleler, som lod sig optrække mellem disse to Mænd, vil man kunne se, hvem har mest Vægt at lægge i sin Mening, enten Rygtet, der bor paa Tungen som en slet Smag og gides spyttet ud, eller Ønsket, der bor i Hjertet. Hr. Fleischer er en Mand af Hoved; om Baron Wedels er intet andet bekjendt, end at Hatten sidder smukt derpaa. Et af dets mærkeligste Træk af Skarpsindighed er at opdage de mindste Anledninger til mange lange og kostbare Inspektionsreiser. Hr. Fleischer tillægges godt norskt medborgerligt Sindelag; om Wedel er det modsatte bekjendt. Hr. Fleischer har lugtet fiendtligt Krudt og vist Patriotisme og Tapperhed i Felten. Men Wedel?

Hvad har den Helt vel gjort? Spørg ei hans Epopé!
Men endnu nogle Sagn erindrer Folkets Ve.
Paa Bunden af dets Barm i Blod og Taarer skifter
en hæslig Skygge af hans Borgerkrigsbedrifter.

Torveslaget er da den eneste Valplads, hvorfra Wedels militære Hæder som General *en bataille* skriver sig? Velan, lader os hertil endog lægge alle de Træk af militærisk Storhed i hans Liv, hvormed hans glimrende Revyer har forsynet ham! Er den norske Armé endda hædret og fornøiet med at se en Paradehelt, kun bedækket med en saadan Paletberømmelse, i sin Spidse? Kan Folk og Storthing være roligt og vel tilmode, naar Kommandoen hviler i den Haand, som

til eget Epos skar
af Folkets Hud Pergamentet?

Og lad end være, at

den Pegasus maa trave langt i Epopé,
som om Baronens Ridder skal give os Idé,

saa kan dog saadanne General Wedels mulige Fortjenester som Eksecergeneral umulig være tilstrækkelige til at decidere til hans Fordel. Konstantin i Polen besad samme korporalske Superlativitet; men endda dræbte mange polske Krigsmænd sig for ei at staa under en saadan Kar. Hvad blir vel da tilbage? Nok til en General maaske! men ikke til en General, som skal repræsentere og staa i Spidsen for den norske Armé, der endnu for en stor Del har Officerer fra 1808 og 1814 og nærer med Folket en naturlig Kjærlighed for disse sine Veteraner, der har opført sig som de burde i Befrielseskrigen, mens andre ikke gjorde det.

I et Land med Norges Forfatning maa den kommanderende General være populær. Og man kan, med al Erkjendelse af, at Wedel ogsaa udenfor Eksercerpladsen besidder megen Idrætsaand, (men en, der maa dirigeres af overordnede Talenter) ikke nægte, at dette med al Grund ikke er Tilfældet med General Wedel. Hans politiske Grundsætninger er bekjendte og forhadte som de, der mindre hører hjemme her end i Rusland, hvorhen man engang uden Smerte hørte han vilde drage. Og sætter man dem nu i Forbindelse med hans saa ofte endog i hans senere Alder ytrede Hidsighed og Ubesindighed, saa fremstiller der sig en Personlighed, som med den høieste Armekommando ihænde endog ikke er uden Farlighed. Aristokrat af Byrd er han *det* ogsaa, uden at kunne siges at have forøget Familiens Arveglans uden ved sine Charger som Hofmand og Militær, til Liv og Sjæl i alle andre Henseender, som betegner dette Partinavn, undtagen i den patriarkalske jorddrotlige, som saa godsligen udmærker Baronen paa Fornebo. Hans Hjertelag dømme hvilkensomhelst anden om end vi, der ikke ved, om det faar nogen Varme af hans Hidsighed, eller om det har Kulden af hans Stolthed eller af hans Klinge,

— — den Mønstringspladsens Maane,
som ei af Laurens Mulm vil nogen Folie laane,
men kun at Moens Skranke, den melankolske Gran,
og af Rekruttens Skræk, der ved, hvad Chefen kan
og frygter hvad han vil —

Dette altsaa tilbørligen uberørt, og hans virksomme Deltagelse i forskjellige Anliggender af kommunal Interesse her endog gjentagende fremhævet, tror vi dog, at man af Borgervalg, der har anbetroet ham dem, ikke kan faa noget ud, der svækker hans Upopularitet. Saadanne Forretninger betragtes urosværdigen nok af Flerheden som Byrder, man gjør bedst i at lægge paa de Skuldre, som villigst tager derimod. Og i denne Henseende har Baron Wedel været en sand, men ikke den eneste, Kamel eller hvilketsomhelst Lastdyr af lige ufortrødenhed. Man har brugt hans Virksomhedsdrift; det er alt, omendskjønt det hverken i denne eller i nogen anden Grad burde være skeet. Wedel er heller ikke, som Fleischer, populær i selve Armeen, ihvorvel det nok burde være manges Mening, at Wedel nok vil af al Magt (hvilken dog let kan reducere sig til frugtesløs Ivrighed) staa paa dens Bedste, og ihvormeget man end hører Forsikringen om, at Armeen trænger til alt, den kan faa,

> at bruse frem af sine Knebelsbarter
> som tropiske Orkan at liden Sky, som svart'er.

Men her stanser vi ved Spørgsmaalet om Armeens særskilte Bedste, eller om det, den kalder saa, almindeligvis falder sammen med det almindelige Bedste — ved Skillet mellem disse to Interesser, et Gjærde, som Baronen neppe før sætter over, end Fleischer omgaar det.

Men Wedel er ældre Officer og dette er et Fortrin, som er afgjørende i det militære, vil man maaske sige, forglemmende ellers, hvor mangfoldige Eksemplar der gives paa, at denne Avance er bleven indhentet. Og dertil behøvedes just ikke altid nogen Eminens i de Egenskaber, som Almenheden ved at vurdere — maaske fordi den ikke er mindre egen i Værdsættelsen af Fortjenester, har sin egen Lovtavle over godt og ondt, og skjønner sig ligesaalidt paa visse Folks Meriter, som om de

var underjordiske. Wedel er 6 Aar*) ældre Officer end Fleischer; men mon ikke hvert af dennes Krigsaar veier op et Par af de flere Aar, Hr. Wedel tilbragte ved Garden i Kjøbenhavn i dyb Fred, forsaavidt vi ved, undtagen det skal regnes i Rang med en Kampagne, at den afbrødes ved et voldsomt Eventyr mod Kjøbenhavnerne, der skal have havt megen Lighed med det mod Kristianienserne saa dristigen vovede og lykkeligen udførte! Ihvordan vi snur og vender det, ihvordan vi steller med Vægten, saa ser vi da, at den ikke helder til Wedels Side. Men da Romerne skulde frikjøbe sig fra Galleren Brennus, saa lagde denne sit Sværd paa Vægtskaalen, og — dermed gik den ned, dybere end den skulde.

Samtale mellem Nogen og Ingen.

Nogen:

Maa jeg forsikre Dem om min Agtelse, Hr. Ingen, siden De er bleven saa flittig en Kirkegjænger, især naar H. H. præker. Da er jeg altid vis paa at træffe *Ingen* i Kirken. Nu, meget rosværdigt, min Herre.

Ingen:

Og i Sandhed meget morsomt, min Herre, at man altid er vis paa at træffe *Nogen* hos Konditorerne, paa Komedien, Spillepartier, i Dahls Boglade og paa andre Forlystelsessteder og Pikkenikker i og om Byen.

Nogen:

Tillad mig, jeg har der ofte truffet Personer af Deres Familie, diverse Herrer *Ingen*, som gjorde sig al Umage for at passere for *Nogen*.

---

*) Efter Kalenderen er Fleischer og Wedel jevngamle og Generalløitnanter af samme Datum; Fleischer Officer fra 16de, Wedel fra sit 9de Aar. Den første Alder lader sig høre fra en Tid, der skabte Officerer i Vuggen, men Erindringen om denne Sædvane, der vækker Latter, tager ikke Niaarsofficeren i Beskyttelse. Det 16de Aar er i det tidligste Lag, da det er tænkeligt, at nogen virkelig kan effektuere en Officersstilling. Mellemrummet mellem Wedels 9de og 16de Aar, hvori han, ved en kongelig, men taabelig Begunstigelse for hans Byrds Skyld, bar denne Rang, bør da fornuftigvis kun gjælde paa Papiret.

Ingen:

Hm! min Herre, De mener, at Ingen kan lægge en Alen til sin Høide; og det lader til, at De føler Vægten af Deres Familienavn.

Nogen:

Tilvisse, den er meget gammel og udbredt Slægten *Nogen*.

Ingen:

Min er dog ældre; thi Slægten *Ingen* er de rette Præ-Adamiter.

Nogen:

Maa jeg spørge, er ikke Familien *Nul*, som nu i vore Tider gjælder mest baade i Embeds- og Selskabs-Verdenen, en Sidegren?

Ingen:

Jo, jeg har den Ære at være beslægtet med flere af denne begunstigede Familie, der staar tilrors og er meget vel antagne overalt. Men staar De ikke i samme Forhold til Familien *Klods?*

Nogen:

Jo, min Herre; vi har megen Ære af det Slægtskab. Denne Gren af Familien slaar sig allerbedst igjennem, og agtes naturligvis i Forhold dertil.

Ingen:

Er ikke en af de unge Herrer *Klods* bleven Fuldmægtig i Departementet?

Nogen:

Ganske rigtigt.

Ingen:

Jeg gratulerer.

Nogen:

Det er mærkeligt ved den Familiеs Ætlinger, at de begynder først at blive og hede flinke Gutter, naar de har faaet Embede og giftet sig. Men har ikke den gamle Hr. *Nul* faaet et indbringende Embede?

Ingen:

Jo, han kom endelig vel deran ved sin Fætter, der er meget mægtig.

Nogen:

Jeg gratulerer. Men maa jeg ikke ogsaa gratulere Dem, Hr. *Ingen*, med den Pension, De har erholdt efter Pensionskomiteens Indstilling? Der blev jo Ingen hjulpet, hvilket fornøier mig usigeligt.

Ingen:

Deres Deltagelse ikke mindre, det forsikrer jeg Dem.

Nogen:

Naar De saa tillige, Hr. Ingen, er Korrektør ved den Konstitutionelle, saa slaar De dem godt igjennem.

Ingen:

Undertiden optager jeg ogsaa Thingdebatterne.

Nogen:

Det er meget. Men foruden den oprigtigste Agtelse er jeg Dem en Forbindtlighed skyldig, Hr. Ingen, som De maaske ikke aner. „Den Konstitutionelle“ beskyldte mig for at drive Kabaler og Machinationer for en Sag, der for Tiden i modsatte Retninger spænder Folks og Regjerings Interesse ligemeget.

Ingen:

Ah, Formandskabssagen?

Nogen:

Netop; men det viste sig, at De, Hr. *Ingen*, var den rette Mand.

Ingen:

Det er ikke førstegang den Konstitutionelle har opdaget vigtige Ting om mig.

Nogen:

Bah! Gjør som jeg: giv den Sladderhank en god Dag.

Ingen:

Nei, min Herre; jeg er den eneste i Landet, som har Aarsag til at have Respekt for den. Forøvrigt skal man ikke saa let faa Veir i min politiske Karakter, endskjønt de allerfleste er mine Lige med Hensyn til dens Beskaffenhed.

Nogen:

De er, saavidt jeg tror, Hr. *Ingen*, Regjeringens trofaste Ven? Portopropositionen tildrog sig Deres Beundring.

Ingen:

Det har altid været min Ære; og efter denne Proposition kan jeg baade som Bladudgiver og Abonnent være velhjulpen.

Nogen:

Da vil jeg regne mig til Oppositionen. Statskassens tempoVære Stilling skal vel forsone denne; men om jeg end har glemt den gamle Tid, ihvorvel den endnu mangesteds svider i Skindet,

da Greven bleven var Financernes Minister,
og dem hanterede som Samson de Filister,
da al hans Kløgt blev brugt i Rad af slemme Aar
og fremmed Spekulats til Hjælp man maatte tage,
indtil omsider — ak, med Skræk end Mindet slaar —
den Kasse stod saa tom som Ekkos Bo tilbage,
saa Folket tog den, for den gode Resonans,
til Violin, hvorpaa det klimprede sin Klage;
da, somom Intet var, tog Greven sig en Dans.

. . Men, siger jeg, — den Tid end glemt da det var værre, — saa er det dog ikke mit Princip, endskjønt det er min Onkels,

at Statens Kasse (skjønt den fælles Rigdom blinder,
der ubeleiligt tidt som Maaneskin forsvinder)
bør staa briljerende med toppet Overmaal,
mens Folkets egen Pung er tom som hvælvet Skaar.
Ei Staten bugne bør af altformange Penge;
mens Folket gjerne kan sin egen Lomme vrænge.

Ingen:

Min Fætter, Hs. Hvbhd. Hr. *Nul*, paastaar dog, at dette snarere vil geraade Folket, og *in specie* Bønderne, til Ære, dersom der bare er godt selvvirket Lærred eller Strie i Lommerne.

Nogen:

Min Herre, jeg har megen Agtelse for Dem; men i Deres Fættere *Nullerne* klækkes Forræderiet op.

Ingen:

Ah? Og De tror kanske, at Deres Fætterskab *Klodserne* er Statens Støtter? Det er i Sandhed en fortræffelig Race, siden den dog forsvares af Nogen.

Nogen:

Det sker ogsaa med Fanden og Baronwedel baade af Prester og andre.

Ingen:

Forøvrigt vil jeg ikke negte, at Dhrr. Nuller er noget lapsede; men det skader dem ingenlunde. Men at de skulde klække Forræderiet op? Nei, min Herre! Da klækker man det snarere op af dem; eller, da dette er en Overdrivelse, saasom jeg tror, at de tager uheldige Forvarsler af Ubetydeligheder . . .

Nogen:

Som f. Eks., om jeg maa spørge? Eller tror De, at Nogen vil tænke vel om Personer, der er danske i Øre og Tunge, svenske i Panden og alt andet end norske i Hjertet? Men de vilde sagt, at man klækkede noget andet op af dem.

Ingen:

. . Ja, Embedsmænd af Rang og Indtægter. Man har ligesom i Ægypten store Udklækningsanstalter dertil.

Nogen:

Det er at skabe af intet, og jeg vil ikke nægte, at man skaber af en ubekvem Materie, naar man gjør noget, f. Eks.

Magistrater, By- og Folke-Repræsentanter, af mit vidtløftige Slægtskab *Klodserne.*

Ingen:

Pyt! at skabe sker ved et Bliv.

Nogen:

Ja, hvor der skabes af *Nullernes* Intet, men ved *Klodsernes* ubekvemme Materie, kan det koste Arbeide nok. Men et Fortrin har disse fremfor hine, nemlig at de ubrugte og ubrugelige danner Oppositionens Barrikader og Bolværker.

Ingen:

Ak, den Opposition saa ofte intet veier,
fordi den mellem sig formange Narre eier.

Nogen:

De fleste Slyngler dog den anden Modpart har.
Hvis der skal vælges, før end Slyngel vær da Nar!*)

---

*) Men Narre nu engang sig fast ved Alting hænge.
Dog derved Sagen selv ei tabe kan saa lidt
som Himlen Høiheden, fordi det skyer tidt,
og, om der er lidt Ir, sit Værd en Sølverpenge.
Hvis ikkun en af Værd den har, en *Cato,* skal
Oppositionen ei til mere Styrke trænge.

Den Note fandt forgodt jeg atpaa her at slænge,
som maa forevige saa høhnisch en Moral
i tindrende Petit. Men Nogens Klodseyngel
og Ingens Nulleæt vil visselig som jeg
kun Typerader se, men nogen Mening ei.
Og den, som er en Nar, blir Nar og Slyngel Slyngel,
saavist som Sætter jeg endnu i mange Aar.
Moral kun Trækvind er, som gjennem Øre gaar.
Men om den virked end, at Slyngel kunde blive
en Nar — hvad slet Avance! mon mere Værd han faar,
end om jeg fra at sætte begyndte med at skrive?

Sætteren.

Om Pensionsvæsenet.

Af alle de fra den absolute Regjering arvede Byrder for Staten er Pensionsvæsenet den sværeste og formentlig urimeligste. At en uindskrænket Regjering, nok vidende, at dens Magt er usurpatorisk og kun vilde vorde af kort Varighed, hvis den ikke søgte paa den ene Side at skaffe sig en Hær af Forsvarere til at opretholde Herredømmet, imedens denne Hær paa den anden Side i Forening med Regjeringen paa alle Maader søgte saavel for sig som for Enker og Børn at gjøre sine virkelige eller indbildte Fortjenester af Staten — som i dette Tilfælde var ingen anden end den vilkaarlige Regjering — gjældende, synes ikke retvel at kunne drages itvivl, naar Grundene for en Institution, som den Pensionsvæsenet er, undersøges: men denne Grund finder ikke Sted i en Statsforfatning som vor, da den ikke behøver kunstlede Midler for at vedligeholdes, efterdi i dens Vedligeholdelse alle Statens Borgere er interesserede. Lader os nøiere betragte Sagen.

1. Det antages som en afgjort Grundsætning, at enhver Embedsmand i Staten nyder en Betaling for sit Arbeide, hvormed han anser sig brøstholden, hvilken Grund er da tilstede, naar Helbred eller Alder nægter ham længere at tjene, for Staten til at sørge for hans og Families øvrige Tid? Som Naade kan man tænke sig samme, men som Pligt først da, naar Staten ved Embeders Bortgivelse havde gjort det til Betingelse og havde med Hensyn hertil reguleret Indkomsterne saaledes, at der indeholdtes af det, som man ansaa som passende Løn for Embedet, saameget, at Pension i Tilfælde deraf kunde bestrides. At intet saadant er foregaaet, tilstaaes vist. For de Mænd, som t. Eks. har Betjente og Tjenere, som i en lang Række af Tid har tjent dem, maatte det jo i det smaa, ligesom Staten i det store, være Pligt at pensionere disse hidtil havte Betjente og Tjenere, naar Sygdom eller Alder gjør dem uskikket til videre Tjeneste; og Staten maatte jo, hvis en

solid Grund for Pensionsvæsenet eksisterer, være berettiget til ved Lov at se opfyldt denne i sig selv, hvorledes Sagen betragtes, for den enkelte Borger ufuldkomne Pligt. Hvilken Forstyrrelse og Forvirring en saadan Lov maatte afstedkomme, behøves ingen Undersøgelse for at indse. Visseligen kan man indvende, at Pligten ikke desmindre er tilstede, om end Ufuldkommenheden i de menneskelige Indretninger ikke kan hitte paa Tvangsmidler for at bringe dem i Udøvelse. Dette leder

2. til Undersøgelsen, hvorvidt det ene Menneske er pligtig at arbeide for et andets Tilværelse. At her ikke er Talen om den naturlige Pligt for Forældre at underholde og opdrage deres Børn, indtil disse er istand til at ernære sig selv, indsees af sig selv; her er Talen om at sørge for tildels Uvedkommendes Underholdning. Vistnok har den kristelige Religion gjort Goddædighed til en moralsk Pligt; men dels kan en saadan Pligt i sig selv kun være eller burde ikkun være ufuldkommen; thi at man ved Love har, saa at sige, syet Puder under Armene paa den dovne, stundom og paa den ryggesløse, og for en misforstaaet kristelig Godgjørenheds Skyld været uretfærdig indtil at udplyndre den stræbsomme og ordentlige, er en saa bekjendt Sandhed, og er i flere kristelige Lande drøftet samt sat i sit rette Lys. Resultatet af disse Undersøgelser har været, at Letheden i at erholde Understøttelse har, maaske i alle kristelige Lande, forøget de trængendes Antal i en forbausende Grad, og paa flere Steder forøget Kommune-Byrderne til det utaalelige. Men her er Spørgsmaal om Pension, vil man sige. Dertil svares: at Grundsætningen saavel for det ene, som for det andet udspringer fra en og samme Rod. Dog lader os med specielt Hensyn betragte, hvorledes det tilgaar i det daglige Liv.

3. Den Embedsmand, som stundom kommer godt ud med nogle faa hundrede Specier, faar et mere indbringende Embede. Nu skal han gjøre Figur, og slipper for den bekostelige Fod hvorpaa han nu har sat sin Husholdning, maaske endnu slettere ud end før; stiger han atter ved Forfremmelse, er han ikke

bedre faren med de forøgede Indkomster; thi den, som har 1000 Spd., lever som oftest, som om han havde 1500 Spd.; og den, der har sidstmeldte Sum, som om han havde 2000 Spd. og derover. Derfra den saa ofte hørte skjønt stedse ubeføiede Klage over at tjene for slet; ret ligesom Staten bør understøtte alle de Grimaser, som Luksus, Forfængelighed, og et af sin Stilling i Staten laant indbildt Værd kan faa det Indfald at fremkomme med. Og kan dette være anderledes, naar Staten paatager sig at sørge for den afkræftede Alderdom? thi de, som taber Helbreden i Manddomsalderen, kunde maaske som Undtagelse fortjene Understøttelse. Kan det være anderledes, siges her, naar man betager Individerne Omsorgen ved at sørge for sin egen Tilværelse? Er det klogt paa saadan Maade at fremme den menneskelige Indolens? Visseligen ikke. Driver man det endvidere endog til at pensionere Embedsmænds Børn, maatte man dog vel med Rette kunne spørge: Hvorfor er de mere end Børnene af Statens øvrige Børn, Fædrelandets? Ja var det som hos de gamle Grækere og Romere en Ære, som vederfaredes ene og alene Fortjenesten, skulde man finde det baade fornuftigt og rigtigt. At delagtiggjøres i den athenienske Forsørgelses-Anstalt Prytanee, og der leve paa Statens Bekostning, var en Ære, som kun faldt Fortjenesten, de færre til Del.

4. Af det sidst sagte fremstaar en vigtig Grund mod den nærværende Pensioneren. *Stasen har lukket Døren til for sig paa en værdig Maade at belønne Fortjenesten.* Den uddeler Pensioner i Flæng. Den spørger ei, hvad behøver denne eller hin for at have det nødvendige, nei den spørger blot om: I hvilken Stilling har N. N. været, og saaledes uddeles Naadespengene ikke efter Fortjenesten, men efter en dobbelt Rang, nemlig efter den havte Stilling i Staten, og efter den Levemaade og Figur, som hidtil havte Embeds Indkomster har sat vedkommende istand til. Ja saa vidt er man gaaet frem i denne formentlige Daarskab, at man ikke engang spørger: Behøver Individet denne Naadepenge? Slet ikke; Naadepengen eller Pensionen har man

ladet passere som Pligt; man har, filosofisk betragtet, været uretfærdig mod de øvrige Statsborgere i at beskatte dem høiere, end som nødvendigt havde været i modsat Fald. At dette er skeet og har kunnet ske, beviser hverken mer eller mindre, end at Embedsstanden paa Thinget har havt Indflydelse nok til at afgjøre denne Sag efter sin Interesse, og at de øvrige enten ikke har tænkt eller villet tænke over denne Gjenstand. Hvorfra al den Tale i Budgetkomiteens Indstilling om Regulering for Pension, om den Hjemmel for Pensioner i Forordninger fra den absolute Regjering, istedetfor at undersøge, om der til Gjenstandens Vedligeholdelse er nogen fornuftig Grund, som formenes ikke at være Tilfældet; tvertimod at den ved Lov burde ophæves.

Vilde man indvende herimod, at Embedsmanden i ringe Kaar maatte udsættes for Hunger, naar Staten ikke tog sig af ham i hans hjælpeløse Alderdom, da svares: Lad Staten under sin Garanti oprette en Livrente-Indretning — ligervis som Enkekassen; naar deri var bestemt Portionernes Størrelse og Procenterne deraf, og Tiden, hvorlænge der skulde indskydes aarligaars, samt Minimum og Maximum for Livrentens Størrelse, vilde Embedsmanden være tjent, og Staten tillige langt bedre faren — selv om Staten endog maatte finde det rigtigt at paatage sig Indskuddene for de ringere lønnede Embedsmænd saasom Løitnantsklassen af Militær-Etaterne, der forudsættes ikke at være lønnede rundeligere, end at Indkomsterne ialmindelighed behøves til dagligt Udkomme. Maa det forudsættes, at en og anden desuden vilde tænke paa Alderdommen, maatte Anledningen til forstørret Indskud staa en saadan aaben. Staten undgik da al anden Pensioneren end den, som Storthinget af Agtelse for Fortjeneste dekreterede, og skulde endog Misligheder derved indtræffe, saa vilde de uden Tvivl blive sjeldne og saa enkelte, at de ikke vilde paadrage Staten følelige Byrder. Individet sattes i den Nødvendighed at sørge for sig selv, hvilket nu ei er Tilfældet. For ikke ret længe siden fortaltes der, at en Kjøbmand havde anmodet en Bryggebærer for sig at

hjembære en Pakke; hvortil denne spurgte, hvad han derfor vilde give, og til Svaret 8 Skilling tog den anden Ordet og sagde, at han ei vilde gjøre det ringere end 24 Skilling; hvortil Kjøbmanden svarede: Saa faar jeg bære Pakken selv. En Kammerat, som forestillede Bryggebæreren det urigtige i sin Færd, fik til Svar: Skulde jeg komme i Mangel, skal Fattigkassen forsørge mig. Her er den sande Følge af den overdrevne kristelige Goddædighed. Mennesket er sig selv altid ligt; naar det ved, at der sørges for det, ophører det at sørge for sig selv; men sættes Individet i den nødvendige Stilling at sørge for sin Alderdom ved at indskyde til en Livrente, da vil Indskuddene blive en Sparekasse; man vænnede sig til at undvære og have i Beredskab de dertil udfordrede Penge, som, da de vel aarligaars eller til bestemte Terminer for største Delen vilde blive at erlægge, vilde indskydes uden føleligt Savn, og samtlige Embedsmænd sikrede hverandre saaledes en sorgfri Alderdom. De sørgede da for sig selv i Lighed med de øvrige Statsborgere, og en vigtig Omstændighed, tjenlig til at begrunde og vedligeholde Kasteaand, var ryddet af Veien; Ligheden i Lovens Øine blev større; Fædrelandet paabyrdedes ei priviligerede eller prioriterede Familier til Forsørgelse, saaledes som nu er Tilfældet, enten saa det er tjent med dem eller ikke. Den Anomali, at Rigmanden skal nyde Pension uden at tiltrænge den, og uden at have i den Grad udmærket sig, at Trang for Staten til at belønne, for at drive andre til den samme Anstrængelse og Udmærkelse, ophørte. Kun Fortjenesten hædredes da med Pension, og Staten havde derved anskaffet sig en Spore til at udvikle Fortjenester, nemlig i Haabet om at deltage i denne Ære.

Vore svenske Brødre har formodentlig handlet klogere i denne Sag. Uden just at kjende det svenske Pensionsvæsen nøiagtigen, ved Forfatteren heraf dog, at Pensioner uddeles sjelden og i ringe Grad; saaledes er 400 Rd. Bco, som udgjør imellem 165 og 170 norske Specier, den høieste Pension, og man har ikke hørt, at nogen Ulempe deraf er opstaaet; skjønt

Sveriges Embedsmænd — saavidt vides — tjener slettere end hos os, hvor man ei alene vil have drøi Betaling for sit Arbeide, men ogsaa aarligen pensioneres, naar man ei arbeider mere.

Nok et Ord om Pensionsvæsenet.

„Snak kun;" — sagde engang en ung Herre til en ung Dame, som raillerede ham — „Vetet hefter dig ikke." Saa omtrent kunde man fristes til at tiltale de saavel mundtligen som skriftligen skrigende Væsener, der er for Alvor bistre over Udfaldet af Pensionslisternes Revision i Storthinget, dersom man ikke kunde gjøre den Indvending, at det er netop Vetet, det overstrømmende Vet, der, lig en rivende Strøm, som overskyller sine Bredder, søgte at skaffe sig et Afløb. Med Hensyn til de skrivende skrigende Væsener kan man ellers sige med Wessel

„Kun Skade
for Pen og Blæk og for de rene Blade."

Dog lader os heller undersøge Gehalten af de saakaldte Grunde end dette Vet, og hvorvidt de, ved at komme i Diglen, kan udholde Prøven.

„Vi," udraabte en hel Del Embedsmænd — „som ifra den tidlige Ungdom har med store Omkostninger opofret Tid og Evner for at dueliggjøre os til Statens Tjeneste . ! skulde Staten ei sørge for vor hjælpeløse Alderdom, naar vi ei længere kan tjene?" Lader os engang nøiere betragte, hvori denne Opofrelse bestaar:

Forældrenes temmelig almindelig Abekjærlighed for deres Børn lader dem kun se Talenter hos deres saakaldte haabe-

fulde Poder, om der endog sidder saa gedigne Faarehoveder paa dem, som nogensinde kunde sidde imellem et Par Skuldre. Nu vel! disse haabefulde Poder af Drengeklassen betragtes af Forældrene at have for megen Værd til ved sine Hænders Hjælp at vorde arbeidsomme, nyttige og gavnlige Statsborgere; derfor skal de pine og plage deres stundom tomme Hjernekiste saa længe, indtil de ligesom Papegøier faar fremplapret den udenad lærte Lekse og faar sig en Eksamen i Posen — alt for at komme i Embedstur, og med Hensyn til Videnskabelighed hvile paa sine Laurbær. Forældres Forfængelighed, Haab om at skjære Remmer af Nationens Hud og at leve af Medborgere uden synderlig anstrængende Arbeide, som i Almindelighed rundeligen betales, se her er Offeret, det store Offer, som alle og enhver lige til det opvakte Hoved nedlægger paa Fædrelandets Alter; kun er den Forskjel, at det lyse Hoved stundom vorder sit Fædrelands Velgjører, imedens Dosmeren meget ofte bliver en Last for Borgersamfundet. Der sagdes nys, at det lyse Hoved stundom vorder sit Fædrelands Velgjører: men besjæles det af Egenkjærlighed, Forfængelighed og Ærgjerrighed, da ser vi Mænd som flere af Usurpatorgenierne, der snarere er at betragte som deres Landsmænds Svøbe end deres Fædrelands Velgjørere. Af saadanne har Historien nok at fremvise, imedens den kun som Modsætning fremviser en eneste Washington. Staten har saaledes liden Grund til at understøtte det barnlige mest udmærkede Talent, da der ikke kan beregnes, hvad Retning Talentet vil faa, enten man opføder en Slange i sin egen Barm, eller et Væsen, som vil gjøre Landet Ære og Gavn. Men Staten tiltrænger dannede Embedsmænd, vil man sige. Godt og vel! er Svaret, men her spørges tillige: Er nogen Frygt for Mangel derpaa forhaanden? Den store Masse, som, utroligt nok, gjør dette saakaldte store Offer, maa overbevise om, at det ligesaa vel er som det vil blive Tilfældet, om end ikke mindste Haab om Pension eksisterede. Gunstsystemet maatte i langt høiere Grad afskrække fra at anvende sig til Studeringer. Noget Offer finder saaledes ei Sted, og er

ikke Tingen; men med stundom al sin Middelmaadighed at have indbringende Embeder ved ringe Arbeide er Tingens første Side. Alle andre maa sørge for sig selv; kun Embedsmanden vil være ophøiet derover, eller maaske rettere .lav nok til at gjøre saadan Fordring. Der er Beviser nok for, hvor nødigt Embedsstanden for en stor Del vil give Slip paa et under den absolute Regjering sig bemægtiget Formynderskab over myndige Borgere, og dog vil de umyndiggjøre sig ved at lade sig af de øvrige Borgere føde i Alderdoms og Svagheds Tilfælde. Denne Anomali skulde man finde løierlig nok, naar man ikke vidste, at alt gaar ud paa Penge. For Penge — vel at mærke — vil de være Formyndere, og for Penge umyndige, uden dog paa nogen Maade at ville indrømme det sidste; derfor protesterer man mod Udtrykket „Naadepenge“, som dog er og bliver det rette Udtryk, hvormeget derimod end protesteres. Det er oprørende, skriger man, at Embedsmanden i sin Alderdom eller i Svagheds Tilfælde skal udsættes for at lide Mangel. Man kunde simpelt hen spørge, hvorfor sørger han ei for at forebygge det? Men om en Statsborger udenfor Embedsmandens Klasse kommer i den Stilling, at han mangler det allernødvendigste, og om netop de svære Statsudgifter, hvortil Pensionsvæsenet bidrager sit, er Aarsagen til hans trange Kaar, det er vel ikke oprørende; at Statsindretninger, arvede fra en absolut Regjering, tvinger Borgerne i Almindelighed til at arbeide for andre Borgere, væsentligen for at betage dem Umagen at sørge for sig selv, det er ikke oprørende; det er formodentligen, overensstemmende med disse Skraaleres Mening, i sin Orden. Tode i sin Tid sang:

„Bøtter og Melk er for Bønder og Fæ,
Frøken og Junker er skaaren af Træ.“

Kun Skade, at disse Træmennesker vil leve og leve vel, samt at man ikke som Dukker kan sætte dem i Skabe eller pryde Kakkelovnene med dem.

„Frankrige“ (skal Ludvig den fjortende efter Fortælling have sagt) „det er jeg.“ „Norge“ (tænker Individerne af Embedsstandens aristokratiske Del) „det er vi.“ Uden saadanne eller lignende Ideer skulde man ofte have ondt for at begribe, hvorledes stundom de, der noksaa ærbødige og ydmyge krøb for at komme ind i Embedsturen, neppe har faaet deres Ønske opfyldt, førend de har umaadelige Fordringer til Staten: snart at Embedsbyrderne er for store, snart at Embederne er alt for knapt aflagte, saa i Fordringen om rundelig Pension (det strengt rette Navn „*Naadepenge*“ har man set, at man ei vil vide af), og endeligen i den Bisterhed, hvormed der drages til Felts mod dem, som vover at undersøge Grunden til disse Fordringer og at drage deres Retmæssighed itvivl. Saaledes saa man en Anonym i Rigstidenden af 12te Juni angribe Advokat Hielm for at have sagt i Storthinget, at Embedsstanden intet Retskrav paa Pension har. Anonymen fordrer altsaa, enten at H. imod sin Overbevisning skulde have sagt det modsatte, eller og mod sin Pligt som Repræsentant lagt Skjul paa denne sin Overbevisning, paa denne vigtige Omstændighed ved Sagen. Hvad siger Hr. Anonymen om saadan Grundsætning? Den er vel, aristokratisk forstaaet, kan man tænke, i sin Orden. Visseligen har han, for at besmykke sit lumpne Angreb, kastet H. i Næsen, at han selv nyder Pension. Da Anonymen ved Besked om det ene, maa han vel og vide Besked om Sagen saaledes, som den forholder sig, nemlig: at Hielm ved en kongelig Resolution afskedigedes uden Lov og Dom. Da nu en Regjerings-Advokatspost ikke kan henregnes til dem, som Grundlovens § 22 har givet Kongen Ret til at give saadan Afsked, baade fordi de Grunde, som maa forudsættes at have bevirket Bestemmelsen i § 22 ei her er tilstede, i det mindste ikke i tilstrækkelig Grad, saa og fordi Bestemmelsen, der er en Undtagelse fra en almindelig Regel, ingen Udvidelse taaler. At Embedet ei eksisterede, da Grundloven antoges, er ingen Modgrund. Skattefogder eksisterede ei heller den Tid, og dog vil vel ingen for

Alvor paastaa, at disse sorterer under Bestemmelsen i § 22. Storthinget maatte altsaa enten fordret H. indsat i sit Embede som Regjerings-Advokat eller fordret ham meddelt et andet Embede til Ækvivalent, eller og — for at undgaa endog farlige Diskussioner — erstatte ham det, ved Embedets Berøvelse lidte Tab. Da nu dette Embeds Indkomster mest beroede paa de Retssager, der forrettedes for Regjeringen, var Gagen ringe, Sportlerne eller de uvisse Indkomster størst. Storthinget, ved blot at give H. den havte Gage i Pension, viste mod ham en saare mager Retfærdighed, des mere paafaldende, som man ser Toldofficianternes Pension at reguleres saavel efter Sportler som Gage. Men Advokaten er formodentligen altfor frisindet i Anonymens Øine. Herned med Frisind! med Presse etc. er Aristokratiets om just ikke aabenbare saa dog hemmelige Valgsprog. Enhver, som søger at begrænse dets Rovgjerrighed, dets Lyst til at skjære brede Remmer af Statens Hud, og bringe det derhen, at de øvrige Statsborgere — Nationens store Masse — ogsaa er noget andet i Statssamfundet end at trælle for dets Velvære — kort at Aristokratiet ei udgjør Norge — er dets Fiende, som det forfølger, bagtaler, forhaaner og tilsidesætter, saa godt det kan.

Da det efter den Vending, Tingene, igjennem en lang Vane, har taget, vilde have store Betænkeligheder medet at ophæve al Pensioneren, vilde det være ønskeligt, om Storthinget vilde fatte Beslutninger, som i Tiden kunde lede til det urimelige og skadelige Pensionsvæsens Ophør.

Om en velment Forandring af 17de Mai.

Synderne ved ikke, naar deres Omvendelsestime slaar. De i sig selv kraftigste Bevæggrunde til Forbedring spildes ofte og forbliver uvirksomme 999 Gange; men endelig indtræffer imellem de 1000 den enkelte, som skal trænge ind. Den afgjørende Omstændighed er der; Paulus lynslaaes og ser. Saaledes kan det tænkes, og Meningen forsvares, at Hs. Excell. Statsminister Løvenskiolds erklærede Antipathi mod sine Landsmænds Konstitutionsfest den 17de Mai kan virke paa mangfoldige Gemytter, som hidtil haardnakket har udholdt Tanken om selve Hs. Majestæt Kongens Uvilje over slig national Kaadhed. Noget mirakuløst maa visselig antages heri, saasom det, i en saadan Sammenstilling, ikke er tilladeligt at ophøie Hs. Excellences Visdom, ihvor straalende den end kan være. En pludselig Omvendelse antager vi har kunnet ske i Gemytter, som Efterretningerne om Kongens Vrede over den fortsatte Feiren af Dagen allerede havde gjort vaklende. Statsministeren har lagt den sidste Sten paa maaske mange tusinde Asener, som nu endelig kan være sjunkne iknæ. Men en Fest maa vi dog have, siger mange af disse Folk; og deri er vi enige. Og de vil tilmed have den paa en Aarstid, der tillader Fornøielser i den fri Luft. Og saa maa der, for den gamle syndige Vanes Skyld, være noget patriotisk deri. Javist, ligesom flere Folkeslag kun bekvemmede sig til Kristendommen, naar de fik beholde noget af Hedenskabet. Javist, noget patriotisk, saavidt det kan bestaa med Statsminister Løvenskiolds Patriotisme og godt Broderskab med de Svensker, som truer med at kunne tyne os, „naar de bare vil,“ men som er de søteste Brødre af Verden, naar Patriotismen ikke gaar videre end hos dette Nordmændenes ophøiede Forbillede. Men alt dette skal kunne ske paa en pen Maade, naar vi blot vil, tilligemed den syndige Vane at ytre sin Glæde paa Fædrelandets Befrielses- og Hædersdag, og saa træde en dum Nationalstolthed under Fød-

der, og laane et opmærksomt Øre til følgende Beretning i den svenske Statstidning, som maa forekomme ethvert ufordærvet Gemyt ligesaa rørende som værd at tage Eksempel og Belæring af.

„*Gefle*. Hver Tildragelse, som har gjort et stærkere Indtryk paa Sindet, tilbagekaldes sædvanlig i Erindringen, naar Tiden i sit Løb kommer til dens Aarsdag. Saaledes opkommer inden Familierne Festligholdelsen af Fødsels-, Navne- og Bryllupsdage. Har Tildragelsen virket paa hele Samfund, giver den Anledning til almindelige eller saakaldte Folkefester. Og saaledes er Aarsdagen af H. M. Kongens Besøg hersteds forleden Aar ikke heller passeret ubemærket. Hver Familie har inden sig ihukommet de livsalige Indtryk, som Aasynet af H. M., af hans godhedsfulde og naadige Ytringer gjorde paa alle og enhver, og som bevares uudslettelig hos enhver. Paa en mere udmærket Maade feiredes 19de August d. A. af det Kavallerikorps, som havde den Naade at eskortere H. M. fra Staden til Grænsen af dens Gebet. Under Musik marscheredes til det Sted, hvor H. M. i naadige Udtryk aftakkede dem, og hvor en Del af Helsinge Regiments Musik stødte til, hvor de da blæste omkaps, defilerede og indtog en Middag under et for Festen gjort rummeligt Telt, som var beklædt med Flag, Blomster, Løv og Granbar samt siret med „Konungens höge Namnchiffer.“ Under Festen Skaaler og Sange i mængdevis. Derpaa foretoges et Ridt (man ser Enthusiasterne kun var fornemme), og efter Tilbagekomsten indtoges en Æftasvel, hvorefter Toget under Sang og Musik rykkede ind i Staden Kl. 9 og skiltes jublende ad paa Slotstorvet, hvor Korpset ifjor havde den Naade at modtage H. M. til Eskortering. En Mængde Mennesker var samlede ved Festen. En udmærket Orden og Samdrægtighed herskede hele Dagen saavel inden som uden Korpset; alt gik til med *største Moderation og Sans*.“

Moderation og Sans?

Ak ja, der er intet berusende i disse Ord i den *Sans*, hvori de her er tagne af den officielle svenske Kronavis; men noget opløftende er der, og de er Navnene paa en Fests skjønneste Dyder og Prydelse. Ingen fornuftig Mand vil undvære dem i de Samkvem, hvor han skal være tilstede, idet de siger intet andet, end at den samme Fornuft, som gjør ham agtværdig, er almindelig herskende. Man vil sikre sig dem og tilkjøbe sig dem selv for Ubehageligheden af Politiets Nærværelse og forminsker heller Fornøielsen med Anvendelsen af nogen ydre Tvang, hvor man kan have nogen Anelse om, at Moderationens lette og behagelige indre Aag skulde kunne afkastes. Men ved en Fest, der rentud erklæres for at være en Frihedsfest, taales ikke Anvendelsen af nogensomhelst Tvang, omendskjønt det er *in petto*, at „Moderation og Sans“ er fremmed for dens Karakterer. Derfor gik ingen klog Mand til Festen uden Angst; derfor spurgte man ligesaavist hinanden tidlig paa Dagen, om det vilde gaa godt, som om hvad Veir man troede det vilde blive; derfra alle disse allerede om Morgenen skjælvende brave, derfra alle disse oprigtige Aftensuk over, at Dagen var vel over, og denne Deltagelse i dens Glæder og Begeistring, der lignede det langansigtede Mod og den koldsvedende Lyst, hvormed man udsætter sig for Indflydelsen af Elektrisermaskinen. Bagefter fik man rigtignok Historier; men som kun tjente til endnu mere at sætte Moderationen under Bordet og tilsløre den Sandhed, at den norske Patriotisme i sin Ægthed kun findes hos Statsminister Løvenskiold i Stockholm (ligesom Trojas Guder i den landflygtige Kreusas Barm), og at dens stille Luer har forenet sig der med den unionsborgerlige Ærligheds, saaledes som denne, ligesaa ensomt og i sit Fædreland ringeagtet, opbevares i Hs. Excellences Bordven Minervaredaktørens Bryst, forsaavidt Gjæstereringens Overflod levner den Plads. Men da nu 17de Maisfesten ikke er af den Natur, at Moderation og Sans kan siges at være den eiendommelige; da dog enhver fornuftig Mand

ligesaavel maa være berettiget til at fordre dette som stive Støvleskafter; da selv mange af dens Feirere gaar dertil med Bæven, og da nu endelig*) Statsminister Løvenskiold med al sin Indflydelse har erklæret sig derimod og saaledes bestyrket Kongen i hans uvillige Formening om denne Folkefest: saa tør det nok hænde, at den Tid er der, da brave Nordmænd heri gad foretage en liden Forandring: en Manøvre, hvor man vel overlader Plads, men dog viser Front. Og dertil har Geflestykket givet Inds. en Ide, nemlig den, at enhver By og Bygd, der har havt den Ære at lade Hs. Majestæt Kongen eskortere igjennem sig, med Ophævelse af 17de Mai, gjør Aarsdagen til denne uforglemmelige Begivenhed til sin Folkefestdag, der feires med Ridt til og fra Eskorteringsstederne og ellers paa samme høitidelige Maade som i Gefle. Derved vilde Mænd, som nød denne Ære, fremdeles æres som fortjent; og det vilde være passende, om denne Hæder, eftersom de døde fra, overgik paa deres Børn. Konstitutionen kunde jo ligefuldt erindres, og det vilde da ske paa to Steder i Bygden, nemlig paa Modtagelses- og Afskedsstedet, hvor Folket kunde strømme til for at se Eskorten komme, vel uden svenske Vogne imellem sig, men dog Allemand beskidte og glade af Naadens Ihukommelse (ligesom Kvæget kan ræbe sig mæt af Opstødelser) og over „svenske Landbrugsakademiens“ Skillingsmedalje, som de kunde have om Halsen. Forsaavidt der gives Egne, hvor aldrig slig Eskorteren er foregaaet, saa kunde nærmeste Bygds Eskorteringsdag tages. Og desuden kunde man bruge den Dag, da enten Statsministeren eller Baronwedel engang havde faret igjennem. Kort, ihvordan det nærmere Arrangement blev, vist er det, at Nationen vilde staa sig glimrende derved, idet den, for en Folkefest, der er til Forargelse for høie vedkommende, vilde faa Folkefester paa enhver af Aarets Dage, der tvertom maatte være til Glæde og Behag og vinde Plads i „sjelfva svenska Statstidningen.“

*) „Sidder dit Hoved løst, siden du ikke ærer Veziren?“ siger Mocassem.

I de gode gamle Dage.

— I gamle Dage var en Ravn Stockholmspost. Det var i den sydlandske Odins Tid, i den første Unionskonges, der allerførst — og allerlettest, fordi Nationerne endnu ikke var blevne forskjellige — praktisk deducerede Unionens Nødvendighed paa Grund af, at et Hav omgav Landene. En prægtig, troskyldig, poetisk Alder! Ingen opponerede imod den besynderlige og raskt igjennemførte Sats, som var uimodsigelig, idetmindste fra datids norske Befolknings Side, fordi det er rimeligt at antage, at denne, der endnu skal besidde saameget af den oprindelige Bjørnenatur, og i hin Tid mest bestód af Jotuner, dengang neppe kunde tale eller udtrykke sig artikuleret. Alle, det vil sige: Alle, som fortjente nogen Agt, d. e. Gother, som svarer til vor Tids Konstitutionelle, intelligente, excellente eller Excellencer, utomordentlige o. s. v. var enige her og hinsides Kjølen — dette dunkle Grundtræk af en Mening i Nationen, som de geniale Gother oversaa, mens de bornerte norske Jotuners Grynten derom ikke agtedes mere i Sigtuna, den Tids Stockholm, end man nu i Stockholm og Upsala agter den nærværende norske Statsborgers. Ja, en prægtig poetisk Tid, da Ravnen svævede hen med Guddomsbudene, mens nu et Par skidne Hjul maa slæbe de Østens Budskaber frem, som bevæger Norden — da Odin gjorde den rasende, men med hin Tids Adelskab: med Guddom, begavede Thor til kommanderende General i Norge — da et Hoved (Mimers) uden Krop var Statsminister, istedetfor at det nu skal hede omvendt — og da Thronen i Asheim var omgiven med al Byrdens og Geniets og Bedrifternes Glans, mens vor fattige Tid vanskeligt ser disse tre at forene sine Straaler.

Men Odins Ravn bragte ikke forunderligere Budskaber end Stockholmsposten idag, der beretter den kristiansandske Stiftamtmand Schouboes Udnævnelse til Statsraad.

Morgenbladet og den Konstitutionelle skumler omkaps derover. De bærer sig ad som Ænder, der laa Natten over i en

Dam med noget sort ved Siden, som de høit ansaa for en Gaas; men nu ved første Gry plasker Vandet, Skikkelsen letter sig, og gjennem den splittede Taage ser de Jupiters egen Fugl at iværksætte en Apotheose med — ja muligt at Ænderne tænkte rigtigt om det ubekjendte sorte, men nu er det ialfald høit nok til ikke at bryde sig om deres Snadren.

Gjæstebudet i Kristianssand.

— At slutte efter de Æresmaaltider, som er givne forrige Stiftamtmand, nuværende Statsraad, Schouboe i Kristianssand og Mandal, maa Stiftet i ham lide et ganske uerstatteligt Tab. Man har forgjæves søgt Trøst i Kalaser og ved hinandens Hjerter. Taarerne flød omkaps med Vinen. Hulken og Smasker blandede sin behagelige Lyd sammen. Man læste Smerte og Mættelse i hverandres Ansigter. Nok, det er nu ganske afgjort, at Hr. Schouboe er den mest udmærkede Mand i Norge, og langtfra skikket til at være nogen blot *gentilhomne de chambre* hos Excellencen Løvenskiold. Man gjør Uret i at imaginere sig ham pudret og mest passende kostymert i en gammeldags Aristokrats violette Stivkjole fra nogle og 80; men derimod kommer man Sandheden nærmere, om man tænker sig en gammel Romer, af Kraft og Storhed uden Forbrydelser, med det ædle*), (som der staar i Visen), bekransede, allerede graanende, stærkhaarede, kortlokkede, noget bucefaliske Hoved kjækt tilbagekastet som forat overskue det mylrende *forum*, Togaen opsnippet over Skuldrene under den ædle Holdning, Haanden halv udstrakt, som om han allerede engang havde udtalt: „*Qvirites!*“ og nu blot venter paa Taushed. — Der har vist sig Stykker, som be-

*) „Held Schouboe dig! Den Krans, som vinder sig om din Pande, er du værd.

rettiger til de høieste Forventninger, og Publikum skal betale Tilintetgjørelsen af det gamle Ordsprog, at den, som er slaaet til en Skilling, blir aldrig en Daler, med Fornøielsen at høre de Konstitutionelle, som allerede har iværksat et Par Retirader for Hr. Schouboe med stor Upartiskhed udbreder sig om, hvor galt det er at dømme nogen forud, og hvorledes en Necker let kunde tages for en almindelig brunkjolet Genfer-Spidsborger, før han blev Minister, eller før han blev en Necker.

Hvad mere er, Hr. Schouboe skal besidde den vigtigste Betingelse for at kunne være en god konservativ Minister, nemlig den, at han tilforn har været Republikaner med Liv og Sjæl. Og det tror vi, alle Mennesker har været engang i sit Liv, idetmindste i et enkelt Øieblik, nemlig det lyseste og mest himmelske. Og ligesom man siger, at den dødes Ansigt kort efter det sidste Suk antager sin skjønneste Form, idet Trækkene viser sig saaledes, som de var i den afsjæledes bedste og lykkeligste Øieblik, saa tror vi ogsaa, at enhver paa sit sidste bliver Republikaner igjen og farer heden med den Tro, misfornøiet med hele det Mellemrum, hvori han praktiserede en ganske anden. Menneskets Indre viser sig paa sit sidste, ligesom Ansigtet efter Døden, saa tækkeligt som det kan. Men Forraadnelsen har ingen Barmhjertighed med de sødt isammensvømmede Træk, og Fordærveren ikke med de søde Miner af en Sjæl, der kun var, hvad den burde være, i to Momenter af sit Liv.

Men det var om Gjæstebudet i Kristianssand eller om Kristianssands uerstattelige Tab. . . Ja, de gode Mænd er at ligne med dem, der „give op,“ lægger Aarerne op, giver sig over og lader Ulykken raade. Beretningen i Morgenbladet af 2den Januar er fast rystende at læse. Der lader til at have været en Slags Ligfærd over Byen. Men den var prægtig . .

„I Glans gik Sorgen frem, men Verden kjendte
dens Hulblik grant igjen —“

Der var over 100 Stykker fede og magre. En Christian Hansson var Gjæstebudsbarde . . .

„Og Harpens gyldne Taarer faldt.“

Og Byfoged Thesen var der med det samme Ansigt, hvormed han skrev Dommen over Storthinget.*) Man fandt, at det var dog godt, at der var *nogen* Trøst, og Christian Hansson (adskiller sig fra Christen Hansson ved Tøilesløshed i Imaginationen, fra Mikkel Hansson ved friere Versifikation, fra Jochum Hansson ved større Gedigenhed i Geniet, fra Kasper Hansson ved Satirens Blodtørstighed, fra Hans Hansson ved større poetisk Høihed og fra alle Verdens Hanssonner ved større prosaisk Drøihed) — og Christian Hansson, siger vi, han stemmede sin mægtige Harpe, og som Orfeus fik han ikkemælende til at synge paa Melodien „det gamle Gøthalejon hviler“, og „Tidens vilde Bølge“ fik han til at logre, og over den sendte han „de rørte Sjæles Farvel,“ de rørte Sjæles Farvel.

Deputationen fra Mandal, bestaaende af 7 Stykker, ankom bekvemt nok til at kunne være Vidne baade til de rørte Sjæles og det rørte Smørs Farvel. De fik Hr. Statsraaden afsted de 5 Mil til et Pikkenik af omtrent saamange Mennesker som Retter. Og der vankede da atter Mad og Graad. Og om Veien var belagt de 5—6 Mil med Skarlagen, maa det have taget sig deiligt ud. Og saaledes havde vi ogsaa en liden Lord-Greys-Reise.

Et Nederlag.

— At vor Konge er en stor Krigshelt er bekjendt og uomtvivlet, om det end i Geburtsdagsviserne repeteres sammen med en Mængde Overdrivelser og Dekorationer af poetisk Bogguld, som ikke holder Prøven. Det var derfor en prægtig

*) Et Forsvar for Storthingets Opløsning i „Kristianssands Stiftstidende“. Udg.

Ide af Høistkommanderende at feire Høistsammes saakaldte høie Geburtsdag ved et *Nederlag.* Hekatomberne eller Slagtofringerne af 100der til Guderne i fordums Dage herledede sig fra samme Principer, nemlig enten fra den rene Devotion eller begeistrede Nidkjærhed for at vise den dyrkede Ære — og dette antager vi som det mest moralske — eller fra det blodtørstige Overmaal af imperatorisk Selvfølelse. Men ved saadanne Leiligheder eller rettere sagt Sindsomstændigheder, naar Sjælen aabenbarer sig i sin Spænding og Fylde og bearbeider og afføder det overordentlige, pleier den netop, mer end ellers lukt for det sædvanlige, at være følsomst for alt forudgaaende overordentligt, som den sætter i Forbindelse med det store, som forestaar og beskjæftiger den, antager som himmelsendt og med profetisk Skarpsindighed ved at hente Varsler af.

Men vor kommanderende General agter aandelige Ting kun lidet, skjønt Mænd, der har været udi større Bataljer end han, ikke anser at tage vare paa saadant for Bagateller, og skjønt der virkelig var indtruffet et sandt *omen portentosum,* d. e. et Varsel, der kan bringe umælende Bæsters Børster til at reise sig — ja en Begivenhed, som kunde fortjene sit eget Omen, og sandsynligvis alt havde faaet det i en isfalden gammel Kjærring, en Høne eller Hane, som dat af Pinde, eller andet sligt, som vel ikke var saa forfærdeligt som Begivenheden selv, men dog altid nok til at varsle noget forfærdeligt.

Under alt — der var foregaaet noget, som burde have ladet Generalen ane, at hans i sig selv store og heroiske Forehavende umuligt kunde løbe godt af den Dag. Thi hvad skede ikke med hans Majestæt Kongens egen første Generaladjutant midt paa Pladsen, midt foran Fronten af Tropperne, Generalen og Publikum, forsaavidt dette kan siges at have noget midt foran sig og ikke blot bestaar af en Masse Bagdele, og bør nævnes eller kan antages at skjønne, om der er stor Forskjel imellem en Græsrytter og en Snerytter! Hvad skede ikke? Ja noget, som har været agtet for en stor Ulykke, alt siden Mennesket tæmmede den første Hest, ja for en saa meget større Ulykke,

som den ikke beklagedes nogensinde, men holdtes for at medføre noget vist beskjæmmende og forøgedes med Spot, selv naar det skede ved en Olivers Lanse inden Turneringen — noget, som vi ikke ved om vi skal give det Plads som et Omen foran det egentlige Nederlag eller tælle det med i dette som et af Dagens Offere.

Nok — Hs. Majestæt Kongens Generaladjutant galopperede hen til kommanderende General, dreier af, Hesten støder let mod Generalens, rygger lidt, Rytteren trækker Stangen an, Gangerens Bevægelser bliver farligere i samme Mon, som Stangen handteredes paa den Maner, og — inden man ved Ord af, sees Generalkommandoens Ben iveiret — den plumagerede Hat gaar forud og saa hele Generalkommandoen med brudt Spore efter og forsvinder i Sneen. Hvilket Syn for Baronen, der er Kavallerigeneral med Liv og Sjæl, og, som saadan, agter gode Ryttere høist af alt! Vi ved ikke, hvilken Positur Forfærdelsen antog hos ham, men *hin* Hest stod stille, ligesom om han frygtede for Løitnant Roosens Skjæbne, fordi han lystrede Ordre.

O Dag, est du saa høi kun for at være
mer ubarmhjertigt Vidne til sligt Fald?
Men hvo sig selv fornedrer skal ophøies.

Vi vender Blikket med saameget større Deltagelse fra denne Scene, som dette ikke var den eneste Gang, Generaladjutanten maatte bide i Sneen den Dag. Ved Udtrædelsen af Vognen, som førte ham til Gjæstebudet hos Generalen (hvilket efter en saadan Dag, som vi snart skal høre den 26de Januar blev, med megen Ret kunde kaldes et Slags Valhalla, hvor de slagne fryder sig med hverandre) . . ved Udtrædelsen falder den ulykkelige Generaladjutant atter, men dog, til en behagelig Forandring, denne Gang paa Næsen.

Ved Parader pleier altid Defileringen foregaa kun i Skridt, og ved denne Leilighed kunde man saameget mindre vente noget andet, som Pladsen var bedækket med temmelig dyb, kun løst

nedtraadt Sne. En saadan Defileren foregik ogsaa med nogenlunde Orden, og dermed tænkte man det var forbi, men —

Men Generalen, der (det ved jo Verden nok)
som Folk til dit og dat, forfalden er til Chok —

Men Generalen faar pludselig den forunderlige heroiske Ide at befale ny Defilering i Trav og Gaapaamarsch i den dybe Sne. Med Hestfolket gik det, men Fodfolkets stive Linjer . . . Ak, saaledes segnede Franskmændene i Rusland, eller Birkebeinerne ved Laake, ak, saaledes . . . Men man vil faa et Begreb om Nederlaget ved en af dets enkelte Scener. En Kaptein, en liden, men djærv Mand, stormer frem foran . . Skjæbnen griber ham — han forsvinder — over ham stormer første segnende Peloton — han tænker Farvandet klart — og reiser sig, da anden og tredie Peloton . . Nok! Det var et Nederlag. Regner man alle Dagens Ulykker sammen, saa kan man sige, at man beklager foruden hin Generalpersons ogsaa en brav Kapteins og mange andre gjæve Krigeres Fald. Det er en Trøst, at de „stupade“ paa Ærens Mark.

Det var et Vinterfelttog. Og regner man nu hver Leir eller Mønstring for et Sommerfelttog, saa har vi en af Jordens største Hærførere til kommanderende General.

„Napoleon sin Alder tælled efter Seire;
men Norge har en Helt, som tæller efter Leire.“

Om slavisk Titulatur etc.

Det er vel saa, at vore østlige Naboer overgaar os i slaviske Titulaturer, i Underdanigheds- og Høfligheds-Udtryk; men fordi de deri har et lidet ærefuldt Fortrin fremfor de fleste

andre Nationer og maaske kan hamle op med selve Kineserne, bør vi ikke dølge for os selv, at det i denne ikke uvigtige Henseende er kleint nok bevendt hos os selv.

Paa sidste Thing vakte den trondhjemske Repræsentant Gram Motion om at faa det af Grundloven ikke anerkjendte, og i en Stat, hvori Magterne er lige fordelte imellem Konge og Folk, upassende Udtryk „Undersaat“ i Toldloven ombyttet med „norsk Borger“, og dette var nok til at reise Heksebørsterne om svenske Minervas Læber, især fordi en lignende Motion var i 1831 i det franske Kammer bleven vakt, og med Levningen af Julifyrigheden dreven igjennem, og der altsaa lod sig slutte til samme „revolutionære“ Tendens hos Trondhjemmeren og i Thinget, hvor saadant kunde fremsættes og optages vel, som hos den Deputerede af den yderste venstre Side, der foreslog hin Redaktion ved Franskmændenes Benævnelse. Toldlovens beklagelige Skjæbne er bekjendt. Med dens Henlæggelse indtil videre har Minervas Børster lagt sig. Og formodentlig er det med Grund, under nærværende reformsky Styrelse, at hin Motion, som en Ekstravagance af „Norskhedsiveren“, har forstrækket med et af Motiverne til Ikkesanktionen. Men der er saameget, Nordmændene har at vente af Tiden, skjønt de vel ogsaa burde vente noget af sig selv. Og hvorfor da ikke Forbedringer ved en slaviskklingende Titulatur?

Omendskjønt vore svenske Naboer heller ikke i det Punkt lader os vederfares Retfærdighed, at det staar værre til med denne Skrøbelighed hos dem end hos os, idet vi nyligt derifra er blevne tillagte en Titel- og Rangsyge, som langt overgaar den, som de selv vedkjender sig, saa maa dog denne Bebreidelse, skjønt det ikke kan undgaa os, at den er fremhentet under Bristen paa nogen bedre i den Tvist, som nu er opkommen mellem begge Rigers Tidender, tjene til endmere at vende Opmærksomheden hen paa hin Feil. Titel- og Rangsyge? Og med denne staar Overdrivelserne i Underdanighedsudtryk i nøieste Forbindelse. Nu! I Folkets Karakter ligger saadant sandelig ikke. Det er noget fremmed og indpodet: i gamle

Dage fra Danmark; i disse — der i Modsætning til hine kaldes gode — fra det Land, hvis „blåa band“ Gøthakanalen er, og hvor selve Poesien søger sin Pragt i Rangspersonernes Garderobe og Dekorationer,

och af hvis höga andes flägt
förskingrad blev vor låghets dimma,
vor nakenhet med blåfärgd ull,
vor arma mull
med Wasagrönt och regn af gull,
vort moln med stjernor blev betäckt —
med stjernor — ack, hur ljumt de glimma!
och samma ande har udsträckt
en rangförordnings mjölkvägsstrimma,
och lärt min penna oförskräckt
på svenskt at rimma.

NB. (I dette Øieblik indtriner en „åsna och en riddare“ i egen Person, hvorfor — fortsættes).

— — Ridderen, som afbrød mig, var virkelig et Kreatur, som havde slidt sig til noget grønt paa Naadens Mark, men forsaavidt alene maaske ikke rettest et Asen, som han langtfra levede af mager Kost. Da hans Udtryksmaade ganske er et Eksempel paa den Slaviskhed i Titulatur, som endnu geraader Nordmændene til Skam, vil jeg anføre nogle Prøver deraf. I Ansøgninger til Kongen gjentoges Udtrykkene „underdanigst“, „naadigste Konge“, „store Monark“ og „Deres Kongelige Majestæt“ saa ofte, at Perioderne blev ganske uforstaaelige. Underneden var ikke et „underdanigst“ nok; men, foruden at *det* maatte staa, tilføiede han ogsaa: „Med dybeste Ærefrygt — Deres Majestæts underdanigste tro Undersaat o. s. v.“ Jeg er vis paa, at det gjorde ham ondt at være underrettet om, at det er den væsentligste Forskjel imellem absolute og konstitutionelle monarkiske Stater, at man i de første sætter et „aller“ til. Stundom lod han dette ogsaa mod bedre Vidende flyde ind, og da troede han idetmindste at være en Kjende sikrere. Den gode Mand! Hans Valgsprog var at lade det dryppe paa

Klokkeren, naar det regnede paa Presten. Og alt eftersom Autoriteterne og Personerne var, afpassede han paa det nøieste sin Titulatur i saa høi Skala og med saamange Gjentagelser som muligt. Departementet var han i en Skrivelse paa tyve Linjer idetmindste tigange underdanig mod, og det høie Amt maatte synke sammen under alle de Høiheder, hvormed han „allerærbødigst“ overdyngede det. Hans Brevadresser manglede vel det svenske „Konungens tro Man“, men Pladsen blev dog knap nok for alle de „Høivelbaarenheder, høilærde Velbaarenheder“ og simple „Velbaarenheder“ og „Velbyrdigheder“, som han fandt Vedkommendes Stilling tillod at anbringe uden at komme den egentlige Charge, som paa det allerfuldstændigste maatte udføres, for nær. Han var en stor Ven af Norges Dæmring; thi i hvert Brev med et simpelt S. T. foran Stands- eller den blotte Persons-Benævnelse med et „Herr“ foran fandt han et nyt Bevis paa den tiltagende overmaade store Raahed. Og da han engang traf paa en Brevadresse til „S. T. Herr N. N. Ridder af den kgl. svenske Vasaorden,“ var han vis paa at se Bjørnesporene efter selve Vildhedens Apostel. Ellers holdt han det ikke overflødigt at sætte „Til S. T. Hans Høivelbaarenhed, høivelbaarne Herr“ o. s. v., skjønt Titlerne udførtes med et Stikbrevs Fuldstændighed og Nøiagtighed. I Samtaler var vor Riddersmand næsten ligesaa fuldstændig i sin Titulatur, og derfor blev han ikke anseet for en Abekat af alle. Tvertom, mange holdt ham for en artig Mand, for en Mand, hvorved der umuligt kunde være noget ondt, for en Mand af Verden, der kunde føre en Samtale; thi af hin Grund kunde han jo ikke være saa kort som andre, der maaske vilde komme i Vildrede, om de f. Eks. vilde sige: „jeg forsikrer Deres Høivelbaarenhed, at om Deres Høivelbaarenhed havde behaget at være ude igaaraftes, vilde Deres Høivelbaarenhed have bemærket det samme forunderlige Meteor, som Deres Høivelbaarenhed maaske har bemærket, at den Konstitutionelle har bemærket, og som maaske vilde have forundret Deres Høivelbaarenhed.“

Vor Riddersmand havde en Tid for Vane, ihvorom Samtalen

end var, at føre Katharina den 2den eller Frederik af Preussen paa Bane; men siden en bemærkede som noget fortjenstligt, at Frederik var en Hader af al Titelekstravagance, og at Katharina endog i en egen Ukase havde forbudt Russerne visse slaviske staaende Udtryk i Ansøgninger og deslige, saa — hvad enten han nu antog Bemærkningen som en Satire paa sig, eller virkelig følte sin Beundring slappet — falder han aldrig ind ad Døren med sit: „end Katharina den anden?“ eller „end Frederik af Preussen da?“ men nu siger han, om man saa taler om hvad Veir det er, ene og alene sit „end Napoleon da?“ eller „end Karl Johan da, mine Herrer? hm!“

Gud velsigne Hans Velbaarenhed! Eller, jeg vilde oprigtig sige: „Gud velsigne Hans Velbaarenhed, vor svenske Riddersmand,“ dersom det ikke var overflødigt, siden han staar sig godt hos Statsministeren. Forøvrigt behage man at lægge Mærke til, at det var i Rusland, den regjerende forbød at være altfor slavisk i Titulaturen.

For Menigmand.

Et patriotisk Flyveblad.

Nr. 1.

I vort Fædreland kan Gjerninger forøves og Begivenheder foregaa, der i høieste Maade vedrører dets Ve og Vel, uden at de kommer til den simple menige Mands Kundskab. Det mangler vel ikke paa Tidender, som beretter dem; men disse kommer ikke til den talrigste Del af Folket, og om Begivenheder i disse Tidender kaldes almenvigtige, saa maa dette dog ikke forstaaes saaledes, at deres Vigtighed derfor kommer til den egentlige Almues Kundskab og Erkjendelse. Og dette er dog hverken retfærdigt eller godt. Thi baade trænger den simple Mand til Oplysning i Almindelighed og i Særdeleshed om Ting, der vedkommer det Fædreland, som han elsker ligesaameget som nogen anden, om han end har mindre Del i dets Velgjerninger, og til hvis talrigste Befolkning han henhører; og desuden er Fædrelandets gode Sag ikke tjent med at undvære det stærke Medhold og Ryggestød, som den er vis paa at finde hos Folkets Mængde. Denne har en sund Forstand, som, for at dømme rigtigt, kun behøver paalidelige Underretninger og Begivenhederne i deres Sandhed for sig. Dens Følelser er rigtige, fordi de er naturlige; og om de er stærke, da kan dette kun tjene tilbedste for den gode Sag, som finder Medhold i Menigmands

Eftertanke og Følelse, og være et afskrækkende Værn mod alt, hvad der truer den, dette være nu enten det listige snigende Forræderi eller den aabenbare Voldsomhed. Om disse Egenskaber ved den store Mængde hører man adskillig smuk Snak, uden at de derfor værdiges nogen Opmærksomhed. Upaalidelige, forvanskende og forvildende Rygter er undertiden alt, hvad der kommer til Menigmand om, hvad der foregaar. Og dette er dog aldrig godt og kan være meget ilde. Saaledes er det ikke ubekjendt, at falske Rygter, der maatte nedsætte Kongens Karakter som ærligt Menneske, om at svenske Tropper skulde overfalde Landet for at kuldkaste vor Frihed og Selvstændighed, foruroligede Folk straks efter sidste Storthings pludselige Opløsning. Men undersøger vi dette Rygte, da finder vi dets Kilde i den almindelige Forbauselse, denne Begivenhed opvakte, idet nemlig den Tanke ikke var unaturlig, at man efter et saadant Foretagende kunde vente sig det værste. Desuden kunde ogsaa den Tanke være Oprindelsen dertil hos mange, at det vel kunde være saa, at det mægtige især af adelige bestaaende Parti i Sverige, som vil have egne Fordele af Foreningen med Norge, havde mistet Taalmodigheden og drevet det dertil, at et Forsøg skulde gjøres paa at faa disse ubillige Forventninger opfyldte, eller at sætte selve Foreningen, naar den ikke var anderledes, end den er, paa det høie Hasardspil „kvit eller dobbelt." Andre Ting, som hver norsk Mand burde kjende, passerer uden at endog kun et Rygte derom vækker Menigmands Opmærksomhed. Saaledes er det vel alle bekjendt, at Menigmand og Menigmandsbarn skal formere de Geleder, der skal med Liv og Blod forsvare Riget og dets Ære; men det er disse villige Offere ubekjendt, at denne har, siden Foreningen med Sverige, lidt mange og haarde Krænkelser, som dygtige Patrioter (Fædrenelandsvenner) i de vigtigste Henseender hidtil forgjæves har paatalt. Og dog skal den simple Mand, som sagt, forsvare National-Æren uden Betænkning, naar det paafordres; han har Del i dens Hæder; den kaster sin Glans ligesaavel over ham som over den fornemmere. Det

mangler ikke paa Ting, der maa forvilde hans Begreber om Fædrelandets Stilling og Anliggender; men hvorfra han kan hente de rigtigere er ikke saa let at sige. Saaledes er Unionsflaget, der viser ham ottegange mere af de svenske Farver end af de norske, fortræffelig skikket til at nære den simple Mands Vildfarelse, at Norge i sidste Krig blev Sverige underdanigt, og at vi nu „hører til Sverige." Og om en Efterretning om, at den svenske Regjering i den senere Tid endog er skreden til den fornærmelige Gjerning at sætte den norske Rigsløve i Vaabenet paa svenske Penge, ikke er trængt ned til Almuens Masser, saa er dog meget af, hvad der daglig frembyder sig for dens Øine, saasom alene det svenske Kongetal „Karl den 14de" paa Fanerne, paa Bygninger, Uniformssager og Skillingerne, der løber imellem Hvermands Hænder, medens han ved, at Norge aldrig har havt nogen Række af Karl'er tilforn, særdeles skikket til at vedligeholde slige baade beskjæmmende og skadelige Meninger. Den 17de Mais Festligholdelse og Tidenderne har vel ikke i ringe Grad hemmet deres Tilvækst og Udbredelse, men naar den simple Mand ser de fremmede Farver paa Skilderhusene, Lavetterne, Embedsmændenes Kokarder og Adjutanternes Fjedre, naar de galopperer gjennem Gelederne paa Mønstringer, han saa gjerne besøger: da er det høist naturligt, at Tvivl opstaar hos den, der mangler bedre Underretning, om det vel er saa rigtigt fat med denne norske Selvstændighed. „Svensken raa'r lel mest ti Galin" tør vel være en Slutning, han kommer til, ligesom han i gamle Dage maatte sige det om „Juten". Men ingen Vildfarelse kan vel være skadeligere. Folket maa ikke vænne sig til en saadan Tanke som den, at Norge er afhængigt af Sverige. Den maa ikke taales. Alene deri er Underkastelse, som skulde forberedes af Folkets Fiender, ja ligesom komme af sig selv, naar de mærkede, at den taaltes, og at der intet gjordes for at tilintetgjøre den.

Men overalt — ingen Vildfarelse maa taales. Den store Mængde maa ikke overlades, som et Hav til Vindenes Spil, til Indvirkningen af allehaande Rygter og hvad Efterretninger

og Begreber, der paa Maa og Faa kan komme til den. Og dette gjælder dobbelt under vigtige Begivenheder, hvormed ingen Mand bør være ubekjendt og fremmed. Storthinget har erkjendt dette ved at skjænke en almenfattelig Storthingstidende offentlig Understøttelse; og den offentlige Undervisning har, ved at lade Hvermand lære at læse, sat enhver istand til at faa paalidelig Underretning om, hvad der foregaar, naar kun denne meddeles saaledes, at han har Leilighed til at forskaffe sig den.

En Nordmand, der oprigtigt elsker sine Medmennesker, fra Kongen af og indtil Daglønneren, har besluttet sig til at afhjælpe dette Krav, som ikke alene tilhører Landets stemmeberettigede Borgere og bør tilfredsstilles hos dem, men enhver af dets Børn. Og Tiden dertil er nu, da Begivenheder er indtrufne og foregaar, som fortjener og fordrer hver norsk Mands Kundskab og Opmærksomhed. Der vil gives Folk, som vil lade haant om saaledes at skrive for „Pøbelen", og som paa den læsende Almuesmand med daarligt Vid vil anvende Holbergs: „hvad vil du Trold og med Aviser skjemte?" Men jeg tænker, vi vil lade hver Pøbel være god for sig, og lære Troldene, at de kan skjemte saa meget de vil med Aviserne, naar de blot ikke skjemter med vor Grundlov. *Men herfor er stor Fare.* Enhver fornuftig og god Nordmand vil derimod finde Behag i et saa medborgerligt Foretagende, naar han ser, at det er udført med Redelighed. Han ved, at Nordmændene har ikke alene en kirkelig Tro tilfælles, men ogsaa en politisk Tro, en politisk Religion, hvori de alle maa være delagtige uden Hensyn til Stand, Kaar, Evne og Oplysningsgrad, om det skal gaa det fælles Fædreland vel.

Storthingets Opløsning

er den mærkeligste Begivenhed i Norge siden 1814. Kanonskuddene fra den svenske Flaade og Leir under Storthinget i 1821 vakte mindre Forbauselse end denne Efterretning baade for de mangfoldige Ulykkers Skyld, den pludselige og utidige Opløsning maatte og kunde have til Følge, og fordi man med Sorg maatte tro, at vor folkekjære Konge var fortørnet paa Nationens Repræsentanter. Foreningen rokkedes i sin Grundvold, idet Tilliden bragtes til at vakle og Forventningen om, at Norge kunde i Ro udvikle sin Frihed og se Ærestvisten med Broderriget snart og fredeligt afgjort, opsattes paa ubestemt Tid, netop som den var høist spændt. Hs. Majestæt har efter Grundlovens § 80 Ret til at opløse Storthinget efter den altfor korte Tid 3 Maaneder; men ingen tiltænkte høistsamme 'Viljen til at bringe denne sin Magt i en saa haard Anvendelse mod et Storthing, der havde ikke mindre end 19 vigtige Love fuldt forberedte, og paa en Tid, da ikke engang Skatterne for de kommende 3 Aar var eller kunde være fastsatte. Man gjettede paa flere tænkelige Aarsager til denne Beslutning; men ikke paa den upaatvivlelig ene sande, nemlig den, at imellem hine Love var ogsaa den folkekjære, men Statsminister Løvenskiold forhadte, Lov om Formandskaber, der tilsigtede Folkets indre Frihed og Kontrol over Amts- og Kommune-Paalæggene, samt at der baade var ivente en Nedsættelse af Afgifter for trykte Sagers Forsendelse, en Lov om Handelsflaget og en kraftig Adresse om alle de nationale Krænkelser, som forbitrer Foreningen og gjør dette Kongens store Værk skrøbeligere, end man vil tilstaa sig. Der var Frihedsudvidelser og andre Ubehageligheder for rette og urette Vedkommende i disse Storthingsarbeider. Derfor blev de afbrudte. Idetmindste er der mere Fornuft i en saadan antagen Hensigt end i at tro, at Storthinget skulde straffes for 17de Mais Festligholdelse, eller fordi endel Medlemmer hilste paa Oberst Hagemann, der var afsat som Kommandant paa Akershus, fordi han lod Musiken gaa den

17de Mai. Denne sidste Magthandling har kun Betydning som et Forspil til den Række af forhadte (upopulære) Foretagender i samme Aand som Storthingets Opløsning. Det er nemlig fra Statsministerens Side bleven sagt, at denne Handling kun maa bedømmes som udrunden af og i Forbindelse med et helt nyt og forbedret Regjeringssystem, som skulde bringes i Anvendelse — det Himlen befri Norge fra efter en saadan Prøve derpaa!

Den 2den Juli fattedes Beslutning om Opløsning i Stockholm imod Statsraaderne Holsts og Fastings kraftige Protest, uden at den i Norge værende Regjerings Betænkning var indhentet efter Grundlovens § 15. Statsminister Løvenskiold undlod derimod at protestere; tilsidesatte saaledes baade Grundlovens § 15, overtraadte § 30, der befaler Kongens ansvarlige Raadgiver at protestere imod Beslutninger, der er „øiensynlig skadelige“ for Riget, og blev saaledes ansvarlig for Beslutningen af 2den Juli. Denne afgik først den 4de dernæst og kom til Thingets Kundskab den 7de om Morgenen uden at have til Følge, at det tabte Besindelsen til at gjøre, hvad det skulde gjøre, eller blev afskaaret al Tid til at gjøre noget. Saa herligt som i dette mærkværdige Døgn har intet norskt Thing vist sig. Disse Øieblik, da det blev klart, at en Broderaand belivede alle, at Hjerterne var de samme hos alle, kan kun lignes med det, da Rigsforsamlingens Mænd trykkede hverandres Hænder med Taarer i Øinene efter det fuldførte Storværk. Ligesaameget som ved Budskabet om Opløsningen den følgende Dag forbausedes Thinget ved at høre de ligesaa ofte forkastede som fremsatte kongelige Forslag til Forandringer i Grundloven paany fremsatte i en saarende Tone, som dog var en ikke unaturlig Følge af, at selvsamme Thing havde henlagt dem uden at henvise dem til en Komite. En Komite af 9 Hædersmænd af Embedsstanden nedsattes til Overveielse af den kongelige Meddelelse angaaende disse uheldige Forslag og Underretningen om Opløsningen; og denne fandt, st Storthinget burde „gjøre alt, hvad der fra dets Side kan ske, for at tilfredsstille Retfærdig-

hedens Fordringer og Nationens billige Forventning.“ En Mængde Komite-Indstillinger refereredes, der vidnede om den mest udmærkede Arbeidsomhed, og hvorledes Opløsningen var en Storm, der rystede Frugterne af Træet. En Adresse udfærdigedes til Hs. Majestæt, hvori Storthinget protesterede imod enhver Beskyldning for konstitutionsstridig Fremgangsmaade i Udøvelsen af dets Pligter og ønskede, at „Gud blandt andre Goder ogsaa maatte skjænke Hs. Majestæt den Lykke stedse at omgives af retsindige og vise Raadgivere, ligesaavist som han staar i Spidsen for et trofast og hengivent Folk.“ Og da Protokollen, som var ført hos Hs. Majestæt den 2den Juli, og som paa Thingets Forlangende blev overleveret af Regjeringen, lagde Statsministerens Forseelse tydeligt for Dagen, saa gjorde Odelsthinget „alt hvad der fra dets Side kunde ske for at tilfredsstille Retfærdighedens Fordringer og Nationens billige Forventning“ ved at befale Statsministeren sat under Rigsret, ligesom ogsaa Tiltale reserveredes mod de Regjeringsmedlemmer, som havde iværksat en kongelig Beslutning, om hvem deres Betænkning ei var indhentet.

Storthinget sendte ikke som sædvanlig denne Regjering en Deputation ved Opløsningen. Dets fleste Medlemmer ilte til sine Hjemsteder, hvor Medborgeres Bifald gjorde dem Miskjendelsen lettere at bære. Og sidste Storthing fortjener dette Bifald baade for dets Flid og Frisind; men især fordi dets Adfærd under dets sidste Time hemmede de farligste Følger af Opløsningen og var en Streg i Statsministerens Regning.

Nr. 2 a.

Statsminister Løvenskiold.

Idet jeg nedskriver dette Navn, forekommer det mig be-
ynderligt, at Skjebnen kan ville, at jeg sidder her og spilder
n Time paa dette Menneske, der af Naturen stempledes til
n mindre Ubetydelighed end mange af dem, jeg skriver dette
3lad for. Men han er ikke forbleven ubetydelig i det menneske-
ge Selskab; thi han var adelig og rig, og vor Konge var deri
ıange andre Konger lig, hvis Regjeringshistorie ikke blev saa
ıng som hans, at høistsammes Naade ogsaa faldt paa saadanne
'ersoner, hvormed han og fortrinligen omgav sin Throne. Vi
an dog ikke tvivle paa, at H. M. har opdaget Fortjenester hos
em, som deres Landsmænd ikke havde opdaget eller vidst at
ıaskjønne; thi nogen Glans kunde dog ikke kastes paa Thronen
: Navne, som vel klang adeligt nok, men hverken var vundne
klingende Felt eller ved paafaldende Fortjenester under Fre-
ən, og som saaledes maatte falde igjennem i Sverige, der har
ı Adel, som kan paaberaabe sig saadan Oprindelse, og som
'ør dette i den gale Mening, at den derved kan forsvare sin
et til i al Evighed at være Folket til Byrde. Det skede
ærdeleshed, at vore jammerlige Levninger af en dansk Hofadel
ldeltes Poster, hvorpaa Nationen skulde repræsenteres; og med
ensyn til de ringe Begreber, man har i Udlandet om vort
rhen mishandlede og nu bagvaskede Folk, og hvor altsaa
edborgere af Kundskaber og Dygtighed, der kunde indgyde
espekt, kunde ønskes anbragte, var maaske dette ligesaa ilde
m den Skik under det danske Regimente at give saadanne
ərsoner vigtige Embedsposter i den indenrigs Bestyrelse. De
ıge Kavalleriløitnanter Løvenskiold, Baron Wedel og Morgen-
jerne kaldtes til Hoffet, blev Kammerherrer og ansattes ved
əsantskaber i Udlandet. Om den første, Statsministerens Søn,
intet ufordelagtigt bekjendt; men de sidste, der, som ikke
rmuende, tillige viser, at Nationen har aflagt deslige Poster
a godt, at det ikke er nødvendigt at tage Hensyn til Formue,

henter sin Berømmelse fra Kristiania Torv, hvor de den 17de Mai 1829 red Storm paa Folket. Kammerherre Morgenstjernes Bane som en Slags Repræsentant i Udlandet for det norske Folk er dog senere endt ved et Smugleri, som oprørte Hs. Majestæts Retfærdighedsfølelse, og som maatte gjøre høistsamme opmærksom paa, at hans Naade med den bedste Vilje kan falde paa uværdige.

Men ingen repræsenterer i den Grad det norske Folk som dets Statsminister i Stockholm. Han repræsenterer det hos Kongen, idet han er dets første Embedsmand og i Spidsen for Regjeringsafdelingen Stockholm. Han repræsenterer det for Sverige og det øvrige Udland, imellem hvis Ministre i Stockholm han fremtræder med saa høi Rang som nogen. Og til at gjøre dette med Anstændighed har Nationen udstyret ham med en Gage, der kan kaldes overdreven stor for et Folk som det norske, men hvorfor det ogsaa er overflødigt at tage vigtigt Hensyn til Formuen hos den, der skal være norsk Statsminister. Knuden er kun, at han er en Mand, der repræsenterer det norske Folk saaledes, som det skal repræsenteres: i dets Aand, med den Simpelhed og Værdighed, som tilhører et lidet, ikke rigt, men frit Folk. Dog er Repræsentation ikke den norske Statsministers Hovedhverv. Han er en Embedsmand, hvem betydelig Virksomhed paaligger. Han er Statsraad og burde ikke i Rang have det mindste fremfor de andre Statsraader.

Men Nationen har ikke været heldig med sine Statsministre hverken som dens Repræsentanter eller Embedsmænd. De to forrige, Anker og Sommerhjelm, var godslige, jevne Mænd; men dermed er ogsaa alt sagt. Og Løvenskiold, som vi nu har, overgaar dem kun i det, der kan gjøre en Mand uskikket til denne Post. Han er aaben af Karakter, siges der; og det er al Ære værd. Men hans saa aabne politiske Grundsætninger og Meninger er aabenbarligen unorske; hans Gunst ofte aabenbarlig uretfærdig; hans Embedsbedrift aabenbart skadelig for Riget. Man skulde tro, at Hs. Excellence var en stolt Mand; men utallige af de Supplikanter, som pleier ligesaavel at be-

søge hans som Hs. Majestæt Kongens Forgemak, forsikrer, at han har i smigrende Udtryk givet dem de naadigste Forhaabninger. Og om han, ved at se saamegen Usselhed, blev ligesaa stolt som den Mand, der i Sverige er ligesaa mægtig som han i Norge, nemlig Grev Brahe, var det da heller ikke saa meget at undres over. Men det kan ikke være en stolt, men kun en forfængelig Mand, der hænger den svenske Serafimerkjæde om sit norske Embedssegl, som om dette ikke var det norske Statsministerskabs, men Hr. Løvenskiolds eget. Dette er ikke med Værdighed at repræsentere sit Folk; det bidrager ogsaa til at gjøre Foreningen forhadt; det er en Fornærmelse af samme Natur som den Gjerning at sætte det norske Rigsvaaben som en Provinses i det svenske, og som saadan en Utaknemlighed imod det Folk, der baade før og nu har ydet ham al den Hæder og Indtægt, der kan blive en norsk Borger tildel. Hvad ellers Forfængelighed almindeligvis angaar, da kan den vel være forenet med god Forstand, men aldrig med en ophøiet Karakter.

Men hvor paafaldende og farlige for det almindelige vor Statsministers Forstandsvildfarelser kan være og er, beskjæftiger nu netop baade Almenhedens Opmærksomhed og Rigsrettens Skarpsindighed. Han har Ansvar for en Gjerning, som Odelsthinget enstemmigt har fundet øiensynlig skadelig for Riget. Det er herved mere end ved sin Rang, at en, der er en Ubetydelighed af Naturen, har vundet en Betydelighed, der maa henvende alle Fædrelandsvenners opmærksomme Øine paa ham og paa hans Foretagender, hvoraf *det* bør ventes at vorde det sidste, der er Gjenstanden for Rigsretten.

Hvem kan med velberaad Hu ville sit Fædreland ilde uden den unaturlige Skurk, som vilde kunne dræbe sin Moder? Historien har nøie optegnet deres Navne, som dog har været saa fordærvede, og de har været faa og fremstaaet i en urolig Tid, hvis Begivenheder har revet dem hen i Hvirvlen af Hevnens og Ærgjerrighedens Lidenskaber. En saadan Forbrydelse tynger ikke Statsminister Løvenskiold, skjønt det er slemt nok

alligevel med aabne Øine at have gjort sit Fædreland ilde og ovenpaa at lade det høre endnu værre. Dertil har det baaret ham paa for bløde Arme og ingensinde givet ham Anledning til andet end at elske det i sit Hjerte. Men i dette Værksted forfærdiges ikke Politikens Vaaben, og disse vil Hs. Excellence gjerne svinge saa haarde og tunge, de vel kan faaes. Ja dersom Forsvaret for Hs. Excellence havde været mindre saarende for Fædreland og Storthing, holdt vi endog gjerne fast paa den Tro, at Hs. Ekcellence med blødende Hjerte havde bekvemmet sig til at bifalde Beslutningen af 2den Juli, om hvilken der ogsaa høres den Formening, at den egentlig skriver sig fra de russiske og preussiske Gesanters vægtige Ønske om, at det norske Storthing, hvis Forhandlinger de havde fulgt, maatte opløses for den fri Aands Skyld, som viste sig raadende der. Men om saa var, saa kunde dog vel Hærskarernes Guder ikke gaa saavidt, at de kunde forlange, at Hs. Excellence skulde læse Storthinget en saa fordømmelsesværdig Tekst som den, hvori hans Forsvar bestaar, mens den dog kun er en ny Forseelse, der maa udsætte ham for en inderligere Uvilje, end hans politiske Feilgreb har paadraget ham.

Saaledes undtager vi den anklagedes Vilje og tror, at han har villet Fædrelandet det bedre, end han har gjort det. Men hvad kan overtyde denne stivsindede, gammeldags Adelsmand om, at han har tilføiet Landet en Ulykke, der er virkelig og i sine Følger uberegnelig? Selve Tidenderne maa holde ham i Uvished; thi saa slette Nordmænd gives der, at hans Gjerning er bleven forsvaret, og det ved at rive Storthinget ned. Thi denne mægtige Forvalter har havt baade Olje og Vin at sætte ud. Eller skal han lære det af deres Klager, som enten betaler mere for stemplet Papir, end de skulde have betalt, om Storthinget havde faat bestemt det, eller til hvis Dokumenter der ulovligen intet Hensyn tages, fordi de gode Borgere under nærværende lovløse Tilstand har udfærdiget dem paa ustemplet? Eller hvad om Oprør i Landet skulde have lært ham det, naar ildesindede Fogder havde givet sig til at eksekvere Skatterne

efter den gamle Lov, og Bønderne havde sat sig derimod? At saadant dog ikke vil ske, har nu H. M. sørget for ved at sammenkalde et overordentligt Storthing, som nok vil redde, hvad reddes kan af det, som gik tabt i det nationale Skibbrud den 8de Juli, da den løvenskioldske Indbildskhed opblæste sine Kjæver forat sætte Statens Skib i en saadan Kurs efter Hs. Excellences Bestik som Russer, Preusser og endel Svensker visseligen vil det. Og da intet af overanførte skal overtyde Statsministeren om, hvor groveligen han har feilet, saa er, som sagt, en Rigsret overdraget dette Hverv, og hver god Nordmand maa ønske for Fædrelandets, Rettens og Statsministerens egen Skyld, at den heri maa være heldig.

Rigsretten over Statsminister Løvenskiold.

Den sattes allerede den 11te Juli. Rigsretten bestaar af Lagthingets og Høiesterets Medlemmer, hvoraf den anklagede kan forskyde en Trediedel. Af denne Rettighed benyttede Statsministeren sig i fuld Maade, idet han udelukkede saa mange og saa gode Mænd, alle af Lagthinget, som han kunde. Rigsretten blev bestaaende af Høiesteretsassessorerne Kjønig, Motzfeldt, Schmidt, Aars, Borgermester Ottesen og Stiftamtmand Sem, og af Lagthingsmændene: Amtmand Schydtz, der som Lagthingets Præsident tillige er Rigsrettens, Oberstløitnant Beichmann, Amtmand Weidemann, Sorenskriver Borchsenius, Kirkesanger Bjørnsen, Lensmand Mandt, Stiftsprovst Lippe, Justitiarius Roll, Sognepræst Brock, Foged Wiig samt Bønderne Nøstvig, Ulveland, Nordaas og Øverland.

Den 23. August begyndte Proceduren. Odelsthingets udnævnte Aktor var Høiesteretsadvokat Sørenssen, som med en Veltalenhed, der straalede og glødede af Veltalenhed og Pa-

triotisme, lagde Statsministerens Skyld for Dagen og forsvarede Storthinget og Folket mod de uforskammede Angreb, hvormed den Anklagedes Defensor, Høiesteretsadvokat Petersen, beskjæmmede sit talentrige Forsvar, der ellers skulde have været et Mesterstykke. Thi den Maner kan ingenlunde gavne hans Part eller ham selv. — Men I skulde have hørt disse Advokater og hentet Beviser for Udødeligheden af saadanne Sjæles Anstrengelser! Det var en Kamp imellem Aander, Lysets og Mørkets: det Lyses, som randt 17de Mai 1814; det Mulms, som truer at begrave det, endnu før dets Morgen er endt. I skulde have set denne majestætiske Ret af frie Borgere af enhver Klasse og lært ny Agt for Medborgerligheden og Retskaffenhed, nyt Haab om, at Friheden staar under Retfærdighedens Beskyttelse.

Retten underkjendte Defensors Paastand, at den skulde erklære sig uberettiget til at dømme, paa Grund af, at Lagthingsmændene havde været Medlemmer af det Storthing, der havde udtalt sin Misbilligelse med Opløsningen, og 30te August begyndtes Foredragene betræffende den egentlige Sag, som udprocederedes 3die September og optoges da til Dom, der skal afsiges den 8de dennes. Aktors Paastand er: Afsættelse, Erstatning af det Staten, ifølge Storthingets Opløsning og nye Sammenkaldelse, paabyrdede Pengetab samt Sagens Omkostninger, hvorimellem han dog ikke har villet paaregne sig selv noget Salær. Defensors er Frifindelse. Begge kræver Retfærdighed, og den ligger i hine Mænds Bryst, og vel ogsaa paa deres Tunger!

Paa dem maa nu Folkets alvorlige Øine være fæstede. Af disse Mænd venter det sig Spørgsmaalet afgjort, om det virkelig skal være en strafbar Forbrydelse at overtræde Grundloven i et af dens vigtigste Punkter og i det vigtigste Tilfælde eller ikke. I første Tilfælde falder Statsministeren, men Staten stiger, frelst fra en truende Fornedrelse; i sidste Tilfælde synker Staten under de dristigste Fødder, der endnu traadte dets helligste under sig, og Ministeren stiger op til en Tinde af Anmasselse, der skulde holdes utrolig at naa i et konstitutionelt

Land, og hvor al Ansvarlighed forsvinder som opløste Dunster. Iaften ved vi, om Norges Helligdom er frelst eller ikke. Man priser vor Lykke, og vi takker Himlen for gode Aar, Kongen for hans Fredelighed i 1814 og Folkets Opofrelser for et fast Pengevæsen; men sandelig vi har ingen Lykke, uden denne vor Helligdom, Konstitutionen, holdes i Agt. Ja, uden denne skal selv ikke vort arme, af fremmede som af egne fornærmede, Fædreland eksistere; men det skal opsluges snart eller sent, ligesom Rovdyret først tager Livet og siden fortærer Legemet. Folket vil føle sin Repræsentations Beskjæmmelse, og en Forløber for dets Skjebne vil være den sløve Ringeagt for en betydningsløs Forfatning, der ligner Muren, enhver kan hoppe over; Mismodet vil udbrede sin mørke Livløshed, og - da har Løvenskiold seiret!

Nr. 2 b.

Den norske Løve staar ikke længer i Spidsen for dette Blad *). Og den har heller intet at gjøre, hvor man ikke kan berette noget, der er Norge og dets Nationalitet til Ære, Vinding eller Glæde. Derfor gjør vi bedst i at undvære et Syn, som kun kan vække Bedrøvelse, dersom vi *føler* noget for det, der skal *tænkes* derved. I mange Nordmænds Bryst har allerede dette Sindsbillede heller ikke hjemme mere. Mange elsker det ikke længer, siden dets Betydning: Norges rene Nationalære og ukrænkede Frihed og Selvstændighed forsvandt, og man vænte sig til Forhaanelsen. Istedetfor at aabne sine Hjerter og give dette dyrebare et ukrænkeligt Tilhold *der* indtil bedre Tider, saa udjog de hurtigt Erindringen om, at de var norske, og søgte

*) Det norske Rigsvaaben stod som Vignet paa de to første Nr. (Udg.)

at beskytte dette Forræderi ved at bagvaske og forfølge dem, som endnu erindrede, hvad de er, og ved at prædike den Lære, at Nationen har sine politiske Goder uforskyldt, og at den har intet at klage, saalænge den har Kjæverne fulde og faar Lov til at eksistere. Og disse var ikke Dødens, men det behagelige Livs udkaarne; de vovede ikke Foragt og Forstødelse, men de diede ved Naadens Bryst, blev Ærens Kjælebørn; og naaede de Magtens Tinder, hvorfra de tryggere kunde forhaane Fædrelandet og knuge dem, der ikke elskede det mindre i Vanæren.

En ubeskrivelig Følelse eller Anelse af Ulykke for Fædrelandet opfylder min Sjæl, og jeg søger forgjæves Lettelse ved at se udover dets Skjønhed, som denne Høst udbreder en tungsindig Dunkelhed over, men negter sine vekslende Farver. Ak, *Norge* har ogsaa afblomstret; — jeg frygter det: Norges Frihed har ogsaa afblomstret; den har havt sin Sommer, en Sommer uden meget Solskin og Varme, og nu er dens Høst der — uden Frugter, som den, der nu truer vort Land med grænseløs Elendighed. Storthinget, Nationens ædleste Kræfter, skulde vorde uden Frugter efter et Menneskes Vilje; — nu skal kanske Landet og det hele Folks Sved ogsaa vorde det efter Himlens Vilje? Og visselig, der vil gives hjerteløse Mennesker, som ikke vil forfærdes derover, men sige: „det er godt, at dette Folk bøies ved en Ulykke, hvilkensomhelst, thi det skjønnede ikke paa sin Lykke, men vilde have Frihed og Ære ovenikjøbet — de overvundne!“ Ja opfyldes de skrækkelige Spaadomme om et almindeligt Hungersaar, som disse endeløse Tog af Regnskyer og Frostskodder synes at jage indover Landet med — nu, ogsaa dette maa bæres, saalænge det *kan* bæres, det er: indtil Legemets Død er nær. Men der gives noget, som ikke *maa* bæres, saalænge det *kan* bæres, det er: indtil Sjælens Død er nær, og Hjerterne sygner og et Folks naturlige Følelser tørrer hen.

Det Brød, som kastes os i Næsen, vokser det ikke paa vore egne Agre? arbeides der ikke derfor? og endelig er det saa overflødigt? Den Frihed, hvis Brug vi bebreides, er den os

skjænket? Har Nationen ikke vovet sit Alt derfor, lidt og blødet derfor? Den Fred, som med saa stort et Væsen tilskrives Foreningen — har Norge ikke ofret denne Forening noget? gives der ikke Billighed i Verden mod et Folk, der ikke vil andet end Freden? Den Ære, som krænkes saa ofte, — har den ikke hjemme i Aarhundreders Historie? og fordunkledes den i mørke Tider for aldrig at lyse i de lysere?

Men er det godt at meddele „Menigmand" disse Sorger, hvorom han ikke drømmer? Ja, er det ikke godt at sige den sovende, at Slanger nærmer sig hans Leie? Dalen maa vide, hvad Veir der lægger sig paa Høiderne. Ogsaa den ringe maa vide, hvorledes det har sig med hans Fædreland. Misunder man os al Lykke, og skal den opgives, og gives der Nordmænd, som af Taknemlighed, som de siger, for den nydte opgive Nationens tilkommende, saa maa han, den simple Menigmand, ogsaa være høimodig, og villigen opgive sin eneste Lykke: Uvidenhedens.

Men dette holdes for farligt, d. e. hans Foragtere modtager kun med Forfærdelse dette Offer. Han skal kun læse sin Postil og hvad der kan give ham religiøs Trøst i hans Elendighed. Paa et andet Liv skal hans Øie fæstes, men ikke paa dette, hvis Begivenheder skal fortrive ham som Malstrømmen den døde Stok, uden at han skal være berettiget eller sættes istand til at tænke derover og virke, som han tænker bedst. Er han ikke en Træl i Navnet og i borgerlig Stilling, skal han dog være det i aandelig Sløvhed. Han betragtes som et halvtamt Rovdyr, hvis Tænder maa afbrydes og Sanser afstumpes, om det skal faa Lov til at gaa løs. Af den norske $1^1/_2$ Million skal de ni Tiendedele ikke faa vide noget om Fædrelandets Skjebne: og det skal hede en Forbrydelse, om en vil fortælle dem, hvorledes det har sig. Personerne, der bearbeider paa det troløseste den herskende Tiendedel af Folket, vil ingen Vidner udenfor have til dette Værk. Derfor maa ingen Øine oplades.

Dette Blad blev derfor, alt som spaaet var i Indledningen,

tilrakket paa en Maade, der viste, at fornem Pøbelagtighed giver den simple intet efter. Det betragtedes som et i Utide draget Sværd (men som kan trækkes senere). Det betegnedes som en Usselhed, at „barbenede Drenge," der er: Menigmands Børn, falbød det paa Gaden. Man paaløi det Hensigten at vække Had mod den anklagede Minister og at indvirke paa Retten, som laasede sig inde fra Morgen til Kveld den Dag, det andet Nummer udkom. Og et dødeligt Had greb Leiligheden til at udgyde sig mod en Person, som angaves for Forfatter, der har Ret til at foragte saadanne Angribere, ligesaameget som han var bekjendt for at sætte Mistillid til deres Sindelag som Nordmænd. Men ingen maa derfor tro, at *de* paatager sig at forsvare det haardtangrebne Folk og Thing. Nei, Flyvebladet, der gjorde dette, angreb de, men ikke Nationens høifornemme Fornærmere.

Men saa gaar det hos et Folk, hvis politiske Stilling gjør, at det sondres i Partier: Patrioter og Ikkepatrioter. Den store Mængde har hidtil hos os, fordi den forsømmes og ikke skal vide noget, været ingen af Delene, uden forsaavidt en naturlig, men tankeløs, Følelse havde nogen Indflydelse. Men *jeg* vil nu gjøre den til Patrioter, og *derfor* skriver jeg et patriotisk Flyveblad „for Menigmand".

Og deri meddeler jeg ham nu Rigsrettens Dom, samt med Tilladelse den Mening, at ingen kan være tilfreds med den uden maaske Angjældende selv, saafremt han, mod Formodning, skulde være af den lidet ærekjære Karakter at ville beholde sin Post til enhver Pris. Og siden Personer af Indflydelse gjør sig al Umage forat fremstille norske National-Anliggender som blot vedkommende et Parti — saaledes som skeet er med det Mindesmærke om Fædrelandets Befrielse, som, efter de udsendte Planer, er paatænkt at vorde reist paa Eidsvold — saa fornærmes ogsaa Folk og Rigsret med at maatte høre fra Sverige, at dens Dom kun er et fordømmeligt Partis Seier. Og skulde nu Hs. Excellence virkelig tro dette, da viger denne Nationens ubøielige Tugtemester visselig ikke, fordi han har lidt følgende

Rigsrettens Dom:

„Statsminister Løvenskiold, Ridder og Kommandør af Hs. Kgl. Majestæts Ordener, bør, for ei at have protesteret imod den kongelige Beslutning af 2den Juli sidstleden, hvorefter Norges ottende ordentlige Storthing hævedes den 8de næstefter, ifølge Loven af 7de Juli 1828 § 2 Litr. i og § 6, at bøde til Statskassen 1000, skriver et Tusinde, norske Specidaler; saa bør han og betale i Salarium til Defensor, Høiesteretsadvokat, Ridder, Petersen 300 Spd., til Justitssekretær Rieck 120 Spd. og i Godtgjørelse til Høiesteretsbudene Røsholm og Horn for Stævningens Forkyndelse og Opvartning i Rigsretten tilsammen 300 Spd.“

Men lader os ikke gruble over den bitre Bekræftelse paa, at det koster ikke meget at overtræde Grundloven; og heller ikke opregne Pengetabet, der intet veier imod den Knæk, Agtelsen for den og Majestæten ved en Nationalforsamling, der maa høre sig paa det haardeste irettesat som en Flok Skoledrenge, uden at Straf derfor dikteredes, kan have lidt.

I *vore* Hjerter skal Grundloven idetmindste æres, om de end kun kaldes Raahedens Huler, og agtes for lidet mere end Blodstrømmes følesløse Udspring. I Folkets bedrøvede Kjærligheds Dyb skjule den krænkede Mø sit Aasyn, som raaber om Hevn, men maatte tage Penge for sin Ære! Og vi vil trøste den atter fornærmede, ikke med at pege hen i en Fremtids luftige Øde, der, efter svage Folks Tro, skal fyldes med Lyksaligheder, naar vi kun lader Statsskibet gaa, eftersom det blæser fra Sverige, og heller ikke med juridiske Beviser for, at vi netop har vundet, fordi vi ikke har tabt alt (omtrent som at prise den lyksalig og opfordre ham til Lystighed, som brak Armen, skjønt han unegtelig kunde have brukket Halsen); men vi vil hente vor Trøst fra, hvad der virkelig er forhaanden og fra simpel Fornuft, rimelig Tro og naturlige Følelser.

1) Er det dog ved høiest opnaaelige Dom erkjendt, at et Regjeringsmisgreb er begaaet. Den kongelige Raadgiver, som ikke fraraadede Storthingets Opløsning, er anseet strafskyldig i

begge de af Aktor paastaaede Henseender, nemlig som den, der „har foranlediget eller medvirket til, at Grundlovens Bestemmelser i § 15 om Indhentelse af den norske Regjerings Betænkning, er tilsidesat“ og som den, der „har efterladt eller handlet imod en ved Grundloven foreskreven Embedspligt,“ nemlig, overensstemmende med Grundlovens § 30 at protestere imod den kgl. Beslutning om Storthingets Opløsning som „øiensynlig skadelig for Riget.“

2) Om end Statsministeren har faaet en mildere Straf, end efter vor Anskuelse er og vilde været den rette, idet han nemlig er for hver af sine Forseelser idømt laveste Mulkt, 500 Spd., saa maa vi dog betænke, at dette dog maa være haardt for en ærekjær Mand, og at Hs. Excellence, saafremt han er dette, af sig selv, med alvorligen igjennemført Beslutning, træder tilbage fra sit Embede, der ikke taaler saadan Plet; at Høimodighed og Forsonlighed tilhører vor Folkekarakter, og at Statsministeren har maattet høre en strengere Dom af sine Landsmænd.

3) Folket har vundet Dom for, at Anvendelsen af den kgl. Rettighed efter Grundlovens § 80 til at opløse Storthinget er forbunden med Ansvar.

4) Folket har faaet Øinene op for Forfatningens og Foreningens Farer.

5) Odelsthinget er retfærdiggjort for Folket med Hensyn til dets raske Anklage og Sagens Anlæg, hvor lidet end ellers begge ville være tilfredse med Dommen i politisk og juridisk Forstand.

6) Om Folk og især Storthinget fornærmedes ved meget i Anklagedes Procedure, saa gav dette Anledning til, at Aktor forsvarede det saaledes, at vrangt Omdømme derom maa være tilintetgjort*).

*) Maaske et kommende Flyveblad meddeler dette Forsvar. De, som kjender det af de øvrige Blade, erindre, at dette heder „For Menigmand,“ og er fremkaldt ved Fornærmelserne, som først ret gjorde opmærksom paa Aanden i Hovedbegivenheden: Storthingets Opløsning, og som, om de ikke blev protesterede, skulde beskjæmme os, ihvor grundløse de var, og, om de — hvortil de var vægtige nok — sank ned i Menigmands Masser, anrette ubodelig Skade.

7) Under Proceduren blev man ogsaa gjort opmærksom paa, at der i en kgl. Resolution gaves Vished for, at det nationale Ønske om, at Kongen maa i Norge nævnes efter norske Kongetal og ikke efter det svenske, forlængst er opfyldt. Dette kan enhver se i sit Barns Udtog af Norges Historie, der er udgiven af Kirkedepartementet, som især har Fortjeneste af saaledes at have opløst en af Knuderne paa Foreningsbaandet imellem Rigerne.

8) Den vægtigste Grund af alle til at tage Dommen med Rolighed som den er, er den, at vor kjære gamle Konge, der har personlig Godhed for Hr. Løvenskiold, ikke kan finde sig saaret ved ellers at *maatte* miste ham, og at høistsamme vil hente ny Aarsag til sin Kjærlighed for vort Folk i Erkjendelsen af den Maadeholdenhed, som er vist af dets Repræsentation i Rigsretten.

En besynderlig Trøstegrund kan vi endelig ogsaa hente af, at vi ikke maa tro, at *alene* Grundlov og Storthing fornærmes; nei, vor Regjering udskjældes ogsaa fra Sverige og den mageløse Fornærmelse mod hvilkensomhelst Ret, at Dommen iforveien skulde være afgjort, udsiges *der* om den norske Rigsret af en Tidende, som et, rigtignok fordægtigt, stundom utroværdigt og feigt, men vel underrettet, af vore Blade angiver som nærforbunden med Statsministeren. Saadanne Angreb er Angreb paa vor Konges store Værk, Foreningen. Disse maa han se med Smerte, da Følgerne ikke er vanskelige at opdage, men ikke at hans trofaste norske Folk ønsker sine Rettigheder overholdte, saadanne som han selv har tilstaaet dem, at det bedrøves, naar det ikke sker, og naar Straffen ikke er tilfyldest, — at det bedrøves, men trøster sig over alt i Haabet paa — ham!

Nr. 3 *).

Hvor gjerne, Fædreland! dog Verden rykked
den Laurkrans af, hvormed dig Himlen smykked!
Men, Vunden lig, der under Blodstrøm gror,
just Smerten Norges Kræfter sammensnor.
Thi den i evig Pagt isammenbinder
de norske Hjerter, norske Mænd og Kvinder:
Og Fædrelandet bærer da paany
den samme Krans, det bar i Frelsens Gry.
Og Frelsens Trolddom den fremdeles eier.
I Enighed er Fædrelandets Seier.

Ond Forligelse ødelægger Huse.

Og det samme sker med Stater, hvor ond Forligelse er indtraadt imellem Folk og Konge. Det vil sige, denne Tilstand er saa utaalelig, at den ikke kan bestaa, men maa *ophæves* for enhver Pris, undtagen Frihedens og Selvstændighedens, og Grunden dertil tilintetgjøres. Har denne lagt i Kongens Personlighed, saaledes at hans Regjering har været en Følgerække af udskeiende Ytringer af et tyrannisk Sind, da har baade gammel og ny Historie mange Eksempler paa, at hans Høihed ikke har kunnet beskytte ham eller hindre Nationen i at bortskaffe denne Hindring for sin Lykke. Har den lagt i dennes egen Forfatning, da er en Omvæltning deraf forgaaet, og for en kortvarig Ødelæggelse af det bestaaende har Nationen tilkjæmpet sig et varigere Velvære i Forsoningens gode Forstaaelse med Kongen, saalænge han ikke hemmede Revolutionens naturlige Gang, optraadte fiendtligt eller blev greben i Rænker derimod.

---

*) Vignet: en Krans, indeni hvilken følgende Vers:
Som Blom til Blom
i denne Krans
er bunden tæt,
saa Nordmænds Æt
forenes om
sit Fædrelands
Klenodium.

Medens vi med dyb Smerte maa tilstaa, at den ulyksalige Tilstand af ond Forligelse imellem Konge og Folk eller dettes Repræsentation i høi Grad er indtraadt hos os, er det dog en Lykke, at hverken det ene eller det andet af hine Tilfælde er Grunden. Inden os selv, inden vor Statsforfatning, finder vi den ikke. Ikke engang Tanken falder os ind om nogen Forandring eller om, at nogen bedre Tilstand mellem Konge og Folk virkelig — hvad hverken var tilladeligt eller Prisen værdt — kunde kjøbes ved Opofrelsen af et eller flere af dens ypperste Punkter. Og vor Konges Hjerte er for vel kjendt og vurderet til, at Tvedragtens Rod deri kan søges. Det er derfor et Slags Held, at vi har at søge den udenfor Konstitution og Konge, og vi har ikke svært for at finde den i det politiske Forhold, hvori Nationen har indladt sig, og som ikke paa langt nær i samme Forstand som Konstitutionen er nødvendige for dens Velvære.

Det er vel saa, at vor Konge hidtil ligesaa urokkeligen har foresat sig og ivrigen forfulgt den Hensigt at se nogle af Grundlovens Paragrafer forandrede, til Udvidelse af Kongemagten, som Storthingene har modsat sig dette, og at disse Kræfters modsatte Anstrengelse maatte foranledige en Spænding. Men hidtil strakte denne sig ikke udover de enkelte Spørgsmaal; man vænnede sig til deres Fremsættelse, forskrækkedes ikke længer derover, med Tryghed vidste man forud deres Negtelse og overlod dem roligen til, i en Tilstand af Forstening, at vandre fra det ene Storthings Haand i det andets som haarde Kuriositeter fra en anden Alder, hvorved intet andet er at gjøre end at bese og henlægge dem. Sidste Storthing gjorde det paa hurtigste Maade, idet Forslagene til Forandringer i Grundloven ikke engang sendtes en Komite til Behandling, saasom de tilforn tilstrækkeligen var drøftede, og der ikke ytredes i Thinget noget til deres Understøttelse. Men i Maaden, hvorpaa Hs. Majestæt tog dette op, erholder disse Forslag ny og gjenopfrisket Betydning. Vi opdager, at den hele Spænding, som i de sidste Maaneder er stegen indtil

Bristefærdighed, skriver sig fra disse Forslags Skjebne, navnligen fra dets, der gaar ud paa, at Ret skal indrømmes Kongen til at negte Storthingsbeslutninger Lovskraft. Vi opdager i Hs. Majestæts Fortørnelse det samme Hav reist i tordnende Drøn mod Klipperne, som i hine Forslags idelige Fremsættelse stillere, men uafbrudt lod sine Bølger rulle imod dem. Og dette bliver kjedeligt i Længden og kan nok gjøre utaalmodig. Storthingets Handling aabenbarede, at Klippen var uigjennemtrængelig. Og det er tungt at opgive et længe fortsat Arbeide, et længe næret Haab. Vi ved det, Hs. Majestæt ansaa ikke alene denne sin Sag, men ogsaa sig selv for anderledes behandlet end fortjent. Men de sidste Ytringer af Hs. Majestæts Fortrydelse, fremkaldte nærmest i Anledning af Rigsretten, der paafulgte Thingets Opløsning, oplyser paa det utvivlsomste, at *Norges saavelsom Hs. Majestæts eget Forhold til Sverige er den Aarsag, vi søger*, Aarsagen, der ligger dybest: Aarsagen til Forslagene: Aarsagen til den stedfindende onde Forligelse imellem Nordmændenes Konge og dem eller deres Repræsentation, med hvem de naturligst maa gjøre Parti.

En Konge, der alene var norsk, en Konge saadan som vore Hjerter og Øren finder en Vellyst i at høre dette Ord, vilde ikke inden Riget eller i sin Stilling finde Grunde til at sætte sig i en uafladelig Opposition mod Folket om den dyrebareste Perle i dets Frihedskrans. En saadan langvarig Blokade vilde blive farligere for ham, end om han forsøgte et raskt Stormangreb paa enkelte Punkter i Konstitutionen. Ja selv om vi tænkte os denne som hovedsageligen hans Værk, vilde Forsøgene paa at ændre det gjøre en Ende paa Taknemmeligheden; og det kunde ikke vare længe, før han saa i hver Nordmands Rynker Einars brustne Bue og fik høre Svaret fra Svolder: „nu brast Norges Rige af dine Hænder, Herre Konning!“ Men af en Konge, der i saadanne Tanker, nemlig at have skabt Forfatningen, regjerer Norge fra Sverige af, af en Unionskonge, hvis Regjering baade har Karakteren af at erkjende dette Rige for Hovedrige og af ikke at ville indlade sig paa nogen Forandring

af dets Forfatning, lader hin Regjeringshandling sig forklare. Skal et Vedligeholdelsessystem hævdes i Sverige, maa Slagfjedrene brydes paa den norske Frihed. Denne Ørn maa ikke stige saa høit, at den sees over Kjølen og forfærder de gamle rolige Svaner i Vettern og Mælaren. Det mindre Rige maa ikke byde det større et opeggende Eksempel; den yngre Broder ikke besidde noget, som kan vække den ældres Misundelse; Folkevældet i Norge ikke staa i for skjærende Modsætning til Stormandsvældet i Sverige, saaledes som dette er omhegnet af den bestaaende Konstitution. Norge maa minke Seil forat kunne holde sig i sømmelig Afstand bagefter Sverige, skjønt det bedste vistnok var, om denne tunge gamle Orlogger satte nye Seil til for at gjøre Følge til den politiske Lyksaligheds Verden istedetfor at maatte skilles saagodtsom ved Udseilingen af Havnen. — — *Skilles?* Det var en Tanke!

Kan den forundre? I Sverige „gråter“ man over Foreningen.

Vi vil tænke derover til en anden Gang.

Eller over hvilke Forandringer der maa foregaa med Foreningen, forat den skal kunne bestaa. Den maa ikke genere. Men Hs. Majestæt ønsker, at Thinget aabnes 20de Oktober. Det er den Dag, da man kom overens om Foreningsvilkaarene. Aner vi rigtigt, naar vi tror, at dette er et Tegn til, at alt skal jevnes?

Under 16de September har det behaget Hs. kgl. Majestæt, i Anledning af at Regjeringen tilstillede Storthinget de Afskrifter af det inden Regjeringen passerede betræffende Beslutingen om Storthingets Opløsning, som bevirkede Rigsrettens Nedsættelse samt af dennes Dom over Statsminister Løvenskiold, at udstede en Tilkjendegivelse, som giver os den sørgelige Underretning, at Spændingen mellem høistsamme vor Konge og vor

Nations Repræsentation har naaet en høiere Grad, end vi kunde tro og kan tænke os bestaaende. Hs. Majestæt tilkjendegiver, at Storthingene har at behandle „fremfor alt“ de kgl. Propositioner. Hs. Majestæt paaberaaber sig Kielertraktaten (hvorved Norge afstodes af Danmarks Konge med Enevoldsmagt til Sverige — en Traktat, som Norge aldrig har erkjendt) og det i følgende Udtryk: „Da Kongen indrømmede Nationen de vidtudstrakte Rettigheder, som Grundloven af 4de November 1814 og Rigsakten af 1815 indeholder, kunde han langtfra tro, at Storthingsmedlemmerne før Seklers Forløb skulde kunne glemme Erindringen af eller Traditionen om de Rettigheder, som Freds-Traktaten i Kiel gav Sveriges Konge. At ville omtviste Kongens konstitutionelle Rettigheder i Hensigt at eludere dem, opfordrer til at tilbagegaa til benævnte Traktat.“

Hs. Majestæt ytrer den Mening, at den Artikel i Fordraget til Moss, som betinger, at ingen maa forfølges for foregaaende Ytringer mod Foreningen, skal indeslutte, at de, som havde indledet det norske Folk i en Krig mod Sverige (d. e. 1814 Aars høihjertede Patrioter, Selvstændighedens hæderværdige Reddere, som vi maa bede Gud velsigne saamange de lever og dør) „erkjendtes daddelværdige,“ Hs. Majestæt erklærer, at Odelsthinget ved Rigsretsdekretet „har saaledes udøvet en lovstridig istedetfor en retfærdig Handling og derved tillige antastet et kongeligt Prærogativ.“ Hs. Majestæt ytrer om Befrielseskrigen i 1814, at dermed havde „Ubetænksomheden“ (af Forsamlingen paa Eidsvold), „for ikke at sige mere, bebyrdet en Befolkning af 850,000 (?) Mennesker, som var berøvede al Slags Handel, og nødsagede til fra Udlandet at indføre Livets første Nødvendigheder.“ Om Storthinget og Rigsretten udtrykker Hs. Majestæt sig: „At dadle denne Foranstaltning (Thingets Opløsning); at ville ensidigen fortolke Grundloven i dens Helhed som i dens enkelte Dele: at ville forvandle Rigsretten til en politisk Domstol og give den Egenskab af en Jury; at begynde med at dekretere Bøder, for derefter at kunne gaa videre: — alt dette opfordrer Hs. Majestæt til overens-

stemmende med sin kgl. Pligt at tage saadanne Forholdsregler, som kan forhindre, at ikke almindeligt Anarki og enkeltes Vilkaarlighed skal indsnige sig istedetfor de Love, som beskytter den personlige Frihed, den almindelige Retssikkerhed og de enkeltes Eiendomsret. Disse er Kongens hellige Pligter. Han vil vide at opfylde dem uden nogensomhelst voldsomme Rystelser eller Omveltninger, om" (d. e. dersom) „Storthingets Medlemmer, som han, er gjennemtrængte af den Overbevisning, at der ikke kan gives Tilfredshed i huslige Kredse, Sikkerhed for Staterne, indenrigs Frihed, eller nogen for de forenede Riger hæderlig Selvstændighed i deres Forhold til Europas øvrige Magter, af hvilken Beskaffenhed end disses Regjeringsform monne være, uden Kjærlighed for Orden, uden Vilje til at være retfærdig, og uden Undergivenhed under de offentlige og private Love, som styrer saavel Nationerne som deres Regjeringer." (Og hvad er uomtvisteligere?).

Fra disse Synspunkter erklærer Hs. kgl. Majestæt: „at, uagtet de ovennævnte Tildragelser, er Hs. Majestæt tilbøielig til at tro, at Storthingets Medlemmer i Grunden ønsker at bevare for det norske Folk alle de Garantier, som Grundloven af 4de November bestemmer. Men Kongen har med Bekymring bemærket, at uagtet 22 Aar er forløbne siden Foreningen med Sverige, uagtet den indre og ydre Freds Velsignelse, uagtet det Velvære, som er en Følge deraf, skjelner dog Storthingets Medlemmer endnu ikke tydeligen imellem de Rettigheder, som tilhører Kongen alene, og dem, som tilhører Hs. Majestæt og Storthinget fælles." Og videre heder det, at Rigsretten har befulgt Grundsætninger stridende mod Lovens Forskrifter (?), hvilket Kongen ikke kan tilstede.

Vi forener os med Hs. Majestæt i den af høistsamme ytrede Forventning, at den grundlovmæssige Udøvelse af Konges og Storthings Rettigheder „skal bortfjerne alle fremtidige Feilgreb og jevne alle Misforstaaelser mellem Kongen og det kommende Storthing;" og oplyses endelig om, at de „Forholdsregler", som Hs. Majestæt vil tage i ovennævnte Hensigt, gaar

ud paa, med næste ordentlige Storthing at omhandle Sagens Form og Realitet d. e. den paadømte Rigsretssags, der betegnedes som en „systematisk (d. e. planmæssig) Forfølgelse“ samt at befale Regjeringen at overveie; hvilke Forandringer der bør søges bevirkede dels i Rigsretsreglementet, især deleshed med Hensyn til Rigsretsmedlemmernes Ansvarlighed og til Offentlighed ved Voteringen og i Loven om Straffebestemmelser for Statsraads, Høiesterets, Storthings- og Rigsrets-Medlemmer for Forbrydelser, de som saadanne maatte begaa, dels til mere Tydelighed i enkelte af Grundlovens Paragrafer.

Dette er nu en lang og haard Tale; og du, simple og menige Mand, har kun liden Forstand paa og føler kun lidet af den Vægt, som Ord dog virkelig kan have. Jeg ved det, om alt dette vil du kun sige: „Kongen er bleven vred, saameget ser jeg.“ Og jeg har kun Haab om at kunne forøge dette korte og stumpe Begreb med den Tanke, at dette er dog meget ilde, og at det maa rettes paa ifra Grunden af. Du vil have *Handlinger;* disse er det Tegnsprog med de vældige Træk, som du forstaar, og — kan svare i, naar Opfordringerne dertil blir stærke nok, og Begivenhederne drønner forbi som rullende Bjerge. Nu vel, der er Handlinger, men af et mildere Sprog, et mildere Sprog end selv hine Ord. En er, at *Storthinget er samlet.* Det er: Kongen vil tale med Folkets vise og trofaste Mænd. Og de er fra gammel Tid dog vante til at forstaa hinanden. De norske og svenske Kanoner talte høit engang i hin andens Mund; men de misforstod hinanden, til Karl Johan og de norske Mænd fik klaret god Mening sig imellem. Og en Handling, der vel hører til hine „Forholdsregler“, er, at Kongen har udnævnt Grev Wedel til Rigsstatholder. Det er: en norsk Mand, der har Folks som Konges Tillid, er sat Thronen nærmest

som en Midler mellem begge, der skal gjøre sit til for at begge kan forstaa hinanden og være Folket en Borgen for, at det skal blive tilfredsstillet. Og en tredie Handling, som med et mildt Solskin fra Kongens gode Hjerte gjennembrød de mørke Skyer, er en kongelig Anordning, som tilsigter betimelig Hjælp mod den Hungersnød, som truer mange af vore Bygder. Og det er: den ulykkelige Spænding har kun Sted imellem Statsmagterne, og at

„Den Kongernes Far,
som til Fattigmand skar
saamangen en Skive Brød“,

ikke har forglemt sin Kjærlighed for det norske Folk, og ikke vil glemme den, om det end, som Pligt og Natur byder, ikke kan andet end *gjøre et med sin Repræsentation, et med sig selv.* Da er der ingen Fare. *Enighed,* mens saa meget opfordrer til Partier, har reddet Norge før. Der var haardere Knude med Nordmannakonningen, da Asbjørn af Medalhus maatte tale. Og Asbjørn talte ikke alene eller for de fire Fylker eller for Trøndelagens otte Fylker, skjønt ingen anden Røst hørtes end hans. Men Haakon forstod, at Norge havde talt, og at der ikke var flere Meninger i det vide Land end Tunger i Asbjørns Mund paa Thinget.

Politiske Fabler.

(Fritbehandlede og originale).

Æslet og Hesten.

„O let mig lidt af Kløven, kjære!
Den er for svær.
Jeg dør! Jeg aarker ikke mere!“
Saa bad et Æsel Hesten.
Men, skjønt som Fætter nærmere end Næsten,
den negtede det spodsk og tvær.
Endnu et Stykke til, — da midt i Bakken
blev Æslet liggende og stønned ud.
Og stolte Hest da fik til eget Las
dets hele Kløv paa Nakken,
og dertilmed dets Hud.
— Tilpas!

Moral:

O Borgere, naar Tryk paa én mon falde,
det angaar eder alle!
I Enkeltmand, som bliver underkuet
er hver og en med samme Skjæbne truet.
Kun Ofre Voldsomheden bytter,
og Aaget kun fra Ryg til Ryg til dèn flytter.

Træets Rod og Top.

„Hvor herligt hæver jeg mig op,
og speiler mig i Floden!“
— saa sagde Orretræets Top
med dum Triumf til Roden —
„Men du? o hvor foragtelig
du frem i Støvet sniger dig!“
— „Hvad var du, om jeg ei dig bar?“
var Rodens Svar.

Moral:

Al Fyrstemagt af Folkets er oprunden,
og bør — som Top af Rod — af denne være bunden.
Den stammeløse Drot er klog og mere god
end den, der praler med et rent cæsarisk Blod,
som glemmer ei, han har
et Folk til Stammefar.

Hunden og Filen.

En Fil, just paa en Lænke brugt og slængt
paa Bordet hen, faldt ned, og ubetænkt
den slog en Hund paa Snuden.
Der blev en Tuden.
Den Hund da rasende vil slide den
isønder og ei levne Splint igjen.
Men haarde Fil: „Giv dig tiltaal!“
kun svarede med et Smil af Staal —
„Det vil forsanden
dig koste Tanden!“

Moral:

Hvo mindes her vel ikke Kjøterhadet
mod Flyvebladet?

Høgen og Duen.

En Høg, en Skræk for Luftens Skare,
blev syg og skreg i Dødens Fare:
„Det er en Straf
— jeg ved det nok —
for mine Synder, som er svare.
Men slipper jeg blot ud deraf,
da mellem mig og Fugles Flok
fra nu en evig Fred skal vare!“
Knapt sagt, en Due *bona fide*
strøg klaprende forbi hans Side.
„Kun den endnu!“ skreg Høgen i,
og det med Duen var forbi.

Moral:

Saa tryg er Herskereden,
saa evig Freden.

De tre enige Tyre.

Hvo kjender ei
Historien om hine trende Tyre,
der klogt holdt sammen mod et stort Uhyre
af Løve paa en Vei?

Saalænge gjorde den dem intet ondt,
som de opmærksomt gjorde Front
med indadvendte, sammensnoede Svanser,
mens, udadvendte som Falangens Lanser,
de spidse Horn hvert Angreb fanger,
og kjækt paa hvert et Punkt tilbagestanger.

Før greb med bare Haand man Pindsvin fat,
før overlisted man fortvivlet Kat,

og knuste mellem tvende flade Hænder
metalne Kugle eller en
i Pyramide sleben Ædelsten,
end Dyret, som ei før til Modstand kjender,
den mindste Fordel vandt paa Tyrfalanxen.

Men løst blev engang Trippelalliancen —
som mellem Folk saa og imellem Tyrene.
Og da, da fik paa dem Avancen
den vrede Fiende, Kongen mellem Dyrene.
Nu hjalp ei Horn og Tyrepandebrasker;
men en for en han i sig knasker,
og levner kun igjen paa Flekken
seks Horn, lidt Blod og Ben og Skrækken.

Moral:

Mod Wedel, Vogt og Løvenskiold
i Sammenhold
kan ingen Trold
forøve Vold.
Og hermed er de dumme Rygter
om Fald for det Triumvirat,
om at dets Væeldes Stjerne flygter,
erklært for Prat.

Fruen og Lyset.

En Frue havde tabt sin Ring,
og uden den
er Frue tidt en Ingenting.
Nu for at finde den
hun tændte Lys; men — Blaf! — saasnart
ved Lysets Hjælp den Ring var funden

hun blæste ud det i en Fart,
og lagde det paa Kistebunden.

En Mus, mer vis end stor, som just
der laa, da sagde om det Pust:
„Hvor utaknemligt! Opad Dage,
hvor ligt den Kongernes Maner,
Fortjenesterne at forjage,
naar de ei bruger disse mer!“

Papegøien.

Til Ørnen, alle Fugles høie
med Majestæt omgivne Drot,
en Papegøie
saalunde talte: „frit og godt,
og uden i et Ord at prale,
maa Verden og jeg selv tilstaa,
at i den ædle Kunst at tale
min Færdighed kan ingen naa.
Og derfor dristig anbefale
jeg tør, min Fyrste, mit Talent,
at se det paa din Søn anvendt.“
„Du taler — ja, jeg ved det“ — var
den Fuglekonges tørre Svar —
„men hvorom vel? og hvori mon
gi'r du Lektion?“
Da, Padden lig, naar den i Grøften
sin Serenade Nymfen bringer,
med opblæst Kro og Hovedløften
og reiste Fjær paa Gump og Vinger,
den Papegøi, ei flau derved,

tog fluks tilords: „Durchlauchtighed!
De har aldeles at befale.
Jeg lærer . . lærer at bagtale.“

Moral:

Den kjender unsre eigene Papagei,
Herr Papendahl
og jeg.

Haandværksmanden og Lampen.

En Haandværkmand, en natlig Træl,
i Lampen Olje gjød en Kveld,
og sagde: „se, hvor akkurat
og ømt jeg pleier dig hver Nat!“
Da flammed Lampen op;
blev rød som Hanekam i Top,
og spraged ud sligt Svar paa Stedet:
„Tror, Egoist, du ei jeg ved det:
derfor du Olje i mig helder,
at jeg skal lyse op din Kjælder.“

Moral:

Om Fyrsten gjør Nationen vel,
er det ei Skjænk, men Selvfordel.

Æslerne og Røgelsekarret.

I samme Tempel for Afguden Baal
tre Borriker isammen tjente
— et helligt Embed, som dog ei formente,

at jo et Virakskar de stjal,
hvormed de løb iskjul til ensom Dal.
En Vandrer dog opdaged dem
(thi to Kvarter af Busken frem
  stak visse Tegn paa Æselsvæsen)
just som de i fortroligt Traktemente
fra en til anden Virakskarret sendte,
og røg dermed hinanden under Næsen.

Moral:

Hinanden til de ryge nu vel tidt
  de trende,*)
som om et pletløst Navn og kjæk Merit
  kan aldrig Visen ende.

Hunden og Pindsvinet.

En Hund, beklippet snau og glat
som Bonde sluppen fra sin Advokat,
    brød Ben ikvag
og laa paa Marken hen den hele Dag,
for Myg og Fluer værnløst Bytte.
Hvor suged de! hvor Blod de drak,
imens den jamred uden Nytte!
Den Myg, som knapt sig kunde flytte
af Mæthed, dog til Afsked stak.
Og nye kom, mer sultne kun og djærve
og bored Snablen i den nøgne Nerve,
mens tykke Flue grov sig ind
og yngled mellem Kjød og Skind.

*) Den Konstitutionelles Redaktører. (U. A.)

Et Pindsvin hører, Hunden klynker,
og triller fra sit Hul sig frem.
„Bi! siger det — hvor jeg dig ynker!
Jeg straks vil frelse dig fra dem.
Jeg kan ei denne Grumhed taale.
Jeg tager dem paa mine Naale.“
Saa sagt, den ruller sig ihop
og reiser sine Pigger op,
og kaster sig . . paa Flueskaren?
O nei, men paa den arme Hund,
som klynker nu med megen Grund:
„Tigange værre er jeg faren!
Du saarer mig paany med hver
Bevægelse paa kryds og kvær.
Tigange værre er jeg faren!“
Pindsvinet lod ei af hans Skrig
forstyrre sig.

Moral:

Hvormangen Mand, hvormangt et Land
er ikke hjulpen
fra Strand
i Kulpen?

Stigen.

Hvorhelst man flere er end to
man meget sjeldent kan forliges.
Der trættes maa, og der skal skriges.
Ja mellem gifte vil man finde,
at selv det lille Tal af to
er nok til Endskab paa al Ro.

Ifra en Stiges Trin, fra hver en Pinde,
        blev hørt engang
slig Larm, at alle kunde mærke let,
at Tvisten var imellem dem om Rang
        og Fortrinsret.
Det Trin, som høiest sad, høit skreg
paa høist naturligt Privileg,
at være et Slags Øvrighed
for dem, der fandtes længer ned.
„Hvem er saa blind, at han ei øiner
hvor grænseløst sig Frækhed høiner!
Det Snak om Lighed, nogle føre,
og andre elsker saa at høre,
   er jo urimeligst af alt
hvad „sund Fornuft“ (haha!) har talt
        og tænkt af galt.
Blot først og fremst man har iminde,
at Skjæbnen just har anbragt der,
hvor bedst han passer ind, enhver!“
„Med Permission“ — faldt ind en Pinde —
„med Permission, ifald jeg torde,
   jeg vilde blot paaminde jer,
at man af samme Træ os gjorde.
Af ren Hazard I jer deroppe ser.“
— „Kanske“ — saa lød den høies Svar —
„men engang over jer man sat mig har.
Det er min Ret, og Tiden, som paa Jorden
gjør helligt alt, har hellig gjort og den.
Og I, for sent I kommer, for igjen
at styrte om den engang gjorte Orden.
Nu holder Kjæft, I Pinder!
Og jer i, hvad der gjort er engang, finder!“
Tilfældigvis forbi en Vismand kom,
og stansed ved det Skrig og Skraal i Gangen,

og med et Greb han vendte Stigen om.
Da blev der Slut paa Trætten og paa Rangen.

Froskene og Solen.

„O Ve! Koaks! Koaks! O Vok!“
— saa hylte med et rædsomt Pjadder
hver Kjæft af Frosk, der var i Dammen —
„O Fastre, Mostre, gamle Padder!
O smaa Kusiners søde Flok!
Gudmødre — o I allesammen!
O har I ikke hørt det fæle,
at Solen vil sig nu formæle?
En eneste er mer end nok
for at udtørre vore Myre
   og hveren Dam.
Og naar nu end et Soluhyre,
   den gamle Sols Madam . . .?
Ak to, vi siger? Nei, naar Vrimlen
   af alle deres smaa
udbreder sig paa hele Himlen,
hvor vil det da vor arme Slægt vel gaa?

Moral:

Saa Folket sukker, kvækker og koakser,
naar Ry om Fyrsters Ægteskab
i strængt paabudne Tempellovsang høres.
Thi det ved Appanager, som opføres,
   maa føde op det hele Skrab
af Ferdinander, Filippusser og Maxer.

Brændehuggeren og Træet.

Blandt Kvas og Kviste
en Brændehugger af sin Øks gik Miste.
Tilsidst igjen han finder Tanden.
Men uden Skaft den lidet nytter Manden.
Han speider ned og op og rundt forlegen.
Paa Jorden ligger Grene nok,
men alle tørre. Hver en dygtig Stok
som Spilre i sit høie Tag bar Egen.
Da bad han: „Stolte Træ! du Slettens Drot,
du Luftens Ø, du Cedrens Lige!
du Bjerg af Løv, hvis Tinder stedse stige!
en Gren, en Gren jeg tigger blot,
at du mig den en Timestid vil laane,
og dig jeg evigen skal skaane,
imens de andre“ — han ei ud fik talt,
før vældig Gren mod Roden suser alt
med flere Skafters Emneved,
end Huggeren i al sin Tid opsled.
Sit Skaft han fik istand da fort,
og hug til — Egen laa der inden kort.

Moral:

Nation, for egen Godhed skjælv!
Hvor tidt du bandt dog Riset til dig selv!

Løven som Konge.

Man gjør sig overspændt Begreb,
man sværmer mere, end man ved
for vist om Løvens Ædelhed
og Had mod Lavhed og mod Kneb.

Det kommer af,
at *Kongenavn* man Dyret gav,
og tvertmod alle Tiders Lære
kan Konger aldrig Slyngler være.
Der var nu en i Fablens Tid,
ei mer, ei mindre slem end nogen,
som Konge hedet har i Skogen —
men mindre stor i Fred end Strid.
To Nykker havde han — kun smaa,
hvis de kun inden Grænse laa;
men dette var just ei Tilfælde:
han elskede et Enevælde, —
han kaldte Raad kun Puk og Mukken
og drak i Smigermjød sig drukken.

Vognhestene.

En Hest, lidt stiv af haard Behandling,
som godt kun trak alene for sin Kjærre,
blev spændt som Vognhest for af fremmed Herre.
Men slet vor Hest kun hued den Forvandling,
skjønt der blev sagt, at der var Ære ved.
Dens Makker hid og did den sled.
I Vinkel stump fra Stangen mod hinanden
den Vogn gik smaat, men vist mod Afgrundsranden.

Moral:

Det er det bedste
Forbindelsen at løse mellem Heste,
som trækker slet isammen.
Amen!

Æslet med de beklippede Øren.

Et Æsel maa jo skryde.
Det er Natur og altsaa ingen Lyde.
Deri at stanse det
var just det samme som, og ei mer let,
end Løgn og Sladder at forbyde
vor Bys bekjendte lille Jyde,
som er, Manæten lig paa Havets Bund,
i alt sit jeg, med Krop og Sjæl kun Mund;
ja just det samme som med Vold at slide
fra *Fougstad* Nellas første Side,
just naar hans Sjæl har Trængsel til at sk —
kun af den Grund, at det,
som falder der, er baade dumt og slet.

Kun naar et Æsel skryder mer end andre,
kan norske klage og de svenske klandre,
som nutildags
vor Nella ingen er af dem tillags.
Og plaget var en Bonde med et sligt,
som skrydede tilkvelds ifra det daged.
Blandt Heste sluppen, mellem Hjorden jaget,
det skryded dog evindeligt;
thi det med Stolthed (og med Ret)
jo mellem alle havde fluks opdaget,
at længste Øren havde det?
Hvor kuttet og hvor kollet var ei Hesten!
Og Koens Horn — hvor stiv og død en Top!
Kun Svinet hamled nogenlunde op,
men Ørene de laa dog flade næsten.
Æslets derimod
de baade sig bevæged og de stod.
Og dette hele Dagen,
og hvergang skryded det, og det var Plagen.

Den Bondemand kan længe ikke finde
sit gode Raad for saare Trommehinde.
Tilsidst dog tror han Ørets Længde var
den rette Grund til saadan Profeteren;
og derfor uden mindste sig-Generen
hvergang det skreg han Stump af Øret skar.
Den Nar,
som ei, at Æsel bliver Æsel, vidste,
saalænge sit Gemyt det ei kan miste.
Derfra den fæle Skryden kommer jo,
fra Æselets opblæste Sjæl?
Det skryder ei med Øret, skal jeg tro.
Og derfor (som saa mange andre gjøre)
den Bondes skrydede alligevel,
skjønt uden Øre.

Moral:

Hvor mangen Gang ifjor som nu i Aaret
er *Nella* ikke klippet og beskaaret?
Og dog, og dog, hvo skryder mer end hun?
Lad Øret staa! Det er ei Bæstets Mund.

Løvens Hof.

Kong Løve skrev en Landdag ud.
De andre Dyr kom sammen i hans Hule.
En Bjørn, saa raa som egen Hud,
og altid vant sin Mening ei at skjule,
frembrummed straks, da han indtren:
„Hvor fæl en Lugt her hos vor Herre!
I Møddinggrop og Rakkerkule
kan ei se ud, ei lugte værre.“

Og sandeligt,
den Residens sig ligne lod ved sligt.
Men Løven over denne plumpe Note
i Stilhed to Minutter gren;
men i den tredje med sin Pote
han brød den Tølpers Nakkeben.
„Fortræffeligt gjort!“ med Buk og Skraben
og søde Smil udraabte Aben,
og talte vidt og bredt om Dunst
af Virak, og om Kongens Gunst,
som tillod Bæsterne at snuse
i Vellugt som i Guders Huse.
Hans Smiger dog ei smagte: knap
han Løvens Klo ved Flugt undslap.
„Men du, hvad lugter *du* da?“ blev
adspurgt en Ræv.
„O Eders Majestæt tilgive!“ — var
dens Svar —
„jeg Snue har.“

Moral:

Saaledes maa med Fyrster tales.

Frugttræet og Gartneren.

„Hver Frugt paa disse tunge Grene
— alt er for mig, for mig alene!“
en Gartner sagde til sin Ven,
og pegte stolt paa Træet hen,
som bøiet under rige Grøde
lod Toppen næsten Roden møde.
„For dig?“ gjensvared Træet stolt,
og høiere sin Rigdom holdt.

„Jeg skulde tro jeg Frugten bærer
for egen Skyld, af egen Styrke.
Jeg tænker nok, jeg dig undværer.
Du Fordel har af mig at dyrke.“

Moral:

Et Folk er alt foruden Drot;
men *uden Folk et intet* Kongen blot.

Krudtet.

Med Uforsigtighed, som selv sig straffer,
en Mand slap Gløđ i Krud.
Op voldsomt hele Massen plaffer,
og sved ham over al hans Hud.
Han banded rasende og bister,
og svor alt Krudt i Helveds Vold.
Men ganske rolig, stil og kold
en Dreng ham spørger: „bliv ei vred;
men hvorfor bragte did du Gnister?“
Den brændte blussede derved
af Skam mer hed.

Moral:

Hvi tirrer I med Kronerne
Nationerne?
I selv maa jer tilskrive,
hvergang I svedne blive.

Sælg ikke Huden, før Bjørnen er skudt.

To Bønder var, som vore egne,
(trods al den Snak i Embedstonen
om Rigdom siden Unionen)
engang for Penge stygt forlegne.
Men Kløgt kan bo i Bustehoved.
De kjækt en Feldbereder loved
at skaffe ham én Bjørnehud,
blot han betalte dem forud.
Den Feldbereder var kontant,
og Morgnen dem i Skoven fandt;
thi først — det var en Feil, en liden —
den Bamse skulde skydes i den.
Men „Pyt!" — sa'e Per til Paul — „hvad gjælder,
at om en Time jeg den fælder?"
Og Paul gjensvarte: „Pakketeller!"

Saa stode de en Stund paa Lur.
Da hørte de med et en Dur,
som om Kaross paa Stene kjørte,
som om en Tømmervælte gled.
Det Bjørnen var, og den var vred.
Saa langt fra de dens Brummen hørte,
de øined og dens Tandgeled,
saa hvidt og langt, men Øiets Lynen
var endnu mere rød end Trynen.

Da noget vist sig i dem rørte,
som mangen før til Flugt forførte,
der baade bar Gevær og Bart,
og den som diger var og svart.
    Men rappe Ben
    kun frelste en.

Den anden Bjørnen fik i Kraven,
og saa han maatte Led for Led
spadsere ned
i Maven.
Den anden Jæger Haser smører.
Den Graad, som randt ustanseligt,
i Fartens Trækvind halvveis tørrer,
saa han var grimet Æsel lig,
da Hoved indad Dør han stak
hos Feldberederen, i hvem det kvak.
„Her er“ — saa skreg han, og da runde
de Taarer frit saa nogenlunde —
„her er den Andel, som jeg fik.
Thi daarligt det med Jagten gik.
Jeg kan ei jer levere Huden.
Min Kammerat er den foruden.“

Saa hastig er ei Hvirvelvinden,
som snydte Feldbereder blev.
Han fandt ei Ord; paa Jægrens Skanker
et kort Farvel i Spark han skrev
— et kort Farvel af slige Tanker:
hvi solgte du, din dumme Gut,
den Hud forinden
den Bjørn var skudt?

Betragtning:

Saa solgtes Norge med Hud og Haar.
Dog endnu fri den Bamse gaar.
Den lever paa sin Myr af sit;
ei rart, men altid dog saavidt,
at Marven ud af den den kryster,
som Huden lyster.

I Anledning af Pensionen.

(Til „Den Konstitutionelles" Redaktion.*)

„Hvorfor skulde jeg ikke — om ikke for andet, saa for at have den Ære at overtyde Dhrr. Professor Motzfeldt og Lektor Schweigaard om, at de ogsaa kan feile — uden „Skjeldsord" kunne ytre mig om den Formening, som bemeldte Redaktører igjennem sit Blad søger at udbrede, at jeg er en venal Skurk, som har solgt min Overbevisning for en Naadeskilling? Jo ganske sikkert jeg kan det, og det ligesaa vist som jeg ogsaa kunde lade det være, da den Konstitutionelle ikke er mit Navns Urne, hvori det skal opbevares, og da ethvert af mine Træk i Daad og Skrift protesterer imod en saadan Diffamation. Men da det ikke koster mere Umage for at tæmme Pennen, end blot at erindre dette, og det dog kunde være af nogen Interesse for en Eftertid, i hvis Hænder den samlede Konstitutionelle kunde falde, og som, vant til større Retfærdighed end vore Dages, maatte forundre sig over en absolut Taushed fra den saa ofte angrebnes Side, dog ogsaa af en enkelt Bevisytring at erfare, at det dog var et levende Menneske, ikke et Lig, man i saa lang Tid havde eksperimenteret saa blodigen med: saa benytter jeg mig af Redaktionens liberale Tilladelse til at benytte dens Spalter, naar jeg „bare opfører mig artigt." Med al den rimelige Agtelse, jeg maa have for Redaktionen, ved jeg rigtignok ikke, hvorledes jeg skal være artig nok; men da jeg har den ligesaa oprigtige Hensigt ikke at være grov, som at være kort, saa vover jeg Forsøget.

*) „Den Konstitutionelle", 22. Novbr. 1839. Titlerne tilføiede her. (Udg.)

Jeg ved vel ikke, om jeg tør sige, at den ærede Redaktion maa have særdeles knappe, misantropiske Begreber om Menneskehjertet i Almindelighed; men det tør jeg sige, med Haanden paa mit eget, at dette er saa politisk uskyldigt, at det, for *eget* vedkommende, ikke har Begreb om at sælge en Tøddel af sin Overbevisning og Tro. Og *det* skulde ligge i en god, menneskelig Handling af Karl Johan og i, at jeg forstod og forstaar den saa i en ren Mening? Kongen, eller rettere Mennesket Karl Johan, fandt, at jeg, efter mine akademiske Aar og literære Virksomhed, ikke var i for gode Kaar, og han hædrede mig, efter eget Godtykke, med et Gratiale, som jeg betragter baade som et Tegn paa, at min Helt, uagtet mine Uvenner nær hans Throne, har forstaaet min oprigtige, altid sig selv lige, Enthusiasme for ham, og som et Æreslaan, jeg skal betale med almennyttigt Aandsarbeide. Den ærede Red. kan hver Aften, naar den har affærdiget mig for Morgendagen, finde mig hermed beskjæftiget. Om eller naar H. M. igjen inddrager min Understøttelse, for sandsynligvis at skjænke den til andre, vil min Erkjendtlighed være ligesaa uforandret som min Tro. Kongen er gammel og livserfaren og har vist ikke manglet at træffe paa venale Journalister og desl., men at han tror, at jeg er en ærlig og uforanderlig, oprigtig, norsk Patriot, derom er jeg ligesaa overbevist som om, at jeg tror det *selv* i al Troskyldighed, og ved, at *enhver* vil tro det, som vil bedømme mig efter hvad jeg selv og ikke den Konstitutionelles Redaktion skriver. Forøvrigt, forat jeg dog ikke skal forlade denne uden et Regnskab, som den gjerne kan give Kvittance for altid paa — saa er min Enthusiasme for Republiken, til Tjeneste, ved det gamle. Den er en skjøn Religion, hvis Kultus ikke skal forstyrre nogen, da den bor dybt i mit Hjerte, og min Ikke-Enthusiasme for Unionen er et Barometer, som gik isønder 11te April 1838.*)

*) Da Handelsflaget blev frigivet. (U. A.)

Tale

ved Afsløringen af Christian Krohgs Minde

17de Mai 1833.

„Sig, hvor jeg elsker jer! Ros mig i Døden!
Naar da Historien er endt, da dømme
han selv, om han var elsket! —“
Shakespeare.

Medborgere! Vi staar her ved en Borgeraandens Triumfstøtte, ved et Fædrenelandets Altar.

Der er det, at den medborgerlige Samfølelse bortaander det skarpe i Rangens og Standens Omrids — at Dekorationerne blegner — at et Øieblik, belivnende sin Høitidelighed med en ligesaa hellig Fryd, bortgløder mange af disse daglige Forhold undtagen Agtelsens og Sædelighedens evige; — *der* er det, at Mennesket fremtræder alene som Menneske — at Ligheden fra sin Drømmeverden eller fra sin Høide tør nedtræde paa Jorden — at alt andet Navn end Borgerens forsvinder; — *der,* hvor Samdrægtigheden og Borgersindet, som altid danner det moralske Folk og dets Kraft, fremtræder synlig, ikke forbausende, men ophøiende som en Aabenbarelse, i det overordentlige Skue af et Folk, en Menneskehed samlet af en Id, udtrykkende kun et Med — *der* er det, at Høitidelighed og Fryd, Ærbødighed og Tiltro forenes — at Hjerterne slaar hverandre nærmest — at den unge tør tale frimodig som ved sin Faders Arne, som i Brødres Kreds. —

Og Medborgere! I mine Fædre! Hvo er den *fremmede*, som ikke vil tilstaa, at vi *alle* befinder os her som Børn ved en *fælles* Arne, varmede af den *samme* Ild, hos den *samme* Fader og Moder, omsluttede af denne velsignelsesrigeste Dags Hvælv ligesom af et hjemligt Paulun, som huer *dem* bedst, der vokser under det, som tiltaler *de* Børn der blev hjemme i det, med uforandret Sødhed og Tryghed, og alle dem, der *nu* fra denne Høitidsstund af er hjemkomne herunder det, med Forsoningens Vemod. — O Høitid og Fryd! Fred og Forsoning under denne Himmel evindelig, hvorfra engang Frelsen nedsteg over Norge, og hvorhen vore Lovsange fare! Høitid og Fryd, Fred og Forsoning under denne Dags Himmel *idag*, der samler os alle, os alle under sig til den skjønneste Familiefest! Da vil de *ældre* Brødre kjærligen høre, hvorledes en *yngre*, opfyldt af Ærbødighed og Tiltro, fryder sig og raaber: „*idag* er Glæden fuldkommen! thi et Storvirke er skeet i Fædrenehjemmet! et 17de Maihimlens Midtpunkt er reist — et Himmelfartsbjerg for Frihedens Frelser — et Borgeraandens Altar — en Almenviljens Herkuleskølle er opløftet — der er sat en ny Støtte under vort fælles hellige: under Norges Frihed og Hæder!“

Norske Folk! værdiges da at høre, hvorledes din *Ungdom* tænker og *vil* ved denne Fest, ved Borgerens Minde! Den vil fylde sine Hjerter med Alvor og Fryd og gjøre Minniløfter under *din* og Himlens Velsignelser værdige den ihukommede, som har vist, at de skjønneste og største kan fuldbyrdes. Den vil *takke* dig, at du reiste Borgerens Æresminde for *den*, *ja mest* for *den*, for din egen Æt, for os, hvem du tilarbeidede Friheden til Opodling og arvgav dens Velsignelser og Forjættelser og det nye Norges Hæder med Forpligtelser, lige hellige som dem du løste.

— Dette Minde reiste det norske Folk for en af sine ypperste Borgere. Menneskeheden burde reist det; thi han var det elskeligste Menneske. Dette siger os Navnet der: *Christian Krohg.*

„Navnet som skjælver blegt paa min Mund;
men raabt af Cheruberne høit:

Christian Krohg."

Men dette Guld siger *mere*, det siger ogsaa: „*for enhver Christian Krohg: for enhver* Nordmand denne Ædling lig!"

Og *da, hvem* ønsker I, Nationens ældre, *mere* at vorde dette end dem, I overantvorder alt hint hellige og Norge saaledes som I forbedrer det, indtil eders Kræfter brister? *Hvem* uden eders *Ungdom*, for hvem I ogsaa reiste dette Minde? Hvortil Mindet *ham* den forherligede, som med frigjort Aandblik fra sin himmelske Høide i *et* overskuer alle de Æresminder, han reiste sig i sine Handlinger og fremstragende da sit Fædrelands Grundlov, saaledes som han med stærken Arm greb den og støttede under den og stillede den uryggelig og høi over Folk og over Throne . . hvortil Malmet *ham*, der læser i eders Hjerter en Erkjendtlighed, som I vil tage uforandret med til ham hisset, hvor Sjælene er klare for hverandre?

Visselig — det skulde være *stort*, om Mennesker kunde forøge en frigjort Aands Salighed og forskjønne hans Himmel. Men er dette *muligt*? Himlene Jorden saa nærme?

Menneskene kan jo *selv* ikke undvære de store Menneskers Minder. De gjør det til en Samvittighedssag at overantvorde disse saameget herligere til Efterslægten, som de selv miskjendte og forbitrede hine Aristider, hine Camoenser, og Vanderwitter og Carnoter Livet? De øver mod disse og sig selv streng historisk Retfærdighed for Efterslægtens Skyld; thi enhver Tid elsker *denne* mere end sig selv, i *denne* drømmer enhver Tid sig lykkelig, for denne lider den, og siger sammensynkende: „Branden smerter ikke Fønixen." — Historien og historisk Retfærd fødes vel først paa Gravene, men *da* optages den med Ømhed og prydes af alle Kunster, ja optages med en Drifts vilde Kjærlighed. Den er Menneskene en *Nødvendighed,* fordi det er menneskeligt, at de altid erkjender, at de syndede, at de altid haaber paa det tilkommende; og fordi de elsker

Efterslægten nok til at arvgive den sit eget Strafmønster og Sandheder, de selv krænkede. Historien og historisk Retfærdighed er Menneskene en saa tvingende Nødvendighed, at selv *den* Tid, som den maa vidne imod og slaa med Anger, fremkalder den paa det uegennyttigste alene til Efterslægtens Tarv, denne som den smykker med alt Kjærlighedens Haab, Indbildningens Kraft og Tiltroens Uskyld og tænker sig at vorde, som den selv vilde været: at vorde dens Forsoner. Menneskene fremkalder Historien og det store Minde som en krænket Guddom, der vel skal knuse dem selv under Triumfhjulene, men ruller *fredelig* imellem Efterslægterne, der ikke vil nægte Selvsonofrene sin Tilgivelse. Saaledes faldt Taarerne i Kimons Forvisningsskaar, i Sokrates' tømte Giftbæger, og faa Aar efter vor Sverrers Død sagde Bagler til Bjerkebein i Haakons Hal: *hvi* lod vi ham ikke tæmje Borgerkrigene?

Men vi tror at se med Sandhed noget høiere i denne Menneskenes *Trang til historisk Retfærd* mod store Minder end Ytringen af en ærgjerrig Glæde hos de svage over, at de dog tilhører en *Slægt*, som endnu har havt Kraft nok til at føde slige stærke, saa uforvanskede Guddomsbilleder. Vi ser deri heller et Bevis fra Menneskets Indre, at det guddommelige *altid* deri bor, om end tilhyllet en Tid, dog ubetvingeligen fremstraalende — og *der* da i Angerens Taarer, i Laurens Glans, som de lægger paa Graven. Selv Misundelsen viser, at Anerkjendelsen af et Menneskes herlige Fortrin er tilstede — den bliver kun Myggen med det spæde Flor, der svævende over Sjøfladen tror at hindre Himlen fra at speile sig deri; — og i denne Anerkjendelse, i denne Retfærdighed i vort Væsen er Guddommelighed — kun uvilkaarlig forsaavidt Mennesket ikke har speidet nok i sin Sjæls Dyb til at se, at den er naturlig.

Men dette staar *klart* for Menneskene, naar den store er borte: — naar de ikke mere finder sig mørke i hans Pyramideskygge, da falder en brændende Sol paa deres Isser — de iler til, hvor den stod, og reiser en Obelisk, hvor Pyramiden, der gjorde dem Ørknen sval, sank i Sandet, og de græder, indtil den

brændende Bund fugtes; og *der* sidder de i den smale Skygge og maaler Savnet. De siger paa den stores Grav: „Vi *misundte* ham ikke; det smertede kun, at vi ikke var som han. Men nu, hvor smerter det at erindre, at dette græmmede ham! Vel! vi vil glæde *ham,* den frigjorte, med større Hæder, end Mennesker tør byde en dødelig. *Nu* er der Fred — vi vil reise en Støtte til Minde om *ham* og om, at *vi* er blevne retfærdige!“ —

Men, Medborgere! er det selv *da* en Trang, en Nødvendighed, udledet af Menneskets indre Guddommelighed, selv *da* at øve en historisk Retfærd, naar denne maa bebreide Menneskene deres Adfærd mod de fortrinlige, de hædrer i Graven — *hvo* skal da miskjende, at det norske Folk her fyldestgjør en saadan Trang; — men en der er det en Behag — dette Folk, som altid forsødede *Krohgs* Dage med sin Kjærlighed, nærede hans Aandskraft med sin Yndest, sagde den gode aabenbart, at det elskede ham, og lod Konstitutionens beundrede Seirkjæmper vel ane — om ei hans Beskedenhed fortaug ham det — hvor folkekjært og helligt hans Minde vilde vorde i Norge? —

Der er i den Handling, at et Folk reiser den *enkelte* Borger et Æresminde, foruden det *rørende* i at se de samme ædle Følelser, som henrykker os hos det *enkelte* Menneske, ligesaa livligen med et Pulsslag bevæge sig igjennem et helt Folks Hjerter . . . der er i denne Handlings Storhed, idet vi føler os selvtilfredse med den Del, vi selv har i det opløftende deri, noget, som rører de lifligste om end ikke klareste Evner i vor Sjæl til et tryllende *Haab,* til en Indbildning, vi ikke vil give slip paa eller alene tilskrive Fantasien, men som vi udleder fra samme hellige Dybde som vor religiøse Tro . . ja hvilken Sjæl føler ikke, at Storheden i denne Handling rører til den *Tanke* fuld af hellig Fryd, til den søde Tro: at vi glæder den forherligede Aand selv i hans Høide og forhøier hans Salighed ved den Kjærlighed, vi viser hans Minde, ved den Hæder, der tykkes os for stor for den dødelige? —

Vel os! vi kan beholde denne fromme og kjære Tanke —

ja, at han selv er her *imellem os* i denne Stund, den forevigede, omsvævende dette sit Minde, hvilende paa denne Krans, indaandende vor Kjærlighed, delende vor Fryd, indaandende os denne Tempelfølelse, denne det helliges Høitidelighed.

Fornuften skal selv skjænke vort Hjerte denne Tro, der skal føle sig krænket og sit aandige berørt, om der siges den, at dog reiste det norske Folk dette Minde med de *vigtigste* Hensyn til *sig selv og sin Efterslægt:* at dette Minde reistes vel en himmelsk til Ære, men dog ikke Himlen, men Jorden, men Norge!

Maa vi end sige: Aandens *egen* Bevidsthed er hans Himmel — *did* kan *ingen* indtrænge enten forat forstyrre eller forskjønne: den er en Himmel i Himlen, fyldt med sin *egen* Fryd, nedhvælvet mod Jorden, vel gjennemsigtig for Aanden derinde, men uantastelig, kun oventil aaben for det høiestes Forherligelser; — maa vi end sige dette — *saa*, idet *hin* udmærkede Evne til at overskue sit hele tilbagelagte Liv, som vi nys tillagde Aanden, med samme Grund ogsaa maa udvides til at kunne overskue *alle Handlingens Følger i deres hele Kjæde:* da nærmer vi os hin fromme og kjære Tro, at Menneskenes Kjærligheds-beviser kan forhøie de henfarnes Salighed, at det Offer, Norge her bringer sin *Krohg*, maa fryde ham i hans Himmel.

Ja, *saaledes* er det, at dette Æresminde er en *historisk* og altsaa nødvendig *Retfærdighedshandling* af os, er en *Følge* af *Krohgs* Handlinger og *disse* af hans Sinds Ypperlighed, og at det *saaledes* er anskuet af *ham*, tilhører hans selv, er indtaget som en Prydelse i hans Himmel, ligesom Templerne og Kuplerne gjenskinner hist høit i den klare Sydluft — *saaledes* er det, at *Æresmindet* formedelst de ædle Følelser af Erkjendtlighed, som er stærke og naturlige i Menneskehjertet, og formedelst den inderlige Erkjendelse af hans Fortjenester, *maatte* være en *nødvendig* Følge af disse — *saaledes er det*, at dette *Chr. Krohgs Minde* som opelskende disse Følelser, som *vidnende* om en norsk Almenviljes kraftige Tilvær, som et *Selvstændighedsmærke*, som en *Støtte* under Forfatningen, et *Minde* om dens *Opretholdelse* og

Folkets *Hengivenhed* til den, som et *Foreningspunkt* for Fædrenelandssindet, som *mindende* igjennem Tiderne om Norges bedste Borger, som opflammende til at efterligne ham — som altsaa *fortsættende* hans Daad for Fædrelandets Hæder og Held — *saaledes* er det, at dette *Minde* er en af de mest *velgjørende* og altsaa Aanden *kjæreste* Følger af sin, af *Christian Krohgs* jordiske Virken, og *saaledes* er det, at hin fromme *Tro* bliver Sandhed: at den forevigede anskuer dette Minde med Fryd, at det er indtaget som en Prydelse i hans Himmel.

Hint *store* er opfyldt: Menneskene kan forøge de frigjorte Aanders Salighed. Himlen er Jorden saa nær! —

Ham være da Glæden og Hæderen! Ham og eder, I trofaste, som reiste hans Minde og kom for at sværge i eders Sjæle Id som *Christian Krohgs* og *hans* Vilje og *hans* Borgersind — sværgende ved dette et Folks Minde for sin ærværdigste Borger for *Frihedens* Frelse, hvis Værge han var, og hvis *Vard* denne Bauta er, og for *Fædrenelandet*, hvis Altar den visseligen er, indviet af den forherligede, der omsvæver det, og af Folket og af *denne* Dag, der viede Norge til sin Lykke!

Men *os*, Fædrenelandets unge Borgere og Borgerinder! Fædrenelandet gjennem *os*, *os* være *Nytten* af *Christian Krohgs* Æresminde!

Saaledes bliver det en af de mest velgjørende *Følger* af *Krohgs* Storvirke, saaledes vil han ret frydes derved.

Os er der en *Lov* i dette ene Navn paa denne Malmtavle, der lærer os alle de Dyder, som gjør Fædrenelandet og os lykkelige, og som *æskes* af os, fordi vi fik det *fri* og gode og skjønne Fødeland og *Karl Ædelhjerte, Karl Frihedsklinge* paa Folkets Tinde, Fredens Kunster og Marker at dyrke og *dog* Ærens Banner over vore Hoveder.

Fædrene skal henvandre efter *Krohg*. Mange er daadtrætte som han. Af mange skal dette Minde fremtvinge en skjønnere Glans om deres sidste Dage, og *flere* Navne skal klæbe sig til *dette* i Malmet.

De skal henvandre. *Da* staar *Krohgstøtten* og *vi* igjen.

De skal hvile i sine Dale under de høie Almagtsminder med Kranse af Furuskoge, med Skyslørene, de ludende Bræskjolde, og hvorpaa Ørnen sidder i Midsommernatten, skinnende i Solen, mens Jorden er mørk, rolig med samslagne Vinger lig Knappen paa en Urne — og Sambygdingerne skal sige: her hviler en *Krohg* — hans fædrelandske Nidkjærhed var som Elven, der dyb og mørk og rivende blinker forbi hans Sten — hans Borgersind rent og høit som denne blaa Egg deroppe over Skogen, over Bræen, over Skyerne. Eller de skal hvile herrundtom som *Schultz*, da hans Lyn slog opad igjen, og *Krohgsmindet* skal være som en Støtte over dem *alle*, der færdedes som han. *Da* staar *den* og *vi* igjen. Da er Norges Velfærd paa *vore* Skuldre, dets Ære i *vor* Mund, vore Hænder dets Støtter. Fædrene skal gjøre Fyldest; *os* paaligger endnu Pligterne mod Fædrenelandet. *Derfor* reiste Fædrene *os Krohgsmindet*, at det endnu igjennem et *Liv* skulde vise os disse Pligter og Fædrenelandets Krav: at det ogsaa skulde være *os* et *Pligtminde*, en Pagtens Støtte for Norges Hæder og Held, overantvordet fra Slægt til Slægt, fremragende mellem Slægterne til Minde om den Æt, der bar Gjenfødelsens første Byrder, et Sindbilled helligt i sig selv, stedse helliget ved Daad, hvortil det opmuntrer.

Os skal Kolonnen staa med sin Krans et Maal for vor Id; og denne Ærgjerrighed skal være rosværdig og stærk og tilladt at bruges af vort ædlere som en Fos til at drive nyttige Værker ved.

Vi skal danne os en *Christian Krohg* i vort Indre, et *Høibilled* af en norsk Borger, og aarlig denne dyrebare Dag skal vi jevnføre os selv dermed, og maale de Støtter, vor Samvittighed reiser sig i sit Indre, tilslørede undtagen for den alseende, med dem, der kneiser for *Krohg* i Hjerterne, høiere end denne. — Vi skal, naar vi ser dette Minde, foragte denne Lære, at et Folk aldrig er retfærdigt, aldrig paaskjønner. Vi skal lære, at derifra alene kommer den sandeste og høieste Ære, som Jorden kan give: at ingen Stjerne kan ligne sig i Hæder med

det mindste gyldne Træk i dette Borgerens Navn, som et Folk skrev, intet Baand med et Blad i denne Krans, som et Folk gav.

Vi skal tænke, om vi virker *ret* og i Stilhed: der staar dog et *Æresminde* ikke for *mig*, men for min *Daad.*

Vi skal sige: under denne *Koloss* ligger Knuderne, som fastholder de norske Hjerter. Norrige er stærkt; thi vi har svoret: intet uden Ære om dette Borgerens Minde! intet uden *Norge* i Norge! Hvor er de sky Blik, som blinksede under denne Dags velsignede Himmel, som om det ikke var Festens Sol, men en rød, svullen Tordenugg, der rullede frem, som om der ikke var Velsignelse, men Lyn og Slangeregn i disse Straaler? Se de er forsvundne, skjærpede, klarnede, i Mindets Skygge! Hvor er Mistroen, der mørknede denne Dag? Se den er beskinnet og opløst af Glansen fra denne Krans! Under Støtten ligger Dragens Hoved knust, der beflorede denne Himmel med sine Vinger — de raadner i denne Muld, og Blomster gror derover . . . Kun kranste Banre flyver under Maihvælvet, og Norden er draperet rundtom med *Karls* og *Frihedens* Farver.

Da peger vi paa Kolonnen og raaber: se der Befrielsesdagens Seierstøtte! se der den Akse, hvorpaa klarere Dage: Fredens og Kraftens og Borgeraandens og Forsoningens ophvælvedes over Norge — over alt *Karls* Styre! se der *det* Punkt, Maisolen vilde finde paa Jorden forat kunne fæste sin Zenith lige derover, saa dens Straaler i en Teltskraaning kan glide lige jevnt over Nordmændenes og Gothernes Arner! Se *der* ligger Kransen for *Krohg!* — den er af Malm og dog dufter den — den ligger *her*, og dog dufter den Fred over alt Norden, over alt Norge alle Borgerens og Menneskets Dyder! *Vi* skal sige til Fædrene: naar I henvandrer, da vandrer hen med Tryghed for eders Norge! I satte vort Foreningssted, da I reiste Mindet for dets bedste Borger. Dets Malm har sammenloddet vor Kraft. *Vor* Hu staar ikke over Bølgen didsyd eller udenfor de Fjelde, hvorfra Solen rødmer først over Norge. Anden

Ære end den norske Borgers, end *den*, der vandt dette Minde, kjender vi ikke, og — I ved det — *Norge er stærkt!*

Vi skal sige til Europas fri Nationer: „se et Tegn staar der i Støtten for Værneren om den norske Konstitution . . . et *Tegn*, at Norge tilhører *eders* Samfund, at det har en *Frihed*, Mænd, som vogter den, og et Folk, som ærer disse. Lader os *forstaa* hverandre, Nationer! ogsaa igjennem vort Nord gaar en skinnende Bue af den Ideernes Lyskreds, en Del af den Frihedens trefarvede Himmelbue, som ogsaa skal skyde sine Straaler ind i Europas Indlande og engang *ubrudt* ombue Aljorden! Lader os *forstaa* hverandre! Naar I kjæmper, stønner et dybt Ekko mellem vore Fjelde. Lader os *forstaa* hverandre: Da skulde ikke Nationer dø imellem os og deres Lande sælges som Stervbo, eller *Friheden* nødes til at afgrænse sig med Have og Alper og Geleder eller til at ty til den store Ø eller til at staa *stille* herunder Polen som et Billed for Europas Øine, der er didudflyttet som for *stort* til at sees nærved!"

Og til *Støtten* skal vi sige: „*du* skal fremkalde flere om dig; dog *alle* skal de kun blive som Afstøbninger af dig, ligesom *ingen* skal fortjene en, uden han er *Christian Krohg* lig, hans Daad *Christian Krohgs* lig. Men nærmest dog skal samme historiske Retfærd, som gav *Krohg sin*, sætte *Karl* den Borgerkonges, og bøie en Egegren over Navnet, mørk imellem Laurerne og Blommerne som Skyggedraget af Alvor mellem Funken af Heltemodet og Mildhedssmilet i hans Øine. Og tvertsfor skal vi fremkalde den mandige *Herlof Hyttefads* og *Knut Alfsons*; *thi* ogsaa de — — Bort! der er ikke Sorg i at blodvidne eller at *straablegne* for sit Fædrelands Selvstændighed og Frelse!"

Og til hverandre skal vi sige: lader os elske dette Minde; thi det lærte Ynglingen Betydningen af at være Borger, Kvinden Rangen af at være Borgerinde! Lader os vorde *levende* Minder over den bedste Borger! *Fædrelandet tabte* ham ikke; men ser ham *opstanden* i sine Tusinder!

Ser dette er Malm, og dog er der mere Ære *deri* end i Guld. Vor *Moder* er fattig, dog er der Ære i hendes Hus,

dog er der mere *Ære i hendes* Spind end i fremmed Flitter, mere Sødhed i *hendes* Røst end i fremmed Veklyd. Vi vil være som *Krohgs* Støtte *norske* i Malm og Klang og Præg og Pryd, og dog under Borgerkransen skuende frit og vidt ud i Verden. *Den* skal være i de klare Dage som Jehovahs Skykolonne foran os, paa Veien til Borgerpligt, til Fædrenelandets *Vel*, til *Krohgs* Hæder.

Men kommer Mørket over Maihimlen, en Nat med Baunflammer til Stjerner, en Storm i dette rolige Banner, og trampes disse Fredens Marker engang under fiendtlig Fod til Ørkner — men Ørkner med Løven i — se, da udskyder *Krohgstøtten*, lig Jehovahs, Flammer foran os i Mulmet, og vi, vi skal gløde som den!

Tale i det norske Studentersamfund

den syttende Mai 1835.

Den Dag er kommen, Brødre! som er os den kjæreste, fordi den er Fædrelandets skjønneste. Ærens Dag er oprunden; thi paa den indtraadte Fædrelandet i Rækken af frie Nationer, paa den vandt det sin Frihed, uden hvilken ingen Ære er og al Folkelykke kun er et Bedrag. Seierens Dag overstraaler os; thi paa den betvang Fædrelandet en i Aarhundreder næsten til Bestemmelse indhærdet Vanskjebne. Velsignelsens Dag omgiver os; thi fra den skal vi regne disse Fremskridt, der er øiensynlige og stigende; paa den fødtes Nationens Kraft til at udvikle alle disse Kimer til forhøiet Velvære, som ligger i Friheden, og med denne gjorde Nationen sig fortjent til stedse rigere at velsignes.

Brødre, den Dag *er*, da Fædrelandet tiltaler os, da vi skal tiltale hverandre i Fædrelandets Navn og forkynde Frihedens Forjettelser.

Thi sandelig som en ung Moder har Friheden reist sig og vandrer imellem sine Børn. Velsignelseskilderne er ikke stansede i denne Barm, som nærede os. Ømheden ikke udslukt i dette Hjerte, som elskede os. Disse Arme, der bar os, er endnu favnende. Det drømmende Kjærlighedsblik gjennemtindrer kommende Tider og ser ufødte Slægter imøde — dem hun skal tage til Barmen, elske og velsigne som os.

Det er falskt, om vi siger, at Friheden udbredte sin Glans pludseligt og uventet som Meteoret, der gjennembuer den mørke Nat med sin Flammekugle — eller at den nedfaldt uventet som Tordenstenene. Visselig, den er en Himlens Gave og den bedste (thi alle Goder ligge i den); men den nedfaldt ikke over de sovende; den er sat som Pris-Klenodiet paa en Bane, hvor Menneskene maa anstrenge sig og kappes. Kun for Sved er det, at Himlene sælger Jorden sine Goder.

Derfor er Fædrelandet os dyrebart, fordi det har kjøbt os Ære og Lykke for Anstrengelser — fordi det midt i sin Armod og Magtesløshed erkjendte, at Frihed ei kjøbes for dyrt. Hvo der lever af Slægten, som erkjendte dette, vil vidne. — Hvo der døde, før Frihedspalmen nedrystede sine Frugter — og Gravene langs Grænsen i de mørke Skoge, hvori disse henmuldne, der faldt forat værne hint „Norges bankende Hjerte," hine kløgtige Besværgere, der endelig paa denne Dag saa Friheden aabenbare sig efter Paakaldelsen — alle disse vil vidne dette, og at intet er mindre egenkjærligt end Frisindet.

Dette eiendommelige er Frihedens Guddomsglorie — dette, at enhver Slægt, der har Frihed, arbeider mere for de kommende end for sig selv. Den ved, at den skal vorde velsignet, om den kun overantvorder Efterslægten Friheden ukrænket. Og enhver Slægt kræver derfor Friheden som en naturlig Arv. Overantvordes den ikke, da er der ingen Hellighed om Fædrenes Grave, ingen Glans ved Navnene, ingen Historiens Hæder, ingen Mindernes Ærefrygt. Det forekommer Slægten, der opdager dette med Blusel, somom det paaligger *den* at begynde en ny Historie, at omskabe *sig* til en *ny* Nation, at udsone Fædrenes Synder ved at ofre *sig* for Efterkommerne.

Uden dette Martyrsind, uden denne rent guddommelige Destination, skulde Friheden ikke eksistere i Virkeligheden — ikke være saa hellig — uden Flugt — uden Liv — stillestaaende, forblivende i de Former, som et Tilfælde, mere end en bestemt og klar Folkevilje, havde givet den.

Det var for Efterslægten, for os, at vore Fædre samledes

for at oprække de faa Hænder mod Europa, æskende Frihed af en Himmel, de vidste krævede mere derfor end Bønner, og Retfærdighed af en Jord, som kun lader sig den aftvinge. Det var for os, at disse Mænd, hvis Alder vilde Ro, hvis Adspredthed i de afgrænsede Bygder og fjernt adskilte Stæder, at hver holdt sig for sig selv, og hvis Uvanthed til at gribe ind i politiske Bevægelser syntes at opfordre til at lade den tilsyneladende Overmagt raade med Skjebnevælde — det var for os, at de lod alt dette intet betyde — at de ringeagtede den Røst, som kunde raade til at blive siddende for at redde hvad reddes kunde af eget Velvære, for at bøde paa de Formuesbrist, som de sidste Aar havde tilføiet alle — det var for *os*, at de indlod sig i dette Vovespil, hvori alt var sat mod alt, men hvori dog selve Tabet vilde være Ære.

Landets Natur var som forvandlet under denne mægtige Aand. Den hindrede ikke mere end Fjeldrækkerne hindrer Ørnene fra at sænke sig i hvilkensomhelst af de dybe Dale. De slappe, afskaarne Forbindelser spændtes. Landet var som den strengfulde, stemte Harpe, hvorigjennem det mindste Anslag toner.

Dette gjorde Fædrene for os — dette og mere; thi de vidste, at den nye Frihed skulde æske flere Ofre, end der behøvedes for at vinde den. Og de har ikke ophørt med disse Ofre. Fædrene har vundet Friheden togange. Først med Blodet og siden med Formuen. Først med Modet og siden med Ædelmodet. De indtog Tinden og befæstede den. De vandt Klenodiet og udjevnede Banen dertil for os — den Bane, de selv maatte gjennembryde med Sved og mærke med Blod.

Dog har Friheden betalt dem. Det var, som om den i Norge fandt sin forudberedte Jordbund. Den har forlængst betalt dem. — Mange faldt med Seierskriget i Ørerne — paa det er de opstegne forat se Fædrelandet lykkeligt. Ingen er siden død uden at have set Fædrelandets unge Glans voksende, voksende ilsomt som Dagbrynet over Aasen — med det bristende Øie paa Frihedspagten har de takket den almægtige, fordi han

lønnede Opofrelserne med Velsignelse. De fleste lever endnu, og lever forat velsigne det Øieblik, da de besluttede sig til at vaage, at ofre, at lide, at bløde for det Norge, de ei ventede selv at opleve nogen Lykke i.

Dette er det Sind, som *tør* paakalde Friheden. Denne Fjernhed fra al Egoisme er dets Væsen, og det som gjør Friheden himmelsk og omgiven med religiøs Majestæt.

Men dette Sind tilhører ikke Farens Stund og Blodvidnerne alene. Det har ikke sin Rod i nogen Spænding over det sunde Hjertes almindelige. Vi har ikke modtaget i den dyrekjøbte Arv en død Skat, eller noget, der ikke kan eller bør modtage nogen høiere Udvikling. Saaledes er det ikke, at vi sværger til Forfatningen.

Vi, Brødre, er Mellemleddene mellem hine Frihedens Skabere og Ætterne, der skal nyde dens modne Frugter. Ligesom Fædrene for os, maa vi arbeide for Ætten — glade hvad det enten skal tillades os som Oldinger at udhvile os mellem en taknemlig Efterslægt, der nyder Frugterne af vort Virke, eller om vi først i en endnu friere Tilstand skal forhøie vor himmelske Lyksalighed med Glansen af vort jordiske Fædrelands.

At tabe sig selv i sit Formaal — *det* er Begeistringen. Her er Formaalet rykket ud over vor Tid. Den Frihed, hvortil en ubetvingelig Attraa driver os — den vi med drømmende Vellyst udbilder os — er en anden end den, der er disse Dages Hæder. Men med klar Sans ser vi, at en Alder er forjettet den, hvori den vil kunne udfolde sig i al sin store Sandhed og yndige Fantastiskhed. Derfor slukker vi ikke dette blussende: thi det udgløder det egoistiske af vort Væsen. Derfor pleier vi disse Frihedsidealer, tillader ikke kummerlige Erfaringer at overhølje disse Smil fra et bedre Væsen med sine Taarer, at skysløre disse Glimt af en høiere, i Ideen og Tilkommelsen ikke mindre sand Verden.

„Bygger Ynglingen i Hjerne
Slot for Frihedens Idé,
Mand, da skal du Borgen værne

som en Drage Fepalæ!
Gamle hvide,
du skal stride,
gjøre Graven til Tropæ.

Trylleborgens Herskerinde
er jo, Aand, din Aandebrud.
Kjæmp, at hun sit Hjèm kan finde
trygt paa Jorden som hos Gud!
Englefulde
Himle rulle
der for hendes Fødder ud.

Se de Himle skal du dele,
om du hende Jorden bød!
Himlens Datter vil jo dvæle
som din Viv i Hyttens Skjød.
Kamp hun veier
op med Seier,
og med Salighed din Død.

Hun med Tro betaler Anen,
med Triumfens Jubel Kval.
Hun din Gravhøi til Altanen
gjør for eders Bryllupshal.
Under denne
dig og hende
frelste Aander hylde skal.

Dog til arme dødelige
beiler selv saa rig en Brud?
Sjæl, du blues for at stige
fra din ringe Hytte ud,
for til Frihed
blive viet
i dens Himmerig af Gud?“

— Som Ynglinger kan vi for Efterslægten, for andre end os selv og for Friheden, saaledes at vi af den nærværende udvikler en, der mere nærmer sig dens høieste Idé, intet bedre gjøre end at nære Frihedssindet og at være os den Begeistring,

som dette er i sin Renhed, bekjendte. Luft for denne Flamme! Intet Stængsel for disse Straaler fra Sjælens Indre! De maa søge Menneskehjerterne — i disse Dyb vil de besvangrende sænke sig.

Det maa være en given Sandhed for Verden og en Erfaring for hver Æt, at den kommende er mere frisindet, end den selv var. Faderen maa trøste sig over, at ikke han har gjort nok, ved at Sønnen vil gjøre mere. Han maa vide, at Sønnen i samme Forhold er større Enthusiast, end han var, som Friheden har udviklet sig, siden hans Puls slog i samme Takt, og siden han greb i samme Aare, der driver Menneskeheden frem gjennem Tiden mod dens *Atlantica*.

Dette sagt, Brødre! og vi ved, at det er ikke for os selv, at vi feirer denne Fest. Vi feirer mere det forbigangne og tilkommende end det nærværende. Vi vil fæste Efterkommernes Øine paa os som værdige til at overlevere dem Friheden mer fuldkommen, end vi modtog den fra Fædrene. Det Frihedstræ, vi fryder os om, skal ikke være af disse Underhavens forstenede, hvor Frugterne kun til Øienlyst er Diamanter og Rubiner; men et, det læsker og nærer, forædles, vokser og vokser til en Ygdrasil, der omskygger Verden. Det er ikke en Fest for den taabelige Stolthed at kunne skjænke disse Arvklenoder ligesaa ufrugtbare, forældede og koldtglimrende til Ætlingerne. Ikke en Stagnationens Fest, dette Dynd, hvori Menneskeheden og alt Godt bliver hængende, dette en sendrægtig Frihedsvaars Tælegrøp, hvori Norge lettelig skulde nedsynke. Det er en Fremskridningens Fest, ikke det nærværendes, denne Overgangstypus, vi feirer.

Saaledes Brødre — hvilken Hellighed i vor Glæde! Saaledes tilhører vi Dagens Idé ganske. Vore herligste Idrætter skal kun være som udstraalede af den. Hvilken Spænding i vor Energi! Thi hvorledes skulde vi turde vove at meddele Efterslægten — den vi i Fædrenes Billede skal arbeide for — Friheden unyttet eller endog nedværdiget og bedækket med Forhaanelser?

Op! op! Brødre — det er paatide, at vi bekjender. Disse Pokaler er ikke Glemselsvalmuer. Dette Flag vaier ikke forat blænde os med sine kjære Farver eller forat tilsløre vore Klager. Ve! jeg hører det udhvine sine i Luften. Lader *dem* ikke komme til Efterslægten — de skal forstyrre os i vore Grave. Thi *det* var det mindste, vi kunde gjøre for Ætlingerne, mod hvad Fædrene gjorde for os, at vi pletløst afgav Klenodet, vi modtog — at vi var flittige i at blanke dette vølundgjorte Overflødighedshorn, naar vi mærkede, at Luften var svanger med Elementer tilbøielige til at anløbe det.

Dette er vort Livs Opgave, men paa denne Dag sker det, at Klenodet fremstilles skinnende for Folket.

Lader os da bekjende, at denne Dag er os vigtig — at den ikke udtømte sig med den Rigdom, den udrystede hint mindeværdige Aar, da Normannafolket følte en Revolutions Bølgeslag i sine Aarer.

Hvert Aar kommer den som Forfatningens Nytaarsdag. Thi visselig den aabner et Aar, i den Mening nyt, at nye Udviklinger af Forfatningen lægges for Dagen, ligesom Rødmen stiger i Kinderne, og Musklerne svulmer om den frodige Yngling. Ja en Nytaarsdag, thi det nye bedre, som de svundne Aar har overtydet os om ligger i de kommendes Skjød, er ikke længer det gamle, og hver 17de Mai slaar op et nyt Blad i Forfatningens Fortolkning. . . . En Nytaarsdag, thi da bringer vi alle Konstitutionen vore Hilsener, vore Ønsker, at den maa trives og vokse, og vore Kjærligheds-Gaver i et frimodigt Aasyn, i et rent og uegennyttigt Sind, i trofaste Løfter, i mandigt Ord og Bedrift.

Dette tør *vort* gamle Samfund sige. Dette siger *jeg* i dets Navn, Brødre!

Er det ikke fra Fjeldets Tinder og Huler, at de Storme farer, der lader Træet friste, hvad Løv det bærer; fast og livsfrodigt eller visnende og falskt?

Storme nedbrød fra Throntinden, og fra Hulerne derunder hylte de som Dæmoner mod vort Frihedstræ, og mange Blade,

hvorpaa Vaarens Glans end laa, og som det nærede fra sin Rod, stod ikke sin Prøve, men faldt til Jorden til Leg for uslere Vinde.

Men *vort* Samfunds Brødre, var de ikke som de livsfriske Blade, der holdt Stand i Stormen? deres sammenknyttede Hænder som Frihedstræets faste slyngede Grene? Bægrene, de opløftede, ligesom Blomster, der med sød Trods netop hvælver sig sammen og vil ikke give Slip paa Duggdraaben under Stormen?

Denne er sagtnet. Det hviner ikke længer i Bladene, hvoraf hvert af vore Hjerter er et. De affaldne omtumles foragteligen paa Jorden. De, der holdt sig, glinser og suger sin Næring i Fred, og en mild Aftenluftning toner igjennem dem.

. . . Denne Aftens Luftning toner igjennem os. . . Aftens? O, denne Dag tilhører sig selv alene, delende to af Fædrelandets Aar . . denne Aften er det kommendes Morgen. Disse de lykkelige Borgeres Glædesblus er Stjerner over et nedsjunket lykkeligt Aar. Disse Himmelens Stjerner er Morgengryet for et kommende end lykkeligere. Det begynder imorgen. Denne Dag staar ensom i sin Høihed. Den tilhører ikke Religionen, ikke Erhvervet, ikke de sanselige Glæder. Delt imellem Mindet og Forjettelsen synes den halvt at tilhøre Jorden, halvt Himlen.

Denne Kveld med sine Stjerner er et kommende Lykkesaars Morgen med sit buede Dagbryn over Fædrelandet.

Derfor — Brødre — vi er aarle ude for at hilse dette Aar, der skal indgyde Friheden ny Marg, give Forfatningen nye Tryllerier for Hjerterne. Sønner af gamle Norge! Børn af den unge Frihed! af denne Gudinde, som opsteg af Oceanet, der overskyllede den fordærvede gamle Verden og endnu bryder imod dens undergravede Pillarer, — hvert af vore Hoveder være en af disse kjække Bølger! Lad dem knuses, om det skulde være nødvendigt; thi det er Aanderne eget, at Døden er kun ens, Seiren vis og alles.

Vort Blod gjennemruller ikke raskere vore Aarer, vort hele Legeme tiltager ikke igjennem Ynglingealderen uden for at

minde os om, at Aanden ligesaalidt taaler Stillestand som Tilbagegaaen, og om at Forbedringerne, Udviklingerne er *vor* Sag.

Derfor lader os fremkalde vor Vilje! lader os bede til vor Kraft! Thi dem er det, Gud engang for alle har anbetroet Friheden og Fædrelandet. Forfulner vor Vilje, indtørker vor egen Kraft — da skal hverken Englenes Legioner komme; og heller ikke, om de kom, skulde de kunne frelse det forraadte. Men brænder Frisindet og Fædrelandskjærligheden, skal selv de Skjebner, Himlene forbeholdt sig selv at tilskikke vort Land, ikke være andet end det ædle Aasyns mørke, men forbifarende Skyggedrag.

Regnsvangre Skyer over den nedslagne Sæd fører ikke længer noget Triumftog over Norge. Thi Udholdenhed er den naturlige Skal om den frisindedes Mod. Elementerne er ikke frygtede Fiender længer; thi Norges Aander har følt, at de voksede under Kampen mod dem, og de erkjender, at Friheden, ved den Ret, der er den fribaarne Nordmands paathinge, erstatter rigeligen enkelte Aars Nederlag i Striden mod de voldsomme Floder, mod Havet, Lavinerne og Klimatet.

Men Himlen vil være barmhjertig mod dem, der gav slip paa mange af Jordens Goder, for det ene himmelskes Skyld: for Friheden.

Men hvad der beror paa os selv — lader os sværge at vinde det: Oplysning, denne Frihedens Lyssfære: Medborgersind, dette Frihedens Styrkesbelte: Oprigtighed og Uforfærdethed, denne Frihedens Veltalenhed: Flid, dens Haand og Hæder, den Dragt, som tilhører den!

Den Tale,

jeg vilde holde paa et Prøvevalg

for

Akershus Amt 15de Aug. 1841.

Mine Herrer Valgmænd af Akershus Amt!

Morgenbladets Redaktion har for otte Dage siden atter, og paa en Maade, der viser, at Sagen denne Gang er den angelegen, mens jeg ikke kan sige forvist, om den var samme imod eller ikke, da den i 1835 var paa Bane og, saavidt erindres, indrentede sin Talsmand et Navn som Kabalmager, opfordret til pr. Ekspresse om muligt at faa et Prøvevalg for Akershus Amt istand, Dagen før Storthingsvalget skal foregaa. „Vi er overbeviste om — siger denne tvetungede Autoritet iaar — at man ikke har en kraftigere Modvægt enten mod Kabaler eller Partivæsen end netop en aaben Kamp eller den størst mulige Anledning dertil.“ Heri kan vi vel alle være enige; og jeg skulde have mødt inden Morgenbladets egne Skranker, dersom jeg ikke saa omtrent kunde være vis paa at være bleven holdt udenfor dem, indtil denne aabne Kamp var forbi, og Trompetskraldene lød for dets egen maskerede Ridder Rød. Jeg faar da bestige den fri Presses Tribune, og jeg udbeder mig derfor eders Opmærksomhed, Mhrr. Valg-

mænd. Morgenblad og Gransker vil upaatvivlelig ovenpaa forlange Ordet, og jeg vil af et Charivari faa Grund til at beklage, at jeg er saa lidt tungsøvnet, at jeg vækkes af en Kattefod, og at det ikke har lykkets at udstrække Udelukkelsessystemet mod mig ogsaa til hin Plads, eller at udrydde mit Hang til at blande mig i offentlige Anliggender, de helst vilde have imellem sig alene.

Mhrr! et Spørgsmaal til dem, som jeg har gjort mig det selv: Skulde der ikke udfordres *endnu nogle andre Egenskaber hos en Storthingsmand* end de, ellers saa ønskelige, som Bladet Granskeren for 26de Juli har opstillet, omcirklede af nogle Henpegninger, som ikke lader sig mistyde i dette Egoismens og Privathensynets mærkværdige Organ? Jeg har spurgt mig selv saa, og jeg har fundet, at Granskeren, af let forklarlige Grunde, har glemt en *saa vigtig* Egenskab, at jeg tror det nyttigt at paapege samme, forat komplettere den Undervisning, han har villet give Landets Vælgere.

Vilde jeg sige, at Besiddelse af Veltænksomhed, Humanitet og af hvad man kalder Hjerte ogsaa er en af Granskerens glaskolde Øine naturligvis overseet Egenskab, der kunde være Spørgsmaal om, eller at et hjerteslet, følelsesløst Menneske, om end aldrig saa dueligt forresten, dog vilde være et misligt Storthingsvalg, vilde jeg kun udsætte mig for samme Spot af Granskeren som en Europæer imellem sorte, om han vovede at paastaa, at en lys Hudfarve er nødvendig for sand Skjønhed; og jeg vil derfor slaa en Streg over et ellers saa ønskeligt Rekvisit. Jeg vil tvertom nærme mig mere til Granskerens Anskuelser og indskrænke mig til at paastaa, at en koldere Egenskab, et *Fornuftens og Samvittighedens Herredømme over hvilkesomhelst udmærkede Evner er des nødvendigere.* Det kan ikke være onde Lidenskabers Energi, Ensidighedens Fasthed, den formørkede Dømmekraft, man vil kalde til Storthingshallen; ikke den slangekolde Egoisme, den blinde Uretfærdighed, det dræbende Had, ikke *den* Patriotisme, som fryder sig ved at berøve Fædrelandet de fyrigste Kræfter, igjennemborende det

Hjerte, som har Varme til at elske det heftigst, man vil aabne dets Skranker for. Det kan ikke være *den* Sjæl, som anvender Tid og Kraft, Nætter og Dage paa at tilintetgjøre en anden Sjæl i dens Livsfibrer, med hvis Enthusiasme og Virksomhed for Fædreland og Frihed den aldrig har kunnet maale sig, man vil fremkalde mellem de Viljer, som skal være de reneste, de Aander, som skal være de fjerneste fra private Hensyn, de ømmeste Vogtere over, at Fædrelandets Kræfter ikke gaar tilspilde, de roligste i Besiddelsen af Bevidstheden om aldrig at have ofret Fædrelandets Interesse for sin egen. Det kan ikke være det rugende Hads fordreiede Udtryk, man vil give Plads imellem de rolige Aasyn paa Patriotismens Æressæder, ikke Argsindets blaanende, fraadige Læber, man vil lytte til derfra; det kan ikke være den modbydelige Egoisme, man vil kjærtegne og ophøie, Arrogansen man vil overmætte; ikke den af Privathevnens Planer omskumlede Pande, det sindige, moralskt følende Folk vil omhænge med Borgerkransen. Sandelig, Blodhaanden burde da opløfte Evangeliet over Menighedens Hoveder og Edens Hellighed læres af Læber, som mumlede Reservationer bag Lovens Tavler.

Reservationer? Undtagelsesvise Forbehold for sig selv? Disse er de lange Kapitler skrevne med usynligt Blæk i Egoismens Grundlov, i den, slette Patrioter sætter over Fædrelandets. Den sande Patriot kjender ingen Reservationer i Pligterne mod dette. Fyrig, blød, hensmeltende i sine Følelser, maa Patriotismen være stoisk konsekvent i sin Id, uden andre Hensyn end til Fædrelandet i sine Handlinger. Egoismen er en lurende Forræder. Patrioten er derfor ubarmhjertig som Haldens flyvende Flammer imod dens Hensyn. I det første Ord, Barnet stammer af Modersmaalet, ligger Eden til Fædrelandet, som vi alle har svoret, ligesom i de mod Moderens Hals førstoprakte Fingre Eden at elske hende fremfor alle Mennesker. Og Eden til Fædrelandet forøges og fuldstændiggjøres med hvert Ord, Sjæl og Læbe efterhaanden bliver mægtige over, indtil den voksnere, Herre over Sproget, finder sin hele aandelige Virken underlagt

dets mægtige Forpligtelse, at elske Fædrelandet, at være en Nordmand, som i Tale, saa i Hu og i Daad. Patriotismen burde da allerede have naaet sin Mandbarhed, naar den unge er Sproget mægtig, Ynglingen træder ud af Barnets Forhal som Patriot, i fuld Viden om hvad han skylder Fædrelandet, hans Sjæls Fylde af hjemlige Toner og Svangerhed af Modersmaalets Rigdom strømmer over i Følelser for Fædrelandet, og Beslutningens Øine allerede da aabner sig om at ville vaage over, at de bevares i sin Renhed under alt, hvad Livet maatte bringe.

Ak! saaledes mødtes vi i de menløse Dage, da vi ikke tænkte eller kunde begribe, at noget — ikke Guld, ikke Ære, ikke Kjærlighed engang, og mindst det dæmoniske i vore Sjæle — skulde kunne gaa over Fædrelandet. Saaledes mødtes jeg og den Mand, jeg vil anklage for at have brudt sin Hjertes Ed til dette, ligesom det forvorpne Barn, der sønderkradser Moderens Barm, som dets første uvilkaarlige Fingerrækning svor altid og overalt at elske. Saaledes mødtes vi paa hine vort Folks hellige Frihedsfester, i vore Øiekast ligesom konfirmerende hinanden i Begeistringen for det fælles dyrebare. Saaledes mødtes vi i vor Ungdoms Forhal, hvori vi syntes Frihedens og Patriotismens Heroer, Skyggebillederne af dem, som blev trofaste til Enden, at omsvæve os, og os selv i ungdommelige Udkast at være Aristider og Kocziusko'er i usvigeligt Friheds- og Fædrelandssind. Nu staar Kain der med sin Broders Blod paa Haanden; det er Abels Klage, som gaar igjennem Ørkenen. Modersmaalet er bleven brugt som Giften heldet i Hamlets Faders Øre. Han klager for det døve og døde. Jeg klager, jeg klager, fordi jeg føler en umaadelig Smerte, fordi jeg føler Fædrelandets i min egen, Branden af dets Taare paa Haanden, som fører denne Pen, — fordi jeg ved, at det hverken har Raad til at miste mig eller ham, jeg anklager.

Ingen Dyd maa være renere i sin Motiver end Patriotismen. Den er som Vandet, hvem et eneste Dryp af Gift forvandler til Gift i dets hele strømmende Masse. En eneste uædel

Bevæggrund imellem de gode og daddelløse vilde anstikke dem alle; en Reservation i et af Egoismens Huller maa uddrives som en ond Aand, der vil fordærve det hele; en Forbeholdenhed, som f. Eks. den hos Granskerens Redaktør, at kunne mætte sit Had og at ødelægge en Patriots nyttige Virksomhed, og dog at vedblive at hede en Fædrelandets Ven og den gode Sags Forkjæmper, eller hos mig at fortjene samme ærefulde Navn, naar jeg blot maatte undtagelsesvis nyde det Beneficium at hindre ethvert poetisk Talent fra at stille sig mig ved Siden — saadanne og lignende Forbeholdenheder vilde gjøre Egoismen og Forfængeligheden til Hovedsag, nedværdige Patriotismen til at være et blot Mundsveir, et Hykleriets Middel, og sætte dens Krav under Bugens og Galdens.

Alt for Fædrelandet! er Regelen. Og ve mig, om denne ikke var Hjertet i den Overbevisning, jeg vil meddele! om den ikke i ubetinget Strenghed skulde gjælde for mig, idet jeg fremtræder med Beviser for, at den *ikke har gjældt eller endnu gjælder* for en Mand, som med mere Tydelighed, end vi Nordmænd ellers er vante til, i Statsrevisor, Gaardeier og Formand Ludvig Kristensen *Daa's* Person, er bleven betegnet som Kandidat til det vordende Storthing, og hvem ogsaa mægtige Midler, den fuleste og ondeste af vor Journalismes Geister, er til underdanig Tjeneste. Men jeg er ikke bange for at mane den frem. Der staar et Tegn i Oprigtighedens Pande, i Aabenhedens Aasyn, hvorfor slige Døgnets Aander bæver tilbage som Dybets for Korset. Jeg udæsker dem, Herre og Tjener; — den Dag vil rinde, da de vil ønske det var Nat, forat deres Blussel kan skjules over den Tjeneste, de har ydet hinanden, forat berøve Fædrelandet Frugterne af en Aand, de engang har hyldet ogsaa for dens Oprigtigheds Skyld. Men hvormeget jeg, idet jeg vil møde hin Hensigt med navngiven Mand, hvis Kvaliteter da er stillede blot for offentlig Prøve, end maa ømme mig ved at maatte bringe mig selv, eller hvad jeg tror at være Fædrelandet, i Folkets Erindring, som man har anvendt alle optænkelige Kunster paa at udslette mig med

et Brændemærke af, vil jeg dog ikke ønske, at jeg havde at hente Beviser for at Granskerens Redaktør, Hr. Daa, *endnu ikke fortjener Hæderen af et Storthingsvalg*, fra en saadan Fremfærd mod et Medmenneske. En svagere Konstitution og Livskraft, en ringere Grad af Sindsro, en mindre Portion bonhommistisk Godlune skulde, under lignende Omstændigheder, have bukket under for de mageløse Forfølgelser og Angreb paa Ære, Lykke og Virksomhed, og ikke blot Aandens usynlige Blod skulde have rundet under de forbryderske Attentater, ikke blot dens Nerver være sprungne under de plumpe Greb, ikke blot Digterharpen skulde være begravet i den Taushed, hine forbundne, forræderske mod Fædrelandets Navn og dets Ære, vil kvæle den med, og Sjælelidelsernes Blegnen skulde være bleven overblegnet af Dødens.

Jeg er dog ikke fremtraadt her forat paakalde Medlidenheden. Jeg ved vel, at et Pragteksemplar af den korrumperede Fraktion af vort mandlige Publikum, jeg har med Satiren søgt at tugte, men som kun et politisk Uveir kan tilintetgjøre Fordærvelsen hos, og som den patriotiske *Daa* var ussel nok til at gjøre Parti med, da det kom an paa at krænke mig, at negte Henrik Wergeland Optagelse i et Læseselskab, han af alle norske Forfattere giver mest om Aaret, og nylig havde givet sin Konstitutionshistorie, at læse — jeg ved vel, at en saadan Kumpan, under en af Perioderne for Eksplosionerne af Granskerens Raseri, spurgte en Ven om mit Befindende med den af et betegnende Smil ledsagede Bemærkning, da han hørte, at det stod vel til, at jeg nok kunde behøve min stærke Konstitution; men, som sagt, jeg beiler ikke til nogen Medlidenhed. Mine senere Satirer maa overbevise derom, og om at mit Hoved skuer om sig paa stærke Skuldre. Det er Retfærdighed, jeg søger, Retfærdighed mod mig og mod min Fiende. Derfor vil jeg tale saa oprigtigen som min Sjæl ved sig selv, som naar begge vore Aander kan mødes uden Timons eller Aristippens Masker, og jeg Øie til Øie kan bebreide ham, *at han elskede sit Fædreland saa lidet.* Man er ogsaa efter de gru-

somme Flænger berettiget til at kunne se ind i mit Inderste, som om man kunde lægge Fingrene paa mit nøgne Hjerte. Besidder jeg, som Digter, endog kun de Egenskaber, Granskeren og ældre Fiender Tid efter anden selv har indrømmet mig, og hvoraf en udenlandsk Kritiker allerede for flere Aar tilbage kom til en Slutning, som overtydede mig om, at jeg kavde mine bedste Anbefalere i mine Nedsættere, da har Skaberen givet mig en saadan Betydning for mit Fædreland, at *det er Nidingsdaad imod dette at lægge an paa at berøve det en Aand, som kan gjøre det Ære.* Og det har *Daa,* min fordums Ven og Beundrer, som han har kaldet sig, gjort. . . Daa og hans Medhjælper, Morgenbladets Redaktør, som har stængt sine Spalter for Poesier, Granskeren selv har erkjendt at være af en ophøiet Fromhed, saaat al Meddelelse til det større læsende Publikum i mit Folk skulde være afskaaren og stængt for mig. For en Digter er dette at begraves levende. Disse Patrioters Hensigt har været at tvinge mig til aldeles Taushed — som det heder i Vinægers Fjeldeventyr, at „knuse Harpen mod Fjeldet“ — eller ogsaa til at søge Meddelelse gjennem den danske Presse. Var jeg Herre over et fremmed Sprog — og ingen Nation vilde forstøde mig som Digter, fra den civiliserede Britte og German til Ørkenens Beduin og Kirgisen under Steppens Telt — sandelig det turde hænde, at hin patriotiske Hensigt idetmindste forsaavidt blev opnaaet, at ingen norsk Strofe mere flød fra min Pen. Den sidste vilde da være Klagen i hint Fjeldeventyr til Aagots sorgfulde Melodi:

„Ve dig, Skjald! Det er din Død,
synger du herhjemme.
Kilden lig i Jordens Skjød
kvæle ud din Stemme!
Kun et ensomt Ekko til
dine Sange lytte vil.“ o. s. v.

Men foruden dette sørgelige Vidnesbyrd om *en Egoisme, der bringer Privathadet sin Overbevisning til Offer*, som ligger i Forsøget paa at ødelægge et Navn, der vil leve i Folkets skrevne

Minder, endog om det skulde udslettes af dets Hjerte, har Daa *havt liden Patriotisme nok til at ville* paa enhver tænkelig Maade *tilintetgjøre en Virksomhed, han i sit Indre maa tilstaa har været Fædrelandet nyttig.* Det skete kan han ikke gjøre usket, men han har gjort alt for at berøve mig den Popularitet, hvorved jeg har kunnet enthusiastere Folket for Fædreland og Frihed, udrette noget for dets Oplysning og gyde noget Liv i dets Nationalitet. Har den utrættelige Energi, hvormed han har forfulgt dette sit Med, havt den tilsigtede Virkning, skulde jeg nu, om Eidsvold ikke var bleven Nationens Eiendom, maaske forgjæves forsøge at bringe dette istand; i Ufredstide skulde mit Opraab til Massen, som har elsket mig, hendø ufulgt som uhørt; mine Bestræbelser for Folkeoplysningen skulde møde Kulde, mine nationale Sange ingen Anklang, mine Skrifter for Folket ikke modtages af dets Hænder. *Og didhen har Daa arbeidet med en Planmæssighed og Rastløshed i Anstrengelserne, som har vakt Gysen* og et Spørgsmaal fuldt af Rædsel, om hvor denne Egoismes Grænser er satte, i hvilke mørke Dybder disse dæmoniske Vildfarelser taber sig? Det er vist, at de engang vil tabe sig i en Verden, der er omspændt af Tilgivelsens Arme og opfyldt af Erkjendelsens Lys, og at det der vil gaa dem som de fordunstende Draaber i Solens; men i denne Verden, hvor vi begge kjæmper om vor retmæssige Plads, er disse Draaber Stene, som skal begrave mig, mens *han* vil bygge sig en Æressøile deraf og stige op derpaa og gribe efter Palmer, som tilhører Retskaffenheden og Moraliteten, *ikke den umættelige Selviskhed,* Lidenskabelighedens Rasen, den hyklerske Hulhed, den falske Patriotisme.

Daa har, *af usle Hensyn,* af Grunde, som ikke kan forsvares for Medmennesker, Samvittigheden og for Gud, af Grunde, som ikke taaler Dagens og Sandhedens Lys, *villet ødelægge et Navn, som er Fædrelandet af Værdi,* og tilintetgjøre en Virksomhed, som altid har været dets høieste Interesser usvigeligen viet — derfor og ikke for Fornærmelserne mod mig, for Synderne mod Kristen- og Menneskepligt, anklager jeg ham for at

have *syndet mod Fædrelandet og sin Overbevisning*, for at have *handlet som slet Patriot* og *mala fide*, og derfor paastaar jeg, at han *ikke for Tiden er værdig til Hæderen af et Storthingsvalg.* Jeg siger „for Tiden", fordi jeg betragter denne hans Færd som en overgaaende Forrykkelse i en ellers saa klar Forstand, og fordi jeg haaber, at Redeligheden vil engang gjenvinde Herredømmet i hans Tænkemaade, og at det Overmaal af ondsindet Lidenskabelighed, som *nu suspenderer hans Adkomster og Evner* til paa en saadan Plads at være Fædrelandet nyttig, engang vil synke ned inden almindelige Grænser. *Da* vilde det være uklogt af Folket, ubilligt imod det lyse, skarpsindige, kundskabsrige Hoved, ikke at benytte ham der i den Folkets gode Sags Tjeneste, han nu *ikke har taget i Betænkning at opofre af jammerlige private Hensyn:* forat mætte et ugrundet Had.

Jeg staar ikke alene med denne min Mening. En Kristianssandspost falder mig i dette Øieblik ihænde, hvori Redaktionen ytrer: „Vi skal rent og tydeligt udtale vor Mening. Vi har altid erkjendt Hr. L. K. Daa's fortrinlige Evner og Kundskaber, som paa ethvert Thing maa være af høieste Vigtighed; men vi har, siden han optraadte som Journalist, tvivlet om hans *Redelighed* i Ordets høiere Betydning. Hans Udfald mod Schweigaard, hans *hadske og unaturlige* Angreb paa H. Wergelands private Karakter, og i Korthed hans hele Polemik synes at bevise, at *det er ham mere om sine Privathensigter* end Sandheden at gjøre; og vi fordrer Redelighed hos en Repræsentant som første Betingelse. Som Storthingsmand vilde han lære, at Hadskhed ikke er Liberalitet, at Partiaand ikke er Fædrelandskjærlighed, at Udflugter og Fordreielser lidet nytter den Sag, han maatte forfegte." Og at jeg ikke har overdrevet min Formening om det landsskadelige i Granskerens & Komps Forfølgelser mod mig, beviser den Skrivelse fra Redaktøren af Lillehammers Tilskuer, den os alle saa hæderligen bekjendte Patriot Sylvester Sivertson, hvori han siger: „Man maa fra et fjernere Hold mellem selve Folket have iagttaget dem og deres

Indflydelse for rigtig at kunne slutte, hvor fordærvelige de har været for den gode Sag."

Det meget fortræffelige og ægte liberale, som udflyder fra Granskerens Pen, kan og bør bringe endel Doceringer hen i Taaget, hvorpaa det dog heller ikke mangler, et bittert og ensidigt Gemyts Udskeielser, Anglomaniens komiske Taabeligheder og en enorm Selvindbildskheds groteske Udvækster iglemme. Der kan findes Smuds, Mose, Øglereder o. s. v. ved saa god og storformet en Sten, uden at den derfor stedse bør henligge eller væltes ubrugt tilside; men onde Kobolder bør ikke overoxydere den og uddrysse sin Gift af alle dens Revner. Indtil denne Proces er over, bør den henligge, var den end et Frihedens Altaremne, en Blok til et Forums Tribune. Intet kan tildække hin brusende Afgrund i hans Sjæl, disse Hadets afskyelige Koglerier, som endnu formørker og trælbinder hans Aand, disse Attentater paa at myrde en Aand, hvis Gløden for Fædreland, Frihed og Menneskehed har varmet hans egen.

Man har søgt efter en Grund for saa oprørende en Færd, forat forklare sig, hvorfor en Patriot skulde ville berøve vor fattige Literatur en Digter, Fædrelandet en enthusiastisk Nordmand, Nationens Gjerninger en Historieskriver, dens Følelser deres Fremkvæder, den politiske Fremskriden og Menneskehedens Interesser en ivrig Talsmand. Og man har fundet, at disse Forfølgelser begyndte og fortsattes, *længe før* Taalmodigheden brast, og jeg endelig søgte Modværget i Satiren, især da Partisaneriet holdt Adgangene til Forsvar afspærrede. Neppe havde Privatbladet Granskeren aabnet sine Spalter, før et kogende Had hos en, der havde været min intimeste Ven, først piblede frem i hvert andet Nummer, og siden væltede sig frem i bundløse Strømme; et Had uden Undseelse, et som vilde trænge sig ikke alene mellem mig og Folket, men mellem mig og mine Hjertesvenner, og som forplantede sig til dem, der blev mig tro. Sivertson har faaet dette at føle i mange ondskabsfulde Sidehug: Henrik Wergeland skulde ikke have en Ven, og hin retskafne, den pletløseste af alle vore Journalister,

han skulde ogsaa, fordi han vidnede om mig efter Hjerte og Overbevisning, lægges an for det samme umættelige Had! Er det *denne* Retskaffenhed, *denne* Patriotisme, som skal hædres ved Borgerkronen?

Men jeg skulde ikke vove denne Appel, som Grunden til dette Had kunde ligge i nogen senere Handling fra min Side, eller om et eneste Pennestrøg fra min Haand indtil denne Dag antydede nogen Overgang eller Vaklen i min politiske Tro, nogen Afsvalen i mit Fædrelandssind og Interesse for Frihedens Fremskridt og Udviklinger. Men her har Hadet været magtløst og maattet gribe til foragtelige Opspind; her har det maattet bide sine egne Tænder sønder og samle de udslupne Bagtalelsens Slanger, som skulde døde mit ærlige Navn, i sin egen Barm. Mine Digte aander et for stærkt Frihedssind, hvert Strøg af min Pen fyldes af for dyb en Nationalfølelse, min Konstitutionens Historie gjengiver for tydeligt min moralske Uafhængighed, Tolerance- og Opdragelsespropositionerne er af en for storstilet Liberalitet til at en, ellers længe tilsidesat, Mands Modtagelse af sin Konges fri tilbudne Naade, der altid tilforn hyldedes med samme Enthusiasme som nu, skulde være Beviset for det skjændigste af alt: Salget af sin Overbevisning og Frihed til at handle efter denne. Nei! Skjændigheden i Bagvaskelserne, Sneverhjertetheden i ikke at kunne begribe en saadan Uafhængighed, Blindheden for dens Vidnesbyrd staar kun tilbage ligeoverfor den fornærmede Redeligheds Lidelser, og de fortjente at nedsynke i Landsmænds Foragt, i Tilgivelsens Glemsel, *ikke at hædres* og næres ved Bifald og Tiltro.

Uagtet min foregaaende Erklæring vil dog Granskeren og Morgenbladet neppe undlade at insinuere, at dette mit Forsøg paa at gjennemskjære underjordiske Gange netop er et Bevis paa en Forandring i min politiske Tænkemaade, paa en Overgang fra Bagler til Bjerkebein, idet jeg modsætter mig, at en, der er anseet for en determineret Folkemand, kommer paa Thinget. Men, foruden at Demokratiet ikke maa gjøre sig for store Forventninger om denne af pur Anglomani doktrinære

Forsvarer af et svenskt adeligt Overhus, er det sandelig min Mening, at det vil være uklogt af Folket, ikke at drage dette beregnende Hoved ind i sin Interesse, *naar dette kan være anstændigt for* Folket, nemlig naar hans Sind er bleven mere lutret, sig selv mægtigt og *mindre udsat for at tilsidesætte Fædrelandets Interesse for private Hensyn.* Dette (og jeg haaber, at selv hine mine Fiender i roligere Øieblik vil indrømme mig det) er *det usleste, nogen kan begaa som Borger.* Fædrelandet maa være Nummer I og Ludvig Kristensen Daa, selv for Ludvig Kristensen Daa, kun Nummer II. Men ikke omvendt.

Saa nær er det dog. Saa nær staar dog upaatvivlelig Fædrelandet paa Daas Hensynsliste; men heller *ikke nærmere.* Saa stort Begreb, jeg end nærer om hans økonomiske Kalkulationsevne, er det dog min oprigtige Mening, at det kun er tre Gryder, og ikke fler, nemlig Egoismens, Forfængelighedens og Vredagtighedens (men som han bestandig holder i Kog) som ved deres Syden overdøver den bedre Stemme i hans Indre og gjør ham saa ør i Hovedet, at han saaledes kan forrykke hine Gjenstandes respektive Pladser. Og de vilde ved enhver Leilighed koge over og skolde de Thingmænd af, han fik aldrig saa lidt imod.

Ved denne ulyksalige uelskværdige Heftighed vilde upaatvivlelig en god Del Tid og Arbeidskraft gaa tilspilde; og det vilde blive Tilfældet med Granskerens Redaktør, som det er med hans Blad, hvis Uretfærdighed, hensynsløse Bitterhed og *trælbundne Brug i private Hensigter* har gjort det mindre nyttigt, end det ellers kunde være under en saa dygtig Haand. Saa mener idetmindste mange Nordmænd, som har begge Øine oppe, og som beklager, at vort eneste erklærede Oppositionsblad skal være det, som mindst staar i Sandhedens og Retfærdighedens Tjeneste.

Men har man gjort sig Rede for, hvilke Overordentligheder, der findes hos en Mand, som der allerede i hans unge Alder kan være Spørgsmaal om at faa paa Storthinget? Opinionen har nok her lidet andet fast at holde sig til end til Udgivelsen

af Granskeren og Propositionen om Kjøbstæders Anlæg. Fortjenstfuldheden af den sidste er ubestridelig, uagtet det har været let for bedre lokaliserede at opdage ikke faa Huller under det blændende Overtræk af Paastande og Udkvadreringer af Riget efter Kartet og ikke altid efter Landet; og Udgivelsen af et Blad, der omtrent er delt imellem privat og offentlig Interesse, er dog for denne sidste Halvpart et Foretagende, der bør paaskjønnes med det, det nærmest tilsigter, ɔ: med Abonnement af nøisomme Folk, men *heller ikke med videre.* Ligesaa vist som jeg kan give dem, der kun har et ubestemt Begreb om det særdeles ved Statsrevisor Daa som offentlig Person, den Forsikring, at der ikke mangler en Nagle i hans aandige Rustning (men hvorved der desværre er en styg Hage til Overflod), kan jeg forsikre, at ikke et Nummer af Granskeren udkom for Liberalitetens eller Folkets Skyld, dersom den ikke svarede Regning. Klogskab maa man ikke frakjende Granskeren. Han begynder altid fra Nr. en.

Men engang, haaber jeg, vil man ogsaa kunne tilkjende ham en forandret Regnemaade med Hensyn til Fædrelandet, en Patriotisme saaledes som Folket elsker den, med Humanitet og Menneskekjærlighed til Hjerte, Retfærdighed til Marv og Nerver, Enthusiasme til Blod og Velvillighed til Aasyn. Disse Ord, jeg har talt, vil maaske bidrage til en saadan heldbringende Forvandling, som jeg vil bede den Gud, der beskytter den norske Frihed, om at fremme ved at lade det gaa ham, min Fiende, vel til Sjæl og Legeme og i al hans Gjerning. Da, men *først da*, bør han være Nummer en imellem Amtets Repræsentanter. Nu mangler det dog ikke Mænd, Mænd af alle Klasser: Jordbrugere, der i Formandskaberne og paa Amtsmødet har lagt Dygtighed for Dagen, Prester høiagtede i sine Menigheder ogsaa for medborgerlig Aand og Virksomhed og vel heller ikke Embedsmænd af andre Kjolefarver end den sorte, som ikke vilde gjøre det Skam. Prøver og vælger de *værdigste.* De vil være de bedste.

Et Eventyr om Gabestokkene i Mosseby og Borresogn,

som begynder langt henne i Tiden.

De gamle Jetter var seige at faa Has paa for Gotebilen her i Norge. Selv i de første Haraldiders Dage saa de forfærdede Nybyggere af og til en Røg at stige op fra de dybeste og ensomste Dale, hvorhen man vel vidste, at endnu ingen af det herskende Folk havde flyttet sin Fod. Det var da en Jotun, som holdt til der, og de yderste Beboere passede vel paa Barna, som om der var et Bjørnehi i Nabolaget. Det hændte vel endog, at de saa et uhyre rødbørstet Hoved stikke frem fra en fremspringende Klippe og ilsomt trække sig tilbage med et sørgmodig-vildt Korsdrag mellem de buskede Øienbryn; og det var da Jotunen, Jotunen selv. Den Stakkel! han speidede ikke efter Børnene forat spise dem, men efter en med hans Hules beslægtet Røg, ensom, snigende som den, dybt forstukken inde i Afkrogene som den. Da var hans Folk endnu ikke ødelagt. Der kunde endnu bo en Jetinde tilbage. Og høit strakte sig det ræverøde Hoved, som Argyleshires keltiske Beboere, enhver ægte Campbell endnu bærer i Arvmærke, og han væltede et Fjeldstykke (saadant et som Jotunporten i Vaage) for sin Hule og gik ud paa Frieri, som maa være blevet haabløsere og haabløsere, indtil det blev ganske haabløst for den sidste

Jette, der sandsynligvis maa have gaaet sig bort uden at finde nogen Mage. At slutte af det blandede i Rasen og af visse voldsomme Træk af Herskesyge, som ikke skal være sjeldne mellem de nærværende Fruer af prætenderet gotisk Byrd, kan vel ogsaa de sidste Jettekvinder, kjede af at vente og lystne efter et Regimente, som vel kunde være dem vist nok — kort af endnu gjældende Motiver være blevne troløse imod hine kraftige Celadoner og have givet sig de indtrængende fremmede ivold. Endnu gad jeg vidst, hvilken Bondepige der ikke vilde holde Partiet med en Byskrædder for en Ære, og hvilken Jyde, der ikke skulde have et Mon forud i Frierveien for en Landsmand hos vore Damer af den inderste Kringle*). Og saaledes omtrent var Forholdet.

Men lad os nu tænke os den rødbørstede ensomme Jotun speidende fra sin Klippe. Saaledes omtrent rettede engang i en smuk Maaneskinsnat Gabestokken ved Mossekirke sig op og speidede med det ene Øie, man havde i Tidens Løb ladet den beholde, udover By og Land. „Skulde jeg være saa alene i Norges Rige? den eneste tilbage af min Slægt?“ laa med smertefuld Forbauselse i det grovt udsnittede Ansigt, som ogsaa prydede *denne* Gabestok. Og den dreiede sig (ikke utroligt i Moss, hvor den for nogle Dage siden bogstavelig løb bort) og kastede et sørgmodigt Blik udover de nærmeste Huse, hvor en noget sammensunken Høi var synlig paa en af de Skrænter, som omgiver denne mærkværdige By. Det var hans Faders, en Galges, Grav. Vinden hvinede melankolsk i de tørre Neslestilker derom, de smaa Sørgeflor af uddøde sorte Blade bevægede sig og blottede et Par fosforskinnende Splinter i Jordskorpen af en nedraadnet Stok. En uhyggelig Zitren gjennemfor Gabestokken. Det var som at se sin Faders Ben.

Men det er sandt, jeg sagde det var en Maaneskinsnat. Ja saa tog det sig ud. Alle Omgivelser havde et natteagtigt, skyggemæssigt Præg. Men det var høilys Dag, bare man kom

*) Om „Kringla“ — et fashionabelt Danseselskab i Kristiania — se Bindet „Farcer“.

udenfor Byen. Der indenfor var det, som sagt, Nat, uden at jeg kan forklare det uden ved et Mirakel, som kun tilhører denne gamle By, hvori de gode gamle Dage gaar saa igjen. Man tænkte meget fornuftigt der, men omtrent som andetsteds for hundrede Aar siden eller mere, og man har tildels, blandt mange andre, den Grille at skrive med Blyant et 7-Tal istedetfor et 8-Tal i Almanakkerne, som man dog kjøber fra Kristiania. Alt er noget omvendt. Byen gaar ogsaa tilbage, som bekjendt, mens andre gaar frem; og ligeledes bekjendt er det, at Borgerne maa reise til Jeløen for at trække frisk Luft. Da og for den jevnlige Nats Skyld hjemme siger de ogsaa *Goddag* til hinanden med en Trohjertighed og Glæde, som om de aldrig havde se et hinanden paa Gaderne. Der svæver de ogsaa hinanden forbi som Skygger, og man siger, at der kun ved et Par korpulente skal være nogen virkelig Gehalt, hvorimod det bliver lyst paa Klubben og dagfriske Ideer satte i Cirkulation der, naar det bliver mørkt andre Steder. Hvorledes det maa være fat der med Anskuelser inden Lovs og Rets Omraade, kan man let begribe, naar man betænker, at man overalt taler om Rettens *Gang*, mens man om Tidsaanden siger, at den flyver. Den maa da der staa fast som Gabestokken, siden Tidsaanden kryber. Kort, jeg kan ikke forklare denne vidunderlige Tilstand anderledes end ved, at der var en Slags Nat.

Gabestokken kunde ogsaa være vis paa ikke at blive forstyrret, skjønt Presten netop gik af Kirken.

„Skulde jeg være den eneste af *min* Slægt?“ sukkede den røde og strakte sin uformelige Hals med en beleven Adræthed, man ikke finder hos enhver, der ikke har været udenfor Byen. Thi der er ogsaa stive Herrer og ikke saamange Torqviller iblandt Damerne som hos os. Den Stakkel var Enkemand og vilde nu gifte sig igjen, skjønt han havde havt Uheld med sine Børn som med sit Øie. Der var det smekre Tvillingpar „Spø“, som reiste til Sverrig, og „Spidsrod“, som skal leve i Danmark. En Bytting, som hedte „Brændemærke“, er paa Rasphuset i Kjøbenhavn, og nok en Affødning, „Tortur“, blev i 1814 for-

vist Landet, hvor han dog har havt den Frækhed siden at vise sig to Gange. Da ser han, til sin uudsigelige Glæde, et Hoved ligt sit at titte frem hinsides Fjorden. Saa glad maa den ensomme Jotun være bleven, om han fik se et Skaut paa et Hoved, med de nationale Lokker og Propositioner etsteds at stikke frem fra Skoven eller Uren.

„Hvem er du, allerfagreste?“ læspede Mosse Gabestok og blev 3 Alen længer, mens han tillige, som Friere pleier, gjorde Revnen, hvorigjennem denne Lyd trængte frem, saa snerpesmal som muligt. At han vendte det seende Øie til, som om han blot mysede af Ømhed med det andet, følger af sig selv.

„Jeg er Gabestokken i Borre,“ burde den tiltalte have svaret og saa igjen (om der havde været mer Oprigtighed end sædvanlig i slige Tilfælde) havde faaet det Udraab: „Jøssu Navn, er du endnu til?“ Men Gabestokken i Borresogn svarede ikke for det første.

„Aha! det maa være, fordi du er stolt af din danske Nedstammen fra Alf Tønsberggrevens Steile,“ tænkte den borgerlige Gabestok, som kun stammede fra en Galge. „Adelskabet er ophævet ved Lov af 1ste August 1821.“

Men den knipske forekom vor ærlige Ven med sit impertinente: „Jøssu Navn, er du til endnu, Morten Jespersen?“

„Jamen er jeg saa, Kari Borre. Og hvor gaar det?“

„Haa! *Jeg* lider ingen Nød. Der er ingen Mangel paa Skjelmer, skulde jeg tru.“

„Her heller ikke.“

„Der falder da en nu og da.“

„Her ogsaa, om du vil titte lidt op under Skautet.“ Kari tittede op med elskværdig Undseelse. De skammelige Bondegutter havde skaaret Næsen af hende. Mortens Aktier steg; men en hæslig Skygge havde dette uheldige Øieblik iblandet hans ædlere Følelser. „Aahaa!“ tænkte han, „har hun det saa, da maa der mere til.“

„Har du nogen nu da?“ raabte han med større Kvikhed i Stemmen over Fjorden.

Kari, som troede han spodsk mente Næsen, stirrede stivt hen for sig. Man kunde høre Dødningpikkeren i hendes Træhjerte. Liv og Død hang af dette Øieblik; thi hun havde ikke ment det alvorligere end andre Pebermøer i hendes Stilling.

„Jeg mener, har du nogen der du ved nu?“ knebrede det igjen tvertover, som naar man vilde tale med Kastagnetter.

„Jomen har jeg saa!“ sagde Kari og halte en firskaaren Bondeknøs frem ved Halsjernet. Skjelmer er Gabestokkens Rigdom. Den lever af Skjændsel. Et Menneskelivs Lykke og Forhaabninger er for den en Steg. Kari havde vundet. „Der kan du se, jeg er ikke saa indpaa.“ En Jotun kunde ikke se griskere paa kristens Kjød og Blod, end Mosse-Gabestok mønstrede med sit ene Øies sidste Kraft den blege Skjændsel i Synderens Aasyn. Han talte Tænderne, hvergang de skar sig af Fortvivlelse, med den gjerriges Henrykkelse, som roder i Perler. Hans Beregning var ligesaa snart gjort som Husmandens, naar hans tilkommende Halvdel aabenbarer ham, at hun desforuden eier et „resbit“ Svin.

„Kari!“ sukkede han, „Kari! Vi to er kun tilbage og se her! . . lad os slaa vore Pjalter sammen.“ Og med disse ømme Ord viste han pralende en Synder frem, som ogsaa han havde i Klemme.

„Naar skal vi have Bryllup,“ hviskede det over fra Østsiden, „og hvor skal det staa?“

„Nu! — Og i Thingstuen derover hos dig. Paa Raadstuen har der før været Bryllup.“

„Og hvem skal vi bede, kjære Morten Jespersen min i Moss?“

„Ei, ikke de Spottegjøger, som gav Knegten din Kobberdanker i Mangel af Epigrammer til sig selv; men alle vore Fættere, om der endnu er nogen i Live, Herskaberne og Retten. De forliges saa godt og skaffer os Udkomme i Verden.“

„Ja — Retten!“ sagde Morten Mossemand med et Grin *à la Rabelais*, og begge bøiede Hovederne som fromme Bondebørn, naar de hører Jesu Navn.

„Ja Retten, siger jeg ret," raabte den elskværdige og antog det truende udvortes af et af vore ludende Veikors. „Juristerne gjør jeg meget af, for de holder meget af os Gabestokke."

„Ja, eftersom de er Venner af Antikviteter til," laa i et maliciøst Træsnitsmil paa Mortens brede Overlæbe; men han strøg det straks og eftermumlede sit „Ja — Retten!" saa pligtskyldig-mekanisk, som om han allerede havde besiddet sin præsumerede Halvdel i Hvedebrødsdagene plus 1.

„Det skulde jeg tro, Mand! Juristerne vil endnu en god Stund beherske Verden, mener de berømte Troppisters og Gabestokkenes Advokat, den unge retslærde i Kristiania, som alt har erhvervet sig Ordet for at være en vis Trediedel af en Koryfæ. Gid vi saasandt bare kunde vente os nogle af hans Klienter herned forat illustrere vor Høitid, saa den kunde blive en liden Kringle for en Gangs Skyld, Snutten min! Thi jeg kan ikke negte, at jeg gjør af nogle af dem for deres Træhoveders Skyld, og desuden er de alle overet saa hule i Hjertet, saa de ret ligner vor Slægt, og desuden, desuden er de saadanne ordentlige pene Mennesker . ."

„Uf!" lød det fra Morten. Ogsaa hans Kjærligheds nysudslagne Rose var tornet. Jalusien stak sin Troiskvart igjennem hans Hjerte og lod et uklart Had mod alt, hvad der var Troppist, tilbage i Saaret, som en Rendesnor, der ved at trækkes i straks fornyer Irritationen. Men han gav det kun Luft ved at mumle for sig selv: „Pene, ordentlige Mennesker? Fanden heller! Om nogle af deres Notabler ved man noget ganske andet."

„Søde Sukkervandskarle," læspede den elskværdige.

„Jedermann sein Lust!" stjal sig over Beilerens Læber. Men — — en vis Glans af Herredømme udbredte sig truende over den hulde Halvdels Aasyn lig den, der forklarede den unge retslærde, da han havde gjenundfanget hin stolte gamle Tanke fra van der Noots Dage, at „Verden hører os, os Jurister

til," og endelig faat den paa Papiret med en vellykket Halvfordølgelse af sit eget lille Kopistjeg.

Morten Jespersen Mossemand taug naturligvis.

Der blev — i god Bryllups Bemærkelse — et frygteligt Hus paa Thingstuen i Moss. Selv gamle C. Vtes Lov dansede med over Bord og Bænke. Anordningen *in 4to* af 9de August 1754 blæste Støvet af sig og kom ned paa Gulvet. Men mest Opsigt gjorde en ung Dame fra Kristiania, som kom over fra Klubben ganske negligent med Papillotter af et skiddent Morgenblad i Haaret. Det var Intoleranceloven, en Datter af Professor Hjelm*) og Barnebarn af gamle Morgenstierne, der var velkjendt paa Moss. Hun blev derfor vel anseet alligevel, og man bar over med hendes Unoder, især da hun holdt sig mest med en stivpisket pudret Forordning af 13de Januar 1741, som hun vilde lære Kringledanse. De enedes omsider om Menuetten. Kort, Brylluppet var over al Maade lystigt og *comme il faut.* Mossemænd var forfærdede over Tummelen og holdt sig derfor til Klubsiden af Torvet, og Dagen efter, da Bytjeneren aabnede Døren — Himmel!

Byfogdens Stol havde man vovet at røre! Den stod paa Ende. C. Vtes Lov laa i en Krog, Kristianiadamen og Forordningen af 10de Januar 1741 under Bordet i en gruvækkende Stilling, og en Tommeskrue og en Knibetang borede sig ilsomt nedigjennem et Rottehul.

Men Brudeparret var af de vise. Hvad enten de nu ikke havde fundet sig tilfredsstillede, eller de erindrede Kjærlighedens Forbandelse, at Hymen lukker dens Porte, saa skiltes de ad næste Morgen for hver paa sin egen Grund at forøge Boet, hin rædselfulde Rigdom. Og der staar de endnu paa hver sin Side af Fjorden som en Æreport til Entreen til Landets Oplysnings Sæde, Frihedens Hovedstad.

---

*) Sigter til Professor Cl. Winter-Hjelms „Forslag til Lov om Grænserne for Religionsfriheden." Udg.

Om en Reform i vort Fængselsvæsen.

Bemærkninger ved en Oversættelse af Skriftet „Om Straf og Strafanstalter“ *).

„Medlidenhedens Kreds er ubegrænset.
Den drypper ned som venlig Regn fra Himlen
paa Stedet nedenfor og signer togang:
den signer den, som giver, ham, som tager.
Den er den største ved den største, klæder
en kronet Fyrste bedre end hans Krone.
Hans Scepter viser ham hans Magt for Tiden
— et Attribut af Majestæt og Ære,
hvori er sat vor Frygt og Skræk for Fyrster.
Men Miskundhed er over Sceptrets Magt;
den har sin Throne bygt i Fyrstens Hjerte
og er et Attribut, som Gud har selv.
Og jordisk Magt samstemmer mest med Guds,
naar Naade mildner Retfærd.“

Shakespeares Portia.

Ethvert Skrift burde kunne give Materie og Anledning til Ideudviklinger, hvor lidet ønskeligt det end er, at alle disse skulde se Papirets Dagslys. Det er imidlertid, som bekjendt, ikke Tilfælde med alle, at de er saa prægnante, men med faa er det som med det Skrift, Oversætteren desaarsag nu har meddelt sine Landsmænd. Det er ganske egnet til og maa blive et af de mest fremskyndende Motiver til endelig at istandbringe den af alle Menneskevenner saa længe og længselsfuldt forventede Reform i Strafvæsenet i Norge som i Sverige. Det

*) Af Kong Oscar I, dengang Kronprins.

er i det mindste en Forjettelse om, at Tiden i denne Henseende har naaet sin Fylde, og at Frelseren er født og fremtraadt. Dersom dets logiske Klarhed ellers er gjengivet og har noget overbevisende, dersom kildeklar Simpelhed i Fremstillingen har noget forudindtagende, og den ædleste Humanitet og en i hver Linje aandende og hjertebankende Menneskekjærlighed noget henrivende, da er vel Skriftet „*Om Straf og Strafanstalter*“ stærkt nok ved sig selv til at afføde sit Resultat og ganske egnet, som det er, til at vække for Sagen den almindelige Folkeopinion, som hidtil har været fremmed derfor. Men ingen af disse Kræfter taber noget ved at tilhøre den ypperste Ridder for Menneskelighedens Sag, Norden har kunnet frembyde. Disse i sig selv mægtige og indtrængende Ord vinder uendeligt i Magt ved at være udrundne fra den Sjæl, i hvis Livsytringer Rigerne læser sin Fremtid. De bringer med et Sagen videre frem end ti skrivende Kommissioner. Der toner gjennem dem et *ça ira*, der vil bringe gamle Mure til at flytte paa sig.

Dette er paa norsk sagt, hvad en anseet Oppositionstidende i Naboriget (Dagl. Allehanda, 9de Sept. d. A.) siger paa svensk: „Med Kjendskab til Skriftets høie Udspring er det med en inderlig tilfredsstillende Følelse, man finder Grundsætninger i denne store, ædle og sandt kristelige Aand udtalte hos en Forfatter, af hvem Sveriges Fremtid i saa mange Henseender kommer til at bestemmes, og hvem man bør haabe ogsaa i den nærværende Tid maa kunne lykkes, i det mindste i denne Gren af Forvaltningen, at skaffe sine Anskuelser Indflydelse.“ — Ja, paa nærværende Rigsdag vil vi ønske først og fremst, hvilket Skriftet ogsaa nærmest tilsigter; og for saavidt er der da endnu Haab for Sverige, som vore Tidender har taget Efterretningen tilbage om, at Anslaget til Strafanstalternes Forbedring var afslaaet. Men skulde endog det store politiske Reformspørgsmaal trænge det for nærværende hen i Baggrunden, opfyldt er dog Tegnérs Tilraab:

„Så fyll din plats i höga Norden,
på *hopp* och minnen lika rikt,
och veckla ut dit lif för Jorden,
en nyvigd segerfana likt,“

og dets Fremtid er sikret under denne saa herligt udslagne Fane, hvori Humanitetens Symbolum, Kristkorset, er saa klartstraalende at skue.

Men ingensteds aander denne sande Kristendom blidere end i den ømme Angst for, hvorledes det vil gaa den løsladte Fange, mod hvem Verden er saa kold. Man vil have fornemmet den flere Steder; og til disse, men især til det egentlige Skrifts Slutningsord, er det Oversætteren med al Erkjendelse af et lægt Individs Mangler i slige Sager vil tillade sig at knytte sine første Bemærkninger.

Det bekræfter sig intetsteds mere end i Norge, at Menneskene er yderst lunkne i at berede den løsladte Forbryder denne Gjenoptagelse i Samfundet, som Skriftet kalder en „Medborgerlighedens Sag, et vidtstrakt Felt for den kommunale og private Virksomhed.“ Denne Sætnings moralske Rigtighed erkjendes nok, men den hører til de mange lignende, som, med al Agtelse for Axiomets Anseelse, ikke efterleves. Det er med denne dog ikke i lige Grad Tilfældet overalt i Norge; og de Egne, hvor det mindst sker, er ikke de mindst moralske eller lovlydige, men snarere omvendt. Landets Dalstrøg er ikke blot afsondrede ved Fjeldvæggene, de er det ogsaa i mange Henseender i Sæder og Fordomme. I Telemarken og flere Steder bedækker Svangerskabet Pigen med uudslettelig Skam, i de karakterløse Fladbygder betragtes det blot som et Uheld, i Sogn, især i Indre, og Strøg af Søndfjord, som ganske indifferent i sædelig Henseende, men, eftersom det gjentager sig, som en Gevinst, formedelst Opfostringsbidragene, der aabner Udsigter til at blive gift. En Fjeldryg over eller en Fjord ind — og man er i Voss, hvor „Halvkonerne“, som de kaldes, maa gaa med en egen Hovedbedækning og ikke tør sætte Foden paa Dansegulvet uden hjemme i Huset. Især i enkelte Fjeldegne er man saare øm om „Bygdens Ære,“ som den i Numedalen af endel anseede Bønder nylig indtil Torturdrab haandhævede Skik „at skræmme Tyve af Bygden“ viser. Jeg anfører disse Træk, fordi de staar i Forbindelse med de gjængse Anskuelser om

udstaaet Straf. Lignende Forskjel finder ogsaa i disse Sted efter Strøg, skjønt man er mere jevnt enig i ubetinget at forstøde den straflidte. I mange Egne vil det være et forgjæves Forsøg for en fra en Strafanstalt hjemvendt at friste Opholdet, og i alle uforholdsmæssigt vanskeligt. Mange er ogsaa, ifølge vore Loves lange Forøgelser af Straffetiden, blevne saa gamle under Straffen, at de ikke længer kjendes i Hjembygden uden af Sagnet. Og der staar de. Eksemplet paa, at en i dette fortvivlede Tilfælde atter stjal en Ubetydelighed og angav sig, for (efter egen Tilstaaelse) at kunne komme tilbage og ende sine Dage i Slaveriet, er heller ikke gammelt.

Disse Særegenheder og den almindelige Lunkenhed i at tage straflidte under Armene bragte Overs. for en Del Aar tilbage paa nogle Ideer om *Forsoningsindretninger*, hvorved det almindelige skulde paalægges og sættes istand til at opfylde denne af det private Samliv forsømte Menneskelighedspligt, hvilke løseligen udskizzerede tilstilledes en af vore lovkommitterede. Der opstilledes ogsaa som Grundsætning Afskaffelsen af Fængsel paa Livstid i bogstavelig Forstand, for hvilkensomhelst Forbrydelse, idet Loven ikke skulde udstrække sin Straf udover den fysiske Mulighed at kunne eller den fornuftmæssige Sandsynlighed for at ville begaa Strafbarheder. Graven skulde have en fredet Forgaard, om kun af faa Alen; Haabet nogle Oljedraaber tilbage for sin Lampe derindenfor. Den skulde altid kunne skimtes gjennem Aarenes sørgelige Perspektiv. De uskyldige Børn skulde ikke ogsaa straffes med at blive negtet at lade Faderen dø i deres Arme, naar de havde Hjerte til at ønske dette. Hvad Naaden dog alligevel i de fleste Tilfælde gjør, skulde Loven ikke blues for aabent at tilegne sig. Naar Retfærdigheden tilfredsstillet havde ophørt med sin Virksomhed, skulde, ligesom i Himlen, Barmhjertigheden begynde.

I Forsoningsstiftelsen skulde det staa saadanne gamle frit for at ende sine Dage, om de end ikke foretrak at vende tilbage til et fremmedblevet Hjem. Dens Hovedhensigt skulde

ellers være i Almindelighed at lette enhver straflidts Overgang til Samfundet. Ingen Vanære skulde klæbe ved dette Opholdssted, der skulde benyttes som Belønning for udløben Straftid, og hvori dennes sidste Aar skulde hengaa efter et Forhold omtrent som det Pag. 121 antydede. Ad saadanne Trappetrin skulde Forbryderne igjen blive brugbare Medlemmer af Samfundet og antagelige for dette. Disse to Parter skulde saaledes tilvænnes hinanden igjen. Nu styrtes de straflidte lige ned i Samfundet fra Vanærens Galgehøide og finder ingen Arme til at optage sig. Da Lemmer i en kraftfuldere Alder, efterat være demitterede, kunde foretrække at ernære sig i Stiftelsen efter fri Kontrakt, vilde den i denne Afdeling, som Arbeidsanstalt eller Fabrik, endnu mere nærme sig Samfundet.

Jeg ved vel, at slige Ideer*) gjør klogest i at holde sig hjemme i et Land, hvor Tyverier af Styvers Værd endnu kan bringe paa Slaveriet, og hvor Gabestokken hist og her baade i By og Bygd for Tjenestefolks Forseelser er i Brug foran Guds Hus, medens hans Ord forkyndes der indenfor. De hører ogsaa overalt til et Slags Alfefolk i Tankeverdenen, som faar sysle i sin egen Maaneskinsensomhed, og har den mistænkelige Fødsel at stamme fra et bevæget Øieblik uden Familieskab hverken til høisalig *Christiani Vti* norske Lov eller Sveriges Riges Lag. Jeg vil ogsaa tilstaa, at Synet af en hjælpeløs Olding, der havde forladt Slaveriet og vaklede tilbage til Byen efter nogle Betragtninger (som det ikke er vanskeligt at gjætte**) paa den første Sten, han hvilte sig paa, indgav mig først disse Tanker om, hvorledes en maalløs Ulykke, som Statssamfundet ikke har Øie for, om den end er en Følge af en af dets egne

*) Dog
— — Jeg gjerne taler saa
til dem, der mig forstaar. For andre er
jeg taus. *Æschylos*,

**) De maa have lignet Shylocks:
„Nei tag mit Liv og alt! Skjænk mig det ei!
I tage Huset, naar I tager Pillen,
som støtter Huset. I borttage Livet,
naar I mig røver Midler til at leve.“

Indretninger, skulde kunne være at begrænse; og jeg vil ligeledes tilstaa, at Udbruddet af en Drengs Bryst i Akershus Fæstnings Slaveri lagde mig dem i Pennen.

Jeg ser ham endnu, hvorledes han stod der alene, med Ryggen mod en Mur, karesserende en Newfoundlænderhund, der var ligesaa stor som han selv, naar den lagde Poterne paa hans Skuldre, og de saaledes stod omfavnende. Efter længe at have betragtet ham skjult, gik jeg hen til ham og fik da vide, at han var en Gadedreng fra Drammen, og at han snart skulde ud.

„Hvad vil du da tage dig til?"

„Aa — sagde han med et ubeskriveligt Træk af Smerte over sit opvakte Ansigt — jeg faar vel komme hid igjen." (Jeg erindrer ikke, om han sagde: „Jeg faar vel se til at komme hid igjen"). Men han forklarede siden, at han troede sig nu given i en Skjebnes Vold, han ikke vilde kunne undgaa eller betvinge, fordi ingen vilde give sig af med ham.

Nogle Maaneder efter indfandt han sig i ny, graa Vadmelsklæder, efter Løfte, hos mig. Jeg kjendte ham ikke igjen. Han saa saa fordelagtig ud, saa fuld af Munterhed og Livshaab, og han gik med Anbefalinger til nogle bekjendte, der pleiede at have Brug for Arbeidere. Men efter tre Dages Omkringvandren kom han tilbage nedslagen som i Slaveriet. Ingen havde Brug for „Slaven". Han vilde nødig hjem af en Følelse, der var agtværdig. Han gik dog med et tungt Hjerte. Og hans sørgelige Spaadom om sig selv er gaaen i Opfyldelse. Han hendroges (og han er ikke den ene) som Hinduen med det mørke selvbedragersk fortryllede Blik, fremstødt af Massen, under Jaggernauthjulene. De knuste hans Liv og lod dog hans Hjerte leve. Saa gaar det, siger man koldt, og Tabet var lidet som det optrukne Græsstraas af en Eng. Ja, men lad ikke Blikket flyde over den hele grønnende Flade, men bøi dig og se Ødelæggelsen, hvor Roden blev optrukket og Torven sønderrevet. Fattige Forældre tabte dog maaske en Søn, Jorden en Arbeider, Søen en Beseiler, en Pige en Mand, Landet en Kriger, en Nybygger og en Fader.

Der er Materie nok i et saadant Individs Skjebne for Eftertanke og Vemod. Og denne sidste er de Ideers Livmoder, som er blevne de menneskelige Elendigheders mandhaftigste Bekjæmpere, fast end de fleste dør i Fødselen og som Børn. Howards Aasyn var overskygget af Vemodighed, hans skarpe Blik svømmede i dens fugtige Dunkelhed, af denne sugede hans Energi sin Styrke. Omsorgen for Strafanstalterne er belivet af dens Aande. Pønitentiærindretningernes strenge Kvadrater er opfyldte dermed. De viser sin Fuldhed af Hjerte ved at skaane Æren og Følelsen, ved Omsorgen for Fangernes Undervisning og fremfor alt ved at spare af Forbryderens Livstid, hvormed det nærværende System saa skrækkeligen ødsler. Ideen dertil fødtes ogsaa som Barn; den kan være født for Aarhundreder tilbage, men have endt sit Liv i en latinsk Skrolle ligesom Qvinctilians Ide, der paa det nøieste optrækker Linjerne til vore Børneasyler og gjør sin Tidsalder opmærksom paa Børnenes tidlige Imodtagelsesevne. Nu har hin overstaaet, taalt Kulde, og er bleven armestærk, saa det ingen Nød har med, at den vil komme frem. Tør hænde en venligere Tid ogsaa tager dens yngre Broder, Ideen om Forsoningsanstalter, paa sine Arme, saa lidet Haab jeg end har om denne Benjamin. Imidlertid er det en Tilfredsstillelse i vor Dr. Holsts „Betragtninger over de nyere brittiske Fængsler“ at finde, at lignende ogsaa er opstaaede i mægtigere Sjæle. Jeg vil derfor anføre det hele Afsnit: „Om Forhold ved og efter Fangens Løsladelse.“

„Kun alt for mange sørgelige Eksempler havde vist, at Fanger allerede i de første Dage efter deres Frigivelse havde grebet til deres gamle vanærende Haandteringer, og at dette var Tilfældet endog med dem, der efter et længere Ophold i de bedre organiserede Fængsler havde gjenvundet en vis Agtelse for Dyd og Retsind. Aarsagen til dette sørgelige Fænomen var næsten altid Mangel paa Anledning eller Evne til at kunne ernære sig selv paa en anstændig Maade. Britterne indskrænker derfor ikke Omsorgen for deres Fanger blot til den Tid, da de endnu opholder sig i Fængslet, men udstrækker den ogsaa til

den Tid, da de skal forlade, ja endog allerede længe har forladt samme. Det er forhen bleven anmærket, at af den Fangen tilstaaede Andel i Arbeidsfortjenesten oplægges noget indtil hans Udgang; desuden erholder han da £ 3 St. til Indkjøb af Redskaber og Materialier til at drive den Haandtering, han i Fængslet maatte have lært; og dersom en saadan Fange ved sin Løsladelse kan faa Tjeneste hos en anstændig Familie og efter et Aars Forløb foreviser et af Presten paategnet Vidnesbyrd fra sit Herskab om at have tjent tro og ærlig, kan han gjøre sig Haab om en Belønning af en lignende Sum Penge.

Men Britterne gaar endnu videre. Paa deres Besøg til Hovedstadens Fængsler blev Londoner Fængselsselskabs Medlemmer ofte anmodede om Hjælp af Fanger, som snart skulde løsgives og, med Forsikringen om det redeligste Forsæt at forlade deres lastefulde Bane, rent ud erklærede, at de ei saa sig istand dertil, fordi de ikke kunde forskaffe sig Arbeide. Selskabet kunde ei blive ligegyldigt ved deslige Anmodninger, og, efterat have raadslaaet om den bedste Maade at komme saadanne Personer til Hjælp paa, besluttede det, paa sin egen Bekostning, at oprette et *midlertidigt Tilflugtssted for de løsladte Fanger (temporary refuge for the relief of destitute and penitent criminals)*, som maatte synes at trænge mest dertil. Denne saaledes ved privat Subskription istandbragte og underholdte Stiftelse aabnedes i Sommeren 1818, da flere fra forskjellige Fængsler frigivne Personer blev deri optagne. Mandspersoner og Fruentimmer holdes i særskilte paa aldeles forskjellige Steder af Staden beliggende Bygninger, hvortil dog snarere indskrænket Lokale end Omsorg for en nøiagtig Adskillelse af Kjøn synes at have ledet Bestyrerne. Stadige Arbeider er indførte, visse Procent er tilstaaede af den derpaa satte Pris, ogsaa er det sørget for religiøs moralsk Undervisning, kort, denne Stiftelse bestyres efter samme Grundsætninger som Fængsler, kun med en mindre Strenghed.

Medens de optagne opholder sig i denne Stiftelse, søger Selskabet at mægle Fred imellem dem og deres Venner eller Paa-

rørende, da de, hvis dette lykkes, hjemsendes til disse; men naar saadan Mægling ei er opnaaelig, eller den indesluttede ingen Slægtninger eller Venner har, forbliver han i Stiftelsen, indtil han enten selv kan opgive eller Selskabet er istand til at udfinde en Maade, paa hvilken han kan anstændigen ernære sig. Antallet af dem, som siden Stiftelsens Aabning er blevne optagne deri, beløber sig nu til flere hundrede, af hvilke de fleste er gjengivne deres Venner eller Paarørende og nu nyder saaledes som andre Medborgeres Agtelse og Tillid.

Men en saa veldædig Indretning kunde i England ei længe blive uden Efterligning. Thi allerede i samme Aar stiftedes et lignende Asylum i Grevskabet Warwick, i det følgende et i Grevskabet Lancaster, og under mit Ophold i Dublin i Foraaret 1821 talte man ogsaa der om at ville oprette et saadant, og af den varme Iver, hvormed man der syntes at antage sig denne Sag, lader det sig med Grund formode, at det nu maa være traadt i Virksomhed."

Anmærkeren fandt vel ovenfor, at Fængsel paa Livstid kun burde forstaaes som et Fængsel paa Levekraftens og Syndeevnens Tid; men han vil dog ikke have Dødsstraffen udslettet af Loven, men denne i saa Henseende i Udkastet forandret. Imellem §§ 1 og 2 i 2det Kap. „om Straffene" skulde indskydes en §, § 2, saalydende:

„Enhver fra Livet dømt af Mandkjønnet indstilles til Benaadning med Fæstningsarbeide paa Livstid eller, efter Omstændighederne, til Fængsel i filadelfisk Pønitentiærindretning i strengeste Grad. Tildøde dømte Fruentimmer indstilles til Tugthusstraf paa Livstid eller, efter Omstændighederne, til Fængsel i filadelfisk Pønitentiærindretning i strengeste Grad. Fæstnings- og Tugthusstraf udstrækkes ikke længer, end til fysisk

Evneløshed til Forbrydelser indtræder. Forbryderen har Valget at modtage Benaadning eller ikke."

Og siden Livsstraffen dog saaledes kan komme til at eksistere udenfor Papiret, vilde jeg ogsaa have 1ste Passus i § 2: „Livsstraf fuldbyrdes inden nærmeste Fæstning ved Faldbile (Guillotine) alene i Nærværelse af vedkommende Øvrighedspersoner, deres Betjening, hvem Øvrigheden tilsteder speciel Adgang, Lovens Vidner og den militære Kommando."

Selv Uhyret i Lands Præstegjeld, der som et vildt Dyr slog en hel Familie af otte Mennesker ihjel, selv Fader- og Modermorderen vilde altsaa gives sit eget Liv ihaand. Synes Magthøiheden herover, under andre Omstændigheder, at være naturlig og altsaa en Ret, siden Selvmordet ikke kan forhindres af ydre Midler, men Beslutningen dertil kun muligvis ændres gjennem Argumenter og Forestillingen af det daarlige mod sig selv, det syndefulde mod Livets Giver og det haarde mod andre deri: saa synes Øieblikket, da Loven har brudt Staven over Forbryderen, ikke at være det, hvori man bør indlade sig paa det forgjæves Forsøg at ville suspendere hin Magt og tvinge ham til at leve. Den bør vende den ene Tommelfinger ned, den anden op og lade ham vælge. Indrettes Fæstningsstraffen, som den bør, naar den skal alene supplere Livsstraffen, d. e. strengere end nu, skjønt uden dens torkverende Halsjern og altfor afstikkende Dragt, og anvendes Pønitentiærstraffen, som Benaadning for Livsstraf, kun hos Subjekter, der er over 50 Aar, da vil ikke lettelig andre Motiver end Begjæret om Tid til at kunne angre og sone bringe dem til at foretrække Indrømmelsen af et saadant Liv. At der ogsaa hisset skulde gives Adgang til Eftertanke og Forbedring gjennem andre Tugtelser end blot materielle hører til de Mysterier, som almindeligvis ikke afdækkes for Mængden. Forbryderens Dødsfrygt er for nærbeslægtet med Haabet til Gud, med religiøse Tanker og Attraaen efter at kunne i sit Hjerte oprette det begaaede, til at være utjenlig til Forbryderens virkelige Forbedring. Den

bør derfor netop benyttes, idet den giver sig tilkjende gjennem Ønsket at leve.*)

Tidsaanden har med endnu større Bestemhed, end mod Livsstraffen, erklæret sig mod de *blot* beskjæmmende Straffe. Saadan en er Gabestokken og dens Variationer af Kagpæle o. s. v.; og intet kan vel tænkes mere modstridigt Pønitentiærsystemet, som skjuler Forbryderens Skam, end disse Manifestationer deraf, som sløver saa ikke alene dennes, men Folkets Æresfølelse, som det bør være et af al Lovs og Regjerings ivrigste Formaal paa alle Maader at skjærpe og forfine. Vort Kriminallovforslag kjender heller ikke nogen blot Beskjæmmelsesstraf. Men uagtet det lidet korrektive deri, er jeg tilbøielig til at antage, at Bestemmelsen i Udkastets 23de Kap. §§ 11, 13 og 18, forsaavidt de angaar Mishandlinger af offentlige Anlæg eller Andenmands Dyr, enten betydelig maa skjærpes, eller og Skampælen udelukkende fastsættes for saadanne Udskeielser af et dybt lumpent Gemyt. Det er stundom andet end Drengens Kaadhed, der lemlæster umælende eller ødelægger Plantninger og deslige. Oplysningen vil vel tilintetgjøre disse Forbrydelser, men det er længe at bie; og det sker ikke sjeldent, fordi de sjeldent opdages. Opmærksomheden vilde ved den særegne Straf henledes paa det særegne afskyelige i dem.

Man vil finde, at Oversætteren har i disse sine egne Udkast ingen anden Anvendelse for det auburnske System end dets Cellers Proportioner. Det er for dets *Grusomheds* Skyld. Thi noget grusommere for begge Parter, Opsyn og Fanger, mere tvunget og uoverholdeligt kan jeg ikke tænke mig end denne evige Taushed. Jeg studser ved at træffe denne Tanke udenfor et Trappistkloster, hvor den er frivillig, og endnu mere ved, at den er forsøgt igjennemført. Men sikkerlig ikke med Held hverken for det ydre Øiemed at forhindre Meddelelser eller for

*) Justitsdepartementet formener, at den filadelfiske Straffemethode maatte vel i flere Tilfælde blive at anvende istedetfor Livsstraf, der saaledes forholdsmæssigen sjelden maatte komme til Anvendelse. — De fra Livet dømte havde i 1836 udgjort — 40; i 1837 — 28.

det indre, at forbedre. Slige Aag taaler Naturen ikke. Systemet, saaledes som det staar paa Papiret og udøves under Pisken, er ogsaa noget ganske andet end det rimelige Forbud mod al fælles Diskurs under Arbeidet. Det er godt, at der ikke staar noget om, at den samme Taushed ogsaa skal overholdes i Cellen, at Fangen ikke heller der tør give sin Stemme Luft i høilydt Bøn, eller om det var i en Sang af hans Hukommelse. For Fruentimmer vilde den tvungne ubetingede Taushed nu være den utaaleligste Tortur. Af Grunde, som ligger i Kjønnets Natur og moderatere Adfærd, vilde jeg beholde Tugthusets friere Disciplin, om ikke Kvinder endnu mindre end Mændene taalte, at der ødsledes med deres Levetid. Den filadelfiske Behandling, som skaaner denne, maatte derfor ogsaa beholdes for Kvindekjønnet, men, af denne Grund og dens intensivere Virkning paa det, i mindre Tidmaal end for Mændene. Friheden til Fællesarbeide blev Tugthusstraf paa Livstid, der kunde finde Sted i eget Lokale i samme Indretning. Da den, ligesom Fæstningsarbeidet, betingede Livsforbrydelse, vilde begge disse Arter Lemmer ikke blive talrige. Straffens Strenghed vilde bestaa i, at deres Liv var tabt for dem, med Undtagelse af det sidste uvisse lille Afsnit af Livet, og for Fæstningsarbeiderne tillige i, at de var udsatte for Publikums Øine. Det vil ikke vare længer end en Generation, før Mængden vil vide at skatte det Skjul, Pønitentiærindretningen yder ved Siden af sine kortere Straffestadier. Den erholder med større Dannelse ogsaa Dannelsens Følelser.

Det filadelfiske Straffesystem vil ogsaa kunne tjene til at ophæve alle militære Straffe, hvorpaa der kan være meget at sige. Jeg saa med Rædsel i Akershus Fæstnings Arrestprotokol, at ganske unge Artillerielever havde været dømte til den aandsødelæggende Straf af militært ensomt Fængsel i et af dens længere Stadier. Virkningen af denne næsten absolute Ensomhed i Uvirksomhed og Dage og Tusmørke skal ogsaa være, at man stundom kommer „tomset“ ud*). Og hvormange

*) *Litr. G* i Rappart fra Fredriksstens Kommandantskab i Skriftet „Om Straf af ensomt Fængsel. osv.“

uoprettelige Sløvelser maa den ikke kunne foraarsage, Gemyttet være opvakt eller trægere? Efter Beretningen Pag. 47 er det filadelfiske System ogsaa for militære Forseelser befundet tjenligt, og at militære i kriminelle Tilfælde og især i Fredstid straffes efter de civile Love synes ikke mer end rimeligt og passende i et Folk, som ellers regner Lighed for Lovene mellem sine politiske Klenodier og bør gjennemføre denne saavidt muligt ogsaa i de militære Forhold uden Hensyn til, om disses Tilsnit efter udenlandske Mønstre for Soldateskstater skulde lide eller ikke. Hvad det absolut ensomme Fængsel er for Sjælen, er vel det mørke Kachot ofte for Synet, naar det er langvarigt; men det maatte dog kunne beholdes i de kortere Stadier, mens den torturmæssige Krumslutning ubetinget bør afskaffes.

Den filadelfiske Pønitentiærstraf bør udstaaes for de to ringeste Grader efter Lovudkastets Terminer, i Distriktsindretninger og for de større i Stiftets*). Disse Indretninger bør kaldes „Forbedringshuse“ og i Distrikterne afgive en afsondret Del til Varetægtsarrester i Smaaceller, hvorimod disse i Stiftsstæderne bør være særegne Bygninger, hvori ogsaa Vand- og Brødsstraf og Mulkter skulde kunne afsones. Gjeldsarrestanter bør derimod hensættes i en Borgerarrest paa Raadhuset. Da Forskjellen i Omkostninger mellem Stor- og Middelsceller ikke kan eller bør komme opimod de Fordele, som Storcellerne yder Sundheden, beholdes alene Storceller, hvorimod Smaacellerne af samme Grund maaske burde erholde nogen Udvidelse, f. Eks. efter de øverst paa Pag. 83 angivne Dimensioner, dog Høiden et Par Fod mindre. Det kostbare Cellesystem troes ikke at behøve nogen Udvidelse for det betydelige Antals Skyld, der i de større Stæder heftes for en enkelt Nats Skyld. Et Par større Opbevarelseslokaler kunde maaske hertil være tilstrækkelige.

*) Kommissionerne for Kriminallovforslagets Revision og betræffende Strafanstalterne har antaget, at den paatænkte Reform af disse vil medføre en betydelig Forandring i Strafarbeidets Intensitet, mod hvad der ved Kriminallovforslagets Affattelse er paaregnet. (Depts. Tid. Nr. 25. 1839). Disse Kommissioner antyder altsaa en Nedsættelse at Strafterminen.

Mindre Varetægtsanstalter paa Landet anlagdes hensigtsmæssigt fogderivis nær Fogdens Bolig og i Forbindelse med Arbeidsanstalter — Indretninger, hvorpaa den fattige Klasses Nød for Arbeide i Trangsaar og Mængden af vandrende Betlere ofte har henledet Landkommunernes Opmærksomhed, uden at de endnu er blevne iværksatte. Englands Eksempel tør dog deri virke mer end Faraos, der først blev klog efter ti Landeplager. Hvor der er Adgang til Teglsten, opføres alle Straf- og Varetægtsanstalter deraf, og ved Pladsen for deres Anlæg bør tages særeget Hensyn til Transportens Lethed. Vore Fjorde favoriserer denne. Saaledes tilbyder Trondhjemsfjorden Centralisation i Stiftsstaden for begge de trondhjemske Amter, og ligeledes ligger Horten bekvemt dertil, ligesom Angangen til forskjellige for Stedet anvendelige Arbeider, der kan udføres i Ensomhed, synes at udpege dette Sted som hensigtsmæssigt for en større Distriktsindretning.

Efter Straffeanstalternes Belæg, og de øvrige militære og civile straffældte, med en tredjedels Fradrag for de, istedetfor Dødsstraf, til Fæstningsarbeide paa Livstid, og de til kun et halvt. Aars Straffetid hjemfaldne, skulde Norge behøve 1300 Storceller. Ujevnheden i de kortere Tidsmaal gjør dog, at dette Antal maa forhøies til 1500. Efter de under Tiltale fængsledes Antal i 1838 med den omtrentlige forholdsvise Tilvækst for 1839 og en og en halv Maaneds Arrest for hver, vilde behøves 500—550 Varetægtsceller.

Og samtlige disse Straf- og Varetægtsfængsler vilde da efter forestaaende Udkast komme paa 621,250 Spd.

Det er dyrt, dyrere end i Sverige, hvor Arbeidsløn, Arbeidskraft og Materiale er ulige billigere. Men hvortil skulde *det* Folk mangle Beslutsomhed, som, da det var mest udtømt, havde nok Patriotisme og Atlasstyrke til at grunde Norges Bank efter dens svære Proportioner og tage denne Bygning paa sine nedbøiede Skuldre? Ved ethvert Foretagende, privat eller offentligt, føler det nok Tyngden sagtens af de Kolonner, denne Himmel hviler paa; men man siger, Konen bar saalænge paa

Kalven, til hun ogsaa bar Oksen, og det er klogest, siden Vanen er taalmodigst af alle Kjæmper og mest af alle Gubber hader Reduktioner, ikke at lade sig mærke med, at man i Norge faar betale alle Arbeider dobbelt saa dyrt som i Nabolandene. Den Generation, vi skylder dette særegne Æresfortrin, har dog arvgivet sine Ætlinger saa meget andet gratis og saamange Exempler paa Opofrelse, at disse ikke bør udmærke sig ved Mangel paa Stiftelser i en Aand, der ogsaa kan bringe dem et hæderligt Eftermæle i lange Forskudsregninger hos Efterslægten. Denne vil da ogsaa finde, at den har noget at gjøre. Kan det være nok og Fyldest for den nærværende Slægt at reformere Lovgivningen og Fængselsværket, saa vil hin maaske finde Anledning til at efterligne Sveriges Gøtakanal i at føre Havets Seilere til Gudbrandsdalens Munding. Ikke blot Individet, men Folket skal ikke blot spørge om, hvad det nødvendigvis maa gjøre, men om, hvad det *bør* gjøre. *Det* er Tider, som bliver navnkundige og herlige uden Revolutioner eller Krigsbedrifter. I denne Sag dikteres ogsaa hint „bør“ ikke blot af Kristendom og Menneskelighed, men ogsaa af simpel Klogskab og Omhu for Eiendom, ligesom store Arbeidsforetagender tillige altid er i Massens Interesse og i sin Udførelse store Forsørgelsesindretninger for dens trængende.

Den praktiske Menneskekjærlighed, som har affødt, udført og har til videre Forsæt at udføre Ideerne til Reform i Straffevæsenet, eller denne „Filantropisme“, som den ofte kaldes med et Fingerpeg paa endel uheldige Forsøg, som med ligesaa daarlig Haan benævnes blotte „Eksperimenter“, har imidlertid en værre Fiende end den parlamentariske Sparsomhed. Det er dette Juristeri, der, lige fra de belgiske og franske revolutionære Advokaters Dage, men vanslægtende fra disse fyrige Fædres Novationer, har trængt sit hjerteløse Herredømme ind i alle

Statsforhold i de konstitutionelle Stater. Filantropismen og dette fører i alle disse en Strid, som kun for Menneskeheden har Seire, saa ofte den første ikke ligger under. I sit Betryk berøvet sin Ret til at anerkjendes som enhver kristen Stats og al Regjerings Princip, søger den i enkelte Stater, saasom især i England, Beskyttelse og Styrke i enkelte Selskaber af specielle Øiemed; men isoleret som den er i andre Stater, fordreven fra Nationalforsamlingerne, bortfjernet fra Regjeringsbureauerne og Retsskrankerne med samme Foragt, som om den var Poesi, har den kun den Trøst at vende Øiet mod Himlen d. e. for Menneskeheden, som saadan, mod Fremtiden. I dens Skyer er hine Fængsler ogsaa allerede byggede, og Filantropismens Hjertevarme vil engang gjennemtrænge alle offentlige Forhold, dens Saft vil stige i de tørre Piber, hvorpaa man nu spiller Nationernes Forventninger om Konstitutionernes til alt naaende Følger mangt et godt Stykke, og disse besungne bladfulde Palmer vil ogsaa skyde Blomster og kvægende Frugter imellem.

Det kan ikke længer i de konstitutionelle Stater være Konger og Aristokrater, hvorpaa saa mange Foretagender af filantropisk Varme og Opsving stanser, uden forsaavidt nogen af disse Institutioner sluger for meget af Folkets Formue; men hvorfor, da det gik saa glat med selve Konstitutionerne, stanser disse inden sine Former og gives et aandløst Værn i Afkaldet paa at se selv deres erkjendte Mangler forbedrede? Vor Grundlovs § 2 vil saaledes sandsynligvis uforandret overleve alle Redaktionsforsøg og vække megen Forbauselse i et kommende Aarhundrede. Ved denne Stagnation undgaar den og andre Konstitutioner maaske Eksperimenter, hvilket Ord blot skal tillægges Filantropismens og Kemiens Idrætter, hvoraf da ogsaa Menneskeheden har mest at vente, men de bliver selv Eksperimenter i Støbning. Som de blev, er og forbliver de, indtil de smuldrer eller sønderhugges. Men Nationerne trykkede de nyfødte Konstitutioner saa begeistret til Hjertet og lovede sig saa friskt et Ungdomsliv, at de skulde gyde nyt Blod i de gamle Aarer, at en Række af Reformer skulde betegne deres

Ungdom, at intet Saar skulde være, hvorpaa den politiske Frihed ikke skulde trykke helbredende Kys. Nu, fik de dem — hvor kolde da! Regjeringer og Nationalforsamlinger optrak de minutiøseste Linjer mod hinanden og spillede Trip Trap Træsko om Retten til en Styver eller en Knap; man fik Haarvægterne frem, man fremtvang politiske Agitationer, der havde meget tilfælles med at slaa Næve i Ryg, naar man fryser; men Spørgsmaal om noget fælles Fremskridt Arm i Arm, om nogen Reform, hvori der var nogen Storhed og Høimodighed, kunde blive gamle under Sessionerne og Papirbunkerne. Earl Grey blev *grey*, før han kunde drive Valgreformen igjennem, om hvis Fornuftmæssighed dog ingen tvivlede; Katholik- og Negeremancipationen tog ogsaa op en Række af Decennier, og den norske Fyrighed, som paa Eidsvold dekreterede en ny Landslov, har ogsaa faaet Tid til at blive kold. Det synes, som om Menneskene kun under Impulsen af bevægede Tidsmomenter har fuld Arbeidsdygtighed, som om Statens Idé: Menneskehedens Udvikling, kun i saadanne har Geistens Aabenbarelse og Forsvinden. Skulde Trylleordet, som kan binde den, ligge i et Imperativ? Det laa deri, da Napoleon dekreterede sin Kodeks, som foruden sit høiere humaniserende Øiemed ogsaa skulde cementere Blokkerne sammen i hans Statspyramide; og Arbeiderne vidste, at den maatte være færdig. Det synes ogsaa i frie Nationalforsamlinger ofte at ligge i Imperativet af et eller flere mere storartede Individers Indflydelse, der som oftest er den politiske Oppositions Chefer. Denne synes at være Nationalforsamlingernes belivende Princip. Den store Menneskehed gjør sig til af dens heldige Voteringer som af Seire; og Forsamlingerne erholder Karakter og historisk Betydning, eftersom den har fremragende Individer, og disse er konstellerede mod hinanden. Det sidste er vigtigst ved politiske Spørgsmaal, det første ved moralske og almenmenneskelige, hvor Flerhedens Mangel paa høiere Følelser og egoistiske Inerti skal bekjæmpes. Da staar Chateaubriand og Lafitte, Berryer og Odilon Barrot, Anckarsvärd og Hartmannsdorff sammen. Negerkvæstionen gav ikke Kriterium mellem Opposition og ministeri-

elle, men mellem slette og gode, Ahriman og Ormuzd. Og Fængselsreformen hører til disse Spørgsmaal, saa snart det er paa det rene, at den er paakrævet ligemeget for Individernes som for Samfundets Skyld. De konstitutionelle Magter maa her mødes og forenes i at lade Staten aabenbare sig i sin rene Ide i saa varige Mindesmærker om, at den erkjender, at denne falder sammen med Menneskehedens Udvikling, som Afskaffelsen af et Fængselssystem, der saa direkte hindrer denne hos et stedse voksende Antal Mennesker, og Indførelsen af et, der saa direkte fremmer den, evindelig vil være.

Hos os, som overalt, har den myndige og lykkelige Del af Nationen tænkt mest paa sig selv. Ingensteds har heller de lovgivende og bevilgende Forsamlinger, som den ømtfølende Læge paa Valpladsen, lyttet efter og først og fremst ilet did, hvor Smerten stønnede høiest. Af denne egoistiske Omsorg for de repræsenterede Klasser disse frygtelige kartistiske Midgardsormsbevægelser i det engelske Samfunds Dybder, i Frankrige disse evige Rystelser, denne Massens Bevægelighed i enhver Retning, der bryder mod det bestaaende, i Sverige denne hele Statssamfundets Mangel paa Velbefindende, under en politisk Rheumatismes Flugt gjennem alle Lemmer, og i Norge — nu! i mange Aar har man vovet at paastaa, at Nationens ulige større Flerhed beskjæftigede sig mere med at regne efter, hvormeget alle disse blanke Hjul i det konstitutionelle Maskineri kostede at smøre, end med at glæde sig over den politiske Glans, som var bleven den til Del. Landskattens Ophævelse, paastod de samme Bagvaskere, maatte til for at vænne Mængden af dermed; de kaldte dette et egoistisk Træk af Bondestorthinget og et plumpt Middel; og de havde Ret, om det var kun et Middel. Men det var denne Operation ikke. Den var et naturligt Skud af Frihedspalmen, efterat denne var bleven gjennemvarmet af Fredens Solskin, og Statskassens opdæmmede Overflod var stegen op over dens Rødder. Men for et uventet Gode pleier selv den vildeste at ofre. Dunkel, men liflig, som hans religiøse Følelse, stiger Røgen fra hans Alter. Vi har ogsaa

Altere at ofre paa, om politiske Beneficer falder i vor Lod. Lader os ofre paa Menneskelighedens og Elendighedens!

Dog vil der nok ikke for det første falde mange Frugter med paradisisk Duft af vor Palme. Jeg mener hermed, at Udbyttet af Resultatet af hovedsagelig moralsk, ren menneskeligt eller, om man vil, himmelsk Værd ikke tegner til at blive stort af vor Frihed, før dens Temperatur hæver sig. Patriotisk Ængstelighed skabte, og Juristeriet vedligeholder saaledes f. Eks. det sjælløse Princip af Grundlovens Udødelighed i sine Mangler, og dette er en Ørken af tør Livløshed, som Israels Børn neppe vil gjennemvandre i kortere Tid end den arabiske. De er vore Negre, vi kan være retfærdige imod. Og dersom Fængselsreformen ikke lod sig forsvare fra solidere Sider end Pligtens og Menneskekjærlighedens, saa vilde jeg tro, at den for os er kommen meget for tidlig paa Tapetet.

„Paa Tapetet? Det er den jo ikke."

„Jo, en forberedende Kommission . ."

„Er nedsat for at forberede Fængselsreformen. Jeg ved det. Men Kriminalloven?"

„Ja Kriminalloven; det er sandt. Men nu er dog Sagen saavidt, at næste Storthing kan decidere i begge disse krybende Spørgsmaal."

„Dertil skal Raskhed . ."

Ja, hvorfor ikke Geniets Raskhed, Godviljens og Endrægtighedens Energi, intet germaniserende Juristeri, ingen sneverhjertet og fremblind Karrighed, men Storsindethed, Hjertevarme, Kristaand, Filantropi og Idealitet i alle Nationalforhandlinger, parlamentariske eller blot kommissoriske, i Storthingets Stræben og Idrætter? Sandelig det vilde da intet mangle i sin fuldstændige Hæder, som omfatter saa mange andre Dyder og derimellem saa mange Træk af hine.

Denne høiere Stemning vilde ikke blot gjøre sig gjældende i en raskere Efterfølgelse af andre fri Nationers Eksempel i Tolerancespørgsmaalet, som Juristeriet nu ogsaa har omspundet med sin Spindelvæv, og andre af større filantropisk Karakter;

den vilde maaske først gjøre det ved at afhjælpe de Lidelser inden Nationen, som hidtil ikke har faaet Ord under de mange Diskussioner, og som den endnu ikke, af gode og slette Grunde, har kunnet raade Bod paa. Mellem disse Statsmangler har vi nylig nævnt de to vigtigste, vigtigere end Flaade og Befæstninger. Thi først Retfærdighed! Og retfærdigt er det at løse gamle Forpligtelser. Og Nationen har forpligtet sig til ikke at lade dømme og straffe efter en Lovgivning og Methode, som den i en Menneskealder har erkjendt burde afskaffes og selv dekreteret afskaffet. Hver Time over den Tid, Afsoningen skulde finde Sted efter en bedre Orden, skriger om Retfærdighed, om en Erstatning, der ikke kan ydes. Til Himlen skriger den, om vi end synes, at Murene, der indeslutter Ofrene for den offentlige Ligegyldighed, er tause. Der udstødes Suk ligesaa vægtige som Angerens. Og om de ikke har mægtet at bevinge Lovkoncipistens Pen, saa lader os dog haabe, at de vil bevæge Hjerter inden den lovgivende Forsamling — idetmindste de Individers, som forud ikke er forblevne urørte af Fængselsreformens ophøiede Talsmands indtrængende Opraab i dette Skrift. Det er (hvad Nordboerne saa gjerne vil) en passende Tid til at tænke derover, indtil Tiden med næste Storthing kommer til — at *handle.*

Om norsk Sprogreformation.

Erindres ret, saa var det vor Bjerregaards „Fjeldeventyr“, som først gjorde Danskerne opmærksomme paa *Udviklingen af et norsk, mere i Ord og Ordrigdom* end i Ordbøininger *fra det forhen fællesbrugte forskjelligt, Skriftsprog.* Kjøbenhavnerne ytrede sig med slet kunstlet Spot: „nu forstaar vi ikke de norske Forfattere mere.“ *Politisk Selvstændighed afføder altid en videnskabelig* — denne Sandhed har Nordmændene langtfra, som Dansker og Danomaner dog ideligen vil foresynge os, uden Seier og Hæder fægtet for og bekræftet. Midtunder uden- og indenlandske forgjæves Anstrengelser for at Norge dog idetmindste som literær Provins skulde vedblive under det danske Aag, fremblomstrede en Literatur med al den friske Ungdoms Kjendemærker. Men imellem disse var det fremragende, at hin Berigelse tiltagende fortsattes, at Skriftssproget syntes mere og mere at udgrene sig saaledes, at den frodigere Gren bøiede sig over Norge, medens den anden spredte sin Armod og sine Podekviste over Danevangens vidtberømte Bøge. *Et kraftfuldt og rigt Talesprog gjorde sin Indfødsret gjældende og forenede sig med det gamle Skriftsprog forat føde et nyt, der mere og mere vil nærme sig til at vorde et selvstændigt Mellemsprog* mellem de tvende andre gotiske Folkeslags. Men medens Fædrelandets og dets Videnskabeligheds sproglærdere Venner med Udholdenhed og Held kjæmpede for *det norske Sprogs Arnefred*, saa var det dog kun

ligesom instinktvis, at Almumaalets Skatte benyttedes. Det er *med en Trangs Ubetvingelighed*, at Ord, der hører hjemme i Landets Natur, ordner sig i Spalterne og i Kvadene forat tiltale norske Øren og norske Hjerter, medens de kun skurrer i fordomsfulde danske og fordanskede. Disse opbyder da alle Kræfter igjen herimod, og medens nogle, naar de hører et norsk Ord af Almumaalet, med en Slags behagelig Vemod lytter til det som overraskede i et fremmed Land af en fjern Lurs hjemlige Toner, saa raaber disse Fiender: Bukkebræg! raat, norsk Bukkebræg! Fenrishyl! Imidlertid fremgaar denne Strøm roligen og stedse voksende af de norske Dale forat vande det gamle, udmagrede Skriftsprog. Opmærksomme Øine ved, at de skal se den fædrelandske Natur klart at speile sig i denne Strøm, naar den ikke længere er grumset efter Kampen, men dyb og stor og rolig, efterat have optaget alle de raske Kilder med glitrende Guldkorn i, indringe den norske Literatur som en lyksalig Ø, vandende til frodig Blomstren dens Laurer, ligesom Sveasprogets Sølvstrømme hine rige, der bestraaler de østlige Goter.

Mod denne Retning, som fremdrives af Kræfter, der er rolige og stærke, netop fordi de er sig et *af den aandelige Verdens Naturlove* foresat Maal bevidste, er det, at Danomaniet ophidser sine. Hin storraadige Idræt, der udføres i en Samvirken, omendskjønt de ligesindede Aander desværre ikke i noget egentligt Samlag forener sine Kræfter, er for det kun et letsindigt og frækt Oprør mod Smagen og vore aandige Formyndere i Danmark. Det er forat give de Nordens vilde Kræfter, som efter et forfængeligt Udtryk skal „formes i rene Gestalter", et Begreb om denne formende Magts Renhed og Styrke, at slige sønderknusende Kraftudtryk forskrækker de saakaldte Sprogreformatorer, som følgende:

„D'Hrr. Sprogflikkere eller Sprogfordærvere, som af en falsk patriotisk Stræben med den groveste Uvidenhed og den latterligste Inkonsekvens fortvivlet stræbende uden fast Maal og

sikker Plan skjændigen forhutler og sammenjasker vore Dialekter i vild Uorden."

I denne finblankede Mosaik af skjældende Forbandelser, der snarere synes at høre hjemme i et Nastrondsaflukke for rasende og fordømte Grammatikere, forlanger man ikke destomindre, at man skal se Maalviddet at speile sig klarligen.

Bibelsproget om Øiebjelken falder Nedskriveren ind; men dets Anvendelse vil dog blive mislig; thi der findes ingen Skjæver eller Splinter i de Øine, som kjærligen leder og sumler efter de arme Ord, som skal være fremmede i eget Fødeland. Ligesaa er det samme Sprogdommere, der erklærer de over Størsteparten af Norge udbredte Ord „Kampp (Fjeldkamp), Skolt, Kulp, Skrasl, Bart" for kun „bekjendte og brugelige af Almuen i en eller anden enkelt Egn;" og „Grop" for ikke norsk, fordi det ogsaa findes i Svensken; samt som banlyser de lige indtil at være lydbetegnende udtryksfulde, alnorske Ord „smyge, sige, skvette, Gulp" som Udtryk „af et saare ubehageligt Indtryk, fordi de er blevne almindelige for de lavere Klasser, men sjelden blandt de bedre." Der gives altsaa et Sprogaristokrati og Sprogaristokrater.

Men skal denne taabelige Fornemhed tages tilfølge — skjønt ikke i alt, thi da maatte ikke Guldstykket tages op, om det laa i Landeveiens Støv —, da kan vi opgive Haabet om, at vort Almumaal skal komme det gjængse, os af Dansker lærte, fattige Skriftsprog *til Hjælp* med sin Rigdom. For vore danskrasendes *snevre* Tankegang kan dette Sprog, der forlængst har opdisket al sin Armod, vel være nok, og dets trange Skranker vide nok til at tøie usle og spage Pegaser i, medens de har mindste Nød, der, som Modstandere af det norske Skriftsprogs Berigelse ved Folkemaalet, ikke tager i Betænkning at indtage løst og fast fra alle levende og døde Sprog; men *for norske Forfattere af nogen Særegenhed* og især for Digteren er det paa engang en *Nødvendighed og hans Hang til Frihed, som driver ham til at nærme sig det Sprog, som Folket taler.* Hans Skjønsans siger ham, *hvorledes* denne Nærmelse kan og bør ske. Og *alene*

herved er det, at han eller den *Maade*, han i saa Henseende gaar frem paa, *kan* komme under Enkeltmands Dom; thi han kan deri siges at have betraadt Smagens Rige, hvorhen Formerne hører. Derimod maa den Grundsætning, *det Princip*, som fremskaber disse Handlinger, være *uantasteligt*, saasom den almene Fornuft maa billige, hvad der er grundet i den selv, og *til disse oprindelige Træk i Aanden hører ogsaa Hanget til at vælge de Udtryk, som bekvemmest og friest gjengiver og meddeler Tankerne.* Saaledes sker det da *med den almene Fornufts Sanktion*, at Tanken, naar den ligesom stanser under et Aandsvirke, fordi den finder det Udtryk, det gjængse Skriftsprog tilbyder den, for snevert eller for rummeligt, forskyder dette og *efter Valg* iførér sig det Ord i Folkets Talesprog, som baade udtrykker den bestemtest — og dog maaske ikke saa bestemt, som den vilde — og et temmelig almindelig bekjendt, og lader Tanken med største Bekvemhed bevæge sig. Finder den intet bekvemt Udtryk, da sammensætter den eller vel endog skaber — vel af et givet Emne, men af egen Magt, som om den var en af den høieste Fornufts fuldmyndige Eloaher. *Hine anbefalende Egenskaber* besidder *nu netop de Ord af vort Almuesprog, som paaankes.* Det er derfor rimeligt og synbart, at hine vore Modstandere mangler den Interesse for og Insigt i Almusproget, der ikke lader sig lære under Boghylden, som ogsaa *det Øre for den særegne Udtryksfuldhed*, den eiendommelige Malm i de Ord, der gjorde, at netop disse valgtes fremfor andre, ja stundom maaske fremfor Ord af Skriftsproget, der paa det nærmeste kunde være enstydige med dem. Manglen af dette Øre bebreides ikke, da den er naturlig; men den erstattes neppe ved en ubeskeden Raskhed i at fordømme. Denne mægter ikke engang altid at tilhylle Uvidenheden.

Lader der sig, som næstoven berørt, *intet sige til Forklarelse af det Princip, der i Aanden selv ligger til Grund for dens Frihed til at omplante Ord af Talesproget i Skriftsproget*, saa at det ikke engang har nødig den Bestyrkelse, som Misforholdet imellem disse, der er hint til Fordel, hos os kunde give det:

saa lader der sig heller ikke fra Fornuftens Side sige noget imod dets Tilfølgetagen som *Middel til at berige Skriftsproget og forædle Talesproget.* Ikke *disse almennyttige og af sig selv indlysende nødvendige Følger,* der endogsaa kan tænkes som *en uafhængig Bevæggrund,* kan med *Grund* vorde Gjenstand for noget dadlende Omdømme, saasom de er af renmoralsk Værd. *Kun Midlerne,* hvormed altid for at feile udsatte Mennesker vil opnaa dette, er hjemfaldne til Dommen. Dette er imidlertid ikke gyldigt for Modstanderne. Disse Følger har for dem intet Værd. De vil have vort Skriftsprog *stillestaaende.* De ønsker Norge tillykke med denne Gave af Danmark. Muligheden af saadanne Følger, Tilværet af denne Hensigt er dem ikke indlysende: ja vi har jo hørt, hvilke Bevæggrunde disse Klarøine har opdaget hos dem, der optager af Talesproget. I deres Dom heder det, at Sproget fordærves herved, istedetfor at Fornuften, der ikke *kan* kalde Berigelse Fordærvelse, kun vilde sige om et og andet Ord, Ordsætning og Ordbøining: dette duer ikke, thi det gavner ikke Hensigten. Og her har man kun Prøven og Forsvar at sætte imod det fiendtlige Omdømme. Dette skal foretages, idet man lader uænset, at selve Optageren af norske Almuord faar dele de Angreb, han skulde rette imod Ordene. Herom har vi seet Vidnesbyrd, og næsten alle de Ord, der særskilt paaankes, vil findes i Henrik Wergelands Skrifter.

Vilde man gaa Ord for Ord af disse paaankede igjennem, da skulde *en sund og retfærdig Dømmekraft, udrustet med et godt norsk Øre,* baade finde, at de er *ægte norske i Fødsel, Klang og Betydning,* og at de som oftest er *korte, bestemte, udtryksfulde, af god Malm og Byrd, maleriske,* ja ofte *uundværlige, der de staar.* At de optages efter *et vist Valg* skal man ogsaa bemærke, og at dette foretages efter bedste Skjøn, bør man tro endog da, naar det skulde være mindre heldigt. Klart maa det ogsaa være, at de optagne Ord ikke *kan* indtvinges eller *straks stemples til alment Brug,* men at disse den norske Tunges odelsbaarne Afætlinger af gammelnorske Aner *kun fremtræder* med

Enkeltmands Anbefaling *ansøgende om Borgerret i det nye Norge.* Det staar vel hver Mand frit for at tale imod eller for dem; men det er kun den uvittige, der ikke kan se et nyt Ord hos en Forfatter uden at tillægge ham Nyhedssyge med flere Lyder, og den, der ligemeget mangler retfærdig Vilje som Evner til at dømme i slige Sager, der ingen Stemme har for Skranker, *hvor kun Folkets bedre Forfattere med Alfolket til Bisiddere skal dømme.* Eller skal Ord, der *paa det bestemteste, ja ligesom baade med Pensel og Tonestrøg,* udtrykker Begreberne — f. Eks. „smyge, sige“, hvilke begge ikke kan erstattes — skal disse forkastes med Foragt, fordi de har trukket sig tilbage fra vore forjydskede Stæder til de hjemligere Bygder? *De vender med fuld og usvækket Indfødsret tilbage;* Oslo og Nidaros er dem ogsaa tilodlede. De skal komme som gamle, længe fraværende Venner, der straks finder og indtager den Plads, de før havde. De fremmede Ord, som indtog den, skal vorde som Støvet, der bortfyger af det Sæde, der opbevaredes til Vennen, og hvori han nu med Velbehag sætter sig. Der kræves kun et fint, følsomt, men norsk Øre og et norsk Sind bag dette forat hilse med Velvilje disse Toner, der skal løfte de norske Aander til friere Flugt og af dem igjen gjøres kjære og kjendte i Fædrenelandet.

At fremkalde til Mønstring alle de norske Ord, som forekommer Modpartiet utaalelige, vil nærværende Forfatter saameget mindre, som han vil benytte denne Leilighed til at gaa et Skridt videre ved at foreslaa en Række af slige Udtryk, som forekommer ham mere end taalelige og almen Opmærksomhed værdige. Imidlertid — lader os prøve noget. Der er *smyge.* Hvor udtryksfuldt! Hvem ser ikke den krumryggede Smigrer deri? Hofkrybet? Sleiken og hans Krumveie og Snigstier? Falskheden, Nedværdigelsen, Nederdrægtigheden? Der er „*sige,* sige ned“. Hvilken langsom Synken? „Nedglide, nedsynke“ er ikke bedre, ja ikke ganske det samme; thi „sige“ betegner en større Langsomhed end begge disse. Der er „*tyne*“. Det er hverken „dræbe“, „myrde“ eller „slaa“; men at mishandle

med den Hevns Glæde og Iver, som tilfredsstiller sig saaledes. Der er „Grop“ d. e. en naturlig Grav, hverken Grav eller Grøft. Der er „*Sjuh*“*!* (stærktaandet „h“), som udtrykker langt bestemtere Overraskelse, Lytten og Befaling at tie og lytte end det intetsigende „Pst“ og det veke „Tys“! Saaledes kan vi fremtage hvilketsomhelst af de anklagede norske Ord, og man skal indrømme, *at de forsvarer sine Pladser, saafremt det er en Dyd ved Ord, at de følger Tanken i dens fineste Bøininger, ja ofte angiver den i Lyden.* Mindre lader sig anføre til Forsvar for selvsammensatte Ord, som en Modpart saa ordentligen og tro udtager af Henr. Wergelands Skrifter, at af disse i en Linje er *kun de tre* belemrede med Trykfeil, men hvilke dog ophæver det, Ordene skulde udtrykke, nemlig baade noget lydbetegnende og det Lunets kaade Øieblik, der lod dem skabes. Deres hele Undskyldning er, at de er Lunefostre, og som saadanne kan de aldrig behage alle, mindst naar de, som i „Vidar“, sættes aldeles løsrevne fra en Sammenhæng, en Tanke-, Billed- og Rimfylde, der netop skabte dem.

Dog — det vilde føre langt hen, om man skulde besvare ethvert „Hvorfor saa og ikke anderledes?“ som maatte kunne gjøres en Digter. Der er heller intet modbydeligere end en saadan Sondren af, hvad Aanden engang har fastprentet (stereotyperet) eller et Lune, som ikke altid tilfulde lader sig forklare, fastaandet paa Papiret. Hensigten at lydbetegne har Del i deres Tilvær; *men da denne Egenskab ofte i fortrinlig Grad findes ved de Ord, som optages i Skriftsproget fra Almentalen, og ofte bevirker, som en anbefalende Grund, deres Valg:* saa herom nogle Ord: *Det lydbetegnende* (det onomatopoietiske) ved et Ord *er af Værd,* men *især for Digteren.* Det kan gaa mange andres, men ikke hans Øre forbi. *Det lydbetegnende Ord er i sig selv poetisk: enkelt* som det staar der, *har det allerede begyndt at gjengive det Begreb, som lever i det* som dets Sjæl; men det gjengiver dette kun omtrent som Fuglen sin Livsfølelse gjennem evige Gjentagelser af sine Triller. Paa Grund af denne *Livlighed* søges lydbetegnende Ord med Forkjærlighed af Digterne,

der gjerne sælger en skjøn Omskrivning for det Guld, som ligger i et udtryksfuldt Ord. Saaledes giver Bygmesteren gjerne to tilhugne Stene for en naturlig af samme Snit og Størrelse, baade fordi den er en Sjeldenhed, og fordi den mere vil styrke den Bygning, han har under Hænder. Og i samme Forhold kan vi Nordmænd med Vinding for vort Veltalenhedstempel betale to Ord, der mangler den lydbetegnende Gehalt, for et, der har den, klang dette end kun i Almuens d. e. Almenmands Mund. Sproget i det hele vilde vinde derved, thi *netop efter Mængden af udtryksfulde Ord maales dets Livlighed og Kraft. Denne Retning i Optagelsen af Almuord,* nemlig fortrinsvis Valget af *onomatopoietica*, er *ogsaa synlig,* især hos Wergeland. *Disse Ord er ogsaa Kjernen og Margen i ethvert Sprog;* men dette maa ogsaa have en overveiende Mængde af Ord, der har mere med den abstrakte Fornuft end med Skjønsansen og Indbildningskraften at bestille: — Stammen maa ikke alene staa der senet og knudret, men formet af talløse Grene, Kviste, Blommer og*) Blade til et herligt, Nationer bedækkende Træ**). Sprogene begyndte kun med Forsøg paa ved Lyden mere at *skildre* end blot at benævne Gjenstandene; men *derfor tillader Sprogenes Udvikling ikke Mennesket at lukke sit Øre for disse Grundtoner,* der netop udtrykker klarest, hvad der er alle Tiders Mennesker nærmest, og som derfor fremkaldte *dem* først, nemlig Naturgjenstanden, Sindsbevægelserne og Drifterne. Har Benævnelser heraf end ligesaalidet udvortes Lighed med hinanden i aldeles forskjellige Sprog, saa skal dog ofte en indvortes Lighed, den samme *Stræben efter Lydbetegnelse* være umiskjendelig. Tages Hensyn til et Folks og Lands særegne Beskaffenhed, saa skal det vel tykkes os, som om deslige Ord ikke vilde *kunne* lyde anderledes der, men tillige som om samme Satser var flere

*) Her faar vi jo, og det ganske naturligt, „Ordbladeraslen", som klang saa naturlig?

**) P. E. Müller siger, at en af Aarsagerne til, at Sprogene taber i Kraft, er, at de abstrakte Udtryk med Tiden mister deres sanselige Præg. Etymologien kan dog hjælpe til at gjengive dem noget heraf, saaat de bliver mere prægnante.

Folkeslag til Bearbeidelse dikterede ud af et Sprog. Vi gjenkjender saaledes fælles Satser i vore egne og andres Variationer. Abiriel tiltaler Adam forudsigende i „Messias“:

„Din Tunge Hjertet er, som eier kun
et Sprog paa hele Jorderund.
Men Dialekterne i hvert et Bryst
forskjelligt Ekko giver fra din Røst.
De sukker ens ei, naar du raaber: Ve!
og skralder ens ei, naar du raaber: le!“

Onomatopoiesis er da *dybtgrundet* i Sprogene og paa engang deres Overensstemmende og Skilnende indbyrdes. Det er derfor, at *lydbetegnende Ord vender først tilbage hos os for at fortrænge uduelige og fremmede eller stille sig andre ved Siden.* Formedelst deres Udtryksfuldhed vil Danskerne let forstaa dem, og Svenskerne har fra Arildsold de fleste af dem, der kan gjøre Krav paa Optagelse, saa at dette *netop fremmer* et Mellemsprogs Fuldførelse, der liden Forargelse kan vække, men bevirke Herligheden af, at de tre nordgotiske (ikke som en Modpart vil „nordisk-germaniske“) Folkeslag dannede et videnskabeligt Publikum, der med Lethed benyttede Udbyttet af tre selvstændige Literaturer.

Nytten heraf kan ikke omtvivles. Men kan ikke Muligheden? Nei, mistvivler vi end om, hvad forenede Aandekræfter kan udrette, lader vi end Danomanerne rase: det Ryggestød, vi har i *det svenske Sprog, dets Literaturs Indvirken paa os, Oldsprogets Gjenoplivnen, Almusproget, flere mere dannedes Bekjendtskab dertil, de danske Familiers Hendøen og deres Ætlingers Fornorskelse, flere og dygtige sandt norske Forfatteres Fremtræden, en mulig istandbragt Forbindelse imellem de bedste iblandt dem til Sprogets Uddannelse, Foreningen af fædrelandssindede lærde Mænd for Selvbearbeidelsen af egne Oldskrifter, Fædrenelandets Opblomstren, dets politiske Selvstændigheds Fastnen* — alt dette dynger vi sammen, og Seirhaabet læner sit Anker til dette Bjerg. Vilde og *maa end Tiden modne denne Seier,* saa overlader vi dog ikke dette *til den alene:* Vi maa ikke mistvivle om vore Kræfter i *en Kamp*

af saa høi en Moralitet. Historien, Alstyrelsen igjennem den, skal ikke ophæve sine Love og gjøre Norge til en Undtagelse imellem Landene. Thi er den Bemærkning rigtig, at man synes at kunne kræve af et Folks *hele Sprog, at det skal gjengive os* igjennem Øret *noget lignende det Helbegreb*, vi igjennem Øiet og Granskningen har samlet os om *Folket og Landet* — da fornemmer vi i *vort* nuværende Skriftsprog langtfra denne store Onomatopoiese saa tydeligen, som *Folkets og Landets skarpe Karakter fortjener.* Men i *Almumaalet* hører vi den; vi finder *der* vort Norge og den Natur, der fostrede os op (men mon forat falde i fremmede Hænder?). Og i Anelsen, som paatrænger sig selv den, der blues ved sit Modersmaal, om at dog anderledes eller saa burde være, som oven sagt, har vi Grunden, hvorfor det svenske Sprog, der mest afbilder Norge og dets Folk, tiltaler os med saadan Velklang, med en, der synes os bekjendt som Barndomsminder. Fornuften har intet imod, at Indbildningskraften siger: „jeg ser Spanierens Grandezza, jeg hører hans vægtige Trin, jeg ser de kastilianske Sletters forbausende Vidder, de alvorlige, bølgende Sjerraer, Nevadas Majestæt over Vegaslettens rige Ynde, jeg hører Mulæselklokkerne og Romancerne og den natlige Guitar under Laurer og Rosmariner: — jeg hører og ser Spanien og Spanierne i det spanske Sprog. Jeg hører og ser Frankrig med sit livlige Folk syngende, besunget, afbildet i sit livlige Sprog — denne raptløbende Seine, dette Paris af Ord, stort, mylrende, den ene lille Monsieur af et Ord næsten stødende paa den anden, men dog paa det artigste gjørende Plads, eller løsreven af Sværmen, der styrter sig imellem, med Toner pragtfulde som Empereur-Paladser, smagfulde som Akademierne eller travle, arbeidende, leende, smudsige som Smugene i Fauxbourg St. Marceau. Der er nok deri baade for Corneiller og Raciner, Scriber og Melesviller, Feneloner og Forfattere af *amours des prêtres* og *chronique scandaleuse du roi* — nok for Høide og Kaadhed, Alvor og Overgivenhed — nok for Marseillaisens Ild og Majestæt, for det smeltende i *„oh que j'aime ma douce melancholie!“* som for det orgiske i *„les*

nouveaux tralala: on vit Louis le quinzieme.“ Og Englands Sprog melder det os ikke Friheden, den friske, frodige Natur, den rige Virksomhed i dette Land og Folkets anmassende, ligefremme og kraftige Karakter? Sproget er oprundet af forskjellige Stammer som Folket; det er erobrende som dette viden om fra alle Verdensdele. — Og Romersproget? Deri marscherer tunge Legioner, og Verdensstaden sees med sine *rostra* og *portici* og Kapitæler og Kolonner, og *patres* sees paa *comitia* og *forum romanum* med deres zirlige Togaer og betænksomme Ansigter — alt er alvorligt, majestætisk, cæsarisk herskende, senatsværdigt og bestemt og pynteligt. Vi overraskes ikke ved de catilinariske Tordener, som lader sig rulle igjennem det; men Lalages søde Latter og Horatses og Lydias Klagen er os fremmed, til vi erindrer os, at dette Sprog lød i Hesperidernes Have. Cithrinker maatte ogsaa kunne lyde i det. De homeriske Tonebølger er formede efter blide joniske Høider og Hellenersproget efter helleniske Skjønformer. Attika selv og Athenienserne er i det attiske. Grækernes mange Republiker er i disse mange Mundarter. De smaa græske Fjordes tæmmede Bølger, ja Landets milde Temperatur er i disse Ord. Sparta er i sin haardere Dialekt; og paa hin Side Hellesponten, hvori de joniske Strande svømmer som Bendler og Kranse, paa hin Side, hvor Bjergene blaaner, der lyder doriske, og vi træffer deri paa Stenene, Bjergstrømmene, det takkede Pangæus, paa den pelsede Thracer, de molossiske Hingste, de vilde Geter, paa barklædte Aaser og Orfeus’ mystiske Toner.

Saaledes i Old som nu, saaledes med ethvert Folk med politisk Selvstændighed og med selvstændigt Sprog og Literatur. *Landets Karakter præger sig i Folkets; dettes i Sproget.* Ikkun om vort Israel, der ogsaa har været 400 Aar i et Ægypten, maa vi med Sorg sige, at dette, der i fuldt Maal er Tilfælde med det egentlige Folk og dets Tale, *ikke opfyldes tilfredsstillende i Skriftsproget.* Det hører mere hjemme i vort gamle Ægypten og paa dets Sletter mellem det trællende Folk. Men, da det nu engang — medens Svenskerne, der knapt nok

begyndte Sprogudviklingen fra samme Punkt, som vi skulde begyndt fra, om vi ikke havde været overlistede og bundne, har faaet noget ganske andet istand — er os indpodet af Danskerne, saa *kan vi nu fremkalde enkelte af de mandigere Røster*, som rører sig imellem Fjeldene, og saaledes *med Talesproget bøde paa Skriftsproget* og *redde, hvad der lader sig redde.* Hver norsk Pen bør vie sig dette Hverv, og hvert norsk Øre lytte til disse Toner, glad ved, at det endnu ikke efter saa lang Borteværen og saa megen aandelig Trældom er saa fordærvet, at det ikke kan høre det hjemlige i dem. Nordmanden er vel oplært til at sige og skrive „Vandfald" f. Eks. om Sarpen; men, uden at forstøde dette Ord, siger han heller „Foss"; thi deri synes han bedre baade at se og høre Skummet, Spruten og det ilsomme. Norges Fosser ved han er ikke dette matte plaskende Fald fra et Undergangshjul. Han læres at sige „Vandfaldets Brag eller Allarm"; men han siger heller „Fossens *Dur*, Fossen *durer*"; i „*Fosseduret*" hører *han* det bedre. Han er lært at skrive „Appendix, Tillæg", men hans Fingre klør efter at skrive „*Atpaaslæng*", fordi deri ligger for ham mere Maleri end i hine Ord, der kun er ham Bogstaver. Han skal sætte „svag, tam, stiv, foldet, tungsindig, mild og blød, forvirret, forgjæves, skrøbelig, klog, smuk, fremfusende, aabenmundet, utæt, isbelagt, behandlelig eller traktabel, lige god, grumset, alt tilsammen, tyvagtig, let eller vanskeligen gjørligt" osv.; men Nordmanden siger ligesaa gjerne: „*vek, spak, stør, skrukket, stur, lind, fjamset, faafængt, skrein, indtænkt, fager. framfus, flaakjeftet, gisten, gistinn, holket, handsam, jevngod, jørmet. altihop, langhændt, letvint, tungvint.*" Han skal skrive: „fastbinde, Foranstaltning, Bind paa en Bog, Størrelse, vælte overende, Allarm og Spektakel, urolig, træde, Træpind, spændt, spire frem, Øgenavn, Forslag, uordentlig, Søgang, godmodig, tidlig, aarvaagen, tilmed, ensfarvet, lysten, Hvæssesten, Forsigtighed, bifalde, Fuldsøskende, ganske, forhaane, især, Udaad, Forræderi, Selskab, Forvirring, Aften, blive Aften, livlig, Krog, Smaaregn, fattes, stoppes i, formaa, fyge, vred" osv.; men han

vil ligesaa gjerne og ofte hellere end det skrive: „*sterte* eller stundom *fjettre, Stell, Perm, Storleik, aavælte, Stuss og Styr, styral, trakke, Spilre, stinn, sprætte, Monn, Klængenavn, Stolpesjø, godkynt, aardags, aarvak, ataat, enlet, hippen* og *fiken, Hein* og *Bryne, Varhu, samsinde, Sambaarne, plænt, tvivyrde, enkom, Illværk, Svigraad, Samlag, Kvakkel, Kveld, kveldes, kvik, vanter, dytte, orke, Ro, Ruskeveir, ryske, sint*" osv.

„*Beintfram, endeud*" er ham ikke altid det samme som „ligefrem", heller ikke „*staut*" det samme som „stolt", „*stulle*" det samme som „røgte", „Stav" som „*Staur*", „*fatte*" som „gribe", „*Krim*" som „Snue eller Hoste" (men begge tilsammen), „*laget*" som „bestemt", „*esle*" som „levne" (ogsaa tiltænke, levne med en Bestemmelse) „*vindt*" som „skjæv", „*Vet*" som „Vid" *(prudentia* og *sagacitas*, Almenvet: *sana mens)*. „*Vén*" er ham mere end „smuk" (ogsaa „tækkelig"), „*Skjyru*" noget andet end „Lja" og „Segel", „*Sjødrev*" end „Sjøgang" eller „Søhvirvel", „*Silju*" ikke altid „Piletræ" *(Salix laurifolia* og *Salix capræa)*, „*Næper*" ikke altid „Roer", „*jure*" og „*reipe*" siger ham noget mere bestemt end „binde og snøre", „*Grind*" end „Port", „*Gust*" end „Vind", „*grann*" end „spæde", „*Greie*" end „Rede", „Besked", „*Flyg*" end „Insekter", „*blingse*" end „skele", „*skrasle*" end „le", „*Sus*" end „Blæst", „*støpet*" end „hullet" (om Veie), „*supe*" end „drikke", „*Talle*" end „Gjødsel", „*tidd*" er ham blot „svanger" om Dyr; „*Traaveir*" er ham mere end „ondt Veir" (nemlig et der „har sat sig"); „*trive*" er ham ikke altid det samme som „gribe", „*ture*" som at „støie", „*tælje*" som at „skjære", „*fakke*" som at „tage", „*plire*" som „blinke med Øinene", „*Holt*", som „Skov" eller „Lund", „*fare aat*" som „behandle" eller „bære sig ad", „*fate ihopes*" som „sammensy", „*fast*" som „endskjønt", „*fleinskallet*" som „skaldet", „*Gaul*" som „Skrig", „*Laat*" som „Lyd", o. s. fl. Nordmanden beholder alle disse og flere lignende Ord; og lidt efter lidt indfører han dem af Folkemaalet i Skriftsproget; thi for disse Sprogs Rigdom paa Udtryk, der grant betegner Tankerne eller Bøiningerne deri, han har Øre og kan ikke lade den ubenyttet. Men *kun han*, ikke Dansken, finder

den fine Forskjel i Bemærkelsen og den rigtige Anvendelse af hvert enkelt Ord. Nordmanden vil ogsaa vænne sig til at bruge det særegne Fortrin ved Almusproget, at det skyr de Omskrivelser, som Skriftsprogets nuværende Armod tager sin Tilflugt til. Det norske Folkemaal siger: „*langlet*“ for langagtig af „Ansigt“, „*langsint*“ for „som er længe vred, som gjemmer sin Vrede“, „*det skoller*“ for „det falder i Øinene“, „*Svimeslag*“ for „et Slag, hvorved man besvimer“, „*valen*“ for „frossen paa Fingrene“, „*skarplet, hardlet*“, for „af skarpe Træk og haardt Udseende“, „*finlet*“ for „fin eller skjær af Udseende“, „*Flomgard*“ for „det Sted i Stranden (Fjæren), hvortil Vandet stiger“, „*Sælebod*“ (Sjælebod) for „Barmhjertighed eller fortjenstlig Handling“, „*Førefald*“ for „Sneførets Aftagelse“, „*grannlet*“ for „spæd, mager af Udseende“, „*gjæte*“ for „vogte Kvæg“, „*glane*“ for „se med opspilede Øine“, „*havne*“ for „sætte Kreaturerne paa Græs“, „*hjemsyg, hjemfus*“ for „syg, begjærlig efter at komme hjem“, „*klaafingret*“ for „som vil røre ved alting“, „*Braaveir*“ for „hurtigt paakommende ondt Veir“, „*sandskyldig*“ for „den rette Sagen Vedkommende“, „*Afdrot, Budrot, Sommerdrot*“ for „hvad Kvæget giver af sig en Sommer“, „*dagsætte*“ for „fastsætte en Dag“, „*faamælt*“ for „som af Enfold eller Forsagthed ei kan eller tør tale“; „*Framskot, Bagskot*“ for „forreste, bagreste Del af Baaden“, „*aarbaaren*“ for „tidlig født“, „*udniste*“ for „give Reiseproviant“, „*Aaremaal*“ for „en Række af Aar“, „*agne*“ for „sætte Maden (Agn) paa Krogen“ (Agnoren), „*anføddes*“ for „med Fødderne mod hverandre“, „*stane*“ for „staa stille“, „*livræd*“ for „bange for Livet“, „*Aarbit, Fordavre*“ for „lidt Mad tidligt“, „*Bagevje*“ for „tilbageløbende Strøm langs Bredden“, „*Bagstegogn*“ for „Tilbehør til Bagning“, „*Braatale*“ for „overilet Tale“, „*beilestur*“ for „tungsindig af Kjærlighed (Kjærleik)“, „*beine*“ for „gjøre lige“, „*staure*“ for „sætte Staver i Jorden“, „*Evningstræ*“ for „bekvemt Træ til at gjøre noget af“, „*Beinlag*“ for „Benenes Stilling“, „*Tvebeite, Trebeite*“ for „to, tre Spand Heste“, „*lene*“ (af lind) for „gjøre blødere“, „*Sveiv*“ for „Haandgreb paa en Maskine, der omdreies“, „*blaakalt*„ for „koldt med klar Luft“,

„aavirke“ for „tilhugge i Skoven“, *„braatage“* for „tage hastig og ivrig fat“, *„fagne“* for „venligen modtage“ o. s. v. *Nordmanden vilde* endogsaa *gjerne tillade sig større Frihed* end her i at *bogstavere Ordene næsten ligesom de tales.* Det er en Slags opofrende Skaansel for de svages Skyld, at han ikke gjør det. I *„blaut“* synes ham at være mere *mollities* end i „blød“, i *„dryg“* mere suffisant end i „drøi“. Han er ikke saa naragtig pertentlig, saa taabelig *„vanen“*, at kalde det Ord uværdigere og af en ringere Rang end Skriftsprogets, fordi det hidtil kun har levet i Mængdens Mund og nu først fremtræder med sine Fordringer i *denne almindelige Norges Restaurationstid.* Til Sprogets Berigelse og Tankens Bekvemmelighed optager han endog Ord, som har andre enstydige ved Siden. *„Imse“* er ham ikke pøbelagtigt, fordi Bøgerne hidtil næsten alene fremviser „uvist“. *„Aabry, Sliul, tørne, skral, dætte, ærte og tærge, Fille, Fær, bræ, endefram, truten“*, er ham ikke overflødige, fordi han tilforn eier „Skinsyge, Pleil, støde an, skrøbelige, falde, tirre, Pjalt, Reise og Reisefølge, smelte, ligefrem, opsvulmet“. En ren *Nødvendighed byder ham ogsaa at betjene sig af Almuord, hvor Landets og Folkets nationale Beskaffenhed skal betegnes.* Skriftsproget eier vel nogle hertil tjenlige Udtryk, men Danskerne har ikke *kunnet* forsyne os med de manglende. De har intet Ord for vort *„Blaabræ“* uden det tyske „Gletscher“, intet for *„Fjeldkast“*, intet for *„Kleiv* og *Kneik* og *Støl* og *Fjeldbeite“*. *Vi nødes* til at skrive: *„Fjeldfog, Fonn, Vasdrag, Dalføre, Tange, Eid, Evju, Li, Lur, Lystre, Grænn, Grannlag, Haga, Kling, Skaut, at skaute sig, en skautet Kjærring. Skigard, Fønn, Udfugle* (Fugle, som holder sig paa de yderste Skjær), *Ølrøik, Fjøs, Fjøshjeld, Fole, Kve, Bunke, Spon, Spontag, Spirer, Baghun, Budstikke, Høitræv, Tind, Kamp, Knat, Rabbe, Bygd, Barskog, Braate, Bakke, Varg, vargyner, Skrub, Bamse, Bingse, Øværing, Fossestup, Voll, Havbryne, Sæter, Barfrost, Skare, Svaberg, Sne- og Stenskred, Gjaller, Bøling, Bufær, Ski* (ikke som man har seet, Snesko), *Tømmerlunninger, Tælegrop, Kakse, Bikse, Hi, Plogaan, Vaaraan, Slaataan, Skuraan, Drivte, Døle, Elvebrud* og *Elveskott (alluvies) Lænse, Isflak, Aas, Aasli, Haabeite, Myr* (ikke

Mose), *Vang, Havgul, Berglænde, Odel, Kaarfolk, Gildre, Kvae,* et *Smug, Stine, Stril, Ur, Røs, Vindfald i Skog, Løkke, Malmfuru, Tall, Tyrived, Vaag, Varde,* m. fl. Her vil Nedskriveren stane lidt i at mønsternævne norske Ord, for ikke lige indtil Nerveslag at saare de fordærvede eller fremmede Øren, der faar ondt ved blot at høre dem enkeltvis. Forarges nogen over de anførtes Mængde, da angives samme Grund herfor som den, en Danoman, der i Løbet af dette Aar vanærede en norsk Tidende med en Opsats fra Danmark, hvori (som en anden offentlig og medrette har dømt) Norge, Sverig, disse Landes Forhold til hinanden og det norske Folks Karakter forhaanedes, angav for Bibeholdelsen af en Del rendanske Talemaader, nemlig den: „at dette ikke skulde være uden Nytte“ (for Fordanskningen i Norge udentvivl). Af ren Barmhjertighed spares de syge Øren imidlertid for et helt Hærkje norske særtegnende (karakteristiske) Vendinger, der kan bevise Modparterne, hvad de — formodentlig af den gyldigste Grund af alle, nemlig Uvidenhed — ikke kan indrømme, nemlig, at *vort Skriftsprog har ikke alene en leksikalsk, men ogsaa noget af en grammatikalsk Rigdom fra Almusproget ivente.* Da det ikke er vant om at finde Leilighed til at vise det paa de mange Kamppladser, som nu aabner sig for Sprogsstridighederne, især saafremt de egentlige Sproglærde vil træde i Skrankerne med nogen Dristighed og uden, som man siger, at fare altfor lækkert frem: saa snygger vi os herfra med bitter Klage i Hjertet over, at den lange Trældom ogsaa har *den* ulyksalige Følge, at Haabet maa opgives om at kunne gjenvinde ret meget af de grammatikalske Fortrin. Det er ikke lige til, at vore Ordbøininger fra Almu- eller Ursproget skal gjenerholde deres Fuldkommenhed. Kasusendelserne, Konjunktivet, Vokalforandringer, Tillægsordenes Bøielighed efter Kjønnene, Letheden i Sammensætninger, de fine Tankebøininger gjennem uadskillelige Smaataledele — dette og mere til skal være tabte Klenodier, som Smerten derover vil vurdere.

Den leksikalske Berigelse vil da vorde Hovedsagen, og Müller viser os ogsaa: *at Ursproget ogsaa kan bidrage dertil* mangen

værdig Skjerv, som det norske Skriftsprog, uanseet hvad det danske i sin Donranudiskhed vil erkjendtlig bare modtage. Saadanne er: *aarsæl*, *børsæl* (heldig til at faa gode Aar og Bør), *Banemén* (dødeligt Saar), *Dagbryn* (første Gry), *Dagfærd* (Dagens Reise eller Syssel), *dagsandt* (det, som ligger klart for Dagen), *Dagslaat* (hvad der kan slaaes paa en Aannedag), *Dvergmaal* (Ekko), *Fjernbaaren* (Udarving), *fodhvas* (som gaar rask), *framvis* (kyndig om det tilkommende), *Frasagn* (Tradition), *havvild* (forvildet paa Havet), *Harmdød* (sørgelig Død, Skadedød), *Hærfærd*, *Hærklæde*, *Hærskræk*, *Hærstyrer* (Krigstog, Krigsdragt, panisk Skræk, General), *hugfæste* (gjemme i Mindet) *Hugskud* (Indfald), *Kjøbfærd, Kjøbstevne* (Handel, Marked), *lønfød* (hemmelig født), *Lønmæle* (hemmelig Omtale), *letbrynt* (af muntert Anlet), *maaldjærv* (som taler dristigt), *Mandvet* (sund Menneskeforstand), *misgjort* (urigtigt gjort), *Mismæle* (slem Omtale), *ordhvas*, *ordstille*, *Raadkroge* (træske Raad), *vrangsno* (sterkere end at „fordreie"), *sambrynt* (med samvoksne Bryn), *samfærdet* (med fælles Fader, *samharmes* (dele ens Harm), *samjevn (æqualis) Samjevning, Sjøfang* (hvad der fanges paa Sjøen), det *somres* (bliver Sommer), *storraadig, tarvløs* (unyttig: tarvløs: *frustra)*, *tavlvis* (regnekyndig), *Tungekast* (Mundveir), *Vaabenthing* (Revy, Hærskue), *ætgod*, *ætgjæv* (af god Byrd), *Ætfolk, Ætmænd* (Beslægtede), *ætlede* (lyse i Kuld og Kjøn), *ætgangen* (Arving til Ættens Dyder), *Ætblomme, Ætpryd*, *Ætled* (Slægtskabsgrad), *Ætleding* (en adopteret), *Ætkvist* (Gren af Familien), *Ætkreds* (Indbegrebet af den hele Slægt), *Ætskaar* (Formindskelse af Slægten eller af dens Tarv), *Ætmærke* (Vaaben). Nedskriveren lægger hertil: *Veidesti* (Jagtstrækning), *Sættestevne* (Fredskongres), *Valrov* (*spolia)*, *sagesløs*, *kongeløs*, *høvdingløs*, *Ufrelse* (Slaveri), *Mismaal, Misminde (lapsus lingvæ, s. memoriæ)*, *Varhu* (Forsigtighed), *Maalvet*, *Lovvet*, *Frivælde, Stormannavælde* (Republik, Aristokrati), *Sædløse* (Plumphed), *Illske* og *Illraad* og *Illværk* (Ondskab, ondt Anslag, Udaad), *nytsame, skadsame* (Nyttighed, Skadelighed, Forstand, Slægtskab), *fredsom, hevnsom.*

Disse sidste Ord søger om Borgerret hos alle Goter.

Heller ikke skal det gjøre vore optagne Almuord Brist, om nogle af dem ogsaa lyder om Belterne. Men det *bør* dog ikke forbyde Nordmanden at bruge dem, at de paa hine fremmede Strande er ubekjendte. Det var at drive Kjærligheden for vidt, om man ikke turde ride paa sin egen Hest, fordi Næsten ingen havde eller og kun en udpisket Øik. Siden det haardspundne Kjærlighedsbaand brast, hvormed svigraadig Statskløgt og hykkelsk Egennytte bandt os til „Kjærlighedsfolket", er det ogsaa *paatide*, at vi kapper et *uværdigt Ledebaand*, der ikke er andet end aandige Lænker, og forjager Overtroen paa de forfærdelige Aander, der skal røre sig hist nede. Det egentlige videnskabelige Udbytte er der som allesteds almenmenneskeligt; men dog os, der hører til Ætkredsen, nærmest. Vi forspilder *allermindst* vor Ret dertil ved at udarbeide og frembringe noget *selv*. *Forgrening er ikke Adskillelse,* men Frugtbarhed og Rodstyrke. Danskrasernes Trusel med, at vi derved kun foretager os faafængt Arbeide og frister hine forgudede til ikke at vedkjende sig os, til at slaa Haanden af os, er selv taabeligere end det Skrig, der skal skræmme os tilbage fra at grave efter vore egne Sprogskatte. Dette Arbeide er kun nylig paabegyndt med en større Iver, skjønt ikke med al den, det fortjener, og skjønt Trangen dertil — som sees af samtlige danske Forfatteres Klager — allerede viste sig hos os samtidigen med den, der krævede en Høiskole og lønvirkede for Norges borgerlige Selvstændighed og Frihed før 1814 Aarets dagklare Storvirke. Iveren for at berige og uddanne vort Skriftsprog saaledes som her anbefalet imod Danomanernes Dadel har *samme Rod* som Friheds- og Selvstændighedsfølelsen, som Fædrelandskjærligheden. Arbeidet maa da fortgaa, og det med den Begjærlighed, at selv Ord, der har — som forhen antydet — enstydige ved Siden, ikke bør forstødes, naar de har noget at paaberaabe sig: enten mere Marg, Klang og Vellyd eller Bestemthed. Om de er af ædleste Urbyrd bliver mindre at tage i Betragtning; men kommer det til, saa vel! De, der forveksler dialektisk Ordvet med Skarpsind, og de gamle Smør- og Dør-Rimere, burde mindst fornegte deres Selv-

kjærlighed og stride mod en Ordvinding, der kunde vorde dem til saa uberegnelig Nytte. Medens disse derved sparer Penne og Tænder, skal det være den skjønsomme klart og den vigtigste Herlighed, at det er ligesaa meget i indre som i ydre Rigdom Sproget derved vinder. *Overflødighed af Udtryk* til at vælge imellem er det *sandeste Vidnesbyrd om et Sprogs Fuldkommenhed:* thi netop *derved forfølges Tanken* i sine fineste Vendinger og gjengives ligeindtil det maleriske, til Lydbetegnelsen. Nordmandens Øre skal sige ham, hvilket Ord der griber Tanken og prenter den renest. Saaledes har Henr. Wergeland — hvad en paastaar — aldrig forvekslet „unna" med „under". „Slippe unna" er for ham *sublabi, subterfugere*, men ogsaa *occulto quodam modo demittere.* Skriver han „Vivand", da kan han gjerne indrømme Fundet, at det egentlig skulde være „Vidjevaand", men hint kortere Ord er Almentalens og Plantelærernes, og kun saaledes skrevet almenforstaaeligt om *betula nana.* En Modpart udleder slig Skrivemaade ikke af andet end af „den groveste Uvidenhed;" men megen Lærdom eller megen Ondvilje gjør ogsaa rasende. Ligesaalidt skriver W. „Skolt", hvor han burde skrive „Tinding" eller „Pande" eller „Skalle"; thi imellem alle disse er Forskjel, og Leilighed er givet til deri at gribe en Del af de udtryksfulde, særtegnende Penselstrøg og Toner, som stundom fortrinliggjør Ordene. Der er saaledes først „*Pande*" lydbetegnende det brede og udstrakte ved denne Del af Hovedet. I „*Tindinger*" gjengiver den skarpe Vokallyd os Formen af denne Legemsdel: „*Skolt*" lydbetegner ved sin korte bestemte Klang den øverste Del af Panden, hvor den synes at gaa over i en liden, ofte noget fremragende, haarbar Ring. Hovedet udvider sig nu i en Form, der finder et fortræffeligt Udtryk i det aabne, runde og fuldttonende „*Skalle*" med „*Issen*" til Midtpunkt — en Lyd, der har saameget spidst og centralt, som man kan forlange, naar man vil udtrykke noget saadant. Alt dette tilsammen er „*Hjerneskallen*". Fra Skolten er det Oldingens skinnende, flagrende Lokker deler sig. Det er derfor ikke, som mundtligen omtalt, en sær og upassende Plathed midt i det

høie, men paa det nøieste rigtigt af Henr. W., at han i et Minnikvad over en alderstegen Hædersmand siger:

Did, min Frænde, i det blaa!
  dig en Fredsaand hæved:
Han, hvis Hvidving længe laa
  paa din *Skolt* og bæved.

De nye Ord maa veies. Da vil man finde den lydbetegnende Udtryksevne hos mangfoldige Ord. Det er en Naturgave, som Retsskrivningen ikke maa indknibe *formeget.* Hvem ser saaledes ikke det spillende, morildagtige i „*glitre*“: Skeløiet i „*gleime ad*“; det steilende i „*Hingst*“; anpustne i „*higste*“? Der er bestemt Havsfare i disse Udtryk, der lader mangt et Seil falde eller skjærpes paa Stathavet: „Stormen er myndig“ („han — nemlig Stormen, er myndig idag“) „Bygen koldgriner“. Og skulde man ikke høre og se det tornefulde, udgnistede, skarpristede i „*Brisk, Bruse*“; det smaatravende i „*dilte*“ det tause i „*duust*“; det muntre, aabne Øie i „*vaak, aarvaak*“: det overflødige i „*flust*“; det superfluente (s. v. v.) i „*flomme*“; det taabelige Smil, den langtrukne Mund i „*flire*“, det bange i „fælen“; det store, dumme Øie i „*glane*“; det bidske, det pludselige Bid til Siden i „*glæfse*“, „Glæfs“; det mandhaftige i „*glup, grusk*“; det storagtige i „*strunk, børg, staut, spræk, kaut*“; det nedbøiede i „*huke, kruke sig, paa Huk*“; det truende i „*hytte*“; det uforholdsmæssige i „*hængslet*“; Letsindet i „*Gams, Fleip, Gjeip*“; Gaupeøiet i „*grisk*“; det glade, raske, smukke i „*gill*“; det trofaste og anstændige i „*gjæv*“ *(honestus)*: det spodske, efterabende i „*hærme*“; det præcipitante i „*stupe, (verb.* og *adv.) Stup*“; det moradsige i „*Jørme, Mørje*“; det forslagne i „*indful, indtænkt*“; det koleriske i „*indsint, arg*“; det stærke Aandedrag i „*kjaste*“; det bestrygende i det langtrukne „*kline*“; det vedhæftende i „*klænge*“ det ujevne, haarde i „*knultret, kranglet* og *krunglet*“; det høie, isolerede runde i „*Koll, Bergkoll*“; det fremragende i „*Knab, Knatt, Kampp*“; det selvtilfredse i „*kose sig*“, det taabelige i „*kope, kopen, (adj.)* og en *Koop*“; *redundatio*

stomachi i „*Gulp*“; det indhulede brat- og braadybe i „*Kulp*“; det trunkulante i „*Kubbe*“ og „*Kabbe*“; det sammenskrumpne, vanskabte i „*krylet*“; det pjaltede i „*Slurv*, *Lurv*“; det kjødrige i „*lubben*“; det bevægelige i „*lea sig*“; det hurtige i „*svint*, *retnu*“?

Jeg ser vel en Kreds af vantro Smil, der noget kopent forundrer sig over, at sligt dog skulde findes i disse norske Ord. Men idet det indrømmes, at slig Overveien kan udarte til Leg og Selvbedrag, saa bør dog Ord, og især de optagendes, paa fin Guldvægt *veies*, og denne Vægt bør hænge i Forfatterens Øren. *Da er et Ord først levende og døbt* i *Aand, naar det rører Indbildningskraften.* Ædlere Evner vokser i Sjælen under en saadan Leg end de, der hos vore Danomaner anspænder sig imod dem, der elsker de norske Toner, og som lærer sine Aandsfostre tidligen at gjengive Folket denne Lyd af dets egen og Landets stærke og djærve Natur. Disse Fædrenelandets ærlige Sønner og kraftige Aander er Seiren forjættet, saaat ved deres Anstrengelser Bifrosten mærkeligen hvælver sig, der skal forene begge de andre Goterfolks Videnskabssfære, naar den norske Tunges stærke Gjallarhorn lyder. Vorder end Framstegene ikke saa kjæmpemæssige, som flere Nordmænd end Forfatteren ønsker, saa er dog alt noget erhvervet, og mere skal erhverves for vort Sprogs og vor hele aandige Selvstændighed. Kamphærdede Mænd, Mænd, som under uegennyttig, ja Selvopofrelse krævende Strid opvoksede til Styrke, skal ikke se det kampvundne gaa tabt; thi alt som de vandt det, gav de Folket det til Opbevaring. *Det er ikke længer Navnet* af et norsk Skriftsprog og norsk Literatur, som Nordmændene vil vinde; thi Spørgsmaalet om Retten hertil, som dansk Anmasselse gav et falsk Skin af Omtvistelighed, er forlængst afgjort. Men *nu er det Virkeligheden* af et selvstændigt Skriftsprog, som fremæsker Norges Aander. Dette *maa Tiden af sig selv afføde*, før Aarhundredet nedrødmer, og *saa meget snarere som Kræfterne derfor forenes.* Længe inden den Tid brister vel ogsaa de politiske Lænker, som hidtil fastere end Belterne har omspundet det

danske Folk, og dets Gnister skal faa vigtigere Ting at sysle med end smaaligen at indblande sig i andre Nationers indre Anliggender. Denne Forventning er dog maaske mere sangvinsk end hin os angaaende; thi baade har den dybtgrundede Nødvendighed vist, at vor Sprogføniks maa igjen faa mange af sine deilige Fjedre, og ligesaalidt opstiller Historien i det tyske Sprogs ligemeget kunstige som naturlige, men forbausende Udvikling i neppe de sidste 100 Aar, dette Mønster ensomt eller uefterfølgeligt, som den nogensinde pleier at gjøre dette. Det tyske Sprog sukker ogsaa under fremmed overvældig Indvirken, og dets Genius skulde hverken vandre saa frit fra Berlin til Elben som dens Fødders Kræfter tillod eller svinge sig over de lave Aanders Dunstkreds. Da kastede de zürichske Kjæmper dens fremmede Byrder af, og Klopstock og Voss og Wieland løste Fodklodderne og Vingelænkerne, og Schiller og Goethe fo'r op med den befriede Genius. Lige Aarsager lige Virkninger. Ogsaa os skal Nytten og Æren af et selvstændigt udviklet Sprog koste en literær Borgerkrig; thi det er ligesaameget inden- som udenlands, at Modkjæmperne reiser sig, og for mindre vil ikke disse Profeter, som har solgt sig Belial ivold, lade Fædrelandet gjenvinde dette sit Odelsklenod. Dog her skal det gjælde, som misforstaaet om Blodseirene, at den letteste Seier er ikke den bedste; thi *Modstandernes Kontrol skal afskrække fra at overhølje Skriftsproget med Strømme af uduelige Ord,* paa samme Tid som deres tætteste Haarsil *ikke skal kunne hindre de gagnlige* fra at passere, netop *fordi de er af et ætherisk, aandigt Væsen.* Der vil gives Ultraer i denne Kamp, og af høi Værd som fremdrivende Kræfter. Der vil gives moderate, og hvilken Sprogforbedring eller Sprogberigelse, de har stemplet, skal uden videre vorde taget tilfølge. Man bør haabe, at Aarene og en Forandring i Stilling, der ikke vil tillade Forfængeligheden over de selskabelige Fortrin, som i vore fornemmere Kredse gives den daniserende, at tilsløre det bedre Omdømme, skal omskabe de unge norskbaarne Danomaner til saadanne moderate. Man vil faa Tid til at blues ved Erindrin-

gen om, at man forhaanede sit Fædrelands Literatur, Tid til at glemme de tonsatte heibergske og rosenkildske Flauheder, hvormed man engang proppede Mund og Øren fulde; og den Feber, Aanden fik i den vindige og vandige kjøbenhavnske Vaudevillefjælebod, vil hos mange sikkerligen helbredes, endog førend de graa Haar svaler al Rasenhed. Om disse, vore danske Skuespilleres lærvillige Elever, om disse, der blinde og taalige omdreies med og dreier Modehjulet, hvis evindelige Kredsløb netop gjør det ensformigt og lader Betragteren ligegyldig ved hver enkelt Bevægelse, om disse kan endnu Samlændings-Kjærligheden nære Haab, endskjønt de kun er det lidet værd. Men kun om de enkelte haaber vi intet, der lader til af Grundsætninger at danisere, og som forvansker Historien og Sandheden, idet de tillige søger at bringe Fædrelandet til at rødme over sig selv. Anden Gjendrivelse end den blotte Anførelse behøver da ikke denne Lære, „at Norge tilforn ved egen Brøde tabte Selvstændigheden;“ „at Danernes Paastand, naar de vindicerer sig Sproget, har meget for sig;“ „at vi maa lykønske os med, at vi saa bekvemt kommer til at deltage i en af Europas mest dannede Nationers Literatur;“ „at vi igjennem*) Danerne sættes i Forbindelse med alle de øvrige videnskabelig dannede Nationer, hvilket ellers ikke skulde kunne være Tilfældet.“ Danmark skal endnu være Hovedlandet; *Norge kun en aandig Provins* derunder. Saa er det; og *derfor maa Nordmændene først og fremst indpræges Ringeagt for norsk Skjønvidenskabelighed og anden norsk Literatur og Mistillid til egne Kræfter.* Lykkes dette — nu, *da skal Norge heller ikke længe rose sig af politisk Selvstændighed.* Lader den dannede Almenhed sig indbilde, at de er sangvinske Daarer eller aandige Voldsmænd, som arbeider paa Fædrelandets aandige Selvstændighed, da skal den ogsaa snart fra en anden Kant lade sig indhviske, at de, der ærer og strider for Fædrelandets borgerlige Selvstændighed, ligeledes er enten Narre eller Folk, som bør bindes. Ja lykkes det vore værste Danomaner *at indgyde Folket Ringeagt for sig selv* — da skal Fædrelandet vorde den vanærede Kvinde eller

den arme Moder ligt, der krænkedes (ja af egne Børn), lige indtil at hun udvandrede af sit Hus, og livsled, med hendøende Øine og et fastnet, følesløst Smiltræk om den lukte Læbe, sætter sig paa den stormige Havbryne. Og Havet vokser og rører alt hendes Ankel, hendes Knæ, hendes Belte, og Stormen bortfører hendes Lokker; men Blikket livner ikke; og Smilet løsner ikke; hun rører sig ikke — ligegyldig enten hun skal borthvirvles af Østens Storme eller af Bølgerne fra Sønden.

---

*) Toldede Hansteens, Abels og Keilhaus Berømmelse ved denne Broport?

Tale til Menneskeligheden i Menneskeheden.

Af Vesle-Brunen.

Udgivet af hans Ven *Henrik Wergeland.*

Mennesker, særligen I Mænd, Jordens Herrer! Den Tid er, da alle undertrykte reiser sig, paatalende sine Rettigheder. Ja selv Kvinderne gjør det — disse der hidtil kun agtedes for Mellemled, hvor skjønt flettede de end kan være, imellem eder, Mænd, og os Dyr, eders „stumme Brødre i Støvet“, som en af vore faa Venner iblandt vore høie beslægtede har udtrykt sig. Men reiser Kvinderne sig, som man skriver fra Paris og New-York, da maa vi følge efter. Hører derfor; men befrygter intet Oprør! Vi erkjender eders Herredom, *saa meget heller som I selv er Slaver under forskjelligartede Aag.* Vi beklager os *kun over uretfærdige Lidelser*, der *vanærer eder* og gjør vor Tilværelse ulykkelig *imod dens Vilje, der skabte os alle* af samme Ler.

Det lader til, at I kræver Pligter af de ophøiede Aander, af de vældige Verdensmagter, Kan da ikke vi kræve Pligter af eder, som I kræver dem af hine og af os? Eller hvi taler I om en Aands Majestæt og lynende Skarpsind, der er formørket nok til ikke at finde, at det *anstod eder bedre* af egen Godhed at indrømme os, at vi har Pligter at kræve af eder eller maaske blot I at indrømme os? I forlanger, at Mørkets Engle ikke skal forfærde eder ved sine Aabenbarelser. I kræver det af Guds

Godhed, af disse Magters egen Barmhjertighed; ja, bedragende eder selv fører I Beviser for Umuligheden heraf med skrattende Læber, men darrende Hjerte. Nu — *hvi lader I da saamange Djævle aabenbare sig for os?* De fremtriner af eders Midte med hadske, griske Øine, Snarer, Stigremme, Svøber, Knive, blodige Hænder. I, der ikke tør gjentage under en Hyld eller en raslende Aasp paa Kirkegaarden hine Beviser for Djævlenes Ikketilvær, som I sammensatte eller digtede i et muntert Lysthus — I Solskins-Filosofer, men MaaneskinsDaarer, Morgen-Helte, men Aften-Harer — I, der korser eder med den ene Haand, medens den anden blader i Treschows Fornuftvisdom — hvi vil I give os Beviser for Djævles personlige Tilvær i eder? Værer visse paa, at Naturen ikke tilsteder Uregelmæssigheder og Partiskhed. *Djævle over os; Djævle over eder.*

Jeg synes at ane det: Eders Uret er eder ikke ubekjendt; men I tror at udsone den ved *en Nedladenhed, der er ligesaa uværdig for eder som fornærmende for os.* Vider da, det er *langtfra smigrende* for os, at nogle af eder nedstiger til at vorde Æsler, Okser, Svin, Gjæs, Aber, Paafugle, Kalve, ja lige indtil vore Afskum: Tigrene, Krokodiller, Tudser, Skorpioner og eddrede Orme. Hvilket frygteligt Træk, hvilken nedslaaende Opdagelse hos Skabningens Konge, at han blot afskummer Bærmen af de lave Dyrs Svagheder og tilsmører dermed sit Væsens Herlighed! Han vil være doven og ufølsom som Æslet, men dets Udholdenhed og Taalmodighed tager han ikke. Tyrens Voldsomhed er Husaren ligesaa nødvendig som Dolmanen; men naar saa man ham drage Plogfuren, hjælpe den trællende, se venligen som Tyren med Fromhed i det ildige Øie til den, der pleier at give ham Næring? Dette er Staten, den store Moder. Vi har derimod hørt, at disse Tyre stanger alle uden Forskjel. — Svinets Liderlighed er kjær: i dets Leie, i Rendestensmørjen har vi seet Jordens Herre, og dets geile Øie plirende under Gyldensløret og Kniplingskappen; og Brunsten og Fraadseriet har vi hørt grynte under Korkaaber, Fyrstehermeliner og Dommerparykker. Men hvor er Purkens Ømhed for sin Yngel? Vi har hørt om Dron-

ninger, der kvalte sine Børn, eller blandede Gift i Modermelken. Vi har hørt den spæde klynke under Stene eller foran stenhjertedes Døre. Hvor er Raanens taknemmelige Støn for den mindste Velgjerning: forat kløes med en Pinde? — Vi har set den Haand bidt, der klappede; den Mund truten af Slag, der kyssede og velsignede. — Man bemægtiger sig Gaasens Dumhed, siger man, og smukke Hænder skal rives om den i Mangel af Duens Fromhed; men denne Dumhed er blot et Skjeldsord, som man tillægger Kapitoliums Frelserinder. Men, vel, tager den, I Evas Døtre; men glemmer ikke, at Renlighed glimrer paa de hvide Vinger, og at Ømheden og Omhyggeligheden bor under dem! — Abens Naragtighed og Ondskab kan Smaaherren ligesaalidt undvære som Krydset og Mansjetterne; og under Navn af Vid og Elskværdighed skal disse Egenskaber spille i ligesaamange Farver som Brillanter paa hans Bryst, i ligesaa mange Bugter, som hans evindeligen løse Smil. Men hvor er den borneanske Jockoabes ømme Erkjendtlighed? Orangutangens Mod? Bavianens Forsynlighed? og hvem af dem alle kan greie en Steg eller bøie en Finger for Maden? — Og Paafuglen? O Himmel, der omslutter os alle: Cheruben og Flyget, der dør med Øieblikket! hvormange Bryster saa jeg ikke paa en Parade løfte sig under fortjenstløse Ordener? — Rækken glitrede i Sandhed som en udslagen Paafuglehale. Hvormange Naader og Frøkener og Madamer slaar ikke Hjul? Hvormange unge „Kongens Tjenere“ siger ikke „kyt“, idet de briskende slæber Klingen efter sig som Kalkunhanen sine Slagfjædre? Men hvem af hine bekymrer sig om disse Fugles Godmodighed eller Flid i at søge efter Føde i Støvet? — Og Ulvens blodgjerrige Graadighed? Ha, praler I ikke af at have Tigre til Konger og brølende Løver til Landets Fædre? Men naar sprang disse Løver foran i Kampen for Landet? De jog Lammene foran sig; og Pilene blev aldrig hængende i deres Man, i Kongekaaben. Der var en Løve, som for en udtrukken Torns Skyld fulgte en Slave som en Hund. Men sig til hin Løvekonge eller Kongeløve: „der er en slesk, men giftig Hugorm, som snor sig om din Ankel“ — og du skal

føle Kløerne i dit Hjerte. Sig: „du styrter rasende afsted, store løvehjertede Konge, fordi en Skorpion har rodet sig ind ved din Hale“ — og du skal bortrives først i de forfærdelige Sprang. Jeg siger eder: I vil have Ulvens blodgjerrige Griskhed, og I befinder eder vel derved, og eders Mammons Rovdynge vokser. Men hvor er Ulvens Beskedenhed, at han skjuler sig og sit Rov i Skogens Mørke og lider skrigende Hunger paa de øde Bjerge, *før* han røver? I opdynger Byttet pralende — I røver, om I er mætte — I tør medbringe eders griske Øine i Templerne, og det skumle Vargblik gleimer rundt om Thingstedet — eders Ulve besætter Dalene og farer over fredelige Sletter, og midt i Stæderne høres deres Hyl uden at vække Opmærksomhed. Kun da, naar en bliver en Hyæne og æder Mødre og Enker, da studser I og raaber: ikke ganske saa! kun Ulvegrumhed er tilladt i Nord. Kun da vækkes I, naar en bliver en Krokodil og æder de faderløse — da raaber I: ikke ganske saa! kun Jærv- og Gaupe-Graadighed er vi vante til. Dog disse Dyrs Ondskab og Grusomhed afskyes af os, og Ibisstorken suser over Krokodillens Rede, og Hugormen vrider sig i Heirens Neb, og Elefanten hører Tigerens Ribbe knage under sig. Men I? Ha, I pryder eders Tigre med de brandgule Baand, Naturen nægtede dem — I spænder Hugorme til Strenge i Harperne — I fanger en blodig Parder imellem eder, der sønderrev det glade Folk midt under en Fest og sneg sig (som Schakalen i Gravene) ind i Sorgens Bopæl for at myrde og udrev den ulykkelige fra Lænkerne til Døden: I fanger den og lader den gaa . . I fanger den atter efter en Blodbedrift paa friske Gjerninger — og lader den gaa kun med Tabet af nogle Haar — I giver Alcidefødderne Sporer af Skorpioner — I opløfter Øglerne, og da de mangler Svansen, giver I dem snirklede Nøgler og spettede Sløifer — Krokodillen tør sole sig i Kronestraalerne — og uænset

tør sig under Frihedstræ
en verrinsk Hyæne
gnave Mennesker i Læ
af dets Lauregrene; —

Lader derfor vore Afskums Laster være, naar I ikke engang vil tilegne eder disses faa Dyder. Jeg gjentager, vi finder os ikke smigrede ved eders Nedladenhed. Den udsletter ikke, den forstærker kun eders Uret. Heller ikke bruger I med Rette flere af vore Navne som Skjeldsord. *Mig synes, at der er Egennavne imellem Eder, der er vel saa udtryksfulde som Æsel, Stud, Svin.*

Men Erindringen om hin verrinske Hyæne minder mig om, at jeg ikke, som han, bør undlade i en Proces at fremkomme med Kjendsgjerningerne. Det er ogsaa de tørre Kjendsgjerninger, I fordrer, I prosaiske Mennesker, der tillukker Fantasien, fordi den har formeget at bestille med Hjertet. I skal faa dem; men der vil haarde Beviser til, hvor Dommeren er den anklagede og „frälse“ Mand, medens Anklageren er „ofrälse“, og som kun benytter en — ikke tilstaaet — men selvtagen, skjønt alle af Naturen indrømmet, Ret til at klage.

De Forbrydelser, I begaar mod Dyrene, Mennesker, er uhyre. I fritager eder selv for Torturen — dens Veskrig lyder endnu kun i Tunis' og Akershuses Bagnoer. I har et høit Begreb om de dyriske Nervers fine Følsomhed hos eder selv; men I forglemmer, at *disse ømme Nerver ogsaa forgrener sig igjennem alle de Dyrrækker*, der vrimler imellem Jordens ypperste, som opløfter sin Pande som en skinnende Stjerne, og Polypen, hvis Arme grenes i Dybet. Eller har ikke eders egne Smerters og Drifters Særsyn, dem vi Dyr ogsaa ytrer paa samme Maade, Forplantelsen, Fødslen, Væksten, Døden formaaet at *vække eders Eftertanke i denne Henseende?* Knytter I ingen Tanker til Dyrets Klynken eller Glædeslyd? Er Hundens forunderlige Evne til at spore, Hesten til at finde Vei og Sted ikke værd eders Opmerksomhed? Tror I, at den Hund, I ubarmhjertigen lemlæster, hungrer og prygler, kun har sine Nerver i den sorte Næse — disse I ved saaledes at gjøre eder tilnytte? Skulde det mere være Uvidenheds- end Ondskabs-Synder, I begaar mod os Stakler, *da betænker dog, hvor lidet slig Uvidenhed anstaar en Slægt, der siger sig at fostres af Oqlysningens Aarhundrede!* Denne Slægt burde vide, *at der gives Øieblik i Dyrets Liv, da*

dets Nerver anstrenges til en Grad af Bevidsthed. Dette er ikke Velbefindendets Øieblik, men den høieste Glædes og Vellystens eller den høie Smertes. Men hos eder nærmer disse Øieblik sig til Ubevidsthed: I føler eders Væsen opløst i et Behag eller i Ve. *Disse Øieblik fører os nærmere hinanden; de opløfter os, og I er da næsten alene Dyr.* Den Bevidsthed, I da har, naaes af Dyret paa det nærmeste. Men hvem er der nu imellem eder, som har Medynk med den elskovsberuste Aarfugl, med Skogduen i det Øieblik den bøier sin Hals over den kjelne Mage, lader Vingerne synke og lukker Øienlaagene, at hun ikke skal forfærdes over den Ild og smægtende Dunkelhed, som opfylder dem? Nei, just da brænder I efter at gaa tilskogs med Riflen under Armen. *I lurer netop efter disse Øieblik, som Naturen troede for ædle og søde til Ondskab, og derfor gjorde dem værnløse.* Den hulde, som indvier sig Furierne, om man forstyrrede hende i et Kys, og som før gav sit Haab hen om en himmelsk Salighed end om engang at nyde den, en Barbars Kugle berøvede Skogduen, hører med Beundring om, hvor let hendes Elsker sneg sig hen under Trærne, saa Fuglen i Grantoppen, hørte dens Elskovskurren, saa Hovedet bøie sig — paf! der laa den, før den efter den lange Vinter endnu havde elsket i Vaarsolen. Med Afsky vilde den milde selv elskende Kvinde høre, om Geværet havde klikket, og ligegyldig ser hun den forladte Mage svæve om de frydløse Trær, indtil den dør af Sorg. Den graahærdede Fader, der har seet sit Rede vokse i Fred og Tryghed, har saa liden Visdom og Gudsfrygt, at han kalder sine Smaagutter om sit Knæ og lærer dem, hvorledes de skal efterligne de spæde Skogfuglungers eller deres Moders Piben for at lokke enten dem eller denne til sig. Hertil er Menneskebarnet lærvilligt. De fjærløse smaa dør af Hunger eller Kulde i Redet; thi Moderen faldt for Guttens Skud, idet hun lokkedes til at opfylde Moderpligterne. Redet klækkes ikke ud; men hvorledes — har ikke Faderen udklækket Fromhed og Følelse i sit Barns Hjerte og takket Gud for Hyggen i *sin* Rede? Ja selv et af de Mennesker, som man tænker ædelt og godt om, Frithjofs og Ingeborgs

Sanger, har fornedret sig til at besynge slige uværdige Seire i sin „Tiurlek“. Men hvad var Frithjof andet end en herlig Tiur, der tonede sin Elskov i Framnæssets Ege for Ingeborg-Røien, der havde sat sig under Balestrandens vilde Roser derligeoverfor?

Ømme elskende i Jasminhytten! Fader med din førstefødte paa Knæet! Moder med din yngste ved Barmen! tænker Eder, om Væsner mægtigere end eder turde spænde Buer mod Eders kjæreste, om Tordenskyen var Røgen af en Dæmons Rifle, der sigtede paa eder selv eller paa det, I trykte til Barmen, om Lynet var en Lanse, der kun lurede paa eders Fryd, om Rübezahler stod bag Jasminerne, bag Vinduet ligeoverfor Ægtesengen og Vuggen — om Bladene pludselig raslede, og Vinduet klirrende aabnede sig for en jagende Samiels Mordgevær! Sandelig — det var retfærdigt. Da skulde I maaske lære Ærbødighed for Naturens Helligdomme. Den syngende Nattergal skulde ikke sikres af sit Legems Lidenhed, men af eders Ømfølelse. Nu, som I er i eders sikrede, barbariske Tyranni, skal I dræbe den midt i sine Triller, var den kun Skuddet værd. —

Dog — det paafalder mig med Blusel for eder — I sørger jo selv for, at slige myrdende Djævle gjøres overflødige. Skinsygen staar jo med sine eddrede Pile bag Jasminhytten, bag Vuggen og Ægtesengen. Den tænder jo sin Fakkel i samme Lue som Hymen sin. Rænkerne spreder jo sine Net, Forfølgelsen og Chikanen hænger jo sine Angler ved Ynglingens Fod og fæster sine Tvekroge i det unge Haabs Vinger. Ondskaben sigter jo efter Hæderen. Bagtalelsen skjænder det blyge Rygte. Misundelsen er jo den faste Rotte i Ærens Hus. Hadet slider i Hjertets Nerver, Niddet i den ædle Harpes Strenge. Ak, hvi skal alt dette onde, hvis frygtelige Følger anklager eder for den Brug, I gjør af eders Herredømme over denne skjønne Jord — hvi skal det ikke lære eder Godtroens Fortrin for Skinsygen? Mildhedens, Barmhjertighedens, Kjærlighedens for hine rædsomme Laster? Forgjæves, forgjæves skulde de personificere sig og pine og dræbe eder. Dog de

personificerer sig jo disse Morderengle? Hvilken Svovlvinge vifter ikke over dette gustne Prokuratoransigt? hvilke Flammer brænder ikke paa dette Judashoved? hvilke Slanger snor sig ikke i denne Kritikkaklers Smil? hvilken infernalsk Damp omsvæver ikke denne Lovelaces giftige Mund? hvilket sydende Beg bobler ikke i disse Øine? og hvem savner Vingerne, Dragevingerne, paa denne Bagtalelsens Furie, som farer fra Hus og til Hus? De personificerer sig disse Djævle; men forgjæves! *Selv pinte og døende under deres Hænder, piner og dræber I, hvad der er under eders.* —

Dog, I slagter jo hinanden indbyrdes! Nylig døde jo et Folkeslag. Levningerne har jo maattet redde sig til Havet, og et Fædreneland er bleven en Grav. Hvorledes kan da vi, eders lavere Brødre, fordre Mildhed, om vi endog skal dø? Jo — det er jo kun Adamsætlinger, der vover at ville være frie, eller Forbryderne, som I dræber. Og vi opløfter jo ikke vore Ønsker til Frihed. Og hvad har vi forbrudt, at vi ikke engang kan dø som Forbryderne imellem eder? Thi dem myrder jo Tidsalderens Herrer, Juristerne, med største Mildhed, med et Slag. Men vi? ak, jeg har seet *Døden sitre igjennem ømme Nerver i lange Timer.* Fuglen skal ophænges ved Benene, indtil den dør eller piskes død, forat Lækkertanden ikke skal trættes. Millioner af blodrige Kjør *aarelades aarligen tildøde,* for at en gjerrig Husmoder kan vinde en Pot Blod mere. Kun det forjagede Vildt faar Bifald af en forbrydersk Smag. Snogen skal dø i Myretuen til Tak for, at den befrier Logulvet for Mus. Padden skal vippes ihjel til Tak for, at den æder besværlige Insekter. Katten og Aalen flaaes levende, fordi Skindet gaar lettere af i det levende Blod. *Men hvortil da disse Grusomheder?* Da Nytten er liden eller ingen — hvilket Træk i Menneskesjælen aabenbarer de ikke? Den er det jo, som skal dømmes. Men tror I med Rette hisset at erholde fuldkomnere Organer — sandelig mellem disse skal ogsaa et Øre aabne sig, der er fint nok til at høre Ord i det pinte Dyrs Klynken. Et Tyveri skal snarere undskyldes end de Smertenstoner, I vakte og frydede

eder ved. *Af disses Samkor bestaar Dommens Torden.* Hine Skjændselsbedrifter er Kjendsgjerninger. Men der er flere end hine Vidnesbyrd om eders Grusomhed, Vellyst og Gjerrighed. Det er ikke alene mod Skogens Dyr eller mod enkelte af de Slægter, I under Kjærligheds Skin ligesom optager i eders Familier, at I lader disse Laster rase. Det er mod alle, og værst er det, at denne *grusomme Krig føres mere mod eders egne Følelser*, mod dem, Naturen nedlagde ædle Spirer til i eders Hjerter. Og hvilke Triumfer vinder I ikke i denne oprørende Borgerkrig? Det ædleste af eders Dyr, Hesten, som den vilde Araber ved Kjærlighed kan opfostre til Forstand og Troskab — denne skjønne Skabning, der villigen ofrer sine Kræfter, drives over dem: — med brusten Lunge, sønderflængt Ryg, skumbedækket Bov, Blodet fossende ud af de brændende Næsebor styrter den under sin Herres Haand. Kan der nu findes Medlidenhed, Taknemmelighed i dette Menneskes Hjerte? *Han skulde ligedan fare ad med Mennesker, om han havde dem under Tøilen.* Dyrets sidste Støn, sidste døende Øiekast har intet forfærdende eller endog kun tankevækkende for ham. Han spænder det, der det ligger, ærgerlig kun over Tabet af dets Værdi. Han gaar bort fra Aadselet, og — en af hine Triumfer er vunden: en ny Skorpe har trukket sig om Hjertet. — *Men det er ogsaa en fordærvet Smag, Vanen, Bevidstheden om fysisk Svaghed*, som afføder Misgjerninger. Den ædle Foles Livsfølelse skal ikke kulminere i Forplantelsens Øieblik. Han er Hingst, og Livet blusser i ham; men Mennesket har hverken Kjærlighed til at mildne denne Kraft eller Mod til at styre den; derfor skal det ædle Dyr vanæres og vorde en tyggende Automat. Denne kan dog trippe under den spinkellæggede Herre, lader sig fodre med Prygl, slæber sig uden Modstand tildøde, og Eskadronen af Vallakker holder Linjen vakkert ret og gjør ingen Græsryttere. Ligesaalidt som hin Tiurleik, vækker den uudtalelige Moderømhed i Koens første duse Rauting til sin Kalv nogen Rørelse. Hun skal berøves sine eneste lykkelige, smertekjøbte Dage. Vanen vil, at Kalven skal bort — forat vantrives og

forat den ikke paa den allerbedste Maade skal aabne Melkeaarerne i Juret. Naturens Former, Skaberens Gjerninger, er heller ikke smukke eller hellige for Menneskets fordærvede Smag. Ører skjæres af, Haler hugges af; de fine Damehænder, der vrider sig i Smerte, om en Torn saarer dem, bryder ubarmhjertigen Skjødehundens Næseben for at danne et allerkjæreste Mopsetryne. Sandelig, man kunde fristes til at undskylde disse Lister over Grusomheden med Vanvid; ja saameget heller, som I tror, at de netop vidner om eders Forstand og Herskerevne.

Ak vilde Gud saa herligt Harperige
som Verden — denne Samlyst fuld og sød,
der gjennem alle skabtes Tonestige
ifra den store Faders Hjerte flød —
til Konge give umelodisk Hjerte,
som ikke følte i sin høie Klang
en Harmoni med Dyrets Fryd og Smerte,
med Flygets Surr og svagest Fuglesang?

Ak, vi paaminder eder, ophøiede Brødre, at *det var ikke eders Fortjenester, der hidsatte eder i en saadan Rang*; *men at dennes Høihed netop bestaar i, at I kan blive den værdige.* Vi raader eder *ikke at nedtræde eders Thrones Trin, Skabningsrækkerne, hvorpaa I staar, for dybt, forat I ikke selv skal synke. Vi forlanger gjensidige Pligt- og Tjenesteforholde.* Vi vover at give eder et Vink om *at øve dem mod eders lavere Medskabninger*; og vil I forbeholde Eder selv Kjærlighed, saa *meddeler dog os af eders Retfærdighed.* Vi vover at foreslaa eder, *at eders Foreninger til Samfundets Vel ogsaa skal tage os i Betragtning:* at *al Mishandling imod Dyr, al grusom Slagtning skal forbydes. Vi skyder os ind under Regjeringen og Lovene og paastaar, at disse skjænker os sin Omsorg, saafremt de vedkjender sig, at Menneskeslægtens Forædling er deres Øiemed.* Trods trælsindede Blades Bagvaskelser imod Athenienserne bringer vi i Erindring, at dette samme Folk, der erklærede Grænserne for Statens Vel ikke at gaa videre end Retfærdighedens, og som forkastede Themistokles' Forslag, fordi Aristides erklærede det ligesaa uretfærdigt som gavnligt, ogsaa

straffede den kaade Dreng, der mishandlede Kraaken. Vi vover at *opfordre Presterne til at tale vor Sag fra* Prædikestolene, til at *gjøre Almuen opmærksom paa de Synder, der begaaes mod Dyrene, og at lære den efter Kjærligheds-Gudstroens Aand, at de, skjønt upaatalte, dog medfører moralsk Ansvar.* Vi beder *Presterne og Menighedernes anseede at give Mønstret paa en værdigere Haandhævelse af det Herredømme,* som kun er Mennesket *anbetroet over sine* Medskabninger. *Vi anraaber om Retfærdighed og Skaansel og Barmhjertighed af alle.* Eller skal jeg før beraabe mig paa eders Vismænds Udsagn end paa de guddommelige, der taler i eders Følelser, saalænge I ikke modvilligen har arbeidet paa at kvæle disse Røster, til de virkelig forstummede? Da skal I høre bekræftet, hvad jeg paastaar, og hvad *Erfaringen* burde lært eder, nemlig at I kan *erholde af Dyrene med det gode, hvad de negter Strengheden.* Smith lærer Pligter mod Dyrene; og Buffon, for hvem Naturen aabnede sine inderste Templer, erklærer, at „Stokken, Svøben og Hunger gjør Dyrene ufølsomme, gjenstridige og kraftløse. Arabernes Heste, Hottentotternes Okser betragtes som dyrebare Tjenere, flittige Kammerater og Arbeidere, med hvilke man deler Hus, Bord og Leie. *Mennesket fornedrer sig mindre i dette Samkvem, end Dyret hæver sig:* det bliver hengivent og lærvilligt og gjør hist med det gode, hvad der her sker af Frygt, ja det gjør endnu mere og bliver næsten i Stand til at udføre menneskelige Handlinger.“

Hvad I end beslutter eder til, stolte Brødre — for Eftertiden handle den hidtil uvidende med *Ansvar,* og den, der ikke har det, vide, for hvilken Domstol han stevner. Det er et Fortrin, Hinduernes Religion har for den kristelige, at den mere indskjærper Pligter mod Dyrene og gjør dem vigtige. Men lægger Mærke til, at det ikke er Handlingen, men Sindelaget, der dømmes. Tør I da oprulle *et grusomt Hjerte* for Alkjærlighedens Øie? *Dette* er vel ikke dunklere end hine Lovgiveres, der bød ingen Slagter at dømme i Livssager? *Det* skal se, at Grusomhed *er fordømt* Grusomhed, *øvet mod Mennesker eller Dyr; at den, der frydede sig ved Dyrenes Smerter, var følesløs for Medmenne-*

skets; at det var ham kun om at mætte sig med denne Elendigheds Lyd, der kommer uartikuleret fra Menneskets som fra Dyrets Hjerte. Da skal I erindre (hvad jeg nys glemte, tænkende paa de ulykkelige gergasenske Svin), at den store Aand, som forlængst straaler i Herlighed over Jorden, har velsignet Spurvene sigende, at en af disse uvislige Fugle ikke falder til Jorden uden sin himmelske Faders Vilje. Og Moses udsonede jo sit amalekitiske Slagteri ved Budet: bind ikke Munden til paa den Okse, som tærsker! *Saaledes forener alt oven og under eder sig forat anraabe eder om en Medlidenhed, hvorpaa vi har Krav.* Vi vil tjene eder redebonne. Vi, der dog ogsaa boede i Paradiset, vi vil dø for eder. *Men det vanærer eder, forbitrer os vort Tilvær, forstyrrer Guds Hensigter, paadrager eder Ansvar, om I lønner Tjenester med Mishandlinger og forlænger og forstærker Dødens Onde med Pinsler. Fører eders Herredømme saaledes over eders stumme Brødre i Støvet, at de ikke vilde afkaste det, om de end havde menneskelig Forstand! Thi det Herredømme er uforsvarligt og forbrydersk Tyranni, som ikke tør forudsætte Forstand og Erkjendtlighed hos Underdanen. Nu, som det menneskelige Herredømme over Dyrene er,* vilde en Meddelelse af Forstand bevirke et pludseligt og voldsomt Oprør, eders Lemlæstelse og Død og Hevnernes Udvandring fra Civilisationens øde Tomter, en Menneskeheds Grav, til Indien.

I alle mine undertrykte, mishandlede Brødres Navn:

Vesle-Brunen,

Ætling af Trompeter-Graaen, der sprængtes * *

Hei,	**Graapus,**	**Pape,**
Søn af den svanskuttede Pasop, der blev pisket ihjel.	stammende fra Svartpus, der blev levende flaaet, og fra Missekiss, der blev slaaet af Tønden.	som har tilbragt 14 Aar i Bur.

Hvi skrider Menneskeheden saa langsomt frem?

Se Mørkets Børn alt ængstelig bæve!
Hist glimter lyse Dagskjær frem.
O, leve Frihed! Sandhed leve!
Snart hele Jorden hylder dem!
Vise fra 1794.

Det er ikke usædvanligt at læse og høre offentligen, hvor man vender sig, de bestemteste Ytringer om, at Tidens Historie især deri yder et forbausende og til Beundring henrivende Skue, at næsten enhver af de Begivenheder, der fortskridende fremstiller sig i den, synligen og fremstikkende viser sig som ligefrem virkende til Tilværelsens Maal; eller — med andre Ord — at Dagens Begivenheder, ja hver af disse, der er betydelig nok til at fæste sig paa Sagas Tavler, vidner levende og overtydende om, at den europæiske Menneskehed gaar Aar for Aar med tiltagende hurtige Skridt sin Udvikling saavel i aandig Henseende, som i behageligere, værdigere Livsnydelse, eller rettere Livsbenyttelse, imøde. Aldeles at nægte dette, at paastaa Menneskehedens Udvikling i det hele fra Aar 1800 til idag ikke mere belivet og fortskridende, end i et lignende Tidsrum i ethvert andet Aarhundrede, vilde ansees for det samme som at erklære sin Vantro til et Forsyn, sin Blindhed for den store Haand, som gaar styrende igjennem Begivenhederne, afdækker sig mere og mere, og det ligesaa tydeligt i ethvert Folks Historie som i det lille israelitiske, man byder os fra Barnsben at beundre. —

Det tør dog maaske ved nøiere Undersøgelse vise sig, at den Frosinds-Tro om en saadan forbausende Fremskriden, mere end denne selv, er Tidsaandens Kjendemærke.

I aandelig Henseende — hvilke uhyre Fortrin eier vor Alder vel? Sidste Halvdel af det forløbne Aarhundrede er udenfor det Tidsrum, vi her betragter. Disse kan vi da samstille; og hvad finder vi da i vort, som kan veie op imod de Fremskridt i Viden, som hint gjorde? Hvor er de store Folkelærere? de store Opdragere? Rousseauerne? Snarere finder vi i vore Dage Sammensværgelser, der gaar ud paa at kvæle og tilbagedrive hin Viden, der gjennemlysnede selve Templerne. Folk, der ikke er værdige at løse hine sande stores Skoremme, drister sig til at haane deres Minde, forskrækkede over de Statsomvæltninger, som deres Undersøgelser i Filosofien og Religionen havde tilfølge; ja de mildeste betragter dem omtrent som Mølleren Drengen, der blot ved at trække i en Lem for Løiers Skyld faar hele Værket igang med dets bragende Hjul, og nu, angst over Duren, løber derfra. Nei! af synderlige renaandelige Fremskridt maa Tidsalderen ikke bryste sig formeget, om endog alle dens mystiske Vismænd, Prester og Skribenter med en Mund skulde ville paastaa det. Den har antaget en ganske anden Retning, nemlig til den blot i Livet nyttige Viden. Ligesom den Tidsaand, vi samstiller vor med, i Særdeleshed gjorde al Videns Kjerne: Religion og Sædelære — den eneste Viden, som har en ligefrem Indvirkning paa Staten — til Gjenstand for sit Skarpsind, og nedhalede den, fra at svæve i Rum, der var ophøiede over al menneskelig Eftertanke, og derfor indtoges kun af Drømmetaager, til den menneskelige Hjerne: saaledes ser vi vor Tidsalder ligegyldig igjen lade Religionen stige tilveirs, Sædelæren synke i Gravene til de ærværdige Fædre, men nedlede saa at sige al Viden fra Hjernen til Haanden. Alleslags økonomiske og mekaniske Videnskaber, de statistiske, de mystiske, og Krigsvidenskaberne (da Krigen er bragt i System og gjort til Næringsvei) staar sig herved særdeles godt. Imidlertid er det dog alt, at Nytten af de førstnævnte Kunst-Videnskabers

Fremskridt kan bære Tabet, som den sidste forvolder. Thi hvor mange Hænder røver ikke netop Krigsvidenskabens stigende Fuldkommenhed fra nyttigere Aands- og Legemserhverv? hvormange Armeer opstiller den ikke for at skræmme Freden bort? hvor mange durchlauchtige Luner lader den ikke virkeliggjøre sig? hvor mange brogede Narrekjortler og Kronliberier lader den ikke Folkeslagene iføre sig? hvor mange Projekter tvinger den ikke de svedende Nationer til at bringe istand? hvor meget Guld forvandler den ikke til Sten, hvor mange Sved- og Taaredraaber til Cement for at faa sine Fæstninger istand? Dog nok herom! vi vil lade disse ligge i det Haab, at Efterverdenen vil blive ligesaa vanmægtig til at holde *dem* istand som vor Tidsalder til at bygge og vedligeholde de Mindesmærker om det 12te og 13de Aarhundredes Bygningskunst, der er adspredte i vor Verdensdel, ikke at tale om, at den i denne Henseende ikke kan maale sig med selve Oldtidens Folkeslag. Vi vil, uden at lade os blænde af noget *Skin* af Aandighed, Kraft og Fortrinlighed, hvilket Skin vi gjentager er vor Alders betegnende, med skyldig Ærefrygt bukke os for Britten, der farer os forbi paa sin Dampvogn, og løbe ilsomt af Jernveien, for ikke at lide Huskissons Skjæbne. Vi vil raabe vort Hurra for Dampskibet, der neppe faar Tid til at speile sig i vore Fjorde. Vi vil med ærbødig Taushed betragte slige Almanakmænd som vor Hansteen, naar de sysler med deres Tuber og Penduler. Vi vil af ren Kjærlighed til vor Konstitution forglemme, — at den kun glimrer som ydre Statsforfatning, at endnu i 16 Aar intet er gjort for at nedlede den til det borgerlige Samliv, at det samme Misforhold finder Sted i andre Stater, at Stater som Storbritanien og Sverige t. Eks., der, uagtet de i saa lang Tid har gjæret en Statsforbedring imøde, ikke har endnu kunnet erholde denne — ja selv at Despotier, i Væsen og Anvendelse (Praksis) aldeles asiatiske, findes indmængede mellem andre frie og halvfrie Europas Stater. Men vi vil undersøge, *hvorfra disse politiske Uregelmæssigheder reiser sig*, hvoraf det kommer, at en Kamp for det gode saalænge kan vare, uden at noget afgjørende, beroligende

Udslag viser sig. Vi vil skimte igjennem Maskinernes Røg ind i Tidsalderens Indre, ind i Menneskehedens Hjerner og Hjerter, og se, hvorledes disse bearbeides i borgerlig og religiøs Henseende for Tilværelsen og Bestemmelsen, for Jord og Himmel, sig selv og Gud. —

Religion og Statsforfatning — det er disse to Samlinjer, inden hvilke de menneskelige Hjerter slaar roligt og regelmæssigt, hvor de er netop ligeløbende (parallele), snevert og kvalt, hvor de er sammenløbende (konvergerende), men febrilsk og vildt, hvor de er fraløbende (divergerende). At de er ligeløbende vil sige, at de ikke staar i Misforhold til hinanden: at en fortræffelig Statsforfatning alene ikke gjør Borgerne lykkelige uden en tilsvarende fortræffelig Religionsforfatning; men denne sidste viser sin Overrang deri, at den nødvendig medfører den første, hvorimod hundrede Mønstre viser, at det omvendte ikke er Tilfælde.

Hvoraf kommer det da, at vi maa vende vore Øine mod et uopdaget Atlantika, og at vi vel henflytter vore Træer, vore Husdyr og døde Omgivelser did, men idealiserende skaber nye Mennesker der, nye Guddomme over det skjønne Fantasilands Himmel, som om vi kun var misfornøiede med Menneskene eller rettere med os selv? Saavel hensvundne Aarrækkers som de løbende Dages Historie giver os Svaret, løser os Gaaden, hvi vi, hvi den stolte Britte, som paa sine skjønne Strande fremkunstler en Slags Følelse af Lykke, der dog intet andet er end den selvbehagelige Følelse af sikkert fysisk Tilvær — hvi *han* stirrer mod Vesten *og skaber sig der et Stor-Taage-Britanien. Thi hvor* lærer Historien, at hine Samlinjer er trufne? Ikke engang i Nordamerika, hvor Millioner rører sig inden den fortræffeligst-indrettede lovbundne Friheds snorlige Linje paa den ene Side, men inden en saadan Religionsfrihed paa den anden Side, at den kan lignes med den slappe eller Bølgelinjen. Ogsaa der maa den sande Ædle, der kun er lykkelig i hele Verdens Lykke, se ud imod Vestens Skyer, naar han finder Tusinder uden Religion, eller Tusinder galne Sekterer. Hvad skal da vi Europæere sige? Vi,

af hvilke kun nogle Millioner er borgerlig frie, men alle Millionerne religiøse ufrelse, edbundne ved paabudne, forældede Trossætningers Stavnsbaand? Ja, hvad skal vi sige, som nødes til at anføre det Rige, for hvis blotte Navn vi gyser tilbage, Rusland nemlig, som det, der viser hine tvende Linjer mest parallele? Hvad Jammer over Verden, naar dette Rige, og Østerrige, hvilket vi ligeledes er vante at tænke paa med Rædsel, skal nævnes som de ideale? Og dog maa vi dette; thi hvor svarer Religion og Stasforfatning nøiere til hinanden? Kald den første aandelig, den anden borgerlig Trældom, og den døsige Lykke, Millionerne, der bevæger sig inden disse Samlinjer, nyder, Sløvhed — de svarer dog til hinanden, og forholdsmæssig kun faa blandt disse Millioner føler deres Elendighed. Det aandige Liv, som under strenge diætetiske Regler holdes indespærret paa enkelte Universiteter i disse Stater, og Muraviews med Brødres Bestræbelser for en forbedret politisk Forfatning ved Alexanders (ikke den stores) Henfart, er ikke Lyspunkter i denne mørke Skildring; thi den forrige Vicekonge i Polen har, ved sin barbariske Eksekution paa polske studerende, og hans, ved Folkets modige og kraftigen forsvarede Beslutning som Konge i Polen afsatte, Broder har, ved Eksekutionen paa disse sammensvorne for Friheden, vist Despotiets aldeles overvægtige Vælde i denne Stat, noget, der desuden viser sig i de sammensvornes ringe Antal, og i den liden Interesse, deres Foretagende og Skjæbne vakte hos Folket. Nei! Rusland bliver Idealstaten. Baade i Henseende til Religions- og Statsforfatning har dette nærmest af alle europæiske Stater naaet Forbillederne: Oldtids Ægypten og alle Tiders China og Japan. Dette er sandeligen sagt, og uden Ironi. Tvangen er igroet de Millioner Sjæle, der drikker eller vandes i Volga eller Donau. De føler ikke, at deres Tanker er afmaalte og indsnørede. Men: — gjør dem eller en Flerhed af dem opmærksomme paa deres Elendighed, paa, hvorlidet deres Sjæle erhverver sig imellem Vuggen og Graven, paa at de er henviste til et Planteliv eller i Høiden til at avancere i deres Liv som Dyrene, der kun er lidt erfaringsklogere som gamle end som

Hvalpe: — lær dem, at en Sjælevandringslære (der dog erstattes ved deres Skjærsilds-Tro) næsten kunde være passende for dem, forat de ikke skulde prostituere sig selv og deres Poper og Autokrater ved millionvis at træde ligesaa sløve ind i Verdensrækkerne hinsides Graven (i Himlen), som de traadte ind herunder Maanen — og disse Folks døsige Lykke er forbi. De vil igjen stræbe efter en rolig, men fornuftmæssig Tilstand, og de har samme Trin at kravle opad til dette Maal, som de fleste Europas Nationer nu kryber paa. I denne Mellemtid vil *Slaverne* sige: vi var lykkelige, da vi var Slaver. Men der vil danne sig en oplyst Middelstand, som vil vide at besvare disse Massens Raab og beholde, hvad de vinder ved Omvæltningerne, der var skræksomme i samme Forhold, som de herskende Kasters Modstand var stor, og som det har lykkets disse at barbarisere Folket.

Jødestaten derimod, ligesom vel og den italienske og den thibetanske Kirkestat, for ikke at nævne Jesuiternes i Paraguay, viser det matte, asthmatiske Liv, et Folk hensættes i, hvor den religiøse Forfatning aldeles opsluger den politiske, hvor Statsformen er Hierarki, eller — som vi oven udtrykte det — hvor hine Samlinjer gaar sammen, skjærende hinanden, kan vi lægge til, i Formen af et Kors. Derimod giver de konstitutionelle Stater, men fortrinsvis de revolutionære, Mønster paa Stater, hvor den religiøse og politiske Forfatning er i det andet Misforhold til hinanden, som vi oven udtrykte under Billedet af divergerende Linjer. Ja i Frankrige, i forrige Aarhundredes Revolution, divergerede dette saameget, at den religiøse Forfatning, den ene Samlinje, tabtes ganske afsigte.

Med konstitutionelle Stater, som Overgangstrin til Republiken, maa imidlertid endog Tidens mest oplyste Folk lade sig nøie. Hvortil da denne Uro, som alligevel ikke lader dem være lykkelige, hvad end Skjaldene kvæder, og Rimerne klirrer paa deres Festleie-Harper om Lykke og Frihed i Geburtsdagsvers o. a. d., hvormed man endnu, efter gammel Sæd, opvarter Konger? Man tør ikke ud med Sproget; thi en endnu mere

gigantmæssig Skyggekjæmpe end den imaginære Mysterie-Majestæt, nemlig den ligesaa imaginære Thronsky-Majestæt, reiser sig bag tusinde Altre og fylder Hjerterne med Bæven og slaar Hjernerne med et *delirium tremens*, saasnart man nævner den egentlige Grund til denne almene Følelse af Lykkebrist, saasnart Sandheden lader sig høre i denne Tone: *den religiøse Forfatning maa staa i tilsvarende Forhold til den borgerlige:* den maa være liberal, saafremt denne er liberal: denne Religions-Forfatnings Liberalitet sættes ikke *alene* i Tolerance, men deri, at den *ligesaavel vedkjender sig at have fælles Kilde med den borgerlige Forfatning*, som den vedkjender sig, skjønt i høiere Potens, at have samme Maal som denne. Men hin Kilde til de stedse fuldkomnere udviklede Statsforfatninger, hvilken anden er den end den stedse mere sig udviklende *Fornuft?* Som en elastisk Ring, lagt om den unge Ørns Hals, udvider sig, altsom denne vokser, saa maa den menneskelige Sjæls Forhold baade til Jord og Himmel klarnes, som denne klarner selv. Men ligesom Ørnen vilde kvæles, naar den voksede til, hvis Ringen var af Staal, saa kvæles ogsaa Menneskeheden i dens Fremskriden og Forædling, saa *fængsles ogsaa Civilisationen,* naar disse forældede Formler, der er anviste Plads i de uhyre Taagerum udenfor Tænkningens Sfære, gjøres til Civilisationens *Stempel*, naar Folkemassernes Viden indskrænkes til disses ordrette Fremplapren, naar deres edelige Antagelse gjøres til *conditio sine qua non*, for at regnes saaatsige til Menneskeheden. — Med et Ord: *Religionsforfatningerne trænger* til en Revolution, og Europæernes, som de, der har opkastet sig til de andre Menneskeklassers Koryfæer, først og fremst. *Det mysteriøse maa bort* — det sædelige og belærende i en Religion, det af en objektiv Menneskefornuft udledelige maa *fremhæves* i et sammenhængende System, som *almenmenneskelig Religion* — Presterne af enhver fortiden bestaaende Trosbekjendelse maa bringes tilbage fra at spille Roller som Midlere mellem Himmel og Jord til at være *Folkelærere.*

Dette skal vorde Kristendommens Triumf! Den naaes ikke ved at binde de kommende Slægter i al Evighed til Mørkets

Alders halvhedenske Kristenpresters eller til Middelalderens geistlige Heroers Dogmer. Tvertom er paa denne Vei bevirket, at intet egentligt Kristensamfund eller Kirke har Tilvær; men at de kristne, — til liden Opbyggelse for alle de andre Religionsbekjenderes troende, som forgjæves opmuntres af Missionærer til at gaa over til Kristendom, fordi de ikke ved, hvilket Partis Kristendom de skal vælge, og derfor hensover i den Tro, hvori deres Fædre roligen hensov — har udgrenet sig i utallige stridende Partier, i hvis indbyrdes Strid der er flydt ligesaameget Blod som Blæk (se Kirkehistoriens Skjændselsregistre!) og som kun da har en Fred, naar det dunkle Begreb om Stridsgjenstandenes Uværd, hvilket man kalder Indifferentismus, har paatrængt sig Flerheden af Folkeslagene, eller naar de aandelige Kamphøvdinger er hensjunkne af Mathed.

Dette skal vorde Kristendommens Triumf? Dens ophøiede Mester reiste den af de brugbare Brudstykker af forhen i Ruiner hensjunkne Religionssystemer, af de vigtigste Sandheder, den menneskelige Skarpsindighed dertil havde fundet, og sammenføiedes af hans egen til et fuldkommen harmonisk Pantheon, i hvis Kuppel han satte den *sunde* Dogmatiks almennødvendige Hovedlærdomme om en Gud og Udødelighed, lig Pantheonets aabne Hvælvvindu, hvorigjennem Himmelen ser ned. Selv Platos firkantede Akademia taalte ikke Sammenligningen med Kristi fuldkommen runde Pantheon. Men nu — Himlen bevare os! — hvorledes ser det ud? Udmaiet med alskens Pulpiturer, Kors, Kapeller o. s. v., o. s. v., dvæler Tænkerens Øie hartad med lige saa stor Behag ved Konfutsees Pagode, for ei at sige ved Mahomeds Moské.

Ja dette skal vorde den sande Kristendoms Triumf! Den medfører Civilisation, siger man. Ja, siger vi, hvor herlig er den dog ikke, at den endog har mægtet at gjøre dette, saa sønderhugget som den har været og er! Dog, hvad har den mægtet, imod hvad den kunde have udrettet? Er Lasterne, eller endog Raaheden, uddøde blandt de Folkeslag, som stempler sig til Jordens første og fornemste med dette Navn? Eller,

om vi endog indrømmer en egen kristen eller europæisk Civilisation, hvi *mægter den ikke at overstige* en Flod, et Bjerg eller *Europas Grænser?* Hvi har nu i Aarhundreder en kristelig Hovedkirke, den græske, der tæller 40 Millioner, og den mahomedanske hvilet roligen i hinandens Arme, saavel i de slaviske Lande, som i Civilisationens Oldsæde Hellas, uden at hin har formaaet at meddele denne dén mindste Kime til europæisk Civilisation? Det viser, *hvor liden Kjærne, hvor liden Sandhed* der dog er i denne høitpriste kristelige, europæiske Civilisation, saaledes som den har været og er. Mennesket har ingen anden Grundvold for sin Stræben efter Fuldkommenhed end Bevidstheden om den allerede vundne. Man maa være dydig for vedvarende at kunne virke paa andre til noget godt. Dette gjælder om et Folkeslag ligesaavel som om den enkelte. Nu! hvilken overveiende Dydsmasse har de kristne Europæere at opstille imod Barbarerne? Vi søger noget saadant mere forgjæves, end vi søger Grunden hertil. Denne ligger i *Sædelærens, i den sande praktiske Filosofis Underkuelse, forat ufrugtbare Mysterier kan fremhæves* — ufrugtbare siger vi? ja ufrugtbare for Menneskeheden, for Sandheden og det jordiske og himmelske Velvære, men frugtbare for Kasterne, der fremhævede dem, det være nu i Form af Kors og Kar og Billeder paa Guldbrokades-Skuldre, eller i Form af haarde Dunkelheder og Forbandelser paa en Prædikestol. Flerheden i de dannede Klasser overalt i Europa finder ikke i disse Mysterier den Beroligelse, det opløftende, man forsikrer os om skal findes i dem; men den finder den alene i de Sandheder, den gjældende Religion har tilfælles med den almene, den naturlige Religion. Saadanne Fornuftvenner (Rationalister) findes i alle Religionssamfund. Men hvad skal vi svare den tænkende Mahomedan, som haardnakket siger til den, der vil friste ham til at blive kristen og rækker ham Korset til at sværge paa samt endel Formularer at opramse: „jeg er ikke Mahomedan, saasom jeg ikke kan bekvemme mig til at tro Mollahens Forsikringer om de 7 Himle og Alkoranens Eventyr; heller ikke bliver jeg kristen; thi jeg

indser ikke, at den byder mig noget bedre? Jeg for min Person mægter ikke at fatte det poetiske, eller mere at udfinde en Betydning i vore end i eders Billeder, der forekommer mig som Urimeligheder; men jeg er Menneske og ved, at der gives Sandheder, intet Menneske kan være foruden, Sandheder, som den enfoldige kan opsvinge sig til og den viseste ikke overstige — det er den Religion, som lærer disse Sandheder, der fyldestgjør alle, som jeg vil bekjende. Men se, Menneskene har nægtet den et Tempel, imedens Gud Fader aabner sit, sin Himmel for den.“ Hvor dydig en saadan Mand end kunde være — han var dog udstødt af alle Religionssamfund. Missionæren vilde forbande ham efter slig Tale og korsende sig gaa sin Vei, ønskende til Gud, at han blot havde ham saasandt fat i Madrid; og i sit Fædreland maa han hylle sig ind i sin Kaftan og bortsmøge sine Planer til at oplyse og forbedre sine Landsmænd; thi fik Muftien blot et Øiekast indenfor hans Pandeskal, fik han ligesaasnart alle 10 Fingre om hans Strube. *Hvad stanser da Civilisationen saameget som netop disse Mysterier, i hvis blinde Antagelse det herskende orthodoxe Parti næsten udelukkende sætter Kristendommen?* Derimod giv Tanken og Troen fri! Kristus fremstaar og fremstiller *sin Religion, som alles Fornuft baade maa erkjende og bøie sig for* — han fremhæver Sædelæren og gjør Presterne til Folkeopdragere og Folkelærere! *Da skal vi se alle de oplyste Mahomedanere, Kinesere, Hinduer og Jøder gaa over og nedlede den europæiske Civilisation til deres Folk*, og disse Hundreder af Millioner, som nu ikke er kristne og sværger aldrig at blive det, skal følge. . . . Da skal vi se Kristi Spaadom opfyldt, om at en Hjord og en Hyrde skal vorde, d. e. alle skal leve som Brødre; en Ide om Mennesket, saaledes som det i sin sædelige Fuldkommenhed aabenbarede sig i Kristus, skal herske levende og belivende hos alle. . . . . Da skal vi se en Ende paa Krigene, og en hel Del Elendigheder bortmarschere med den sidste Parade. . . . Da skal vi se Auktioner lyses i Tidenderne over de sidste Mundurer, de sidste Geværer og Tasker og andet gammelt Stats-Skramleri. . . . Da skal vi se

Staternes Penge anvendes til Ætternes Opdragelse, til nyttige Indretninger, og ikke til Hofhold, priviligerede Dagdrivere og ustrafferede Armeer. . . . Da kan Forbedringerne i de politiske Forfatninger skride fremad uden at komme i stedse voksende Misforhold til de religiøse . . . Da vil Staterne blive sædelige Foreninger, der stiftedes og undergaar Forandringer, indtil man er vis paa at have nærmet sig saameget det ideale Samliv, man maa tænke sig imellem de himmelske, som det er jordiske Væsener givet at kunne nærme sig dette. Eller, er der noget andet, skjønnere Formaal for menneskelige Samfund? Men *der* — hisset — bindes dog vel ikke Aander til nogen mysteriøs Tro, uden hvilken de udelukkes? Altsaa bør vi stræbe ogsaa *heri* at gjøre Jorden Himlen lig.

Men desværre, desværre, ihvormange Mørkets og Kampens Aarhundreder, der fordrer et Aar — Gud give os i Naade at se i vore Dage dets Sol oprinde! — som skal være helliget en saadan *Religions Restauration* og Fredens og Oplysningens Begrundelse, før vi kan med *Grund* vove at tale om Europæernes, eller i det hele om Menneskehedens forbausende Fremskridt mod Maalet, gjennem stedse uddannet Kultur; og ihvormange Øren, der med Bifald aabner sig i andre Stænder for ovenudtrykte Hjertesprog: saa maa vi dog — saa fast er endnu Menneskeheden tøiret til de gamle Pæle, til de gamle Veivisere, der, da Ordene er udslettede paa dem af Ælde, kun har beholdt til Vildledelse Korsformen tilbage — ja saa maa vi dog netop hos den Stand, fra hvem Restaurationen skulde udgaa, bede ydmygst om Forladelse, fordi vi — saa tidligt, vil de fornuftigste sige — har ytret, *at de kristne Kirker trænger til en Totalreformation*, der maa bevirke Opstillingen af en Kristendom, autoriseret og autorisabel, ikke af enkeltes Fantasier og Følelser, men af den rene objektive Fornuft. Harmes da ikke, strenge saakaldte Ortodoxer, som ubøielige dikterer evige Flammepinsler for dem, der er saameget Herrer over deres Sjæleevner, at de ikke, som I, lader Sværmeriets Lidenskab Tøilen, — I, der sætter eders hele aandelige Liv i en Hjerne-Dispositions overvægtige Ind-

flydelse, der er ligesaa modstridig den Harmoni imellem Tilbøielighederne og Evnerne, som udgjør Fornuften, som f. Eks. den, der driver til Hor og Tyveri! — harmes ikke heller over dette Spørgsmaal: hvad har eders Forgjængere virket, hvad virker I til Menneskehedens Fremgang, til Gjengjæld for al den Agtelse, I fordrer for det, I kalder eders hellige Kald? Eders Kald skulde være Folkelærernes; men hvilke Folkelærere er det, der lader de unge Slægter lære at læse efter Lærebøger, som uden Forandring aftrykkes saaledes, som de autoriseredes for 100, ja for 3—400 Aar siden, og som intet indeholder uden Dogmatiken, saaledes kompenseret og indkogt til en endnu haardere Materie end Massen i sig selv? Er dette ikke, som om den Læge, Forældre tilkaldte for at helbrede deres mavesyge Børn, vilde fodre disse Børnemaver med Pundtlæder og andre ufordøielige Sager! Børn — har man hørt Magen? — skal begynde deres Læseøvelser med Indstavning af Sætninger, *Summi Theologi & Doctores* maa lade ligge urørte, og som ikke afgiver det mindste for Tankeevnen. Men takket være det guddommelige Væsen, som i evig Friskhed gjenaabenbarer sig de fødendes Slægter, at ikke et saadant Opdragelsessystem har bragt Folkemasserne ned til Dyr-Sløvhed. Deres daglige Sysler, som fordrer Opmærksomhed, sikrer dem derfor. Harmes heller ikke, I fede, forgyldte Prælater, fra Abbederne og Erkebiskoperne og indtil Paven! Jeg vilde spørge ligeledes eder om, hvad I, som Folkelærere, gjør for Menneskehedens Fremskridt, til Gjengjæld for eders Præbender og fordi eders Stand er Staternes bedstlønnede; men hvor skal jeg finde eder? Stifterne staar øde, og i Kirkerne er Vikarier Ceremonimestere for eder. I Hovedstadens Stormænds Salons? Dog jeg tager Feil! Jeg beskylder eder for eders nærmeste Formænds Synder. *Nu* er I paa Post mod ethvert Indgreb i eders hellige Dovenskabs Prærogativer, og det saameget aarvaagnere i de Lande, hvor Oplysningen og den borgerlige Frihed gaar saa lyshurtigt fremad, at I maa vente, at Straalerne snart rækker bag eders Altre. Frankrige viser os derfor især Bisper af Hermopolis, Besançon, og Tyven ifra

Rheims. — Lader os da gaa til det Land, hvor intet saadant endnu paa længe er at befrygte . . . Kjære Pope, hvilket moralsk og aandeligt Fortrin, eller hvilken Forskjel er at spore imellem Tidens Russer under den, ligeindtil det polske Manifest, ubetinget lovpriste Nikolai autokratiske Scepter og det 11te Aarhundredes? Eller, kjære Pope, der har studeret i Dorpt endog, hvilket Fortrin har du for en Pope eller en Munk paa Munken Nestors Tider? . . . Stakkels Pope, du tager dig en Dram, svarer „Visvas“ og stryger dig om Skjægget.

Saaledes er det. Den ene vil afvise Restaurationsideen med Anathemer; den anden med gravitetisk Taushed eller jesuitiske Ræsonnementer for, at Verden maa og bør være som den er, eller med komplaisant *bonton;* den tredie med Flauhed og „Ich kann nit verstaen.“ Vi gyser, naar vi tænker os, hvad *denne uhyre passive Modstand* (thi den aktive er langtfra saa farlig) omsider vil bevirke. Hvilke Rædsler medførte det ikke, at Folkene tog deres Frihed tilbage? og da, naar de vil sætte sig i Besiddelse af en endnu høiere Nødvendighed: af Tænkefriheden? en almen Revolution for Oplysningen? Dog vi haaber, at Civilisationen indtil da, indirekte igjennem den politiske Oplysning, vil bevirke, at den sker med saameget Maadehold som muligt: at Menneskeheden ikke gjenser Scener fra de konstantinopolitanske Billedstorme, eller fra Fornuftdyrkelsens Vaudeviller i Paris.

Eller tør I sige, at vi (ja vi; thi det er den oplyste Menneskeheds Flerhed, som her igjennem disse Linjer udtaler sin Hjertensmening) . . . tør I sige, at vi gjør eder Uret, ærværdige? Gjører I blot ikke os den Uret at tro, at vi skjærer alle over en Kam! Vi ved meget vel at udpille de Hoveder, over hvilke, uden Hensyn til, uden Medlidenhed med Fleinskallen, Kalotten eller Alderens ærværdige Sne, Staven maa brydes i Sandhedens, i Alretfærdighedens hellige Navn, — og dem, der benytter sig med Maadehold af det indirekte Privilegium til at lade alt slæbe sig frem i de gamle Gjænger, eller rentud, til Dovenskab, for ei at nævne andre Bekvemmeligheder, som følger

af, at de bekjender sig til det overalt i Europa for Tiden herskende formentlig ene rettroende Parti. Fra denne Klasse og fra alle dem, som — skal jeg kalde det saa? — nødes, — dels for ei aldeles at skuffe Forældres Haab, dels af Kjærlighed til deres Kvinder, der gjerne, som man siger, vil have noget eget at sparke paa, dels af ren Nød — at edbinde sig til det herskende System, og bøie sig med hemmelig Uvilje under den fastsatte Slendrian . . . fra disse vil vel ikke Restaurationen *udgaa;* men fluks som Universitetslærerne eller Filosoferne fremstaar som *primi motores*, vil de strømme til med de befriedes Jubel. Det er da ikke disse svage, der nu, saaatsige, tuder med de Ulve, de er iblandt, som vi fordømmer. Vi beklager blot, at dette virkeligen talrige Parti saa snart lod sig bringe til Taushed: hvadenten det nu var den politiske Bulder eller de mystiske, hellige Skrigere, som overdøvede dem, saa var det ligesom om de, over hele Europa, af Forskrækkelse lod deres Vaaben falde: Redemptoristerne oversvømmede igjen det katholske, Mystikerne det protestantiske Europa, og de sunde, filantropiske Bøger trak sig fra Skolebænkene til Hylderne. Men skulde I, I, der lægger Aaget saa tungt paa disse eders Laugsbrødre, I, der (havende omtrent samme Øie til disse, som Russerne til Lithauerne, hvis Linjer de maa omringe med Kosakker i den polske Frihedskamp) indringer, tøirer dem med Edsformularer og frimureragtige Besværgelser . . . skulde I kunne paastaa, at Menneskeheden under eders Hænder, ved eders Lys, som Folkelærere, er fremført *saalangt* mod Maalet, som den kan fordre, i Forhold til de Aar, I og eders Fædre har havt at virke i? at I har fyldestgjort eders af Nationerne vellønnede Hverv som Folkelærere? Hvad, Jesuit? Hvad, Munk! Presbyter! Pope! Prest! Hvad? Hvorledes forsvarer I, at eders Legioner ikke har mægtet at stanse Mørket, saa at det ikke i vort Aarhundrede skulde dæmre endog i alle Hedenskabets Skyformer over Tagene, over Hjerterne? Hvi har Massen af Folkeslagene saa elendige Begreber om sig selv og Verden og Gud? Det var eder, som skulde bibringe *alle* (se heri eders Embeds Herlig-

hed og Høirang!) de rette. Men nu, hvor dum og træven staar Bondegutten for eder, naar I propper i ham *de trinitate, angelis malis, externo die etc. etc.* medens han med den elskværdigste Lærvillighed indsuger de ædleste og sundeste Begreber og al den nødvendige Tro, fluks en forstandig Lærer oplader hans Øie for Naturen? Det varer ikke længe, før denne unge lærer at se den sande Himmel gjennem det første det bedste Blomsterhvælv, og, støttet til en Græsstængel, gaar den empiriske Vei til de mest ophøiede Sandheder, opklarer sin Fornuft og er reddet for Menneskeheden. Vi vil undlade at opregne Bebreidelserne, der kunde gjøres eder, men blot paapege den, der ligger disse Linjers Opgave nærmest: *Hvilket andet Grundonde* — siger vi, hvem lykkeligvis den Lod ikke blev tilskikket at lade os nøie med nærværende Folkeundervisning — end eders Uvirksomhed og Skjødesløshed, der aldrig igjennem Aarhundrederne har reist sig fra de bløde Leier, I beredede eder paa Folkenes Dumheds-Taage, *er det sørgelige Særsyn at tilskrive*, at, — da de Klasser, som Universiteterne og Skribenterne havde dannet, vældigen fremstod, tolkede Menneskehedens Krav paa borgerlig Frihed, og erhvervede Staterne denne: saa opdagede de med Forbauselse, *at Masserne, der havde været Presterne anbetroede til Opdragelse og Undervisning, var uden den Aandsudvikling, som er Betingelsen for borgerlig Friheds Tilvær*, uden Sans og uden Begreb om dennes Høiværd, Nødvendighed og Væsen, saa at Folket selv, der vel laante hine dets oplyste Venner sine Kræfter i Kampen for Frihed, ligegyldigen, naar alt skulde vende tilbage til Ro under den bedre Forfatning, lod sig denne frarive, enten af en enkelt ærgjerrig (som i Frankrig), eller af fremmede Despoter (som i Polen), eller af de reagerende, hjemmefødte Tyranner (som i Spanien og Portugal og i Frankrig 1815) og, istedetfor at vende dertil tilbage, ligegyldigen vendte, under de Galger, hvori Befriere dinglede, tilbage til det gamle Aag? eller i Stater, der beholdt den Frihed, de havde tilvundet sig, hvilket forbausende, sørgeligt Særsyn var det ikke for Folkets oplyste, at det *egentlige Folk var saa forsømt,* at det ikke mæg-

tede at paaskjønne og nytte Friheden: — at det, selv leiret om Altre for Friheden, stirrede med Forundring, — som en Hofmand paa en 17de Mais Jubel, — paa deres livlige Fryd, der kjender de ubetalelige Goder, de aandige Glæder, der tilflyder dem af den borgerlige Frihed; — at det ikke vidste at skikke sig i den bedre Orden, men med Uvilje opfyldte sine Pligter, med Ligegyldighed benyttede sine Rettigheder, ligesom om, ved det svundne Despoti, ogsaa Begrebet om Stat var blevet uigjenkaldelig opløst: dette, der fra Slægt til Slægt er blevet det identificeret med, simplificeret til en Enhed i Kronen; — videre, at det ikke mægtede at bringe en værdig Repræsentation tilveie, men at tvertimod de saakaldte ministerielle maatte gives et Slags stiltiende Samtykke, naar de paastod *Folket umodent for Friheden,* og at man maatte undlade fortiden at tilstede det endog de Friheder, som dets Grundlove hjemlede det? Hvad andet bevirkede dette, som finder Sted i de bedste Europas Stater, end at de oplyste, som ikke, fordi Millionerne var ligegyldige derved, vilde give Slip paa Friheden, sammensluttede sig og fremtraadte som Aristokrati, under dettes forskjelligste Former, (saaledes da ogsaa som Embeds-Aristokrati) og som Opposition. Istedet for Ro maatte Kampen fortsættes: man maatte fremkunstle en Styrke og gaa angrebsvis tilværks for at dække sit eget Partis Svaghed: Massens Dorskhed. — Det høieste Seiersmaal var blot at beholde. *Her har vi Stagnationen i de konstitutionelle Stater.* Dens Kilde finder vi under Altrene. Kryber derfor ikke ved saadanne Angreb bag disse, I, der kalder eder fortrinsvis ærværdige! Sandelig, I skulde være det, naar I blottede Fortjenesten istedetfor Fordringer, der ikke længer begrundes i en overtroisk, almen Ide om en Hellighed, som overgaar paa eders Personer, uden Hensyn til Egenskaber, fra eders Embeder.

Fra Menneskehedens Domstol bortvandrer ikke de kristne Prester i det hele taget med Ros for, hvorledes de har røgtet deres i høieste Maade vigtige Kald. Det er Alretfærdigheden, som udtaler sig igjennem en saa stor Jurys „skyldig“. Og, vil

de appellere til deres saakaldte Midler, da kan de visseligen ikke smigre sig med at møde noget mildt Øie, men et, hvori adskillige af hans Parabler, f. Eks. om den dovne Tjener, om den utro Forvalter og flere deslige staar tegnede. Vi kan jo med Rimelighed antage, at det hisset er Aanden givet at beskue Følgerne af sin Daad her, at altsaa Frelseren hisset beskuer Følgerne af sit Storværk. Visselig, han ser færre herlige Følger, end dette hans Storværk fortjener, end han anede, i den Stund han ikke tog i Betænkning at ofre sit Liv for at frelse Menneskeheden fra Synds og Uvidenheds og Tempels- og Thron-Herskeres Aag. — Han, der var den første, som med Kraft stræbte at ophæve den *fordærvende* Ligevægt imellem det borgerlige og aandige Despoti, idet han *gav Stødet til et andet Jevnforhold imellem borgerlig og aandelig Frihed og fremsatte i sit Religionssystem Grundloven for denne sidste;* — han, der var den første som med Fynd udviklede Menneskehedens Krav paa allerede her under Altre og Throner ubehindret at ytre den, for dens guddommelige, men hidtil næsten indtil Selvbevidsthedens Tab fordunklede, Væsen, karakteristiske Stræben efter Sandhed d. e. *Tænkefrihed*, og efter at give denne klarere og klarere Udtryk i moralske Handlinger, d. e. *sædelig Frihed, hvorved da politisk og religiøs Frihed gjordes til en uundværlig Betingelse* for de Menneskers Tilvær, som, betegnende eller ligesom salvende sig med Kristennavnet, fremstillede, under Billedet af en Hjord og en Hyrde, en Menneskehed, der stræber, en som alle og alle som en, efter at naa den Ide om et fuldkomment Menneske, der hævet af Fantasien til Himmelen som en Engel eller Alfrelser, men af Fornuften igjen nedkaldet til Jorden som et simpelt Menneske, lever i alle og behersker alle; — han, der i saa fjernt et Old emnede at betage Presterne, Magerne og Despoterne Magten til at hemme denne Stræben — mon han da anede eller kunde have saa ringe Tanker om Menneskeheden, at, *efterat 1800 Sekler er hengraanede,* efterat den største Del af denne Tid er bleven anvendt til de afskyeligste Krige forat udbrede hans blotte Navn: saa skulde dog hin saliggjørende

Stræben *saalidet* være udviklet i Menneskeheden, at alskjøns Mager, Farisæer og Despoter trives saa herligen i Korsets Ly, at de har dristet sig til fra Tid til anden at slutte offentlige Forbund forat hemme hin Stræben, d. e. for at værne deres fælles Bedste, ja saalidet udviklet, at hans Grundsætninger skulde være fremmede for Nitiendedele af Jordbeboerne, at Europas Almues hele aandige Tilvær ikke hæver sig over hans Apostlers Katekumeners, at Millionerne endnu skulde være aandige Lazarer, der overlades til deres Dødssøvn, uden at de, hvis Pligt det er, gjenvækker dem?

Tvivler nogen om dette Natstykkes Sandhed, saa trække han frem den første den bedste Broder af Europas Almuer! Der soler en doven Romer sig paa Lateranpladsen! der kryber en firskaaren Kar, paa andres Vegne, Dag ud og Dag ind paa Knæerne, opad *scala sancta!* Kald dem frem, prøv deres Sjæletilstand, og vi skal selv krybe *scalaen* hundrede Gange op, dersom du finder et Solegran af Fortrin hos disse, eller endog anden Forskjel end Togaen mellem disse og deres Oldfædre, der solede sig udenfor Caracallas Bade! Og dette er dog et Land, der var Civilisationens anden Vugge, der drak Kristendommens første Lysstraaler, hvor Kunster og Videnskaber aldrig har hørt op at blomstre i de berømteste Akademier og Universiteter; og disse herlige kristne fandt vi fire Alen fra den kristelige Ypperstepresats Sognekirke. Eller tag en protestantisk Bonde, og vi vil finde, at hans Begreber om Gud og Gjengjældelsen er Jødens fra Esræ Tider, uværdige, gruopvækkende, om Hevneren Jehova og Satan i Gehenna. Og ser vi hen til det Folk, vi nærer mest Høiagtelse for, som det, der med det største Heltemod og de største Opofrelser har kjæmpet for den politiske Frihed: til Frankrig — hvilket Misforhold imellem religiøs og politisk Forfatning og Oplysning slutter vi os ikke til af dets forsømte Almue-Undervisningsvæsen?

Saaledes er Folkemassens Tilstand i Thronernes som i Konstitutionernes Ly. Hint kvalfulde ubestemte, *hin Usikkerhed i den*

politiske Friheds Seire, hint Misforhold imellem Oplysning og Frihed, Religions- og Statsforfatning, spores overalt. Uvidenheden, som er en Følge af den elendige Religionsforfatning, gjør Masserne enten til *politiske Indifferentister*, der med Sløvhed (som den portugisiske og spanske Nation) lader sig Sikkerheds-Karterne for deres borgerlige Frihed rive afhænde, eller til *Sansculotter*, hvis forvirrede Frihedsbegreb — selv et Blændværk — lader dem jage efter Blændværker. Eller — hvilket sørgeligt Vekselforhold! — er Folkemassernes ved en varig Nydelse af borgerlig Frihed saavidt blevne uddannede, at de opdager det Misforhold, deres religiøse Forfatning staar i til denne: saa bliver de enten *religiøse Indifferentister* (hvortil nu desværre Europas dannede Klasser overhovedet, ɔ: alene de høiere, Embedsklasserne, hører) eller *religiøse Sansculotter*, d. e. uvittige Religionsforagtere og Troshadere. Hvilken bundløs Kilde til Laster og Forbrydelser opdager vi ikke her? Dog er den frembrudt og stiger daglig, især i den store Klasse, som i vore Dage spiller en Rolle, for ikke at sige, at den angiver Tonen i det offentlige Liv, nemlig Middelstandens Ungdom. Men det staar til eder, Prester af enhver Trosform! at stanse alle disse Onder ved at ophæve *Grundondet: Misforholdet imellem de fremskridende politiske og de fastlænkede religiøse Forfatninger.* Reformationerne, d. e. de religiøse Revolutioner, lærer jo Nødvendigheden heraf. Luthers, Kalvins o. a. fl. partielle *var kun* *) *Intimationerne til den almene Restauration,* vi ovenfor nævnte som det *eneste* Radikalmiddel. Bliver Folkelærere! besætter Skolerne! giver enhver Undervisning det ophøiede, religiøse Præg; gjører Opdragelsen til Statens høieste Formaal, hvortil dens Skatte alene anvendes; men alt dette først naar I har afskaffet af Religionen alt det menneskelige, som støder den menneskelige Fornuft; men *fremstaar som Talsmænd for en almenantagelig Lære, for en Tro-Harmonia!*

*) Vor Tids St. Simonister i Frankrig er mærkelige som saadanne. De vil udrette mere end Filantroperne i Tyskland og Frankrig i sin Tid udrettede, saasom de kalder deres Filantropisme Religion — dette den og virkeligen er.

Sker dette i det 19. Aarhundrede: da forvandler Historien sig fra en sørgelig Fortælling om Lysets og Mørkets, Friheds og Træeldoms altfor langvarige Kamp, for ikke at sige (hvis vi antager den betydningsfulde Drøm om en Guldalder) om en uhyre Reaktion, — til Menneskehedens Seiersepos: *da lad Aarhundredet rose sig af, at det fuldendte, hvad det 18de begyndte,* af de forbausende Fremskridt, Menneskeheden i det gjør: — da var *alt* vel!

Cosmopolita.

Historiens Resultat.

En Række Betragtninger.

I.

Kun et Tidsrum af mellem 6 og 7000 Aar er afstukket for Menneskehedens hidtil førte Liv, for denne Verdenshistorie, hvis Masse af Begivenheder gjør ved Overblikket et Indtryk paa os som Stjernehimlens talløse irrende Myriader af Verdner, eller som den maalløse Skov paa en, der har faaet den eventyrlige Dom at tælle dens Blade. For den, der gjør Kulturhistorien til Gjenstand for sine Betragtninger, synes Arbeidet noget lettet, som om han kun, i de Begivenheder, der har havt direkte, iøinefaldende Indflydelse paa Menneskehedens Fremskridt, har at forfølge de Grene, som har baaret Blomster og Frugter. Men denne Lettelse er kun tilsyneladende. Det verdenshistoriske Overblik er *ham* fortrinligen nødvendigt og forudsættes hos dem, han meddeler sig til. Kun er mange af disse ensformige Begivenheder og Krigsbedrifter, der indtager saa mange af Verdenshistoriens Paginaer, ham ligegyldigere end andre langt glansløsere, men hvis Følger lever i Menneskenes aandige og selskabelige.

At hint Tidsrum ikke paa det uendelige nær strækker til for Jordens Historie, vedkommer ikke Menneskets eller den Menneskeheds, *vi* kjender til. Ligesaalidt som Barnet kan fortælle om sine første Dage, har noget tilforladeligt kunnet

blive bragt til os om Menneskehedens, saa dens Historie endog først kan siges at begynde et Stykke henne i dens Ungdomsliv. Og endnu mindre kan man i en Historie, der kun tør være bestemt i sine Opgivender, udstrække Menneskehedens Historie indtil at fortælle (som Italieneren Pagano), om præadamitiske Vidner fra Alper og Apenniner til Oceanets Opslugen af den vestlige Verdensdel, „Atlantica", hvoraf Amerika, Azorer og Kanariøerne skulde være Ruinerne, og til dets Brud gjennem Herkules's Støtter. Levende Menneskevidner skulde der da have været til, at „—

Cambodja revned fra Malakka,
Vulkanerne udspyede Vand og Ild,
i Syd bortskyllet blev det hele Land
som raaddent Kjød, imens en Hær af Øer,
som Ben paa Dødens Val, som vilde Haar
paa sorgfuld Moders Skjød, nu ligger spredte."

Og til hvorledes

— — „Havet vælted
mod Østen sig, at sluge Østens Lande,
og, skvulpende i Dønninger tilbage
paa denne Side, gjorde Chilis Kyst
saa steil og lige, og Panama smal,
da det igjennem denne Lænke vilde
sig bryde, for sit Løb igjennem begynde."*)

Men vi behøver ikke at kaste Blikket langt for at finde os taalelig inden hint Tidsrum, som er Historien foreskrevet med en Autoritet, som den ikke kan erkjende, *fordi* den paabyder sig, men fordi der virkelig er bedre Grunde for dens Postulater. Indeslutter ikke det nærværende Europa Folkestammer, som Kulturen neppe har berørt? Teltet flyttes om med al sin naturlige Raahed i vort eget Lands Udmarker; Halvvildhed bor endnu i de velsignede Dale, som vi kalder Menneskehedens Vugge; Flerheden af selve Europas Agerdyrkere nyder ikke et høiere Liv end det, Plogen, som gjennemskar den

*) „Skabelsen, Mennesket og Messias", af Forf.

mesopotamiske Slette, straks satte Menneskene i Besiddelse af; Urskogen forsvarer ikke blot i Amerika sin Plads, den suser endnu nær Europas Hjerte og — hvad der er end større Vildhed — denne Verdensdel bærer endnu babyloniske Despotier, hvis væsentligste Fortrin i Systemet (om det er noget) kun er det, som Bajonetmusketten har for Spydet og Buen.

Naar Menneskeheden ikke er kommen længer, er der idetmindste liden Tilfredsstillelse ved at ville udstrække Tiden over hiin imperativiskt afmaalte, som vi ikke engang er istand til at udfylde med Begivenheder.

Siden Kinesernes og Hinduernes Fordringer paa en Ælde langt udover vor Tidsregning, der i sin Udgang følger vestorientalske Opgivender, er blevne prøvede og underkjendte, er det især fra Persepolis' Ruiner, fra Grusdyngerne over en Kultur, der synes i Blomstring næsten ved Historiens Begyndelse, naar vi neppe har sluppet Noa afsigte, og gjennem det denderahske Isistempels gigantiske og smagfulde Kolonnader, man vil forlænge Tidsperspektivet i det uendelige. Det har forbauset, at ingen Historieskriver betegner Opbyggelsen af denne Stat, at alle beskriver den som i Forfald af Ælde. Og dog findes Dyrekredsen der, afpasset efter Ægyptens Beliggenhed, men Solens Standpunkt betegnet hele syv Himmeltegn tilbage, saa det ikke har manglet paa Forfattere, som deraf har villet slutte sig til en Ælde for dette Mindesmærke af ikke mindre en 15000 Aar(!) Vi indrømmer, at dette Tempel i sin uhyre og gjennemtænkte Sammensætning, idet det i sine Forsiringer fremstillede Astronomiens Abstraktioner og Opdagelser, er en Historiens gigantiske Gaadesfinks; Denon, forud overmættet af Nedre- og Mellemægyptens Vidundere, kan ikke komme sig af sin Forbauselse foran disse Ruiner, om hvem en arabisk Forfatter (ved hvem vi dog ikke maa glemme, at Beduinerne fortæller, at Pyramiderne er byggede *før* Adam) beretter, at Templet havde saa mange Vinduer, som der er Dage i Aaret, og saaledes anbragte, at ethvert af dem var stillet paa en Grad af Dyrekredsen, saa at Solen hver Morgen kastede sine Straaler igjennem et forskjelligt Vindu Aaret rundt.

Det er forbausende; allerede hvad der er sandt heraf er forbausende — det store og skjønne i Proportionerne, Dyrekredsen, Ælden. Der er Grund til disse Spørgsmaal: „hvorlænge maa et Folk ikke have levet, før det har naaet den Kulturgrad, en saadan Kundskab i Astronomien forudsætter? Hvilken en Række af gjennemførte, langvarige Iagttagelser maa ikke forudgaa et saadant, den dybsindigste Videnskabs Resultat? Hvilken Magt, hvilket Overmaal af Hjælpekilder maa ikke en Statsstyrelse have, som kan lade opføre saadanne Bygninger som hint Tempel og Dschemschids Palads i Persepolis og finde Mennesker inden Nationen, der kan udkaste og udføre saadant? Disse ærefrygtbydende Mindesmærker var de aabne Bøger, hvori Videnskaberne blev lærte, Sædelæren forklaret og de nyttige Kunster foredragne. Alt udtalte, alt aandede, alt var besjælet af denne Aand. Dørindfatningerne, Krogene, indeholdt endnu en Lærdom, en Forskrift, og alt i den underfuldeste Harmoni; den ringeste Forsiring paa Bygningens vigtigere Dele fremstillede paa det mest levende det abstrakteste i Astronomien. Maleriet forhøiede det henrivende i Billedhuggeriet og Bygningskunsten og udviste en beundringsværdig Rigdom, som hverken gjorde det heles Simpelhed eller Værdighed Afbræk.“

Jeg dvæler længer, end Materien kræver, ved disse ophøiede Minder fra en forhistorisk Tid. Det tiltrækker Fantasien, og Fornuften sætter sin Ære i at udvide Kundskabernes Gebet, trænge Mulmet tilbage og forvandle Sandsynligheder til Sandheder. Men Historien har kun med disse at gjøre og tør ikke af sit Mod lede sig frem, som Kolumbus over Atlanterhavet, ved Gisninger; og for sine Kjendsgjerninger finder den Rum nok inden hint fastsatte Tidsrum. At Geologien finder, at det ikke strækker til for Jorden paa talløse Aarrækker nær, vedkommer, som sagt, ikke Menneskets Historie. At Hesiodus og Homer, ligesom og den urgamle Jobs Bog, forudsætter Kundskab til Dyrekredsen som bekjendt paa deres Tid viser kun, at Menneskeheden har talt tænkende Hoveder, over hvem Stjernerne ikke har bevæget sig og lyst forgjæves, inden den hele første

Halvdel af sit Liv, indtil denne Tid. Thi omtrent et saadant Rum af 3000 Aar ligger imellem den antagne Skabelses Tid og disse Historiens Fædre; og inden det var der da Tid nok til, at Himmellegemernes ensformige Bevægelser maatte blive bemærkede og iagttagne, og at Iagttagelser kunde knytte sig til Iagttagelser, indtil Uddannelsen af et System, som Presterne bevarede inden sin Kaste og uddannede under et Liv, som ganske var indviet Spekulationen.

Derimod, da der er mere end blot Sandsynlighed for, at den Oversvømmelse, som vi kalder den noakiske Syndflod, kun har været partiel for Sydasien og for Mellemasien mellem de syriske Bjerge og det persiske Høiland, ligesom den ogygiske, der har givet Arkipelagus sin udskaarne øfulde Skikkelse, for Grækenland, Thracien o. s. v.; og da der er Beretninger, som det ikke er tilladt at forkaste, om at Agerbrug og forskjellige Kunster har fundet Sted før Syndfloden: saa er der intet iveien for at antage, at Kinesernes, Hinduernes og Æthiopernes Prætentioner paa en høiere historisk Alder — fast at deres, navnlig de førstes, mange Aartusinder kun tilhører en Mythologi, hvis Begyndelse lader sig flytte uendeligt tilbage efter Fantasiens eget Behag, mens dens Ende stikker langt op i en Alder, der for andre Folkeslag, som er beskednere i sine Fordringer, forlængst er historisk — forsaavidt er grundede, som Menneskeheden østen og vesten for de oversvømmede Lande har kunnet uforstyrret fortsætte sin Udvikling og saaledes pludselig fremtræde med en forbausende Overlegenhed i Kultur ved Siden af de vildere, efter Oversvømmelserne sig møisommeligt oparbeidende, Folkeslag, der siden centraliserede Verdenshistorien i sin egen. Men at en Forfatter*) af Solens Standpunkt i Stenbukkens Tegn i Denderahs Dyrekreds, hvorimod dens nuværende er 7 Tegn derifra i Jomfruens, vil godtgjøre, at dette Mindesmærke om en allerede vidtdreven Kultur har en Ælde af 15000 Aar, er en Konjektur, det gavner lidet at nedrive eller at forsvare, saasom

*) Gelpke.

det beskednere Tidsrum, vi indskrænker os til, er tilstrækkeligt til at forklare os hvert enkelt af Menneskehedens første og senere Trin til Kultur. Engang kommen til et vist Punkt, udvikler den sig hurtigt. Den ene Opfindelse rækker den anden Haanden; og Menneskene i et Folk, der engang er kommet til Bevidsthed som saadant, behandler Samlivet som et Materiale, der idelig maa forbedres og pyntes paa. Og dette er gaaet saa hurtigt, at man, blændet af de ældste Staters, formedelst Historiens Mangelfuldhed, tidligsynende, storartede Glans, har for Alvor opkastet Spørgsmaalet, om deres Kultur ikke i de allerfleste Maader lader sig sætte ved Siden af de nyeres, hvilken udgjør vor egen Stolthed.

Men det vil netop være Kulturhistoriens Øiemed at vise, at Fremskridtene stedse har været fortsatte, at ethvert har været en Erobring, Efterkommerne ikke har kunnet give Slip paa, og at Tiderne arver hinanden.

II.

Kultur eller Civilisation er en vis Grad af Fuldkommenhed i Menneskenes aandige og selskabelige Tilstand. Dens Øiemed er at gjøre Menneskene til hvad de skal være d. e. *humanisere* dem. Dens modsatte er *Raahed*, der med et Ord omfatter de Omstændigheder, som udgjør en Mennesket uværdig Tilstand. At hæve sig ved egne Anstrængelser udover denne, at forbedre sine Kaar, hører til Menneskets oprindelige Anlæg; om noget i dets Natur kan kaldes Instinkt, maa det være Tilbøieligheden til denne Bestræbelse. Et Folk er kultiveret i samme Forhold, som det har udviklet sine Evner, forfinet sine Sæder og vidst at gjøre sig Livet bekvemt og skjønt. Kulturen omfatter saaledes *Oplysning*, *Forfinelse* og *Kunstfærdighed* og er Indbegrebet af de herskende Ideer og selskabelige Indretninger i et Folk, nuanceret af dettes Eiendommeligheder, Nødvendigheder, Næringsveie og Bopæl. Et kultiveret Folk maa da besidde en mild og lys Religion, der ikke begunstiger Overtroen, fornuftige Sæder, retfærdige, ikke grusomme Love, Agtelse for Folke-

retten, Institutioner for Opdragelse, Videnskabelighed og Kunster, Handel, Kunstflid og Agerbrug. Dette sidste er *conditio sine qua non;* thi Aandsudvikling, som frembringer disse Kulturens Fænomener, eller Tilfredsstillelse af de høiere Behov, kan først finde Sted, naar der er sørget for det fysiske Velbefindende, og dette sikres kun ved en regelmæssig Agerdyrkning, der igjen har som nødvendige Følger faste Bopæle, Bygningskunst, flere Haandværk, Dyreavl, Vandledninger, Eiendom, Jordens Udstykning, Arbeidets Fordeling, Forhold mellem Herre og Tjener, Produkternes Forædling, deres Kjøb og Salg, Distriktsinddelinger, Beskyttelse ved Love og Regjering. Er saaledes det politiske Legeme, som vi kalder *Stat*, tilstede, saa stræber dette mod sit Maal: det almindelige Bedste, den selskabelige Interesse, og denne Bestræbelse er dens Fremgang og Udvikling igjennem Kulturens Grader. Da man dog selv hos de vildeste Folkeslag træffer Spor af en Slags Guds- og Aandetro, da den australske Papua dog har sin Bue, og Pescheræen sit Fiskesnøre til at vinde sin Føde med, og alle dog fører et Samliv i vandrende Hytter, hvor Ilden blusser (og dens Brug er ogsaa en Opfindelse) kan man vel i strengeste Bemærkelse sige, at intet Folk er ganske uden Kultur eller Forbedring i den selskabelige Tilstand; men disse Omstændigheder maa, ligesaavel som et Sprog, forudsættes som simple, nødvendige Slægtsmærker for Mennesket, hvorved det adskiller sig fra Dyret. De danner ikke engang nogen Begyndelse til Kultur, saaledes som vi maa fiksere dette ubestemte Begreb, og Brug af Vaaben, Ild og Bedækning har kun til Øiemed at opholde, ikke at forædle Tilværelsen. Efter unævnelige Tider har dette ikke bragt Mennesket i Nyhollands Skove udover Urtilstanden; og der ligger Ørkener af Elendighed, som vi ikke ved opfyldte med Beskjæftigelser, der hensigter til nogen Forbedring i Tilstanden, imellem denne og Kulturens Begyndelse. Rødderne dertil ligger vel altid under Jorden — Muligheden og Nødvendigheden af, at den engang vil udvikle sig, er altid tilstede — men sin første synlige Kime skyder den først frem

inden Nomadens Kvægindhegning og naar kun Frodighed i Ly af Agerdyrkerens faste Husvæg. Men hvor Naturen selv sørger for Menneskenes Fornødenheder, har deres Evne saa faa Drivfjedre, at de gaar istaa ligesom en henlagt Mekanisme. Saadanne forbliver indesluttede i den snevreste Virkekreds; da Fremtiden ikke bekymrer dem, opstaar en Ufølsomhed og Sløvhed, som lader dem forblive ved det nærværende, og da de ikke trænger til fremmed Hjælp, kommer en Uselskabelighed til i Karakteren, som endnu mere fastholder lige indtil vore Tider disse ulykkelige Racer paa det laveste Trin — ikke af Kultur, men af Vildhed — paa et saa lavt, at man kan tvivle om deres Broderskab med den øvrige videre komne Menneskeslægt, f. Eks. om Nyhollænderens, der halvdød af Hunger graver paa Kysten efter Muslinger, Rødder og opskyllede Fiske, med Britten, som paa sit Dampskib farer derforbi, eller Franskmanden, som daguerreotyperer ham i Minutet, saaledes som han ligger der.

Menneskenes Samliv, fremkaldt ved Drift dertil, lokale Forhold, Mængdens Tilvækst, Nød og Farer, har affødt Kulturen; dens Retning og videre Fremvækst betinges af Klimat, Jordbund, Beskjæftigelser, foregaaende Begivenheder, overordentlige Menneskers Indflydelse paa sin Tidsalder, og mange indre og ydre Forhold. Det isolerede Menneske hæver sig ikke ud over de maalløse Masser, og der gives ingen elendigere Skabning. Paa sit laveste Punkt, i en Urtilstand, kjendte Mennesket kun Sansernes Tilfredsstillelse, ingen anden Regjering end Mavens, der tyranniserede det ved Hungeren. Siden, da Samfundet ordnede sig, og nogle maatte arbeide for andre, der saaledes blev fri for at sørge for sin Underholdning, begyndte disse at sørge for Aandens. Medens Hyrderne bevogtede Hjorderne, gjorde deres ledige Herrer de første astronomiske Iagttagelser, og Sagnet om, at de første Ideer om Musik skriver sig fra en, der af Kjedsomhed lyttede til Slagene af en Hammer, lærer, enten det er sandt eller ikke, det samme. Naar der er sørget for Underholdningen, der har det naturligt prioriterede

Krav paa al Kraftanvendelse, begynder Aanden at søge noget høiere end det, den finder for sig, og indtager sit naturlige Herredømme over den blotte Sanselighed i samme Øieblik, den føler sig istand til høiere Attraaer og Glæder. Nødvendigheden af denne Nydelse skaber da Videnskaber og Kunster, navnlig de skjønne, og i dens Umættelighed er Beviset for Aandens Ypperlighed. Utrættelig, Trin for Trin, arbeider den imod en Fuldkommenhed, som den skimter i dunkel, om end ikke haabløs, Afstand, og denne Anstrængelse lønner sig selv, idet Forraadet bestandig vokser, fordi Naturen aldrig kan udtømmes.

I samme Forhold, Menneskene ikke har levet afsondrede, har Kulturen udviklet sig. Dens Urhjem er de tidligst velbefolkede Lande, Eufrat-, Ganges- og Nilsletterne; og i de menneskevrimlende fønikiske og græske Kommunalstater skjød den tidlig i en saa fager Blomstring, at Paradoksen, at Nutidens europæiske Stater neppe har naaet den, mere end engang har ladet sig høre fra Lærde, som blændes af dens Glans og derfor var blinde for sin egen Tid. Men denne lærer dog tilvisse, at den staar paa Oldtidens Skuldre og saaledes er høiere, at dennes Kulturgevinster ikke er gangne tabt, og at dens Spor ikke optrædes paany i en Cirkelgang, men fortsættes paa den endeløse Bane mod Fuldkommenheden. Individerne, Folkene dør; men Slægten er udødelig og opgiver ikke den Plads, den engang har vundet, de Mærker, den engang har antaget. Engang udtraadt af Naturstanden eller af en lavere Kulturgrad, er ingen Tilbagegaaen mulig. Den engang erhvervede Kultur er det karakteristiske Mærke, det moralske Fysiognomi, en Nation antager. Ligesaa bestemt som dens fysiske, gjenkjendes den i Folkets Tænke- og Levemaade og Institutioner, ligesom dets fysiske Typus mangfoldiggjør sig i dets Millioner. Undertrykkelse og andre Ulykker kan bevirke en Tilbagegang hos det enkelte Folk, som saaledes gjentager de mange tilsyneladende trøstløse Skuespil af en Kulturs møisomme Fremspiren, kraftige Vækst, blomstrende Kulmineren og hurtigt henvisnende Forgaaen; men den modne Sæd er allerede afrystet: den Kultur, det havde,

er ved Efterlignelsesdriften bleven Erobrerens Bytte, eller Naboers, som indfinder sig paa de øde Tomter ligesom Udflytterne fra Israels Rige paa Juda Riges forat blive monotheistiske Samaritaner, og berøves saaledes ikke Menneskeslægten i det hele. Babylonierne og Ægypterne kunde blive Persernes Slaver, men ikke i sine Handelsstæder og hævdede Agerland Nomader paany. Deres Stater kunde forgaa, men Perserne lærte mere under Babylons Erobring end at skatte dets Purpur og hængende Haver, og Kina indforlivede hurtig i sin Kultur sine tartariske Erobrere. Stedse blev Kulturens Basis videre ved ethvert Forfald. Ruinerne af dens hist og her nedbrudte Tempeltinder blev ikke liggende, men reistes paany i herligere Mindesmærker om den rastløse Menneskeaand. Hellas arvede Orientens Kultur, Rom Hellas' imellem Athens og Korinths Ruiner, Europa Roms, og al Verden skal engang besidde Europas.

Men endnu er der visselig langt frem, og dette sidste er maaske formeget sagt. Terrestriske Omstændigheder er tvingende, og Belter lader sig udpege, der vel tilsteder Mennesker, men ingen Kultur i vor Bemærkelse, at leve. Dette er saa; men disse Belter kan derfor hæve sig, og ingen partiel Tilbagegang er længer mulig; ingen fatalistisk Nødvendighed deraf at frygte. Herder siger idetmindste, „at det er intet Sværmeri at haabe, at hvorsomhelst Mennesker bor, skal der ogsaa engang bo fornuftige, billige og lykkelige Mennesker — lykkelige, ikke blot ved sin egen, men ved deres hele Broderslægts almene Fornuft.“ Saa fast en Konstitution, som de telluriske og klimatiske Forhold synes at have antaget — hvorom en Sammenligning mellem de nuværende og en Forverdens opdagede Levninger af Vækster og Dyr overtyder — kan Menneskeheden paaregne en Levealder, der er tilstrækkelig for Kulturens ideale, men naturlige, Øiemed: at udbredes over hele Menneskeheden. I Forhold til det store heri og den Tid, som vil udkræves dertil, kan Kulturen kun siges endnu at befinde sig i sin Ungdom, men i sin feireste og freidigste, i den, da intet synes Ungdomsmodet for svært; thi den er bleven sig bevidst, at al Jordens Slægter tilhører den.

Kulturgraden har vi fremhævet mellem et Folks Eiendommeligheder; derfor kan ethvert have sin og intet omsider befindes udelukt. Vi har havt Eksempler paa en indiansk Kultur i Mellemamerika; men vi kan ogsaa tænke os en ostiakisk eller eskimoisk uden at derfor Ishavets Sletter behøvede at optø. Kristendom og Kolonisering vil udrette dette med Tiden og meddele disse Hyperboræer saameget af en Kulturs Lys og Varme, som den Levemaade, der betinger Tilværelsen i saadanne Strøg, kan tilstede. Det er kun saaledes, de terrestriske og klimatiske Forhold er tvingende. De dikterer Nærings- og Levemaaden, og denne giver Kulturen sin Farve. Men hvorfor skal Eskimoen „Nangasipatak", der hører til et Folk, som har megen naturlig Humanitet, eier 100 Rener og mange Kajakker til Sælhundefangst, ikke kunne læse, besidde adskillige Kundskaber og Sans for at bo i et renligt og bekvemmere Telt? Dette vilde, om end Elendighed for enhver anden, være eskimoisk Kultur; men ikke om Eskimoen gav Slip paa Skindvamsen og Kajakken, og derved paa den Region af Jorden, han bebor, og som maa have Fortrin i hans Øine, siden „Innuits", „Mennesker", i egentlig Bemærkelse efter hans Sprog, bor der. Men derved var kun Terræn af Sjæle tabt for Kulturen, som udstaker sig, saa langt Menneskene *kan* bo, den Bund, den siden vil dyrke, og forjætter alle Muligheder af en menneskeværdig, om end i sine Strøg fattigere, efter disses fysiske Evne afpasset, Tilværelse. Nationer, der af sine Landes Natur er henviste til Nomadelivet som Hyrder eller som blotte Jægere, der endnu staar lavere paa Kulturstigen — og en saadan Natur har betydelige Strækninger af Jorden inde — er saaledes ligesaavel kaldede til Kultur som de mere begunstigede, men kun til en, der kan være dem tjenlig og bringe Ørkenen og den øde Høislette endnu mere under deres Aag. Folk, der maa afkjæmpe en ugunstig Natur Tilværelsen, er en Forbedring i denne allerede en Kultur; og forsaavidt de har naaet nogen saadan, er alle disse Nuancer af Barbarer og Halvbarbarer allerede indtraadte, som udfylder Rummet imellem Vildhed og Kultur i europæisk Bemærkelse.

III.

Det er isærdeleshed efter de karakteristiske Næringsveie, man afgrænser disse Inddelinger af Menneskeheden. Ved *Vilde* forstaaes, efter en gjængs Definition, Folkeslag, der ikke kjender til Kvægavl eller Agerbrug, men lever af Jordens frivillige Frembringelser, af Fiskeri eller Jagt. Og saadanne Vilde gives der vistnok under de mest modsatte Zoner; men forøvrigt er Definitionen lidet adækvat paa de fleste Folkeslag, som fortjener Navnet. Hvor faar vi en betegnende Benævnelse for Sydsøinsulanerne, som i al sin Vildhed dog kjender Jorddyrkning og Opavling af de faa Dyr, Naturen tilsteder dem at faa under Hævd, naar det næste høiere Kulturnavn — *Barbarens* — tilhører Folkeslag, som ikke kjender Agerdyrkningen eller kun driver den undtagelsesvis, og som dog, indskrænkede til det vildere, omvandrende, Jæger- og Hyrdeliv, saasom Tartaren og Beduinen, hævder en meget høiere Kulturrang? Og forfølger vi Stigen gjennem *de halvt oplyste Folkeslag*, som har fast Bopæl og Agerbrug og ikke er ukjendte med Handel og de nødvendigste Haandværk, men dog hverken kjender Kunster eller Videnskaber, og til de heltoplyste eller kultiverede Nationer, som forbinder Agerbrug med udbredt Handel, Kunster og Videnskaber, og udmærker sig ved sine borgerlige, politiske og religiøse Forfatninger: saa maa vi tilstaa, at det vaklende og ubestemte i disse sædvanlige Definitioner ikke aftager. Yderpunkterne — en Urtilstand og en europæisk Kultur, — er markerede, men Regnbuens Farver smelter ikke umærkeligere over i hinanden end de mellemliggende Tilstande.

En forfinet, silkeklædt Kineser, som, i Besiddelse af Konfucius's Fornufttro og alle Livets Bekvemmeligheder, fra sin porcelæntækte, med skjønne Vaser prydede Pavillon ser ud over det umaadelige, havedyrkede Land med dets skibbedækte Floder, vilde imidlertid høiligen protestere imod en ideal Forrang for den europæiske Kultur, idetmindste for det af mongolsk Race besatte Asiens Vedkommende. Han vilde nok selv

være Forbilledet for Tartaren og Jakuten; ja han skulde, for vore egne Lappers Vedkommende, kunne strække sine Prætensioner ind i Europa. Og visselig, der er en asiatisk, i meget ganske eiendommelig, Kultur med to Kulminationer: en østasiatisk eller braminsk, repræsenteret af Kineser og Hinduer, og en vestasiatisk, muhamedansk, repræsenteret af Tyrker og Perser. I Afrika kulminerer en eiendommelig Negerkultur i Sudan og en indtrængt arabisk-muhamedansk i de nordlige Kystlande. I Amerika er det samme Forhold tilstede imellem Levningerne af den mexikanske og peruanske Indigenatkultur, som i Araukanerne har opbevaret sig friskest, og den europæiske koloniserede, som ogsaa paa Sydsø-Øerne traf paa noget, der kunde kaldes australsk Kultur. Og enhver af disse Kulturarter fremhæves i sin Glans inden sin Verdensdel af de samme Modsætninger af i hinanden overgaaende Halvkultur, Barbari og Vildhed.

Men vi maa maale med vor egen Alen. Mod den europæiske Kultur er enhver anden, om end i Spidsen for flere Millioner end Europas, kun en Halvkultur; og de erkjender alle stiltiende, ved at optage de vigtigste af dens Opfindelser, dens Overlegenhed, om de end har Afsky for dens konventionelle Sæder. Thi i dette Punkt har Klimat, Tradition og Religion saa overordentlig meget at sige, og Forfædrenes Vaner, hvorunder en fornuftig Hensigt, som ikke lader sig miskjende, bliver helligere gjennem Slægterne og betragtes af disse medrette som deres private, de selv bedst maa vide, om de finder sig tjente med. Kulturens Forjættelse, at det bedste vil vinde Seier, maa indrømme Sædvanerne, at det Gode dog vil bestaa.

Lyset gaar forud for Varmen. Oplysning forud for Udbredelsen af Kultur. Mangel eller Besiddelse af Elementærmidlerne til Oplysning og deres Brug og Grad af Fuldkommenhed tør da afgive sikrere Kriterier paa Kulturgraderne end Næringsveiene. Den Europæer, som ikke kan læse, er, med alle sine mildere Sæder, ikke saa kultiveret som den Oriental, der kan det. Middelalderens Geistlighed styrede Nationerne, fordi de var de eneste, som forstod Skrift, hvorigjennem al

Kundskab og Erfaring opbevaredes for Slægterne, og Oldtiden saaledes ikke var gaaen tabt for dem som for Massen. Petrisædets Lyn var Polarisationen af denne Kasteoplysning, Funken af dens elektriske Følsomhed for sin naturlige Herskermagt, hvis Antastelse i et Punkt bragte den hele Kjæde i Virksomhed og til Slag i sit Udladningspunkt. Hvad Geistligheden var i Europa, er Europæerne i Verden, som de behersker ved ingen anden Magt end Oplysningens aandelige Overlegenhed, og hvor de hvide betragtes af de farvede med halvblandet Ærefrygt som dæmoniske Væsener, eller omtrent som Middelalderens Lægfolk ansaa disse Munke, der gik ud og ind i Slottet som i Hytten.

Kulturens største Kjæmpeskridt er Skrivekunstens Opfindelse. Den er *conditio sine qua non* for Oplysning, og denne for Kultur, naar derved ikke blot forstaaes enkelte Færdigheder til at vinde Livsopholdet ved. Skrivekunsten er *Vildhedens Grænse*, det eneste paalidelige Mærke om dens Ophør. Folkeslag, som ikke kjender den, kalder vi *vilde*, uden Hensyn til øvrige Fortrin; Folkeslag, som besidder Skrivekunst, *halvkultiverede;* og Folkeslag i fuld Besiddelse af dens Fuldkommengjørelse i Bogtrykkerkunsten, *helkultiverede.* Dette er, hvad den fuldkomnere Bogtrykkerkunst med bevægelige Typer angaar, hidtil kun Tilfældet med Europæerne og deres Kolonisationer, saa „Helkultur“ og „europæisk Kultur“ falder sammen i Begrebet.

Men efter denne Linjeoptrækning bliver Oldtidens høieste Kultur kun Halvkultur? Javel, men ikke derfor Barbari; thi Lovgivningen — enkelte Geniers Værk — beherskede Sæderne, og Naturen kaldte Hellas's og Hesperiens Beboere tidligt fra en raa Levemaade. Men Mængden nød kun en Halvkultur, fordi Midlerne til at udvide denne hverken rak eller strak til dens Behov, om de end var nok til at berige og uddanne Platos, Xenofons, Cæsars og Ciceros herlige Aander. Geniet har en medfødt Kultur; dét bliver frugtbart ved ringere Hjælpemidler, og Datids haandskrevne Bibliotheker gjemte allerede Viden og Næring nok for Aander, der, som de nævnte, besad saamegen

personlig Kultur som nogen af vore Dages Filosofer og Skribenter.

Men naar vi kalder det Folk kultiveret, som er i Besiddelse af Skrive- og Bogtrykkerkunst som de nødvendige Midler til Almenoplysning og deraf følgende Forbedring i det offentlige og private Liv, saa mener vi dog derfor ikke, at alle dets Individer er forædlede Væsener; men kun at de har Anledning til at blive dette, til at uddanne sine Kræfter og Anlæg, og at et betydeligt Antal virkelig benytter denne og nyder Fordelene deraf, og lægger for Dagen en Stræben efter Fuldkommenhed og Lyksaliggjørelse af egen og Medmenneskers Tilstand, som er Samlivets øverste Tendens og en Drift i Sjælen, der er dens inderste og helligste, Længsel efter det himmelske, nærmest beslægtet.

IV.

Kulturen synes at være Kunst, at tilhøre Hovedet, Fornuften, alene; men det er kun som Floden, der, naar den er bleven stor og indstængt inden Kvaderkajer, faar en Kanals udvortes. Ligesaa vist som dens Kilde springer i Hyrdens afsides Dale, ligger Kulturens i det menneskelige Hjerte. Det har Tendens til Kultur; — selv med ringere Evner vilde Mennesket været kultiveret og selskabelig dannet. Det besidder en naturlig apriorisk Kultur, som det er Kunsten at bevare under den senere Uddannelse. Dette er det ægte menneskelige, Humanitetens Aroma. Bibelen er naturtro, naar den viser Humaniteten allerede i Knop imellem Edens Roser. Mythen om de første Menneskers Uskyldighed betyder ikke andet end denne Blidhed i en Vildhed, som kun var Uerfarenhed, og at tillige en Tendens til en saa rolig og mild Udvikling som Blodets Vallen i deres Aarer var overveiende hos dem.

Kultur er saaledes ingen Fjernelse fra den menneskelige Natur, men dens nødvendige Udvikling. Sanseligheden attraar et behageligt og bekvemt Liv, Haanden har Anlæg til Kunstfærdighed, Aanden til Oplysning og Moralitet; og Kulturen er

Produktet af disse Udviklinger. Selv Forfinelsen, som ved mange latterlige Særegenheder, der skeier ud fra det naturlige og hensigtsmæssige, har afgivet Skingrunde for det modsatte, har sin Grund i naturlige Følelser. Eva var ikke gammel i Paradiset, før hun tænkte paa Figenbladet, og Verdensomseilerne traf kun faa Insulanere under de hede Zoner, som ikke kjendte Beltet. Høflighed eller Erkjendelse af andres Fortrin eller blotte Menneskeværd er, ligesom Ærbødighed for Alderdommen, en naturlig Følelse og findes selv paa et lavt Kulturtrin; men det er Despotismen, gjennemført i sine Konsekvenser igjennem Stænderne, som har gjort den saa overdreven hos Kinesere og Japanesere. Raa Folk, som f. Eks. de nordamerikanske Indianere og Beduinerne, lægger ved vigtige Leiligheder megen Færdighed og Anstand i Tale og Opførsel for Dagen; og den samme Utvungenhed og Naturlighed i Anstanden kræves af høi og sand Kultur. Kun ydre Omstændigheders Akkumulation, Hindringerne for denne Udvikling, bragte Blodet til at bruse, Udviklingen til at stanse, forvildes og bryde som Strømmen mod Stenene. Og saaledes indtraadte da Vildheden, saaledes som vi kjender den, ikke Uskyldighedens, uparadisisk i Paradiser. Ikke fra Kains Hjerte kom Mordslaget først og oprindeligt, men fra Konflikter imellem Brødrenes Interesser, fra en Refleksion over ulige Kaar, over Lykke og Ulykke, som denne Nummer to af Jordens Tænkere ikke kunde klare. Men hin paradisiske Uskyld har ethvert Barn. Den overveiende Tendens til ad gode Veie at blive, hvad det kan, skinner igjennem dets milde Træk. Men Livet tillader ikke, at det gaar saa stille og vel til. Det opdrager Barnet, som Vinden opdrager den unge Misteltein af en Rogn til Slankhed og Myghed, under Farer for at knækkes eller krøges. Det har en anden og kraftigere Opdragelse end den, hvortil Hjertet har Tilbøielighed, og hvis bløde Træk hurtigere udslettes. Ligesom Menneskeheden gjennemlever Mennesket en Vildhed, som Lidenskaberne tatuerer; men under det formørkede Aasyn, selv under en Forvildelse, som ikke vil ophøre, findes hin prototypiske Tendens til en Udvikling ad

blidere Veie end dem, Mennesket har maattet gaa, ad bløde og yndige som Edens Stier. Det er den, som fremsvulmer i den taarebristende Vemodssky, som ofte uvilkaarligen fylder Tyrannens Øie. Den forsvinder aldrig ganske: den synker tilbunds og kan sees i klart Veir. Det ophøiede i Nordamerikanerens, det elskværdige i Otaheitierens letsindige Vildhed, det vemodige, som sitrer under Europæerens Forbrydelser, er uvilkaarlige Frembrud af denne naturlige Ædelhed, som er den altid vedhængende Paradismuld ved Perfektibilitetens Rodtrevler.

Men selv om vi fornegtede denne Tro, hvis Bekjendelse gjentages i ethvert Barneaasyn og første Ytringer af Fornuft, og fandt de koldhjertede Anskuelser rimeligere, der skildrer Mennesket som et vildt Dyr fra Begyndelsen af, der kun har Nøden, Egoismen og sin Organisation at takke for, hvad det er — selv om vi fraskriver Menneskehjertet, den indre Gemytlighed, al Andel deri — er det dog i mange Henseender Kulturens Opgave at synes tilbagevendt til Naturen, og det ikke til en blot ideal, men til en ren menneskelig, saaledes som den virkelig fremtræder i ædle Personligheder, ja som Nationaltræk. Ligesom man af Kunstrytteren fordrer Araberens Ugenerthed i hans Præstationer, kræves af den sande Kultur Naturens ædle Gedigenhed i selve dens Forfinelse, der kun skal være det ædle Metals Politur.

Forfinelsen eller Sædernes ydre Kultur er det første, som falder Iagttageren i Øinene, og hvorefter man oftest bedømmer en Nations hele Standpunkt i Kultur. Men denne har intet usikrere og troløsere Fysiognomi. Paalideligere er da dens andet Janusansigt, *Dannelsen* eller Smagens Kultur, men som er vanskeligt at se med et upartisk Øie. Forfinelsens ideale Øiemed overalt skulde være at lade Samfundslivets Dyder vise sig i den behageligste Skikkelse, at forskjønne det, mildne dets Konflikter og tilhylle Lidenskabernes fremstikkende Udkanter; men det er en Fordærvelse, som ofte har udbredt sig fra Hofferne til Folket og besmittet Nationalkarakteren, naar man har troet at erstatte

Moralitet med Forfinelse, Sædelighed med Sæder, det væsentlige med Skinnet, eller endog den blotte Dannelse med enkel Smidighed i Omgang og Sirlighed i Udtryk. Til en vis Grad, der holder sig inden det naturlige, og ikke tilintetgjør andet ved Menneskenes Individualitet end det stødende derved, kan en kultiveret Nation heller ikke undvære denne Kulturens yderste Udblomstren, hvis skrøbelige Flor dog yder Menneskene et Ly, hvori de kan nærme sig hverandre og bekjæmpe hverandres Anskuelser, uden at Selskabets Fred derfor brydes. Forfinelsen har da næsten Karakteren af en Kulturens Opfindelse for at behageliggjøre Livet, af en Overenskomst om det konventionelle, vilkaarlig og forskjellig hos de forskjellige Folkeslag og tilhørende høiere Stænder udelukkende. En hollandsk Matros, der kommer til Kanton, er ikke mere forfinet end den Kineser, han tusker med paa Kaien, og Kapteinen kan som Europæer være mindre forfinet, end den Mandarin er som Kineser, han har at henvende sig til for at se sin Forbindelse med Landet aabnet. Men Matrosens europæiske Natur lader sig ikke besnære af de Grunde, som hos Kineseren forsvarer Børns Udsættelse; han kan ikke finde klumpfodede smukke, eller som Japaneseren nogen Fyldestgjørelse i at skjære sin egen Bug op, naar man er bleven føleligen fornærmet. Men Europæeren maa ikke le for høit ved dennes Vanvittighed; thi undersøger man hvilke Følelser, der bevirker den, finder han, at det er den samme Modbydelighed for at leve som fornærmet, der lader en Europæer fordre Fornærmeren ud paa Liv og Død.

Ligesaa usikkert et Mærke paa et Folks aandige Kultur, som Forfinelsen er, er den ogsaa paa dets moralske. Den betegner heller med sin stereotype Etikette ved Hoffet, sine Moder, Manerer og Talemaader imellem Folket, Nationalkarakteren i dets Klasser udenfor dets egentlige Masse.

Den moralske eller Hjertets Kultur kan hos et Folk kun bedømmes efter dets Nationalskikke, Love, Straffelove, og enkelte frivillige Foretagender. Spaniolens og Brittens koleriske Temperament har gjort grusomme Dyrekampe nationale; og ikke blot den

raa Pøbel, men mandlig og kvindelig Noblesse samles om disse nedværdigende Skranker. I Middelalderen fandt i mange flere Lande lignende Skuespil og Skikke Sted, hvori Tidens Grusomhed afspeilede sig; og det samme var Tilfældet med Straffelovgivningen, der overalt grundede den kriminelle Proces paa Torturen og var uudtømmelig i at opfinde og fastsætte Pinselsstraffe.

Afskaffelsen af saadant, Kravet paa, at Staterne skal øve de samme Dyder, som fordres af det enkelte Menneske, antyder en Forandring i Tænkemaaden til det bedre, et Fremskridt i *sædelig* Kultur. Vi lærer fra Barnsben at tænke os denne i sin Fuldendthed under Patriarkernes Telte — og visselig, den kan findes i høi Renhed, hvor liden aandig er tilstede —; men bød Abraham de fremmede ind i sit gjæstmilde Paulun, saa er et større Telt aabnet for den undertrykte og for sine Brødre hidtil mest fremmede Del af Menneskeheden i de europæiske Nationers Ophævelse af Slavehandelen, i Bibelselskaberne og de mange velgjørende Foreninger, som karakteriserer vor Tidsalder som ligesaavel fremadskridende i moralsk som aandig Kultur.

Til denne sidste tages dog især Hensyn ved Bedømmelsen af en Nations Kultur i det hele; den dokumenterer sig af Literatur, Forfatning, Indretninger og politiske Begivenheder; og selv den selskabelige Sædelighed udledes af den, ikke af den moralske Kultur, som kun gjøres til et religiøst Postulat, en forudsat Betingelse; men paa hvis Ikkenødvendighed for at være kultiveret man opstiller de Nationer, som lyser mest i Historien, og de store, fordærvede Hovedstæder som Eksempler. Men disse Omstændigheder, som ikke staar til at nægte, beviser kun, hvormeget der altid har manglet ved Kulturen, at dens Hoved vel har været tænkende, dens Haand kunstfærdig, men dens Hjerte svagt, og at dens Værd for Himlene eller for Menneskenes tilkommende Bestemmelse er mindre end for Jorden.

Et Taarn forbauser ikke Englens Blik,
der bor i høie Himle: Hjulets Dundren
opvækker ei de himmelskes Beundren,
der ser utalte Verdners Mekanik.

Men for Rousseauens Hjerte de sig bøie,
Beundring straaler i Serafens Øie.

V.

Vi maa have Verden for Øie, saaledes som den er. Jean Jacques saa ikke godt igjennem sine følsomme Taarer, og de kolde Blik, som, med Foragt for Menneskeheden, troede paa ethvert Punkt i Historien at træffe denne paa Mølleøgets Gaaen-i-Ring, saa ikke bedre. To af de geni- og følelsesfuldeste Historikere, Herder og Schlözer, som dog ikke har seet de sidste Frugter, Tiden har baaret for Menneskehedens Kultur, er begge komne til Overbevisning om, at Menneskeheden kun er et helt, som fra sit første af ved Selvdannelse, der er al Naturens Grundlov, har fortsat sin Organisering, og vil fuldkommengjøre den, og at denne Menneskeslægtens Forædling ved sig selv er Livskimen i vor Histories hele levende Legeme. Menneskeheden har vundet noget i sit møiefulde Liv, som ikke kan gaa tabt og er fælles Eiendom, omendskjønt den endnu kun, ved Erhververnes Forret, besiddes af enkelte af dens Dele. Det er Kulturen i sin nærværende Skikkelse, Udbyttet af Menneskehedens Liv, Resultatet af al Historie, al Tænkning, al Anstrengelse, alle Forsøg, Opfindelser og Opdagelser, saaledes som dens Fordele besiddes og nydes af Europas fortrinligste, og alene derfor fortrinligste Nationer, for, ved det Herredømme, disse derved nødvendigvis erholder, at tilflyde Alverden. Forladende de Egne, hvor den først kom i nogen Blomstring, har den stedse fortsat sit Liv ligesom Baniantræet, der vandrer udover Marken paa sine rodskydende Grene, slippende nogle, der hensmuldrer, for at tage des fastere Fodfæste med de andre. Født til sin nærværende Storhed med Menneskeheden, har dens Barndom overlevet Ninive, Babylon og Memfis; og ingen Rystelse, som har søndret Riger ifra hinanden, har kunnet række til dens Grund eller mægtet andet end at morkne og bevæge dens Overflade. Den kinesiske Selvhersker, som lod ødelægge sit Riges Bøger og straffede enhver aandig Virksomhed med

Døden, og det alexandrinske Bibliotheks Herostrat maatte have ødelagt Menneskeheden til sidste Mand, om de vilde have stanset Kulturen. Denne kunde, om Ødelæggelsen end havde rammet alle Bøger, ikke dø med de skrevne Fortællinger om de Begivenheder, som havde havt Indflydelse paa den, eller med de opbevarede Theorier til den Praktik, som havde gjort Landene blomstrende og Stæderne prægtige, og nu forlængst var Tradition og nedarvet Færdighed.

I Oldtiden indskrænket til enkelte Lande, i Middelalderen til enkelte Stænder, indtager den europæiske Kultur nu en Verdensdel, befolket af de dristigste Mennesker med den sterkeste Foretagelsesaand, har koloniseret sig overalt og antaget en universal Karakter. Græsk Kultur gjorde Ausoner og Sikuler til Grækere, romerske Gallere og Lusitaniere til Romere; men den europæiske Kultur kultiverer den øvrige Menneskehed, indlemmende i sig aarlig Millioner ved at meddele dem sine Kundskaber og Opfindelser, uden at opholde sig ved at modellere deres Sæder. Det eiendommelige i disse vil bestaa, men det vilde forsvinder endog uden Antagelse af Kristendommen. Det er ikke saa meget dennes eller nogen europæisk Lovgivnings Bud, som bringer Enkebaalene mere og mere til at slukne i Hindustan, som en ubevidst, men følt, Indflydelse af den fremmede, indtrængte Civilisation. Pagoderne er ikke blevne forstyrrede af de europæiske Etablissementer, men i de engelske Hinduskoler vil de indfødte ogsaa lære at sammenligne, og da vil de braminske Menigheder blive mindre. At sammenligne eget med andres er den vakte Menneskeaands første Virksomhed, og denne er for Kulturen, hvad Muldens Selvpræparation ved Luft- og Vandindsugning, naar den først er aabnet, er for Sæden.

Da Kulturhistorien kun omfatter, hvad der har havt Indflydelse paa Kulturen, og altsaa er det ekstraktive og virkeligt gehaltfulde af Universalhistorien, maa store Strøg af denne, især mange af disse ensformige Vaabenbedrifter, som indtager saa stort Rum i dens Blade, synes ufrugtbare for den. En nyttig,

om end glansløs, Opfindelse, en Forbedring kun i et Haandværk har for Kulturhistorien mere at betyde end mangfoldige af de Bedrifter, hvis Klang engang opfyldte Landene, men hvis Spor er som Vindens i Ørkenen. Disse er Bladene og Grenene paa Historiens Træ, som Ungdommen anvender en Del Tid paa at tælle fra Rod og til Top, fra Adam til Napoleon eller til Louis Filippe, men den stille Tænksomheds Frugter, som har faaet Anvendelse, er Blomsterne og Frugterne under hine Blade, hvilke har læsket Menneskeheden og givet den dens nærværende Nydelse af Livet. Men er det end kun de frugtbringende Resultater, som fæstner Kulturhistorikerens Opmærksomhed — for ingen er dog et verdenshistorisk Overblik nødvendigere end for ham, om hvem „*respicit ad finem*“ fortrinligen maa gjælde. Har han ikke f. Eks. Italiens specielle Kulturhistorie under Behandling, vil saaledes Enkelthederne ved Franz den 1stes italienske Felttog, hvis Tendens og Følger staar ham klart nok for Øie, være ham af mindre Vigtighed, end at denne Konge var den første, som koloniserede Kanada — et Faktum, Verdenshistorien ellers lægger mindre Vægt paa end paa et af Schaktrækkene frem og tilbage mellem ham og Karl V. Denne maa skjænke Enkelthederne lige megen Opmærksomhed i alle deres Gjentagelser; hin totaliserer dem til nogen ensformigt og gjør saaledes hine italienske Krige, der ikke skiftede Tendens med Fyrsterne, som førte dem, til et Fænomen. Verdenshistorien tager Hensyn til Omformningerne af Selskabets Ydre, Kulturhistorien kun forsaavidt de igjen har havt Indflydelse paa dets Indre. Hin skildrer med Beundring i sine Veraab disse Ødelæggelser, der lader sig forfølge til deres Ophav i et enkelt Menneskehjerte, ligesom Kjæmpefloden fra sit oversvømmede, en Havbugt lignende, Delta til sin Kilde i et fjernt, snevert Klippeleie; denne har ingen Beundring for Lidenskabens Styrke og Magtens Storhed, medmindre den har tjent sædelige Øiemed, ligesom Floden i det kultiverede Land Industriens Hjul, Handelens og Agrikulturens Sluser. Men ihvor lidet betydende for Kulturhistorien en Begivenhed kan være i sin Tendens — ofte kun

Tilfredsstillelsen af et Individs Lune eller af en fysisk Trang — saa har dog ingen været uden Indflydelse paa Kulturen. Enhver har bidraget til at give den sin Bevægelse, hvori, ligesom i Bølgernes, Tilbagebevægelsen kun har været tilsyneladende, Synkningen kun lokal, Fremadbevægelsen virkelig og almindelig. Som Storm, Hav og Fuglevinger bærer Sædfrøet med sig, har Erobringstogene, Folkevandringerne, bevæbnede Hundredetusinder, satte i Bevægelse af et Individs Lidenskab eller af Hungeren, Kristendomsforfølgelserne, Cæsar trængende ind i Galliens Hjerte, Attila førende sine Hunner over Rhinen, maattet tjene Kulturen til Udbredelse. I Afrika tæmmedes Vandalerne af sig selv paa den romerske Kulturs forladte Tomter, og Mongolerne trak sig ikke tibage til sine asiatiske Høisletter uden selv at have lært noget og lært hint Sekulums Europæere, at disse besad noget, de selv manglede, nemlig en fælles Kultur og dens Frugter, som de havde at vogte med de tyske Ottoners Aarvaagenhed tilforn mod Ungarerne — en Bevidsthed, Grækernes og Romernes generelle Navn „Barbarer“ paa alle andre Folkeslag viser, at de allerede var komne til.

Regenterne har, som Regenter, ikke det Krav paa et Navn i Kulturhistorien som i den universelle; mange endog ikke et Navn. De har selv forskjertset sin Ret dertil ved almindeligvis at gjøre ganske andre Ting end sine Folks Kultur til Hovedgjenstande for sin Omsorg. De og deres Generaler forsvinder som de enkelte Straa i Græsbunden, hvor vi kun søger de *specimina*, som har bragt Helse eller Vanhelse for Menneskeheden. Krigerne erholder kun Vigtighed, eftersom et Princip, ikke blot en kongelig Beslutning, en personlig Hensigt, forfægtedes i dem. Turenne og den store Condés glimrende Bedrifter har liden Betydning mod den bøhmiske Ziskas eller den engelske Fairfax's, som i Spidsen for Bønder og Spidsborgere med makkabæisk Fanatisme forfægtede Religions- og Folkefriheden; og af alle Eugens staar i Kulturhistorien kun de uforvitrede tilbage, hvorved hans Sværd hjalp Donauen i at sætte Tyrkerne en Grænse, og saaledes at hindre Asiens Barbari fra at trænge

ind over Europas Civilisation. Individualiteter, om end nok saa fremragende, bemærkes ikke af Kulturhistorien, uden de har repræsenteret aandige, sædelige eller usædelige Tendenser eller paa anden Maade indvirket paa Nationernes Frem- eller Tilbagegang i Velvære. Det er Lysets og Mørkets Dæmoner, den vil se i sine Helte. Derfor glemmer den ligesaalidt Seleuciderne som Makkabæerne, Alba og Wallenstein som Oranien og Gustav Adolf, men fremhæver Personlighederne i endnu skarpere Belysning imod hinanden end Verdenshistorien.

VI.

Men Kulturhistoriens fortjenstfuldeste Øiemed er, at den udsoner os med Verdenshistoriens Synder og Voldsomheder, lader os opdage Orden i dens forvirrede Skuespil og tilintetgjør den Sats, som paatrænger sig ved dettes grufulde Scener, at den Gud ikke aabenbarer sig i Historien som i den harmoniske og symmetriske Natur, hvor enhver Kraft staar paa rette Sted og opfylder sin Bestemmelse, og saa tydeligt og rørende tiltaler vore Hjerter. Tvertom overtyder den om, at den samme Gud, som raader i Naturen, lever endnu større og mere forherliget i Historien, uden at den derfor opgiver sine Hovedgrundsætninger, at Menneskeheden har vundet sin Kultur *ved Selvdannelse*, at Kulturens Hovedøiemed er Humanitet d. e. Mennesket i sin Fuldkommenhed som Menneske, og at dette saaledes indeslutter Midlerne og Øiemedet i sig selv. Alle Guds Værker har sin Bestaaen i sig selv; de beror paa Ligevægten mellem modstræbende Kræfter, og denne haandhæves af en indre Magt. Krystallen antager ikke sikrere sin Form ved Selvdannelse ifølge en Lov i dens Indre, som tillige er udbredt i Naturen, end Menneskeheden sin aandige Form. Men denne Naturmærkværdighed er ikke maskinmæssig; Aandernes Rige er grundet paa sædelig Frihed; og fysisk Tvang er ikke andet end et af Motiverne for denne til at sætte sig i Virksomhed. I sin Stræben efter en forædlet og lykkelig Tilstand har Mennesket kun faaet Anvisning paa sin egen, gudgivne Kraft; og det viser sig,

at den har været tilstrækkelig. Efter dets Væsens Grundlove kan ingen for Jorden fremmed Magt være dets Fører; men sin Fremgang har det maattet søge i egen Indsigt og Virksomhed. Kulturhistorien erkjender ingen Menneskehedens Fornedrelse til en Sammendyngning af sansløse Maskiner, der, tilligemed Virksomhedsdriften, Anstrengelser efter et fritvalgt Maal og udholdende Opofrelser, tilintetgjør enhver Mulighed af et høiere Tilkommende. Men den erkjender en høiere Visdom i Menneskesjælens Organisation, hvori tillige Menneskehedens Maal og Med og Midlerne til at naa dette, d. e. dens Vilje, Reglerne for Livet, er foreskrevet. Og efter disse den uendelige Visdoms store Love, som ligger til Grund for Alskabningen, er de Kræfter, som virker for Forbedringen af Menneskets Tilstand, Sædelighedens og Civilisationens Kræfter, i det hele de modstridende Tendenser langt overlegne, saa det er en Taabelighed at regne paa overordentlig, overjordisk Bistand, og at vente derpaa med Hænderne i Skjødet, naar tilstrækkelige Hjælpemidler er forhaanden inden Menneskeheden selv. Intet har skadet denne mer i dens Udvikling end den sløvsindede Lære, at Menneskeheden overhovedet enten ikke er istand til nogen blivende høiere Tilstand af Kultur, eller idetmindste ikke kan naa den uden Underværker ovenfra. Herder siger: „Naar man holder Forsynet for et Gespenst, som skal møde os paa alle Veie og uophørligt afbryde de menneskelige Handlingers Løb, for blot at opnaa dette eller hint af Fantasiens eller Vilkaarlighedens Øiemed, saa tilstaar jeg, at Historien er et saadant Forsyns Grav, men forvist ogsaa en Grav til Sandhedens Bedste. Thi hvad var det for et Forsyn, som enhver kunde bruge til en tjenende Geist i Tingenes Ordning, til sin indskrænkede Hensigts Bundsforvant, til Beskyttelsesdæmon for sin smaalige Taabelighed? Den Gud, jeg søger i Historien, maa være den samme, som er i Naturen. Ogsaa i den maa altsaa Naturlove gjælde, som ligger i Tingenes Væsen, og hvorover Guddommen saameget mindre maa hæve sig, som den just i dem, den selv har grundet,

aabenbarer sig i sin høie Magt med en uforanderlig Rigdom, Godhed og Skjønhed.“

Men fordi ingen hjælpsom Genius lærer Mennesket at skille det sande fra det falske, det gode fra det onde, eller fører det uden Møie til Seieren, og ingen beskyttende Magt staar den ædlere Stræben ved Siden i Kampen mod overmægtig Raahed, og fordi Mennesket kun har sine Anlæg til Fornuft, sædelig Forædling og Samvittighedens Stemme — kan vi derfor nære ringere Tanker om det, naar vi ser, hvad det dog har været istand til med disse Hjælpemidler, som engang for alle er givne Slægten fraoven? — disse Triumfer, Kulturhistorien dog hjembringer fra de stedsevarende Kampe med vældige Modkræfter, det sande og gode har maattet bestaa? — disse utvivlsomme Resultater efter saamange utilfredsstillende Forsøg paa en Grunden af et høiere Fornuftens Rige, som vel giver Historien dens ideale Helte, men hvilken ikke kunde blive varig formedelst deres Medmenneskers Skrøbelighed? Eller kan Guds Anordning eller Menneskets Rang som Menneske, d. e. som en ufuldkommen Skabning, tabe i Anseelse, fordi ogsaa hine saa ofte seirrige Modkræfter tilhører dets Organisation? Det maatte ogsaa have Magt til at gjøre ondt og blive en Daare, hvor det kunde være de himmelske lig. Sædeligt Værd og Oplysning udspringer kun af Kampen med den uædlere Natur og ved Anstrengelse af de aandige Kræfter, som tjener det gode. Var Kampen lettere, saa var Æren mindre. Den dyriske Naturs Drivfjedre, de egoistiske Tendenser, er sterke og kraftige; men de virker kun for Individet og Øieblikket, mens vor himmelske Natur virker for Slægten og for det evige. Det er Kampen mellem en Kjæmpe og en Alf. Kølleslagene synes at knuse denne, men den er stedse levende paany. Af Nødens haarde Bund er ikke Kulturens første, men stærkeste, Skud oprundne; saa kjær og gavnlig Rolighed er den, har den maattet vænne sig til at skyde sit Flor under Storme. Men dette viser dens evige Natur og himmelske Styrke. Den døde ikke i sin hjælpeløse Barndom; fra intet af har den ved egen Kraft hævet sig til

dens nærværende Standpunkts forholdsmæssig betydelige Høide; deri ligger Forjættelsen om et Menneskehedens stedse bedre Tilkommende og den fasteste Borgen for, at Kulturen aldrig kan give tabt og forgaa, men at den engang, uagtet de talløse Skuffelser af bedre Forhaabninger, vil opfylde vort bedre Selvs billige Krav og Forventninger.

Derfor kan Menneskeheden takke sin uforsonligste Plageaand, den ubøielige Nemesis, som forfølger alle Feiltrin, om ikke Individets anderledes end med Samvittighedens Piskeslag, saa dog ganske vist Slægtens med synlige Følger. Uden Smerte drager *den* Nytte af Individernes Lidelser. I Ondet selv ligger dets Helbredelsesmiddel. Ikke theoretisk, men praktisk, ved Lidelser og Erfaring, lærer Mennesket Fornuft. Hovedbestemmelsen i den moralske Verdens Kriminallov heder: „enhver Forseelse straffer sig selv.“ Dette er Korrektivet for Aanderne her og hisset og Sporen for deres Perfektibilitet. „Intet Onde, siger Herder, som træffer Menneskeheden, kan og skal være den andet end til Nytte. Det beror paa den selv, om dette ikke sker; thi ogsaa Menneskenes Laster, Feil og Svagheder staar, ligesom Naturbegivenhederne, under Regler, og er eller kan blive beregnede.“

Hvad Livserfaringen er for det enkelte Menneske, er Universalhistorien for Menneskeheden, og Kulturhistorien for denne, hvad Erindringerne fra Opdragelsestiden og Begivenhederne inden Samvittighedens Lønkammer, kort, den hele sædelige Proces, er for Individet. Kulturhistorien er nemlig ligesom denne Fremstilling af Kampen imellem den menneskelige Ufuldkommenhed og Tendensen til Fuldkommenhed, som ligeledes er nedlagt i Sjælene. Den antager derfor ligeledes som Grundsætning Menneskeslægtens Perfektibilitet, d. e. Evne til at uddannes i det uendelige. Denne Lære er den moralske Verdens Grundlov. Perfektibilitet er det aandige Livs Hævekraft og Nerve; uden den vilde Menneskeheden forgaa i sin Stagnation. Indesluttende i sig Ideen om en Fuldkommenhed, som ikke tilhører Jorden, er den dog fuldkommen istand til at gjøre Menneskene

saa oplyste, sædelige og lykkelige, som de kan og, efter deres Bestemmelse, skal blive, eller til at sætte dem i Besiddelse af en for Jordlivet ideal Fuldkommenhed, d. e. den høieste Humanitet, Forklarelsen af Skriftens Gudsbillede i os eller, som Herder udtrykker sig om Humaniteten, at den er den tillukkede Knop af Menneskehedens sande Gestalt.

Denne udmærkede Forfatter udtrykker dette saaledes i sine Breve til Befordring af Humanitet: „Vi bærer alle et Ideal i og med os af, hvad vi skal være og ikke være; de Slagger, vi aflægger, den Form, vi skal antage, kjender vi alle. Og da vi ikke kan blive, hvad vi skulde blive uden ved os selv og andre, modtagende fra dem og virkende paa dem, saa bliver vor Humanitet nødvendigvis et med andres og vort hele Liv en Skole og Øvelsesplads derfor. Alle menneskelige Indretninger, alle Videnskaber og Kunster kan, naar de er af den rette Art, ikke have andet Maal end at humanisere os, d. e. at gjøre Umennesker og Halvmennesker til Mennesker, og at give vor Slægt først i mindre Dele den Form, som Fornuften billiger, og hvorefter vort Behov stræber.“ Tvivler nogen om, at dette er Menneskehedens Maal, at dens Perfektibilitet nogensinde vil kunne drive det saavidt, da ophæves vel heller ikke deres Tvivl ved at paapege Individer, som f. Eks. Sokrates, Washington, Franklin, Howard, Fenelon og Oberlin, hvilke dog synes at have fuldkommengjort Idealet af Humanitet. Derimod maa al Tvivl om Fremtidens Forjættelser forsvinde ved at se tilbage paa det forbigangne af Menneskehedens Liv, og sammenligne dette med det nærværende, vor Slægts tidligste Dage, dens ældre Kulturs lykkeligste Tider med den Almindeliggjørelse af Aands- og Livsnydelser og teknisk Færdighed, som udmærker vor Alder.

Ligesom de Anskuelser af Menneskesjælen og dens Forhold til Gud og af Menneskehedens Selvdannelse, som i det foregaaende er gjorte gjældende, vel strider imod et sygeligt

Sværmeri, som tror at smigre Himlen ved at laste Jorden, der ogsaa er en af Guds, om end laveste Himle, og at ophøie Skaberen ved at forringe Skabningen og forklare Virkninger af Lovene for denne ved Indblandelser fraoven; men afgiver de eneste værdige og mest ophoiede religiøse Forestillinger om Gud og hans Verdensbestyrelse: saa har Religionens praktiske Forskrifter ingen herligere Bekræftelse end Kulturhistoriens egen Moral, at Menneskehedens Lykke afhænger af Dyd og Fornuft. Forsoningstroen apotheoserer hos Jesus Kristus hans selvopofrende Menneskekjærlighed; og Kulturhistorien kræver hos sine Helte ikke blot Fortjenester af Menneskeheden i Gjerninger, men ogsaa en uegennyttig Vilje til at gavne denne. Den forbyder den at tro, han er et ret Menneske, som er ligegyldig for Befordringen af det almindelige Bedste, og sætter vor Slægts Mærke kun i Virken for andre, i Hengivelsen for dennes Forædling og Forbedring af dens Tilstand. I denne Selvopofrelse ligger det ædle i enhver Handling. Herder siger herom saa skjønt:

„For dig!“ en Moder raaber, og hun dør
for sine spæde. For sin Ægtefælle
udholder, lider, taaler Kvinden alt;
for Børn og Hustru Ægtemanden alt;
for Vennen Vennen alt, for Fædrelandet
og alt det gode, som en Fremtid dølger,
den tapre og den vise alt; og for
en Efterverden leve maa og dø,
selv mod sin egen Vilje, Mennesket.
Aflænke vil Naturen os, befrie
vort arme Selv fra de for snevre Skranker,
da hun udtalte Ordet: „Menneske!
i andre, ikke i dit eget Selv,
dit Tilværs Sødhed være, og dit Væsens
Lyksalighed og al din Virkens Maal!
— — Elendig hvo fortabes i sig selv!
Men den, som virker for sin Næste — han,
han nyder Livet, han er salig, han!“

Vore Dages Kultur lægger ogsaa virkelig med karakteristisk Energi for Dagen en Tendens til at komme stedse flere

og flere Mennesker tilgode. Denne ligger vel i dens egen Natur, og fra Slægt til Slægt er de oplyste i et Folk stedse blevne flere, men det er først i senere Tider, den aabenbar har erklæret Massens Kultiveren for sit Hovedøiemaal. Og siden da gaar den frem med Lysets Hurtighed. Videnskaber og Kunster populariseres, uden at de derfor taber i Intensitet, Høide og Dybde. Lærdommen studerer, Geniet opdager for en Masse, der snart træder det i Hælene og fordrer nye Fremskridt. I hvor stor Forskjel, der vel endnu finder Sted imellem de kultiverede Nationers Masse og deres egentlige oplyste, saa forsvinder dog denne hurtigere nu, og man bedømmer en Nations Kultur efter, hvorvidt dette er skeet, og ikke efter de enkelte Genier eller Fortjenester af Videnskab og Kunst, som den maatte have at paavise. Ligesom ikke Homers eller Fidias', eller Platos Fødsel, men den udbredte Dannelse, giver Hellas en udmærket Plads i den gamle Kulturhistorie, saa er det ikke Newtons eller Davys Navne, men deres Genis Frugtbargjøren, Massens praktiske Bekjendtskab til deres Opdagelser, som giver Englænderne Forrangen imellem de kultiverede Nationer. Jo længere tilbage i Tiden, jo mere iøinefaldende er Forskjellen i Kulturens Fordeling inden Folkene. Deraf den sporløse Forsvinden af saamange, der har glimret i Horisonten. Med sine Nobilifamilier var Karthago forsvunden som den troløse Syrte, og det stolte Romerfolk overlevede ikke sine Patricier. Vor Tid har derimod indseet, at Basis for et Folks Lykke og Bestaaen er Almenkultur, at uden den er de enkeltes Anstrengelser for Almenvellet kun usikre. Naturen har ikke gjort den umulig; den er meget mer ganske analog med de Regler, denne følger; politiske Institutioner, som betinger Massens Raahed og Trældom, opløses af sig selv mer og mer; og naar den allerede oplyste Del af Menneskeheden, istedetfor som tilforn at afsondre sig, vil meddele sig, naar Menneskehedens Kræfter forener sig til dette Maal, saa er ingen Forventning om de Fremskridt, Kulturen vil gjøre, for sangvinsk, naar den holder sig inden de menneskelige Evners Omraade og saaledes ikke kræver mere

end almindelig Humaniseren. Denne har Naturen gjort til Menneskehedens Hovedopgave. Den er løst for en Del; men derved ogsaa Maaden at løse den for alle funden. Og Haabet om en evig fortskridende Forædling af Menneskeslægten er da ligesaalidt et Bedrag, som at vi er et godt Stykke paa Veien. Dette skal Kulturens Historie godtgjøre.

E. Sk. Maaske vil nogle erindre en for nogle Aar tilbage af Forf. fremsat Ide, om at ethvert, i Fattigdom født, uomtvisteligt Geni skulde opdrages paa offentlig Bekostning, hvortil en vis Stipendiesum skulde bevilges. Og fremdeles er jeg overbevist om, at et bedre Middel til at fremskynde Menneskehedens Fremskridt ikke lader sig opdage. Man tænke sig det gjennemført i de store Stater! — England og Frankrig vilde naa sine høieste Udviklingstrin uden Revolutioner. Ligheden er jo heri ogsaa realiseret. Og i Rusland! Hvorlænge vilde det vare, før ogsaa disses Nationer kom efter den øvrige civiliserede Verden? Men herom mere!

Jødesagen i det norske Storthing.

Solch' theure Wahrheit ward verfochten,
und überwunden ist sie nicht.
Euch, Kämpfer, ist kein Kranz geflochten
wie der beglückte Sieg ihn flicht.

Uhland.

I.

Den 9de September.

Lys og Mørke. Konstitutionskomiteen og dens Indstilling.

Fredagen den 9de September 1842 er ikke en uvigtig Dag i det norske Folks Historie. Den er mærkelig i Europas, i den hele Kristenheds, i Menneskehedens. Aaret har ikke opvist nogen betydningsfuldere Forhandling inden alle de lovgivende Forsamlinger. Det var *da* Forslaget til Ophævelse af Bestemmelsen i Norges Grundlovs § 2, der fremdeles forbyder de mosaiske Troesbekjendere Adgang til Landet, blev afgjort i dets Storthing; og Resultatet af denne Dags Forhandlinger indeholder mere end nogensomhelst anden der afgjort Sag tillige en Angivelse for Verden, som denne vil lægge Mærke til, af det Kultur- og Civilisationspunkt, hvorpaa det norske Folk for nærværende befinder sig.

Det norske Folk? Sagt formeget. Dog er Repræsentationen dets Blomstkrone, som bærer dets Slægts- og Artsmærker, hvoraf det kjendes. Men paa den store milliongrenede Busk er ikke alle de enkelte Blomster fuldkomne; nogle endog saa vantrevne og lidet udviklede, at man ikke skulde kjende den igjen

paa dem. Sørgelige Undtagelser selv i Repræsentationens Midte kan derfor ikke gjøre Tanken, at intet Folk har et velvilligere Hjerte, intet Folk et lysere Hoved, til forfængeligt Selvbedrag. Der kan være Uaar i Historien, i en Nations Udvikling. Uaar paa Mænd, paa Beslutninger og sjælelige Bedrifter. Men Taalmodighed! Det er som naar Busken hviler et Aar, skydende Blade eller skiftende sine tørre Kviste. I det næste kjender vi den igjen i dens eiendommelige Fylde og Herlighed, feirende ligesom en Høitid for sin egen Natur.

Europas Nationer tænker godt om os, baade formedelst vor Nationalkarakters Ry for gammeldags, uddøende Dyder og formedelst vor Statsforfatning. De er ikke uvidende om, at Norge, med Hensyn til denne, har sin Plads fremmest i de konstitutionelle Staters Rækker, nærmest efter de republikanske; og de af dem, som fortjener Navnet af frie og oplyste, vil ikke undlade at bedømme Norges Adkomst til denne Rang efter det paa hin Dag, en Menneskealder efter Konstitutionens Indførelse, passerede. Dommen vil blive streng. Den vil lyde paa Henvisning til Barbari, paa Uværdighed til en saadan Forfatnings Besiddelse. Det vil være den offentlige Stemme i Europas mest civiliserede og frie Lande, som vil fælde den, og i de ufrie vil alle oplyste, i den vide Verden alie ædle og følende Mennesker tænke det samme.

Men det vil være en Uretfærdighed; og forat forebygge den udgives i vort eget og et fremmed Sprog dette Skrift, der er en Række af Dokumentationer fra det norske Storthings ypperligste (ja uden disse skulde de vel heller ikke være dets ypperligste) Medlemmer for, at hin Menneskealder ikke er gaaen hen for Nordmændene uden Fremskridt i deres politiske Oplysning. Hint Forslag, der naturligvis forudsætter en saadan Fremgang, uden at kunne angive det Punkt, den har naaet, eller mere end blot haabe den tilstrækkelig, skulde ellers ikke have nydt hverken den Understøttelse, det fik, eller sin senere Adoption af paa det nærmeste samtlige dets Talsmænd og Understøttere. I 1814, paa den konstituerende Rigsforsamling, gav

alle Repræsentanter sin Stemme til hin Banlysning; 28 Aar efter gav over Halvparten af Repræsentationen sin til dens Ophævelse. Mere kan man ikke forlange af et Folk, hvis Flerhed af aktive Borgere endnu er opdragne hinsides Forfatningens Fødselsaar, og som er blevet ængsteligt for sin Konstitution og har troet at finde Beskyttelse derfor i streng Overholdelse af dens Integritet, det slette med det gode. Det er en Fordom, en haardpandet politisk Overtro; men det er en Nyhed, hin Majoritet forkynder, at den staar for Fald. Og det blev tydeligen sagt under disse Forhandlinger. Repræsentanten *Ueland*, det opstukne Mærke baade i denne og andre Sager for Flerheden af Storthingsbønderne, blev under dem adspurgt af Forslagets Vedtager, Sorenskriver *Sørenssen*, om han virkelig mente, at Grundloven aldrig skulde undergaa nogen Forandring, og han maatte svare med et nølende Nei, at han ikke saa kunde mene. Enkelte tør dog nok mene saa for fuldt Alvor, og at Manden af deres Midte her sagde formeget; men af enkelte Blylodder vil ikke Tiden lade sig stanse i sin Flugt. Bagefter vil disse Folk se, at det har gaaet an, om de end aldrig faar Øinene op for, at det var Følgen af en indre, sjælelig Nødvendighed, af den, som styrer den moralske Verdensorden. Det er denne, Forfædrene kaldte „Skuld“, den mægtigste, Guderne betvingende Norne, hun som var den eneste fortrolige med Alfaders Vilje.

Sagens Udfald er bekjendt: af 94 Medlemmer stemte 51 for Konstitutionskomiteens Indstilling, der med 5 Stemmer mod 2 gik ud paa at anbefale Forslaget, og 43 imod; og det erholdt saaledes ikke, paa 11 Stemmer nær, den $^2/_3$ Stemmeflerhed, som udfordres for Grundlovsforslag. Men at det første Gang ikke manglede mere er allerede betydningsfuldt for Fremtiden, som dog har sin bedste Forjættelse for denne Sag i, at Storthingets mest udmærkede Navne, næsten uden Undtagelse, findes imellem de en og femti. Dens fremtidige Seier skulde allerede være forjættet med dens Talsmands, *Sørenssens,* og med de trendes i Konstitutionskomiteen, *Fosses, Hjelms* og *Riddervolds*

Navne; nu, med de øvriges, som havde sluttet sig til disse, kan denne Fremtid ikke længer være saa fjern. Det var et af de Nederlag, som er Seire; det var en Seier uden Ros. Det var en Kamp imellem Intelligens og Fordom, Humanitet og Barbari, Lys og Mørke, hint svangert med Kristen- og Menneskekjærlighedens ædleste Varme, sammensat af Nationens mest straalende Navne, dette kun opvisende faa, det er værd at hefte en beklagelig Erindring ved. Det var en Storthingets Solformørkelse; skarpere er ikke Solskiven delt imellem Lys og Mørke under et saadant partielt Fænomen, end Thinget viste sig ved Stemmegivningen i denne Sag. Og hvorledes foregik denne Kamp? Siden der ikke var Talent mod Talent, var der da Grunde mod Grunde? Der var dog 6 Prester paa Modpartiets Side — seks Prester! Nei, intet bestyrkede mere Forsvaret end Angrebet. Saa slet blev det ført, saa slet, at Ordet „Debatter“ ikke kan bruges om det passerede, at Undseelsen var synbar, at det afvekslende vakte Latter, Medlidenhed, Uvilje, Forbauselse. At en god Sag forsvares slet, taaler man, fordi Sagen taaler det; men man taaler ikke, at en slet Sag forsvares slet. Man vil idetmindste have Talentets Glimmer over den nøgne Usselhed. Man vil jo have selve Mørkets Geister af en vis Skjønhed. Slet Forsvar for slet Sag vækker Modbydelighed, fordi man ved oftere givne Eksempler er bleven paa en Maade vant til og har faaet et Krav paa at høre den blive forsvaret godt. Men ved denne Leilighed maatte selve Sagens Forsvarere ogsaa paatage sig Arbeidet at fremhæve hvad der burde anføres imod. Modpartiet havde alene forbeholdt sig deslige Jammerligheder, som f. Eks. at de var reist hjemme fra sine Bygder med sine Nei'er, at Grundloven var bleven given af saa oplyste og fædrelandssindede Mænd, at man burde blive staaende ved deres Bestemmelser, at et Folk var Herre i sit Land som en Mand i sit Hus, hvor han kunde vise eller kaste hvem han vilde paa Døren, at en reisende var i Galizien bleven generet af en Jødes Paatrængenhed o. s. v. Belavet maatte man nu vel være paa at møde den værste Fiende,

Fordömmens tætte og træge Hær, med Klubber i Hænderne, og man fik ogsaa det Skuespil, at de dermed iblinde slog hverandre for Panden; men man forbausedes over ikke at finde en Anfører med et bedre Vaaben i Spidsen, men kun en Kamp ved at vende Ryggene imod, et Forsvar ved Massen, og ved at trække sig bag en Vold af Uimodtagelighed for Grunde. Den graahaarede Bonde, som først tog Ordet paa Modpartiets Side, var oprigtig nok til at erklære dette, at han nemlig var reist hjemmefra med sit Nei, og den ene af Dissenterne i Komiteen hentede sine Forholdsregler der nordfra, fra et af Norges vildeste, mindst oplyste Distrikter, som vel ogsaa derfor altid har været det uheldigste med sin Repræsentation. Paa en saadan Visdom, som hin Bondes, maatte naturligvis Konstitutionskomiteens Indstilling, Dokumenterne til Sagens Oplysning og de forskjellige Taler, være spildt Arbeide, og oprøres maatte man ved at mærke under ethvert af Modpartiets Ord den usleste af alle Grunde: den, at man havde dømt, før man havde hørt.

Vist er det imidlertid, at saa ikke var Tilfælde med alle, før de havde hørt til Ende. Selve Forhandlingerne, det overbevisende i Forsvarene, det usle og futile i Angrebene, bestemte ikke alene flere tvivlende, men forvandlede paa Stedet flere af de hjemmefrabragte Nei'er og bevirkede i Gemytter, som dog besad Imodtagelighed for Grunde og ømmedes ved at fornegte sit eget Hjerte, en Erkjendelse af Sagens Retfærdighed, som de endnu ikke havde faaet af dens Dokumentation. Dette er ikke blevet nogen Hemmelighed, ligesaalidt som det Faktum, at en syvende Prest, slagen af Blusel over, hvor slet den Mening blev forfegtet, som han var kommen med i Thinget, henreven af sine bedre Standsbrødres Taler, og dog ikke noksom Tvingherre over sit Hjerte til at røste imod de Sætninger, han maatte elske, givende efter for disse Bevægelser i sit Sind, suspenderede sin Stemme og ilede ud i Voteringens Øieblik. Flere Repræsentanter har ikke lagt Dølgsmaal paa, at det gjorde dem ondt at have stemmet imod en Sag,

hvis Retfærdighed de maatte indrømme ikke kunde bestrides, men som de kun ønskede yderligere forberedt og bedre fattet og antaget af den store Almenhed. En af Neierne har offentligen givet en lignende Erklæring, og endnu en af dem har uopfordret tilstillet Udgiveren heraf en Skrivelse, med Tilladelse at gjøre den bekjendt, hvori han forsikrer, at kun Grunde — som han dog fortier — der næste Storthing ikke vil være tilstede, var Aarsagen til, at ogsaa hans Navn findes imellem de 43, og at „ingen kan mere hjertelig ønske og med større Længsel imødese Mosaiternes Indlemmelse iblandt os og Delagtiggjørelse i vore Goder." Det er en Bonde. Angeren er altid oprigtig. Massen af de 43 var ogsaa Bønder. Kun otte af dem deltog i Æren at findes paa den Side, hvor Kristendom, Humanitet, Intelligens og Talent fandtes. De øvrige har ikke bidraget til at skaffe sin Klasses Krav paa overtalligen at besætte Storthingsbænkene Venner i den oplyste Verden.

Konstitutionskomiteen var ypperligen besat, med Undtagelse af Repræsentanterne Gaardbrugerne *Guddal* fra Nordre Bergenhus Amt og *Nødbek* fra Lister og Mandals Amt, hvilke begge, alene fordi de første Gang var Repræsentanter, ikke burde været Medlemmer af denne vigtigste Storthingskomité. Ventede man, at de, af beskedne Hensyn, om ikke til nogen anden Mangel end denne, eller af Ærbødighed for en *Fosses*, en *Hjelms*, en *Riddervolds* Patriotisme og bedre Skjønnende skulde underordne sin Mening deres, da tog man Feil af disse to Undtagelser fra den Beskedenhed, som især klæder den aandige Armod saa vel. Om Guddal er der sagt, at han virkelig troede, at Jøderne dyrkede Billeder; men det kan kun være en øieblikkelig Forglemmelse af sin Børnelærdom hos denne Lovgiver. Længe stod han alene imod Konstitutionskomitéens øvrige seks Medlemmer; men under dens endelige Forhandlinger viste det sig i Navnene *Guddal & Nødbek contra Foss, Hjelm, Riddervold,*

Bjørnsen og *Koren*, at Lige havde søgt Lige, at der inden Komitéen, ligesom ved kemiske Bundfældninger og Amalgamationer, var foregaaet en Afsondring efter det ensartede. Man saa i Komitéen i det mindre, hvad der i det større foregik i Storthinget. Men for et lettere Kjøb besidder ikke et Folk en fri Forfatning, end at det ofte maa se sig i det enkelte slet repræsenteret. Værre er det, at selve Storthinget er af Ubekjendtskab udsat for at tage Feil af sine Folk og at give Personer en direkte Indflydelse paa Lovgivningen, hvis høieste Opgave det maa være i sine Hjembygder at leve de bestaaende Love saa efterretteligen som muligt. Og saaledes var da hine to nye Repræsentanter slumpede ind i Konstitutionskomiteen, hvor de udrettede alt hvad de kunde, og det var, ikke at deducere nogen Modargumentation, men at gjøre saameget, at dens Indstilling ikke blev enstemmig. Dens Lyspartier erholdt en Slagskygge, Komiteens øvrige Personligheder en Modsætning i disse to dunkle Figurer, som fremhævede dem endnu mere. Sandheden kunde kun vinde ved, at Fordommen havde sine Repræsentanter, stumme, ubevægelige som den. En Æressag maatte det have været i en saa fortvivlet Stilling dog at vove et Forsvar; og det skulde have gjort dem daddelfrie, om det endog kun havde bestaaet i en Gjentagelse af de saa ofte hørte Kræmmerængstelser; men Komitéindstillingen indeholder ingen Anførelse af Grunde fra de to, og Troen paa Konstituenternes Ufeilbarhed kan dog vel her ikke frigjøre eller fortjene Navn af Forsvar. Det var en Protest som Stenens imod at flyttes. En kaotisk Forverden bringer sig endnu i Erindring ved disse over Marken enkeltspredte Klippemasser. De er dens Repræsentanter midt inde i Kulturens Enemærker. Saaledes er det, Gamledages Fordom repræsenteres langt inde i lysere Tider af enkelte protesterende af disse korte Neier, haarde, ubevægelige som hine Forverdenens efterglemte Stene.

Imod disse tvende stod da Mændene *Foss*, *Hjelm*, *Riddervold*, *Bjørnsen* og *Koren*, de første gamle Navne i Storthingets Historie, den sidste første Gang paa dette Repræsentant. Men

der var ogsaa noget interessant ved denne unge, tilbageholdende, menneskevenlige, i sin Egn saa afholdte Mand. I flere Aar nemlig Kapellan hos gamle *Niels Hertzberg,* Mosaiternes varme Talsmand, har han sukcederet den salige som Sogneprest til Kinservik i Hardanger og i denne Sag opført sig, som om han handlede paa sin forrige Principals Vegne, som om den gamles Skygge havde mødt. Han talte ikke, men han fortjener denne Omtale, da ingen bør forbigaaes i denne Fremstilling, som personligen har havt nogen Andel i Sagen, i Talerne eller Indstillingen. Hans Navn findes ved denne som Komitéens Sekretær.

Skrev jeg ikke dette ogsaa for Udlandet, at det ikke skal misdømme Repræsentationen, vilde det være overflødigt at fremstille for Landsmænd i Ordenes mangelfulde Træk de tre førstnævntes udmærkede Personligheder. Det er den Sags Støtte, de har forherliget med sine Navne, at de kjendes og elskes af dem alle. Deres Profiler, saa ofte sete i Afbildninger, er kjendte i Landets Fjerner, deres Navne hilses ved enhver patriotisk Leilighed, der kalder Nordmænd tilsammen. Men de og de øvrige Mænd af den 9de September har erhvervet sig Krav paa andres end blot deres Folks Interesse. Man maa kjende dem, se og høre dem.

Paa ingen Landsmand dvæler Nordmændenes Øine med det Behag som paa Artillerikaptein *Herman Foss*, Repræsentant fra Bergen paa Storthingene 1827 og 28, fra Moss i 1830 og sidenefter uafbrudt fra Kristiania. Som oftest er han Odelsthingets Præsident. Han er Folkets Mand i egentlig Bemærkelse, og det fordi han er bleven det ved ikke at smigre det. Han er Thingets Ridder uden Frygt og uden Daddel, Oppositionens Hjerte og Samvittighed. Den humaneste og mildeste Karakter gav ham fra først af Plads i dets Centrum, om man vil forstaa denne Benævnelse hos os, hvor en „venstre" og „høire" ikke, som i andre Nationalforsamlinger, er tydeligen adskilte som Ørnens Vinger, men ligger uudviklede sammen som Ungens i Ægget. Men fra dette Centrum gik han ud: hvert

Storthing forøgede hans Dygtighed og hans Popularitet; og nu siden 1826 danner han Middel- ikke Yderpunktet i den Fraktion af Thinget, som, om dets Medlemmer ordnede sig efter Meninger, vilde blive dets „venstre“. Demokratiet kjender hans Uafhængighed og roser sig ikke i sit Hjerte, hvor *Foss*, ved Kniberier, og især hvor det angaar Statens Selvstændighed og Majestæt, ikke har været med. Aldrig er han det og da mindst. Næst Søreussen er han maaske Thingets bedste Taler. Hans Foredrag er, til Indhold og Materie, vægtigt, fuldtonende, transparentklart, opvakt uden dog at være spillende, lyst uden at være glimrende, uagtet en vis Fremstøden ustanset strømmende, som den dybe, ikke skummende, Bæk. Med bevidst Overblik følger det altid Sagen selv, udtømmende uden at udbrede sig eller tage Vindfang under og at stige i Høiden. Hans Organ giver det en egen Eftertrykkelighed, der stemmer saa vel med dets altid ordnede Indhold. Sjeldnere, end man skulde tro, stikker dog Digteren — thi *Foss* er en Mand med „Schwerdt und Leyer“ — frem deraf. Han undgaar det med Flid for Skrøbelighedens Skyld, der har Mistillid til poetisk Foredrag, som om æsthetisk Skjønhed var Sandhedens Sminke og ikke dens naturlige Aasyn. Dog ved Spørgsmaal, der angaar Nationalæren, bliver hans Tale belivet og varm, Eftertrykket endnu stærkere, fuldt af hin Stødtakt. Da kan man være vis paa, at den ikke store, men velbyggede Mand med det aabne, franke, ridderlige Aasyn reiser sig. Han lægger Hænderne paa Skranken . . „Kaptein *Foss* har Ordet“ . . . og en Tale høres, klar, logisk, overbevisende, som om den tonede direkte ud af den høithvalte, overordentlig smukke Pande. Dog taber den ikke ved at gaa igjennem hans, selv med en liden Læspen, tydelige og mandige Organ.

Foss har ført en Atheniensers Liv i Republikens gode Dage, delt imellem Literaturen og Politiken i Folkeforsamlingen. Man skylder ham som Medforfatter en Bergens Beskrivelse, et vidtløftigt Værk af Lærdom, Flid og Talent, som mangen rigere Literatur fattes Sidestykke til, og hans poetiske Gaver har ikke

blot vist sig i vellykkede Oversættelser, f. Ex. af Frithjofs Saga, men ogsaa i egne Frembringelser. Hans Batteri ruller frem under hans Artillerisang, alle stolte og begeistrede over, at *Herman Foss*, Nationens Yndling, er deres Chef og Kammerat. Udenfor Tjenesten, naar Folket ikke har kaldet ham tilthinge, har Regjering og Kommune havt mangesidigt Brug for denne Mand, hvis Arbeidsomhed er ligesaa ualmindelig som hans Evner; og derfor har vel ogsaa Lyren maattet hænge mere paa Væggen, end den ellers vilde have gjort. Et mærkeligt Træk af denne samvittighedsfulde Arbeidsomhed og udholdende Dygtighed anføres i Ekspeditionssekretær Fougstads Skrift om Storthinget i 1836, hvor det heder: „Til det overordentlige Storthings vigtigste Beslutninger hører den, der sikkert vil bevirke vort Koffardiflags frie Brug paa alle Have og i alle Havne. Det er bekjendt, at Indstillingen er et Natarbeide af Kaptein *Foss*. Efterat have bivaanet en lang Storthingssession til Kl. 8 om Aftenen, satte han sig i Storthingets Sekretariat forat skrive denne Indstilling, og man fandt ham ved Arbeidet den følgende Morgen, hvor han atter indtog sin Plads som Repræsentant i Thinget.“ Udgiveren skrev dengang disse, „Natten imellem den 21de og 22de Januar 1837“ daterede, Linjer:

„Til Herman Foss.

Nu hvil dig, Borger! Det er fortjent
Nu løst er Flaget. Dit Værk er endt.
Ak, Norge eier ei Laurbærskov!
Derinde, vilde jeg, at du sov.

Dens søde Mørke den Natterad
dog ei betalte, du vaagen sad.
Dens Frugt ei læsked med nok Behag
den Mund, hvis Aande slog ud vort Flag.

Dens Blades Glimmer, mens Duggen ved
sin egen Vægtighed skjalv og gled,
kun minded mat om hvor tidt og tæt
de Stjerner faldt, mens du skrev dig træt.

Dens Vellugt skulde dog aande ind
en kvægsom Drøm i dit trætte Sind.
Og hvis mit Hjerte for haardt ei slog,
at drømme der jeg til det dig drog.

Nu har du levet en virksom Dag:
en Dag af Nætter. Befriede Flag
er Aftenrøden, som den har endt.
Nu hvil dig, Borger! Det er fortjent."

Men dette er ikke den eneste Gang *Foss* har ydet et saadant Sujet. Gad man staa op ved første Hanegal, mellem Midnat og Morgen, og liste sig hen under hans Vinduer, vilde man ofte i Storthingstiden kunne træffe ham ved Natlampen, tvingende Søvnen med Kaffe, holdende Geisten vaagen med Anstrengelsernes Overincitation, med Arbeidets paahvilende. Det maa være færdigt og endnu engang overveiet og gjennemseet, til han gaar i Thinget. Det ligger da i Portefeuillen, han bærer under Armen.

Det andet Medlem af Konstitutionskomitéen, Indstillingens Forfatter Høiesteretsadvokat *Hjelm*, er endnu navnkundigere i Norge end *Foss*. Det er det Navn, Menigmand letter paa Hatten for, og som forekommer ham som et Løsen til at raabe Hurra. Han har uløseligen kombineret det med 17de Mai, og han imaginerer sig i „*Jonas Anton Hjelm*" en Slags Løve med tolv Mands Vet liggende foran Grundloven halv indsvøbt i Nationalflagets røde Folder. *Hjelm* har ogsaa forsvaret det som en Løve. Der har idetmindste været en Leopards Murren i hans snarrende Stemme, naar han har anstrengt den for Nationalæren og de unionelle Krav. Paa disse Anliggender har han kastet sig med hele sin Sjæls Fyrighed. *Hjelm* er vore Storthings interessanteste Personlighed, og visseligen det største Geni, som har vist sig inden dem. Han er Oppositionens Hoved; men det er for stort for saa liden en Krop. En Revolution vilde være hans Element. Han er en revolutionær Karakter. I hvilkensomhelst Nationalforsamling vilde han være en Stjerne, glimrende yderst paa Venstrens Spidse. I Frankrig vilde han have, i den første konstituerende Forsamling, staaet Mirabeau,

i England Fox ved Siden. Naturen synes at have glemt Næse og Mund, saa smaa er de, under Bestræbelserne for at organisere hans Hoveds Indre des fuldkomnere. Men Geniet tindrer ud af hans smaa pariserbrune Øine ligesom hans kortbørstede graa Haar synes strittende af dets Elektricitet, og et velvilligt Smil ligger skinnende over de runde Kinder, saa man ikke har let for at finde Sporet af de Sindslidelser, som man ved denne fyrige Sjæl har havt at føle. Thi hans Skjebne har ikke staaet i Overensstemmelse med hans Evner. Indviklet i en politisk Trykkefrihedsproces nogle Aar efter Foreningen faldt han i Unaade, berøvedes Regjeringsadvokaturet, og den ministerielle Karriere, som ikke usandsynlig havde aabnet sig for ham, lukkedes. Han trak sig tilbage til Gaarden Alby i Nærheden af Moss; men saa glimrende hans Advokatur havde været, havde det dog ikke levnet ham saameget tilbage, at en Mand, der i sin Økonomi ledes saameget af geniale Smagshensyn, i Længden kunde undvære denne Levevei. Hans Tilbagekomst til Kristiania betegnedes af Udgivelsen af et Maanedsskrift for Literaturen og af et af en afdød Ven forfattet Skrift om Unionsstater; men man har Grund til at beklage, at en for Literaturen, og navnlig for Kritiken, saa skabt og udrustet Mand ikke giver sig mere af med den. Men Embeds- og Storthingsforretninger optager hans Tid, og hans Dygtighed til at arbeide, der endog overgaar *Fosses*, overbelæssedes ligesom dennes, endskjønt *Hjelm* ved at tage sig det mageligere. Han har været Repræsentant fra Smaalenenes Amt i Aarene 1830, 33, 36, 37 og 42. I 1839 undskyldte han sig med en Døvhed; men denne Gang toges den ikke for god, og nu flytter han sig i Thinget i Nærheden af den Talende og replicerer fra det Sted, han da sidder paa. Ved hans Foredrag hefter en komisk perennerende Hæshed, saa dets Rækker af dens fineste Logik og Dialektik tager sig ud som Diamantkjæder og gyldent Filegransarbeide under graa Spindelvæve. Deri, i Dialektiken, har han sin uopnaaelige Styrke. Det gaar til Volteslaaen. Stundom fristes han af sin Overlegenhed deri til at bruge den,

somom Midlet var ham ligegyldigt, til en speciel Hensigts Opnaaelse, men som dog aldrig staar i Strid med de liberale Grundsætninger og de fædrelandske Interesser, hans hele Sjæl hvidgløder for. Den hvidgløder; saaledes har endnu ingen Nordmand kjæmpet for Landets Ære og politiske Ret som *Hjelm*. *Fosses* Nationalfølelse rødgløder; dens, vi kommer til, driver det kun til, at det sorte bliver varmt, men ikke rødt.

Det er til Provst *Riddervold*, 8 Gange Storthingsmand fra Fredrikshald. Han er Storthingets Bevidsthed, dets personificerede Fornuft, uafhængig indtil Isoleren, og dog er det ham, man lader gribe Styret i vanskelige Omstændigheder, som Lodsen griber Skibets. Da, naar Debatterne har forvildet sig, Amendementerne ophobet sig, naar Sagen synes tabt i en Turv af Forviklinger, da synes han, som Minervas Fugl i Tusmørket, at se klarest, som den kloge Spindel at finde lettest frem gjennem Traadene. Han deler derfor Storthingets Præsidentskab med Sørenssen, der kommer ham nærmest i det vanskelige Hverv at kunne styre Forhandlingerne. Selv aldrig forvildende sig, synes deres Forvikling at være det Element, hvori hans Aand bevæger sig fyrigst, udspændende friest sine Fibrer. Dette Skarpsindets kombinerende Overblik, denne urokkelige Besindighed gjør ham til Storthingets mest imponerende Personlighed. Ingen er elsket som *Foss*, ingen beundret som *Hjelm*, men ingen anseet som *Riddervold*. *Sørenssen* har $^3/_4$ eller mere af alt dette, og saaledes dog den største Hyldelsens Tribut. Et alvorligt Ansigt, en høi, majestætisk Figur, klare, skarpe Øine, det lidenskabsløse Foredrag, saa tørt og mathematisk nøiagtigt gjengivende hans Tankegang, som om det var en chladnisk Lydafspeiling i Sand af Bevægelserne indenfor hans Pande — alt dette giver tilsammen et fortræffeligt Udtryk af denne praktiske Tænkers Sjæl. Kunde jeg tænke mig dem synbare, vilde jeg tænke mig dens Organer ordnede saa harmonisk og strengt korrekt som Cellerne i en Citron. Den sorte præstelige Kalot klæder et saadant Hoved godt. Dog vil jeg ikke tænke paa Sixtus, paa Ignatius eller de berømte politiske

Kardinaler, men Minerva, Datteren af Zeuses Hjerne, burde have havt saadanne Prester.

I Modsætningen til hine to Bønder tællede Konstitutionskomitéen en, som bedre vidste at hævde Standens Navn for politisk Oplysning. Det var *Ole Bjørnsen*, Kirkesanger i Kviteseid i Telemarken, men en Prest i sin Oplysning og i sin Tænkemaade, Digteren Zetlitzes feirede Ven, fra hvis eget lyse Hoved og ædle Hjerte mangen Folkesang er udstrømmet i hans Hjemdale. Han har paa de 6 Storthing, han har været Repræsentant siden 1815, altid været at finde imellem de uafhængige moderate, og naar hans Røst, dyb som en Kirkeklokkes, har lydt, har det altid været for en Sag, som har gjort hans Humanitet Ære. Vi vil altsaa træffe ham igjen mellem Talerne for Jødesagen. Der mere. Thi, som ytret, ingen af Mændene af 9de September, som personligen har havt Andel i Sagen, i Indstillingen eller som Talere, bør forbigaaes, hvor Hensigten er at give Verden en fuldstændig Afbildning af det passerede.

Indstillingen, der var overdraget *Hjelm* at udarbeide, kunde hverken med Hensyn til Skarpsindighed og stilistisk Færdighed eller til Interesse for Sagen været givet i bedre Hænder. Den var anbetroet en Arbeidsdygtighed, rastløs som Sagens under den styrtende Fos, en Pen, skarp og fin som en anatomisk Skalpel. Men ogsaa Indstillingerne i to andre betydelige Sager var samtidigen blevne lagte paa hans Skuldre, og en Sygdom slog sig til i den sidste Tid, saa hans Arbeide i denne Sag blev saa sent færdigt, at Komitéen endog ikke fik Tid til at lade alt, hvad han havde skrevet, trykke. Dog udgjør Indstillingen fulde 17 tættrykte Sider i stort Folio, hvoraf dog Dokumentationen optager en stor Del. Men klart er det, at det ikke kunde gavne Sagen, at Indstilling og Afgjørelse, formedelst Storthingets nær anstundende Opløsning, fulgte saa nær paa hinanden, at dets Medlemmer ikke fik Tid til at gjøre sig bekjendt med den, før den i Afgjørelsens Time oplæstes af Præsidenten. Denne Mislighed gav Anledning til nogle vidtløftige Debatter før Referatet af Indstillingen, som tog Tid

og Kræfter bort fra selve Sagen, og hvilke, om man vil forstaa dem, Indstillingen her maa forudskikkes, dog med Udeladelse af det mer overflødige i Dokumentationen.

Altsaa — lad os tænke os, at vi først har gjort os bekjendte med Indstillingen, før vi sætter os til bage til den 9de Septbr., og imaginerer os, at vi om Morgenen Kl. 9 iler afsted for at være Vidne til Lysets og Mørkets Kamp i det norske Storthing. Siden skal vi se og høre den, saa godt det lader sig gjøre for mig med Pen og Blæk.*)

II.

Forhandlingerne i Storthinget.

Klokken mangler 5 Minutter i 9 om Morgenen den 9de September.

. . . „Idag, om fem Minutter, i dette Øieblik skal Jødesagen fore i Thinget. Skynd dig, skynd Dem, vil De være Vidne til Slaget.“

„Snak! (Eller: „med Tilladelse, De er nok i en Vildfarelse“) den Sag har allerede expireret. Det er for sent. Den kommer ikke fore mere paa dette Thing. Jeg ved det positivt.“

„Nei, *jeg* ved det positivt. Betænk — et Grundlovsforslag . .“

„Men det er jo positivt umuligt, at Lovforandringen, om den bliver vedtaget, kan erholde Sanktion fra Stockholm inden Thingets Opløsning. Betænk . .“

— „Da skulde *jeg* reise som Kurér“ — faldt en forbiilende med en Bibel under Armen i — „dersom man tvilede om, at Veien lod sig gjøre.“

---

*) Derpaa følger i Originaludgaven Konstitutionskomitéens Indstilling, der gik ud paa, at „sidste Passus i Grundlovens § 2, saalydende: Jøder er fremdeles udelukkede fra Adgang til Riget — udgaar.“

„Der gik Proponenten. Det er nok saa, at Sagen skal fore,“ mente den tvivlende og ilede afsted.

„Hvad vil du vædde . .?“ sagde med fremrakt Haand et af disse Mennesker, som altid spilder Øieblikkene (og tilsidst vil befindes at have spildt Livet) med Snak. Han vilde sagt: „hvad vil du vædde, at Sagen ikke gaar?“ Men da han ikke fandt nogen, som kunde svare ham, at den vilde gaa, saasom de alle var langt nede i Gaden, inde i Storthingsgaardens Port eller allerede i Trapperne, maatte han trække den fremrakte Haand tilbage.

Om han ilede efter, kan være saa ligegyldigt som det andet; men den, som den Dag vilde have Plads paa Storthingsgalleriet, maatte skynde sig. Man ventede de interessanteste Debatter i den hele Session; man ventede, som vi har hørt, „et Slag“. Det blev ogsaa et, men ligesom naar Krigere øver sig i Vaaben paa udstoppede Halmfigurer, der med alle sine Blessurer dog blive staaende igjen som Seierherrer, der har beholdt Pladsen.

Men omtrent som oven anført kunde Samtalen falde hin Morgen mellem bekjendte og fremmede. Uvisheden, Spændingen, Interessen for Sagen og for at overvære dens Behandling, dens Seier eller Nederlag, var saadan, som jeg i ovensatte Linjer vil have antydet. Man vidste, at man aldrig vilde faa en bedre Anledning til ret at lære hver enkelt af Folkets Repræsentanter, i det Indre af deres politiske Troesbekjendelse, at kjende.

I nogle Nødder er der Mark; andre taaler at ransages.

Dette Aars Storthing talte netop det grundlovbestemte Maximum af 100. Det havde ophævet denne Bestemmelse, og den var bleven sanktioneret af Kongen. Der var altsaa bleven „rørt“ ved Grundloven, og et Præjudikat afgivet for, at Kongen skal sanktionere Grundlovsforandringer. Men denne Dag talte

man kun 95 tilstedeværende Medlemmer; 5 af Sagens utvivlsomme Venner var fraværende, nemlig Provsterne *Heffermehl* og *Aall*, der var hjemforlovede til deres Kald, Sorenskriver *Nielsen*, med hvem det samme var Tilfælde formedelst Sygdom, samt Prokurator *Borchsenius* og Lensmand *Ringnæs*, en særdeles oplyst og veltænkende Bonde, der begge, formentlig af samme Aarsag, ikke den Dag saaes paa sine Pladser.

Forslagets Vedtager, Sorenskriver *Anton Vilhelm Sørenssen*, var paa den Æresplads, han saa ofte sees paa, nemlig paa Præsidentstolen. Paa ham, dets pligtige Forsvarer, maatte alles Øine hvile, som i Dystrendet paa den egentlige Turneringsridder, der skulde bryde Lanse med hvem som kom. Han er ogsaa Storthingets bedst udrustede Kjæmper — et af de Mennesker, om hvem en Oldets Græker vilde sige, at Musen havde kysset ham i hans Fødselsstund paa Panden. Han er velsignet og indviet i Vuggen med den bedste af de himmelske Kræfter til herlige og hellige Formaal: med Veltalenhedens ypperlige Gave til at bringe Sandheden Seier, Menneskeslægten Fremgang, Uskyldigheden Erkjendelse og Triumf. Derfor, ved at være vedtaget af ham som eget, og ved Adoptionen lagt til hans varme Hjerte, havde Sagen ikke blot erholdt en Forjættelse om at seire, men et Stempel paa at fortjene det, en Vished om, at der vilde blive kjæmpet indtil Taarer for Seiren. Thi endnu mere end hans Evner som Forhandlingernes Leder, er det den fuldendte Veltalenhed og navnlig den Varme, der ligesom fylder enhver af hans Foredrags Sætninger med Liv og Lys og pulserende Blod, der gjør ham til vort mest udmærkede parlamentariske Talent. Han henrives selv, og henriver derved. Han er, siden han fremtraadte, den eneste i Storthinget, om hvem det kan siges, at han er veltalende i egentlig Forstand og i alle Ordets Bemærkelser. Organ, Blik, Stilling, Gestus — alt har forenet sig for at give hans overtænkte eller improviserede Foredrag det mest fuldendte, inspirationsmæssige Udtryk, den mest indtrængende Form. Dog er det aldrig poetisk, men i høieste Grad rhytmisk og velklingende. *Sørenssen* er ikke af

fuld Middelhøide, men hans Veltalenhed er stundom af den Art, at den synes at løse den vanskeligste af alle Opgaver: den at lægge noget til den naturlige, virkelige Høide. Den er uddannet, ikke studeret. Hans mangeaarige Plæderen for Høiesterets Skranker har givet ham Øvelse uden at betage hans Foredrag noget af dets Naturlighed.

I 1830 begyndte han sin glimrende Storthingsbane som Repræsentant fra Kristiania, som derved har havt den Ære at skaffe Storthinget en permanent Præsident til Afveksling med *Riddervold*, naar han trætner under Byrden. I 1839 vilde man bemærke, at han ikke længer tilhørte Oppositionen, og man daterte dette fra en Audiens hos Kongen, som da skulde have erobret hans Hjerte. Hvilket Gemyt skulde ogsaa være mere skikket til at forstaa og skatte *Karl Johans* paa engang store og elskelige Personlighed, hans historiske Betydning, hans Menneske- og Kongeværd og hans Kjærlighed i Sind og Gjerning for Norge, end et dermed saa beslægtet, end *Sørenssens* varmhjertede, følelsesfulde, enthusiastiske? Men sin Overbevisning har han altid tilhørt. Det er den, som giver hans Tale dens eiendommelige Varme. Var det ikke saa, skulde man snart mærke dens Aflunken til Affektation, dens Fornedring til Advokatens Rutine, og naar han greb til den Floskulation, han nu foragter, skulde ikke blot han selv, men alle, som havde hørt ham før, gribe ham i en Uredelighed imod sig selv, som er denne oprigtige Natur umulig. Han hører nemlig til de varmblodige Folk, som vel kan skifte Meninger (og det sker ikke saa sjelden), men om hvem man ved, at de mener, hvad de siger. Denne Egenskab er ikke saa almindelig, som den synes at burde være. Den elskes hos *Sørenssen*, og denne Mening om ham har Del i hans fornyede Valg fra Hovedstaden, medens Storthinget, ved hans idelige Udnævnelser til Præsident, har lagt for Dagen, hvor høit han æres for sine administrative Talenter.

Præsidenten ankyndiger Dagens Forhandlinger. Det er først et Par Budgetposter, og, efter deres hurtige Affærdigelse,

meddeler han Konklusionen af Konstitutionskomitéens Indstilling om Forslaget til Ophævelse af Grundlovens § 2, sidste Passus. Ordet „Jøder" høres. Det virker som en elektrisk Rørelse. Alles Hoveder viser spændt Opmærksomhed. Paa Galleriet trænger de sig frem endnu en Tomme. Nede i Salen mærkes hos flere af Repræsentanterne en Skyhed for at se sig tilbage, som ellers ikke har Sted, naar en interessant Sag har fyldt Galleriet.

Men hvad er det for Kvartblade, som cirkulerer mellem Repræsentanterne, og hvoraf Eksemplarer, endnu ferske og fugtige fra Pressen, lægges paa Pladserne og Bordene? Typerne er saa svære, at de kan læses fra Galleriet. Lad se! De maa være beregnede paa Bønderne, at de kan læse dem foruden Briller. Det er jo et rent Flyveblad. Der kommer det. Lad se!

„Til Storthinget.

Hvad der er moralsk rigtigt bør ske. Det er ogsaa moralsk nødvendigt og nyttigt i Tiden, om end dets Nytte ikke for Øieblikket kan opdages.

Dette er ligesaa vist som, at hvad der er moralsk slet bærer sin Straf i sig, om det end er tilsyneladende nyttigt for Øieblikket.

Dette er *Grundloven* for Guds Regjering, for den moralske Verdensorden, og anbefales til Eftertanke i Anledning af Dagens Kvæstion betræffende *vor* Grundlovs § 2, sidste Passus.

Desuden gives der en Mængde positive, utvetydige og den *kristne ubetinget tvingende* Religionsbud fra *Jesu Kristi* egen og hans Apostles Mund, saasom Matth. 5, 44—45; 7, 12, 22, 39; Luk. 6, 36; Hebr. 19, o. fl., der alle falder bestyrkende sammen med ovenskrevne Erfaringssætninger.

Kristiania den 9de September 1842.

Ærbødigst
Henr. Wergeland.

I flere af Foredragene vil man finde disse Grundsætninger gjorte gjældende, saa det tør nok være muligt, at denne Froprædiken ikke har været saa ganske en Røst i Ørken. Proponentens Iver for at begrunde Sagen paa moralske Motiver viste sig ogsaa samme Morgen i den Konstitutionelle, hvor de tre første Passus af ovenstaaende ogsaa var indrykkede.

Alle fæstede Øinene paa Præsidenten. Over hans velvillige og livlige Aasyn hviler en tungsindig Alvorlighed. Han forhører sig, om nogen har noget at ytre, før han gaar over til Indstillingens Oplæsning.

***

Efter dennes Oplæsning refererede Præsidenten følgende Skrivelse fra Forslagets Proponent:

„Positive Religionsbud.

Foruden det kristelige Kjærlighedsprincip, udtrykt af Jesus Kristus selv i Matth. 5, 44—45 i Sproget, der endogsaa byder os at „elske vore Fiender, forat vi kan vorde vor Faders Børn, som er i Himlene, og som lader sin Sol opgaa over onde og gode, regne over retfærdige og uretfærdige," findes der en Mængde aldeles positive, utvetydige og enhver sand kristen tvingende Religionsbud, hvoraf herved anføres en Del:

1. Matth. 7, 12. „Alt hvad I ville, at Menneskene skulle gjøre imod Eder, det gjører I ogsaa mod dem! thi saadan er Loven."
2. Matth. 22, 39. „Du skal elske din Næste som dig selv!"
3. 1 Joh. 3, 18. „Lader os ikke elske med Ord, ei heller med Tunge, men i Gjerning og Sandhed."
4. Luk. 6, 36. „Værer barmhjertige, som eders Fader og er barmhjertig!"
5. Hebr. 13, 16. „Glemmer ikke at gjøre vel og at meddele; thi saadanne Ofre behager Gud vel."
6. Matth. 25, 40. Kristus vil paa Dommens Dag sige til de barmhjertige: „Hvad I har gjort mod en af disse mine mindste Brødre, har I gjort mod mig."
7. Philipp. 2, 4. „Enhver se ikke paa sit, men enhver ogsaa paa andres!"
8. 1 Cor. 4, 7. „Hvo giver dig Fortrin? Og hvad har du, som du ikke har annammet?" Konfereret med:

9. 1 Petr. 4, 10. „Som enhver har faaet en Naadegave, saa tjener hverandre dermed!“
10. 1 Joh. 3, 17. „Den, som har denne Verdens Gods, og ser sin Broder lide Mangel, og lukker sit Hjerte for ham, hvorledes bliver Guds Kjærlighed i ham?“
11. Rom. 12, 18. „Dersom det er muligt, da haver Fred med alle Mennesker, saavidt det staar til eder!“
12. Joh. 13, 15. Derpaa skal alle kjende, at I er mine Disciple, dersom I har indbyrdes Kjærlighed.“

I Kontinuation med vedlagte korte trykte Meddelelse, tillader jeg mig ærbødigst at oversende denne Tilbagekaldelse i Erindringen af de Religionsbud, som vistnok engang har været indprægede og endnu staar prægede i enhver Repræsentants Hjerte.

Den korte Tid imellem Komitéindstillingen og Sagens Afgjørelse hindrer mig fra yderligere Forsøg paa at forsvare Tolerancepropositionen, der for mig har Vægt og Interesse som Samvittighedssag — et Skridt, jeg af denne Grund haaber fri for Mistydelse.

Skulde en Anskuelse, der tror med større Vægt at kunne støtte sig til borgerlige og lokale Forhold og til materielle Hypotheser, blive den seirende, da udbeder jeg mig Propositionen uforandret fremsat til Afgjørelse paa næstkommende Storthing. Den hører maaske til de Reformer, som betegner en mere oplyst og udviklet Tidsalder, omendskjønt det norske Folks gjæstmilde og menneskekjærlige Karakter maatte indgive et ikke ugrundet Haab om, at Sagen allerede nu i Aaret 1842 maatte kunne gaa.

Ærbødigst
Henr. Wergeland.

Præsidenten opløftede et Nytestamente, som var Skrivelsen vedlagt, appellerende dertil med Hensyn til Citaternes Rigtighed.

Klokken var nu 12, men, med Tilsidesættelse af den sædvanlige Hviletid, erklærede Præsidenten nu Sagen undergiven Debat.

***

Den høie, smekre, noget ludende Figur, som reiser sig der i Thingets Midte, og som med det tungsindige, sensible Udtryk i sit Ansigt, det glatte mørke Haar, det bløde, sitrende Organ, ligner mer en Sydbo, en Italiener, end en Nordbo, er Amtmand *Carl Falsen*, en Repræsentant, kjendt med Høiagtelse

fra 8 foregaaende Storthing formedelst den Følelsens Adel, der altid som en molstemt gylden Streng gjennembæver hans Foredrag, og formedelst den selvfornegtende Samvittighedsfuldhed, hvormed han yder den seirende, af ham til det sidste bestredne, Sag sin oprigtige Tjeneste, for dog endnu at gjøre den saa heldbringende for det almindelige som muligt. Det er Cato mod Guderne og deres *res victrix;* men ikke Cato, som tror, at alt er tabt. Thi ingen forsvarer mere tommevis sin Mening, og er dog mindre fortrydelig paastaaende, naar den ligger under i Voteringen. Denne sjeldne Egenskab, der tyder paa en Tænkemaades Sinceritet, som maatte kunne forsone den mest legitimistiske Carlist med den deciderede Republikaner, en Chateaubriand med en Armand Carrel, har ogsaa vundet ham Anerkjendelse hos den Opinion, der nævner sig selv ved at sige: „*Falsen* er Royalist, en Aristokrat, og derfor ikke af vore Folk.“ „Men han er en patriotisk Royalist, en Dannelsens Aristokrat,“ er den bleven tvungen at lægge til. Han er en Broder af Manden fra 1814, af *Christian Magnus Falsen,* den Nordmand, som har størst Fortjeneste af den nye Forfatning, og Søn af Digteren *Enevold Falsen*, den Nordmand, der sørgede dybest over Fædrelandets Ulykke under den gamle. Naar han reiser sig i Thinget, mindes man disse Frændskaber, og begge hines Skygge synes at omsvæve den efterladte. Denne Gang var ogsaa Broderens fremmanet ved Anførelsen i Komitéindstillingen, og for vor irritable *Falsen* var dette at sætte Naalen til en Nerve. Af en Mand af *Falsens* Humanitet og Følelsesfuldhed (han er en af de Jurister, som ogsaa kan græde) kunde man vente, at han vilde tale i Sagen; men efter denne Berørelse, at han maatte springe op som den anslagne Tangent. Og det skede.

Han var — hedte det — ganske paa det rene med sin Stemmegivning i denne Sag, og havde heller ikke taget Ordet for udtømmende at gjennemgaa Spørgsmaalet; imidlertid troede han dog at maatte berøre det med nogle Ord. Man havde mange udmærkede Mænds Erklæringer for, at det var stemmende

med Religion og Politik at tilstede Jøderne Adgang til Riget, og der var heller ikke noget i det gamle Testamente, som satte denne Nation i Opposition mod de kristelige Troeslærdomme. Vel havde man ogsaa Erklæringer om, at Talmudisterne, hvortil flere Forfattere henregner alle europæiske Jøder, stiller sig i skarp Modsætning til Staten, at de saaledes bekjender sig til Grundsætninger, som ikke nogen kunde ønske var Borgernes, f. Eks. at Lovene ikke har forpligtende Kraft for dem, og at de kun anser sig bundne dertil ved Magten. Men saadanne Principer var noget, som ikke laa i deres Lære, og var kun fremavlede ved de gruelige Forfølgelser, hvorfor de havde været udsatte; ved den store Humanitet, som er de senere Tider egen, har ogsaa Jøderne frigjort sig for saadanne Grundsætninger, der maatte lede til, at de overalt blev tilbageviste. Naar man tillige har sagt, at Jøderne nu har opgivet Troen paa den kommende Messias, da var det Taleren ufatteligt efter hans Bekjendtskab til dem. Men alle saadanne Hensyn maatte vige for de vægtige Grunde, som var anførte af det theologiske Fakultet, og man maatte heller overlade til den private Lovgivning at træffe Bestemmelser mod Misbrug, som muligens kunde opstaa, hvis nogle af de ovenanførte Grundsætninger endnu skulde være denne Nation egne. Historie og Erfaring siger rigtignok, at Jøderne har en Ulyst til alle nyttige Forretninger, medens de har alle Tanker henvendte paa Bank- og Pengeaffærer, og at der i deres Karakter ofte er en utaalelig Paatrængenhed; men dette maatte vel være Forfølgelsernes bitre Frugter; thi paa den anden Side fandt man hos dem Lærdom, Geni, udmærkede Sindsevner, en usvigelig Vedholden ved deres Religion og en til det utrolige grænsende Opofrelse for den. Man fandt saaledes hos dem, som hos andre Folk, udmærkede og mindre gode Egenskaber. Men hvorledes de her vil opføre sig, kom vel mest an paa, hvorledes man opførte sig imod dem. Naar nu Komitéens Grunde er saa vægtige, forekom det ham, at den ikke burde have fremdraget den private Affære mellem Glogau og hans afdøde Broder og

stillet denne i et mindre heldigt Lys. At denne var af en anden Mening end Komitéen, kunde ikke forundre nogen, som tager Hensyn til, at der ligger 28 Aar mellem da og nu, at Forholdene har forandret sig siden den Tid, og at endnu mange, saaledes som det theologiske Fakultet anfører, tror, at der hos Jøderne findes Grundsætninger, der stiller dem i Opposition mod Stat, Ret og Sædelighed. Komitéen har sluttet saaledes, at hvad *Falsen* har udtalt maatte være de Grunde, som havde bevæget Rigsforsamlingen til at opstille den her omhandlede Bestemmelse i Grundloven. Men hvorledes kunde man gjøre en saadan Slutning? Brevets Udtryk viste jo klarligen, at han deri kun fremsætter sin subjektive Formening. Til Slutning udhævede Taleren det atter som Retfærdighedsfordring, at Jøden ikke behandledes som en Forbryder, som en banlyst, og straffedes for den blotte Betrædelse af Norges Jordbund med de høieste Mulkter, samt at vor Religion bød at antage Forslaget.

Bag *Falsen* sidder en Repræsentant, som ved sin egen Personlighed kalder Rigsforsamlingen paa Eidsvold tilbage i Erindringen. Det er den statistiske Forfatter, Amtmand *Gustav Peter Blom*, Repræsentant fra Drammen paa alle Storthing siden 1830. Han kunde ikke mangle i en Strid, hvor Intelligentsen sammenkaldte sine Kjæmpere, og han bar personligen Vidnesbyrd om den Forandring i Meningen om Kvæstionen, som siden 1814 er foregaaet hos Rigsforsamlingsmændene. Han er en praktisk Mand, af samme politiske Farve som *Falsen,* talende klart og sundt, men uden Varme, med en tydelig, dialektløs Stemme; hans Ansigt udtrykker Velvilje og Forstand, og hans statelige Figur bærer godt den Menneskealder, som er henrunden, siden han paa Rigsforsamlingen i Eidsvold, hvor han hørte til Unionspartiet, tidligen kaldtes til Deltagelse i Fædrenelandets politiske Anliggender.

Blom ytrede: „Komitéens Indstilling var saa vel begrundet, at enhver maatte kunne danne sin Mening, og det var heller ikke for at udtale sig over Spørgsmaalet, han havde taget Ordet. Men som eneste herværende Medlem af Rigsforsamlingen vilde

han give en historisk Oplysning. Skjønt det modsatte var paastaaet, havde man paa Rigsforsamlingen godt kjendt til Frdn. af 30te Juli 1684 om Portugisjøder. Den blev endog fremført under Debatterne. Der var flere, som talte Jødernes Sag, og blandt andre vilde han stedse med Glæde tænke tilbage paa det levende Foredrag, som Provst Midelfart holdt til Forsvar for Jøderne. De Grunde, Modpartiet havde anført, var især hentede fra Jødernes Stilling i Almindelighed. Man fornærmede ingen ved at lade Sagen *in statu qvo*, og man fandt det betænkeligt at optage en Nation, som aldrig havde ytret Lyst til at domiciliere sig, og som ikke knyttede sine Interesser til det Lands, hvor de fik Ophold. Norges daværende prekære Stilling i pekuniær Henseende gjorde det desuden farligt at indlade Folk, som beskjæftigede sig med Bankaffærer og i den Henseende var os overlegne. Der var maaske ogsaa en anden Grund, som ikke blev omtalt i Forsamlingen, men virkede skjult, nemlig det Had, som dengang fandt Sted i Danmark mod Jøderne. Men ganske vist blev der omhandlet, at Lovgivningen tilstedede visse Jøder Adgang, og især deleshed blev der opkastet Spørgsmaal om, hvori da Portugisjøderne var forskjellige fra andre af denne Nation, og da ingen vidste det, blev alle skaarne over en Kam. Men alle de Grunde, som den Tid var forhaanden, finder nu ikke Sted. Han kunde ikke betvivle, at Rigsforsamlingen, hensat til 1842, vilde være kommen til samme Resultat som Komitéen."

Men at ingen af Presterne endnu har talt? Standen har dog nogle af Thingets ædleste og talentfuldeste Medlemmer at opvise: den skarpsindige *Arup*, den kristmilde *Castberg*, den poetisk-følelsesfulde *Lammers*, alle sande Prester til Hoved og Hjerte? Jo, i dette Øieblik lader en sonor, malmfuld, øvet Røst sig høre. Det er *Arup*, Repræsentanten fra Drammen paa Storthingene i 1836 og 37, en Prest designeret af den offentlige Mening som en af de værdigste til det det bispelige Pallium, udmærket som Taler og Mand for sin Kommune, agtet som Tænker, Stilist og Kristen siden han i forrige Aar

offentligen optraadte i Spidsen imod det intolerante Lovforslag betræffende Troesforholdene, som var bleven udarbeidet ved Professor *juris Hjelm*. Han har forberedet sig. Af og til falder hans Øine paa Papiret, uden at dog hans Foredrag taber sin Frihed. Han taler med sterk rhytmisk Betoning, i rullende veldreiede Perioder:

„Dersom Spørgsmaalet var om nu straks uden videre Forberedelser og Betingelser at tilstede Jøderne Adgang til Riget, vilde jeg ikke vove at stemme derfor, — vistnok ikke af religiøse og moralske Grunde, men af andre, der er altfor ofte fremhævede til her at behøve at gjentages, — kun vil jeg nævne Jødefolkets aldeles særegne, for en væsentlig Del ved Undertrykkelser bevirkede, Udvikling, samt en almindelig Opinion imod deres Optagelse, som, saalænge den ei er beseiret, vil saagodtsom tilintetgjøre Øiemedet af at aabne dem Adgang til Landet. Men Spørgsmaalet er for Tiden ikke herom, thi om end Grundlovens Forbud hæves, bliver den øvrige Lovgivning tilbage, og igrunden er man, hvad Sagens endelige Afgjørelse angaar, ikke kommet et Skridt nærmere; thi vel synes det, som om en Hindring ved den foreslaaede Grundlovsforandring vilde bortryddes, men den tilbageværende har dog aldeles samme Rod som den hævede, den lovgivende Magts Vilje nemlig; og selv i Tid er der intet væsentlig vundet, da det jo er klart, at ved et og samme Thing kunde Forandringen foregaa baade i den offentlige og private Ret. Saavidt jeg skjønner, er det ei Hensyn til, hvad Jødefolket efter Naturretten eller Folkeret kunde fordre, der her maa gjøre Udslaget; — thi om Indstillingen bifaldes, bliver deres Rettigheder derved kun i ringe Grad større, end de var før. Kvæstionen fremstiller sig for mig saaledes: bør Forbudet mod Jødernes Adgang til Riget, saalænge et saadant ansees hensigtsmæssigt, have sin Plads i Grundloven eller den almindelige Lovgivning? Sagen er saaledes et os selv, vor Lovgivning, men vistnok ogsaa vor Nationalære, vedkommende Anliggende. Betragtes Sagen derfor fra denne Side, kan jeg for mit Vedkommende ikke være i

Tvivl om, hvorledes jeg vil stemme, — jeg maa nemlig bifalde Komitéens Indstilling. Allerede den Virkning, en Ytring af Storthingets Pluralitet i den Retning maatte have paa Opinionen, der efter min Anskuelse ikke er den mindst vigtige og derhos en høist uretfærdig Hindring for Jødernes Optagelse blandt os, taler derfor; men der gives andre og væsentligere Grunde. Der ligger noget ikke blot for Følelsen, men ogsaa for den rolige Eftertanke høist stødende i en saadan almindelig, for alle Tider — thi det er jo Hensigten med at gjøre det til Grundlovsbestemmelse — udtalt Fordømmelsesdom over et, vistnok i høi Grad mishandlet, ulykkeligt, men derhos tillige i saare mange af sine Individer hæderligt Folk. Tyrker og Hedninger kan frit færdes i Riget, men Jøder, engang Guds udvalgte Folk, ærværdigt ved sin Ælde og sine Minder, der ogsaa er vore, ærværdigt som Moder for den hellige Religion, vi bekjender os til, skulde som et besmittende og vanhelligt Folk staa udenfor, — og Dommen, som saaledes fældes, er i Betydning og Værdighed stillet ved Siden af vort konstitutionelle Livs vigtigste Garantier, og staar som en Grundlovsbestemmelse i den Samling af Regler, der forøvrigt udmærker sig ligesaameget ved Liberalitet, som ved Erkjendelsen af Menneskets Værd som Menneske, uden Hensyn til de vilkaarlige og konventionelle Forskjelligheder, der ellers træder adskillende imellem dem. Dette er i mine Øine en skrigende Disharmoni, der ikke snart nok kan bortfjernes; det er en Plet paa Frihedens blanke Skjold; der er en national Vanære, som Kultur, Humanitet og Religion i lige Grad stempler som saadan. Dersom Grundloven nu skulde gives, er der vel ingen Tvivl om, at den Bestemmelse, der foreslaaes udslettet, ingen Plads vilde finde i den; men at den i sin Tid fik Plads deri, grunder sig paa Omstændigheder, som engang fast ikke kunde andet end virke mægtigt, og det er saaledes langtfra, at jeg vil kaste nogen Skygge paa Konstituenterne. Den, der har fulgt Jødernes Historie siden deres Adspredelse, vil finde, at der oftere fra Tid til anden har reist sig mod dette vidunderlige Folk en dunkel

Mistanke, et bittert Had, en mere eller mindre voldsom Forfølgelse, af Grunde, der vistnok for de samtidige har havt sin fulde Vægt, men som Eftertiden har set i deres hele Intethed. I Dyrtid vilde man i Jøderne finde Nødens Ophav, under smitsomme Sygdomme beskyldte man dem for at have forgiftet Brøndene; Religionsfanatisme forfølger dem stundom endnu — kort sagt, i enhver stor Nød vendte Blikket sig mistænkeligt mod Jøderne. Men det var ei i moralsk Henseende alene, de saaledes uforskyldt blev angrebne; og just i den Tid vor Grundlov blev given, var der indtraadt en saadan Forfølgelsesperiode i det med os da saa nøie forbundne Danmark. Det var en ulykkelig Tid; Pengene var sjunket i en uhyre Grad, Finanserne udtømte og Elendigheden frembrudt i mangehaande Skikkelser. Istedetfor at søge Kilder dertil i de Aarsager, hvor man vistnok nu erkjender, at de ligger, var det en almindelig, ja ogsaa hos de oplyste en herskende, Mening, at Jøderne ved deres Pengevirksomhed, ved deres egennyttige Isoleren og Stræben efter at berige sig, havde for en væsentlig Del fremkaldt Elendigheden. En saadan almindelig udbredt Mening, om hvis Rigtighed faa dengang tvivlede, kunde ikke andet end ytre sin Indflydelse paa det vigtige Arbeide, der grundlagde vor Frihed og Selvstændighed; men naar man er kommen til Erkjendelse om, at derved er begaaet en stor Uret, bør man heller ikke betænke sig paa at gjøre den god igjen. En det norske Folk vanhædrende og et fremmed Folk krænkende Bestemmelse bør ikke omgives med Grundlovens Hellighed; hvad Tidsomstændighederne fremkaldte, bør ei gives Varighed gjennem alle Tider; de Baand, der i denne Henseende ligger paa Nationalviljen, bør løses. Det er saaledes min Overbevisning, at Forholdet bør bringes tilbage til det Punkt, hvorpaa det stod, førend vor Grundlov blev given; og jeg agter saaledes at stemme for Komitéens Indstilling."

At Rektor ved Bergens Latinskole, *Hans Holmboe*, Repræsentant paa Storthingene 1833, 36 og 37, vilde blive en af Sagens varmeste Talsmænd, kunde man vide af et fyrigt og

vidløftigt Forsvar, han forrige Høst under sit Navn havde publiceret i Bergens Stiftstidende. Det lignede denne uafhængige Karakter at være sig denne Mening bekjendt imellem Komitenter, hvis store Flerhed i denne Kjøbmandsby rimeligvis fordømmer den. Ingens Foredrag var eftertrykkeligere. Og han er tillige isandhed veltalende. Uviljen mod Fordommens Magt lod Ordene falde som Thors Hammerslag i Jettens Pande. Det var ligesom hans Tales hørligt bankende Puls. Han demaskerede denne Sagens egentlige Fiende, som man river Lagenet af et fingeret Spøgelse, og gav den til Pris for Spotten og Foragten, der synligen svulmede om hans Læber og hørligen gjorde det i hans Ord, i denne Sammenfletning af satiriske Snerter, hvoraf hans nervøse Foredrag baade nu og især senerehen for en stor Del bestod.

Holmboe taler: „Skjønt alle Talere har ytret sig for Indstillingen, tror jeg dog af forhen faldne Ytringer om, at dette er en Sag, hvorom enhver iforveien har opgjort sin Mening, saa at Voteringen derfor gjerne kunde foregaa uden Debat, ikke at turde være uden Frygt for Udfaldet, hvorfor jeg anser det for en Samvittighedspligt ogsaa at udtale min Mening. Det er dog muligt, at der endnu kan være nogle vaklende, som kunde lade sig bevæge. Her er ikke Tale om, hvad der er Sandhed, og hvad der ikke er det; men det er blot Fordommene, man har at bekjæmpe. Disse er to Slags: religiøse og statsøkonomiske. De første er tilstrækkelig oplyste og gjendrevne af Komitéen. Vanskeligt er det dog ikke at forklare, hvorledes de er opstaaede. De skrækkelige Forfølgelser, Jødefolket har lidt, har optændt zelotiske Jøders Had mod Forfølgerne og forledet dem til at fremsætte Læresætninger, der stod i Strid mod Moralen. Disse, der var svundne med Forfølgelsen, stod nu kun igjen som Skrækkebilleder, hvorfor man imidlertid fordømte det hele Folk. I vort Land har man vel ingen selvstændig Erfaring, men at Fordommen ogsaa her har rodfæstet sig, er naturligt, da Landets Lovgivning jo har stemplet den jødiske Nation som en Pest, man maatte sky. For disse Fordomme, som kun de oplyste

har kunnet bortmane, har vel heller ikke disse været saa ganske fri. Ja selv i et af Foredragene idag har jeg troet at se Spor heraf. Jeg ytrer dette, udtalende min Overbevisning, men ogsaa overbevist om, at dette ikke vil eller kan blive optaget som nogen Fornærmelse. Embedsmændene kom herop fra Danmark og maatte have Formodningen for sig om at være oplyste Folk; men hvorledes kunde de virke mod Fordommene, naar de selv havde inddrukket disse ved paa Regentsen for det meste kun at stifte Bekjendtskab med Udskuddet af Nationen, Schakkerjøderne? Som et Eksempel kan jeg anføre den afdøde Olding Niels Hertzberg, der interesserede sig saa varmt for Forslaget, men som selv erklærede, at han med Vanskelighed havde kunnet frigjøre sig for de Fordomme mod Jøderne, som var opstaaede hos ham i hans Studenterdage. Men i vor Tid har man mangfoldige Beviser paa, at der ikke er noget i Almindelighed at udsætte paa Jødernes Færd i Lande, f. Eks. i Sverige og Danmark, hvor man behandler dem paa sømmelig Vis. De beskyldes vel for Ulyst til nyttige Foretagender, men man glemmer, at man paa samme Tid har negtet dem Lov til at beskjæftige sig som andre Mennesker. De viser Paatrængenhed i sin Karakter, siger man; ja vel Schakkerjøden maaske, som vil blive af med sine gamle Sager. Forøvrigt de statsøkonomiske Grunde betræffende, som man har opstillet mod Jødernes Optagelse, da er de fordetmeste udgangne af Børskomitéernes Betænkninger. Men disse er saa sneverhjertede, saa svage, saa modsigende, at de virkelig hverken synes mig Gjendrivelse værdige eller at være i nogen Maade at reflektere paa. De frygtede saaledes f. Eks. for Jødernes fordærvelige Indflydelse paa Handelen. Men man fandt ogsaa der, at det ikke egentlig var med Indførselshandelen, Jøderne vilde beskjæftige sig og ytre sin fordærvelige Indflydelse paa, heller ikke paa Udførselshandelen var det og heller ikke paa Fragthandelen — men paa hvilken Handel da? For at forkaste Erklæringer, der indeholder saadanne Modsigelser, behøver man ikke just at være handelskyndig. Man frygtede

maaske Jødernes skadelige Indflydelse paa Sølvhandelen; hvis det imidlertid var det, man var bange for, at Jøderne skulde stjæle Sølv fra Sølvværket, da var der nok før i Nummedal og Sandsvær. — Her er derhos ikke blot Spørgsmaal om det gavnlige og hensigtsmæssige. Der gives Tilfælde, hvori man maa tage Fornuften fangen under Troens Lydighed. Bibelen nyder vel ikke megen Agtelse i vor Tid, men dog mere end Kramers Regnebog. Om Jødernes Bibel maa man her ikke spørge, men om vor, de Kristnes Bibel, og deri staar skrevet, at vi skal elske vor Næste og handle mod ham, som vi vil, at han skal gjøre mod os selv. Men vi vil heller ikke fornegte Evangeliets Lære, at ethvert Menneske, altsaa ogsaa Jøden, er vor Næste, og da haaber jeg, at man vil forene sig om at udslette af Grundloven et Forbud, der strider mod Kristendommens først Læresætninger, og hvis Bibeholdelse, efter at dets Ophævelse nu er foreslaaet, maa geraade Nationen til Vanære og vil brændemærke den i Udlandets Øine? Taleren endte med at oplæse en (fra Galleriet skreven) Meddelelse fra Wergeland, hvori han beder bemærket, at der ved sidste Naturforskermøde i Stockholm var bleven vakt Kvæstion om, hvorledes der ved det næste, der er berammet til Afholdelse i Kristiania, skulde forholdes med Naturforskerne af den mosaiske Tro. Disse skulde have erklæret, at de før vilde undlade at komme, end de vilde underkaste sig Ydmygelsen af at maatte søge om Leide. Navnlig anførte Brevskriveren, at *Dr. med.* Steinheim i Altona havde i Brev til ham ytret denne sin rimelige Beslutning.“

Men *Falsen*, som var det Medlem, i hvis Ytringer Holmboe vilde have fundet Spor af Fordom fra Studenterdagene, „vilde ikke kjende Jøderne fra Regentsen. Hans Bekjendtskab til dem, hedte det, skrev sig ikke blot fra hans Studenteraar, men fra senere Ophold i Danmark og de Oplysninger, han igjennem derværende beslægtede og Venner havde erhvervet.“

Foss, „der under sit Ophold i Bergen havde staaet i nær Berørelse med Falsens Broder, og som i Forening med

ham havde udgivet det Tidsskrift, hvori Skriftvekslen med Glogau havde staaet, var imidlertid ved de mellemkommende Taler bleven hindret fra at erklære sig i denne Anledning. Han bemærkede derfor, at det vilde lede til altfor stor Vidtløftighed, om man vilde indlade sig paa at debattere om Præmisserne til Indstillingen. For sit Vedkommende agtede han derfor blot at holde sig til Konklusionen og havde kun nogle faa Ord at bemærke i Anledning af Amtmand Falsens Anke over det, der i Indstillingen var anført af og om hans afdøde Broder. For denne havde han næret for meget Venskab og nærede for stor Agtelse for hans Minde til, at han vilde have fremtrukket en Sag, som paa nogensomhelst Maade kunde kaste et mindre fordelagtigt Lys paa ham. Det kunde han erindre og bevidne, at det ingenlunde havde været den afdødes Mening, at Sagen skulde betragtes som privat; tvertimod havde han indrykket Brevet i „den norske Tilskuer", for at hans Meninger kunde drøftes for Offentlighedens Domstol.

Men hvad er det for en usømmelig Lattermildhed, som udbreder sig, og det ikke alene paa Galleriet, men i selve Salen? Skammeligt og ærgerligt! Publikum fniser høit, og Storthinget antager Udseendet af et Theaterparterre imellem Akterne. Det er *Flor*, gamle Krigsraad *Flor*, som taler. Det er nok. Det er bleven nok til at le ad, og Alderdom og fordums Fortjenester har vist sig for skrøbelige til at beskytte imod Forhaanelse. Men oprigtigt, vidste jeg ikke, at det var den oprigtigste Patriot, erindrede jeg ikke, at det var Jernmanden fra 1821, som talte — Latteren vilde ogsaa have smittet mig, jeg maatte over det jeg hørte have glemt Alderen og Stedet. Det sidste kan vel ikke fritage Enfoldigheden fra, at man ler hos sig selv eller endog fra, at Smilebaandet slappes, men Alderen, Alderen — skal der mer end den Pietet, man bør kunne forudsætte hos ethvert Menneske, til, for ikke at glemme, at den har et Stadium, det nærmeste Graven, hvori Sløvheden er naturlig som Mosen paa det gamle Træ, vetløs Tale naturlig som hos Barnet. Dog bør den anhøres med bøiet Hoved,

om end med Tanken: det faar dog engang en Ende. Barnets Pludder bærer man over med, fordi man ved, at den vil gaa over til fornuftig Tale; hvorfor da ikke med Oldingens, der vil blive til noget endnu visere, til Dødens Taushed med det faste, mildtsardoniske Smil om Læben?

Men ikke her, ikke i Storthinget maa man tale i Barndommen; her forlanger vi Beskedenhedens Taushed af den sløve Enfoldighed uden at spørge om Grunden til denne. Vi vil kun, at den skal holde sin Træpande tilbage, siger disse ubarmhjertige; og hvad Svar er der uden et „Tys!“ som er endnu grusommere, fordi det synes at have til Hensigt at drive Oldingens Prostitution endnu videre ved at lade hvad han siger blive hørt. Men „Træpande“ er ikke nok betegnende for den urokkelige Rolighed, hvormed *Flor* bliver ved at misbruge sin uomtvistelige Ret til at tale med i Thinget, og, idet han taler imod Sagen, at fremme den mere end nogen af dens Talsmænd ved den Undseelsens Lamhed, som maatte falde over dem, der ellers delte hans Mening. Der maatte en Pande af Jern, Øren som Konkyliens Stenhvirvler til for at blive ved, som *Flor* blev ved fra sin Plads imellem eller ved Siden af Arup og Blom. Der sidder han nemlig, tilkaldt som første Suppleant fra Drammen, hvilken By han med Ære har repræsenteret paa Storthingene i 1818 og 21. Da, som en af Demokratiets Fløimænd paa yderste Venstre, vandt han Navn af Patriot i sine Følelser, liberal i sine Anskuelser — nu, da man hører ham at anføre Negeremancipationens Følger som uheldige, og at anføre dette som Grund imod nogen Begunstigelse imod Jøderne, maa han ialfald give Slip paa det sidste Navn, om end ingen kan berøve ham det første. I denne Sag idetmindste lagde han, Republikaner i sin Tro og i sin private Vandel, dette Navn, sit Livs Krone, af sig, og, om han maatte oprøres ved at mærke Spot hos Mængden, Medlidenhed hos Venner, kunde der vel ikke være synderlig Opreisning i, at denne blandedes med Forbauselse. Dog, som sagt, intet anfegtede ham. Det er med høi, skrigende Røst, Brillerne snart skudte op i Panden, snart for Øinene,

oplæsende af en Bog, en Reisebeskrivelse, som han gestikulerer med i Haanden, at han anstrenger sine sammensjunkne Kræfter, sin Hjernes stivnende Fibrer. Havde han endda indskrænket sig til at oplæse af den Drammens Avis, han redigerede, indtil han kom til Thinget, de Grunde imod Propositionen, han forleden Aar opstillede deri i en Opsats, som ingenlunde gjør hans Pen nogen Skam, vilde *Flor* have været den bedste Anfører for de 43; men nu er der ikke liden Grund til at tro, at ingen bidrog mere til at reducere Modparternes Antal til det det blev.

„Han havde — saavidt der lod sig finde Rede i hans Foredrag — personligen kjendt flere Jøder uden at være bleven saaret af deres fornærmende Paatrængenhed, og uden at være bleven forurettet af dem. Det kunde altsaa ikke være af Fordom, han stemte imod Forslaget. Man havde sagt, at Ikkeantagelsen deraf vilde brændemærke Nationen i Europas Øine; men han havde Grunde nok for sin Mening, og dem vilde han fremsætte og følge, enten han saa udsatte sig for at blive brændemærket eller ikke. Han nærede ikke Religionshad; han ansaa det vakkert nok, om man lyttede til Humanitetens og Religionens Stemme; men der opstod ofte skadelige Følger deraf. Saaledes f. Eks. af Negeremancipationen, der baade paa Jamaika og paa Kap havde afstedkommet Voldsomheder og Ulykker. Men om der ei var andre Grunde, var der dog en, som for ham vilde være nok. Han vilde nemlig aldrig stemme for at gjøre Hul paa Grundloven, som er Basis for vor hele Lovgivning og Forfatning, og desforuden var det især statsøkonomiske Grunde, som havde bestemt ham.“

Foredraget sluttede med en lang Oplæsning af Reisebeskrivelsen, der indeholdt endel Kuriosa om, hvorledes Jøderne i Galizien havde været tjenstvillige indtil Paatrængenhed. Og saaledes var man da kommen tilbage til samme Punkt i Ringen, skjønt her slugte rigtignok Hovedet Halen op. En af Reisenotiserne var ellers af den Beskaffenhed, at den vakte forøget Munterhed hos de mandlige, Undseelse hos de kvindelige Tilhørere, som den Dag var talrigere end ellers.

Men heller ikke denne Gang var der langt fra det komiske (om det Udtryk kan bruges om en gammel Mands Skrøbelighed) til det alvorlige: thi nu hørtes en Tale, der kunde bringe, og virkelig ogsaa bragte, Rørelsens Taarer i baade mandlige og kvindelige Øine. Det var Presten *Castberg*, Repræsentant paa alle Storthing siden 1830. Og denne blide Stemme, kun moduleret for Formaninger og Velsignelser, har engang kommanderet foran et Kompagnis Front, denne Haand, som nu med let Svæven følger de fromme Ord, har engang svunget Kaarden i Spidsen for norske Musketerer. *Castberg* har været Officer; men godt er det at mærke af hans hele sandt prestelige Væsen og af en Dygtighed, som Storthingene ved at benytte, at det ikke var forsvundne Aars gode Udsigter i det geistlige eller Omsorg for Familien, der alene var Hoveddrivfjederen til, at han ombyttede sin Stand. Han havde forberedt sig, men han talte høit og med et Udtryk, som indprægede i Hjerterne ethvert Ord og med dem den dybeste Agtelse for hans Tænkemaade.

Saa talte *Castberg* Ord til andet: „Jeg tillader mig ved nogle faa Ord at afgive den Erklæring, at ikke heller jeg tør negte min Stemme til Ophævelsen af det Forbud, hvorved Jøder er udelukkede fra Riget. Jeg tør det ikke, fordi jeg som Kristen ei skulde kunne forsvare det og som Menneske er mig bevidst, at Samvittighedens Stemme, at Humanitet, at de ædleste Følelser i det menneskelige Hjerte oprører sig mod en saadan Krænkelse af den Kjærlighed, der minder om vor fælles Guds omfattende og uendelige Barmhjertighed. Man har til Forsvar for en modsat Beslutning taget saagodtsom udelukkende sin Tilflugt til materielle Interesser; men i den deraf udledede Argumentation skjulte sig store Vildfarelser. Det ydre Menneske staar dog ei isoleret fra det indre, og dersom dydige Grundsætninger leder Menneskets Handlinger, saa fører disse upaatvivlelig til Velsignelse, hvor lidet lovende end Udsigterne dertil stundom kan være for menneskelige Øine. Unegteligt er det derfor den klogeste politiske Regel, stedse at tage Gud med paa Raad, og var der end nogen klogere Regel for de udvor-

tes Anliggender, saa burde dog enhver bede Gud bevare sig fra at følge den. Overbevist om, at denne Gud ei har givet os Norges Land saaledes til Odel og Eie, at vi med hans Vilje skulde kunne udelukke derfra et Folk, som han ogsaa opholder paa Jorden, tør jeg ei negte Jøden Adgang til Riget; thi det staar dog vel fast, at Jorden og dens Fylde er Herrens. Det er da min Mening, at der er langt vigtigere Indlæg i denne Sag end Skribenters og Børskomitéers — vi har Religionens, Humanitetens, Ydmyghedens, Kjærlighedens — disse har jeg agtet paa, og jeg vil lade mig lede af de Oplysninger, som ved dem meddeles, idet jeg trygt overlader Følgerne deraf til ham, hvis kjærlige Omsorg omfatter den Frie og den Ufrie, den Kristne og Jøden."

. . . „Sagen gaar," hviskede man, da han havde talt. „Det er umuligt, at nogen, efter at have hørt dette, kan være bekjendt at stemme imod."

„Og mindst nogen af Presterne," lagde Folk til, som ikke vidste, at der er flere Folder i Menneskehjertet end bag i Ryggen paa Prestesamarien.

„Nei, umuligt, umuligt! Det maatte være et Stenhjerte, en Hykler" o. s. v. hvad man nu kunde sige i Hedens Hyperboler. Deri var man idetmindste enig, at det var ønskeligt, at han var alt andet end Prest, og at dersom nogen af Haugianerne i Thinget nu stemte imod, var deres Kristendom *par excellence* ikke stort andet end Farisæisme.

De fleste havde nu vel ikke troet sine egne Øren, da de hørte *Flors* afskyelige Ytring om Negeremancipationen, og hans Venner tør nok gaa god for, at han ikke mente det saa ilde. Imidlertid blev, til Overflod, en menneskeligere Anskuelse, i Forbigaaende under Foredraget, ytret af en af Thingets Bønder. Det var af *Peder Faukald*, tillige et af dets lyseste Hoveder, Totens Stolthed, Vest-Oplandenes faste Repræsentant siden 1830. Han er Hjelm imellem Bønderne: de samme høihjertede Anskuelser, de samme renmenneskelige Hensyn, den samme europæiskartede Liberalisme ved Siden af den kraftfuldeste,

mest udprægede Norskhed, det samme frie Blik over Forholdene, den samme Livlighed og Blodsvarme, ja lige indtil den samme Vivacitet i Organet, Udtrykket og Maade at føre sig paa. Man skulde tro, det er en Franskmand som taler, saa hurtigt lyder det for Øret. Han er allerede et Stykke paavei, før man faar følge med denne flydende Tunge, som den livligste Aand sætter i ustanset Bevægelse som Strømmen sit bløde, sivlige, ormende Græs. Han har fortrængt Haagenstad i hine Oplandes Folkekjærlighed, som den lyse, venlige, ranktskydende Bjerk trækker alles Øine til sig fra den mørke Furu, den sendrægtige Gran. Han er bleven den første i deres Valg, og om Embedsmændene havde den samme Indflydelse paa Valgene, som Bønderne har, visseligen han vilde vælges, uanseet at han er Besparingsmand saa streng som nogen, men aldrig smaalig. En saadan Bonde føler alle tilhører Nationen som en Ære, som et Eksemplar af en norsk Bonde, fremmede maa forbauses over, som en Undtagelse, der vil Aarhundreder til, før den bliver Regel og almindelig. Og denne mest dannede af vore Bønder er ogsaa den mest modtagelige for Grunde, denne mest folkekjære imellem dem den mindst rædde for at bekjende sig til en Mening, som ikke er deres. Kort — dog endnu et Træk, som mere end noget andet viser Ægtheden af hans Dannelse, Perfektibiliteten af hans ualmindelige Sjæl, Harmonien i Udviklingen af dens Evner. Det er ikke hans, Selvlærlingens, stilistiske Færdighed, men noget endnu sjeldnere hos vore Bønder, saa dygtige de ellers kan være, det er, at han i høi Grad besidder Skjønsans, æsthetisk Følelse, Agtelse for Kunsterne. Han er ikke bange for at bekjende det utrolige, at de ikke er blot det ørkesløse Genis Affødninger, den ødsle Luksuses Pleiebørn, men at de er national-nyttige og bør æres og pleies som Fædrenelandets ægte førstefødte.

Hvor naturligt, at denne Bonde var den første og eneste imellem Bønderne — med Undtagelse af Komitémedlemmet *Bjørnsen* — som tog Ordet for Mosaiterne? Fordom kan ligesaalidt klæbe ved denne udviklede, krystalspillende Aand

som Støvfnugget ved Lysets brændende Flamme; og, saa høit han elsker sit Toten, troede han dog ikke, som Tønsager om Eidsvold, at Hjembygden var det bedste Sted til at komme paa det rene med, hvad hine tre Konstitutionskomiténs udmærkede Hoveder behøvede Dynger af Skrifter og Rækker af Maaneder til, forat sætte sig ind i og at udvikle.

Saa talte *Faukald* . . „Tys! tys! lyder det mellem Tilhørerne, da alle er spændte paa, hvorledes *Bonden* vil erklære sig, og Thingmændene vender sig imod ham, simple og opvakte Ansigter om hinanden. Kun Haagenstad bliver siddende, rolig og urygget som altid, dreiende paa sine Tommelfingre under Skranken. Kun et enkelt lurende Sideblik under de buskede Øienbryn, kun et enkelt. Han mærkede, hvor det bar hen, at *Faukald* ikke den Dag hørte Bønderne til, ikke den Dag var hans *Med*repræsentant. Han repræsenterede noget høiere: Civilisationen saadan som den tilhører en høiere Oplysning, saadan som den endnu er ideal og uopnaaet af Flerheden.

Faukald har Ordet: „Det er en Alvorsstund, denne Dag, da den Sag, der nu er Gjenstand for Afgjørelse, maa ansees for et Samvittighedsspørgsmaal, fra hvilkensomhelst Side man end betragter den. Det gjælder Ophævelse af en Bestemmelse, der har sit Udspring fra en af de forud opstillede Grundsætninger, hvorefter vor Konstitution siden blev formet, men hvis Vedvaren tillige strider mod Erkjendelsen af naturlige Menneskerettigheder. Hvad Under da, at den læge Repræsentant er kommen i Thinget med Tvivl? Disse Tvivl forøger sig for mit Vedkommende hovedsagelig med Hensyn til Bestemmelsen i Grundlovens § 112, nemlig om Erfaring nu kan haves for Nødvendigheden af den foreslaaede Ophævelse. For at komme til nogen Overbevisning herom, vil denne Sag ikke kunne betragtes fra det almindelige Standpunkt. Det er i verdensborgerlig Henseende, samme bør granskes, skal noget afgjørende Resultat opnaaes. Maaske det var rigtigt i 1814, at Bestemmelsen om, at Jøderne fremdeles negtes Adgang til Riget, beholdtes i Grundloven, foranlediget saavel ved vore særegne For-

hold, som af andetsteds tilstedeværende Virkelighed; — men kan samme Bevæggrunde fornuftigvis være tilstede nu? Jeg antager det ikke. Begrebet om Humanitetsgrundsætninger, saavelsom om de menneskelige Rettigheder, har siden den Tid særdeles uddannet sig, og til en af Virkningerne heraf hører netop Negeremancipationen. Men disse Fremskridt maa vel ansees som Følger af opklarede Begreber og af en stigende Civilisation, hvis sikreste Støtter findes i Kristlærens Grundidéer. Er nu dette saa, maa ogsaa Erfaringen antages at være tilstede i dette Tilfælde. Den demokratiske Tendens, som er Grundtrækkene i vor Grundlov, er Borgen for, at Antagelsen ikke vil modsige dennes Aand. Ved gjentagende at have tænkt over denne Gjenstand er jeg kommen til den Overbevisning, at jeg bør give min Stemme til Komitéens Indstilling. Hvad det materielle angaar, da er Sagen vistnok af mindre Betydning, idet Schakring ved vore Love er forbudt, og hvad Bemægtigelse af Handelen etc., som man saameget frygter for, angaar, da er der heller ikke noget i Veien for, at Jøderne kan igjennem Kommissionærer anvende sine Kapitaler her.“

Faukald bliver ikke alene om Æren imellem Bønderne. En høi, sort Skikkelse reiser sig, en dyb, paa engang hul og fyldig, orakel- eller kirkeklokkeagtig Røst høres. Det er vor Ven fra Komitéen, Kirkesanger *Bjørnsen,* som i et Foredrag, han holder skrevet i Haanden, giver et Sidestykke til Castbergs hjertegribende Ord. Ogsaa han forkynder denne Grundsætning, at den moralske Verdensorden hviler paa Retfærdighed, at det retfærdige skal øves, om dets Nytte end ikke for Øieblikket kan sees og begribes. Han fremmaner Jesus. „Det er, siger han, religiøse og moralske Grunde — disse som af Flerheden af Talerne er fremførte — der bevæger mig til at stemme for Komitéens Indstilling. Man maa stedse uden materielle Hensyn handle moralsk rigtigt, da dette stedse vil lede til velsignede Resultater; men at udelukke en Klasse Medmennesker uden nogen Brøde fra at betræde Jordbunden, kan vel ingen paastaa er moralsk rigtig handlet. Han fandt ogsaa saameget mere

overveiende Betænkeligheder mod at udelukke just *denne* Menneskeklasse, som den er Levninger af et Folk, der saa at sige er Moder til vor Religion, og fra hvem Jordens Lærere og alle Menneskers Frelser var udgangne. Maatte han saaledes betragte Forbudet i Grundloven i moralsk Henseende for urigtigt, fandt han det ogsaa for sin Pligt at votere for, at det snarest muligt udgik."

Men nu kommer *altera pars;* men desværre for den ikke „Humlen," som man siger, men snarere Tyndtøl. *Audiator!* Den, som talte først, pleier at brygge det paa, hvad andre har sagt. Men min Gud, det hvide Hoved, som reiser sig dernede paa første Bænk, Akershus Amts første Repræsentant, Thingalfabetets Alfa, men ikke tillige Thingets Omega, uden forsaavidt at han, som sagt, gjerne bier til andre har talt og saa kommer bagefter — det er jo *Tønsagers*, fromt og mildttænkende, som om dets Hvidhed var Naadesymbolet, en himmelsendt Dues skinnende Vinger, neddalet for at bortjage alle skumle, umilde og vildfarende Tanker derifra? *Tønsager* maa være *for*, *Tønsager*, som er saa dannet og human, at Folk i graat, som sidder nær ham, tror, at han ikke duer til at være Bonderepræsentant. . . Ak nei! Denne Gang var dette hvide Faareuld, simpleste Faareuld. Fra ingen hørte man et skrøbeligere Ræsonnement. *Tønsager*, den første Bonde, som talte imod Sagen, begyndte nemlig med den naive Tilstaaelse, at han var reist hjemmefra med sit Nei, fortsatte med at indrømme Vægten af de Fordringer, som Humanitet og Tolerance opstiller, hvisuagtet han dog vilde stemme imod, og sluttede med den besynderlige Paastand, at man, formedelst den bestaaende Civillovgivning, ikke gavnede Jøderne ved det paatænkte (naturligvis det første nødvendige) Skridt. „Maaske havde der heller ikke (efter tre Aar og megen Skriftveksling) været Anledning nok til offentligen at ytre sig om Forslaget." Saa skrøbeligt dette Ræsonnements Grunde end var, delte dog Modparterne, som man siden vil se, dem imellem sig, saa hver fik en af dem til Kjerne i sin Tale. Det er Armodens Nøisomhed. Ja selv det

Guddalske Argument, at Rigsforsamlingsmændene var saa vise Mænd, at man maatte binde sig til alle deres Bestemmelser, laa *in nuce* i Tønsagers Foredrag. Thi Udgiveren, der kjender Tønsager personlig, maatte med Forbauselse se ham trække „Fortrolige Breve fra Rigsforsamlingen i Eidsvold“ frem og høre ham paaberaabe sig Forfatterens dengang havte Mening. Nu er tilfældigvis Forfatteren af disse Breve Udgiverens Fader, og han har bemyndiget mig til at erklære paa hans Vegne, at han forlængst ikke nærer den længer. Og Taleren kunde heller ikke vel være uvidende om dette Meningsskifte, som udentvivl er foregaaet hos alle endnu levende Konstituenter.

Men *Hjelm* var ikke langt borte. Han havde taget Sæde tæt ved den sidste Taler, dannende et Ørehorn af det hule i Haanden.

„Han havde nok ventet, at Dissens vilde opstaa, men han havde ikke troet at skulde faa høre saa svage Grunde, som her var fremførte. Han vidste nok, at der var Jøder i Lemberg, men ikke, at de var saa tjenstagtige, som Flors Beretninger skildrede dem; i Konsekvense med Flors Slutninger kunde man paastaa, at der ikke bor kristelige Folk i Danmark, fordi man der træffer paa mange paatrængende Strandkadetter. Erkjender man først, at Humanitet og Religion byder at udslette den vanærende Bestemmelse i Grunlovens § 2, saa er derved alle Hindringer for at gaa ind paa Forslaget ryddede af Veien. Herved gjør man det første Skridt. Senere vil Civilloven gjøre de følgende. De Grunde, man havde anført for Udsættelse, kunde ligesaa godt anføres næste Gang Forslaget kommer paa Bane, og skulde de faa nogen Vægt, saa vilde der endnu hengaa mange Aar, før man opnaaede Hensigten. Men med Hensyn til nogle Ytringer af en Taler maatte han bemærke, at Komitéen aldrig kunde have den Tanke at ville fornærme afdøde Generalprokurør Falsens Minde og havde ikke tænkt sig Muligheden af, at noget saadant skulle kunne uddrages af dens Ytringer, ellers vilde den sikkerlig have afholdt sig fra at anføre det i Indstillingen berørte Faktum. Grunden, hvorfor Komitéen havde

gjort det, var den Vægt, der maatte tillægges Ytringer af en i politiske Forhold saa paalidelig Mand som Falsen. Hverken paa denne eller de øvrige Konstituenter havde Komitéen tænkt at kaste en Skygge for deres Meninger. Som Tidens Tjenere og ikke dens Herrer stod vi alle under dens Paavirkning. Men Tidens Anskuelser er nu anderledes end dengang, og navnlig vilde han anføre, at en af Konstituenterne, Professor Sverdrup, som dengang voterede for Bestemmelsens Optagelse i Grundloven, nu havde forandret Mening i den Henseende og udtrykkelig erklæret, at han nu vilde have stemt for Forandringen."

Et uforvansket Bergenhusingsmaal lader sig høre. Det er *Harald Kolbeinsen Guddal*, som indlader sig paa at forsvare Minoriteten i Konstitutionskomitéen. Saameget faar man imidlertid ud deraf, at han, efter at have erklæret, at han henhørte til denne, forsikrer, at han vedbliver sin Mening, fordi man kunde være vis paa, at Repræsentanterne paa Rigsforsamlingen havde været saa oplyste og fædrelandssindede Mænd, at hvad de havde skrevet fortjente at staa uforandret.

Sørenssen har atter Ordet. Det var nu, man skulde vente hans Hovedforedrag. Men Rørelsen af hans egen Interesse for Sagen og vel ogsaa Smerten over at Grunde, Forsvar fra Tankens og fra Følelsens Side, Anstrengelser, kort alt dog alligevel vilde være spildt paa den forudfattede Mening, som nylig havde faaet Organer just som den selv var til, henrev ham indtil Taarer, saa der ikke blev stort af Talen. Dog hvilke Ord skulde have virket som disse Taarer, overtydet saa klarligen om, hvor inderlig hans Overbevisning om Sagens Retfærdighed var?

„Naar jeg hidtil har tiet i Sagen — talte han — da maa man ingenlunde misforstaa denne Taushed, som om den havde sin Grund i Mangel paa Interesse for Sagen. Men hvor, som her, de ædleste og dygtigste Kjæmpere har reist sig til Forsvar for Sagen, der ved jeg intet at tilføie, der kunde have nogen Indflydelse paa Forsamlingens Oplysning med Hensyn til denne Gjenstand; dersom ikke de Grunde, der af de mange hæderlige

Mænd er anførte, skulde kunne rokke Fordommen i nærværende Sag, formaar jeg ingenlunde at gjøre det. (Her afbrød Taarer ham). Det er Menneskehedens Sag, som har været ført. (Atter traadte Taarer frem, og Hulken vilde betvinge hans Stemme). Jeg stoler paa, at det Væsen, som styrer Nationernes Skjæbne, har oplyst enhvers Hjerte og Forstand i denne Forsamling, og derfor vil jeg haabe det bedste Resultat — — —."

Sørenssen havde endt. Man saa, at han ikke kunde blive Herre over sin Sindsbevægelse. Der indtræder en Pause, betydningsfuld som den, naar Presten tier for Alteret, og Ringen veksles, eller Hænderne gives. I denne Stund var det ogsaa upaatvivlelig, at flere af de i Dagens Løb vundne Overbevisninger gav sit Ja. Og de henbares ganske vist i den dømmende Guds Skjød, som ser Hjerter og Nyrer, og som tager Omvendelsen selv i det sidste.

Men vore Bønder har haarde Huder og kun liden Modtagelighed for Sentimentalitet. Og en af de haardeste er ganske upaatvivlelig den gamle Kirkesanger *Lars Jenssen*, Repræsentant fra Hedemarken siden 1830. Han har Fortjenester af Almueoplysningen som Forstander for et Slags Privat-Seminarium, men den Oplysning, som er falden ind i hans egen Sjæl, maa ikke have været stærk nok til at gjennemklarne hans Forstand og gjennemvarme hans Hjerte. Den har kun været det Lys, som et Speil, sat i Solen, kaster ind paa et Loft eller Pulterkammer. Da kan man faa se rare Ting hos Naboen: Parykblokke, svævende Gespenster af ophængte Klæder, en listig Kat, alskens Skrammel, som ingen ellers vilde gjemme paa, o. s. v. Jeg vil nu ikke sige, at det ser saaledes ud i denne Repræsentants Hoved; men at det har Begreber, som, formedelst sin Træagtighed, ved det Tilsnit af Menneskelighed, som dog altid maa gives dem, gjerne kan kaldes Parykblokker, og at det ikke mangler paa Skyggebilleder, er ikke Jødesagens Afgjørelsesdag den eneste i Stortingets Annaler, som har afgivet Vidnesbyrd om. Noget lignende til Katten paa Loftet mangler heller ikke i denne forslagne Repræsentants Hoved. Han kom-

mer aldrig i Debatterne, før han har faaet tillivs og fordøiet, hvad der er bleven sagt til Fordel for den Votering, han agter at afgive, og da faar man det i en Duodezudgave af *Lars Jenssen* begyndende med et ganske eiendommelig vægtigt „*jeg* tror nu,“ og endende med et demonstrativt *jeg* agter derfor at stemme saa o. s. v., det er: „og saaledes venter jeg, at enhver Bonde vil stemme med.“ I materielle Sager er det da altid den mindst mulige Bevilling, som skal drives igjennem, ved Konstitutionsspørgsmaal Grundlovens Urørlighed, og i Sager af aandig Natur, som denne, at give Aandigheden en Goddag, og, efter en Frase eller to for den sorte Kjoles Skyld, at faa den ned i Støvet. Det er en kommunalsmaalig Demokratisme uden Begeistring og Idealitet i sit Indre, uden smukke Theorier, uden Skjønhed eller Glimmer i sit Ydre. Det kommer ikke an paa et Talent i Spidsen, men paa en Stemmeangiver og saa det behørige Antal af stemmende. Og en saaden Slags Klokkebuk har det lykkes *Jenssen* at blive, saa man kunde vide, at mange vilde følge efter, da han begyndte med sit: „*Jeg* agter at stemme imod Komitéens Indstilling.“

Han gjentog derpaa den allerede berørte Betænkelighed, der støtter sig til Grundlovens Bydende, at Erfaring skal have vist Hensigtsmæssigheden af en Grundlovsforandring, den han benegtede at være tilstede. Jøderne selv havde jo ikke anmodet om nogen Adgang, saa det ikke kunde være nogen Krænkelse mod deres Rettigheder at negte dem samme. Ret dertil havde de ikke, og desuden kjendte Kirkesanger Jenssen ingen Nation, som havde havt Fordel af at optage Jøderne. Man kunde godt efterleve Budet: „Du skal elske din Næste som dig selv,“ uden derfor at indrømme ham Plads i sit Hus, især naar han hverken bad derom eller trængte dertil. Saamegen Ret maa man dog have, og derfor agter *jeg* o. s. v.“

Men Benyttelsen af denne saa ofte hørte Lignelse gik ikke af uden en Lektion for vedkommende i Humanitetens og Gjæstfrihedens Pligtlære. „Kirkesanger Jenssen, ytrede *Holmboe* med Indignation i Maal og Mine, maatte han, med Hensyn til hans

sagte om hvorledes han troede at kunne bære sig ad i sit Hus, spørge, om han vel kunde finde det kristeligt, at sætte over sin Husdør: „her bor N. N.; men der kommer ingen trængende eller fremmed ind!“ og naar den fremmede beklagede sig over at være bleven udvist eller kastet paa Døren, at svare ham, at ingen havde bedet ham om at komme ind, og at han maatte tage Skade for Gjengjæld.“ Jenssen blev Svaret skyldig.

Men i Thinget sad endnu en tjenende Broder af ulige og større Evner og større Indflydelse. Saalænge *han* ikke havde erklæret sig, kunde man endnu ikke vide, hvorledes Flerheden af Bønderne vilde stemme. Det var Kirkesanger *Ole Gabrielsen Ueland*, Repræsentant fra Stavanger Amt siden 1833. Et ganske udmærket Hoved. Men denne Gang vilde det ikke begribe, at Grundlovsbestemmelsen først maatte ophæves, før man kunde komme til Civillovgivningen. Noget maatte man have at anføre; og *Ueland* er, med al sin naturlige Overflod paa Argumenter at vælge imellem, besynderligt nok, bekjendt for at være den mindst kræsne i Valget deraf. Det var ham, som anførte imod en Bevilling til Artilleriet, at Napoleon, „som bekjendt,“ havde vundet sine Slag uden denne Vaabenart. Det er ham om Maalet at gjøre. Han nytter Motiverne ud som Vanter, der kan vrænges. Har et tjent til et Maal om Formiddagen, kan det tjene til noget andet om Eftermiddagen. Det var ham, som fremhævede Vigtigheden af Sø- og navnlig af Skjærgaardsforsvaret, da der engang skulde bevilges til Landarmeen, og af denne, da Bevillingen til Flaaden var fore. Maalet var kun at faa saa lidet som muligt til begge. Det glatte, sorte Haar, det spidse, blege Ansigt, den smale Figur i den sorte Kjole giver ham ogsaa udvortes en Lighed med et Medlem af det berømte Jesu Selskab, saaledes som man forestiller sig dem. I Hjerte og Gemyt har han intet deraf.

Man hører i nogle Sekunder en jædersk, slæbende Stemme, de Ord „Følelse“, „Fornuft“, „løbe af med“ o. s. v. Endelig fatter man, at det er *Ueland*, der har opdaget, at Sagen synes at have vundet Sympathier for sig ved nogle af de holdte

Foredrag, og at han nu søger at bekjæmpe dem. Maaske *Sørenssens* Rørelse har røbet ham Tilværet af denne farlige Fiende for hans Mening. Nok, han advarer mod at lade sig bemestre af Følelsen. Man maatte ikke lade den løbe af med Fornuften. Heller ikke kunde han indse, at det stred mod Religion og Naturret, at et Land foreskrev Egenskaberne hos de fremmede, det vilde optage. Desuden kommer man ei et Skridt videre med Hensyn til Jødernes Adgang til Riget, om man end hæver Grundlovens Forbud herimod, thi den civile Lovgivning staar dog hindrende tilbage, saa det ganske vil bero paa kommende Storthing, om man, ved ogsaa at forandre denne, vil give den her foreslaaede Forandring nogen Betydning. Man kan altsaa uden Skade udsætte Sagen saalænge, og se Tiden an. „Sagen bør ialfald betragtes med rolig Overveielse, som maaske ikke har været Tilfælde under disse Forhandlinger, hvor det virkelig syntes, som om Følelsen løb af med Fornuften.“

Sørenssen griber Ordet med Ivrighed: „Jo, ved den omhandlede Grundlovsforandring er der gjort et Skridt fremad, og det et stort og vigtigt, nemlig et, der er en nødvendig Forberedelse til at kunne orden Sagen saaledes, som det er en oplyst, frisindet Nation værdigt, og høiere Interesser fordrer. Hvad den civile Lovgivning angaar, da kan den ikke forandres i denne Henseende, uden at Baandet først løses i Grundloven. Desuden maa det, som af en foregaaende Taler antydet, erindres, at, hvorledes man end betragter Sagen, er det dog temmelig klart, at den her omhandlede Bestemmelse ei har sin rette Plads i Grundloven, og man bør derfor saameget mindre betænke sig paa at lade den udgaa. Men for nærnærende er blot Spørgsmaal om at gjøre dette første Skridt til at aabne Jøderne Adgang for Fremtiden, og derfor er denne Stund af afgjørende Vigtighed.“

Holmboe: „Naar Ueland klager over, at Følelsen har gjort sig gjældende under nærværende Sags Behandling, da kan dette dog ikke anføres som Grund til at udsætte Sagen; thi

enten den behandles nu, eller om 3 eller 6 Aar, er den af den Beskaffenhed, at den stedse vil tiltale enhver for det rette varmtfølende Menneske.*) Forresten er det ei alene Følelsen, som dog stedse vil fordre sit Krav, men ogsaa Fornuften, der her har gjort sig gjældende, og det ved vel saa gode og vægtige Grunde som dem, man har hørt fra Modpartiet."

En ubehagelig, slæbende Røst lader sig høre. Det er *Ole Torgersen Svanø*, gammel Repræsentant fra Nordre Bergenhus Amt, en af Haugianernes Patriarker. Han prætenderer altsaa Religiøsitet i høiere Grad end almindelig, og man skulde da have ventet at se baade ham, den særlige Ven af det gamle Testamente, og de øvrige Haugianere imellem Bønderne selvskrevne paa Sagens Side. Men denne Slutning holdt kun Stik med gamle Grendahl, en af den spredte Menigheds Fædre i det Trondhjemske, som ganske lod sig bestemme af Religionens Bud og Aand. Af Svanøs Religiøsitet var der denne Dag ikke mere tilbage end hin Bedemandsstemme — ja med den Røst maa den bekjendte „Havde-ikke-Gud-forløst-dig-var-du-død-i-Synden Barcbone" have fremklynket sine puritanske Bønner. Hvad han sagde gik ud paa, at man burde udsætte med Afgjørelsen, indtil man havde faaet Sagen mere oplyst.

Svanø kunde være vis paa, at han vilde blive opfordret til at opgive, hvilke Oplysninger han endnu savnede; men imidlertil gav *Ueland* Anledning til en mellemkommende Ordveksling, idet han nemlig gjensvarede Sørenssen og Holmboe, at, naar han først vilde se de Bestemmelser, Privatlovgivningen opstillede i denne Henseende, ophævet, før han stemte for Forslaget, saa var det, fordi han først vilde have Garanti for, at Jøderne i Lovgivningen skulde behandles som vore Medmennesker, ikke som Trælle. Dersom Jøderne ikke ved den emanciperedes, saa de ganske kunde behandles som Brødre,

*) Höhnen auch die herzlos Kalten,
die Erglühn für Thorheit halten,
brennet heisser nur und treuer
von des edlen Eifers Feuer!

Uhland.

og ei betragtes som en egen forhadt Kaste uden borgerlige Rettigheder, vilde han, om han ellers kunde ønske at give sin Stemme til deres Optagelse, hellere se dem fremdeles negtede Adgang end optagne paa en saadan Maade.

Holmboe: „Men det er jo en Umulighed at ordne Forholdene med den private Lovgivning, før Grundloven har undergaaet den foreslaaede Forandring? Udsættelsen af Sagen, indtil Civillovens Bestemmelser samtidig er blevne forandrede, forekommer mig at ligne Drengens Ræsonnement, der ikke vilde springe i Vandet, før han havde lært at svømme.“

Sørenssen: „Man kan dog ikke med Rimelighed tænke paa at behandle Jøderne i Lovgivningen som Trælle. Forresten kan jeg ikke andet end være enig med Ueland i, at Jødernes Forhold til Landets øvrige Borgere ikke bør ordnes saaledes, at de udgjør en egen Kaste for sig selv, men gives borgerlige Rettigheder i Lighed med de øvrige Borgere, dog med den i Grundlovens § 92 indeholdte Indskrænkning. Derimod er det min Mening, om man gaar ind paa at aabne dem Adgang til Riget, at man gjennem den almindelige Lovgivning skal opstille visse Garantier, som f. Eks. at foreskrive visse personlige Egenskaber o. s. v., uden hvilke Forbudets Ophævelse ikke skulde komme dem tilgode.“

Men endelig lader en af de 6 Prester, som fandt det passende for sit Kald at stemme imod et Forslag af dettes Natur, høre ifra sig. Det er den nye Repræsentant fra Søndre Bergenhus Amt, Sogneprest *Hammer*, som med bøiet Hoved, nedslagne Øine og i en yderlig affekteret Skriftestolstone erklærer, at ogsaa han satte Kjærlighedens Bud høit og istemmede hvad man havde sagt, at man skulde elske sin Næste som sig selv. „Men der stod ogsaa skrevet: dømmer ikke, saa skulle I og ikke dømmes! og derfor burde man ikke dadle nogens Dom, og saaledes heller ikke hans, naar han efter bedste Overbevisning stemte imod Indstillingen.“

Maaden hvorpaa disse Ord fremsagdes, Maneren, havde dog endnu større Del, end deres Indhold og Aand, i det

modbydelige Indtryk, som de synligen og hurtigen vakte. „Det var da ogsaa en Prest!“ mumlede en kvindelig Tilhører, som havde tørret Taarer af Øinene efter Castbergs Foredrag.

Men *Hjelm* udslettede snart dette Indtryk. Han, der havde indhentet og i Indstillingen præsteret saa mange, nøiagtigen dokumenterede, Oplysninger, kunde nok have Interesse af at vide, hvad det var for nogle yderligere, Ole Torgersen Svanø savnede. „Jeg synes sandelig — sagde han — at Hr. Svanø maa kunne være fornøiet med de Oplysninger, han havde faaet, og ialfald bør han paavise, hvilke Komitéen da har forsømt at indhente, eller hvilke han ønsker. Og naar Ueland paastaar, at Jødernes Udelukkelse ikke strider mod Naturretten, da vil jeg henstille til enhver, om det ikke maa ansees som en af den naturlige Rets første Bestemmelser, at Mennesket har Ret til at opholde sig paa Jorden? Men denne Ret fik Jøderne jo ikke, naar andre Nationer vilde udelukke dem fra sit Land paa samme Maade som vi, hvortil jo de andre Folkeslag absolut maa have samme Beføielse. Det maa vel ogsaa ansees at stride mod et Menneskes naturlige Ret, hvad der, som i Komité-indstillingen oplyst, tildrog sig mod Mosaiten Leja, som, uden at have begaaet anden Forseelse end at være uvidende om vor Lovgivnings her omhandlede unaturlige Bud, blev kastet i 28 Dages Fængsel paa Vand og Brød — og man maa da vel spørge, om en Lov, der fører til saadanne Resultater, er retfærdig? Dens Strid imod Naturretten er desuden klarligen fremstillet i det theologiske Fakultets Responsum.“

Svanø skulde nu paavise, hvilke yderligere Oplysninger han ønskede. Han reiser sig stammende. Men Svanø har altid troet paa overordentlig Hjælp fraoven. Og det svigtede heller ikke nu. En barmhjertig Kollega, som sad ovenfor ham, hviskede nemligen til ham: „Sig Egidius! Egidius's Breve!“ Og Svanø slap da ud af Kniben ved at ytre, at han, i Henhold til Provst Løbergs Forlangende, f. Eks. havde ment, at Konsul Egidius's Skrivelser burde fremlægges. Man stod saaledes atter ved Udgangspunktet, hvorfor Præsidenten erklærede Sagen

optagen til Votering, om ingen havde mere at ytre. Klokken var tre. Alle taug.

Lodtrækning afgjør, at Voteringen skal begynde fra Kragerø, hvorefter den da gaar alfabetisk omkring til den atter kommer til Bogstavet K.

Voteringen foregik saaledes:

Byfoged *Krohn*, Kragerø, ja. Sogneprest *Castberg*, Larvik, ja. Gaardbruger *Midhassel*, Lister og Mandals Amt, nei. Foged *Heiberg*, do., ja. Gaardbruger *Nødbek*, do., nei. Skipper *Bøgvad*, do., nei. Byfoged *Vogt*, Moss, ja. Sogneprest *Aas*, Nedenæs Amt, nei, (Nr. 1 af de 6 Prester). Sogneprest *Faye*, do., ja. Gaardbruger *Nöstvig*, Nordlands Amt, nei. Do. *Kulstad*, do., nei. Amtmand *Stabell*, do., ja. Gaardbruger *Aandal*, Romsdals Amt, nei. Do. *Nøkkum*, do., nei. Provst *Holtermann*, do., nei. (Nr. 2). Do. *Thoresen*, do., ja. Adjunkt *Arentz*, Skien og Porsgrund, ja. Høiesteretsadvokat *Hjelm*, Smaalenenes Amt, ja. Gaardbruger *Roll*, do., ja. Do. *Herrefosser*, do., ja. Artillerikaptein *Holst*, do., nei. Byfoged *Christensen*, Stavanger, ja. Skipper *Svendsen*, do., ja. Kirkesanger *Ueland*, Stavanger Amt, nei. Provst *Løberg*, do., nei (Nr. 3). Lodsoldermand *Monsen*, do., nei. Gaardbruger *Bjelland*, do., nei. Overlærer *Lange*, Tromsø, ja. Krigsassessor *Schnitler*, Trondhjem, ja. Kjøbmand *J. N. Jensen*, do., ja. Justitiarius *Roll*, do., ja. Konsul *Jensen*, do., nei. Lensmand *Rygh*, Nordre Trondhjems Amt, nei. Gaardbruger *Lyng*, do., ja. Lensmand *Anziøn*, do., nei. Prokurator *Hansen*, do., nei. Gaardbruger *Sæter*, søndre Trondhjems Amt, nei. Do. Overstiger *Olsen*, ja. Do *Solberg*, do., nei. Do. *Grendahl*, do., ja. Grosserer *Foyn*, Tønsberg, ja. Byfoged *Finne*, Østerrisør, ja. Gaardbruger *Tønsager*, Akershus Amt, nei. Do. *Valstad*, do., nei. (Et særdeles raat og lidenskabeligen udtalt). Statsrevisor *Daa*, do., ja. (Med al Maalets Vægt). Gaardbruger *Erlandsen*, do., nei. Toldkasserer *Lange*, Arendal, ja. Amtmand *Schydz*, Bergen, ja. Assessor *Aall*, do., ja. Bagermester *Martens*, do., ja. Rektor *Holmboe*, do., ja. Gaardbruger *Fuhr*, nordre Bergenhus Amt, nei. Do. *Svanø*, do., nei. Do. *Guddal*, do., nei. Do. *Frettem*, do., nei. Lensmand *Borge*, søndre Bergenhus Amt, nei. Sogneprest *Koren*, do., ja. Do. *Hammer*, do., nei. (Nr. 4). Lensmand *Aga*, do., nei. Amtmand *Falsen*, Bratsberg Amt, ja. Kirkesanger *Bjørnsen*, do., ja. Sogneprest *Lammers*, do., ja. Gaardbruger *Fougner*, Buskeruds Amt, nei. Do. *Hoffardt*, do., ja. Do. *Hoen*, do., nei. Kaptein *Breien*, do., ja. Do. *Foss*, Kristiania, ja. Høiesteretsassesor *Rye*, do., ja. Sorenskriver *Sørensen*, do., ja. Professor *Schweigaard*, do., ja. Gaardbruger *Faukald*, Kristians Amt, ja. Do.

Staff, do., nei. Do. *Haagenstad*, do., nei. Sogneprest *Harbitz*, dc., nei. (Nr. 5). Biskop von der *Lippe*, Kristianssand, ja. Stiftamtmand *Sem*, do., ja. Prokurator *Horn*, do., nei. Kjøbmand *Dahl*, Kristianssund og Molde, ja. Krigsraad *Flor*, Drammen, nei (af al Magt). Amtmand *Blom*, do., ja. Sogneprest *Arup*, do., ja. Do. *Jønsberg*, Finmarkens Amt, ja. Do. Provst *Holmboe*, do., ja. Gaardbruger *Blix*, do., ja. Provst *Riddervold*, Fredrikshald, ja. Kjøbmand *Sandberg*, Fredriksstad, ja. Kirkesanger *Jenssen*, Hedemarkens Amt, nei. Gaardbruger, Lieut. *Lützow*, do., nei. Do, *Svenkerud*, do., nei. Korpslæge *Weidemann*, Holmestrand, ja. Gaardbruger *Hemb*, Jarlsberg og Larviks Amt, nei. Sogneprest *Otterbech*, do., nei (Nr. 6). Gaardbruger *Laane*, do., nei. Geschworner *Møller*, Kongsberg, ja.

Efter en kort Konferering siger Præsidenten: „Voteringen har havt saadant Udfald: af 94 tilstedeværende har 51 Herrer erklæret sig for Komitéindstillingen og 43 imod, og Propositionen er saaledes *ikke* bifaldt.“ I samme nu lyder et Par Piber fra Galleriet, saa Præsidenten med hævet Røst maatte kalde dets Publikum, som nu var i Bevægelse, til Orden. Det seirende Parti syntes ikke at føle nogen Stolthed over Seiren. Hvad havde det ogsaa at opvise uden de seks Prester? (som er talte her, fordi man virkelig talte og mærkede sig dem under Voteringen). Mellem dem er dog kun Harbitz af nogen særdeles Duelighed inden Repræsentationen. Forøvrigt bemærker man ved Voteringslisten, at, med Undtagelse af de seks Prester, en Militær, en Jurist og en Kjøbmand, har alle Embedsmænd og Byerne (og mellem dem ikke at glemme Bergen, Bergen) været *for* Sagen. Man behøver ikke at paapege den skjærende Modsætning imellem disse sidstes Repræsentanter af Kjøbmandsstanden, saa faa de var, og hine Prester, som syntes at forglemme sit Kalds, over *alle* Forhold satte, Grundlov, at al deres Idræt skal ske *a Deo, in Deo, ad Deum.* Ogsaa deri er et godt Varsel. Modstanden vil høist sandsynlig allerede næste Gang indskrænke sig til yderst faa af disse særegne Hoveder, hvori Fordommene og fikse Meninger synes ligesom at forskanse sig efterat have taget Underholdning til sig for hundrede Aar. Egentligt Religionshad vil ikke lade sig finde, ligesom det ganske vist ikke fandtes hverken hos de seks

Prester eller hos de 28 Bønder eller hos Resten af de 43, som endnu ikke vilde give sig af med Israel. De Grunde, som anførtes, lader sig vel hverken godkjende formedelst deres Rigtighed i og for sig selv og med Hensyn til Tidsforholdene, eller ære fra Hjertets Side; men den, som bestemte de fleste, var dog nok ingen slettere end Nordboens Hang til at temporisere. Ogsaa heri ligger et godt Varsel. Antages rigtigt, at Nei'ernes Hovedgrund var at oppebie et større Bekjendtskab til Sagen hos Almenheden, giver de ved hver Dag et Afkald derpaa. Næste Thing blev af dem selv ansat som en passende Termin for Udsættelsen; altsaa forvitres der for hver Dag i de to Aar og $4^1/_2$ Maaned $^7/_{865}$ Del af denne Betænkelighed, saa der ved Begyndelsen af Februar 1845 ikke vil findes noget tilbage deraf. At samtlige offentlige Blade, tildels i særdeles skarpe Udtryk, har ytret sig om den Modstand, Sagen fandt, er ogsaa et ikke forkasteligt Vidnesbyrd om, at denne Forsigtighed var overflødig for Opinionens Skyld.*) De havde intet havt at frygte for Menneskenes Skyld, som de denne Gang dog syntes at frygte mere end Gud. Men at Modpartiet ikkedestomindre er Sagens Venner, naar kun Udsættelse finder Sted, indlyser ogsaa af, at Opfordringen til at sørge for Civillovgivningens samtidige Forandring netop udgik fra det. Nu! det maa skri-

*) Kun Morgenbladet har i denne Henseende været taust. Men i de første Dage efter Sagens Afgjørelse havde den snu Kompan, i hvis snevre personlige Hensyn dette Blad arbeider, sine egne Grunde til ikke, ved at udtale sin Misbilligelse, at risikere Tab af nogle Stemmer til et Konfidentsvalg, som var i Storthingets Hænder. Han var nok selv Mand forat skaffe sin politiske Misfornøielse Luft i Bladet; Nationen — det var ikke formeget forlangt — skulde nu skaffe den Brød. Men uagtet Maalet nu synes direktere rettet paa en Storthingsplads, som en foreløbig og sikker Avance imod hint denne Gang forfeilede, (ligesom man sætter sig i Besiddelse af et dominerende Forværk, før man tager det egentlige Maal for Beleiringen), vilde Sagen dog upaatvivlelig faa en nyttig Ven i dette vel langtfra agtede, men dog formedelst sin Udbredthed anseede, Blads Redaktør som Repræsentant. Det er derfor at ønske, at det maa lykkes. Og hvorfor skulde det ikke det? I et nys afholdt Selskab af Akershus Amts Valgmænd og andre, mest Bønder, som førte til Skilt, at det var til Ære for Amtets Repræsentanter, indlod en af disse sig paa at give saa bestemt Løfte om Belønning for en saadan Patriot, og alt havde et saadant *Anlæg*, at det heller ikke er at tvivle paa, at jo ovenytrede Ønske vil gaa i Opfyldelse.

ves bag Øret. Det var Synd, om Vinket ikke blev taget tilfølge og Opfordringen fulgt.

Værd er det altsaa ikke at forlade Storthingssalen den 9de September med nogen bitter Følelse, med Haabløshed eller Stikket af en Tanke, at ved Afgjørelsen af slige Spørgsmaal var en Josef den 2den, en filantropisk Selvhersker, at foretrække for en raadslaaende Folkeforsamling. Det maatte da være en for Afgjørelsens Minut. *Cunctatio servilis, statim exsequi regium est.* Men dette Prærogativ er i Norge ogsaa Folkets. Det bruger det blot med større Betænksomhed. Men dersom Nyheden skulde kunne være en Sandhed til yderligere Skade, end at den maa lide en Udsættelse, vilde det være at indrømme, at Alderen kan give en Fordom Privilegium paa Bestaaen; og af alle grundlovforbudte Privilegier er det vel Fordommens, der mest maa stride imod en Forfatnings Aand, som, medens den er en af Tidens Triumfer, et af den senere Histories herligste Resultater, tillige har vist sig afpasset efter det opvakte lærenemme norske Folks Tænkemaade og Evner til at bruge den.

Sagen er bleven forfulgt. I det følgende Storthingsmøde, den 10de September, refererede Præsidenten følgende Skrivelse:

„Til

Kongeriget Norges 10de ordentlige Storthing.

Da Debatterne i Storthinget idag, efter hvad der fra begge Sider ytredes, giver Haabet om at se Grundlovens § 2, sidste Passus, paa et kommende Storthing ophævet, ny Bestyrkelse, og da navnligen en af Modpartiets mest fremhævede Grunde bestod i et Ønske om en Udsættelse indtil næste Storthing, med den vedføiede Bemærkning, at man da samtidigen vilde kunne ordne Civillovgivningen i Overensstemmelse med en saadan vedtagen Ophævelse af en Grundlovsbestemmelse, giver undertegnede sig den Ære herved at fremsætte Forslaget i saadan, ligeledes under Debatterne paapegede, Form:

„Bestemmelsen i Grundlovens § 2, sidste Passus, saalydende: „Jøder er fremdeles udelukkede fra Adgang til Riget“ — ophæves.“

Kristiania den 10de September 1842.

Henr. Wergeland.“

Propositionen erholdt følgende Paategning:

„Idet vi herved som eget vedtager foranstaaende Forslag til Forandring i Rigets Grundlov, tillader vi os tillige alternativt at fremsætte samme i følgende Form:

„Bestemmelsen i Grundlovens § 2 sidste Passus, saalydende: „Jøder er fremdeles udelukkede fra Adgang til Riget“ — sættes herved ud af Kraft.“*)

Kristiania den 10de September 1842.

S. Sørenssen. H. Holmboe. Castberg. H. A. Krohn. G. Heiberg. Vogt. A. Faye. Stabell. Thoresen. H. Arentz. H. Herrefosser. J. Roll. F. Lange. J. L. Arup. Hans H. Dahl. N. A. Sem. G. P. Blom. J. H. Rye. G. A. Lammers. Nic. Benj. Møller. L. Holmboe. M. Blix. N. Jønsberg. Sandberg. Weidemann. Finne. K. Olsen. Samuel Foyn. N. Koren. O. Bjørnsen. O. C. Borchsenius. A. Hoffardt. T. Breien. H. Foss. Hjelm. A. Schweigaard.

Refereret i Storthinget den 10de September 1842, og da besluttet:

„Bliver under Præsidentskabets Haand ved Trykken at bekjendtgjøre for at komme til Afgjørelse paa næste ordentlige Storthing.“

S. Sørenssen,
p. t. Præsident.

Borchsenius,
p. t. Sekretær.

*) Det forekommer mig dog, som om Udtrykkene „udgaar“ og „ophæves“ er mere bestemte, mindre blot suspensive end det ovenfor vedtagne „sættes ud af Kraft“.
Udgiveren.

I Forbindelse hermed fremsatte Hr. Sørenssen følgende Forslag: „Den kongelige norske Regjering anmodes om:

a. at foranledige paa hensigtsmæssig Maade Oplysninger indhentede og næste ordentlige Storthing forelagte angaaende Jøderne og deres Forhold, til Oplysning om, hvorvidt det kan ansees nyttigt, at de tilstedes Adgang til Riget.

b. at forelægge næste ordentlige Storthing Udkast til de Lovbestemmelser, som maatte ansees fornødne eller hensigtsmæssige for det Tilfælde, at Grundlovens § 2 forandres derhen, at Jøder tilstedes Adgang til Riget.

Kristiania den 10de September 1842.

Sørenssen.

Besluttedes udlagt og foretaget i et senere Møde. Dette fandt Sted den 13de September; men Forslagets første Post blev ikke bifaldt mod 58 Stemmer og dets anden ikke mod 57. *Hjelm* ytrede sig for, paa Grund af den stærke Opinionsytring, der laa i det; men *Foss* fandt, at en tilstrækkelig Opinionsytring udtalte sig i den overveiende Pluralitet, som Grundlovsforandringen havde havt for sig i Storthinget og desuden ved at Forslaget var fremsat paany og vedtaget af saamange af dets Medlemmer. Privat kunde Oplysninger ligesaavel indhentes, og Regjeringen vilde deraf kun se sig foranlediget til Nedsættelse af en ny Kommission.

Foss har idetmindste Ret i, at Opinionen har ytret sig stærkt nok til Fordel for Propositionen ved Voteringen den 9de og ved Vedtagelsen den 10de. Denne har faaet Holdning og Tryghed, som Hittebarnsynglingen, der anerkjendes af sin rette Fader, og nu, lænet til ham, med freidigt Øie kan se Fremtiden imøde.

Den er adopteret af 36 Medlemmer af det norske Storthing, godkjendt af dets ypperste Medlemmers Flerhed og af denne overrakt det kommende. Da — *ca ira!*

Storthingsmanden, Gudbrandsdølen
Ole Haagenstad.*)

Skulde det være blot de aldeles overordnede Talenter, genimæssige Fortjenester af Menneskeheden eller Forbrydelser mod den, monstrøs Lykke eller Ulykke, eller den vidunderlige Skjæbne, som skulde have Eneretten til i særegne Levnetsbeskrivelser at opstilles i Historiens Gallerier? Vi kan gjerne indrømme disse Egenskaber baade denne Ære og Paginaerne i alle Verdens Konversationslexikoner, om vi end forbeholdt en ringere Grad af Mærkværdighed, naar den dog er *national*, en Plads i Landsmænds Erindring. Og det maa gjælde selv om en Personlighed i levende Live, naar vedkommende blot har levet nok for virkelig at fortjene en Nekrolog eller et Mindeskrift, om han var død. Denne Ære faar nutildags selv yderst ubetydelige Personer i de forskjellige Tidsskrifter, naar de blot tilhører en bestemt Stand, for hvem Tidsskriftet udgives, saasom Doktor N. N. i medicinske, Pastor N. N. i et geistligt, o. s. v. Den er bleven ligesaa hyppig som Stentrykportræterne, og som nu de daguerreotyperede og atter igjen aftrykte vil blive. Men hvorfor forarges herover? Venskabet og Bekjendtskabet har sine Kabinetstykker som Historiens Gallerier sine store Tavler. Kommunerne har jo ogsaa en liden Historie med dens egne store Mænd, og selv om disse forevigedes inden dem

*) Forord til Ole Haagenstads Biografi. (U. A.)

paa Prent, hvad var det saa mer end fortjent? Udenfor strækker denne Feiring sig ikke; og desuden er det en Feiltagelse, om man tror, at alt trykt gaar lige løs paa Udødeligheden, og naar denne. Skrifter forsvinder, sporløst forsvinder, i samme Forhold som de strømmer ud fra Presserne. Det er forøvrigt med Personer, der blot har en national Mærkelighed, som med et Lands Bjerghøider: de har sin Betydning i Forhold til dette, ikke til andre Jordens Strøg. Skagastølens Høide nedkues ikke af Alpernes, Chimborasso er Perus, det lave Himmelbjerg Danmarks Stolthed, og Erindringen om de engelske, svenske, franske eller nordamerikanske Nationalforsamlingers store Navne kan ikke betage vore egne, om end mindre berømte, *deres* nationale Værd og Klang. Inden Landets Grænser er deres Verden. Udenfor unævnte, kan de have Udødeligheden *her*. Er det ikke Tilfælde med de videnskabelige, saa er det dog med de politiske, rent nationale Navne; og kun i Forhold til de andre af vore egne, er det Adkomsten til at fremhæves paa nogen Maade medrette skal afgjøres.

Ole Haagenstad, den elleve Gange Storthingsmand, det fortræffelige Eksemplar af det norske Folks sunde, skarpsindige Fornuft, Gudbrandsdalens mest anseede Bonde, en Slags vore Dages Høvding, og dertilmed i historisk Henseende interessant som Repræsentant for to af de gamle norske Adelsætter, som med stærkest Kraft har vedligeholdt sig under de gamle Tiders Tryk — denne ikke blot i sin Dal, men i sit Folk saa navnkundige gamle Døl, er en saadan Personlighed. Hans Fødsel som Bonde forhøier snarere hans Mærkværdighed ved de Kundskaber og den Dannelse ved Siden af al Dølens simple Naturlighed, som han ikke destomindre i sin afsondrede Dal har vidst at erhverve sig. Til næsten hvert Thing har han været fremkaldt deraf, og han er kommen saaledes, som man nu ser ham og er vant til at tænke sig ham efter eget Syn eller efter andre Afbildninger end den, som ledsager disse Linjer — han er kommen i sin Vadmelskjole den mægtige Døl, med sit ærværdige, skaldede, høithvælvede Hoved, med sit sunde, rødlette,

tænksomme Ansigt, uforandret fra Thing til Thing, paa de første synende ældre end han var, formedelst den tidlige Fleinskalle og hans Ansigts eiendommelige Udtryk af urokkelig Ro, Dybden af hans Tænksomhed, hans uudgrundelige Indsluttethed i sig selv og den vægtige Langsomhed af hans Tale; paa de sidste synendes yngre end han er bleven, fordi vi aldrig har seet ham anderledes, aldrig hørt hans Tale strømme hurtigere i det norddølske Maal, i det, hvori *Edvard Storm*, hans Sambygding, skrev sine Viser. Saaledes, med de vel overveiede Tanker, faamælte, men med velbelagte, vægtige Ord i det rene, malmklingende Normannamaal, ærværdige af Udseende, med det nationale Præg i hver Mine, med brede hvælvede Pander, hvorimod fremmede Viljer maatte bryde sig som Vindene imod Fjeldet — saaledes maa de gamle Lagmænd have reist sig paa Thingene, saaledes *Thorleif* og *Medalhus-Asbjørn*, naar de røstede, lænende sig til Langbilen, saaledes maa det gamle norske Demokrati have seet ud.*)

Intet giver ogsaa et sandere og trøstfuldere Begreb om, at vort Folk endnu er friskt og ægte norskt i sin Kjerne, end naar saadanne Mænd fremtræder af dets inderste Midte. Intet glimrende Talent af de høiere Stænder giver Selvstændigheden bedre Garantier. Maa ikke Nordmanden eller endog den fremmede, naar han fra Mjøsens havlige Flade ser Hedemarkens og Totens frugtbare Vidder udbrede sig indtil Østerdalens og Hadelands blaanende Fjerner, eller naar han fra Faabergs herlige Indgang, eller fra det grønne, terrassedannede Forbjerg, hvor Gausdal bøier sig ind, ser Gudbrandsdalen at aabne sin dybe Favn mellem de vidtstrakte Aaser, eller naar han med

*) Lignende Indtryk har *Ole Haagenstad* gjort paa *Jacob Aall*. „Naar jeg — siger han i sin „Nutid og Fortid", 1ste Binds tredie Hefte, hørte en *Ole Haagenstads* Tale, fremsat i det gamle nordiske Tungemaal, beriget med Sprogvendinger og Sprogbøininger, som nu ikke mere findes i vort Sprogs Grammatik, og fuld af sunde, klare Begreber og overbevisende Grunde, foredragne med langsom Forsigtighed, da flyttede jeg mig i Tankerne hen paa de gamles Thingvold og hørte den lovforstandige og ordsnilde *Niaal's* Tale, der saa ofte veiledede Althinget i dets Beslutninger, sine Frænder og Naboer i deres Stridigheder om Lov og Ret."

Øiet følger disse Floder, der vælter sig, mægtige som de amerikanske, igjennem Raumarikes gamle, i Bakker udbrustne, Sjøbund: — maa da ikke Nordmandens eller den fremmedes uvilkaarlige Tanke være, at dette Land dog bærer Stemplet af et Kongerige, som kan have slige Provinser, saa forskjellige i sit Præg, saa store i sine Omrids? Sandelig, Mænd som *Ole Haagenstad* og flere af vore Bønder paathinge maa da ogsaa indgive Tanken: det er et Folk, et sandt Folk, som har saadanne Mænd, et Folk af Individualitet og Karakter, et Folk, som maa have og fortjene en Historie, stemplet til Frihed og Selvstændighed, til at bevare og forsvare den indtil de inderste Dale, og ikke til at være noget fremmed underdanigt, eller til at udslettes af Folkenes Række. Skulde vi tænke os, at dette dog skede, at slaviske Folkestrømme underkuede Goterne, fortrængende dem, som disse har gjort med de keltiske Jotuner, bedækkende, bortskyllende dem, som senere Aldres Lermasser belægger et tidligere Olds Lag af sandsmuldret Granit: da vil de sidste Repræsentanter for vor Folkeslægt, de sidste Kjæmpere for dens Tilværelse, de sidste Lignelser af vore Fædres Aasyn og Gestalter vise sig i de samme inderste Dale af vort Land, hvor Menneskenes Veie stanser, og hvor Elvenes og Vindenes kun har et Løb udad imod Landenes Vidder, der hvor ogsaa de sidste Jotuner viste sig i Dovres Tverdale og forsvandt for stedse, som om den mærkværdige portdannede Buefigur i Thingsvaberget i Vaage, „Jutuldøren“, havde lukket sig efter den sidste Ætling af det ulykkelige Folk.

Ligeoverfor det Sted staar gamle *Haagenstads* Gaard. Naar han staar hjemme paa Svalen og ser til sine Folk, ser han den forvitrede, rustrøde Port i det graa Fjeld, og naar han drager paa sin Ganger over Jettefjeld paa Besøg til sin Broder *Paul Tofte* paa Dovre, drager han ogsaa igjennem de Afdale, over den Fjeldside, hvor man ved at fortælle, at Jetten *Dovre*, som navngav Fjeldet og fostrede *Harald* hin *Haarfagre,* havde sit fredløse Bo. Tiden har ikke der forandret saa meget. *Der* lever endnu Sagnet om Jotunerne, som om

det ikke var saa længe siden de forlod disse sine sidste Tomter for den Slægt, som nu sidder der: som om det vel ikke var i Bedstefars Tid, men kun noget lidt længer op i Ætten, at det skede. Og denne seirende Slægt færdes der i oprindelig Friskhed. Eller er Forskjellen saa stor mellem gamle *Ole*, seende til sine Folk i sin blaa Vadmelskjortel med de blanke Knapper, og gamle *Sigurd Syr* — ærværdig Ihukommelse — saaledes som Sagaerne skildrer ham paa sit Jorde? Et langt liv forestaar da endnu vort Folk, naar Sagaerne endnu er saa friske, Ætlingerne Fædrene saa lige, Trækkene saa uforandrede, naar det i Minde og i Reproduktionens Styrke og Ægthed endnu staar sin egen Oldtid saa nær.

Jeg besøgte engang *Ole Haagenstad*. *Snorre* laa der. Intetsteds forekom han mig mere hjemme, intetsteds saa ny i sine Sagaer. Det gamle Skindbind var der ligesaa naturligt som et modernt Tidsskrift paa en literær Byherres Bord. Men hvorfor fæstede endelig Tankerne sig paa *Dale-Gudbrand* og *Thorer af Steig*, naar Øiet hvilede paa min Vært? Og da Klokkerne ringede til Kirke nede i Dalen en Søndagsmorgen, hvorfor stod St. Olaf for Øie, som om det var til hans Ottesang de lød, som om han just var kommen over Fjeldet, og som om nu den røde Jetteport maatte aabne sig ligeoverfor? Jo alt var saa antikt, det gamle saa uforandret overgaaet i det nærværende, og alt dette grupperede sig ligesaameget om *Ole Haagenstad*, som gav det Virkelighed og Sandhed, som om Stedets Natur, den gamle Gaard og Kirken og den hele Almue i sine hvide, lange, gammeldags Skjødkofter. Han gav det Virkelighed og Sandhed. Det var en Høvding, der kom, da Hvidkofterne veg tilside paa Kirkevolden og gav „*Haagensta'en*“ Plads. Der var Oldtid og Middelalder i de Øieblikke. Men saadanne Personligheder indgyder Livskraft i det nærværende og lover Folket en lang Fremtid. De er dets Nerveknuder. Det har da en Marv at tære paa i sin egen Nationalitet. Jorden vil først gaa tilgrunde, naar dens Klipper opløses. Norge idetmindste ikke før det er forbi med *Tolstadætten*, der

befolker Gudbrandsdalens ypperste Gaarde, og hvortil *Ole Haagenstad* ogsaa hører. Det var Mænd af den, som grov Graven ved Kringen. Ole har sat en Støtte der; men han har selv været en Støtte for Norges Nutid. Hans Urokkelighed har endnu bredere Skuldre end han selv, og den har mer end en Gang støttet under det Klenodie, for hvem hele Norge vil blive et Kringen, saalænge det lader sig sige, at den Kraftfuldhed, Tænksomhed, Fædrelandskjærlighed og ægte Nationalitet i Følelser, Tænkemaade og Sæder, som *Ole Haagenstad* besidder, kun er et udmærket Aftryk af det norske Folks, og navnligen dets Bondestands, egen almindelige Karakter. At den skal erindre det og ikke vanslægte — derfor disse Omrids.

Jonas Collett.

Statsraad.

Man har ikke saa sjelden, med Hovedet fuldt af franske og engelske Forhold, gjort vore Statsraader i Almindelighed den Bebreidelse, at de ikke var Ministre og „Statsmænd“ i hin fremmede Forstand: at saaledes den norske Kirkedepartementschef ikke var en Guizot, vor Armédepartementschef ikke en Soult, Cheferne for Finanserne og Justisen ikke en — Gud vedhvad nu disse Tidsmeteorer heder i England og Frankrig, som, med al sin Storhed, dog ikke staar *over* Partierne, men er kun sit Partis fremskudte Medlemmer, en enkelt temporær Opinions ikke Herrer og Skabere, men lydige Tjenere og Repræsentanter. Det kan nu engang ikke være anderledes her i Norge, især siden Storthinget er lukt for Regjeringens Medlemmer, og vore politiske Jeandefrancer og Frants Knivsmeder faar give sig tiltaals med, at Fædrelandet, naar det har behøvedes, f. Eks. i Aarene 1814, 1821 og 1824, dog ikke har manglet parlamentære Statsmænd, der pludselig har vist sig som den veludrustede Tandgar hos den tamme, sovende Løve, naar den engang bringes til at gabe, og at der ogsaa imellem vore Statsraader har været Mænd, som for Talentets Skyld gjerne kunde have siddet i et af hine fremmede Konseljer. Ingen Nordmand bør f. Eks. være uvidende om den diplomatiske Dygtighed, hvormed nærværende Statsraad Holst røgtede Fædrenelandets Tarv ved Opgjøret med Danmark; om Grev

Wedel Jarlsbergs Adkomst til Statsmandsnavnet nærer selv hine, der maaler med fransk eller engelsk Alen, ingen Tvivl; og, at den Æresmand, hvis Navn disse Blade bærer, fortjener det, vil et Omrids af hans Levnet vise. Eller er det interessante Stillinger i Livet, man forlanger for dette Navn? afvekslende Skjebner? Stigen og Synken paa Konge- og Folkegunstens Bølger? Nær Berørelse med berømte historiske Personligheder? Navnets Anknytning til mærkelige Begivenheder, dets Opdukken i Revolutioners Hvirvler, dets Gjenfinden paa den fædrenelandske Histories mærkeligste Paginaer? Nu vel! ogsaa i disse Henseender er Collett en Statsmand. Vi vil finde hans Navn konstelleret med Kristian Augusts, med Kristian Frederiks og med Karl Johans; vi vil finde ham paa Eidsvold, paa Moss, i Stockholm og i Kristiania, og paa det sidste Sted en Tid som Nationens første Mand. Ja engang — vi vil finde ham stillet paa Nationens tarpejiske Kiippe, stillet for Skranken, som en Konstitutionens modvillige Foragter, og atter hyldet igjen som dens Velgjerningers klogeste Husholder, som en Mand, der vovede sig selv, forat Fædrenelandet skulde vinde, og nu som en Olding, hvem det har sat en Glæde i at gjøre Hvilen saa sød og hæderfuld, som det har staaet i dets Magt.

Forhenværende Statsraad, Ridder og Kommandør af Hs. Majestæts Ordener, *Jonas Collett*, er Søn af Johan Collett, Kammerraad og Komitéret i Kommercekollegiet i Kjøbenhavn, og Elisabeth Ramus, begge af norsk Familie, og er fød paa Faderens Eiendom Rønnebæksholm, i det sydlige Sjælland*).

*) Familien Collett er af gammel normannisk Herkomst. Fra Normandiet kom den, efter Thiers, allerede med Vilhelm Erobreren over til England, og skrev sig da „Colet". I *The British Plutarch* anføres en John Colet under Henrik VIII som en udmærket Geistlig, der stod sig godt med Kongen og var høit anseet af den lærde Erasmus. Til Norge kom i 1683 en Gren af Familien med en James Collett, der døde som Kjøbmand og Kommerceraad i Kristiania i 1727. Hans Søn Peter var ligeledes Kjøbmand sammesteds, og dennes Søn Johan er ovennævnte Statsraadens Fader.

Af 11 Søskende fremlevede kun 3 Brødre, Peter Collett, Assessor i danske Hof- og Stadsret, og senere død i Vestindien, vor Jonas Collett og Johan Collett, død som Amtmand i Buskeruds Amt.

Kun 15 Aar gammel tog Collett, efter privat Undervisning, første akademiske Eksamen med saadan Udmærkelse, at han blev Nr. 1 af de indkaldte; Aaret efter anden Eksamen med bedste Karakter, og i 1790 ligeledes den latinsk-juridiske med *Laudabilis*. Efter at have arbeidet i Rentekammeret, blev han i 1795 udnævnt til Foged i Nummedal og Sandsvær, i hvilken Stilling han ogsaa fungerede som Medlem af Overbergamtet paa Kongsberg. I Trangsaarene 1807 og 1808 udviste Collett, ligesom hans Frænde John Collett paa Ullevold, en patriotisk, menneskekjærlig Virksomhed for sit Distrikts og andre Egnes Forsyning, der paaskjønnedes af den daværende interimistiske Regjeringskommission med en Takkeskrivelse af 1ste Juni 1808 og en Indberetning til Kongen, hvorefter han erholdt Dannebrogsordenen. Bladet Budstikken fra den Tid beretter ogsaa, at Collett, efterat have sørget for sit eget Distrikt, i Forsommeren 1808 afsendte en Transport af 16 Heste med Sædekorn, under Anførsel af en paalidelig Mand, der skulde sørge for Folks og Hestes Providering paa hele Reisen og faa udsaaet det medbragte i Egne af Romerike, som havde lidt af fiendtlige Indfald. En yderligere Belønning for disse Fortjenester, i Forbindelse med den nidkjæreste Embedsvirksomhed, skulde Kammerraadstitelen være, som han, paa Indberetning fra Prins Kristian August, erholdt som Forløber for Buskeruds Amtmandskab, hvortil han udnævntes i 1813.

Det foreløbige Møde paa Eidsvold Jernværk, 16de Februar 1814, kan ikke, siden Konstitutionens Historie er bleven beskreven af flere Hænder, være ubekjendt. Collett var en af de norske Notabler, som paa den daværende Statholders, Kristian Frederiks, Anmodning, deltog deri. Ogsaa hans Hoved var mellem de sørgmodige nedbøiede, før Prinsen havde opgivet sine suveræne Ideer, og mellem de gladeligen opreiste, da det var

blevet bestemt, at Folkets Suverænitet skulde anerkjendes, dets Skjæbne lægges i dets egne Hænder. Den paafølgende 2den Marts ansattes Collett af Prinsregenten som Medlem af det for Riget anordnede Regjeringsraad og som Chef for Departementet for det Indre; og i denne Stilling afsluttede han, i Forening med Statsraad Aall, Konventionen til Moss af 14de August 1814, hvorved man vil paastaa, at de paa Norges Vegne kontraherende, med Hensyn til de Bestemmelser, der blev tagne med Arméen, af formentlig Ubekjendtskab til denne, blottede Landet for meget i Tilfælde af fornyet Udbrud af Krigen. Dennes Resultat i bedste Tilfælde, Anerkjendelse af Selvstændigheden og Eidsvoller-Konstitutionen, var dog anticiperet og reddet ved denne Overenskomst.

Efter Konventionens Afslutning var Collett Medlem af Interims-Regjeringen indtil Foreningen med Sverige, da han indtraadte i det nye Statsraad som Departementschef for det Indre. Dette Departement sammensmeltedes siden med Finansdepartementet, til hvis Chef Collett udnævntes i 1822 ved Grev Wedels Fratrædelse. 1818 var han bleven Kommandør af Nordstjernen og fungerede samme Aar, som Bærer af Scepteret, ved Kong Karl Johans Kroning i Trondhjem.

Collett befandt sig i Stockholm i 1821, da den berygtede Bodøsag forhandledes der; men baade han og hans Kolleger protesterede forgjæves imod de engelske Fordringer. Maggtens Sprog seirede. Røgtelsen af Norges udenlandske Anliggender viste sig at være Unionsforholdets svageste Side· Stemningen opirredes imod de Statsraader, der ikke havde mægtet at give Retfærdighedens og Nationalærens Røster Eftertryk nok. Man fordrede, at de heller skulde have taget Afsked. Efter lange Mellemrum blussede Forbitrelsen over den nationale Tort ideligt og altid i Veiret; og man skreg endnu 6 Aar efter i og udenfor Storthinget paa Rigsret over Statsraaderne Collett og Fasting; men Odelsthinget i 1827 fandt dog Konstitutionens Forskrifter iagttagne, og altsaa ingen Grund til Tiltale i den Anledning til at skaffe Uviljen en Udladning. Regjeringen var

i det hele i disse Aar, dels formedelst denne Sag, dels formedelst de gjentagne Propositioner til Forandringen i Grundloven, Spændingen i Anledning af Konstitutionsfesten, ikke afholdte svenske Statholdere o. s. v., ikke meget populær, og Collett fik et Bevis paa, at han fortrinsvis delte Skjebne med sine Kolleger, idet nysnævnte Odelsthing, ved Dekret af 1ste August. beordrede Tiltale imod ham, 1) for at have ved sine Indstillinger bevirket tre (Toldvæsenet angaaende) provisoriske Anordninger formentlig grundlovsstridigen udgivne; 2) for ei at have udbetalt nogle af 4de ordentlige Storthing bevilgede Pensioner som Følge af dettes Beslutning, og at have forelagt de af samme Storthing reviderede Gage- og Pensionslister til kongelig Approbation; samt 3) for at have foretaget forskjellige Udbetalinger dels imod dels udenfor Storthingets Beslutninger, nemlig imod Storthingets Reduktion i 1818 af Statholder- og Statsministergagerne i Vakance-Tilfælde i de 3 Aar fra 1824 til 1827 — 24,000 Spd., og udenfor dets Beslutninger hovedsageligen omtrent 100,000 Spd. til Anskaffelsen af to Dampfartøier, og omtrent 130,000 til forskjellige offentlige Bygninger, hvorimellem ogsaa til Udvidelse og Forbedring af det saakaldte Palæ i Kristiania. Tiltalen, der gik ud paa Embedsfortabelse, og Forsvaret, der krævede Afvisning og Frifindelse, førtes af vore to ypperste Talenter for Skranken: hin af daværende Høiesteretsadvokat Sørenssen, dette af hans Kollega, nuværende Statsraad Petersen. Og den 29de Oktober 1827 faldt saadan Dom: „Forsaavidt angaar Aktions-Dekretets 3die Post, afvises Sagen, som fortidlig anlagt forinden de Statsregnskaber, der indeholder de paaankede Udbetalinger, er reviderede og deciderede. Iøvrigt bør Chefen for den kgl. norske Regjerings Finans-, Handels- og Told-Departement, Statsraad Jonas Collett, R. og K. af Hs. Mts O. og R. D. O., hvis under 1ste Post paaklagede Forhold maa ansees foranlediget ved en efter Omstændighederne undskyldelig Misforstaaelse af Grundlovens § 17, og som under 2den Post tiltales for Handlinger, der ikke skjønnes at staa i aabenbar Strid med Grundlovens For-

skrifter, for Aktors Tiltale i denne Sag fri at være. De at Sagen lovligen flydende Omkostninger udbetales af Statskassen" o. s. v.

Det var den tarpejiske Klippe. Collett havde været ved dens Rand. Mange skreg endnu nedenunder „Ned med ham!" og Rigsretsinstitutionen blev af den utilfredsstillede Lidenskab snarere fremstillet som en gammel Kjærring med et Træsværd, end som Justitia i sin høieste Majestæt; men Gavnligheden af Dampbaadenes Anskaffelse var imidlertid øiensynlig, og desuden alt afgjort paa Papiret i de forløbne Aars Udbytte. Handelsstanden, den literære Verden og Befolkningen i Byerne havde ogsaa straks fra Begyndelsen erkjendt den, og Seiren i den øvrige Opinion var i dette Punkt let at forudse. Oplændingerne paa Dale-Gudbrands Tid dyrkede ikke Thorstøtten paa Hundorp ivrigere og med mere Begeistring, end de nu dyrker sin egen Dampbaad „Jernbarden", Vidundersnekken. De er ganske og aldeles „*Steamer'e*" eller *Steam-Totaller'e* (just ikke det samme som *Tea-Totallers)*. Colletts Skaal er bleven fler end en Gang drukket ombord der som „vore Dampbaades Fader."

Ikke længe efter fik ogsaa Collett Anledning til at erhverve det offentlige en betydelig Vinding af den Slags, som kan gribes og tages paa. I 1825 var han, ved Udnævnelse til Serafimer-Ridder, designeret som den mest udmærkede af vore Statsraader, og da han i 1829 efter den sidste svenske Statholder, Grev Platens, Død, var bleven tillagt Forsæde i Statsraadet, fulgte deraf i de syv Aar, han beklædte denne Stilling, Besparelsen af den betydelige Statholdergage. Var dette nu end mere en Følge af en personlig kongelig Foranstaltning, indlagde Collett sig dog en ubestridelig Selvfortjeneste ved, igjennem Finansdepartementets Indstilling og Foranstaltning, at bevare for Nationen Kongsberg Sølvværk, som Storthinget havde besluttet skulde sælges for en Sum, hvortil der ikke kunde mangle, og heller ikke manglede, Anbydere.

Det varede heller ikke længe, før Collett var saa populær en Mand, som en i hans Stilling og under den da stedfundne

raske Udvikling af Demokratismen kunde være. En Biografi af Collett, der findes i „Conversationslexikon der Gegenwart“ (1838), og hvori Navnet af Statsmand er indrømmet ham tilligemed alle Privatmandens Dyder, har ogsaa Ret i, at han, ved at lempe sig efter denne Udvikling og den oplyste Nationalvilje, vidste at holde sig i den almene Agtelse og Velvilje, hvorimod det ikke er let at opdage, hvori den Nepotisme skulde bestaa, som deri siges at være bleven Collett bebreidet. Kun to unge Mennesker af hans nærmere sees nemlig at være blevne befordrede til underordnede Embedsposter, i den Tid Collett stod i Regjeringens Spidse, og dennes Indstillinger har aldrig vist sig modvirkede fra hans Side, saa den hele Anklage bærer alt Mærke af det bekjendte, ikke blot for en Tidsaand som hin særegne, skrøbelige, skuldertrækkende: „Ja — men noget maa man dog have at sige.“

Aar for Aar viste ogsaa Statsregnskaberne, i hvilke duelige Hænder Finanserne befandt sig. Der var heller ikke delte Meninger om Colletts Fortjenester isaahenseende, og Konjunkturerne medførte ogsaa, at de Aar, i hvilke Collett stod i Spidsen for deres Forvaltning og var Folkets første Mand, var de lykkeligste for dette. I det mindste de, hvori det følte sig lykkeligst og — om man vil forstaa dette Udtryk om Aarene nogle og 30 — fuldblodigst. I den behagelige Følelse deraf og efter et glædeligt Overblik paa det Statsregnskab, Collett kunde fremlægge i 1836, var det ogsaa, at dette Storthing besluttede Landskattens Ophævelse, Restitutionen i den gamle Odelsfriheds Forholde, Harald Haarfager rykkede Fædrene ud af, og som disse igjen tvang sig ind i af Hakon Athelstansfostre. Collett havde gjort dette muligt. Det lod sig ikke dølge, at de indirekte Afgifter nu kunde bære det hele, og Bønderne benyttede Øieblikket til at sætte en Knap for Lommen, og Oppositionens oplyste Ledere til at give Massen og Udenverdenen et faktisk Propagationsbevis paa en politisk Friheds reelle og ogsaa kontante Værd.

„Hvilken Mand har vi ikke i Collett? Uden Collett skulde

ikke dette og meget andet have været muligt," var den almindelige Mening, som Storthinget gav et vægtigt Udtryk ved først at tilvotere ham, paa Forslag af en Bonde, som et Erkjendelsesbevis, en af foregaaende Storthing til Ansvar ført Sum af 3000 Spd., og siden, da han ikke vilde modtage dette, ved at eftergive den. Han stod paa sin Høide. Den første i Regjeringen, var han tillige den populæreste. Han er nedstegen fra sin Stilling, men ikke ifra den Kongens og Nationens Agtelse, som han vidste at forene. Da kom Storthingets Opløsningsbudskab af 2den Juli 1836, før Budgettet endog var bleven forelagt. Forgjæves havde de protesterende Statsraader i Stockholm foreslaaet, at Thinget dog maatte forelægges en bestemt Tid til at faa dette færdigt. Det kongelige Prærogativ gjorde sig gjældende, og Statsraad Collett var den, som skulde overbringe Budskabet. Ordren maatte naturligvis efterleves; men om at komme aldeles pludselig, ganske som Lynet fra den blaa Himmel, indeholdt den intet. Dette havde aldrig været Tilfælde og Brug, og Collett, Finansministeren, hvem en budgetløs Mellemtid og Kostbarheden af et ekstraordinært Storthing paa den ene Side og Muligheden for Storthinget, i de Par mellemliggende Dage dog at faa et Slags Budget og endel andre paahvilende finansielle Sager affærdigede, paa den anden Side stod for Hovedet, besluttede at give Storthinget Anledning til saaledes at benytte sine sidste Timer og underrettede derfor Præsidenten straks efter Kurerens Ankomst om den forestaaende Opløsning. Storthinget benyttede, som bekjendt, Underretningen til at afæske Collett den fra Stockholm komne Protokol, og, ifølge et udførligt Foredrag fra Justitsdepartementet om dets Kompetens dertil samt Statsraadets enstemmige Beslutning nogle Timer før Opløsningen skulde foregaa, efterkom han Anmodningen. De Følger, dette havde, var ikke lette at forudse eller at afværge. Den første var, som bekjendt, Rigsret og Domfældelse til Mulkt over det ene Medlem af Statsraadsafdelingen i Stockholm, som ikke havde protesteret, daværende Statsminister Løvenskiold; den anden Grev Wedels Udnæv-

nelse til Statholder, og den tredie Statsraad Colletts Afsked paa et Vink om Ansøgning, den han erholdt med fuld Gage. I en Aaret efter, paa Grund af svækket Helbred, ansøgt og erholdt Tilladelse til at tage til Badet i Töplitz, og i 1838 i et personligt Besøg af Hs. Majestæt modtog imidlertid Collett hæderfulde Vidnesbyrd om sin elskede Konges usvækkede Agtelse og Velvilje. Og hvor agtet og afholdt han var af Folket, fik han først ret Overtydelse om ved Afskeden. Den var ligesom et Tegn til et Udbrud af disse dets Hjerters Følelser. Det gjorde alt for at gjøre Hvilen behagelig for den gamle; det ligesom redede ham Sædet af Blommer og bøiede Egegrene om ham til en Skygge. Det paany forsamlede Storthing, Hovedstadens Handelsstand, Studentersamfundet og flere Korporationer samt mange af Landets ypperste Mænd bevidnede ham ved Deputationer, Adresser, Besøg og Skrivelser sin Agtelse og Deltagelse. I Vers og Prosa hyldedes Oldingen af de forskjelligtfarvede Tidender, og som til en Parodi paa den Rigsretsaktion, Collett for omtrent et Tiaar siden havde været udsat for i Anledning af Dampbaadene, opkaldte Drammenserne et Par Aar efter sin Dampbaad efter den hædrede Medborger. Man vidste nok, og kunde se det, at Collett var en gammel Mand, og at Gigten bøiede stærkt paa hans spinkle Figur, men det hvide Haar sad endnu fast og krøllet paa Hovedet, og Liv var der endnu i de kloge Øine, og man tænkte sig, at han gjerne endnu havde staaet der han stod. Agtelsen blev Deltagelse, og denne udlagde i sin varmhjertede Iver Colletts Tilbagetræden som et Fald og misfortolkede den som en Unaade, og efter alle hine sympathiske Ytringer af Deltagelse kan man nok sige, at det er af Almenhedens Bryst, ikke blot af den enes, som skrev dem, at disse Linjer dengang blev tagne:

„Nu, hjertesyg og smertebøid,
velkommen hjem fra Naadens Høid!
— —
Velkommen til din Moders Gaard
med Sjæl saa ren som hvidt dit Haar!
— —

Hvor steg du høit, min kjække Søn!
Det frydede din Mo'r iløn.

— —

I Stormens Tøile greb din Haand.
Den lagde vilden Sky i Baand.

Nu er den mat, men den er prøvt;
dit Øie vist, men kummersløvt.

Men mit skal vaage om din Fred.
Stol paa en Moders Kjærlighed!

— —

Saalangt som hendes Arme naa,
der, Søn, dit Rige skal du faa!

Der slaar et Hjerte indenfor.
Et større findes ei i Nord.

Derinden, som dit Riges Flod,
gaar Strømmen af Nationens Blod.

Der byder jeg dig Magt og Stand
i Kjærlighed og Mindets Land.

Der vil jeg, naar du blir for træt
en Grav dig rede, lun og tæt:

Paa den jeg, pegende til hver,
vil sige: Naadens Tid *se der!*"

Sagt af en Oppositionstidende og af en, som i 1827 havde løbet med Strømmen og skreget med nedenunder Klippen, kunde dette, som oprigtigt, nok lade sig høre mellem de øvrige Akklamationer, da Gubben endelig satte sig ved sin Arne; men den nationale Sanktion paa alle disse Hyldelser satte endelig Storthinget i 1839 ved at votere Collett fuld Statsraadsgage som Pension. Det var at gjøre ham til Nationens Prytaneist.

Collett, allerede forlængst Medlem af Videnskabernes Selskaber i Trondhjem og Stockholm, tilbringer nu sin Hvile med Literaturen, om Vinteren i Kristiania, om Sommeren paa et be-

skedent Landsted. Selv har han i sine tidligere Embedsaar nydt den Lykke for en Søn, af hans indtil Blødhed følsomme Gemyt, at hans Fader, der var kommen i trange Kaar, henlevede sine sidste Aar i hans Hus; og nu times ham den Gjengjældelse at henleve sit Livs Aftentimer endnu ved sin Hustrus Side *), i sine Børns Nærhed, elsket af alle, der kjender hans Personlighed, og som mindes hvor gjerne han, med Oppebørslernes Ansvar paa sig, parrede Skaansel med Retfærdighed og Omhu for Statens Tarv, og æret af alle, som ved, at Navnet Jonas Collett findes, med Borgerens, Embeds- og Statsmandens Hæder, paa de fleste mærkelige Paginaer i Norges Befrielses- og Friheds Historie fra 1808's blod- og taarebesprængte og 1814's gaadefulde til de lysere Udviklingens, hvorpaa vore Tiders Øine hviler.

*) Maren Kirstine Collett, fød 1777, Datter af Farbroderen Peter Collett til Buskerud Gaard, og gift 1798.

Med Thomas Fearnleys Portræt.

I.

— — Jo det er der, Hagehullet paa salig Thomas — det ubedragelige Tegn, naar det ikke er firkantet, paa et godt Gemyt — og Smiltrækkene om Munden; men hvor er Ansigtets uforlignelige sangvinske Rundhed og „*Fulgor*“, hvor de leende Øine og den buttede skjelmske Næse, der alene var saa god som et Ansigt? Det maa sidde igjen paa Stenen; og man faar hjælpe sig med at tænke, at Fearnley sidder her med sin Pibe spekulerende over, at der ingen Reise blev af en Sommer, over et Brev af uventet, magert Indhold, Dumheder, begaaede her hjemme i Norge i en eller anden Kunstindretning o. s. v. Nok er det, Fearnley havde et Ansigt, der paa det allerfuldkomneste gjengav en trohjertig, vennesalig, livslysten Karakter, saaledes som Menneskene maa være for at elskes af alle for deres blotte Personers Skyld. En undersat, men rask og bevægelig Figur forstyrrede ikke Ansigtets Indtryk. Heller ikke de blonde Knebelsbarter og det purrede blonde Haar.

Men hvad kommer alt dette os ved? spørger et Publikum. Nu, nu! det er kun en Silhouette til at hjælpe sig med, siden Portrætet ikke just er lykkets, og Fearnleys Venner, som gjerne vilde se hans glade Træk gjenvakte, om kun i Fantasien, udgjør ogsaa et ikke saa lidet Publikum. Det var en Selle at tømme en Flaske Vin med; det var en Ven at komme til i Nøden;

det var en Mand, der vilde have forstaaet at bestrø sin og sin Vivs Livsbane med Roser og Vedbende i en længere Strækning fra Kirken, end de ellers pleier at række. Ofte kun til Hvedebrødene er fortærede i den anden Kurv. Saa er ogsaa Blomsterkurven tom, og Veien bliver graa, som ellers, bag de vandrende.

II.

1.

S. T. Hr. Henr. Wergeland.

Jeg er forbauset over den Begyndelse til en Biografi af Thomas Fearnley, som De har ladet mig læse. Ikke fordi De synes at finde Portrætet mindre heldigt, eller fordi jeg mener, at alle Biografier bør, i Maaden at være affattede paa, være som Kugler fra samme Form; nei! men De synes at ville etablere, at en Biografies Stil bør være et Slags Portræt af Heltens Karakter. Man tror nemlig at opdage en vis Nonchalance i bemeldte Begyndelse til Fearnleys Biografi; men da denne Manér er særdeles vovelig, saa at mange endog turde være tilbøielige til at foretrække den saakaldte Bedemandsstil, hvori ogsaa Biografier almindeligvis affattes, gjør De sikkert rettest i at fortælle Biografien simpelthen, begyndende med Fødsels- og endende med Døds-Aaret.

Kristiania den 1ste Januar 1845.

Ærbødigst
N. N.

2.

Min Herre!

At skrive Thomas Fearnleys Biografi i Bedemandsstil gaar umuligt an. Naar Klokker N. N., der har lært Menigheden at kalde ham „Deres Værdighed", uden at han dog har antastet Prestens Velærværdighed, engang skal biograferes, skal jeg ellers med Fornøielse forsøge mig i den. Forøvrigt tror jeg, at

den oversendte Biografi giver Læseren dog et nogenlunde Begreb om hans Karakter og moralske Konstitution, om hvilke vigtige Ting man ellers pleier at lades i den dybeste Uvidenhed, saa de beskrevne Personer i den Henseende ligner afklippede Stykker Papir af samme rene, hvide Ark.

Jeg har ellers i vedlagte den Ære at fortælle Dem, hvorledes jeg fik vide adskilligt om Thomas Fearnley og kom til en Slags Biografi saa let som til min Hat fuld af Vand, om jeg havde sat den ud i et Regnskyl.

Kristiania den 3die Januar 1845.

Ærbødigst
Henr. Wergeland.

III.

Nationalgalleriets herlige Lokale for Maleriudstillinger. Jeg i en Vinduesfordybning, bladende i Katalogen (da jeg nemlig paa de fire første Sider har fundet 199 — hundrede og ni og niti — Trykfeil, havde jeg faaet Lyst til at undersøge *summam summarium).* Andre Besøg er 0.

Da indtriner —
en høivækst overordentlig velskabt og forøvrigt tækkelig ung Dame, som jeg hørte var dansk, ledsaget af en af vor Bys mest dannede Mænd.

„Ah — Dahl! Dahl!" raaber Damen, idet hun iler hen til et Skovstykke, et med et guddommelig malet, af vaiende Sumpplanter omgivet, Kjern i Forgrunden. Paa hin Side Kjernet en Jæger, saa det kanske skulde hede et Jagtstykke, om Skoven ikke var saa aldeles dominerende. Men man vil nok erindre det baade fra Kunstforeningen og Nationalgalleriet, hvor alle vel nu havde været for Skams Skyld, siden man begyndte fra saamange Kanter at blæse til Ilden paa Kunstens Altar herhjemme, at man har blæst hinandens respektive Øine og Ansigt fulde af Aske.

„Nei, Jomfru“ — sagde Ledsageren — „det er af Fearnley.“ „Ah, af Fearnley! Men her er da Dahl,“ mente Damen igjen, idet hun dreiede sig mod Grindelwaldergletscheren.

„Ogsaa af Fearnley.“

„Men dette herlige — oh! her maa vi sætte os foran, men i passende Afstand, for sandelig jeg synes, at dette Vandfald (man erindre Damen er dansk) som jeg synes at høre, maa overøse mig . . Dette herlige Maleri er da af Dahl?“

„Fearnley“ — mumlede Manden ligesom halvt misfornøiet. „Det er Labrofossen.“

„Ah, har Norge ogsaa frembragt en saadan Mester til, foruden Dahl?“ sagde Damen.

„Ja i Thomas Fearnley. Dahl og han ligner hinanden i meget, i Sujettets Dristighed, i Forgrundens Nøiagtighed, i de tydelige Mærker paa, at det er selve Naturen i dens Storhed som i dens Detaljer, de har studeret o. s. v. men Dahls Malerier viser et skarpere profileret, et selvstændigere Geni.“

„Af Dahl har jeg seet noget nede i Danmark, men tilgiv mig, om den anden af Deres Fædrelands smukke Prydelser var mig ukjendt. Midt inde i Jylland . . .“

„Oh, Jomfru! der er vist meget lidet af Fearnley i Danmark, hvor han kun opholdt sig et Aarstid paa Akademiet, nemlig fra 1821 til 1823. I 1822 blev nemlig vor nuværende Konge opmærksom paa den tyveaarige Kunstner og bestilte af ham et stort Prospekt af Kjøbenhavn. Da Maleriet var færdigt, sendtes det til Stockholm; Fearnley fulgte efter og tog der sit Ophold alt til i 1827, da han tiltraadte en længe paatænkt Reise til Tyskland og videre. Vinteren 1828 blev han imidlertid liggende syg over i Kjøbenhavn, maatte til Norge af økonomiske Grunde, og kom saaledes først sydover i Høsten 1828. Norge havde han imidlertid to Gange besøgt fra Stockholm, og da drev alt Folk, som saa hvad der kunde blive af ham, baade med Raad og Daad paa Udenlandsreisen. Men det er sandt — det falder mig ind — der er jo Stykker af Dahl i Danmark, saasom hos Etatsraad Treschow i Kjøbenhavn, de

prægtige Sidestykker af Syden og Norden: Neapels Sorrento og vort Sogns Gudvangen. Desuden tæller det thorvaldsenske Musæum en norsk Egn af Fearnley, et af hans første Arbeider, hvoraf hans rige Talent glimrede frem, og et af hans herligste Schweitzerlandskaber er i Etatsraad Donners Besiddelse i Altona. Men det er jo i Schleswig-Holstein . . ."

„Min Herre!" — afbrød den smukke Jydinde med komisk Alvorlighed, idet hun syntes et Par Tommer høiere, da hun reiste sig op.

„Pardon! Pardon, min Heltinde!" lo Ledsageren.

„Ja, hvis De fortæller mig mer om Mesteren for dette vidunderlige Stykke. Vi har endnu ikke kvæget os nok ved Støvregnen fra hans Vandfald. Hans Navn er engelsk?"

„Hans Bedstefar var ogsaa en Englænder, der havde taget Bopæl paa Fredrikshald, hvor Familien endnu bor. Der fødtes Thomas — om jeg ikke feiler meget — den 27de December 1802. Altsaa et Julebarn, og sandelig hele Julens Munterhed og barnlige Gemytlighed blev lagt i hans Hjerte, og af den største Mester ogsaa i Maleri udpræget i hvert Træk i hans Aasyn, hver Runding af hans Person."

„Ah, har De hans Portræt?"

„Ja — en af ham selv gjort Skizze, men De vil deraf se nok til at synes godt om ham."

„Nu — det var ikke rigt med Faderen. Thomas kom som femaarig Gut —"

„Gut? Hvad behager? . ."

„Dreng, bedste Jomfru, betyder det . . Han kom i den Alder til en Onkel i Kristiania, en Karrikatur af en datids Isenkræmmer. Da Thomas var vokset noget til, var han nok ogsaa vokset fra Planen at blive Isenkræmmer; vist er det, at han i sin første Ynglingsalder var Kadet i flere Aar, hvorpaa han pludselig i sit 16de Aar atter gaar bag Disken, som det hedte, med den alvorlige Beslutning at gaa i Onkels Fodspor (maaske dog den alvorligste var at arve Onkel?). Men bag Disken sloges han med sin Kollega, paa Krigsskolen havde

han faaet Smag for Tegning, og da der 1819 oprettedes en „Kunst- og Tegneskole", fandtes Fearnley snart øverst i dens Rækker. Han tog dens Præmier og reiste saa til Kjøbenhavn.

„Paa sin første Udenlandsreise opholdt han sig $1^1/_2$ Aar i Dresden, hvor han især studerede Dahl. Men han fordøiede, hvad han tog til sig. Man kan maaske ikke stille Fearnley ved Siden af Dahl, men han er ikke heller i nogen Maade en afledet Kopi. To Aar tilbragte han i München, i en heldig Periode, da Kunsten der endnu var i sin Opblomstren; og der skulde Fearnley forblevet, baade fordi Kong Ludvig havde skjænket ham sin Opmærksomhed og især for at holde Skridt med de Kunstnere, som dengang begyndte at vinde sig et Navn fra München af. Da han efter tvende fleraarige Fraværelser igjen kom til München for Alvor, havde Forholdene forandret sig; andre var voksede ham over Hovedet: den gamle Plads var borte, hvorfra under de to Aars Ophold Stormænd fra Tyskland, England og Italien hentede Billeder, især fra Norge, til sine Gallerier. Saaledes har Fyrsten af Thurn og Taxis et Prospekt fra Telemarken, Lord Pembroke Justedalsbræen og en Grev Arco et mesterligt Andejagtstykke ved den bayerske Königssee."

„Men hvorfor forlod Fearnley da München, just da han stod i sin Zenith?"

„Ah, min Dame" — bemærkede hendes Ledsager — „Landskabsmalernes Kunst fordrer, at de reiser, hver Sommer om muligt. Men de kan lukke sin Dør ilaas blot til Høsten. Reise, reise maa de. Enhver liden Spasertur maa være en liden Reise med Blyanten i Haanden, og af hvad de nu naturtro faar ned i sine Mapper, danner Mesterne sine Forgrunde: af Træbuller, af bemosede og forvitrede Stene, menneskelige Figurer og Vaaninger, Planter, Træer og Dyr. Se f. Eks. der, hvad Virkning gjør ikke denne ganske naturtro Fiskeørn her i Forgrunden af Stykket. Man kan se af Halsens Bøining, at den fra sin Stok har opdaget en Laks; og at den saaledes overlader sig til sin Jagt, gjør Stedets Vildhed og Ensomhed paa det klareste an-

skueligt. Men videre til Forsvar for, at Fearnley forlod München, da gjaldt nu Reisen for det første Italien, som ingen Maler af Rang kan undlade at have seet idetmindste Luften af, og for det andet, saa var Fearnley i høi Grad livs- og reiselysten. Vinteren 1832—1833 befandt han sig i Rom, hvor især nogle udmærkede Landskaber fra det bayerske Tyrol vakte Opmærksomhed og fandt hurtig Afsætning. Flere Stykker kom til England fra Rom og Neapel, hvor han opholdt sig indtil Vaaren 1835. Sicilien gjennemreistes i 1833 sammen med Deres berømte Landsmænd, Medaljør Christensen og Arkitekt Hansen, og det følgende Aar havde han ret Anledning til at se Vesuv i Kulør. Man har ogsaa flere Skizzer af ham, der fremstiller Bjergets Udbrud sete fra forskjellige Punkter. Et endnu dristigere Attentat paa Naturen er dog hans udførte Billede af den blaa Grotte paa Capri. Om dets Sandhed kan naturligvis den kun dømme, der har været saa lykkelig at være der . . .“

„Ak!“ lød et dybt Suk fra Vinduesfordybningen. (Det kom fra mig).

„Ah, Hr. Wergeland“ — sagde Damens Ledsager, præsenterende os for hinanden (hendes Navn ellers af mig fortiet) —

„Om Forladelse,“ stammede jeg, „jeg hørte De nævnte Capri, saa tænkte jeg paa Capri, Ischia, Sorrent, og saa sukkede jeg af Længsel, uden at betænke at jeg kunde afbryde Herr . . .“

„Oh jeg har Traaden . . . Denne Dame vilde jeg straffe med et Foredrag over vor Fearnley, fordi hun ikke kjendte vor, idetmindste i det hellige romerske Rige ret velbekjendte, Landsmand; men se! hun vil have hans Biografi til Enden, saa har Labrofossen slaaet min Veninde. Men hvordan er det — jeg har Pokker ikke Traaden; men maaske De kan hjælpe mig lidt, Herr W.?“

„Ja jeg maa med Skam tilstaa, at jeg har den, for jeg har paa en Maade lyttet. Fearnley var min personlige Ven, og han var af mine Folk, saa det ret har glædet mig at høre

Dem fortælle om ham. Sommeren 1835 var han i Schweitz, hvor han studerede sin rædselfulde Grindelwaldergletcher, som han malte om Høsten i Paris, og hvoraf han senere tog en noget formildet Kopi . ."

„Nu ja, nu har jeg ham" — vedblev min vakre gamle Velynder — „Fra Paris tog han endelig i Forsommeren 36 hjem til Norge over Belgien og London. Det var nu 8 Aar, siden man havde seet hans velsignede glade Ansigt. Det vakte ogsaa Glæde, om end ikke Opstuss med Gjæstebud og Sang, som man — paa nær sidste Gang — har seet ved Dahls Besøg."

„Jeg gad ogsaa seet Fearnley" — bemærkede jeg — „naar han skulde have Æressædet i en ret prunkende Banket. Ingen vilde være mere forknyt end han, indtil Æresskaalen var vel over, og han — som han vilde synes — ikke betød mere i Laget end enhver anden."

„Det tror jeg med" — sagde min pyntelige gamle. — „Thomas Fearnley var det beskedneste og fordringsfrieste Menneske paa Jorden. Han var omringet af Venner, der idelig smigrede ham; men det syntes ikke at bide paa hans Gemyt, omendskjønt der gives æsthetiske Gribbeøine for Kunsten, som vil paastaa, at han under dette Leben lod sin Pensel fare skjødesløsere over Lærredet. Sommeren var ellers bleven godt benyttet til at hente Skizzer fra Romsdalen. Med en god Mappe tog han samme Høst over til London, besøget de berømte cumberlandske Sjøer og opholdt sig i det hele i England i 1½ Aar. Skizzer af hans norske Udkast var meget søgte . . ."

„Han malte ogsaa i den Tid" — tillod jeg mig at bemærke — „et af sine skjønneste Schweitzerprospekter, samt ganske vist Romsdalshornet og de Stykker, National-Galleriet har af Fearnley."

„Ganske vist," sagde den gamle. „Sommeren 38 morede han sig blot paa en Reise i Tyskland og Schweitz sammen med sin Patron, en Hr. Heftye fra Kristiania, der har afkjøbt Fearnley en Mængde Malerier. Fra Høsten 1838 opholdt han

sig i Norge i 2 Aar, reiste i Landet om Sommeren — saaledes i 1839 med de berømte tyske Malere Achenbach og Breslauer til det maleriske Bergens Stift — og malte om Vinteren. Kong Karl Johan tog et af disse norske Stykker, Grev Wedel et andet. Flere andre er desuden i kongeligt Eie, ligesom Kunstvennen Statsminister Due besidder flere Stykker af Fearnley. Men nu kan De fortælle Resten," sagde den gamle Kavaler.

„Ja hvad er der nu vel at fortælle," sagde jeg, „uden den sørgelige Ende paa et Liv, der kunde ydet saa meget — dobbelt sørgeligt ved de Scener af Livets høieste Glæder, som gik saa nylig forud? Der er kun at berette, at Fearnley blev forelsket i en tækkelig og formuende Kjøbmandspige her af Staden, giftede sig i Juli 1840 og tog over til Amsterdam for der at prøve Lykken. Han malte vel adskilligt for de dukatbeslagne Mynherer, men hans meste Arbeide var dog Bestillinger hjemmefra, saasom hans Haugsfoss og Prospektet af Castellamare — —"

„De sukkede igjen," bemærkede Damen.

Jeg tilstod det og vedblev: „Beriget med en Søn, drog han i Septbr. 1841 til München, som han medrette havde Kjærlighed for, og hvor han nu for Alvor vilde nedsætte sig og tjene Brødet til Kone og Barn. Men han var neppe kommen i sin huslige Hygge, før en Nervefeber efter 2 Maaneders Sygeleie dræber ham . . ."

„Kom lad os gaa" — hviskede den pyntelige Gentleman, pegende paa Damen, der var stærkt bevæget, — „og følg med hjem, skal vi erindre vor prægtige Thomas ved et godt Glas Vin."

Paa Veien talte vi om den almindelige Sorg ved Budskabet om hans Død, og om hvorledes man, vel mere af Interesse for den afdøde end just altid af Sans for Tingens Værdi, reves om hans hidsendte Skizzer paa Auktionen derover. Min Hr. Vært ytrede ogsaa, at sal. Fearnley vilde have i Tyskland faaet udgivet et Pragtværk af norske Naturscener.

Ved Bordet kom Fearnleys Portræt ned. Den fremmede Dame kyssede det, fordi hun sagde det røbede saamegen

Hjertensgodhed, og jeg opdagede, at man, ved at holde Portrætet imod det hvælvede Sauterneglas, fremkaldte et bitte lidet, men næsten levende, naturligt Billede af Fearnley.

Vore Snærper tæller saa lumsk, hvor mange Glas Vin Herrerne drikker til Maden. Slige var nu ei vore Damer; men alligevel sagde dog Værtinden, da det trak ud med mig og hendes Mand: „Ja nu gaar Sofie og jeg; men bliv dere siddende. Der har dere Fearnley hos dere i min Plads i Skjorteærmerne, saa godt jeg har kunnet gjøre det.“

„Nei se paa Mor!“ lo den vakre Gentleman. „Prægtigt gjort!“ Og med det samme bankede han tre Gange i Gulvet. Hun havde med sin Serviet stillet Portrætet saaledes, at det saa ret livagtigt ud som om et Par sammenslagne Arme i Skjorten lænede sig ud derfra.

„Nu Ole, er du der? En Flaske Hochheimer, Dom Dechant, 1834, og tre grønne Glas!“ befalede min Vært den indtraadte Tjener.

„Ak,“ sagde jeg, „salig Thomas ved en Flaske Rhinskvin og et Par gode Venner! Da var han ret i sit Es, da sprudlede han over af Munterhed, og den ene Anekdot, hvori han havde været Helten, fortrængte den anden.“

Det var en Rhinskvin! Vi drak paa norsk Gemytlighed, vi drak Thomas Fearnleys Skaal som Menneske og som Kunstner. „Ja ved et Glas Rhinskvin var han i sit Es“ — gjentog jeg; „men hvor var han det ikke, naar han med den korte Reisepibe i Munden, en liden naragtig Hue paa tre Haar og i sin fillede Malerfrak sad foran sit Staffeli!“

Fortale

til „Samling af Sange og Digte for den norske Sjømand."

At være en Nordmand er en Egenskab, som flere end de, der besidder den, sætter Pris paa. Det skulde da være en Usling med „Dæmringens" affekterede Blusel over Fædrelandet i sit Hjerte og en Slump dansk Blod i Aarerne, som skulde fornegte det. De frie Folk skatter hos Nordmændene, at de, paa Kyststædernes blandede Befolkning nær, er et Folk af Bønder, hvis Masse byder Demokratiet en dyb Bund at slaa sine Rødder i; og alle Nationer, hvormed Nordmænd kom i Berørelse, erkjender en Gedigenhed ved Folkekarakteren, som vinder dem alles Agtelse og selv den selvfølelsesfulde Brittes Godhed. Men hvad har da skaffet Nordmændene dette gode Navn og Rygte i Verden? Europa kalder os tapre; men det kjender ingen Seire af os siden Vikingalderen — opvakte, uden at vide, om vi har nogen Literatur — dygtige til al Idræt uden at kunne paapege noget Storværk af Foretagelsesaanden. Verden nærer en fordelagtig Mening om det norske Folk, som ikke altid lader sig gjøre rede for. Det er virkelig Folkenes Yndling. I 1814, da det befriede sig, grundede Medlemmer af det engelske Parlament sine Forsvar for dette Foretagende og Angreb paa Ministeriet, fordi det ikke understøttede det, paa Nordmændenes bekjendte gode Karakter, hvem det af den Grund var større Synd at underkue; og de paa Friheden hadske Magter synes at tro, at den er uskadelig i Norge, at det norske Folk er det eneste, de uden Fare kan betro dens Fakkel. Men hvem især skylder da Norge dette sit gode Navn og Rygte i Verden?

En Klasse af dets egne Børn, *den anden Hovedgren af dets Befolkning* — hvoraf Bønderne er den første — den, som har svunget sig længst ud, denne talrige Klasse af Sjømænd, der sørger saa troligen for det fælles Fædrelands Velfærd og Ære.

Af Fødsel (og Udlændingen slutter sig til noget godt deraf) hører de ligesaavel til Folkets Kjerne og Marg som Gudbrandsdølen og Thelebonden paa sin Odel, fra Lodsen af, der med Stormfuglens Dristighed omcirkler Landet i sin flyvende Baad, og til Kapteinen ombord i Spaniefareren eller Tjømøskipperen, der farer med sin hjemmebyggede Tremaster, medens Mor driver Gaarden hjemme. Der tilbringer han da sin Vinter som Bonde, for, efter gamle Bjørn Farmands Sæd eller som Friislænderen nutildags, med første Luftning af Vaaren atter at pløie den store grønne Havmark, som han kjender ligesaa godt som Vangen hjemme.

Ser man hen til den Agtelse, den norske Sjømandsstand har erhvervet Nationen hos fremmede, fra den Tid, da den bemandede den dansk-norske Flaade, og skaffede Dannebroge dets stærkeste Bannerholdere, og til nu, da den holder et forholdsvis større Antal Skibe paa Sjøen end noget andet Folk, og hævder Folkets gode gamle Rygte overalt saalangt Flaget naar; lægger man Mærke til det gode Vidnesbyrd om vore Sjømænds Moralitet, som lader sig hente af de offentlige Kriminallister — til det Navn for Mod og Duelighed, som vore Lodser saa ofte besegler med sin Død — til at ingen Klasse i vort Land viser den Spekulationsaand og Driftighed som vore Sjømænd, da siger man vel neppe formeget, naar man paastaar, at ingen norsk Medborgerklasse har gjort sig mere fortjent til almindelig Agt og ærefuld Erkjendelse end Sjømandens. Og Synd var det sandelig at sige, at han optager Pladsen for andre eller sidder paa det Fede af Landet; — til dets nøgne Pynter og Strande er det, han høster Velstand ind fra det øde Hav; der, imellem de barske Klipper, som neppe under en grøn Plet Rum, er det vi finder Mængden af vore Sjømænds som oftest pyntelige, med en venlig Farve anstrøgne Huse.

Paa en saadan, Naturen fravunden, Plet, under et vildt Æbletræ, der beskyggede en Sjømandsenkes Hjem, hvis Mand, en af „Prins Kristians“ Besætning, Aaret tilforn havde mistet sit Liv som Lods, følte jeg mig livligen opfyldt af Tanken om Norges Sjømænd. Jeg mindedes alle disse Tusinder, der lod sit Liv for fremmed Ære, og hvis Ben ubesjungne omtumles i Belterne; Havet, der brød voldsomt faa Skridt ifra, og den sorgklædte Enke stillede mig Lodsens farefulde Liv for Øie; og den vesle Otteaarsgut, som med Bestemthed angav Navn paa et Par Skibe, der kunde øines langtude, og bedømte Detaljerne og Særegenhederne ved deres Seilads, som han med spændt Interesse fulgte, viste mig, hvor tidlig denne Lyst og Dygtighed til Sjøen vaagner hos de Nordmænd, der bor den nærmest og kjender bedst dens Farer. Jeg ønskede at kunne gjøre noget til hines Ære, der havde hædret Fædrelandets Navn, men selv er navnløse, navnløse som de er talløse disse Tusinder, som gav de bedste Kræfter til de Seire, Danmark knytter alene til *sit* Navn. Jeg ønskede at kunne gjøre noget, forat bringe Glæde ind i disse ensomtliggende Hjem, som Sorgen saa ofte gjæster — noget, som kunde forhøie den, hvor Sjømænd har frydefuldt Samkvem ombord eller iland — noget, som kunde udtrykke en Landsmands varme Interesse for denne herlige Stand, der omfatter saamange dygtige sande Mennesker, Mennesker med sunde Sjæle i sunde Legemer — saadanne, som jeg har kjendt mange: freidige i Ve og Vel, religiøse og alvorlige i Hjertet, med aabne og velvillige Ansigter, patriotiske indtil Enthusiasme, nidkjære for sin Stand, trofaste i Hu, ligefremme i Sæder, modige og mandige til al Daad, muntre, livlige og letvakte til Fornøielser som Børn.

Dette er den norske Sjømands Karakteristik.

At der saaledes ikke skal meget til at glæde dem, og at et ægte Sjømandsgemyt, paa Grund af sin egen Gedigenhed, ser paa Meningen mer end paa Tingen, den søger sit Udtryk ved, og paa Maaden hvorpaa dette sker, indgav mig Tanken om at foranstalte en hidtil manglende Samling af Sange for den

norske Sjømand. Den Betydenhed, Standen har imellem de øvrige Klasser, gjorde det end mere paafaldende, at nogen saadan endnu ikke fandtes; og den uomtvistelige blodkjøbte Ret, den har til Fællesskab i den danske Samling af Sjømandssange, forsaavidt denne behandler Begivenheder under den forrige Forening, var det ikke synderlig behageligt for Nordmænd at benytte sig af, saaledes som det danske Navn deri er gjort fremherskende og heftes til Nordmænds Bedrifter. Idet jeg dog maatte indtage dem i Samlingen, blev det da nødvendigt at skifte Æren noget ligeligere ud, saa Norges Navn ogsaa kom til at tone i Sangene om dets egne Børn, og ikke idelig dette „Danmark, Danmark", som ikke engang har Ret til at beholde Æren for Sjøslagene ved Kjøbenhavn 1801 og 1807, hvori saameget norsk Blod fløed, alene. Dog er ingen af de mange Sange derom optagen, saasom ingen af dem fremhæver noget norskt Navn, mens Verden dog ved, at de dengang forenede Rigers Flaade fik sin dygtigste Bemanding fra Norge. Mere vil enkelte savne forskjellige, i deres Egne fra Mund til Mund gangne Viser, hvoraf Kapertiden bragte mange i Omløb, og hvoraf jeg kun, efter adskillig Korrespondance paa forskjellige Kyststæder, har formaaet at drive et enkelt Brudstykke op.

Men i hvad der maatte mangle, haaber jeg den norske Sjømand, som faar denne første Samling af Sange for ham ihænde, vil deri se et Bevis paa en Landsmands Interesse, som agter sine Medborgere, eftersom de gavner Fædrelandet og hædrer det og Menneskeheden, og som med levende Følelse af Glæde og Stolthed erkjender, at denne Fortjeneste er i høi Grad tilstede inden den talrige Klasse af Norges Sjømænd.

Af „Fattigmands Postil“.*)

1. *Bønnens Rigdom.*

(4de Søndag i Advent. Epistlen. Phil. 4 K. 4 V.)

„Værer ikke bekymrede for noget, men i alle Ting lader Eders Begjæringer fremføres for Gud i Paakaldelse og Bøn med Taksigelse“!

„Ak, Mand, hvorfor ser du saa misfornøiet ud idag?“

„Gud bedre mig, jeg er saa fattig,“ siger Manden. „Hytten er tom, og Julen staar fore.“

„Saa du har intet at byde mig, om jeg besøgte dig?“

„Nei — intet,“ sukker Manden.

„Ikke et „Guds Fred“ engang?“

„Ak jo; og et af Hjertet.“

„O, Mand, og du siger, du eier intet, naar du har Guds Fred i slig Overflod, at du kan give til andre! Thi tror du ikke, at dit „Guds Fred“ paaskjønnes? O hvormangt et sygt Hjerte, som kom paa din Tærskel, vilde ikke føle disse Ord som en Balsam? Intet paa Jorden er skjønnere end den fattiges venlige Hilsen. Man afskyr den, som man hører forstøde den eller at svare i en barsk Tone, som om ogsaa denne største Frivillighed af alle var en Pligtighed. Det hænder ogsaa sjeldent; altid har man et venligt „Guds Fred igjen“ eller et hjerteligt Tak for den fattiges Fred. Det har en Ærværdighed,

*) „For Arbeidsklassen“, 6te (og sidste) Aargang. U. A.

som om en himmelsk Haand berørte vort Hoved, en Sødhed, saa man vender sig om paa Landeveien og nikker og nikker til den, der udsendte de vakre Ord.

Men *det* maa du ikke glemme: i en tom Hytte kan Guds Fred bo, som en trofast Due, der holder til under Taget, men ikke i en urenlig. Hvorledes skulde vel den hvide Himmeldue, du er saa lykkelig at eie i din Armod, kunne bjerge sig i Skarnet? Den speiler sig gjerne i din Drik Vand, og dine tørre Brødsmuler smager den, naar kun alt er rent. Og sandelig jeg siger dig, der er Paladser, hvor ingen Guds Fred kan tvinges indad de høie Porte for nogen Pris. Der er rige Folk, som gjerne afkjøbte dig din Guds-Fred for alt, hvad de eier og har. De ønsker Folk den nok, men de mumler, som om de løi; og Folk ser og ved ogsaa, at de mangler den selv. De gjør Kalaser om Vinteren, saa det lyser efter, de reiser til yndige Landsteder om Sommeren — nei, Duen vil ikke følge med — den, som sidder saa gjerne i den renlige Hytte, i Hylden, hvor Bibelen ligger. Men nu „Guds Fred“ igjen af Hjertet, min kjære Broder, og til Tak skal jeg sige dig Sandheden, hvorfor du ser saa mismodig ud: *Du har ikke bedet idag*, kanske ikke igaar, kanske ikke paa længe.

Ak, for alle de Øine, der slaar sig ned!

Ja blues! Thi undlader I at bede, og det dagligen, da begaar I baade Daarskab og Synd: Synd, fordi I derved ligesom kaster Vrag paa Guds aabne Kjærlighed, og fordi I aabenbart ringeagter Frelserens og hans Sendinges Forskrifter; Daarskab! o i hvormange Henseender ikke Daarskab? Bønnen har Kraft til at hæve den kummerfulde over sin Kummer — I berøver eders Nød og eders trætte Arme dens Styrke. Bønnen har Henrykkelsens Sødme, idet vi ligesom forlader Jorden med vor Sjæl og tyr til vor himmelske Fader; — men, o hvi bestjæler I eder selv derfor, naar eders Brød er saltet med Taarer? Bønnen fører os gjennem Høiderne til Alkjærlighedens Throne — I afskjærer eder selv Vingerne. Eders Sorg er ligesom den søvnløse syge, der kun længes efter et Øiebliks Blund;

— Bønnen skjænker eder denne Blund ved Alkjærlighedens Hjerte; men se, I modtager ikke dette Tilbud, som om I ikke undte eder selv hin Hvile!

Ak, vi er for enfoldige, siger I; vi kan ikke bede. I sukker dog ofte. Eders Suk er en Bøn, som vil frem. Hefter blot Tanken om Gud og om, hvad I ønsker af ham til Sukket, og det er saa god og smuk en Bøn, som fra Menneskebryst er stegen tilhimmels. Tvivler I, saa tænker paa, hvad det sidste Suk vil være. Sandelig hos ond og god den inderligste Bøn. For Bønnen er der ligesaalidt nogen Regel som for Følelserne, der tilsiger dem. Vindens Luftninger er ikke friere. Forresten, ved I ikke, at Jesus selv har sagt, at vi ikke skal være forlegne for hvad eller hvorledes vi skal bede; og han har jo givet os en Bøn at bruge, hvori intet er glemt — en saa hellig, at det er som om Frelseren var ved vor Side, naar vi ret beder den af Hjertet. Vor Epistel lærer os ellers den Form, som en Bøn naturligen antager. Først nemlig Paakaldelse af Gud, som vi henvender os til, saa den egentlige Bøn, idet vi fremsætter vort Ønske, og saa Taksigelse, idet Bønnen nemlig naturligen endes med Udtryk af Ærbødighed og Taknemlighed mod Gud — hvorpaa alt, som sagt, Herrens Bøn ogsaa i Formen er det herligste Mønster. At den er kort og indholdsrig advarer ogsaa mod altfor lange, ordrige og derved trættende og slappende Bønner.

Jesus har alligevel i Matth. 6 Kap. opstillet en Række af Regler for, hvorledes vi skal bede. Han siger: „Og naar du beder, skal du ikke være som Øienskalkene; thi de staar gjerne og beder i Synagoger og paa Gadernes Hjørner, paadet de kan ansees af Menneskene. Sandelig jeg siger eder, disse har faaet sin Løn. Men du, naar du beder, gak ind i dit Kammer og luk din Dør og bed til din Fader, som er i Løndom; og din Fader, som ser i Løndom, skal betale dig aabenbart. Ligesaa, naar I beder, skal I ikke bruge overflødige Ord, som Hedningerne; thi de mener, at de bliver bønhørte, naar de bruger

mange Ord. Derfor værer dem ikke lige heri; thi eders Fader ved, hvad I har behov, før I beder ham.“

Indser da, at en Bøn ikke er en simpel Kræven af Himlen af alt, hvad vi lyster, heller ikke noget fortjenstligt eller, som den grovt overtroiske og Hykleren mener, noget fortjenstligt efter sin Længde eller Kunst; men bed du, som dine enfoldige Tanker kommer! Gud forstaar dig nok! Begynd, om du vil, paa Bønnens Ende! Gud skal nok faa Orden deri. Lad dine Læber neppe bevæge sig; Gud bøier sig nok lyttende til.

Men enfoldig og uforstandig er ikke ét, skjønt den uforstandige Bøn nok kan være baade enfoldig og et Mesterstykke i sin Sammensætning. Barnets lallende Bøn om at faa Fars Barbérkniv laant er saaledes baade enfoldig og uforstandig. Men mod den uforstandige og Vanebønnen, der ikke kommer længer end fra Tandgarden, er Gud som Klippen, der ingen Gjennemgang tilsteder. Den forstandige og fra Hjertet komne Bøn aabner han Øie til at finde en Gjennemgang af Trængselen eller Kraft til at bryde sig en. Mod Naturens Orden vil visselig intet ske ved vor Bøn; Mirakler vil ikke den frommestes Bønner kunne fremkalde. Bed Gud om Arbeide, naar du mangler, gaa saa til Folk, der pleier at have saadant, og sig dem med et ærligt Ansigt, at du er udgangen efter en Bøn til Gud om, at dit Forsæt maatte lykkes — sandelig du skal ikke gaa forgjæves til alle?

Forretningsmanden, du gaar til, skal maaske, ligesom vaagnende i sit Indre, sige til sig selv: den fattige Mand der har allerede bedet til Gud idag, og jeg — o min Herre og Fader! i hvor lange Tider har ikke *jeg* glemt det?

Verden og dens Bestyringer kan nok være som en Mølle, der kan bedøve; men ve den, som ikke skjænker sin Sjæl det Øieblik af Dagen, som Bønnen behøver!

O jeg mindes — det var en herlig Sommermorgen. Klokken var ikke mer end fire, jeg maatte op og ud i Naturen — da træffer jeg paa en Bakke, hvorfra der var en herlig Udsigt, en Arbeidsmand med sin Øks under Armen staaende stille med

Haanden over Øinene. „Hvor vent og vakkert Gud har gjort det alt," sagde han, idet han tog Haanden væk, og lod se Glansen af en Taare i Øinene. Det var en Bøn!

Det er ilde at forsømme Bønnen; men det er værre, ja en Forhaanelse mod Gud, om vort Sindelag er imod vore Ord. Samme Bøn i forskjellige Munde er ikke altid det samme. „Forlad os vor Skyld, som og vi forlader vor Skyldnere!" er ikke det samme i den hadefuldes og den egennyttiges Mund som i den vennesæles og uegennyttiges. Det er, ligesom der kom Slanger ud af hines Munde.

Bønnen skal intet Dagværk være, skjønt det er vakkert og godt for Eksemplets og egen Opbyggelses Skyld at bede lydeligen til enkelte Tider, saasom naar det daglige Brød virkelig staar for os, og Morgen og Aften. Men Hjertebønnen, den vi beder stille for os selv, maa udspringe af Følelsens Trang; og den og al Bøn maa forrettes med Andagt d. e. med Sindets Samling fra Adspredelse og Henvendelse til Gud, og med Tillid og Hengivenhed i Guds Vilje. Med Jesu Ord: „Din Vilje ske, o Fader, ikke min!" bør vore Bønner ende, naar vi deri beder om noget.

Vi har set adskilligt nu af Bønnens Rigdom, men det er langtfra alt. Den gjør vore Tanker om Gud mere levende, vor Pligtfølelse mere virksom, vor Ringeagt for uforskyldte Lidelser eller udvortes Lykke mer stærk, den vækker gode Beslutninger hos os, giver os Trøst og Haab i Lidelser og Ulykker, styrker os til at modstaa og overvinde Fristelser, bevarer et ydmygt og kjærligt Sind, er altid en Trøster, der er ved Haanden, og — hvad der næsten er Bønnens største Værk — den hindrer Lykkens Beruselse, den holder Lykkens Luftballon, som vil fare afsted med sin Eier, Ligevægten.

Da Bønnen er saa vigtig og velgjørende for Menneskene, saa har Jesus ogsaa lært os, at vi *altid* skal bede ɔ: at vi i alle vore Anliggender skal henvende vore Tanker og Følelser til Gud — at vi i alt skal have Gud for Øine. Han har lært os, at Gud vil bønhøre os, naar vi beder Gud om det sande

Gode; og dette er et dydigt, helligt Sind og Sjælefred; og dette eneste sande Gode gives ethvert Menneske, som inderlig længes og stræber derefter. Derimod er de udvortes Goder os ikke altid tjenlige; og maa vi derfor, naar vi beder om dem, bestandig overlade til Guds Visdom at afgjøre, om det er os tjenligt at erholde dem eller ikke.

Beder af alle Jordens Goder først om Sundhed, der forsøder Armoden; og om at eders Arbeide ikke maa forgjæves stræbe efter det nødtørftige! beder om, at eders Taalmodighed, eders Nøisomhed ikke maa sættes paa Prøve ved altfor haarde Lidelser! beder om, at eders Sanselighed ikke maa møde formange Tillokkelser! og stræber, mens I daglig beder derom, at øve eder i Taalmod, Nøisomhed og Afholdenhed og ubrødelig Redelighed — da vil I ikke kunne ledes i Fristelse; da faar I, hvad I beder om — da vil eders Eksempel vorde eders Børn tilgode. De skal heller ikke kunne ledes i Fristelse; men, redelige i Armoden selv, skal eders Gudsfrygt lære dem, at Herrens Velsignelser aabenbarer sig i deres Hjerters Fred som et himmelsk Gode, og i deres Nøisomhed og Sundhed som Jordens bedste Goder. Ja, selv om Nøisomheden fristes haardt ved Uheld og Mangel, om Sygdom nedbøier eder, skal I kunne i den oprigtige Bøn hæve eder høit over Mangel og Lidelser til eders himmelske Fader! Amen!

---

2. Jesu Forebud.

(1. Juledag. Evang. Luk. 2 K. 1 V.)

Bøn: O Gud, alle Tings Giver! hør vor Tak for Dagens Gave: for Jubelbudet om Frelserens Fødsel og for alle de Velgjerninger, Jesus, din Søn, har ladet os og vore Børn tilflyde, og hør vor Tak for alle dine øvrige Gaver! Thi visseligen alle er gode, og du har givet os saa meget, som du har anseet det tjenligt for os at have, og du har forjættet os saa meget, at vort hele Liv er kun en Kjæde af Forjættelser om det stedse bedre! Led os da, saa vi viseligen bru-

ger dine Gaver, rige eller ringe, og saa at vi, hvor glade vi end kan være i Livet, dog har Øiet fæstet paa dine endnu bedre Himle! Og lad disse ved vore Dages Ende ligesom nedsænke sig over vore Øienlaag og aabne sig for at optage os i de saliggjortes Samfund — der hvor Freden, ja selv det her flygtige Haab, er sand og evig, og hvor Forjættelserne er i deres evige Opfyldelse! Amen!

Det sandes i den hele Verdenshistorie, at intet vigtigt sker uforberedt. Det er ligesom paa Havet. Den største Bølge, Kjæmpen imellem de andre, reiser sig ikke medet paa den blanke Flade; men først arbeider Bølgerne sig op høiere og høiere; mange synes ikke at kunne blive større, og dog er de kuns Forløbere for Kjæmpebølgen. Denne reiser sig — og der er ikke Tvivl om, at denne har Rangen, saa de andre kun synes som Efterlignelser.

Men ikke blot det vigtige er det, som forberedes. Intet sker uforberedt. Alt er en Kjæde af store og smaa forbundne Begivenheder. De sidste lader vi ubemærkede gaa hen under vore Øine; men Aaret efter kanhænde indser vi deres Betydning, og vi ser et Glimt af den vældige Haand, som knyttede Kjæden.

Vort Liv, saa dunkelt det henrinder, har ogsaa sin Historie — vigtigere for os end al anden Historie. Og dog glemmer vi saa mange Blade deraf. Vi erindrer kun dem, som Sorgen har mærket. Nu ja vel; men hvo vil negte, at der var Solskin imellem hans Skyer? Hvo maa ikke have den Erfaring, at alle Begivenheder indeholder gode Forjættelser? Selv i Asken paa det afbrændte Huses Tomt staar skrevet: her vil rimeligvis et bedre og smukkere Hus reise sig. Sorgen er kun en vemodig Moder svanger med Forjættelser om bedre Tider. Den staar paa den ene Side af Hustrus eller Barns Ligkiste og rækker Haanden over den til Religionens Trøst, der bærer Balsamkrukken ved sit Hjerte. I Modgangens Dage er det Haabet, den vakre Engel, Skridt for Skridt nærmer sig os, indtil han sætter sig ved vor Side, tilsynger os Kræfter og foremaler os i Fremtiden herlige Udsigter, som dog altid adspreder og vækker Modet.

Sorgen kan være helgenren, men den meste Glæde er ufuldkommen; men af denne Ufuldkommenhed fremspirer netop Forjættelsen om fuldkomnere Glæder, ligeindtil vi i de alderbøiede Dage føler og erkjender, at al Jordens Glæde ikke kan tilfredsstille os; men at vi nu tiltrænger skjønnere og høiere. Hvad er Barndommens viltrere Glæder andet end en — ligesom en Sommerfugl i Blomsten — indhyllet Forjættelse om den raske og livlige Ungdom? Hvad Ungdommen i sin Sundhed uden en — ligesom Kjernen i den stærke Skal — i Styrke og Livskraft gjemt Forjættelse om et langt Liv og nærmest om den kraftige Manddomsalder? Hvad Manddomsalderen i sin fulde Kraft, uden den haabfulde Forjættelse om den værdige og rørige og roligthvilende Alderdom? Hvad Alderdommen under sit hvide Dække og med sin Erfaring og Visdom og patriarkalske Livsmæthed, uden det stille Haab om Hvilen i Herligheden?

Men idag maa vi glemme vor egen Lidenhed over Betragtningen af Dagens store Begivenhed. Den synes jo ogsaa liden: at et Barn fødtes; men hvor stor er den dog ikke, naar vi betænker, at dette Barn var Menneskehedens Frelser, d. e. den, som i sin Lære har skjænket alle Menneskeslægter Oplysning om Gud og hans Vilje, om Sjælen og om det tilkommende, samt Midler til Beroligelse, Forbedring og Sjælens Frelse. Og her er sandedes særligen ogsaa, at intet vigtigt sker uforberedt.

Først havde jo Jødernes Profeter forudsagt en Frelsers Komme, naar Tidens Fylde var, d. e. naar denne var bekvem, ligesom Mulden til at modtage Sæden, d. e. naar Guds Time slog. Men ligesom en gjærende Muld var Tidsalderen ved Jesu Fødsel. Den ligesom arbeidede i Fødselssmerter forat afføde en ny og bedre Tid. Overalt var Forvirring i Lære, Fordærvelse i Levnet og Opløsning i de statsborgerlige Forhold. Fordærvelsen i Sæder, Galskaben i Meninger var stegen saa høit, at det syntes, somom Menneskeheden maatte gaa tilgrunde ligesom i en vild Dans, eller at en Haand fra Himlen maatte

opreise den igjen og stryge Taagen fra dens Øine. Saa var Tilstanden saavel i Jødeland som i den øvrige Del af Verden, der beherskedes af Rom.

At Jesus fødtes Jøde var ogsaa en mærkelig Forberedelse. Thi intet andet Folk dyrkede dengang den ene sande Gud. Alle andre Folk, selv de ellers mest dannede, var Afgudsdyrkere, hos hvem næsten alle fattige Folk var fødte Slaver — noget der straks faldt med Kristendommen — Utugten viede Templer og Guder, blodige Offere, og dette under et strengt Prestevælde, fandt Sted.

I sit Folks hellige Skrifter havde Jesus dernæst en ypperlig Grundvold for sin Lære; og hans Landsmænd maatte af disse være forberedte paa, at Frelseren skulde fødes imellem dem. At de Skriftlærde imellem dem netop paa dėn Tid var delte i Partier om deres Religionsskrifters rette Mening viser idetmindste, at man i Jesu Fødeland ikke var ligegyldig i aandige Ting, men mange uvisse om den gamle Læres rette Betydning.

Romernes Herredømme, skjønt det senere, ved at være saa vidt udstrakt, fremmede Kristendommens Udbredelse, var ogsaa Jøderne saa hjertelig forhadt, at de ret med daglig Længsel ventede den forjættede Messias. Men Mængden haabede i ham at se Folkets Hevner, Davidsthronens Gjenopretter, de øvrige Folks Betvinger. Da den saa sig skuffet i Jesu Person og ophidsedes af Presterne, da raabte den først sit „korsfæst!“ og krævede det dyrebare Blodsvidne. Og saa gjorde ogsaa Hedningerne med mangfoldige; da de saa den nye Læres Framsteg, da de saa, at Millioner bøiede sig under Korset — at dette den nye Sandheds Tegn og Kamp- og Fredsmærke reistes overalt, medens de Afgudstempler stod øde, hvor deres Laster helligedes — da besluttede de at hævde ved den sidste Kraftanspændelse, ved Baal, Pinsler og Blod, den gamle Overtro, som saa vel opammede deres Laster og gav disse Ly i selve Templerne; — og da hengav Tusinder som Blodsvidner, som Martyrer, deres Blod, men kun — saa rigt er alt i Her-

rens Haand — for dermed at gjøde og vande Evangeliumspalmen, saaat den kunde udskyde over Jorden. Thi da flygtede ogsaa mange Kristne til fjerne, endnu hedenske Egne, og, som Frøet paa Stormens Vinger, henkastedes Sandhedens Forkyndere hist og her, og Sandheden slog Rødder og spirede. Andre Tusinder finge Kraft af Martyrernes Eksempler til at bekjende Kristendommen til det sidste; og da endelig erkjendte Hedningerne, at der maatte være en Gudskraft i dette Evangelium, som saaledes kunde gjøre de sitrende ufølsomme for Smerter, lade de bævende forkynde Evangeliet i Baalene, og salmesyngende og tilgivende dø i lange Timer, og udruste de svage med et Heltemod til at lide det værste. Da saa de, hvor haard Braadden var at stampe imod, og at denne Braad vel maatte være Sandhedens Straaler og Herrens Lyn, da saa de, at de havde indladt sig i en Kamp mod Herren selv, og de lagde Vaabnene ned og afbad deres Synder knælende for Korset, og de finge Tilgivelse som Saulus-Paulus.

Men imellem Forebudene for Jesu Fremtrædelse er Johannes den Døbers lydelige Forkyndelse deraf især mærkværdig. Den skede med rene Ord. De gamle Forjættelser opfriskede han i tordnende Taler; han holdt Fordærvelsens Billed for Tidens Øine, men henpegte dog altid paa, at Forløsningens Time var nær. Omvendelse, Omvendelse var det, han raabte paa, saa Sjælene kunde være beredte til Naadens Imodtagelse; og som Tegn paa denne Renselse brugte han Daaben.

Det var en mærkelig kraftig Mand, skjønt han følte tungt, ja indtil Sindsnedbøielse, Tidens Fordærvelse og Vildfarelse; og ogsaa han kan siges bebudet. Hans Moder Elisabeth delte ligesaavel som hendes Frænke Jesu Moder, Maria, før som under Svangerskabet, med sær Inderlighed de Forventninger, som de frommeste i Folket nærede om en snart tilstundende Forløsning og Forbedring. Med mørkt Øie saa de udover Verden, der var et af allehaande Lidenskaber vidtbevæget Hav — og Haabet opløftede dem, saa de saa de frembrydende Straaler af den nye og bedre Tid.

Men allerede 8 Dage efter dets Fødsel gav Maria sit Barn Navnet „Jesus", d. e. Frelseren, og han erkjendtes som saadan af flere fromme og vise Mænd paa den Tid. Der ligger Betydning nok heri, ligesom ogsaa i, at den spæde efterstræbtes med et saadant Raseri af Herodes, der frygtede for, at den unge Ætling af David skulde i Tiden berøve ham hans Krone, at han lod alle Betlehems Børn under to Aar dræbe og kaste i Byens Brønde. Men Guds, hans Faders, Haand var over Jesus, indtil han fremstod i sin Manddoms Blomsteralder som Menneskehedens Lærer, talende med Fattelighed, saa at han gjorde de høieste Sandheder indlysende endog for de enfoldigste — med Visdom og Skaansel, saat han bestandig indrettede sin Tale efter Tilhørernes Fatteevne og Tarv — med en Inderlighed og Hjertelighed, saaat de Ord, der kom fra hans Hjertes Inderste, ogsaa gik til Tilhørernes Hjerter — med den Kraft og Frimodighed, som er Sandheden egen, og hvormed han rolig angreb enhver menneskelig Vildfarelse, og ubekymret lærte de guddommelige Sandheder; — og endelig, naar vi nu hører ham talende med den Høihed i Tanker og Udtryk, som opløfter Sjælen over det jordiske og over Manglerne, og — somom det var de høie Himles eget Sprog — opfylder os med Ærbødighed og Begeistring for det, som er helligt og evigt og guddommeligt; og naar vi nu hører og ser ham, den uforlignelige, talende midtimellem Fiendeskarerne som den, der havde Myndighed, og med guddommelig Majestæt, med hvilke Følelser af Ærbødighed for Guds Veie og Taknemmelighed for hans Miskundhed og Kjærlighed til Jesum maa vi ikke tænke os Gudmennesket i Vuggen, i Krybben, som maatte tjene til Vugge?

O jeg ser det søde Barn, de store blaa Øine, Smilet og de mod Moderen oprakte Arme!

Men hvoraf har jeg dette Syn uden af de Menneskens Børn, jeg har seet? Ja, Fædre og Mødre eders spæde er yndige som Jesusbarnet og endnu en Tid uskyldige som dette. De ligner hinanden som de ganske spæde Fugleunger, skjønt af forskjellige Arter. Men bi lidt! snart viser sig Forskjellen mel-

lem Jesusbarnet og Menneskenes Børn. Nogle af disse viser sig som Gjøge, d. e. de røber et lavt, utaknemligt Gemyt: andre som tyvagtige Skjærer, ilsindede Hauker o. s. v., medens dog, Gud været lovet, mange Børn straks røber et bestemt godt Gemyt, som der skal meget til at fordærve.

Men det kan Opdragelsen. Den kan baade forbedre hine og fordærve disse. Og blot Forsømmelse i Opdragelsen er hertil nok. Som Gartneren giver Agt paa Plantens Hjerteblade, maa Forældrene derfor lægge Mærke til de første Udviklinger af Barnegemyttet og derefter indrette Opdragelsen — Opdragelsen, der kan gjøre Djævle eller Engle af Menneskebørnene.

Men mistvivl ikke, ømme Fader og Moder, om at den vil lykkes! Himmelsk Hjælp er eder forjættet. Jesusbarnet er vokset op til Menneskehedens store Opdragelse, og han, som du ved har saadan Forelsk til Børn, han kommer og hjælper dig. Du har døbt dit Barn i hans Navn, og siden har han Øie med det, naar du blot giver det hans Ord ihænde; og naar Bekræftelsesdagen kommer, da giver han hvert Barn sin Velsignelse og leder det derefter til Ihukommelses- og Forsonings-Maaltidet.

Rent, som da Barnet lignede Jesus i Vuggen, staar atter den unge der. Men nu gjælder det. O Forældre, forlader dem endnu ikke, selv om de maa forlade eders Hus for Brødets og Lærens Skyld! Nu er det, de unge Fugle skal flyve selv; og se de grumme Ørne med hvilken Ømhed de lærer sine Unger at flyve! Nei, forlader dem ikke, at hvert af deres Ungdomsaar og siden hvert større Afsnit af deres Liv maa blive en Forjættelse om noget bedre! Og derfor medgiver dem, i eders Sted, Gudsfrygt og Gudskundskab, frisk som paa Bekræftelsesdagen! Det er det samme, som om de har Jesum til Ledsager.

Og han vil saa gjerne være alle Menneskers — ja længe længe netop deres, som forstøder ham. Dertil fødtes han, derfor skal retfærdige og Syndere frydes idag. Ja, dertil, for at lede vaklende Menneskefjed til Himlen, dertil fødtes han paa

en Tid, da Afgrundene var aabnest og slugte de fleste, da Øinene var blindest og Sans og Samling dybest i Synd og Vildfarelse begravede.

Verden laa begravt i Sorgen,
 Herrens Altre øde stod,
Lasten thronede paa Borgen,
 Hytten laa i Synd og Blod.

Gud lod da en Kvinde ane
 Frelsens Time klar og nær.
Under Bethlems Palmefane
 kom den med en Englehær.

Og da klang det over Jorden:
 „Én vor Mester, én vor Gud!"
Og fra Syden og til Norden
 kristne Templer spredtes ud!

Og da klang det over Jorden:
 „Vi fortjente Vredens Ild,
Hevnens Lyn og Dommens Torden
 men han gav en Straale mild."

Gjem den da den Naadens Kjerte!
 Det Forjættelsernes Ord!
Tegn i Bunden af dit Hjerte:
 Guds Barmhjertighed er stor

Amen!

Indhold.